BİN TANIK

ERBİL TUŞALP

Bin Tanık

ERBİL TUŞALP

Yazılama

Bin Tanık

Yazılama Yayınevi: 65

Türkiye Yazıları: 16

Bin Tanık

Erbil Tuşalp

Kapak Tasarımı
Gökçe Erbil / Levent Karaoğlu

Kapak Fotoğrafı
Levent Karaoğlu

Güncellenmiş Yeni Baskı
Nisan 2013

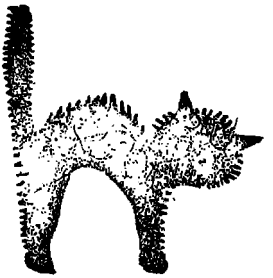
© Yazılama Yayınevi

ISBN
978-605-5892-63-0

Baskı
Kayhan Matbaacılık
Güven San. Sitesi C Blok No: 244
Topkapı - İSTANBUL
(0212 576 01 46 / 0212 612 31 85)

İrtibat
Yazılama Yayınevi Hizmetleri Ltd. Şti.
Serasker cad. Osmancık sokak Betül Han 9/13
Kadıköy – İSTANBUL
0 216 338 52 59

www.yazilama.com
iletisim@yazilama.com

Bin Tanık

Erbil Tuşalp

YAZILAMA

Türkiye'yi 20. yüzyılın son çeyreğinde
Türk-İslam Sentezi batağına gömmek,
21. yüzyılın başında Ilımlı İslam çukurunda
boğmak isteyenlerin karşısına
dikilen, demir kapı taş duvar arkasında
kavgasını sürdüren gazeteci ve yazar
arkadaşlarıma sevgiyle, dostlukla.

Erbil Tuşalp: Akşehir'de doğdu (1945). Harp Okulu'nu bitirdi (1965). Gazeteciliğe TRT'de haber kameramanı olarak başladı (1974). *Günaydın, Vatan, Dünya, Cumhuriyet, Radikal, Posta, Milliyet, Birgün* gazetelerinde; ANKA ve UBA ajanslarında muhabirlik, yazarlık ve belgesel çalışmalara katıldı.

Halen soL gazetesinde köşe yazarlığı yapmakta.

Türkiye Gazeteciler Sendikası'nda iki dönem Yönetim Kurulu Üyesi olarak görev yaptı. İnsan Hakları Derneği'nin kurucuları arasında yer aldı.

Haber ve araştırma dallarında 1980, 1988, 1997, 2001, 2002 ve 2006 yıllarında Türkiye Gazeteciler Cemiyeti ve Çağdaş Gazeteciler Derneği haber ve araştırma ödüllerini aldı.

Araştırmacı kimliğiyle tanınan yazarın yayımlanmış olan kitapları şunlar: *Bin İnsan, Bin Tanık, Bin Belge, Eylül İmparatorluğu, Artık Demokrasi İsteyin, Ben Tarihim Bay Başkan, Paşa ile General, Önce Çocuklar Öldü,Evreninki mi Özalınki mi?, Çürüme, Plastik Papatya Kokusu, Şeriatı Beklerken, Demokrasi Sizin Neyinize, Şeriat A.Ş., Sen Sofi'nin Oğlusun, İslam Faşizmi, Bozkurtlar, Çete Parti Mafya, Aldanma, Kuklaturka, Güle Güle Sayın Sezer, Zehir Yüklü Bulutlar, İslam İmparatorluğu.*

İçindekiler

Sunuş 9
Önsöz 11
Sunu: yıl 1986 13
Sunu: yıl 2012 17
Bin Tanık'tan biri 25

1. Bölüm

Şiddet bitti 33

2. Bölüm

Balkonda kahvaltı 67

3. Bölüm

Topuklu ayakkabı 111

4. Bölüm

Siz dâhi misiniz 147

5. Bölüm

Korku günleri 181

6. Bölüm

Temeldeki gerçek 225

7. Bölüm

Cumhuriyet'in esenliği 263

8. Bölüm

Hukuk okudular 301

9. Bölüm

Nereden nereye 373

10. Bölüm

Kuyunun dibinde 403

Son söz öz söz 459

Dizin 471

Sunuş

Bin Tanık, Erbil Tuşalp'in 1980'lerin Türkiyesi'ne ışık tutan kitaplarından bir diğeri. Yazılama Yayınevi'nin kısa bir süre önce yeniden yayımladığı Bin İnsan gibi, 12 Eylül karanlığının ülkenin üzerine bir kâbus gibi çöktüğü dönemde kaleme alınan, bu karanlığın içinden çıkan bir yapıt.

Bin Tanık'ta, o dönemde yaşanan hak ve hukuk ihlallerinin değişik örneklerini yeniden anımsama fırsatı bulmak mümkün.

Bu ihlallerin arasında, çokça rastlanan ve her okuyuşta çarpıcı olma özelliğini koruyan işkence örnekleri, 12 Eylül'ün simgesi olmaya devam ediyor. İşkencenin, insanlık tarihinin en aşağılık, insani olmaktan en uzak uygulamalarından biri olduğu gerçeğini, bu örnekler yeniden ve yeniden okurun yüzüne çarpıyor.

Bin Tanık, başka çarpıcı örnekleri de içeriyor. Pek çoğu arasında örneğin, kimi tutsaklara gerçekte var olmayan örgütlerin "kurdurulması" uygulamaları var. Sorgucular, önceden belirledikleri isimleri ve var olmayan ilişkileri ince ince örerek, örgüt yaratıyorlar. Ve çok sayıda insan bu "sanal" örgütlerin üyesi olarak cezalara çarptırılıyor.

Bu ve benzeri uygulamalar, aslında "insanlığı" ya da "insan olma duygusunu" yok etmeyi amaçlıyor.

Bunlara maruz kalan bir tutsağın ifadesiyle, "En zor olanı ise, insanı insanlıktan çıkarmak için her tür yönteme başvurulan o yerde, kendi değerlerini korumaktı. İnsan değerlerini korumak yani."

İnsan değerlerine yönelik saldırı öyle bir boyuta ulaşmıştı ki, 12 Eylül rejimi, anlı şanlı profesörlere "bilimsel" araştırmalar yaptırıyor ve bunların sonuçlarını, "Türk Teröristleri Üzerinde Araştırma" adıyla yayımlatı-

yordu. Bu akademisyenler, "terörün" kaynağını aramakla meşguldüler.

Oysa gerçek terör 12 Eylül rejiminin Türkiye halkı üzerinde uyguladığı terördü. *Bin Tanık* bu terörü anlatan çok önemli tanıklıkları ve belgeleri sunuyor.

Ama *Bin Tanık*'ın, elinizdeki bu yeni baskısı, önemli bir adım daha atıyor. Tuşalp *Bin Tanık*'ı bir de günümüzden ele alıyor. AKP Türkiyesi'nin yeni karanlığının içinden:

"Görüldüğü gibi 'eski tas eski hamam' dedirtecek ölçüde değişen bir şey yok. Bunca yıl önce işkencede ölenler, sorguda çocuğunu düşürenler vardı. Bugün de var. Yüzlerce binlerce insan çatışmalarda vurulup ölüyordu. Bugün de ölüyor. Kuşkulu ölümlerin, cana kıymaların, kaybolmaların hesabı tutulmuyordu. Bugün de tutulmuyor.

Bu kitabı 1980 cuntasının büyük acılarını duyarak yazmıştım. Bugün demokratikleşme yalanıyla kandırılan bir halkın faşizme teslim oluşunun büyük acısıyla noktalıyorum.

Mahzun, mazlum ve mağdur halkımı, çocuklarını faşizme teslim etmemeye çağırıyorum."

Bin Tanık'ın ortaya çıkmasına neden olan koşullar, farklı şekillerde de olsa bugün de varlığını sürdürüyor. *Bin Tanık* bu nedenle hâlâ ve "ne yazık ki" güncel.

Yazılama Yayınevi

Önsöz

Eveleyip gevelemeye, sözü dolandırıp dolaştırmaya hiç gerek yok; bizim "insan hakları dosyası" tam bir yüz karasıdır. Gerçi, bu konuyu eşelemenin, şurasını burasını deşmenin iç ve dış düşmanlarımıza hizmet edeceği; belli odakları sevindireceği; ülkemizi dışlamaya hazır çeşitli uluslararası kuruluşlara suçlama ortamı yaratacağı; yabancı basında saldırılara neden olacağı; hakkımızda dünya kamuoyunda olumsuz değerlendirmelere yol açacağı; zaten yeryüzünün yüze yakın ülkesinde işkencenin kurumlaştırıldığı; dahası, toplumumuzun dünü ve bugünü ve de devlet ile kişi ilişkileri tarih, sosyoloji ve ekonominin, analı babalı devlet anlayışımızın, gelenek ve göreneklerimizin ışığında ve benzerleri ele alındığında görüleceğii üzere, vatan millet uğruna vatandaşı azbuçuk sıkıştırmak gerekebileceği ve vatandaşın da böylesi bir tutumu pek yadırgamayacağı söylenebilir.

Söylendi de. Yıllarca ve hâlâ.

Ama, hiçbir şey değişmedi. Ne gerçek değişti, ne de insan hakları dosyasının üstündeki yüzkarası silindi.

Tersine, yüzkarası, koca bir yağ lekesi gibi yayıldıkça yayıldı.

Hiçbirşey -ne yasaklar, ne yasalar, ne baskılar ne de iletişim araçlarına uygulanan sıkı denetim- önleyemezdi yüzkarasının yayılışını.

Çünkü, on binlerce tanığı vardı.

Yıllardır, çok yönlü bir işkence çarkının dişlileri arasından -itile kakıla, ezile büzüle, dövüle sövüle, asıla coplana, elektriklene falakalana ve ardında yüzlerce ölü, binlerce hasta ve sakat bırakarak- geçen on binlerce insan.

Hangi nutuk, demeç, açıklama, yalanlama yadsıyabilir bu onbinlerin tanıklığını?

Hangi demagoji örtebilir bu yüzkarasını?

Ne var ki, sözü geçen yüzkarası, salt o korkunç işkence çarkını yaratanların ürünü değildir. Bir yerde, görüp de görmezlenenlerin, duyup da duymazlananların, bilip de bilmezlenenlerin toplu suskunluğunun yarattığıdır. Aynı zamanda toplumca tepkisizliğimizin utancıdır.

İşkence denen insanlık suçu sürekli, yaygın ve yoğun bir biçimde on binlerce kez işlenmiştir. Bu gerçeği, köşede bucakta yer alan birkaç görevlinin sorumsuzca neden olduğu "münferit olaylar" safsatası ile gizlemek olanaksızdır.

İçerde ve dışarda, dost ve düşman herkes, olanı biteni bilmektedir.

Besbelli, bunca insanın ölümü, kendilerini asmaya-yakmaya kalkışmaları ölüm orucuna yatmaları merak edilmemektedir.

Ama biz merak et-me-li-yiz.

Eğer insan hakları dosyamızın üzerindeki yüzkarası lekeyi gelecek kuşaklara bırakmak istemiyorsak, bil-me-li-yiz.

Eğer sağlıklı, özgür, demokrat, hakça bir toplumdan yana isek içimizdeki yüzkarasını kus-ma-lı-yız.

Tüm iğrençliği ile. Ortaya. Kamuoyuna. Apaçık.

Eğer ikiyüzlülüğümüzden, devekuşluğumuzdan, suskunluğumuz ve ürkekliğimizden kurtulmak isteğinde isek ve de yılların acısına, gözyaşına ve ölülerine saygılıysak...

Emil Galip SANDALCI
18 Mayıs 1986- Istanbul

Sunu: yıl 1986

Şiddet ve terörden yakınan herkesin, insan haklarının korunmasından yana olması gerekiyor. Geride bıraktığımız yıllarda böyle olmadı. Şiddet ve terörden yakınanlar, insan haklarına sırt çevirdiler, görmezlikten geldiler.

Oysa çağına etkin bir biçimde katılmanın yolu, öncelikle insan haklarını korumaktan ve savunmaktan geçiyordu.

İnsan hakları; hukuk devletinin, demokrasinin ve iç barışın ayrılmaz bir parçası. İnsan haklarının savunulmadığı bir ülkede, hukuk devleti işletilemiyor. Hukuk devletinin savunulmadığı bir ülkede insan hakları ve iç barış sağlanamıyor. Hukuk devletine, insan haklarına ve barışa işlerlik-süreklilik kazandırılamayan ülkelerde ise demokrasi kurulup işletilemiyor.

Sonuçta bize göre hukuk devleti, bize göre insan hakları, bize göre barış ve bize göre demokrasi üretiliyor. İlhamını totaliter eğilimlerden alan "bize göre"li rejimleri yaşatabilmenin tek yolu ise baskıdan geçiyor.

12 Eylül'le birlikte başlayan bu yeni yöneliş, Anadolu topraklarında şimdiye dek görülmemiş boyutta bir baskıyla sağlanmaya çalışıldı. Baskı kimi zaman işkence olarak yaşandı, kimi zaman işkence sayılacak uygulamalara dönüştürüldü. İnsan hakları açısından her ara dönem, geriye ortak acılar ve ortak utançlar bırakarak tutanaklara geçti.

Tutanaklar insan bilincinin kin ve öfke ile biçimlendiğini gösteriyor.

Tutanaklardan insan bilincinin alt yapısının, çiğnenen insan haklarıyla oluştuğu anlaşılıyor. Pahalı bir bedel, yüklü bir fatura bu.

İnsanlardan, tek tek insanlardan oluşan bir faturanın bedeli eğer de-

mokratik bir gelecek için ödeniyorsa, çekilen acıları unutmak kolay.

İnsan haklarını, hukuk devletini, örgütlenme haklarını, ekonomik ve siyasal hakları tartışırken, bunlar için ödenen bedelleri düşünürken artık bir tek ölçüye, demokrasiye zorunluyuz.

Geçmişte iç savaş politikaları izleyenlere karşı halkta gelişen bir direnme eğilimi söz konusu idi. Bugün ise salt kurumlarıyla da olsa, oturmuş bir rejim "sözüm ona bir demokratik rejim" söz konusu. Zorunluluğun ana eksenini oluşturan bu çelişkiyi aşmanın çözümü, kin ve öfkeden arındırılmış bir demokrasi kavgasından geçiyor.

Daha da ileri gidilerek şu söylenebilir: Böyle zor dönemlerde siyasal-ideolojik farklılıkları, ortak bir insan hakları paydasında birleştirmek gerekiyor. Siyasal düşünce ayrılıklarının, uygar kavga ortamını yaratmak için, bu paydanın oluşması gerekli. Çocuklarımıza iyi birer anne-baba olmanın bence tek koşulu bu. Çünkü, onların düşmanlıklarının çocuklar arasında acımasız bir savaşa dönüştüğünü yaşayarak gördük. Bu savaşın ileride, insana yakışan biçimde yapılmasının tek koşulunun, insan haklarına dayalı demokratik bir rejim olduğunu öğrenmek için yüklü bir fatura ödendi.

Bunca acıya, bunca cana karşın durum bugün eskisinden pek farklı değil. Onlara, "başınız dik yürüyebilirsiniz, alnınız açık gidebilirsiniz, çünkü siz tarihsiniz" diyemeyiz. Onlar için yapabileceklerimiz var. İnsan haklarına aykırı davrananları açığa çıkarıp-sorgulayıp-cezalandırıp tartışmasız bir iç barış dönemine geçişi sağlamak olası.

"12 Eylül Tutanakları-BİN TANIK"la 12 Eylül döneminin belgelerle yorumlanabilmesi için bir kaynak oluşturmayı amaçladım. Dönemin baskıcı niteliğinin nasıl sağlanmaya çalışıldığının belgelerini ortaya koymaya çalıştım.

"12 Eylül Tutanakları-BİN TANIK"la insanların insan için ürettikleri şiddet ve terör konusunda, başta ABD olmak üzere kimi ülkelerin korumacı politikalar izledikleri inancımı belgeleriyle aktardım.

"12 Eylül Tutanakları-BİN TANIK "la, ekonomik, siyasal ve toplumsal yapıyı gözardı eden zora dayalı çözümlerle şiddet ve terörü önlemek için çıkılan yolun sonunun şiddet ve terör olduğunu anlatmaya çalıştım.

Bir de şu var: Gazetecinin çağının tanığı olduğuna inanıyorum yıllardır. İnsanın gerçekler karşısında susmasının katılmak olduğuna daha çok inanıyorum artık.

Erbil TUŞALP
22 Mayıs 1986-Ankara

Sunu: yıl 2012

Bin Tanık'ı tanımsız acılar duyarak yazmıştım. Yeni baskısı için yıllar sonra yeniden okudum. Kırklı yaşların ilk basamaklarında duyduğum acılarla, yetmişe tırmandığım bir yaşta yeniden karşılaştım. Acım, hüznüm ve öfkemle yoğunlaştı. Kısaca, bunca zaman sonra aynı acının izinde yürümek pek kolay olmadı.

Çeyrek yüzyıl önce daktilomun tuşlarında yüreğim kanayarak, parmaklarım yanarak dolaşıyordum. Utanıyordum. Gerekçem insan haksız, hukuksuz bir işkence ülkesinin yurttaşı olmaktı. Şimdi, bugün, mesela 19 Ocak'ta.

Yarım yüzyıl geride kalan acı ve utançla, bugün duyduğum acı ve utancın gerekçeleri, tuhaf ama, ne yazık ki aynı. 12 Eylül darbesinin üzerinden bunca yıl geçmesine karşın "değişen çok az şey olduğu" savı demokrasiye gönül veren herkesi düşündürüyor. Düşündürmeli.

Bin Tanık'tan her birinin yaşadığı, insanı gerçekten öfkelendiren/utandıran örnekler nasıl oluyor da bugüne taşınıyor, kim taşıyor, neden taşıyor?

Bu soruların yanıtına, başka deyişle, bu çağdışılığın kaynağına "bugünle dün" karşılaştırmasından kolayca ulaşılabilir.

Bugünden düne Bin'lerce Tanık'ın canı ve kanıyla ödediği bedelin kaynağı, söylendiği gibi acaba salt 12 Eylül anayasası mı?

Önce yakın önceyi

Bu yaklaşımda yakın öncenin üstünü örtme kurnazlığı var. Yakın önceyi anımsayalım önce:

"Ben de hoca çocuğuyum" diyerek ülkeyi "Türk İslam sentezi" gibi bir belaya bulaştıran; Kuran ayetleriyle anayasa propagandası yapan devlet başkanı ressam general Evren Paşa'nın hiç günahı yok mu?

Var! Olmaz olur mu; o tanklı toplu, cipli coplu son "sahici darbe" lideri.

"Federasyon dâhil her şeyi tartışmak" için "Nakşiler, Süleymancılar ve Kürtlerle parti kurup" siyasete döneceğini söyleyen; mafyayı siyasete sokan Cumhurbaşkanı Turgut Özal masum mu?

"Sahici cuntanın suç ortaklarından" biri o. Askeri hükümetin ekonomiden sorumlu başbakan yardımcısı. Ve asla masum olmayan bir köşe dönmeci o.

Açtığı rekor sayıdaki imam hatiplerle "Erbakan'ın arka bahçesini oluşturmasında" büyük katkıları olan "bana sağcılar adam öldürüyor dedirtemezsiniz" darbı meselinin müellifi "gittili geldili" darbe bağımlısı başbakanların en kıdemlisi Süleyman Demirel için söylenecek bir çift sözümüz yok mu?

Elbette var. O, yakın önce tarihinde yönetime gelen tüm cuntaların ilham kaynağı, sebeb-i varlığı.

"Kanımız aksa da zafer İslamın" diyerek yola çıkıp devlet güçlerine yardımcı "Tanrı dağı kadar Türk, Hira dağı kadar Müslüman" tosunlarının sokaklarda insan avladığı Alpaslan Türkeş'in vukuatları unutulabilir mi?

Nasıl unutulur? Cunta dönemlerinin "fikri iktidarda kendi cezaevindeki" talihsizi; 1960 baharından 1980 güzüne her daim burnunu uzatacak bir darbe bulan komünist avcısı albayı unutandan tarih hesap sorar.

Sabıkalı bir dinci olan "ABD'nin ılımlı İslam projesinin misyoner elçisi emekli ajitatör vaiz Fethullah Gülen'i Milli Güvenlik Kurulu'nda" cânı gönülden savunan, onu övüp göklere çıkaran ve de elbette "CHP-MSP ortaklığının mimarı" Bülent Ecevit'in, demokrasinin temeline daha fazla kan akmasına katkısı küçümsenebilir mi?

Küçümsenemez. Çünkü o Dev-Genç'li gençlere "faşist" diyor, Ülkü Ocakları başkanına "başarı" diliyordu.

Tansu Çiller'in Susurluk çetesini, Mesut Yılmaz'ın Susurluk raporunu, Recep Tayyip'in imam ordusunu bugünün bilgisine/ilgisine/dikkatine getirmek, kısaca bugüne taşımak gerekmiyor mu?

Elbette gerekiyor ama, şimdi elbette sırası değil.

Yakın öncenin öncesi

Zaman bir ırmak gibi akıp gittiğine göre doğal ki, sıralanan bu öncelerin de öncesi olacaktı. Hem *Bin Tanık*'ı okudum, hem de demokrasi yıldızı Menderes'li[1] yıllara şöyle bir göz attım.

12 Temmuz Beyannamesi'nin nasıl unutturulduğunu; Dörtlü Takrir'in[2] sebeb-i hikmetinin neden görmezden gelindiğini gördüm.

Demokrasi dönemecinin, belki de, en önemli kilometre taşı olan 14 Mayıs seçimleri, Türkiye'nin yazgısını değiştirdi mi?

Çok partili siyasetin kapısını açan İnönü'ye kim, niçin diktatör dedi? Tartışmasız bir sivil cunta organı, Tahkikat Komisyonu kuran Menderes neden, nasıl demokrattı?

Türkçe ezan, Türkçe Kuran, Türkçe ibadetin karşısına dikilen, partili milletvekillerine hilafeti bile geri getirebilecek güçte olduklarını anımsatan Menderes gerçekten modern bir devlet ve siyaset adamı mıydı?

Kahir bir ekseriyetin iktidar partisini, DP'yi 27 Mayıs sabahı tankların paletine ezdiren nedenler, okyanusun ötesinden mi hazırlanıyordu?

On yıl önce temel hak ve özgürlükler için demokrasi kavgası veren DP sanki duman olup uçmuş; her seçimde küçülen CHP'nin yerine, bu kez DP yerle bir olmuştu. Oysa kentleri yepyeni insanlarla dolduran; kırları makinalaştıran, fabrikaları, yolları, köprüleri, barajları yaptıran onlar değil miydi?

Peki, şimdi "neydi 27 Mayıs" sorusuna sıra gelmedi mi? 1950 değişiminden sonra devletten dışlanan "Çakmak'a ve İnönü'ye bağlı asker-sivil bürokratların intikamı mı? Ya da diktaya yönelen DP iktidarına karşı muhalefet cephesinin başkaldırısı mı? Veya antikomünist mücadelenin düğmesine basan bir "taklibi hükümet" mi?

Çeyrek yüzyıl sonra *Bin Tanık*'ı okurken, masaya yarım yüzyıl öncenin soruları geldi. Ordu-halk ilişkisinin kapısı aralandı.

1961 Anayasası'nın getirdiği hak ve özgürlükler toplumun büyük kısmı

---

[1] Menderes, Demokrasi Yıldızı, Şevket Çizmeli, Arkadaş Yayınevi

[2] İktidardaki CHP milletvekilleri Celal Bayar, Refik Koraltan, Fuat Köprülü ve Adnan Menderes'in imzaladığı demokratikleşmenin başlangıcı belgesi "Dörtlü Takrir" ile anayasada yer alan ulusal egemenlik ilkesinin tam olarak uygulanması ve parti çalışmalarının demokratik temellere oturtulması isteniyordu.

için neden inandırıcı olmadı?

Dünya yüzünde acaba hak ve özgürlük istemeyen halk olabilir mi?

Darbeyi destekleyen ABD Adnan Menderes'i, Hasan Polatkan'ı, Fatin Rüştü Zorlu'yu idam eden NATO ordusuna, Türk Silahlı Kuvvetleri'ne, neden dur demedi?

Ordudan yana tavır takınan CHP'yi "kârlı çıkacağı hesabı" ile kim nasıl yanılttı?

Bu soruların yanıtı, inanması güç, ama seçim sandığından çıkacaktı. Osmanlı'dan beri orduyla sorunu olan halk darbeden hemen sonra "DP'nin devamı" olan AP'yi sandıktan birinci parti olarak çıkardı.

DP'nin iktidarının ilk gerici eylemlerinin, Arapça ezana dönmenin, Köy Enstitüleri'nin kapatılmasının, Halkevleri'nin yok edilmesinin tarih içindeki kanlı yolculuğu yarım yüz yıl sonra, bugün, başka soruların yanıtı olarak karşımıza dikilecekti.

14 Mayıs'ta başlayıp 27 Mayıs'ta biten birinci perdenin üstüdeki örtü kaldırılmadığı için 12 Mart ve 12 Eylül soruları yanıtlanamadı. Darbeyi önceleyen günlerin, darbenin ve darbe sonrasının sorunları anlaşılamadı, algılanamadı. Kısaca, sürecin şifreleri çözülemedi.

Üçe karşı üç

Kendini göstere göstere gelip TRT'nin "13 ajansı" ile yaşamımıza giren 12 Mart neydi peki?

Cuntanın "sosyal uyanışın ekonomik gelişmeyi aştığı" tezini doğrulayan bir başkaldırı mı vardı? Ne başkaldırısı, hangi isyan? Öğrenci hareketlerini önlemek için darbe mi yapılırdı? Peki o zaman 12 Mart, bir önceki darbenin, 27 Mayıs'ın intikamını almayı amaçlayan bir darbe mi? Bunlar sıradan sorulardı ama, ülke ve bölge koşullarına uyan daha doğru sorular vardı. Örneğin iç savaş amaçlayan bir kontrgerilla operasyonu muydu? Ya da sosyalist devrimci mücadelenin çökertilmesi için başvurulan bir karşı eylem miydi?

Solu yok etme projesinde darbeden yana tavır alma yanlışına bu kez AP düşüyordu. "Üçe karşı üç.." vahşiliğiyle ifade edilen Deniz'lerin idamını büyük bir iştahla ete kemiğe bürüyen Demirel, bu yanlış hesapla sanki CHP iktidarına su taşıyordu.

Ecevit iki sözcükle "tarihi hata" diyerek daha sonra kendini aklamaya çalışacağı MSP ortaklığıyla, siyasal İslamı rejimin kuytularından gün yüzüne çıkaracaktı. Karaköy'deki "Güzel İstanbul" heykelinin müstehcen sayılması Erbakan'ın takunyalı takımının ilk güç ve kararlılık gösterisi oldu. Okyanus ötesi programlar doğrultusunda CHP-MSP koalisyonunun güvenoyu aldığı 26 Ocak 1974'ten 12 Eylül 1980'e kadar hükümet tam 7 kez değişecekti.

Brzezinski'nin[3] geliştirdiği Yeşil Kuşak projesi 1977'den sonra ülkeyi bir baştan bir başa kan gölüne çevirecekti.

SSCB'nin bölgedeki etkinliği, İslam ülkeleri kuşağıyla kuşatılmasını amaçlayan Yeşil Kuşak'tan sonra sırasıyla Türk-İslam Sentezi, Ilımlı İslam, Büyük Ortadoğu gibi projelerini ahtapotun kolları gibi bölgeye uzatan ABD'nin Malaka Boğazı'ndan Basra Körfezi'ne, Doğu Akdeniz'den Kızıldeniz'e uzanacak "demokrasi saldırısında", din devletini amaçlayan iktidarların desteğine gereksinim vardı.

Başlama düdüğü

1946'dan beri Ortadoğu'da ABD politikaları dışına çıkamayan Türkiye; demokrasiyi sınırlamak, yükselen sınıf mücadelesini durdurmak, burjuvazinin ekonomik zorluklarını çözmek için baskıya başvuracak "yeni bir cunta" ile acaba siyasal İslam'ın kucağına mı itiliyordu?

Bu sorunun doğru yanıtı tartışmasız evet olacaktı.

ABD'nin bölge politikasının sonucu olarak Türkiye 1974-1980 arası gizlisi saklısı olmayan kanlı bir iç savaş yaşadı. Bu savaş Bülent Ecevit ve Süleyman Demirel hükümetlerinin kabul ettiği açık, örtülü, gayrinizami savaştı. Evet, bu, resmen bir "iç savaş"tı. Dolaylı savaş, özel savaş diyenler olsa da, ilân edilmemiş bir "iç savaş"tı.

Başlama düdüğü TİP Kongreleri baskınlarında (1968), Kanlı Pazar'da (1969), Kayseri Alemdar Sineması'ndaki TÖS yangınında (1976), Sivas'ta, Gaziantep'te, Amasya'da, Tokat'ta, Elazığ'da ve 1977 1 Mayısı'nda, Çiğli suikastında birçok kez çalındı.

Düdüğün sesi Kahramanmaraş katliamında (1979) son kez duyuldu.

[3] ABD Başkanı Jimmy Carter'ın ulusal güvenlik danışmanı Zbigniew Brzezinski

Kimse anlamayacaktı/algılamayacaktı, ama doğruluğu kısa süre sonra ortaya çıkan, belgelenen/kanıtlanan yorumlar da vardı:

> "Amerikan Merkezî Haber Alma Teşkilatı'nın rol aldığına inanılan Maraş olayları, Pakistan, Afganistan ve İran'dan sonra belki de kaos[4] içine düşme sırasının Türkiye'ye geldiğini gösteriyor. Aralarında Başbakan Ecevit'in de bulunduğu birçok kişi bir iç savaş tehlikesine dikkat çekiyor."[5]

Savaştan daha beter olan bu boğazlaşmanın bir ucunda bölünme bir ucunda işgal olacaktı.

Ismarlama askeri darbe

12 Mart cuntasının yarım bıraktığını, 12 Eylül cuntası tamamlayacaktı. Yolu iç savaşın kanlı taşlarıyla döşenen Eylül cuntasının halka ödettiği bedelin, bence, çok küçük bir kısmı *Bin Tanık*'ın sayfalarında tarihin şaşmaz yargısına emanet edildi.

Türkiye siyasetinin neredeyse "olmazsa olmazları" arasına giren 12 Eylül darbesi de, birdenbire boşalan sağanak gibi değil, göstere göstere gelen darbelerden biriydi. Saklısı gizlisi yoktu.

Siyasetin sol tarafında duvar yazılayanların, pankart taşıyanların, afiş asanların, bildiri dağıtanların, slogan atanların, bir şiir okuyan ya da bir türkü mırıldananların; siyasi parti, sendika, dernek, kooperatif isteyenlerin; iş, ekmek, özgürlük, bağımsızlık arayanların hayatlarının karartıldığı ortamda "12 Eylül neydi?" sorusunu yanıtlamak hiç zor değil.

Bin Tanık; 12 Eylül'ün bir önceki cuntanın yarım bıraktığı önlemlerin tamamlanması ve 24 Ocak ekonomik programının başarısı için burjuvazi-

---

[4] Kaosun asli unsurlarının kimlikleri yıllar sonra ortaya çıktı. İçişleri Bakanlığı'nın bir raporuna göre MHP'li ülkücülerin tetikçilerinden Haluk Kırcı, Ahmet Ercüment Gedikli, Ünal Osmanağaoğlu, Bünyamin Adanalı, Mustafa Korkmaz, Hüseyin Yıldız, Mustafa Özmen, Mustafa Dülger, Mustafa Demir, Remzi Çayır, İsmail Ufuk, Mehmet Gürses, Hayri Kuşçu ve Tuncay Terekli kırımdan hemen sonra kentten ayrıldı. Şevkat Çetin ve Burhan Kavuncu telefonda "Maraş'ta cihadın başladığını, ülküdaşların bu işi inşallah başaracağını" MHP Genel Merkezi'ne iletiyordu.

[5] Radio France Internationale'ın yorumu, 27 Aralık 1978

nin örgütlediği adrese teslim bir darbe olduğunu belgeliyor.

Bin Tanık; işçi ve emekçilerin eylem ve söylemini ortadan kaldırmayı amaçlayan orduya ihale edilen ısmarlama bir siyasi baskını anlatıyor.

Bin Tanık; halkın başkaldırısına zora dayalı önlemlerle karşı çıkarak "emek ve sermaye uzlaşmasını sağlamak" için; ya da işçi sınıfı hareketinin bir daha başkaldıramayacak biçimde ezilmesi" için veya "emekçilerin ekonomik siyasal kazanımlarının kökten silinip atılması" için yapılan bir darbenin sonuçlarının vahşetini sergiliyor.

Bin Tanık; "ABD'nin Ortadoğu çıkarlarını koruyup kollayacak İsrail dışında istikrarlı bir müttefik oluşturmayı amaçlayan okyanus ötesinin istila iştahını kabartan bir askeri harekât mıydı?" sorusunu yanıtlıyor.

1986 Türkiyesi'nde "yazılan" Bin Tanık'tan sonra ne oldu sorusunu yanıtlamak için, 2012 yılı Türkiyesi'nde "yazılamayanlara" bakmak gerekiyor.

Erbil TUŞALP
19 Ocak 2012-Karaburun

Bin Tanık'tan biri..

Bin Tanık için çok şey yazılıp çizildi. Bunlar, kitabın, darbenin izleyicisi durumuna düşen ve bundan rahatsızlık duyan, ama elinden hiçbir şey gelemeyeceğine inanan yenilmiş insanı kaçınılmaz olarak bir iç hesaplaşmaya ittiğini gösteriyor:

"Ben 'Bin Tanık'ın özetini veremem. Olası değil. Bu işkence olaylarından birkaç örnek sunmak neye yarar? Okumanız gerek hepsini. Bu işkence olaylarının kurbanlarını, cellatlarını tanımanız gerek. İçinizdeki öfkenin nasıl büyüyeceğini, nasıl taşkın bir sele dönüşeceğini duymanız gerek. İçinde yaşadığımız dönemin tanığıyız hepimiz. Bütün bunlar olup biterken evlerimizde, işyerlerimizdeydik, sinemalardaydık, tv önündeydik, içkili yerlerdeydik. Duyuyorduk bütün bunları, ama 'bana dokunmayan bin yıl yaşasın' mı diyorduk, ne diyorduk; sustuk, gereken oyları bile verdik, karşı çıkmak, tepki göstermek şöyle dursun, ne isteniyorsa...
Hepimiz suçluyuz. Bütün acılardan, işkencelerden sorumluyuz. Bu çirkin dönemin hesabını sormamız gerek. Bütün bu belgeleri, tanıklıkları hiç değilse bilmek, öğrenmek gerek. Aynı yanlış, çıkmaz yollara bu toplumun bir daha düşmemesi için bilinç aydınlığında gerçekleri öğrenmemiz gerek.
Erbil Tuşalp'ın yüreklice, insanca çalışması bütün bunları sergiliyor. Bize okumak, anlamak, öğrenmek kalıyor. Kolaycacık. Onu da yapmazsak insan olmanın onurundan çok çok uzaktayız demektir. Ben Bin Tanık'ı okurken orasını burasını çizmekten neredeyse bütün kitabı karaladım, sonra vazgeçtim. Nedeni hemen hemen her sayfada yer alan olayın, öykünün ilginç oluşu...
Bir kez başlayınca elinizden bırakmak güç. İçinizde bir parça-

lanma duyuyorsunuz her öyküyü okurken. Gazeteci, çağının en güvenilir tanığıdır. Her gazeteci mi? Değil. Olayları saptıran, yozlaştıran, kendi çıkarına, siyasal eğilimine göre yönlendirenler de var."

Oktay Akbal o günkü yazısını[6] *Bin Tanık*'ın kanıtı Amasya Cezaevi'nden gelen bir siyasi tutsağın mektubuyla bitiriyordu.

İnsan olmak için

Yorumlarda hesaplaşma çağrısından daha çok işkencenin tanık ve kanıtlarıyla ortaya çıkarılması ve sergilenmesi önceliği vardı. Kimbilir belki de hesaplaşmak için aklı vicdanı, hakkı hukuku zorlayan örneklerle gelinen vahşetin kanıtlanması gerekiyordu.

İşkencede ölüm haberleri gazeteye ulaştığında "Ekseriya sabaha karşı / Kurşuna dizilir mahkumlar / Bir sünger taşına döner anne sütünden yapılan heykel / Bari şu trampetler çalmasa / İnsan gürültüye gitmese..[7] dizelerini mırıldanırdı Uğur Mumcu:

"Gazeteler yazdı, bir yurttaşımız karakolda dövülerek öldürülmüş. Bin İnsan, Bin Tanık adlı kitaplarıyla Türkiye'de işkence olaylarını sergileyen Erbil Tuşalp'ın saptamalarına göre Özal'ın Başbakanlığında gözaltında öldürülen yuttaşlarımız hayli kabarık bir sayı oluşturuyor. Sayalım:[8]

---

[6] Onbinlerce Tanık, Evet/Hayır, 7 Haziran 1986

[7] Orhan M. Arıbunu

[8] ABD'nin insan haklarından sorumlu Dışişleri Bakan Yardımcısı Elliot Abrams'a göre "işkence savlarını ortaya atan herkesin aklını başına toplaması" gerekliydi: "Türkiye'yi düşündüğümüz zaman bu ülkenin sınırlarının Bağdat ve Aden'i kesen boylam çizgisinde yer aldığını ve Türkiye'nin Tel Aviv'in doğusu ve batısına gelen geniş bir alana uzandığını genellikle unuturuz. SSCB'yi, Körfez'e inmek amacıyla İran'a gelmesi durumunda Sovyet askerlerinin Türk sınırının 100 mil doğusundan geçeceğini hiçbir zaman unutmayalım." (12 Ağustos 1984)
Bu yılın geçen yıllardan bir ayrımı olmadığı, elden ele dolaşan ölüm listeleriyle kanıtlanıyordu. Sait Yalçın, Abdurrahman Aydın, İsmail Bağ, Kurban Kaya, Mehmet Ali Uğur, Şehmuz Begeç, Necmettin Büyükkaya, Yılmaz Demir, Remzi Aytürk, Maksut Tepeli, Bekir Turaşlı, İsmet Kara, Nurettin Öztürk, Halil ibrahim Baturalp, Mustafa Tepeli, Orhan Keskin, Cemal Arat, Hüseyin Yüce, Haydar Başbağ, Sermet Parkın, Abdullah Meral, Fatih Öktülmüş, Hasan Telci, Ömer Aydar, İbrahim Kurt, Bahri Aslan, Hüseyin Başaran, Hasan Hakkı Erdoğan, Şah ismail Şut, Behzat Baykal, İhsan Karaer, Halil Çatal, Mustafa Erdal. Arif Coşkun ve Sevgi Kılıç "demokra-

Erbil'in kitabında gürültüye giden insanların çığlıklarına ve bu gürültü içinde, kaybolan insanlığımızın parmak izlerine rastlayacaksınız."

"Neden istiyorum bu kitabı okumanızı? Çok kestirmeden gidecek olursam, 'insan olmak için' deyip işi bitirebilirim... Ama sürdürüyorum: Dünden bugüne, çok uzakta, çok yakınımızda, içinde yaşanılanın tanınması, bilinmesi için... Bu kitapta yazılı olanları, tanıkları, belgeleri, anlatılanları tanımadan, bilmeden 'insan' bile olamayacağımıza inandığım için..." (Zeynep Oral -*Milliyet*)

"*Bin İnsan* ve *Bin Tanık*'la birlikte, yarınlara yürekler parçalayıcı uygulamaların, en güç koşullarda onurunu ve belleğini yitirmeyen insanlarımızın tanıklığı olarak kalacak bu kalemin, yüreğin kanına batırılarak yazıldığı bu kitaplar." (Ali Sirmen - *Cumhuriyet*)

"İyi ve geçerli olmak isteniyorsa, anlaşılıyor ki, yazmaktan ve okumaktan uzak durmalı. Ama siz gene de okuyun Bin Tanık'ı. Erbil Bin Tanık'ın başına gelenleri bilmesine karşın, kalemi bırakmıyor elinden. Yazıyor.." (Önder Şenyapılı -*Güneş*)

Ege'nin orta yerindeki tahterevallinin öteki ucundaki dostlardan gelen bir yorum hepimizi duygulandırmıştı:

"Gücümüzün yettiği, kalemlerimizin yazdığı kadarıyla insan hakları mücadelenize Ege'nin bu kıyısından destek vermeye uğraşırken kitabınız geldi. 1967 çağrışımlarıyla okuduk. Güzel günlerde güzelliklerini yazışmak umuduyla" (*Pondiki*)

Kaç kişi işkencede

İlhan Selçuk *Bin Tanık*'la yaz sıcağında tanışmıştı[9]. Kendi kuşağının gazeteci ve yazarlarının yetişme çağında " Balkan Harbi'ni, Birinci Dünya ve Ulusal Kurtuluş Savaşlarını, padişahlık ve hilafetin yıkılışını, cumhuriyetin kuruluşunu yaşayan Hüseyin Cahit Yalçın, Falih Rıfkı Atay, Ahmet

---

siye geçiş sürecinin" ilk yılının ölüleri olmaktan kurtulamıyorlardı.
Bir yıl sonra Türkiye'de sorgulama merkezlerinin pencerelerinden patır patır insan düşüyor ve ölüyordu. 1985 yılının ölüleri Haydar Yağmur ile başlıyor; Yusuf Atlan, Adnan Tüysüz, Halil Çelik, Kemal Gezgin, Yıldırım Özkan, Hasan Akan, Adil Can, Kâzım Çakır, Vedat Aldoğan, Teoman Samanlı, Haydar Öztürk, Hüseyin Aydın, Ömer Çorak, Sıddık Bilgin, Şerafettin Tırıç, Halil Yülük, Şazuman Kansu, Cevher Yaşar, Akın Tarış, İbrahim Polat, Kenan Özcan, Şehmuz Durgun, Hamza Titan, Halil Yağcı, Ramazan Göncü, Dede Oğuzhan, Evren Battal, Ali Merkit ve Abdülkadir Kaya ile noktalanıyordu.

[9] Paylaşmasını Bilmek, Pencere, 10 Ağustos 1986

Emin Yalman, Nizamettin Nazif gibi "ayaklı tarihlerin" tutumlarından örnekler veriyordu, o günkü yazısında:

> "Malta serüveni, İstiklâl mahkemeleri, Bekirağa Bölüğü öyküleri, Kürt Mustafa'nın ünlü mahkemeleri bir ömür boyu pişirilip pişirilip temcit pilavi gibi gazete sayfalarında okurun önüne sürüldü.
> Falih Rıfkı "Biz Kürt Mustafa Divan-ı Harbi'nin karşısında bile gözümüzü kırpmadık" diye efeleniyor; Hüseyin Cahit "Ben otuzbeş yaşında nazırlıklar reddetmiş adamım, kaht-ı ricale mi yüzsuyu dökeceğim" diye babalanıyordu.
> Zaman geçti. Çok partili rejime geçtik. Siyasal yaşamın rüzgârları durgun suları dalgalandırdı. Temelsiz kabadayılık raconu her zaman geçerliydi. Üç beş gün tutuklanan politikacı meydanlarda nutuk atıyordu...
> Ancak kavga kızıştıkça işler sarpa sarmaya başladı. Mapushaneler adam almaz oldu. Darbeler, darağaçları, işkencehaneler öylesine çoğaldı ki, ne yapacağımızı şaşırdık. Hangi birine yetişeceksin?
> Şimdi masamın üstünde Erbil Tuşalp'in 'Bin Tanık' adlı kitabı duruyor; okudukça insanın tüyleri ürperiyor. Malta Serüveni de ne demek? Sanki bir turistik gezi. Kürt Mustafa'nın elinden kaç kişi geçmişti ki? Günümüzde on binlerin sicili dürülüyor. Bekirağa Bölüğü nezarethanesi lüks bir otel sayılır işkencehanenin yanında... Türkiye'de son yıllarda öyle olaylar yaşandı ki, bin bir gece masalları gibi anlata anlata bitiremezsiniz.
> Yazarların başına gelenlere ne diyelim? Canım, şunun şurasında Ali Sirmen, Hüseyin Baş, Uğur Kökden tutukevinden çıkalı kaç gün oldu? Demokrasi kavgası nedeniyle cezaevine girmemiş yazar neredeyse kalmayacak. Başyazarımız[10], 75 yaşında sıkıyönetim mahkemelerinin sanık sandalyesinde...
> Düşünüyorum. Edirne'den Kars'a ve Sinop'tan Mersin'e dek demokrasi kavgasını yaşamış Anadolu'yu düşünüyorum.

[10] Nadir Nadi, Cumhuriyet gazetesi kurucusu Yunus Nadi'den devraldığı gazetenin yıllarca patronluğunu ve başyazarlığını yaptı.12 Mart ve 12 Eylül cuntalarıyla... Nadi, eski Türk Dil Kurumu'nu savunan ve 13 Ağustos 1961'de yayımlanan Tuhaf Bir Tasarı başlıklı yazısının, 22 yıl sonra, 23 Ocak 1983'te yeniden yayımlanması dolayısıyla İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 1 numaralı Askeri Mahkemesi'nce 2 ay 20 gün hapse mahkum oldu. Temyiz hakkı yoktu. Karar kesinleşti. Fakat tam hapse girmeden iki gün önce Milli Savunma Bakanı'nın son anda temyiz hakkını kullanmasıyla Yargıtay kararı bozdu.

İşçisi, öğretmeni, küçük memuru, esnafı, öğrencisi, köftecisi, avukatı, partilisi, partisizi, sendikacısı, sanığı, tutuklusu, tutuklu anası, babası, kardeşi ve eşiyle yıllardan beri her türlü baskıya karşı direnen insanlar nasıl unutabilirler? Kaç kişinin aile düzeni bozuldu, kaç kişinin ocağı söndü, kaç kişinin defteri dürüldü, kaç kişi işinden evinden oldu, kaç kişi işkencede sağlığını yitirdi, kaç kişi görünür ve görünmez baskılara meydan okudu? Kimi olay gazetelerde tek sütunluk haber bile olamadı.
Demokrasi kavgasının on binlerce, yüz binlerce adsız ve adlı kahramanı var.
Solcu, sosyalist, sosyal demokrat, demokrat yüzbinlerle, bu 'kahramanlığı' hiç olmazsa paylaşmak gerekmez mi?

Yaz yazlığını kış kışlığını

İlhan ağabey 12 gün sonraki yazısında[11] yine *Bin Tanık*'tan söz edecek, okurlarıyla adlı adsız kahramanları paylaşacaktı:

"..Eve geldim. Güzel bir huyum var; Kafayı vurdum mu uyurum. Ama ne zaman uyanırım? Bazen on, bazen iki saat sonra. Bu kez saat dört buçukta uyandım. Ay yine gökte asılı duruyor. Erbil Tuşalp'ın kitabını elime aldım: Bin Tanık-12 Eylül Tutanakları, *Dost Yayınevi.*
Kimi yemek insanın midesine, kimi kitap insanın yüreğine oturur. Erbil'in kitabını kaç gündür bir alıp bir bırakıyorum. Oflayıp puflu-yorum. Okurken bir ürperme geliyor, ardından bir ter boşanıyor. Ayışığı sıcağın buğusunu pencerenin camına yapıştırıyor. Kitabın kapağından üç çift göz insana bakıyor, sonra bu gözler çoğalıyor, binlerce, on binlerce göz yaşadığımız toplumun suratını çiçekbo-zuğuna çeviriyor. Elime kırmızı bir kalem alıyorum. Okuduğum sayfalarda kimi satırların altını gelişigüzel çiziyorum:
- 'Dörderli gruplar halinde suçu kabul edin, ne siz üzülün ne de biz..'
-'Kapı açılınca YSE yazılı bir kâğıt ilişti gözüme... YSE Yol-Su-Elektrik Müdürlüğü değil... Gözaltındakilere Yemek-Su-Ekmek vermenin yasak olduğunu belirten sorgucu kısaltmasıydı...'
'-Yeniden elektrik verdiler, bir süre bildiğimiz tabutta yatırdılar,

[11] Sıcak Bir Gecede, Pencere,22 Ağustos 1986

artık istesem de konuşamayacak duruma geldim...'
'-Her iki sanığın yabancı sermayenin Türkiye'ye girişine karşı oldukları anlaşıldığından...'(Savcı iddianamesi)
'-Söylemezsen gözünün önünde kızına tecavüz edeceğiz..'
'-Önce sanık çarmıha nasıl geriliyor, onu anlatayım...'
'-Düşündüm ki yıllardan beri savunduğumuz kadın-erkek eşitliği bizim ülkede işkencehanelerde sağlanıyor...'
'-Dört buçuk yaşındaki kızımız kendince şöyle bir ayrım yapıyor, hapishanelerde suçlular yatar, cezaevinde suçsuzlar...'
'-Hamile olduğum için çok sık tuvalet ihtiyacı duyuyordum, elektrik verilmesi nedeniyle kanamam arttı...'
'- Bir sabah tuvalette karşılaştım, kolu alçılıydı. Sordum. İki gün önce kırdılar dedi.'
'-Hümanizm, Marksizm'in bir hilesidir'(Savcı iddianamesi)
'Bin Tanık'ı okurken zaman zaman 'Ah, ağlamak ayıp olmasaydı' diye düşündüm. Koskoca bir mahpushanede hep birlikte yaşadığımıza inanmaya başladım. Meydanlarımız büyük bir hapishanenin avlusu, sokaklarımız koridoru muydu? Biz buralarda yürürken volta mı atıyorduk? Birden ürperdim, sonra ofladım, pufladım. Pencereye yaklaştım. Yaprak kımıldamıyordu. Saat kaçtı? Hava neden sıcaktı? Sonra düşündüm ki:
-Yaz yazlığını yapacaktı. Kış kışlığını; işkenceci alçaklığını, insan da insanlığını...
Başka biçimde yaşamak olanaksızdı. Tarihin bu vaktinde Türkiye'de insan gibi yaşayabilmek çok zorlaştırılmıştı; ama insan gibi yaşamaktan gayrı seçeneğimiz var mı?"

Kim mi Horoz Şahin

DİSK'e bağlı Sosyal-İş Sendikası Başkanı Özcan Kesgeç "aslında bir dram" dediği *Bin Tanık* için yabancı değil. Birçok yerinde o var, onun tanıklığı var. Kısaca *Bin Tanık*'ın tanığı o. DİSK davasının idamlık 52 sanığından biri. Ve benim arkadaşım.

"12 Eylül'den sonra toplam 57 ay içeride kalmış birisi olarak da Bin İnsan ve Bin Tanık'la ilgili bazı gözlemlerimi aktarmayı zorunlu buluyorum.[12] 57 aylık içerdeliğimin bir ayı, Ankara'da Ordu Dil

[12] Bir Gazete-Kitap: Bin Tanık, Özcan Kesgeç, Bilim Sanat dergisi, sayı 67, Temmuz 1986

ve İstihbarat Okulu'nda, diğerleri Davutpaşa ve Metris'te geçti. Büyük çoğunluğu ise Metris Askeri Ceza ve Tutukevi'nde.
Metris'e uzun süre gazete girmedi. Gazete girmesine izin verildikten sonra da *Cumhuriyet* gazetesinin de verilmeye başlandığı dönemde Erbil'in *Bin İnsan*'ının tefrika edileceğine ilişkin ilanlar gazete ve televizyonda yer almaya başladı. Ve 'İşkence Dosyası' tefrika edilmeye başlanınca da *Cumhuriyet* gazetesi Metris'e sokulmadı. Bu, tefrikanın bitimine kadar sürdü. Biz Metris sakinleri de Erbil'e kızdık.(!) Okunabilecek bir gazetemiz vardı, onu da elimizden aldığı için.
Bin Tanık bir dram aslında. İşkenceleri, işkencecileri tutanaklara geçen şekliyle, bir iki örnekle, alıntılarla ne anlatmak ne de algılamak olanaklı. Yazar 'Aslında yaşamadan kavranılamayacak bir gerçekliği yaşamak çok güç' diyor. *Bin Tanık* bu güçlüğü aşmada gerçekten başarılı bir yardımcı. Ve daha da önemlisi, bir daha yaşanmaması için, tüm gücümüzle, canımızla kanımızla mücadele etmemiz gereken yaşanmış bir gerçekliği, bir daha yaşamaya gerek bırakmayacak bir biçimde ete kemiğe büründürmüş olması.
Daha derine inince insan olarak yaşayan insanların dahi, komploları, eziyetleri, işkenceleri kavramalarının, daha doğru bir ifadeyle, bunların olmuşluğunu kabullenebilmelerinin güçlüğü ortaya çıkmaktadır.
'Horoz Şahin'i onunla aynı havalandırmayı birlikte paylaşan biri olarak, bugün bile hayalle gerçek arasındaki git-gellerle bulabiliyorsam bu nasıl açıklanabilir?
Ama Bin Tanık'ın bir 'Horoz Şahin'i yakalayabilmiş olması bile, tek başına, hiçbir kişi, olgu ya da olayın gören gözlerden ırak kalamayacağının, anlamlı bir kanıtıdır.
Kim mi Horoz Şahin. Belirtmeye çalıştım. Ne 'kafa yeme'yi, ne 'tatlılaşma'yı, ne 'arama'yı, ne' sayımlar'ı, ne 'işkence'yi alıntılarla anlatmak da, algılamak da çok güç bir iş.
Erbil Tuşalp, Metris'e bana gönderdiği, direncimi pekiştiren bir mektubunda ' Biz seninle uzun yıllar aynı pencereden Boğaz'ı seyretmedik mi?' diyordu. İkimizin de okuduğu Kuleli Askeri Lisesi'ni anımsatıyordu.
Bugün o mektup elimde değil. Bin Tanık'ta anlatılan '14 Ağustos aramasında' -sakinleri buna 'talan derler- alındı.
Ben de ona 'Biz yalnız aynı pencereden Boğaz'ı seyretmekle kal-

madık. Dünyayı da aynı pencereden görüyoruz, seyrediyoruz' diye yazmıştım. Bunu yazarken elbette bilmiyordum Bin Tanık'ı. Kısacası Erbil Tuşalp'ın Bin Tanığı'ndan birisinin, Bin Tanık'a tanıklığı için yazdım bu yazıyı.

1. Bölüm
Şiddet bitti

Ya sen çekil ya ben

Telefonu kapattı. Koltuğuna gömüldü. 1938'lerden bu yana uzanıp gelen olayları düşündü. Sonra telefondaki aykırı ses yeniden geldi kulağına.

Kimi Kuleli'den, kimi Maltepe'den gelip Ankara'nın Dikmen sırtlarında tanışmışlardı. Önce sınıf arkadaşı, sonra dost olmuşlardı. Mustafa Kemal'in bırakıp gittiği yıllardı. Ölüm haberi onulmaz bir yara gibiydi önceleri, bir baştan bir başa, yasla yaşanacaktı. Herkes ona benzemeye başladı daha sonraları.

Savaşın kara habercilerine pek aldıran yoktu. Savaşsa savaş, işimiz ne diyenlerin gözü kulağı Alman ordusundaydı. Sempati yavaş yavaş sevgiye dönüşüyordu. Osmanlı'nın savaş müttefiki Almanya bunca yıl sonra Türkiye'nin de müttefiki olursa diye başlayan, savaşa girmenin kaçınılmazlığı üzerinde konuşan üç beş kişinin sesi duyulmuyordu.

Kendilerinden bile sakladıkları bir acı daha vardı gençlik yıllarında. Ozan acısı. Orduyu isyana teşvik etti diye koca ozanı, hapsettikleri Şanlı Yavuz'un helasında kelepçeleyip Bursa'ya göndermişlerdi on beş yıl yatsın diye.

Kimse kimseyle konuşmadı ozan için, dizeleri dolaştı gizliden gizliye elden ele.

Savaş yılları geldi sonra. Dünya yeniden ikiye ayrıldı. Avrupa kana boyandı. Oldum olası her duruma daima hazır olan İnönü'nün nabza göre şerbet politikasına inanan yoktu. Mareşal'in gözüne 1930'lardan beri uyku girmiyordu. Eski kadro çizmeleri giymiş teyakkuz durumuna geç-

mişti. Teyakkuz yıllarca sürecek, teyakkuzda doğan çocuklar teyakkuzla büyüyecekti.

Celal geldi aklına birden. Yemeyip artırdığı tayınları hamile karısına götürme sevincini yaşayan gözleri canlandı. Boğaz Müstahkem Mevki'nin topçu üsteğmeni Celal'ini, ordu gençleşsin diye daha kırkına varmadan emekli etmişlerdi 1960'larda.

Tarihin öğrettiği, darbelerin önce kendi evlatlarını yeme kuralı bozulmuyordu.

Kurtuluş, kuruluş, devrimler, onuncu yıl derken yıllar su gibi akıp gitmişti. Büyük savaş ve savaşın dayattığı zorluklarla süren yaşama katlanmak kolay değildi. Ekmek için karneli, patiska bez için kuponlu günler birden bitiverdi. Milyonlarca insanı öldüren savaşın ardından gelen barışın dünyaya bolluk getireceği söyleniyordu, ama bu dünya nasıl bir dünyaydı. Bu dünyanın kapıları kime açık kime kapalıydı? Savaş bizde karaborsacıları, onlarda silah tüccarlarını zenginleştirdi. Oysa halk yoksul, yoksun ve yorgundu.

Askerlerin yoksulluk yılları 1950'lerde büyük boyutlara ulaştı. Yüzbaşı Muzaffer'in iki çocuğunu birden sinemaya götüremediği yıllar geldi. Birer ay sıraya bindirdi çocuklarının sinema işini Muzaffer yüzbaşı. Gazozdan başka bir şey alamadı çocuklarına. Üç yüz otuz lira maaş, yüz on lira ev kirası ile yaşandı Özveren sokakta. Oğluna söz verdiği pateni alamadan öldü.

Harbiye'yi bitirdikten yirmi iki yıl sonra 1960 baharında yönetime el koyan askerler olarak inanılmayacak kadar gerçekten özgürlükçü bir anayasa hazırlanmasına önayak olduktan sonra noktalanmıştı ilk serüven.

Telefondaki, yaşadığı yüzyıldan habersiz aykırı sesin sahibi sınıf arkadaşını düşündü. Sahi o zamanlar nerelerdeydi, birden anımsayamadı.

Kore'den dönerken, rıhtımdaki tatsız olayla ilgili olarak görüşmüşlerdi bir kez. Yarbay Kenan Evren, Kore'den dönen kafilenin gümrükten kolayca girmelerini sağlamak amacıyla gemide yol boyu rüşvet parası toplamış ve rıhtımda gümrükçülere vererek gereğini yapmıştı.

Amerikan desteği ve garantisiyle gerçekleştirilen orduda tasfiye operasyonunda binlerce subayın üniformalarını çıkartacağı konuşuluyordu.

Bu rüşvet toplama işinin başını ağrıtacağını anlayınca korkup torpil aramaya başlamıştı.

Ankara Radyoevi'nde çalışan arkadaşı Ekrem İrge ile birlikte Milli Birlik Komitesi üyesi Sami Küçük'ü ziyaret ederek bu olaydan duyduğu üzüntüyü anlattı. Evren "rıhtımdaki tatsız olay " nedeniyle emekli edilmeyi bekliyordu.

1973 yılının bir bahar günü telefona uzanmıştı eli. Harbiye'den otuz beş yıl sonra yani. İki yıl önce, 1971 kışında silahlı kuvvetler bir kez daha sokağa çıkıp yönetime el koymuştu.

Özgürlüklerin üzerine şalını örtüvermişti Nihat Erim. Örtünün altında da yine acı çeken insanlar vardı. Onlar için aramak istemişti sınıf arkadaşı 4805 Kenan'ı.

Gözünü budaktan esirgemeyen bir gazeteci de yazmıştı bu görüşmeyi:

"İçerde hava gergindi izinli olduğum gün. Açlık grevi dursun dedim. Bir gün daha sürdü. Çok heyecanlı olan ana babalar öfkeliydiler. Heyecanlı olanlar kalsaydı, yok yürüyüş, yok oturma grevi, arkadan açlık grevi. Bereket olmadı bunlar.

Gerçekten askeri tutukevinde, tutuklulara baskı yapan, eziyet edenlerin çoktan oradan alınmaları gerekirdi.

Silahlı kuvvetlerin üst makamlarında oturanlar çeşitli kereler uyarılmıştır. On ay önce, Tabii Senatör Sami Küçük, bu konuda Kara Kuvvetleri Kurmay Başkanı Kenan Evren ile, bir de Genelkurmay Sağlık Dairesi Başkanı General Saim Bostancı ile görüşmüş, görevden almama halinde bunun kötü sonuçları olabileceğiini söylemişti.

Başbakan Ecevit gibi, Genelkurmay Başkanı Sancar'ın da bunca yayından, aynı biçimde rahatsızlık duyduğunu, yakından bilenler konunun çok kısa sürede aydınlığa çıkacağına güveniyorlardı. Belki Ecevit Sancar'a şöyle bile demişti:

- İkimiz de yıpranıyoruz, kararı geciktirmenin hiç gereği yok

Tutukevinde işkenceye varan baskılar, hükümeti yaraladığı kadar Silahlı Kuvvetleri de yaralıyordu. Ecevit'in, 'ikimiz de hırpalanıyoruz, kararı geciktirmenin hiç gereği yok' sözü halk arasında şöyle yorumlanıyordu:

Ya sen çekil, ya ben çekileyim" [13]

Gazete kesiğinin tarihine baktı, telefon konuşmasından on ay sonra yazılmıştı.

Beni mahçup ettin

Acıyı yüreğinde taşıyan bir anne aramış, bir şeyler yapılması için yalvaran sesiyle yardım istemişti. Bu anlatıma kale kapısı bile dayanmazdı. Sınıf arkadaşlarını geçirdi gözünün önünden tek tek. Eledi, eledi bir kaç kişi kaldı geriye. Anlatabileceğini hiç sanmıyordu, ama denemeliydi. Aslında üç çocuk babası olmak bile bu acıyı anlamak için yeterliydi. Apaçık acı çekiyordu bunca insan. Anlamayacak ne vardı:

"- Merhaba, ben Sami.
- Merhaba Küçük, çok oldu görüşmeyeli, nasılsın?
- Yıpranıyoruz hep birlikte, nasıl olabilirim?
- İşler yürüyor pekâlâ, niçin yıpranalım?
- Yürümüyor, yürümüyor. Mamak'ta olanları duymadınız mı yoksa? Kapı kapı dolaşıyor insanlar.
- O iddialar yeni değil ki, üzmeyin kendinizi[14]
- Nasıl üzmem, üç kişinin koskoca bir kurumu yıpratmasına nasıl kayıtsız kalırım. Şöyle bir önerim var. Mamak Cezaevi'ndeki bu üç görevli hakkında söylenenler gerçek dışı olabilir. Bu üç subay gerçekten görevlerini yasaların çizdiği sınırlar içinde yerine getiren kişiler olabilirler. O zaman, bunları ödüllendirerek başka görevlere atayın. Ancak bu üç kişi söylenenleri gerçekten yapıyorlarsa bu suçtur ve cezasız bırakmayın. Göreceksiniz her iki seçenek de işkence iddialarının sakız gibi çiğnenmesini durduracak. Bunu, sizden acı çeken insanların adına rica ediyorum. Bir sınıf arkadaşınız olarak rica ediyorum.
- İyi ama, her şikayet edilenin yerini değiştirirsek, orduda disiplin namına bir şey kalmaz."

[13] Mustafa Ekmekçi, Ankara Notları, 'Şu Bir Ay' Yeni Ortam, 8 Haziran1974

[14] İşkence savlarını bir cunta lideri olarak Amerika'ya ayak basıncaya kadar yadsıdı. Amerikan Ulusal Basın Kulübü'nde işkenceyi ilk kez itiraf edecekti. Cumhurbaşkanı, eski Genelkurmay Başkanı Orgeneral Evren Paşa "1980-86 tarihleri arasında işkence iddiaları nedeniyle 9337 sanık hakkında 5602 dava açıldı. 1401 davada 2294 işkence suçlusu sanık çeşitli cezalara çarptırıldı." demek zorunda kalıyordu. (28 haziran1988)

Bu yanıtı Kenan Evren'in disiplinli ordusunun yönetime yirmi yıl içinde üçüncü kez el koyduğu eylül alaca karasında yüreği sızlayarak bir kez daha anımsadı.

Her işkence savı, her işkence olayı 12 Mart döneminde geçen işkenceyi yadsıyan konuşmayı çınlatırdı kulaklarında. Sonra on yıl önceki bu sorunun nasıl çözümlendiğini anımsamaya çalıştı.

Dönemin Genelkurmay Başkanı Semih Sancar paşa görevli olarak yurt dışına gittiğinde Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Eşref Akıncı sorunu çözmüştü. Mamak Askeri Cezaevi'nde görevli üsteğmen Burhan Poturna, doktor üsteğmen Metin Denli ve Binbaşı Ayhan Kutluer'in Ankara içinde görev yerleri değiştirildi. Zalimler gitti, açlık grevi bitti. Tutuklular olağan cezaevi yaşamına döndüler.

Olayın kahramanları sonraki yıllarda birkaç kez karşılaştılar. 4805 Kenan sınıf arkadaşı Sami'ye üzüntülerini belirtti.

- Beni bir gazeteciye mahçup ettin.

Sabah sabah televizyonda darbe nutku atan Kenan Evren'i gören gazeteci de bir darbe önce kendisi ile ilgili yapılan bu konuşmayı anımsadı. Arşiv dosyalarını açtı, eski yazılarına uzandı:

> Geçen akşam bir kokteylde, bir köşede halk diliyle, 'omzu kalabalık' bir asker grubu gördüm. Korgeneraller, orgeneraller. Kendi aralarında konuşuyorlardı. Prof.Bülent Daver de yanlarındaydı. Ben de yaklaştım, Daver'in kolunu tuttum, tanıdık diye. O beni tanıştırdı yüksek rütbeli askerlere.
> - Mustafa Ekmekçi efendim, tanıştırayım.
> Bir orgeneral karşılık verdi.
> - Tanımaz mıyım, bir kez benim aleyhimde yazmıştı.
> Hay allah, nerden geldim buraya diye düşünürken bir tuğgeneral şöyle dedi.
> - Paşam sizin aleyhinizde yazmış, benim de lehimde yazdı.
> Aylar, yıllar öncesinin 'Ankara Notları'nı geçirdim aklımdan.
> Orgeneral Kenan Evren, o zamanlar korgeneraldi. Tabii Senatör Sami Küçük ile aralarında geçen bir konuşmayı aktarmıştım. Mamak'ta tutuklulara baskılar, eziyetler alabildiğine sürüyordu. Sami Küçük, Kenan Evren'le konuşarak, oradaki yönetici askerlerin değiştirilmeleri gerektiğini, yapılan işlemlerden Silahlı

Kuvvetler'in tümünün yara almakta olduğunu söylemişti. Sonra Hasan Esat Işık Milli Savunma Bakanı olunca değiştirilmişti oradaki görevliler. Olayların çoğunu unutup gitmiştim bile.[15]

İkazla halletmeye çalıştık

Sonraki yıllarda ülkenin yazgısına el koyuncaya dek ve de el koyduktan sonra gazetecilerle birçok kez bir araya geldi. Ama Burhan Felek'i çok sevdi yalnızca:

"O tarihte rahmetli Burhan Felek aramızdaydı. Gazeteciler Cemiyeti'nin başkanıydı. Onu tekrar hatırladım. Bu vesile ile o büyük insanı bir defa daha rahmetle ve saygıyla anıyorum. Burada birbirimizin ellerini öpmüştük. Fakat bu bir tenkit mevzuu olmuştu. Bu bir el öpme değil, bir kucaklaşmaydı. Ama, onu öyle tevsir ettiler. Büyüklerin elini öpmek bizde gelenektir. Bir tavasvus, bir riya kabul edilmemelidir.

Yurt gezilerimde, çok yaşlı, ak sakallı vatandaşlar geliyor, sarılıyor illa elini öpeceğim diyor. Bazı vatandaşlar da, ayağıma kapanıp illa ayağını öpeceğim diyor. Doğuda o adetleri vardır. Tabii ayak öpmek artık kalktı, çok az bir yerde kaldı. Fakat el öpmek âdetimiz kalkmamıştır. Kaldırmamamız da lazım. Bu, Türk'ün bir ananesidir.

Çocuklar, bayramlarda seyranlarda veyahut başka günlerde el öperler bizde. Ama, Batı'da bu yoktur. Batılı olacağız diye Batı'nın bütün adetlerini almak mecburiyetinde değiliz. Bizim kendimize göre ananelerimiz var, kültürümüz var. Kültür haftası dolayısıyla bir görüşme yapmıştım. Bir millet kültürünü kaybederse veyahut kültür sallanırsa, işte o zaman felaket başlar demiştim. Kültürümüzü, adetlerimizi,. geleneklerimizi sürdürmek zorundayız. Tabii o tarihteki durumla, şimdiki durum arasında büyük farklar olduğunu hepimiz biliyoruz. Bu salonda yaptığım ilk konuşma sırasında, 12 Eylül daha yeni olmuştu. Siz değerli basın mensubu arkadaşlarıma içinde bulunduğumuz o acı dönemi dile getiren bir konuşma yapmıştım.

Bu harekâtın muvaffak olması için milletin el ele vermesi gerektiğini ve bunda en büyük görevin de basına düştüğünü, o zaman

[15] Mustafa Ekmekçi, Ankara Notları, Namus Borcu, Yeni Ortam, 4 Aralık 1974

söylemiştim. Basından, ondan sonra, hakikaten büyük bir anlayış gördük. Bizi desteklediler. Bu konuşmamda ifade ettiğim gibi, bu harekât muvaffak olmuşsa, bütün kuruluşlar, üzerine düşen görevi, yani hem kuruluşlar hem de halk üzerine düşen görevi tam manası ile yapmış ve öyle muvaffak olmuştur.

Zaman zaman yönetimle basın arasında, bazı problemler olmadı değil, oldu. Üzücü olaylar da oldu. Biz hiçbir zaman bir gazeteyi kapatmayı düşünmedik. Daima, önce ikazla bu işi halletmeye çalıştık. Fakat ikazlar para etmeyince, nihayet o yola sapmak, o yolu seçmek zorunda kaldı arkadaşlarımız, sıkıyönetim komutanı arkadaşlarımız. Ve öyle zannediyorum ki, bu gibi dönemlerden geçen ülkelerde uygulanan sıkıyönetim rejimlerinde, bizim kadar, Türkiye'de uygulanan kadar yumuşak bir askeri rejim vuku bulmamıştır.

Sıkıyönetimle görevli arkadaşlarımızın bildikleri ve bizim bildiklerimizi sizler bilseniz, eminim ki, bu yollara başvurmayacaksınız. Ancak, her bilgiyi de size veremem. Diyeceksiniz ki; bize de bildirseniz, biz malumattar olsak, ama biz bu gibi şeylerin yorumunu yapmasak olmaz mı? Takdir edersiniz ki, bilhassa istihbarat bilgilerinin herkese verilmesi mümkün değildir. Örgüt ve anarşi işi ile uğraşan kişilerin tekrar tekrar yapmakta olduğu teşkilatlanmalar, zannetmeyin ki son bulmuştur. Her türlü yolu denemektedirler.

İşin acı tarafı arkadaşlar, 70'li senelerde maalesef Silahlı Kuvvetler'in içine de sızmak için her türlü çabayı sarf etmişlerdir. Bu örgütler Harb okullarında, askeri liselerde çalışmaya başlamışlardır. Bir kısmı 12 Eylül'den sonra bıraktı, bir kısmı devam etti. Biz bunları yakaladık ve hiç acımasızca hepsinin ilişkisini kestik. Biz bir zamanlar iki bin Harbiye talebesini feda ettik. Sırf silahlı kuvvetlerin birlik ve beraberliğinin bozulmaması için. Kırk binin içinde iki bininin bir rolü yoktur. Bu sefer de kaç olursa olsun barındırmayız. Çünkü ülkenin dayandığı yegâne dayanak bu. Eğer burayı bozacak olursak, Türkiye'yi ayakta tutmamız elbette mümkün olmaz.

12 Eylül'den sonra basınla aramızda ufak tefek şeyler olmadı değil. Cumhurbaşkanlığı köşkünü bilirsiniz. Atatürk zamanında yapılmıştır. Hem ev olarak kullanılmış hem daire. Aşağıda bir tek çalışma odası vardır, Cumhurbaşkanı'nın bir tek çalışma odası vardır. Ve ayıptır söylemesi, yanında tuvaleti yoktur. Cumhurbaşkanı

tuvalete gitmek istediği zaman, emir subayının odasından geçecek, koridoru geçecek, herkes kullanır orayı.
Cumhurbaşkanı'nın bu binada bir yatak odası yoktur. Dinlenme yeri yoktur. Yukarıda, yatak odasının yanında Milli Güvenlik Kurulu toplanır. Meşhur Milli Güvenlik Kurulu, üst katta yatak odalarının yanında toplanır. Kokteyl verildiği zaman, o binanın aşağısında verilir. Bunlardan vazgeçtik, bir sekreteryası vardır, ufacık binada üst üste yığılmışlar. Biliyorsunuz, Anayasa yeni kabul edildi. Yeniden bir teşkilat kurulacak. Uzmanlar alınacak, müşavirler alınacak.
Dedik ki, bir karargâh binası yapalım. Efendim bir tenkit mevzuu oldu. Acaba barajlara mı verilmeliydi bu paralar. Lüks mü olacaktı, yoksa basit bir şey mi?

Sabah kahvaltısı yapmıyorum

Bir de geçinme endeksleri üzerinde durmak istiyorum. Eğer bazı gazetelerimizin verdiği o geçinme endekslerine bakarsak herkes aç yaşıyor. Çünkü o dört kişilik ailenin, geçinme endeksi kadar para alan işçimiz ve memurumuz pek az. Gerisi ne yapıyor acaba? Ya hırsızlık yapıyor veyahut aç kalıyor. Ben bakıyorum o endekslere, nasıl hesap edilmiş diye. Arkadaşlarımız kendiliklerinden yapmıyorlar tabii. Normal bir insanın neyle geçinmesi lâzım, nasıl gıda alması lâzım ona göre hesap yapıyorlar. Ama ben mesela, sabah kahvaltısı yapmıyorum. Ben onların koyduğu rakamlarda yemek yemiyorum. O nasıl rakamsa bilemiyorum. Bir zamanlar bir parti liderimiz eline file alırdı. İçinde pırasalar mırasalar vardı. File şu kadara doluyor diye. Efendim bu hale getirmeyelim. Yani karamsarlık çizmeyelim. Bütün mesele bu. Vatandaşlarımıza her gün karamsar haber vermeyelim. Zaten vatandaş her gün birçok olayla karşı karşıya, sıkkın. Bir de gazeteyi eline aldığı zaman mütemadiyen karamsar haber göre göre, hayatı karanıyor insanların.

Akşama bir de şey varsa

Şimdi geliyorum sakal bıyık meselesine. Sakal olsun mu olmasın mı? Bıyık şekilli mi olsun, isteği gibi mi olsun? Bu, kamu kuruluşları için çıkarılmış her şeyden önce. Ne olur sakallı olursa. Kamu kuruluşları içerisinde kimi sakallı, kimi sakalsız. Efendim bıyığı

şöyle aşağıya kadar uzatmış, biliyorsunuz bunların ne manaya geldiğini. Vaktiyle birbirlerini böyle bıyıkları ile tanırlardı. Bunları istemedik. Dedik ki, bunlar devlet memurudur. Ben Atatürk devrini bilirim. Şapka inkılâbı yapıldığı zaman, bütün memurlara melon şapka alına mecburiyeti konmuştu. Rahmetli babam, sakallı olmasına rağmen, o da keserdi, az bırakırdı sakalını. Çünkü o zamanda yasaktı. Melon şapka aldı, kravat taktı. Ve o zamanki fakru zarureti bilirim. Ayakkabıların pençesi yoktu. Çuval gibi şeyler giyerlerdi. Fakirlik vardı. O devirlerde bile kravat ve şapka mecburiyeti getirilmişti. Şimdi memur kravat taksın mı takmasın mı tartışıyoruz. Takması lazım. Bu bir alışkanlıktır. Eğer biz bu alışkanlığı okullarda çocuklarımıza kabul ettiremezsek, hayatta daima derbeder ve pejmürde olmaya mahkûm olurlar. Ben bugün, her gün tıraş oluyorsam, cumartesi ve pazara rağmen her gün tıraş oluyorsam, hatta akşam eğer bir de şey varsa, bir yemek varsa, bir de akşam tıraş oluyorsam, bu alışkanlığın verdiğinden oluyor. Bir insana alışkanlık yerleşti mi onu söküp atamazsınız.
Biliyoruz birçok üniversite talebesi, lise talebesi fakirdir. Kravat alacak parası yoktur. Bizim zamanımızda da yoktu. İpek kravat alınmazdı, kumaş kravat alınırdı. Nasıl deriz, fakirler takmasınlar diye. O zaman onları teşhir etmiş oluruz. Böyle fakir vardır diye, üç-beş kişi yüzünden, beş-on kişi yüzünden tüm toplumda kravat takmamayı serbest bırakamayız.
Sakala müsaade edelim. Yarın biri çıksa dese ki, ben şalvarla geleceğim. Ona da mı müsaade edelim? Ben fes giyeceğim dese, yahut takke.
İlahiyat Fakültesi'ne, Kur'an kurslarına giden veya İmam Hatip liselerine giden kız öğrenciler için bir yasak getirildi biliyorsunuz. Başörtü ile derse giremezsiniz, gelemezsiniz dedik. Bizim yönümüzde, yani bu karar yönünde, yazı yazana pek rastlamadım. Ancak haber olarak bu karara karşı yapılan direnişi verdiler. Zor durdurduk. Çünkü bu haberler başka bölgelere örnek oluyordu. Yayılıyordu. Ve biz bunda kararlıydık. Kararlıydık, çünkü bir kararı iyice düşünüyoruz.

Basından destek

Üniversitelerimizde profesörler kamu görevlisi değil midirler? Kanunları ayrıdır, ama kamu görevlisidir. Devletten maaş alırlar.

Binlerce öğretim görevlisi içerisinde 62 kişiydi bunlar ve hepsi kesti hiçbir şey demediler. İlahiyat Fakültesi'nde görevli olanlar kesti. Hiçbir şey demediler. Fakat nedense, bizim gazeteci arkadaşlarımız, bunu yeni muazzam bir mevzu gibi gördüler. Her gün bir sakal yazısı, her gün bir sakal fotoğrafı. Acaba sakallı olduğundan mı âlim oldu? Yoksa, tıraş olmaya vakit bulamıyor, çok kitap okuyor onun için mi sakal bıraktı bilemiyoruz? Eğer sakal bırakmakla insan âlim olacaksa, ben de bırakayım, bana da âlim desinler. Mümkün değil bu.

Normal düzene geçeceğimiz şu sıralarda, bazı uygunsuz adımlar atılırsa, yani 'artık geçiyoruz, nasıl olsa' diyorsanız, işler yavaş yavaş mayna oluyor, her şeyi yazarım diyorsunuz, bizim aldığımız kararın son güne kadar olduğunu bilin. Son güne kadar mevcut kanunlarımızın gereği ne ise onu yapacağız. Yani sıkıyönetim komutanlarının yetkilerinde bir kısıtlama yapmayacağız, istediği salahiyeti kullanabilir.

Ben yönetimi methedin demiyorum. Bizde bir anlayış var, bunu ben belki yanlış anlıyorumdur. Eğer yönetimi destekler mahiyette yazı yazarlarsa, acaba bana, yağ çekiyor derler mi diye, yönetimle bir menfaati var derler mi diye. Basın mensubu arkadaşlarla konuşurken, onlar bunun böyle olmadığını söylüyorlar. Hayır diyorlar.

Bugüne kadar basın mensuplarımızdan bir şey gördük; destek gördük. Bundan sonra da bu desteği yürütmek zorundayız. Normal düzene geçtikten sonra da mecburuz. Çünkü bazı yazarlardan anlıyorum ki, o günü bekliyorlar. Sanki ondan sonra ağzına geleni, eline kalem aldığı zaman, ağzına geleni yazacakmış gibi bir his içerisindeler. Bu vatan hepimizin, hep beraber bu vatanı yaşatmak zorundayız. İlla bir yönetimi devirmek zorunda değiliz. Şuna da değinmek isterim ki, bu yönetimi desteklersek, bu yönetimi çok methedici yazılar yazarsak, bunlar gitmezler, 'demek ki bu yönetim iyiymiş, o halde bunu devam ettiririz' derler diye bir fikre kapılmayın. Böyle bir niyetimiz yok. Vatandaşlarda var, birçok vatandaş nereye gidiyorsunuz, niye bırakıyorsunuz diyor. Başlangıçtan itibaren söyledim, hiçbir arkadaşımızda böyle bir fikir yok. Silahlı kuvvetler, ordu bu yükü uzun süre devam ettiremez."[16]

[16] Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in İstanbul Gazeteciler Cemiyeti'nde basın mensupları ile yaptığı toplantı 15 Ocak 1983.

Basınımız da TSK gibi

1980 yılının 12 Eylül gece yarısı başlayan, yeni yöneliş 1983 ilkbaharına dek önemli yol almıştı. Hatta yolun sonu görünmeye başlamıştı bile. Siyasal, sosyal ve ekonomik alanlarda gerçekleştirilen yeni düzenlemeler serbest siyasetin kapılarını açıyordu. Siyasal yaşama getirilen yasaklar elbette sürecekti. Bu konudaki "çatlak sesler" önlenmeliydi.

"Pıtrak" gibi on dört parti birden kuruluvermişti. İsteyen istediği partiyi kursun diyecek olduktan sonra, bu sıkıntılara ne gerek vardı? Kendilerini uyarmak isteyenler haklı mıydı yoksa?

Çelişkiler, çelişki üretiyordu. Ve bu önlenemiyordu. Bir yandan, salt sözünde durmak için, çok partili rejime yönelinirken, bir yandan seçim sonuçlarının ilan gününe kadar MGK'nin yeni kişilere siyaset yasağı uygulama yetkisinin saklı tutulmasını nasıl önerebiliyordu?

Çok partili demokratik parlamenter rejim ilkesinden sapmanın yanlışından söz edenler, nasıl oluyor da ayrıntılı bir yasaklar sistemini öngören Siyasi Partiler yasasını hazırlayabiliyordu?

12 Eylül öncesi çözümsüzlüklere tepki olarak geliştirilen kurallar, demokratik parlamenter sistemin temel ilkelerini birtakım kuşkulara kurban mı ediyordu? Bu kuşkuların kaynağı neydi? Kısır siyasi çekişmelerden yakınılmıyor muydu? 12 Eylül öncesinin, öncelikli açmazlarından biri bu değil miydi? Ama, daha serbest siyaset başlamadan, hatta seçimler bile yapılmadan bir muhalefet oluşmuştu.

Daha başlangıçta yeraltında ya da kapalı kapılar arkasında gelişecek bir muhalefetle sağlıklı bir siyasal demokrasiye geçilebilir miydi?

Eski siyasi oluşumlardan kopmak istemeyenlere, on beş gündür Türkiye'de bir baştan bir başa estirilen "siyasi hırs fırtınasının sorumlularına" son uyarı Çankırı'dan geldi.

Cumhurbaşkanı, Milli Güvenlik Konseyi Başkanı ve Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren, 8 Mayıs 1983'te, eski siyasilere yasa dışı hareketlerden sakınmalarını anımsattı. Dinlerlerse bir sorun yoktu. Dinlemezlerse, sonucuna katlanırlardı.

Mayıs'ın ilk haftasında gazete temsilcileri bir kez daha Çankaya'ya köşke çağırıldı:

"Kimse, bize sözümüzü tutmadığımızı söyleyemez. Bütün sıkıntılara rağmen yaptığımız programı uyguluyoruz. Bu arada hata yapmıyor muyuz? Elbette yapıyoruz. Fakat bu nereden ileri geliyor. Değerlendirme farkından. Bu hatalar anlayış farkından doğuyor. Birinin yaptığı bir diğerine göre hatalıdır. Yapılanların ne netice vereceğini bilmeyenler, yapılanları hatalı olarak görüyor ve tenkit ediyorlar. Fakat şunu söyleyebilirim ki, bu idare en az hata yapan bir idaredir. Bizi tenkit edenlerin, idare kurma imkânları olsaydı onlar idarede olsalardı, ne gibi hatalar yaparlardı, bunu bilmemize imkân yok tabii.

Şimdi son on beş günlük olaylara geliyorum. Basın, bizim anlayışımıza göre, memleketin bölünmezliği ve bütünlüğü ile genel ahlâk ilkelerine uymak mecburiyetindedir. Gerçek demokrasilerde, basının bir de demokrasiyi koruma ve kollama görevi vardır. Bizim basınımız da silahlı kuvvetlerimiz gibi, cumhuriyetin geleceğini koruma ve kollama görevine sahiptir. Bu görev nedeniyle basının siyasi kişiliğini sınırlamak icap eder. Aksi takdirde, basın siyasi bir broşür olur. Bu açıdan, son on beş gün içinde basınımızın tutumuna bakınca, üzüntü ile ifade ediyorum ki, bu tariflere uymamaktadır. Bu tutumdan endişe duydum. Çankırı konuşmamda eski siyasetçilerin tutumlarından duyduğumuz kaygıyı dile getirdim. Basınla ilgili olarak konuşmadım. Burada sohbet etmeyi tercih ettim.

Durum kaygı vericidir. Siyasi bölünmeye itişin, basınımızda başladığı ve bu yönetime karşı husumet havası estirildiği, yasaklanan kişilerin sanki, memleketi onlar idare ediyorlarmış gibi önemle ele alınması bu kaygımızın sebebidir.

Basınımız memleketin içinde bulunduğu olağanüstü şartları ve Konsey yönetimini unutmuş görünüyorlar. Bazı yazarlarımız, parti kurmaya kalkan kişilerden daha çok particilik yapıyorlar. Parti kuruculuğu yapan kişiler; fiziki görünüşleri, kiminle konuşup ne gibi çalışmalar yaptıkları ile değerlendiriliyor. Bu gibi kişilerin Atatürk ilkelerine bağlılıkları, memleket severlikleri ve 12 Eylül ruhuna sadakatleri gibi açılardan değerlendirilmeleri en doğru yoldur.

Ben sizin hepinizin yaşça büyüğüyüm. Çoğunuzun ağabeyiyim, hatta babası yerinde olduklarım var. Bunun için bir büyük tavsiyesi olarak bunu beklediğimizi bildiriyorum.

Basınımız, tarafsız olarak görev yaparsa, siyaset yapacak kişiler arasında çekişme doğmaz. Milletçe ihtiyacımız olan huzura kavuşuruz. Parti kuracak kişilerin tabanı olup olmadığı tartışılıyor. Bu, partiyi kuracak kişiyi ilgilendirir. Basın, tavan-taban çatışması yaratırsa, bu çok yanlış olur.

Atı ahıra kapatırsanız

Benim kimlerle görüştüğüm tenkit ediliyor. Benim görüşlerim çok büyük harflerle yazılıyor. Benim demokrasiye suhulet ve sükûnetle geçişi sağlamak görevimdir. Buna aykırı her gidişe müdahalem kadar tabii bir şey olamaz. Bunun cumhurbaşkanının tarafsızlığı ile ilgisi yoktur. Muhaferet tohumlarının ekilmesine mani olmak, benim görevim olmazsa kimin görevi olacaktır? Eski siyasilerin mi? Maalesef o tarafa doğru gidiş vardır. Bu demokrasidir, böyle olur diye olaylara seyirci kalamam. Böyle olur deyip huzur sükûnu bozan gelişmelere bigâne mi kalayım?

Parti kurucuları ile görüşmelerini eleştiren basınımız, yasaklı bir kişinin, eski cumhurbaşkanın ziyaretini, her gün yirmi otuz kişi ile görüşmesini yazmıyor. Bunlar siyasi görüşmelerdir. Ziyaretçilerin arasına casus koyup, neler konuşulduğunu araştırmıyoruz, ama bunun ne olduğunu biliyoruz. Bunlar siyasi temaslardır. Yapılan konuşmalar sütunlardan aşağı inmiyor. 'Tapulu araziye gecekondu kurdurtmam' sözü her gün yazılıyor. Bu, siyaset değil de nedir? Memleket tapulu arazisi mi, ki onun üstüne bir şey kurdurmayalım? Bu söz, husumet yaratmak için söylenmiyor mu? Milliyetçilik herkesin hakkıdır. O gruba, karşı gruba milliyetçi değil dersek hata oradan çıkar.

Aslı olmayan dedikodular, halkı demokrasiden soğutur, sistemden uzaklaştırır. Milletimiz demokrasiye alışık değildir. Memleketimize demokrasi yerleşmemiştir. Eğer yerleşmesi isteniliyorsa, basın idare ile el ele çalışmalıdır. Eğer, halka lanet olsun dedirtirsek, bunun arkasından başka şeyler gelir. Halkımız, zaten siyasetin dedikodusu ile ilgilenmiyor. Tiraj açısından bakarsak, halkımız daha çok günlük haberleri, yurt ve dünya olaylarını veren gazetelere itibar ediyor. Eğer, yarın radyo ve televizyon durmadan 'genel başkan şunu dedi, yardımcısı bunu dedi' diye haber verecekse, halkımız yine lanet olsun der. Bundan evvel ne kadar rahattık, bunlar yoktu der ve bugünkü yönetimi arar.

Halka, yarın bugünkü yönetimi arattırmamalıyız. Ben bunu şuna benzetiyorum. Bir atı, bir ay ahıra kapatırsanız, açtığınızda zapt edemezsiniz, gemi azıya alır, binicisini bile sürükler. Demek ki, o kadar sıkıntı vermişler ki, bunu yazıyorlar diyorum. Ama neyse ki azalıyor. Fakat yarın radyo ve televizyonda da başlar.

Adama dinsiz denildi

Bazı yazarlarımız ise sütunlarında sadece dedikoduya yer veriyor. Bundan üzüntü duyuyorum. Kim kime ne demiş? Nerede ne toplantısı yapılmış? Bakanlar kurulunda neler konuşulmuş? Kim nerede ne yemiş? Bir adamın evinde ne içtiğini yazmadıkları kalıyor. Eğer bakanlar kurulu toplantıları açık olsaydı, stadyumda yapılırdı. Gizli toplantılar, gizli kalmalıdır. Eğer bunları bakanlar sızdırıyorsa o zaman onlar da görevlerini yapmıyor demektir. Soruyorum, nereden aldın diye, söylemiyor. Ben bunu nasıl öğrenebilirim? Unuttum söylemeyi, bazı dış politika konuları olunca, belirli arkadaşlarımız, hemen eski bir iki dışişleri bakanına soruyor, görüşlerini alıyor. Dış siyaset gibi, her gün gelen bilgilerle mücehhez olmadan konuşulmayacak bir konuda; beş yıl, on yıl eski görüşlerle hareket eden kişilere neden soruluyor? Yani o kişiler yeniden o görevlere gelsin mi isteniyor?

Atatürk iki kere demokrasi deneyimi yaptı. Gördü ki, vakti değildir. Çeşitli unsurlar giriyordu, din duyguları giriyordu. Zavallı adama, hiç düşüncesinde olmadığı halde dinsiz denilmiştir. Hâlâ da deniliyor. Zavallı adamın dinsizlikle bir ilgisi varmış gibi. Atatürk memleketi kurtardığı halde, başına neler gelmiştir. Fethi Bey'i omuzlarda taşımışlardı, ona karşı Atatürk seçime girseydi, seçimi kaybederdi. Sizler, üst tabaka, demokrasiyi hazmetmişsiniz. Fakat bir de aşağı tabaka var, onlar demokrasinin bir nimetini görmemiş, bilememiştir. Onlara anlatmak lazımdır. Batı tipi çekişmeler için vakit erkendir. Bir de bu tenkit ediliyor.

Anayasa'nın geçici ikinci maddesi yürürlüktedir. Normal düzene geçmediğimize göre. Anayasal Düzeni Tayin Kanunu hâlâ yürürlüktedir. Çıkaracağımız kanunlarla Anayasayı değiştirebiliriz geçici olarak. Bu yetkimizi millet onaylamıştır. Ama biz bu yetkiyi kullanmadık, kullanmak da istemiyoruz. Seçimlerden sonra da bana ne diyemem.

Partilerin çoğalmasını arzu etmemek lazım. Birçok arkadaşım da

arzu etmiyordur. Çünkü bunun zararını gördük. Ne geldiyse koalisyon hükümetlerinden geldi. Komünist idare bile böyle beş-on kişilik, taviz koparan partilerin koalisyonundan daha iyidir.
Partilerin başında asker olsun istemedik. Eğer bugün parti kurmaya çalışan kişilerin içinde asker orijinli kişi varsa, bu, onlar arzu ettiği içindir. Bunlara lider gözüyle bakmamak lazımdır. Kimse ben liderim diyemez. Büyük kongre ne yapar, onu bilemeyiz. O arkadaşlar önayak olmaktadırlar, bir araya getirip bırakacaklardır. Zaten kimse ben liderim diyemez, bu, demokrasiye aykırı olur."

Konuşma 'ben gazetecilerin dostuyum' sözleriyle bitti. Hiçbir hareket olmadı, herkes donup kalmıştı sanki. Evren konuşmasının bittiğini bir kez daha anlattı:

"Biraz acı konuştumsa, bunu dostluğuma verin."

Darbeden 2 yıl 7 ay 22 gün sonra durumun hiç de parlak olmadığını, Evren'in sözlerinden anlamak mümkündü. Seçime 5 ay 25 gün kala, yeniden, bir şeyler dikte ettiriliyor gibiydi.

Gazeteler, Cumhurbaşkanı Evren'in gazete yöneticileri ile görüşme yaptığı haberini vermekle yetindiler.[17]

Siyasi karşıtların olmayacağı bir düzen varsayımına göre hazırlanan senaryo, ilk kez akışını değiştiriyor, belki kendisini yıpratmaya yöneliyordu.

Geçiş anında önemli bir sıkıntı yaşanıyordu. Sıkıntının zamansız ve beklenmeyen siyasal istekler gündeme getirmesinden korkuluyor, destek isteniyordu.

Sıkıntının kaynağını bulmak hiç güç değildi. 12 Eylül 1980 sabahından bu yana geçen süre içinde, şiddete teslim edilen toplum, iki buçuk yıl sonra, tek başına şiddetin aldatıcı bir neden olduğunu görmüştü. Antiterör uzmanlarının 'terör yolu ile devleti güçsüz gösterme' savını, 'terörden iktidar aracı olarak yararlanma savı' ile karşılayabilecek veriler oluşuyordu.

[17] Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in gazete temsilcileri ile Çankaya'da yaptığı toplantı, 9 Mayıs 1983.

Görünen şiddet bitmişti, ama hayatın her alanında yaşanan bir başka şiddet, yönetime damgasını vuruyordu.

Sana yağı şeker karne

Geçmişi aratmayacak birçok olay vardı. Birçoğu iz bırakmadı insanlarda. Ya gülündü geçildi ya da unutuldu gitti.

Sorumlu Sınırlı Tepecik Halkı Tüketim Kooperatifi'nin satış mağazasında, açık açık komünizm propagandası yapılacağı kimin aklına gelirdi. Satış mağazasının konserveler, makarnalar, yağlar ve renk renk gazozlarla dolu raflarına üyeler için duyurular asılmıştı:

> "Kooperatifimizde sana yağı, şeker ve meşrubatlar karne ile verilmez.
> Kooperatifimizde ayın 5'inde hesap kapatmayana, yeni hesap açılmaz.
> Yoğurt gelmiştir. Kilosu 37,50."

Bu üç satırlık duyuruda "Ç, S, Ş" harflerinden tam sekiz tane vardı. Ve bu sekiz harfin stiliyle, ister inanın ister inanmayın, komünizm propagandası yapılmıştı.

Sanık Aşur Yalçın ve İsmail Yalçın için düzenlenen iddianamede askeri savcıya göre, propaganda şöyle gerçekleşti:

> "Şeklinde yazılı cümleler içerisindeki Ç, S, Ş büyük el yazısı harflerinin değişik bir şekilde orak ve çekiç amblemi olarak yazılı bulunduğunun anlaşılması üzerine, bahis konusu ilanları asılı bulundukları yerden indirmek suretiyle olay yönünden tutanak tanzim edildi
> Yapılan soruşturma ve düzenlenen ekspertiz raporunun muhteviyatına göre, yazıların halk tüketim kooperatifinin yetkili satıcısı İsmail Yalçın tarafından bir hafta önce yazılarak asıldığı ve diğer sanık Aşur Yalçın'ın kooperatifin yönetim kurulu başkanı olarak, yazılı ilanları önceden imzalayıp mühürlemekle diğer sanığın fiiline aslen iştirak ettiği anlaşıldı
> Orak ve Çekiç'in Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği'nin bayrak amblemi olması sebebiyle, sanıkların birlikte, sosyal bir sını-

fın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakkümünü tesis etmek veya sosyal bir sınıfı ortadan kaldırmak yahut memleket içinde müesses iktisadi veya sosyal temel nizamlarından herhangi birini devirmek veya devletin siyasi ve hukuki nizamlarının topyekun yok etmek için komünizm propagandası yaptıkları iddia, suç konusu el ilanlarının elde edilmesi, sanıkların tevilli ikrarla, ekspertiz raporu muhteviyatı, olay tutanağı gibi delillerle anlaşıldı."

Aşur ve İsmail Yalçın kardeşler 4 Ekim 1981 tarihinde gözaltına alındılar. Aşur'un sorgusu kardeşine göre daha az sorunluydu:

"Şubede hangi partiden olduğumu sordular, Adalet Parti'li olduğumu söyledim. İşkence yaptılar. Beni bir saat kadar dövdüler, yerlerde sürüklediler, falakaya yatırdılar. Benim mutlak surette bir örgütü kabul etmemi söylediler. Ölürüm de bir örgüt kabul etmem dedim."

İsmail Yalçın'ın şube günleri daha elektrikli geçecekti:

"Beni işkenceye aldılar, önce Alevi misin Sünni misin diye sordular. Alevi olduğumu söyledim. İşkenceye başladılar. Hepimiz Müslümanız dediler. Bana elektrik verdiler. Kollarımı gerdiler. Ayaklarıma ağırlık bağladılar. Hatta işkencenin sonunda benim sol kolum uyuştu. Onu da masaj ettiler. Ben bu afişleri bizzat kendim yazdım. Daha güzel göründüğü için bu şekilde yazmayı düşündüm."

İki kardeş on beş gün sonra ayın 19'unda tutuklanıp cezaevine kondu. İlk duruşmada Aşur salıverildi. Savunma avukatı "olayın öteki bakkalların şikâyeti üzerine ele alındığını" ve "müvekkilinin öğrenim durumunun ideolojik olayları kavrayacak ve bunlara yön verecek durumda olmadığını" söylemesine karşın İsmail, TCK'nın 142/1 maddesinden hüküm giyinceye dek Mamak Cezaevi'nde kaldı.

Veresiye alışveriş edenlerin yazıldığı defterde de İsmail'in Ç, S ve Ş harflerini tıpkı afişlerdeki gibi yazıyor olması, mahkemece önemsenmedi.

Sivas'ın Divriği ilçesi Mursal köyünden ilkokul mezunu 1958 doğumlu

İsmail Yalçın komünizm propagandası yapmaktan böylece hüküm giydi. Yattı, çıktı. Geride ne kooperatif, ne rafları kalmıştı.

İsmail artık eline kalem almaktan ürkerek yaşayacaktı.[18]

Komünizmin hilesi

Hakan Keskin de bir propaganda sanığıydı. O da komünizmi övmek suçundan gözaltına alındı, tutuklandı, yargılandı, hüküm giydi. Yattı, çıktı.

Hakan'ın yöntemi de İsmail'inki gibi, değişikti. İsmail propagandasını estetikle stilize ettiği harflere döktü, Hakan iddia edildiği üzere müzikle süsledi.

Ankara'nın damında, Çankaya'da arkadaşları Barbaros ve Nadir'le geziyorlardı. Çakırkeyf denilen cinsten alkol koklamışlardı. Yaşamanın sevincini yansıtan bir turist kafilesi geçti yanlarından. Yaşlılar çoğunluktaydı. Hakan'ı da sardı ihtiyarların yaşama sevinci. Arkadaşlarının yanından ayrıldı ve turistlerin içine daldı. Yaşlı bir bayan turistin elini bir "centilmen" gibi öptü, arabalarına binmelerine yardım etti. Sonra da "Viva Hümanizm, Viva Komünizm" dedi.

Bu eylemi daha sonra hakkında düzenlenen iddianamede "slogan atmak" olarak nitelendirildi. Yargılandığı mahkemede "umumi yerde ve alenen komünizmi övme suçunu işlediği" yargısına varıldı. Ve 1 yıl 4 ay süreyle ağır hapsine, 5 ay 10 gün İzmir il merkezinde ikametle, genel güvenlik gözetimi altında bulundurulmasına karar verildi.

Karar Askeri Yargıtay'da "sanık hakkında emniyet ikrarından başka kanıt olmadığı" gerekçesiyle bozuldu.

Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 3 numaralı askeri mahkemesi, Yargıtay'ın bozma kararı karşısında şu gerekçelerle direndi:

> "Delil olarak buraya kadar özetlenenler topluca bir kez daha incelendiğinde ortaya şu sonuç çıkmaktadır: Olay günü sanık Hakan Keskin ile tanıklar Nadir Kutlu ve Barbaros Şıpka bir arada bulundukları sırada sanık Hakan Keskin'in arkadaşlarının yanından

[18] Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı'nın 20.10.1981 tarih 1981/1265 Esas, 1981/1024 Karar sayılı iddianamesi. Ankara 2 no'lu Askeri Mahkemesi'ndeki 1981/456 sayılı dosya

ayrılıp yabancı olan turist kafilesinin içine doğru yürüyüp uzaklaştığı, bu sırada yaşlı bir bayan turistin elini öptüğü ve bu esnada iki kez 'viva komünizm, viva hümanizm' şeklinde slogan attığı duyulmuştur.
Duruma tanık olan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı tanık Ali Hilmi Aynar durumu trafik polisine bildirmiş, ekip üç kişiyi yakalayarak emniyet polis ekibine teslim etmiştir. Bundan sonra soruşturma, emniyet müdürlüğünde yapılmış.
Nadir Kutlu ve Barboros Şıpka samimi olarak ve ısrarla böyle bir slogan atmadıklarını ve hatta duymadıklarını beyan etmişler, sanık Hakan Keskin ise fiili, açıkça ikrar eylemiş, daha sonra Askeri Savcı önünde tevilli bir şekilde 'Viva Komünizm' demediğini ancak 'Viva Hümanizm' dediğini söylemiş, sorgusunu yapan hâkim önünde ise gene tevile kaçarak 'Yes Hümanizm, No Komünizm' dediğini savunmuştur.
Sanığın emniyet beyanını doğru olmadığını kabule götürecek herhangi bir emare ve hatta şüphe dahi mevcut bulunmamaktadır. Tanık Ali Hilmi Aynar ile sanık Hakan Keskin ve arkadaşları arasında suç atmayı gerektirecek bir geçmiş bulunmamaktadır. Turist rehberi Ali Hilmi Aynar, sağlanan düzen ve sükûnet ortamı içerisinde bir vatandaş olarak duyduğu komünizmi övücü nitelikteki eylemi zabıtaya intikal ettirmiştir.
Atılan sloganın komünizmi övücü nitelikte olduğu hususunda da şüphe yoktur. Viva, biraz kültürlü olan film ve televizyon izleyen herkes tarafından bilinebileceği üzere 'Yaşasın' veya 'Yaşa' anlamındadır.
Sanık yabancı turist kafilesine onların anlayabileceği bir lisanla hitap etmiş ve 'Yaşasın komünizm' değil, 'Viva komünizm' demiştir. Bunu yapmakla, attığı sloganın onlar tarafından anlaşılmasını sağlamıştır. Bu nokta sanığın kastının tayin ve tespiti yönünde fevkalade önemli bulunmaktadır.
Bilindiği üzere ihtiyari sarhoşluk, ceza hukukumuzda ve ceza kanunumuzda bir mazeret sebebi teşkil eylememekledir. Sanık olay günü arkadaşları ile birlikte içki içmiş ve bu sırada 'viva komünizm' şeklinde komünizmi övücü nitelikte slogan atmıştır.
Sanığın ayrıca, 'Viva Hümanizm' sözünü de sarf etmesinden onun lehine sonuç çıkarmak mümkün değildir. Komünizm ve hümanizm sözcüklerinin bir arada kullanılması, günümüz Marksizmi'nin ve

> komünizminin bir hilesinden ibaret bulunmakta, komünizmi kısaca 'İnsancıllık' olarak niteleyebileceğimiz 'Hümanizm' sözcüğü ile birlikte kullanmak suretiyle ikisini eş değerde ve eşanlamlı gösterilmek istenmekte ve komünizmin gerçek yüzü saklanmaya çalışılmaktadır."

Sakarya'nın Hendek kazasından, ortaokul mezunu 1957 doğumlu Hakan Keskin'in cezası, mahkemenin kararında direnmesinden sonra Askeri Yargıtay Genel Kurulu'nda onaylandı.

Geride ne turistler, ne de çakırkeyif bir Çankaya akşamı kalmıştı.

Hakan, dilinin ucuna gelen yabancı sözcükleri yutuyordu artık.[19]

Sistem kurulmuş ve işliyordu. Kimi eline kalem almadı, kimi ağzını bir daha açmamak üzere kapadı. Kimi kalemini kırdı, kimi sözcükleri yuttu.

Korku, olmayan şeyleri bile söyletecek biçimde örgütlenip kurumlaştırıyordu.

Bakire olup olmadığını

Çorum'un Alaca ilçesi Eskipazar köyünden K. Ö. 1982 yılının aralık ayında tutuklandı. 'Kanunsuz ve illegal TKP/ML Partizan teşkilatına girmek, sahte hüviyet kullanmak'la suçlandı. Hakkında hazırlanan iddianameye göre, bu suçu 1979-1982 tarihleri arasında, uzun bir süredir işliyordu.[20]

İddianamede, şimdiye dek ender rastlanan bir yaklaşımla sanık K. Ö.'nün doğru ifade vermediği anlatılıyordu:

> "Bakire olduğunu bildirerek, daha evvelki ifadelerinin de okumadan imzalanmış beyanlar olduğunu bildiren sanığın, hakkında tanzim edilen 17.12.1982 gün 597 sayılı rapora göre, fiili livata suretiyle 3-7-9-12 hizalarında derin, diğer istikametlerde sathi mukoza yırtıklarının bulunduğu belirtilmiş olduğu görülmüştür.

[19] Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 3 no'lu Askeri Mahkemesi sanık Hakan Keskin için, Askeri Savcılığın 19.10.1982 tarih 1982/37-565 sayılı iddianame ile istenen TCK'nın 142/4. maddesince istenen cezaya hükmetti. 1 yıl 4 ay ağır hapis ve 5 ay 10 gün genel güvenlik gözetimi cezası Askeri Yargıtay 1. Dairesi'nce bozuldu. Mahkeme bozmaya karşı direndi. Ceza, Askeri Yargıtay Genel Kurulu'nca onandı.

[20] Adana Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı'nın 1982/ 882 sayılı İddianamesi, syf 22, 23, 24.

Demek ki, K. Ö. fiili livata suretiyle münasebeti cinsiyette bulunmayı itiyat haline getirdiği halde, tam manası ile bakire olduğunu bildirdiği anlaşılmaktadır.
Demek ki sanık hangi safahatta olursa olsun gayriciddi ve gayrimakbûl beyanda bulunmaya devam edecektir. Zira sanığın ..... ile tanışması, teşkilata girmesi, teşkilat içindeki faaliyetleri tesadüflere bağlı olarak vuku bulmamış, aksine İ. Kaypakkaya'nın ölüm yıldönümü nedeni ile teşkilatça mezarına merasim yapmak için birlikte giderlerken münasebet tesis etmişler. Bu teşkilatın gaye ve idealleri doğrultusunda hizmet vermeye başlamışlardır.
Gürülüyor ki, karşılaşmaları, tanışmaları alel usul bir tesadüfün tezahürü olmadığı, aksine mensupları oldukları gayri meşru teşkilat çatısı altında faaliyet yürüttükleri sırada tanıştıklarını bilvesile dile getirmişlerdir.
Her ne kadar yukarıdan beri sanık K. Ö. hakkında delilleri ve beyanları zikrederek yapılan aramada valizler içerisinde ele geçen her türlü silah, yayın ve dokümanların sanık K. Ö. ile Ş. Ş.'ye aidiyetinden bahsedilmişse de dokümanların ve silahların teşkilata ait olduğu, sanık Ş. Ş.'nin muhafazasında olduğu, Ş. Ş.'nin açık ve samimi beyanları ile kabul etmek zarureti lazım geldiği gibi, sanık K. Ö.'nün dahi silah ve dokümanların Ş. Ş.'ye ait olduğunu bildirdiği anlaşılmaktadır.
Şu durum karşısında Türk Devleti'nin yıkılmasında kader birliği yapmış olan bu sanıkların, birbirini suçlaması düşünülemeyeceği gibi sanıkların zabıta huzurunda açık ve samimi beyanları ve bu beyanları teyit eden sair deliller karşısında, sanığın işlemiş olduğu suçlar mahsus hanesinde yazılan gayrimeşru ve illegal TKP/ML Partizan teşkilatına girmek ve sahte hüviyet kullanmaktan ibaret olduğu anlaşılmaktadır."

1956 doğumlu sanık K. Ö.'nün yargılanması sırasında duruşma tutanaklarına geçen ifadesi de ilginçti:

"Sanık K. Ö. sorgusunda: 18.10.1982 tarihinde gözaltına alındıktan sonra, bana uzun süre işkence yapıldı. Bana yüklenen suçlamayı kabul etmiyorum. Sahte kimlik taşıdığımı ve bulundurduğumu kabul ediyorum.
Sanık cevaben: Savcı bana, yani Sıkıyönetim yardımcı savcısı,

bana aynı polis gibi davrandı. Benden hiç sorulmaması gereken şeyler sordu. Ş. ile sevişiyor musunuz, âşık mısın diye sordu. Sürekli olarak Ş. ile ilişkilerimizi soruyor ve bakire olup olmadığımı ısrarla söylememi istiyordu. Ben de kendisine bakire olduğumu söyledim. Ben doktora muayene edilmeyi istiyordum. Ancak kendisi beni bu şekilde sorguladıktan sonra ve bende bu şartlar altında polis ifadesinin doğru olduğunu söyledikten sonra, seni doktora göndereceğim, dedi. Ve benim beklemediğim şekilde, yani tamamen aleyhimde yorumlanabilecek tarzda doktor raporu alındığını iddianameden öğrendim. Beni doktora savcının sevki üzerine götürdüklerinde, ayrıca kızlık zarı muayenesi de yaptılar. Ancak bu hususun rapora neden yazılmadığını bilmiyorum.
Rapordaki diğer konuya gelince, sorgulamada bulunan komiser M.B. başta olmak üzere beni sorgu odasında defalarca çırılçıplak soydular ve tecavüz teşebbüsünde bulundular. Dudağıma çakmak çakılıyordu. Saçlarımdan tutup yerlerde sürüdüler. O sırada kopan saçlarımı hâlâ yanımda saklıyorum, dedi:
Kendisine ait olduğunu söylediği bir tutam saçı, çantasından çıkararak salonda gösterdi. Ben esasen bunu savcıya göstermek istiyordum dedi.
Sorgu sırasında beni askıya alıyorlar ve çeşitli tecavüzkâr hareketler yapıyorlardı. Ben de zaman zaman bayılıyordum. Hatırlamadığım bir zamanda copla bu şekilde, yani raporda yazılı olduğu şekilde, beni yaralamış olduklarını sanıyorum. Ayrıca makatımdan cereyan da verildi. Bu esnada olup olmadığını bilmiyorum.'[21]

Mahkeme K. Ö.'ye rapor[22] veren doktorun tanık olarak dinlenmesine karar verdi:

"Rapor tarafımdan düzenlenmiştir. Sanık sadece fiili livata muayenesi için sevk edilerek gönderilmiştir.
Kızlık muayenesi benim uzmanlık dalımla ilgili değildir. Ve isten-

[21] Adana Sıkıyönetim Komutanlığı 2 no'lu Askeri Mahkemesi'nde görülen 1983/170 sayılı davanın 14.6.1983 tarihli duruşma tutanakları, syf 4, 5, 7, 8, 9.
[22] Adana Devlet Hastanesi Hariciye Servisi uzman doktoru Adnan Erdoğan tarafından verilen 597 sayılı rapor.

miyordu.
Fiili livatanın elektrik verilme ya da herhangi bir iz bırakıcı bir cisimle meydana getirilip getirilmediği konusunda, hastada bir belirti olsaydı, rapora yazardım. Böyle bir belirti yazılmadığına göre bulunmaması gerekir. Raporda kullanılan, nispeten kısa bir süre, yakın bir tarih tabirinden maksat 1-2 gün önce anlamında değil, yaklaşık 10 günlük bir süre içerisinde bu livatanın meydana geldiğini ve enfekte olduğunu ve henüz yaranın iyileşmediğini belirtmek için yazılmıştır.
Bu konuda yetkili olmamakla birlikte, livatanın penis ya da sözgelişi cop, sopa gibi sert bir cisimle yapılması durumunda anüs çevresinde meydana gelebilecek ekimozların livatanın ne ile yırtıkların da ne ile ve ne şekilde meydana getirildiğini tıbben tespit etmek imkânsızdır.'[23]

Yasa dışı örgüt üyesi olmak, sahte kimlik taşımak, kızlık zarı ve fiili livata kavramlarının birbirleriyle ilgisi, insanda olsa olsa, bir utanç duygusu uyandırıyor. Bu sözcükleri birlikte kullanmak K. Ö.'nün savunma avukatının "Doktorun dinlenilmesiyle müvekkilime söz konusu hareketlerin gözaltında bulunduğu süre içerisinde yapıldığı anlaşılmıştır." savını da doğruluyordu.

Davanın daha sonraki aşamalarında, Adana Doğum ve Çocuk Bakımevi Baştabipliği'nden gelen raporda, K. Ö.'nün kızlık zarının sağlam olduğu belirtiliyordu.

Rapor, K. Ö.'nün yılgınlığını, kırgınlığını gideremedi. 'Her şeyi yapabilirler' korkusu salınmak isteniyordu yorgun yüreklere.

Meclis hiç çalışmasın

Dünya güzeldi. Gelen güzel bir dünyaya gelse, giden güzel bir dünyadan gitseydi. Dünyaya getiren kolay unutuyordu doğum acısını. Dünyadan yolculayan unutamıyordu ölüm acısını. Gözler kapanıp ten soğuyuncaya dek umudu söndürmemek olanaksızdı.

Gazetedeydik. Mualla Arıkan karşıma koltuğun tam ortasına bırakmış-

[23] Adana Sıkıyönetim Komutanlığı 2 no'lu Askeri Mahkemesi'nin 20.10.1923 tarihli duruşma tutanağı, syf 12, 13.

tı kendini. Kımıltısız oturuyordu. Bahar'ın annesi sandalyenin ucuna iliş-mişti. Biri otuzuna varmadan ölüm gömleği giyecek oğlunu anlattı. Öteki otuz günlük kızının cezaevinde başına gelenleri.

Konuşmasına konuşuyor gibiydiler, ama yutkunurken boğazlarına tı-kanan yumruk görünüyordu. Gülmekle ağlamak arasındaki aykırılığı si-lip atmıştı ikisi de. Sanki aynı yer ve zamanda oturup konuşmuşuz gibi iz bırakmıştı Mualla hanımla Bahar'ın annesi. Biri büyüğünü, biri küçüğü-nü anlatmıştı.

Mualla hanımın oğlu İbrahim Yalçın, dört yıl kadar önce idam cezası al-mıştı. Mualla hanım Burdur'dan dönüyordu oğlunun yanından. İstanbul Burdur arası gidip gelmeler hiç bitmesin istiyordu. Meclis hiç çalışmasın istiyordu. Yalnız kendi canı oğlu için değil, elli dokuz-altmış idamlık için düşünmeye alıştırmıştı kendisini.

Eylül başıydı Ankara'ya son uğradığında. Dalından düşen her yaprak için, ağlama isteği kabarıyordu içinden, her yaprak anlatılmaz bir acıya boğuyordu Mualla hanımı. Başını kaldırmadan yürümek istiyordu sallanıp düşen yaprakları görmemek için. "Ankara'nızı hiç sevmiyorum" dedi. Ne çok ağaç vardı, yaprak yağıyordu sanki gökyüzünden. Dalından ko-pan her yaprak sanki Mualla hanımı bu dünyadan koparıyordu. Dallara öfkeleniyor, sahip çıkın yapraklarınıza diye haykırmak istiyordu.

Başkent göz göre göre insan asılmasına nasıl göz yumuyordu? Bunu anlamakta güçlük çekiyordu Mualla hanım. Bu konudaki sessizliğe karşı çıkıyordu.

Sessiz kalanlar bir yana, idamdan yana olanlara aklı hiç ermiyordu. Meclis yeni açılmıştı. Konuşmayı televizyondan dinleyenler anlatmıştı, "İdamdan yanaymış Cumhurbaşkanı." Doğru mu diye soramıyor, doğru dememden çekiniyor gibiydi Mualla hanım.

Konuşmanın aslını verdim. Gözlükleri biraz daha burnunun ucuna doğ-ru kaydı. Başparmağını üç kez ıslattı, sayfaları çevirdi. Mini mini okuma-ya başladı:

> "Bu vesile ile önemli gördüğüm bir noktaya daha değinmek isti-yorum. 1982 Anayasamız, hepimizin çok iyi bildiği milletimizin ezici çoğunluğu ile kabul edilmiştir. Hepimizin çok iyi hatırlayaca-

ğı gibi, o tarihte bu Anayasa'nın karşısında olanlar, daha Türkiye Büyük Millet Meclisi açılır açılmaz, Anayasa'nın değiştirilmesi girişimlerine başladılar. Bu girişimlerini dışarıda ve içeride bugün de aralıksız olarak, kurnazca ve insafsızca sürdürmektedirler. Amaçları bu konuyu devamlı canlı tutarak zihinlerde istifham yaratmaktır.

Bunların klasik taktikleri böyledir. Evvela masumane isteklerle sahneye çıkarlar, ardından da esas maksatlarını bir bir ortaya koymaya başlarlar. Şimdi Anayasa'nın geçici 15. maddesiyle uğraşıyorlar. Bu madde ile işe başlamak istiyorlar. Eğer muvaffak olurlarsa Anayasa'da delik açarak, ardından bu deliği gittikçe genişletmek suretiyle, sıraya diğerlerini getirecekler. Nitekim diğer bazı maddelerle ölüm cezalarının kaldırılması da onların gündemindedir. Ne garip tesadüftür ki, Avrupalı bazı taraftarları parlamenterler de 'Ne yapalım bizim aramıza girmek için Anayasanızı değiştirin, siz de ölüm cezalarını kaldırın' diye akıl hocalığı yapmaktadırlar. O sayın parlamenterler, aynı teklifi acaba neden kanunlarında ölüm cezası bulunan ve demokratik sistemle yönetilen birçok ülkelere ve özellikle ABD'ye, Sovyetler Birliği'ne, diğer sosyalist ülkelere yapmamaktadır? İtiraf etmeliyim ki bu fikri ortaya atanların çok insani gibi görünen bu düşüncelerine akıl erdirmekte güçlük çekiyorum.

Zira bir tarafta öldürülen 5500'ün üzerinde vatandaş, yıkılan yuvalar, tahrip edilen maddi ve manevi değerler. Öldürülenler arasında; yurda yıllarca hizmet etmiş, başbakanlık, bakanlık, milletvekilliği, hâkimlik, savcılık, öğretmenlik, üniversitelerde öğretim görevliliği, sendika başkanlığı yapmışlarla, halkın güvenliğini üslenmiş polis, jandarma ve vatan savunmasına hazırlanan subay astsubay, kahraman Mehmetçik ve masum diğer birçok öğrenci, işçi, genç, yaşlı erkek ve kadın var. Bunlar kısa zamanda unutulacak, 'Allah rahmet eylesin' denilecek, fakat diğer tarafta bu eylemleri gerçekleştirenler ve bu kadar vatandaşın kanına girenler, bir zaman içerisinde hapisten çıkacaklar ve yine aynı eylemleri gerçekleştirmek için kuvvet kazanacaklar. Ya da dışarıda olanlara eylem yapmaları için cesaret verecekler. Bunu akıl izan kabul eder mi?

Onlar kanunlara karşı gelecekler, devleti yıkmaya çalışacaklar, acımasızca birçok vatandaşı öldürecekler, ama biz bunlara 'bir

daha yapma e mi?' diye nasihatte bulunacağız.
Sayın milletvekilleri bu tabloyu eksiksiz olarak gözlerinizin önüne seriyorum ki, buna göre kararınızı veriniz. Bu konuda belki ben çok katı ve yanlış düşünüyor olabilirim. Eğer öyle kabul ediliyorsa bunun en salim yolu ölüm cezası kalksın mı, kalkmasın mı konusunu halkın oyuna sunmaktır.
Halkımız, o eşsiz sağduyusu ile her zaman olduğu gibi bu konuda da en iyiyi ve en doğruyu bulacaktır. Böylece bize baskı yapmaya devam eden bazı Batılı dostlarımıza da gerekli cevap verilmiş olacaktır" [24]

Sürekli ıslak gibi duran gözlerinden bir dizi yaş iniverdi Mualla hanımın. Ona göre sormak gerekiyordu, bu çocuklar canları pahasına niçin bu kanlı geçitleri zorlama gereği duymuşlardı. Bence de sormak gerekiyordu.

Bahar bebek doğdu

Bahar'ın annesi, çocuğu için, daha o doğmadan gözyaşı dökmeye başlamıştı. Bahar karnındaydı. 'Hamile misin kız sen?' dediklerinde Emniyet Sarayı'nda:

"Buyrun şef denilince gürültü sona erdi. Şef dedikleri olmalıydı 'Şu andan itibaren çocuğunun ve senin yaşamın bize bağlı' diyen. Sorgu başladı.
'Soyun' dediler. Soyunmayacağımı söyleyince, her biri bir giysimi çıkardı. Üzerimde külotumdan başka bir şey kalmadı. Bir sandalyeye oturttular. Sol ayak başparmağıma ve sağ el serçe parmağıma kabloyu bağladılar.
Babacan sesli biri 'Kızım boşuna direnme, hadi kendine acımıyorsun, çocuğuna acı' dedi.
Fizyolojik durumum gereği çok sık tuvalet ihtiyacı duyuyordum. Elektrik nedeniyle kanamam arttı. Bir kez tuvaletten ellerimi yıkamadan hücreme dönmek zorunda kaldım ve o şekilde sorguya götürdüler. 'Bu ne?' deyince durumu anlattım, o günden sonra

[24] Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in TBMM'nin 17. dönem 3. yasama yılını açış konuşması, 1 Eylül 1985.

elektrik verilmedi.
Bir sabah tuvalette S. Ç. ile karşılaştım. Kolu alçılıydı. Ne olduğunu sordum. 'İki gün önce kırdılar' dedi. Birkaç gün sonra Yenimahalle Kaymakamlığı'nda doktora götürüldük, işkence görmediğimize ilişkin rapor verdiler. S. Ç.'nin durumunu söylemediğim için kendimi affedemedim bir süre. Doktor odasından seslenmişti 'Kırık, çıkık, darp var mı?' diye, biz de dışarıdan 'Yok' demiştik.
25 gün Gayrettepe'de kaldıktan sonra 13 Mayıs'ta Metris Cezaevi'ne götürüldük. Cezaevi revirinde yedek subaylığını yapan genç bir doktora, düşen tırnaklarımı ve darp izlerini gösterdim. Yüzünde acıma ve şaşkınlık karışımı bir ifade vardı. Bunu uzun süredir karşılaştığım ilk insanca tavır olarak gördüm.
2 Haziran'da askeri savcılığa götürüleceğimi ve gardiyan odasında kelepçe vurulacağını söylediler. Bir görevli 'Hamilelere vurulmuyor' diyerek bağsız olarak savcılığa götürülmemi sağladı. Bu da ikinci insanca tavırdı, Mart'tan bu yana.
Askeri savcıya işkence gördüğümü söyledim, inanmadı. Eğer böyle bir şey olsaydı çocuğumu düşüreceğimi söyledi. Bir de espiri yaptı. 'Adını Tikko koyarsın artık' diye. Kendi de güldü.
8 Temmuz'da açlık grevi başladı. Bugüne dek bana bakan arkadaşlarıma bakma sırası, artık bana gelmişti. Günde birkaç kez herkese su dağıtmak, su kaplarını doldurmak, çöpü vermek, mazgal açıldığında koşup bakmak gibi görevler üstlenmiştim.
4 Ağustos günü açlık grevi bitti. 5 Ağustos gecesi sancım başladı. 6 Ağustos'ta Kasımpaşa Deniz Hastanesi'ne götürüldüm. Hastanede tuvalete gittiğimde aynaya baktım, dudaklarımdan kan sızıyordu. Doğum sancısı ile askerlerin yanında bağırmak istememiştim. Dilimi ısırmışım.
Kızım doğdu. Çok sağlıklı ve çok güzeldi. İşte o zaman doya doya ağladım.
İki gün sonra, 'Hazırlan gidiyoruz' dediler. Kızımı giydirirken göbek bağında kan gördüm. Doktora söyledim, 'Tedavi görmesi gerek, göbeğinde iltihaplanma var' dedi. Cezaevi yetkilisi çocuğun bir hafta hastanede kalacağını, benim kendileri ile gitmem gerektiğini söyledi. 'Ya ikimiz kalırız ya da birlikte gideriz' dedim. 'Sen bilirsin' deyip cezaevi arabasına bindirdiler.
14 Ağustos'ta büyük bir arama yaptılar. Biz talan araması diyor-

duk yaptıkları işe. Benden yirmi gün kadar önce doğum yapmış bir arkadaşla, hamile bir doktor arkadaşla birlikte, revire götürüldük. Gece 22.00'ye kadar aç susuz orada kaldık. Koğuşa geri götürülürken, bebeklerin kundakları açılarak onlar da arandı. Bahar'ın yanında dayak bile yedim, koğuş değiştirme adı altında yapılan operasyonlarda.

Koğuş o denli sağlık koşullarından uzaktı ki, Bahar'a dokunmama kararı aldık. Kimse yanına bile yaklaşmıyordu. Günlerdir su akmıyordu. Bahar'ın beslenmesi ve temizliği derken, çocuğumun olduğunu aileme haber vermediğim geldi bir anda aklıma.

Alt koğuş gözetim koğuşuydu. Bir gece iple bir not sarkıtıp Bahar'ın doğduğunu, ilk tahliye olanın aileme haber vermesini istedim.

Bahar'ı Kasım sonunda annem gelip aldı. O gidinceye dek bir tek insanın tavrı daha içimi ısıttı. İltihaplanan isilikleri için bir gece yarısı açılan mazgaldan bir paket çocuk pudrası uzattı gardiyan kadın."[25]

Kasım ayında günlerce yağmur yağdı İstanbul'a, gözyaşlarıyla el ele özlem oldu sulara karışıp gitti.

Annesi ile birlikte büyüyor şimdi Bahar. Bir süre sonra babası için birlikte ağlayacaklarını bilmeden.

İnsan bin yıl yaşar mı

Ozanın dediği gibi bir solucan kadar aydınlığı, bir ipekböceği kadar umudu, bir güvercin kadar korkuyu yaşadı insanlar. Çoğu zaman tek başına, arada bir birlikte.

"Yaşarken kolay da, anlatırken zor" dedi Neyyire. "Ama mademki istedin deneyelim."

19 Kasım 1980'de gözaltına alınmıştı. Akşamına, buluşmak üzere ayrıldığı eşinin ne olduğunu tam bir gün sonra öğrenmişti. Nerede olduğunu değil, çalıştığı bürodan alınıp götürüldüğünü biliyordu yalnızca. Binlerce kişiyle yıllardır paylaştığı o duyguyu yaşamaya başladı aylar

[25] Bahar'ın annesi N. K., TCK'nın 168. maddesi uyarınca yargılanıyor. Yargılama karar aşamasında.

boyu: Yaşasın yeterdi.

Üç ayı da aşan gözaltıların sürdüğü bir süreçti bu. Ve üç aya yaklaşan o sürede 'yaşadığı sürece de cezaevinde kalsa razıyım' diyordu içten içe, nerede olursa olsun, yeter ki yaşasındı.

Bir ömür boyu cezaevinde kalmak, yani 'müebbet' denilen ceza ile eşanlamlı olan bir yaşam. Ölmedikçe, öldürülmedikçe başkaca bir ceza düşünülemezdi doğal olarak. Bir ömürden çok ceza. Olur muydu?

> "Oldu, bal gibi oldu. Tam 1170 yıl diye yazdı gazeteler. İnsan ömrünün ortalama 60 yaş dolayında olduğu bir ülkede, 1170 yıl ceza, neredeyse 20 insanın ortalama yaşam süresinin toplamı.[26]
> Bir insana, 1978 yılında bir süre, yazı işleri müdürlüğü yaptığı gazetede çıkan yazılar nedeniyle TCK'nun 142/1, 159, 311 ve 312. maddelerini ihlalden böyle bir ceza öngörülmüştü.
> Yılmaz'ın tutuklu olduğu ilk seneden başlayarak, basın davaları uyuşmazlık mahkemelerinden bir bir sıkıyönetime devredilmeye başladılar. 79 ayrı dava dosyasının, bir bir Selimiye'ye ya da birkaçının bir arada Selimiye'ye gönderilmeye başladığı 1981 yılında, bizim için, ikimiz için yepyeni bir heyecan da başlamıştı. Bu, yeni davalar, yeni cezalar ve ayrılık sürecine eklenecek yılların, kaygıları ve üzüntüleri değildi. Bu, ikimizin de yüreğini gümbür gümbür arttıran, coşkulu, sevinçli 'görebilme ve dokunabilme' heyecanıydı.
> Haftada bir kez, o da 1981 yılı içinde birkaç kez, 1982'de de aynı ve daha sonra tam bir buçuk yıl sürecek olan 'hiç görüşememe' koşullarında, bu yeni gelen dava dosyalarını biz ikimiz de, minnet-

[26] Veli Yılmaz'ın çarptırıldığı 1170 yıllık toplam cezası İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 1 no'lu Askeri Mahkemesi'nce yasa uyarınca 36 yıla bağlandı.
Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan '27 gazeteciye 3 bin yıl hapis' başlıklı haberde 12 Eylül ve öncesinde kapatılan 4 günlük gazete ile 20 derginin sorumlu yazı işleri müdürlüğünü yapan 27 gazetecinin, başkalarının yazdıkları yazılar nedeniyle haklarında 404 dava açıldığı belirtiliyor (3 Mart 1986 Şenol Konukçu). 27 yazı işleri müdüründen 20'si cezaevinde, 4'ü giyabi tutuklu 3'ü ise tutuksuz bulunuyor. Aydoğan Büyüközden, Hasan Basri Çıplak, Tamer Kayaş, Işık Yurtçu, Hasan Fikret Ulusoydan, Alaattin Şahin, Feyzullah Özer, Mehmet Özgen, Veyis Sözüer, Erhan Tuskan, Mustafa Tütüncübaşı, Doğan Yurdakul, Ali Haydar Yıldırım, Ensan Sankaya, Ali Duman, Veli Yılmaz, Mustafa Yıldırımtürk, Osman Taş, Nevzat Açan, İrfan Aşık, Galip Demircan, Mete Dalgın, Haluk Seçkin Meriç, Ali Rabuç, Candemir Özler, Hüseyin Ülger.
Bu isimlerin dışında Metin Çulhaoğlu ve Murat Cano da hapis cezalarına çarptırıldılar.

le, coşkuyla ve sevinçle karşılıyorduk.
Neydi, ne isteniyordu, ceza verilecek miydi? Olduğu gibi söylüyorum, o günlerde sonuç değil, yaşadığım an önemliydi benim için. O en kötü görüş koşullarında ve hiç görüşemediğimiz yıllarda böyle düşünüyordum."

Neyyire, soğuk bir kış günü, ilk kez gitti Selimiye'nin kapısına. Birçok küçük kapının önünden oradan oraya savurdular onu. Dinleyici kartını yakasına iliştirirken, utanmasa sevincinden ağlayacaktı. Duruşma salonunu sora sora buldu. Ne de çoktular. Görüşmeyi olmasa da, görmeyi başarmıştı. Yılmaz'ı tel örgüsüz ilk görüşünü yaşamı boyunca anımsayacaktı. Selimiye'nin büyük kapısına da, küçük kapılara da alıştı Neyyire kısa süre sonra. Mahkeme kapısından ve salondan görmekle yetinmemeye bağladı. Tutuklular kaçta geliyordu? Koridorda ne kadar süre bekletiliyorlardı? Salona girerken, çıkarken nasıl birkaç kelime fısıldanabilirdi? Görevli subaya silahlı muhafızlara nasıl bakılırdı? Tüm bu sorularının yanıtlarını bulmada ve bunları uygulamaya geçirmede kısa sürede uzmanlaştı Neyyire:

"Cezaevinde görüşün açık olduğu dönemlerde, haftada bir de mahkemeye çağrıldı mı keyfimize diyecek yoktu. Mahkeme koridorunda, karşıdan karşıya olsa da 15 dakikadan, zaman zaman birkaç saate varan süre boyunca, birbirimizi seyredebildiysek, ikimizden daha mutlu insanlar bulunabileceğini düşünmüyordum. Hele birkaç söz edebilmek, bunun ötesinde dokunabilmek.

Önceleri, Selimiye'nin yüksek taş duvarlarının verdiği korku, askerlerle dolu koridorlar, 'Kenara çekil' komutları altında, elini tutabilmek, koluna dokunabilmek oldukça zordu.

Koridorda elleri kelepçeli duruşmaya çağrılmasını bekliyordu. Ben, aramızdaki uzaklığı minicik adımlarla kısaltmaya çalışarak, yanına biraz daha yaklaşabilmeyi kolluyordum. Küçükken oynamışsındır, ayak ayak yapıp ebeyi seçmek gibi. Bir ayak, yarım ayak, ayakucu. Bir ara yanındaki askere bir şey söyledi. Kalktılar, koridorda yürümeye başladılar. Ben de arkalarından. Yanına yaklaştırmadılar. Tuvalete yöneldiklerini gördüm. Tuvalet kapısında kelepçeler açıldı. O kargaşa arasında ben de daldım

tuvalete. Hiç kimseyi görmüyordum. Oysa o tuvalet, askerlerin açık tuvaletiydi. Umurumda mı? Sarıldık birbirimize, bir iki saniyelik kısacık bir an. Askerler kolumdan çekiştirmeye başladılar. Yine umurumda değildi. İstedikleri kadar çekiştirsinlerdi. O dokunuş, o sarılma, o sıcaklığı duyuştan sonra, başka bir şey düşünebilir misin? Mahkeme, duruşma, istenen ceza hiçbiri değil önemli olan, tek şey görmek, biraz daha çok görmek ve dokunabilmek.

Gelen her yeni dosya, uzayan her celse böyle bir anlam taşıdı, ikimiz için de. Böylesi Selimiye karşılaşmalarının ardından kaleme sarılıp yazardık.

Ancak bu Selimiye sefalarının zaman zaman bize yaptığı sürprizler de olmuyor değildi.

Bir mektupta bana şöyle yazmış: 'Ayın 12'si çarşamba günü hem sevinçli hem de heyecanlıydım. Ama celp evrakı gelmediği için mahkemeye götürülecekler arasında ismim yoktu.'

O gün, sözünü ettiği gün, aynı zamanda görüş günü. Mahkemesi olduğunu bildiğimden ben Selimiye'de, duruşma salonunun kapısında bekliyorum. O ise, koğuşunda belki getirilmediğimi öğrenir de görüşe gelir diye bekliyor.

Sonuçta sevinç ve heyecanla beklediğimiz mahkeme karşılaşması gerçekleşmediği gibi, normal görüşümüzü de yapamadan geçiyordu o hafta.

Bazen de üst üste gelirdi bu davalar. Metris'ten yazdığı bir başka mektupta böyle bir çakışma duyguları var:

'Ayın 11'inde, biliyorsun, Selimiye'de mahkemem vardı. Geçen seferkinin tersine, bu kez mahkemeye çağrıldım. Avukat Ayhan Bey'i ve Avukat M. Ali'yi Selimiye'de gördüm. Fakat seni göremedim, oturduğum süre içinde gözüm hep seni aradı. Hem seni göremediğime üzüldüm, üstelik kendimi hazırlamıştım da, hem de merak ettim. Hasta mıydın? Olumsuz bir şey mi olmuştu? Hep bunları düşündüm.'

Bir öncekine getirilmediğinden ve arası çok yakın olduğundan ya da işten kaçamak yapamadığım günlerden biri olsa gerek.

Sonra yine bir başka terslik ve yine görüşemediğimiz bir mahkeme fırsatı sonrası yazdıkları:

'Mahkemeye getirildiğimin ertesi günü bir başka mahkemem olduğu söylendi. Hem de iki ayrı yerde iki ayrı dava. Birisi sıkıyönetimde birisi sivilde. Yani ertesi günü de Selimiye'deydim. Üsküdar'daki de, Selimiye'deki de eski basın davalarımdandı.'

İşte böylesine yoğun ve çok davalarda, üst üste günlerde, mahkemeye götürüldüğü oluyordu. Cezaevi önüne gittiğimde, bu görebildiğim bazen dokunabildiğim zaman zaman sarılıp öpebildiğim günleri anlattığımda, benim gibi eşleri içerde olan arkadaşların espri ile karışık 'laskançlıklarına' hedef olurdum.

Metris cezaevinde en kötü günlerin yaşandığı sıralardaydı. Görüş yasak. 'Nasıllar, sağlıkları nasıl?' diye endişeden kıvranılan günlerdi. Umutsuzca gitmiştim mahkemeye. Getirilmiyordu o sıralar. 'Belki', umudu var ya hiç yitirilmeyen, işte öyle bir 'Belki' ile gitmiştim.

Mahkeme saatini bekliyorum. Askerin biri geldi yanıma, elinde küçük bir kâğıt parçası. Anlamadan aldım, 'Hasdal'a sevk edildim, görüş cuma günü' yazıyor. Başımı kaldırdım; karşımda, sırada, oturuyor, aylarca görüşememişiz, haber alamıyorum, işte karşımda. Nasıl istemez insan, yeni yeni davaları olsun da hiç değilse görebileyim diye. Böyle görüşme fırsatlarının faturasının kaç haneli rakamlardan oluşacağını mı düşünürsünüz o koşullarda yoksa, yeni bir mahkeme, bir daha, bir daha olsa da görüşebilsek diye istemeyi mi? Tabii ki hep ikincisini istedik durduk. Biten, daha doğrusu ana davayla birleştirilen dosyaların sonunda üzülürdük. Azaldı, görüşebileceğimiz günler azaldı diye.

Sen de bin yıl ben de

24 Ekim 1984 karar günüydü. Neyyire çok uzaklardaydı. Kilometrelerce ötede kararı öğrendiğinde, uzun süre donup kaldı. Duymadığı, bilmediği şeyler değildi ama yine de şaşırmıştım. Oturdu. 'Doğanın yasalarını böylesine zorlayıp yüzlerce yıl yaşayacağına göre canım ve ben de hep yanında olmaya istekli olduğuma göre bir yaşam rekoru kıracağız. Bu hiç de fena değil.' diye yazdı. "Karar günü, o da bana yazmış: Yedi yüz yıl değil yedi milyar yıl da olsa, hep seni düşünüp hep seni seveceğim."

Verilen ceza üzerine yalnızca bu kadar söz ettiler mektuplarında bunca zaman. Sonra yaşam girdi araya; konuşulan, tartışılan süregiden yaşama

döndüler Neyyire ve Veli Yılmaz. Karardan sonra ilk görüş gününde herkes bir garip baktı ona cezaevinin önünde. Müebbetlik bir oğul annesi Melahat teyze gülerek sarıldı boynuna 'Boş ver' dedi; seninki bin yıl, benimki müebbet. 'Gerçekten mi?' diye soranlar oldu. Onun yerine başkaları doğruladı. İnanılmaz olanı, inanılır yapmak için nasıl uğraşılacağını kestiremediği için, gülüyordu

Bütün bunlardan sonra ikimizin de basın cezalarını ciddiye almadığımız gibi bir şey gelmesin aklına. Elbette alıyoruz. İnsana yüzyıllarla ceza getiren bir sonuç, nasıl ciddiye alınmaz? Alıyoruz almasına da ama yine de bunda bir inanılmazlık var diyor insan ister istemez.

> "Şimdi düşünüyorum, cezaevi ile karnımdayken tanışan kızımız artık 4,5 yaşında. Ve artık kendince şöyle bir ayrım yapıyor. 'Hapishanede suçlular yatar, cezaevinde suçsuzlar'. İzlediği TV filmlerinde hep hapishane deniyor ve evde kendi aramızda hep cezaevi sözcüğü geçiyor ya. Şimdi bu ayrıma varan Hazal yeni yeni 'Neden orda' demeye de başladı. Nasıl anlatacağım ona? Gazetede çalıştığı için mi demeliyim, yazı yazdığı için mi? İşin kötüsü annesi de sabah akşam daktilo başında. Bir iki sene sonra bir insanın 1000 yıl yaşayamayacağını da kavradığında nasıl anlatacağım?
> İşte tam da bu sorunun yalnızca benim sorunum olmadığını, yazı işleri müdürlerine gazetecilere yüzlerce yıl ceza biçilen bir ülkenin sağduyulu tüm insanlarının sorunu olduğunu düşünüyorum. Bu bir yanılgı değil mi Erbil Tuşalp?"

Yanılgı olup olmadığını hep birlikte görecektik ama ben 'değil tabii' diyemedim.

2. Bölüm
Balkonda kahvaltı

Yazılacak hale gelince

Küçük bir defterde kargacık burgacık yazılar, özensiz satırlar. Kısa kısa notlar. Bir gazetecinin not defteri bu. Düzensiz ama özenli. Ancak yazılırken okunabilen, yazıldıktan sonra da bir kez daha hiç okunmayan satırların önemi, çok sonraları kavranılabiliyor. Üç beş sözcük olsa da, çok şey öğretiyor insana.

Tank paletlerinin gürültüsünü 22.55'te duyanlar olmuş. Ben duymadım. Bir gün önceden darbenin kokusunu alanlar bile olmuş. Oldum olası böyle kokular alamadım. Ama gazetenin birinci sayfasında "Gözler Çankaya'da" başlıklı haberin çok şey anlattığını anımsıyorum.

Gazetelerin köşetaşları şimdi "Türkiye'de askeri darbeler dönemi 12 Mart'la kapanmıştır" dediklerini unutup, "Ben söylemiştim" diyecekti. Üst düzey gazeteciliği -ne demekse- yapanların, belki, haberleri vardı darbeden ama, şimdiye dek, 'yarın askeri darbe yapılacak' diye haber yazılmadığından, yüreklenemedi 12 Eylül'de darbe haberini atlatmaya hiç kimse.

Küçük defterimin 11 Eylül sayfasında birkaç haber başlığı var. İzlediklerim mi, izleyeceklerim mi, şimdi hiç anımsamıyorum. Evde 'Çarpışan Başkent' röportajı ile uğraşıyorum.

"12 Eylül gecesi" başlığını koyduğum sayfadaki notların benzerlerini ilk kez yazıyorum, gazeteciliğe başladığımdan bu yana. Şimdi bakıyorum da, başlık yanlış. "Dakika dakika 12 Eylül" olabilirdi ya da "Sıcağı sıcağına askeri darbe" gazeteci olarak, yaşadığım bir askeri darbenin ilk gece-

sinin heyecanı ve acemiliği işte:

"02.15. Orman Bakanlığı'nın önü. Tank bereli bir subay. Üçe kadar evinize dönmezseniz, basın kartınızı bir daha kullanamazsınız. Şefi almaya gidemedim, çaresiz büroya döndüm.[27]
03.00. Oktay ağabeyle teleksle görüşüyorduk.[28] Tık dedi kesildi. Telefonlar kesildiği için teleks başına koşmuştuk. Ecevit, Genelkurmay Başkanı'nı aramış. Oran sitesi sarılmış.
04.45. İlk temas. General Fikret Küpeli. 'Toplayacağımız bazı insanlar var' dedi. İlk kendine gelip telefonu çeviren Sedat Ergin'i, daha sonra kutlamıştık.
05.00. Milli Güvenlik Konseyi bildirisi okunmaya başladı. Kimse televizyonun başına koşmadı.
07.15. Şef, gözleri çakmak çakmak, odasından çıktı. Sedat'a Küpeli albayı aramasını söyledi. 'Paşam de' diye yol da gösterdi. 182100. 'Çalıyor' dedi ve Sedat ilk telefon konuşmasını yaptı:
'-Siyasi parti liderlerinin İzmir'e gidecekleri söyleniyor?
-Evet.
-Dört lider de aynı yere mi efendim?
-Hayır, ikişer ikişer ayırdık. Hamzaköy'e ve Uzunada'ya.
-TRT ekibinin Etimesgut askeri havaalanında olduğunu duyduk, doğru mu?
-Evet, siyasi parti liderlerinden demeç alacaklar.
-Yayın ilkelerimiz konusunda mı?
-Eskiden nasıl yayın yapıyorsanız, şimdi de öyle. Hiçbir sansür yok üzerinizde. Zaten, sizler de bizim yanımızdasınız. Ancak, serbestsiniz diye, istediğinizi yazacak da değilsiniz. Paşa, bir basın toplantısı yapacak.'
110 parlamenter gözaltında. Gözaltına alınan parlamenterler Merkez Komutanlığı'nın arkasındaki yeni binadalar. (Ne sürat)
Darbeyi dünyaya ABD Dışişleri Bakanlığı duyurdu. Bakanlık sözcüsü, Türkiye'ye ekonomik ve askeri yardımın süreceğini açıkladı. (Darbe haberlerini hep onlar verir zaten)
Hükümet üyelerinin tümünün gözaltına alınmaması ilginç. Gözaltına alınanların birçoğunun Türkiye'nin yönetimi ile ilgisi yok. (Garip)

[27] Hasan Cemal, Cumhuriyet Gazetesi Ankara Temsilcisi.
[28] Oktay Kurtböke, Cumhuriyet Gazetesi Genel Yayın Müdürü

MHP Genel Başkanı Alpaslan Türkeş ortalarda yok.
MGK üyelerinin Anıtkabiri ziyaretlerinde emekli orgeneral Cemal Tural da vardı. (Dev-Kur'un, yani Devleti Kurtarma planının babası.)
Hamburg Büyükelçiliği basıldı, Ankara Dikmen'de korsan gösteri yapıldı. Tunceli'de bildiri dağıtıldı.
Gazeteler geldi. Başlıklar ilginç: 'Ana hedef Atatürkçülük' (*Cumhuriyet*), 'Atatürk yoluna devam' (*Hürriyet*), 'Yeni yönetime herkes yardımcı olmalı' (*Milliyet*), 'Yeni Anayasa hazırlanacak' (*Tercüman*).
Türkeş'e teslim olması için çağrı yapıldı. (Bazı kişilerle temaslarından söz ediliyor.)
Turgut Özal'ın görevini sürdürmesi için karar alındığı an, Hava ve Deniz Kuvvetleri komutanları Genelkurmay Başkanı'ndan randevu istediler. (MSP İzmir milletvekili adayı)
Türkeş, 14 Eylül pazar günü Ankara'da kaldığı evden alınarak İzmir'e Uzunada'ya götürüldü. 'Herkesin yeni yönetime yardımcı olmasını istediği' demeci, *Anadolu Ajansı*'ndan geçti. Ancak yayın yasağı kondu. (İlk yasak)
Askeri birliklerden bazılarının darbeye katılmadığı söyleniyor. 28. Tümen ve Tuzla Piyade Okulu'ndaki birlikler. (inanması güç)
Harekât 27 dakikada tamamlandı. Orgeneral Nihat Özer'in yönettiği darbe harekâtında hiçbir direnişe rastlanılmadı.
Grev ve lokavtlar kaldırıldı. Ankara Oteli'nin grev gözcüleri pankartları indiriyorlardı. (Uzun süre görülmeyecek gibi pankartlar da, grev gözcüleri de.)
Yılmaz ağabeyin (Gümüşbaş) kızı Irmak, sabah uyandığında babasını göremeyince telefona sarılmıştı. Yaklaşık sekiz saatte elimi ilk uzattığım telefonda, duyduğum ağlamaklı o çocuk sesini ve sorduğu soruyu hiç unutmadım: 'Erbil amca, cunta dedikleri bu mu?' dedi.'Evet, Irmakcığım, babanı ister misin?' diyebildim."

O sıcak Eylül sabahı, sokağa çıkabileceğimiz duyurulduğunda Ankara'nın yüksek bir tepeden bir fotoğrafını çekmeyi çok istedim. Tüm bacalar tütüyordu neredeyse. Bacalarına bakarsan harıl harıl çalışan bir fabrikaydı sanki koca kent. Kitaplar aklıma geldi. Yüzbinlercesi bir kez daha duman olup gidiyordu.

Saim'le (Tokaçoğlu) Başbakanlığın önüne doğru yürüdük. Kulesinin kapağı açık bir tankı siper alıp fotoğraf makinemi kaldırdım. Geniş açılı objektifime bir kez daha şükranlarımı bildirip deklanşöre basıyordum ki, omzuma bir el dokundu. 'Çekemezsiniz' dedi. 'Radyoyu dinlemediniz mi?' dedim. 'Dinledim ama, çekemezsiniz' dedi. Tankın namlusunu Başbakanlık binasının tam kapısına denk düşürmüştüm oysa. Güzel bir askeri darbe fotoğrafı olabilirdi. En güzelini Saim çekmişti. Başbakanlığın önünde egzozundan duman tüten bir tank. Tanka ters ters bakan koşar adım bir gazeteci. Ben.

Eve dönerken fotoğrafı düşündüm, bir de tüten bacaları.

12 Eylül notlarının bütünü ile çok önemli olduğunu biliyorum. Ancak, ilk günlerin notları bence daha da önemli. Çünkü, bir döneme etkin olacak ilk önlemler darbeden bir gün sonra konuşulup tartışılmaya başlamış bile:

"Etimesgut'tan Nahit Menteşe ve İrfan Özaydınlı birlikte döndüler, 'patronları'nı uğurladıktan sonra.
Sıkıyönetime verilen yetkiler arttırılacak.
Turgut Özal devrede. 24 Ocak kararları temel olarak kabul ediliyor. Ek ekonomik önlemleri Haydar Saltık paşa, Kemal Cantürk, Haluk Bayülken ve Prof. Turhan Feyzioğlu ile birlikte gözden geçirdiler.
Adnan Başer Kafaoğlu ile Coşkun Kırca yeni Anayasa çalışmalarını sürdürüyorlar. (Ne çabuk)
Tek celsede karar alacak ve temyiz yolu kapalı mahkemeler kurulacak.
Özal 'Bir şey demek zor, hayırlı olsun' dedi.
Sıkıyönetim Komutanlığı'ndan TRT'ye gönderdikleri bildirilerde 'Bölge valisi' sıfatını kullanıyorlar. Pazartesi idarede değişiklik yapılacakmış.
Özal, Rahmi Gümrükçüoğlu'nu arayıp, kendisine görev önerildiğini söyledi. Saat 10.45'te Özal, Merkez Bankası Başkanı İsmail Hakkı Aydınoğlu ve yardımcısı Tanju Polatkan Genelkurmay'a çağrıldı.
Telefonda Şili darbesinin yıldönümü olduğunu anımsatan Tabii Senatör Suphi Gürsoytrak bavulunu hazırladığını söyledi.

Ferit Melen, '27 Mayıs'ın havası olmadığına' işaret etti.
ABD'de 12 Eylül gecesi baskıya giren *The Miami Herald* gazetesinde darbe haberinin verildiği söyleniyor. Orgeneral Şahinkaya ABD'den dün dönmüş. (27 Mayıs'ta Dündar Seyhan, 12 Mart'ta da Muhsin Batur Amerika'daydı.)
Milli Savunma Bakanı Ahmet İhsan Birincioğlu darbe gecesi saat 01.00'de evinden ayrılmış.
MHP Genel Merkezi aranıyor. (Bazı listeler ele geçmiş.)
DİSK Genel Başkanı Abdullah Baştürk, Ören'de gözaltına alındı.
Orgeneral Haydar Saltık, Cumhurbaşkanı Vekili İhsan Sabri Çağlayangil'i ziyaret etti.
İzmir, İstanbul ve Antalya belediye başkanları gözaltında.
İstanbul ve Balıkesir baroları kapatıldı.
Bezm-i Âlem Valide Sultan Camii'nin imamı, 18 adet dinamit lokumu ile yakalandı. Kızılay ve Ulus'ta kuşlama yapıldı.
Gazetelerin Ankara temsilcileri Sıkıyönetim Komutanlığı'na çağrıldılar.
Türk-İş Genel Sekreteri Sadık Şide 'Kapatılmayan dört onurlu kuruluştan biriyiz' dedi.
Prof. Turan Güneş Avrupa Konseyi için Orgeneral Haydar Saltık'la görüştü. AP'den İzzet Akçal da Avrupa yolcusu.
Milli Güvenlik Konseyi Başkanı Kenan Evren TBMM Başkanı Cahit Karakaş ile iki saat görüştü.
Bir süre önce ölen DİSK'e bağlı Genel-İş Sendikası Başkanı Ertan Andaç evinden arandı. Toplanacakların listelerinin daha önceden hazırlandığı söyleniyor.
BBC Kamran İnan'ın başbakanlığından söz etti.
MESS kapatıldı. İki gün sonra 17 Eylül'de açıldı. (Bu ne sürat)
DİSK yöneticileri İstanbul'da teslim olmaya başladılar. İki günde 950 sendikacı teslim oldu. Teslim olmaları için randevu verilenler bile var. Her yer doldu. (Vay be koca DİSK)
Hükümet kurma çalışmaları sürüyor. Cahit Karakaş, Zeyyat Baykara, Turhan Feyzioğlu, Tarhan Erdem, Orhan Eyüpoğlu, Kamuran Gürün, Haluk Bayülken, Cihad Baban, Doğan Kitaplı, Adnan Başer Kafaoğlu, İlhan Öztrak, Ali Rıza Uzuner, Hayri Mumcuoğlu, Sebahattin Özbek, Ali İhsan Göğüş, Kamran İnan, Mesut Erez, Sümer Oral, Coşkun Kırca, Selahattin Babüroğlu, Faruk Sükan, Sezai Orkunt, Hasan Sağlam, İlter Türkmen, Bülend

Ulusu, Mehmet Gölhan, Mehmet Özgüneş, İlhan Evliyaoğlu, Turan Esener, Haluk Ülman, Necdet Seçkinöz, Ferit Melen, Mehmet Nimet Özdaş, Orhan Öztrak'ın adları geçiyor.
Avukat Emin Değer'in bürosu ve evi arandı. Kontrgerilla kitabı alındı.
Gözaltı süresi 15 günden 30 güne çıkarıldı.
Türk-İş'e bağlı Maden Federasyonu mühürlendi!
Turhan Feyzioğlu TRT Genel Müdürü'nü ziyaret etti. Feyzioğlu'nun evine özel telefon bağlandı. (En sonunda başbakan olacak hoca.)
Ankara Belediye Başkanı olan emekli general Süleyman Önder, Genelkurmay Başkanlığı'nın önünde yol çalışmalarını başlattı.
Faaliyeti yasaklanan sendika sayısı 86'ya çıktı.
MHP ve MSP Genel Başkanlarının TBMM'deki odaları mühürlendi. TİP Genel Başkanı Behice Boran evinde gözaltında tutuluyor.
Hamzaköy'de gözetim altında tutulan Bülent Ecevit ile görüşüldü. Ecevit 'Geleceği çok geniş bir kesimin görmesi olanaksız. Bunun için uzun bir süre geçmesi gerekecek' dedi.
Demirel ilk değerlendirmesinde 1960'ta Anayasa'yı çiğnedik diye ihtilâl yaptılar. Şimdi Anayasa'yı çiğnemedik diye yapıyorlar' diye konuşmuş.
Gözetim altındaki parlamenter sayısı açıklandı. AP'den 7, CHP'den 25, MHP'den 11, MSP'den 5, Milli Birlik Grubu'ndan 2 parlamenter gözetim altında.
MGK ilk yasayı kabul etti. 1402 sayılı sıkıyönetim Yasası'ndaki değişiklikler kabul edildi.
ABD Dışişleri Bakanlığı sözcüsü John Trattner 'Türk askeri yönetiminden parti liderlerinin serbest bırakılmaları yolunda bir istekte bulunmayacaklarını' açıkladı. (Müttefik dediğin böyle olur.)
Ankara Belediye Başkanlığından yapılan açıklamada, başkentteki başıboş köpeklerin toplanması için çalışmaların başladığı söylendi.
Başbakan adayı Prof. Turhan Feyzioğlu'na ilk tepki Eskişehir I. Taktik Hava Üs Komutanlığı'ndan geldi.
Mehmet Barlas *Milliyet*'te başyazı yazmaya başladı.
Tercüman'dan Rauf Tamer'in 'Evrendi evrensel oldu' başlıklı yazısı ilgi ile okundu.

Sarıyer Emniyet Amiri Aykut Genç öldürüldü. Gözaltında bulunan Zeki Yumurtacı sorgulanırken öldü. İzmir'de bir karakol basıldı, bir subay ve üç er öldürüldü.
MGK üyeleri yemin etliler. (yemin metni değiştirildi)
Bakan adayları arasında Ulvi Uraz ve Daniş Tunaboylu'nun da adları geçti. Uraz ve Tunaboylu birkaç yıl önce ölmüşlerdi.
Mamak Askeri Cezaevi'ndeki sol ve sağ görüşlüler dövülerek barıştırıldılar. Tutuklulara 'Biz Atatürkçüyüz' diye slogan attırılıyor.
MTA'da köşe kapmaca oynanıyor. Elinde 130 kişilik bir liste ile dolaşan yüzbaşının önünden kaçan kurtuluyor.
DİSK arandı. Baştürk gözetim evinden sabah getiriliyor, akşam götürülüyor.
Akaryakıt, şeker ve gübreye yüzde 20-60 oranında zam yapıldı.
Demirel'le telefonla konuştum. 'Soru soracak kimse bulabiliyor musun?' diye sorunca, yanıt bulamadım.
İlhami Soysal gözaltında.
İstanbul'da bazı okullar gözetimevi oldu. Atatürk Eğitim Enstitüsü, Pendik Lisesi, Kartal Lisesi, Bakırköy Polis Enstitüsü.
Türkiye-Irak petrol boru hattı Silopi'de havaya uçuruldu. Yayın yasağı kondu.
MGK Genel Sekreterliği Basın Halkla İlişkiler Daire Başkanı Albay Salim Dervişoğlu, Türk basınının tutumunu eleştirdi. Dervişoğlu '12 günlük uygulamada basınımız gayet renksiz çıktı. Gazeteler MGK bildirileri ile dolu' dedi. Ve kamuoyunun 'hangi konuları merak ettiğini' sordu. Alpaslan Türkeş'in ortada gözükmediği '51 saatin merak edildiği' söylendi. Faaliyeti yasaklanan DİSK ve siyasi partilerde çalışanların 1 Ekim'de ücretlerini alıp almayacakları soruldu.'
Eylül ayının son gününde *Hürriyet* gazetesinin Bir Günün Hikâyesi köşesinde yönetim ilk kez eleştirildi:
'Yazılacak şeyler, yazılacak hale gelince elbette yazılacaktır. Üstelik, dünü bugünü ve yarını ile. Ne var ki bu ölçüde, kim nerede olacaktır, onu şimdiden kestirmeye imkân yoktur.' (Oh be)"

Yazılacak şeylerin birçoğu yazılmadı oysa. Türkiye toplumunun, 12 Eylül ideolojisine teslim olacağı, bir aylık uygulama sonunda belli olmuştu. On yıl ara ile yaşanan askeri yönetim dönemleri, toplumu güzel geleceğinden uzaklaştırıyordu.

Geçmişi arama geçmişe dönme

Sık sık yaşanan ara dönemler, sürekli karar dönemleri oldu. Özellikle demokrasi açısından, demokrasi güçleri açısından bu dönemlerde verilen kararlar geleceği belirledi. Bu kararlar çoğu zaman geleceği ipotek altına alma biçiminde oldu.

Ara dönemlerde bu süreci, en verimli biçimde bu dönemi oluşturan güçlerin kullandığını söylemek hiç de zor değil. Daha darbenin başında, yeni dönemin sosyal ve siyasal temel özellikleri belirlenmiş, Anayasa'dan siyasal partilere, sendikalardan seçim yöntemine dek her şey belli ilkelere bağlanmıştı.

Demokrasi güçlerinin, darbenin bu ilkelerine karşı ne yapacağı, neyi nereye kadar yapacağı sorunu ilk günlerin tek açmazıydı.

Gerekçesi ne olursa olsun, son darbe ile demokrasi bir kez daha noktalanıyordu. Gerekçeyi anlatıldığı biçimde algılamayacak güçler olduğu, bu güçlerin demokrasi içinde çözüm arama eğiliminde olabilecekleri düşünüldü.

İlk günler, ilk saatler bu baskının verdiği ikircikli bekleyişle geçti. Böyle bir tepki beklenebilirdi ve tepkiyi gösterenler haklı çıkabilirlerdi. Çünkü 1960'lardan bu yana gelişen sosyal ve siyasal ortamın kendi ürünü olan, varlığı yadsınamayacak demokrasi güçleri ile birlikte bir gelenek de yaratılmıştı.

Kökleri Osmanlı toplumuna dayanan, emekçi halk yığınları tüm müdahale dönemlerinde aynı hareketsizlik içinde kalabilirler miydi? 1930'larda Serbest Fırka deneyinden geçen, 1950'lerde 'Söz milletin' sloganı ile patlama noktasına gelen bu güç, 60'lı yılların yoğun demokrasi kavgasından sonra, 1973'lerde 'Düzen değişikliği' isteminde bulunmuştu. Üstelik 1975-80 yıllarının faşist saldırılarına karşı yürütülen direniş mücadelesinin bir birikimi de vardı.

Emekçi halk yığınları, tarihte görüldüğü biçimde, kendini aşabilir, yeni yönetime karşı çıkabilirdi.

Bu yöndeki gelişmeleri dengelemek, bu görüşün karşıtını yaratmak amacı ile Türkiye toplumunun tüm alanlarına köklü bir değişiklik getirmek gerekiyordu.

Önce, toplumun gelişim ve çatışmasının doğal akışı engellenmeliydi. Siyasal tarihin bir bölümü ve yakın geçmiş unutulmalıydı. 1980'lere dek ideolojik ve siyasal düzeyde yaratılan değerler, hak ve özgürlüklerle ilgili kazanımlar ile her alanda elde edilen örgütlülük ya yeni baştan ele alınmalı ya da yok edilmeliydi.

Cumhuriyet'in yeniden kurulacağı savlanıyordu. Anayasasından siyasi partisine, politikacısından ideolojisine, işçisinden sendikasına, öğrencisinden öğretmenine dek her şey yeni olacaktı. Geçmiş aranmayacak, en önemlisi geçmişe bir daha dönülmeyecekti.

Oluşturulmaya çalışılan bu rejim, emekçi halk yığınlarını, onların örgütlülüklerini, demokratları, sosyalistleri ve devrimcileri 'gayri meşru' ilan edip sistemin dışına atmakla işe başladı. Bununla da yetinilmedi. 1945'lerden bu yana içine girilen, çok partili parlamenter sistemin yarattığı bütün değerleri ve alışkanlıkları da yok etmeye yönelindi. Askeri yönetimin bu tavrı onunla uzlaşanları yarattığı gibi, bir ölçüde tarihsel kökleri olan parlamenter demokrasinin savunucusu muhalefeti de yarattı. Uzlaşanlara, öngörülen düzenlemede, daha etkin, daha ağırlıklı olarak yer verildi. Ve askeri yönetimin, sürekli denetim yöntemlerine destek böylece sağlandı.

Müdahalenin temel gerekçesi 'son iki yıl içinde terörün 5241 can alması, 14152 kişinin yaralanması ve sakatlanması' olarak gösterilince[29] askeri yönetimin desteklenmesi, demokratik yol ve yöntemlerden sapılması pahasına itirazsız kabul edildi.

Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren 12 Eylül günü Türkiye radyo ve televizyonlarından harekâtı özetle şöyle anlattı:

> "Sevgili vatandaşlarım, işte bütün bunlar ve buna benzer sayılabilecek ve hepimiz tarafından yakinen bilinen daha birçok sebepten dolayı Türk Silahlı Kuvvetleri ülkenin ve milletin bütünlüğünü, milletin hak, hukuk ve hürriyetini korumak, can ve mal güvenliğini sağlayarak korkudan kurtarmak, refah ve mutluluğunu sağlamak, kanun ve nizam hakimiyetini, diğer bir deyimle devlet otori-

[29] 1978 yılında 848 ölü 7132 yaralı, 1979'da 1252 ölü 5900 yaralı, 1980 yılı Ağustos ayına dek 1972 ölü 3898 yaralı.

tesini, tarafsız[30] olarak yeniden tesis ve idame ettirmek gayesi ile, devlet yönetimine el koymak zorunda kalmıştır.
Bugünden itibaren, yeni hükümet ve yasama organı kuruluncaya kadar, muvakkat bir zaman için yasama ve yürütme yetkilileri benim başkanlığımda, Kara, Deniz ve Hava Kuvveti Komutanları ile Jandarma Genel Komutanı'ndan oluşan Milli Güvenlik Konseyi tarafından kullanılacaktır."

Zamanlamaya takıldılar

Müdahalenin ilk saatlerinin en somut gerçeğini anlatan bu yaklaşım için, ilk değerlendirmeler de önce Batı basını tarafından yapıldı. Batı'daki yorumcular zamanlamaya takılmıştı:

"Türkiye'de generaller, yirmi yılda üçüncü kez iktidarı ele geçirdiler. Demirel hükümeti devrildi.
Atlantizm, demokratik kuvvetlere karşı sefalet ve şiddete sebep olan bir politikayı devam ettirmek istemiyor. Hükümet darbesi NATO'da çok takdir edilen generaller tarafından yönetildi ve NATO'nun beş ülkesinden gelen beş bin kişinin katıldığı, bir gün önce başlayan manevralar sırasında tamamlandı."[31]

ABD Dışişleri Bakanlığı'nda 13 Eylül günü düzenlenen basın brifinginde yapılan açıklama, aynı gün başta TASS ajansı olmak üzere birçok haber kuruluşu, radyo ve televizyon kuruluşunun 12 Eylül harekâtı konusunda verdikleri haberlere tek kaynak gösteriliyordu:

---

[30] TSK tarafsız gibi göründü, ancak asla tarafsız olmadı. Genelkurmay İstihbarat Daire Başkanı Amiral Sezai Orkunt "Güvenlik kuvvetlerinin tümüyle sola karşı seferber etme isteği açık bir gerçektir. Silahlı kuvvetler solun tehdidinden ürküyor. Bu nedenle MHP'yle işbirliği yapıyor." dedi. (Türkiye-ABD Askeri İlişkileri, Milliyet Yayınları,1978) Darbecilerin içinde MHP'yi koruyup kollayan yakın adamları oldu.12 Eylül'de Milli Güvenlik Konseyi'nde MHP'ye dava açılıp açılmaması konusunda yapılan oylamada Kara Kuvvetleri Komutanı Nurettin Ersin ile Hava Kuvvetleri Komutanı Tahsin Şahinkaya ret oyu kullandı. (Sistemin İntikamı, Ferruh Sezgin, Yeni Düşünce Yayınları, Aralık 1990) Son darbenin başbakan adayı orgeneral Turgut Sunalp cezaevindeki Türkeş'e "Başbakan olduğum anda bu lüzümsuz ve uydurma davayı sona erdireceğim, kurtulacaksınız" sözü verdi. (Türkeş'in Anıları-Şahinlerin Dansı, Hulusi Turgut, ABC yayınları, Ekim 1995)

[31] L'humanite, 14 Eylül 1980.

"Ankara'da yerel saatle sabah 04.00'de, Türk Genelkurmay Başkanı Kenan Evren, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin, ülkenin yönetimini ele almakta olduklarını açıkladı.
Açıklamada, sivil hükümet ve parlamentonun feshedildiği belirtildi. Bizim büyükelçiliğimizden alınan bilgiye göre, ülkede sükûnet görülüyor. Harekâtta kan dökülmedi ve Amerikan vatandaşlarıyla malları tehlikede değil.
Birleşik Devletler olarak, demokratik seçimle işbaşına gelmiş herhangi bir hükümetin yetkisine el konulmasından kaygı duyarız. Ancak, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin, yönetimi ele alırken, bir demokratik hükümet işlerliğini sağlayacakları şekilde hareket edeceklerini ifade ettiklerini belirtiriz.
Uzun yıllardır, Türkiye siyasi kökenli terörizm ve ağır ekonomik sorunlarla yüz yüze kaldı. Türk ulusunun derinleşen ekonomik ve siyasi bunalımlarla, bir demokratik hükümet yoluyla çözüm arama çabalarını hayranlıkla izledik. Birleşik devletler diğer NATO müttefiki ve dostları Türkiye'nin ekonomisinin istikrara kavuşması ve ortak savunmada önemli yardımlar sağlamıştır. Bu yardım devam edecektir.
Türkiye'de yakın bir gelecekte, demokrasinin eski haline getirilmesini ve ekonomik ve siyasal istikrarın kurulmasını bekliyoruz."[32]

CIA desteksiz darbe

Türkiye'de silahlı kuvvetlerin siyasal ve toplumsal etkinliği üzerinde öteden beri değişmez bir yargısı vardı Batı'nın. Onlara göre, 'Türkiye'de ordu, demokrasinin kuvvetli bir kolu' idi:[33]

"Bu ülkede bir darbenin yapıldığını söylemek çok zor. Silahlı kuvvetlerin yönetime el koyup Anayasa'yı yürürlükten kaldırmalarından bir gün sonra tanklar ve askerler kışlalarına geri döndüler. Anarşiyi önlemekle sadece askeri polis ve trafik polisleri görevli. Ve de başarılı görünüyorlar. *Resmi gazete* bir gün bile aksamadı. Futbol maçları, programlandığı biçimi ile oynandı.
Silahlı kuvvetler, tahminen üç bin kadar şüpheli aşırı eğilimli kişiyi tutukladı. Tutuklamalar o kadar sessizce yapıldı ki birçok Türk

[32] Basın Yayın Genel Müdürlüğü Bülteni.13 Eylül 1980, syf 23.
[33] Los Angeles Times, 22 Eylül 1980, Doule Momanus'un yorumu.

bunu hissetmedi bile.

Bir haftadan beri, sahildeki konforlu bir ordu evinde güvence için gözetim altında bulunan eski başbakan Demirel ve sosyal demokrat muhalefet lideri Ecevit eşleri ile birlikte çay içmeye başladılar. Askeri yönetimin Lideri Evren 'Bu, tarih kitaplarında tarif edilen türden bir darbe değildir' diyor.

Başka ülkelerde, demokrasiyi kurtarmak için, demokrasiyi askıya almak düşüncesi biraz tuhaf görünebilir. Ama Türkiye'de azınlık hükümetlerinin artan iç savaş tehlikesini önleyememeleri üzerine, silahlı kuvvetlerin müdahalesi birçok kimse tarafından akılcı karşılandı.

Hatta aşırı eğilimler bile bundan memnun görünüyor. Yeni yönetim tarafından kapatılan Çin yanlısı *Aydınlık* gazetesinin editörü Nuri Çolakoğlu 'İki yıldan beri ilk kez balkonda kahvaltı edebiliyor ve kendimi güvencede hissediyorum. En kötü demokrasi, en iyi askeri darbeden iyidir ama ordu, bunu yapmaya itildi' diyor.

Hiç değilse Orta Doğu'da rastlanmayacak bir biçimde, ABD'nin bu darbede rolü olup olmadığı tartışılmıyor.Türkler, silahlı kuvvetlerinin CIA'nın yardımı olmadan da darbe yapabileceğine inanmış gözüküyor.[34]

Birçok Türk politikacısı, generallerin sessizce Amerikan yetkililerine bu müdahaleye ABD'nin ciddi bir biçimde karşı çıkıp çıkmayacağını danıştıklarını kabul ederek, Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Tahsin Şahinkaya'nın, darbeden bir gün önce Washington'dan dönmesine dikkat çekiyorlar. Başka kaynaklar ise, Türkiye'de askeri darbe olasılığının Ankara'da uzun süreden beri açık bir biçimde tartışıldığını, dolayısıyla darbenin Amerikalılarla ilişkili olup olmadığının akademik olmaktan öteye bir nitelik taşımadığını ileri sürüyorlar.

Silahlı kuvvetler, Mustafa Kemal Atatürk'ün Cumhuriyet'i kurmasından bu yana, Türk siyasetinde aktif bir rol oynuyor. Seçilen altı cumhurbaşkanından beşi asker kökenli. Silahlı kuvvetler yasasına göre, ordunun temel görevlerinden biri cumhuriyet rejimini korumak. General Evren de 'Bu müdahale Atatürk'ün orduya emanet ettiği görevin ve ilgili yasaların gereğini yerine getirmektir' diyor.

[34] Oysa 21 Ocak 1972 tarihli Daily Telegraph'teki CIA'nın darbe örgütlediği ülkeler listesinde Türkiye de yer alıyordu. (Soner Yalçın, Doğan Yurdakul, Bay Pipo, 1999, syf 177.

Türkler bu müdahaleyi, ardından bir anayasanın hazırlandığı 1960 girişimine benzetiyorlar. Ve çoğu 1971 darbesine benzememesini ümit ediyor. 1971 yılında askeri otoriteler politik alanda faaliyet gösteren aralarında; ılımlı hukukçu, gazeteci ve profesörlerin de bulunduğu binlerce kişiyi tutuklamış ve bunları rejimin kızgın eleştiricileri haline getirmişti.

Şimdiki askeri yönetimin başarısı, generallerin daha önceki hükümet dönemlerinden ne derece ders aldıklarına bağlı.

Kendilerine öneriler de yapılıyor, örneğin, ılımlı muhafazakâr senatör Metin Toker geçen hafta generallere üç basit hatırlatmada bulundu:

Önce çok kişiyi tutuklamayın. Binlerce kişiyi tutuklarsanız siz köşeye sıkışırsınız. Tahrik etmezseniz çoğu sizin yanınızda olur. Askeri liderler arasında sürtüşme olmamasını sağlayın. En önemlisi, kısıtlı, belirli ve kısa süreli amaçlarla iktidarda olduğunuzu unutmayın. Bu müdahale içeride ve dışarıda kısa sürede belirli amaçlara hizmet edecekse kabul edilebilir.

Ama, darbe ancak belirlenmeyen bir süre sonra demokrasiye dönüşü öngörürse hem kendisi, hem ülke için korkulu bir dönem başlar. Darbeler darbeleri izleyebilir."

AK sessiz AET tepkili

Son askeri müdahaleyi yine ihtiyatlı bir çekimserlikle destekleyen ABD gibi, Batı Avrupa ülkeleri için de temel sorun askeri yönetimin işbaşında kalma süresiyle ilgiliydi.

Bu duyarlığa karşı ilk uyanan Avrupa konseyi daimi temsilcisi büyükelçi Semih Günver oldu. Deneyimli diplomat Günver ilk şokun atlatılması için gerekli girişimleri yapıp Ankara'ya bilgi verdi. Konsey genel sekreteri F. Karasek'e sunulmak üzere hazırladığı metni bakanlığa bildirdi. Bir süre sonra kurulacak hükümette dışişleri bakanı olarak görev alacak İlter Türkmen'den, metinlerin uygun olduğu haberi öğle saatlerine doğru, Strazbourg'a ulaştı.

Büyükelçi Günver alelacele hazırlanan 'notverbale'leri (sözlü sunuş) Avrupa konseyi genel sekreterine ulaştırdı:

"Avrupa Konseyi nezdinde Türkiye Daimi Temsilciliği Avrupa

Konseyi Genel Sekteri'ne saygılarını iletir.
Milli Güvenlik Konseyinin 12 Eylül 1980 günü saat 03.00 (GMT)'den itibaren ülkenin 67 ilinde sıkıyönetim ilan edildiğini bilgilerine sunar. MGK'nin bu bildirisi, Avrupa Konseyi'nin insan hak ve özgürlükleri ilgili sözleşmesinin 15/1 maddesi hükümlerine göre yayınlanmaktadır. Avrupa Konseyi nezdinde Türkiye Daimi Temsilcisi, bu vesile ile Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği'ne en derin saygı hislerini teyiden arz eder."[35]
Büyükelçi Semih Günver bir sözlü sunuş yapma gereğini daha duydu:
"Avrupa Konseyi nezdindeki Türkiye Daimi Temsilcisi, Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği'ne saygılarını sunar. Ve bugünkü tarih 631/190 sayılı sözlü sunuşa ek olarak, insan hak ve temel özgürlüklerinin korunması ile ilgili sözleşmenin 15/3 maddesi hükümlerine uyarak ülkenin tümü üzerinde sıkıyönetim ilanını gerekli kılan sebepleri şöyle sıralar:
Tüm ülkede, barışın üzerinde tehditler giderek artmaktadır.
Tüm ülkede demokratik rejim tam bir felce uğramıştır ve insan hak ve özgürlüklerinin korunması tehlikeye girmiştir.
Avrupa Konseyi Nezdindeki Türkiye Daimi Temsilcisi, bu vesile ile Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği'ne en derin saygılarını teyiden arz eder."[36]

Avrupa Konseyinin, İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Koruma Sözleşmesi'nin 15. maddesi hükümlerine uyularak açıklanan Milli Güvenlik Konseyi'nin gerçekleştirdiği müdahalenin sözleşmenin satırları arasındaki yatan anlamı, gelecek günlerin göstergesiydi sanki. 15. maddede, 'Ulusun yaşamını tehdit eden savaş ya da başka bir olağanüstü durumda, sözleşmeci tarafın, kesinlikle durumun gerektiği ölçüde olmak üzere ve uluslararası hukuktan doğan öteki yükümlülükleri ile bağdaşmak koşulu ile, bu sözleşmeye göre üslendiği yükümlülüklere aykırı önlemler alınabileceği' belirtiliyordu.

İnsan hak ve özgürlüklerinin bazı koşullarda askıya alınması hükmüne

[35] Avrupa Konseyi Türkiye Daimi Temsilciliği'nin 12 Eylül 1980 tarih 631/190 sayılı yazısı.
[36] Daimi Temsilciliğin aynı tarih 632/191 sayılı yazısı. Her iki yazı ile Türkiye'de bazı temel insan hakve özgürlüklerinin askıya alındığı bildiriliyordu.

yer veren sözleşmenin bu maddesi ayrıca bu yola başvuran üye ülkelere bir yükümlülükte getiriyordu. 15. maddenin 3. fıkrasında 'insan hak ve özgürlüklerini' askıya alan ülkelerin, almış oldukları önlemler ve bunların gerekçeleri konusunda Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği'ne tam bilgi vermesi ve bu uygulamanın sona ermesinden sonra sözleşme hükümlerinin tam anlamıyla işlerlik kazandığında yine genel sekreterliğe duyurması zorunluluğu getiriliyordu.

Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği'ne iletilen sözlü sunuşlar Avrupa Konseyi Danışma Meclisi'ne, Bakanlar Komitesi'ne ve İnsan Hakları Komisyonu'na iletildi. Avrupa Konseyi'nde ay sonuna dek sürecek sessizlik böylece başladı.

Brüksel'deki Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) merkezinde MGK başkanı Orgeneral Kenan Evren'in basın toplantısı yaptığı sıralarda bir deklarasyon kaleme alınıyordu:

> "Komisyon Türkiye'deki durumun gelişimini çok büyük bir ilgi ile izlemektedir. Türkiye Avrupa Topluluğu'na sadece ortaklık anlaşması ile değil dostluk, tarih ve çıkar birliği ile sıkı sıkıya bağlı bir ülkedir.
> Komisyon insan haklarına saygı gösterilmesini ve demokratik kuruluşların en kısa zamanda yeniden işlerlik kazanmasını büyük bir umut ile istemektedir." [37]

Avrupa Konseyi'ndeki sessizlik, AET'deki hareket ve tepki Ankara'yı düşündürmeye başlamıştı. Darbenin ilk haftasında işbaşında kalmanın süresi üzerinde bir tartışma bile çıkmıştı.

İktidarın devredilmesi

18 Eylül sabahı, ülke yönetimine el koyan komuta heyetinin TBMM'de yemin töreni yapılacaktı. MGK genel Sekreterliği Basın Halkla İlişkiler Daire Başkanlığı, Devlet Başkanı Orgeneral Kenan Evren'in yemin met-

[37] Türkiye'nin AET nezdindeki Daimi Delegesi büyükelçi Cenap Keskin, 12 Eylül 1980'de topluluğa bilgi vermek konusunda bir girişimde bulunmadı. Ortak Pazar Komisyonu o gün saat 13.00'te bir resmi açıklama yaptı. Konu dönem başkanı Gaston Thorn başkanlığında yapılan kapalı oturumda görüşüldü.

nini erken saatlerde haber ajanslarına ulaştırdı. Devlet Başkanı Evren ajans metinlerine göre, öğleden sonra TBMM Senato genel kurul salonunda kürsüye çıkacak ve şu metni okuyacaktı:

> "Milli Güvenlik Konseyi ve Devlet Başkanı sıfatı ile Türkiye Cumhuriyeti'nin içinde bulunduğu bütün sorunlarını, Atatürk ilkelerine bağlı kalarak, ahlâk, adalet, hukuk ve insan hakları prensiplerinden ve vicdani kanaatlerimden başka bir sınırla bağlı olmaksızın ve hiçbir karşılık beklemeden çözümlemek amacıyla kendimi Türk milletine adadım.
> Vatanın ve milletin mutluluğuna, birlik ve beraberliğine çalışacağıma, devletin bağımsızlığını, vatanın ve milletin bütünlüğünü koruyacağıma, milletin kayıtsız ve şartsız egemenliği, demokratik ve laik cumhuriyet ilkelerine bağlı yeni bir anayasa düzenlemesi ve iktidarın yeni kurulacak meclise devredilmesi ülküsüne bağlı kalacağıma namusum ve şerefim üzerine söz veririm."

Yemin törenini izleyenler metindeki değişiklikleri ilk bakışta pek fark edemediler. Evren'in kürsüde okuduğu metne yine "yüce Türk milleti" diye başlıyordu ama ülkenin yazgısı ile ilgili önemli eklemeler ve çok önemli çıkarmalar yapılmıştı:

> "Devlet Başkanı, Milli Güvenlik Konseyi ve Genelkurmay Başkanı sıfatıyla, Türkiye Cumhuriyeti'nin içinde bulunduğu bütün sorunları, Atatürk ilkelerine bağlı kalarak, adalet, hukuk ve insan hakları prensiplerinden ve vicdani kanaatlerimden başka bir tesir altında kalmaksızın ve hiçbir karşılık beklemeksizin çözümlemek amacıyla kendimi Türk milletine adadım.
> Vatanın ve milletin mutluluğuna, birlik ve beraberliğine çalışacağıma; devletin bağımsızlığına, vatanın ve milletin bütünlüğüne yönelecek her tehlikeye karşı koyacağıma; milletin kayıtsız şartsız egemenliğine, demokratik ve laik cumhuriyet ilkelerine dayalı yeni bir anayasa düzenlenmesi için çalışacağıma, Türkiye Cumhuriyeti'nin şan ve şerefini koruyup yüceltmek ve üzerime aldığım görevi yerine getirmek için bütün gücüm ve varlığımla çalışacağıma namusum ve şerefim üzerine ant içerim."

İki metin arasındaki temel değişiklik, iktidarın devri ile ilgili bölümde ortaya çıkıyordu. 'İktidarın yeni kurulacak meclise devredilmesi ülküsüne bağlı kalmaktan' vazgeçilmesi bir dil sürçmesi ile açıklanamazdı.

18 Eylül'de yapılan yemin töreninden sonra siyasi kulislerde bu köklü değişikliğin nedenleri konuşuldu. Gece sokağa çıkma yasağına yakalananlar, noktayı koydukları yerden başlayarak bir kez daha değerlendirdiler bu değişikliğin nedenlerini. Çaylar yeniden demlendi, birer kahve daha içildi.

Gün ışırken yanıtları yoktu, ama epey soru birikmişti. O geceden kalan soruların yanıtlar için not defterimi açıyorum:

"Rejim tartışmasını bugünkü tarihle başlatmak gerekiyor. Müdahalenin başını, iktidarı yeni kurulacak meclise devretme ülküsünden vazgeçiren etkeni bulmak gerek. Bir gün Anayasa'da aynı doğrultuda hüküm görürsek şaşmayalım.

Bundan böyle siyaset, herkesin uğraşabileceği bir etkinlik alanı olmaktan çıkarılabilir mi? Siyaset yapacaklara sınır getirilirse, siyaset yapma hakkını elde edenlerden büyük ödünler alınması gerekmez mi? Dar bir gruba kendi seçeneklerini sunma olanağı verip, bunun adına serbest siyaset denir mi, denir. Eski hataların bir daha yapılmaması için çaba harcanacağını söylemek ne anlama geliyor? Bir bütün olarak toplumsal örgütlenmenin nasıl olması gerektiğini söylemek, devlet örgütlenmesinin içeriğini, bunun toplumla ilişkisinin yöntemlerini söylemek bize düşecek mi? Sosyalistleri, devrimcileri, giderek demokratları dışlayarak oluşturulacak bir siyaset ortamının toplumda yöneten ve yönetilen ilişkisine bir çözüm getirmesini nasıl bekliyorlar? Yeni çatışmalar, yeni uzlaşmaz tutumlar mı isteniyor?

Siyasal düzeyde demokrasi kavgası olarak anlatılacak bu çatışmada taraflar, farklı demokrasi anlayışları, farklı devlet-toplum ilişkisi anlayışları ile yer almıyorlarsa ya da yer alamıyorlarsa kısa vadede ne demokrasi ne de demokrasi kavgasından söz etmek güç olmayacak mı?

Askeri yönetim, hiçbir toplumsal onay mekanizmasından geçirmeden, her şeyi, gücü sürekli elinde tutan bir ekibe, silahlı kuvvetlere, bırakırsa, onlar da her şeyi yeni baştan kurmaya kalkarlarsa gelecek nasıl biçimlenir?

Grevdeki işçilere yapılan işbaşı çağrısının dozu düşündürücü değil mi? Dönmeyenlere, hapis cezası tehdidi, bazı konularda uzlaşmadan yana olmayacaklarını göstermiyor mu?
Basın toplantısında o kadar çok Atatürk'ten söz edildi ki, müdahalenin Atatürkçülük'ten sapıldığı için yapıldığını anlayan yabancı gazeteciler bile oldu. İdeolojik düzeyde, toplum tüm kurumlarıyla Kemalizm-Atatürkçülük etrafında birleştirilecekse, bu çok ciddi bir deney olmaz mı? Bu doğrultudaki çabalar boşa çıkarsa, sonuç ne olur?
Suçlanan siyaset adamları, Anayasal kuruluşların başındaki insanlar, üniversite hocaları, sendikacılar, dernek yöneticilerini hep birlikte karşıya almanın anlamı ne? Bunlara karşı yönetim, toplumun hangi kesimleri ile iş ve güç birliği yapacak? Öğrencilerle mi, öğretmenlerle mi, işçilerle mi?"

İktidarın yeni kurulacak meclise devredilip devredilmemesi konusunda ortaya çıkan 18 Eylül ikilemi, müdahalenin ilk haftasına damgasını vuruyordu. Aslında 18 Eylül'ün gelecek günleri belirleyen daha başka önemli belgeleri de vardı.

Demokrasiye içtenlikle

Batı basınında 'NATO çevrelerince takdir edilen şahsiyetlerden' biri olarak nitelenen MGK Genel Sekreteri Orgeneral Haydar Saltık'tan[38] Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu (ICFTU) Genel Sekreteri Otto Karstein'a ulaşan mesaj 18 Eylül tarihini taşıyordu. General Saltık Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) bildirgelerinde ve Türkiye'nin taraf olduğu anlaşmalardaki tüm taahhütlere kesinlikle uyulduğu'nu belirtiyordu:[39]

"Lütfen şuna dikkat ediniz, demokrasiye ve demokratik kuruluşlara içtenlikle inanan insanlar olarak, hiçbir zaman Türkiye'deki sendikal özgürlüklerin ortadan kaldırılması gibi bir niyetimiz ol-

[38] Basın Yayın Genel Müdürlüğü'nün 12 Eylül 1980 tarihli bülteni syf 15. AFP kaynaklı haberde 'Askeri darbenin NATO genel merkezinde memnunlukla karşılandığı' ile ilgili haberde Orgeneral Kenan Evren için de aynı değerlendirme yapıldı.
[39] MGK Genel Sekreterliği'nin 13 Eylül 1980 tarih ve 586 sayılı cevabi mesajı.

madı, istenen üretim seviyesine ulaşabilmek ve ekonomik güçlüklerimizi çözebilmek için grev ve lokavt haklarını geçici bir süre ertelemek zorunda kaldık. Herkes hak verecektir ki, sendikal eylemlerdeki son başıbozukluk, Türk ekonomisini ciddi biçimde çökertir hale gelmiştir.

İşçilerin yaşam düzeylerinin yükseltilmesinin gereğine inanan bizler, işçilerin son aldıkları ücretler üzerinden yüzde 70'lik bir artış uygulamasına karar verdik, ki bu artış onların beklediklerinin çok üstündedir.

Şunu da belirtmek gerekir ki, terör olaylarından suçlu bulunan sendikacılar tutuklanmıştır. Daha önce konseyimiz tarafından açıklandığı gibi, bu tür eylemler içinde yer almayan işçilerin ekonomik ve sosyal hakları tam olarak korunmakta ve devletin garantisi altında bulunmaktadır. Ve bu haklar kesin saygı görmektedir.

Bundan sonra amacımızın, sendikal eylemleri hem işçi hem de işveren açısından daha sağlıklı bir temele oturtmak olduğuna emin olunuz.

Uluslararası Çalışma Örgütü bildirgelerinde, Türkiye'nin taraf olduğu anlaşmalardaki tüm taahhütlerimize kesinlikle uyuyoruz."[40]

18 Eylül'de, Türk-İş genel Başkanı İbrahim Denizcier'den de bir mektup aldı ICFTU genel sekreteri O. Karstein:

"Aziz kardeşim Karstein,

Bildiğiniz üzere 12 Eylül 1980 cuma günü Türk Silahlı Kuvvetleri kendi kumanda zinciri içinde ülke yönetiminin bütününe el koymuş bulunmaktadır.

Bu harekât Güney Amerika, Afrika ve Orta Doğu ülkelerinde sık sık görülen bir askeri darbe olmayıp, Türk demokrasisini kurtarmak ve daha sağlam ve işler temeller üzerine oturtmak için

[40] Orgeneral Haydar Saltık bu mesajında 12 Eylül Harekâtı hakkında ICFTU'nun görüşlerini ileten O. Karstein'ın mektubunu yanıtlıyordu. Karstein mektubunda 'Sendikal haklar ve özgürlüklere saygı duyulmasını' istemiş, 70 milyon üyesi bulunan ICFTU, Türkiye'de demokratik işlerliğin en kısa sürede sağlanmasını talep etmişti. Federal Alman Sendikalar Birliği (DGB), Dünya İşçi Sendikaları Federasyonu (WFTU) ve Avrupa İşçi Sendikalar Konfederasyonu gibi işçi kuruluşlarından da bu doğrultuda istekler geldi.

yapılmıştır.
Türkiye'de bugün hür hâkimlerin ve bağımsız yargı organlarının ve faaliyetlerini her türlü müdahaleden uzak tamamen açıkça yürüttüklerini ifade edebilirim, örneğin, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Sayıştay ve tüm mahalli mahkemeler ile Cumhuriyet Savcılıkları normal faaliyetlerini sürdürmektedirler.
Ülkede tam bir basın özgürlüğü mevcut olup, müessese olarak işlemektedir.
Kanunlar ve ana tüzükleri ilkeleri çerçevesinde amaçlarını aşmış ve yasa dışına taşmış, belli ölçüde anarşi ve teröre karıştığı ve yataklık ettiği saptanan tüm dernekler kapatılmıştır.
Kurulduğu günden beri demokrasiye, hür parlamenter nizama tam bağlı olan yasalar ile Anayasal ilkelere göre çalışmalarını sürdüren Türk-İş bütün teşkilatı ile ayaktadır.
Sendikal alanda kapatılan ilk konfederasyon, daha önce sizlere müteaddit defalar belirttiğimiz nedenlere dayanmaktadır. DİSK, kesinlikle son yıllarda izlediği tüm politika, eylem ve giriştiği işlemler ile bir işçi kuruluşu olmaktan çıkmış ve ancak sendikal yasaların tanıdığı hak ve özgürlüklerden yararlanarak, anarşiyi tümü ile finanse edip, yasal düzeni yıkıp demokrasiyi yok etmeyi amaçlayan bir şekilde ve kendi paralelinde olan yasa dışı örgütlerle işbirliği yapmıştır. Ve sizin de bildiğiniz gibi WFTU ile işbirliği kurup onun üyelerine yakın bir tutum içerisine girmesi nedeniyle kapatılmıştır.
İkinci kuruluş olan MİSK ise aynen DİSK'in aşırı solla yaptığı işbirliğini aşırı sağda yapan ve tamamen bir siyasi partinin yan kuruluşu olarak çalışan bir kuruluştur. Bu nedenle kapatılmıştır.
Hak-İş ise, bir siyasi partinin gerici ve irticai hizmetleri için kurulmuştur. Laiklik politikasına aykırı bir politika izlemiştir.
Tüm konfederasyonlar kendi siyasi emellerine sendikacılığı alet ettikleri için kapatılmışlardır.
Türkiye'deki olayları maksatlı ve aynı siyasi emellerin devamı olarak kötüleyici bir biçimde Avrupa'ya yayan haber kaynaklarından değil, yukarıdaki açıklamalarımız ve ilişikteki Milli Güvenlik Konseyi Başkanı'nın 12 Eylül ve 16 Eylül günkü konuşmalarının İngilizceye çevrilmiş metinlerini incelemek suretiyle değerlendirilmesi gerekmektedir.
Olayların gelişmeleri hakkında sizlere bilgi vermeye devam ede-

ceğiz. İlişikte sunmuş olduğumuz metinlerden yararlanarak görüşlerimizin sizin aracılığınız ile başta Batı Avrupa olmak üzere ilgili ICFTU üyesi konfederasyonlara ve uluslararası iş kolu federasyonlarına (ITS) ulaştırılmasını önemle rica eder, bu vesile ile en iyi dileklerimi sunarım. Saygılarımla."

TİP kurucusuydu Denizcier

General Haydar Saltık'ın mesajı bir günlük gazetede, İbrahim Denizcier'in mektubu ise bir haftalık dergide yayınlandı.[41] MGK genel sekreteri Haydar Saltık'tan bir ses çıkmadı. Bir kokteylde haberi yazan gazeteciyi, sorusuna yanıt vermemekle cezalandırdı:

'Gazeteniz ve senin hakkında ne düşündüğümü söylersem, bizi burada kavga ediyor zannederler.'

Denizcier'in aziz kardeşi O. Karstein'a yazdığı mektubu, dört ay sonra yayınlayan dergiye, gözaltında bulunan DİSK Genel Başkanı Abdullah Baştürk'ten bir açıklama geldi:

"İbrahim Denizcier'in mektubundaki DİSK'e ilişkin iddiaları asılsız, gerçek dışı açıklamalardır. Denizcier üst örgütlerine konumlarını anlatamamanın sıkıntısı içinde, DİSK'i anayasa dışı, anarşist, illegal örgüt gösterme çabasıyla kendilerini ICFTU nezdinde temize çıkarmaya çalışırken, aynı zamanda jurnalcilik yapmakta, bundan da öte yargıç edasıyla kararını vermektedir.
Denizcier'e göre, işçi örgütü olmaktan çıktığı, anarşiyi finanse ettiği, illegal örgütlerle ilişki içine girdiği, sosyalist ülke sendikaları ile ilişkilerini yoğunlaştırdığı için kapatılmıştır.[42] Kapatılan diğer sendikalar da gerici partilerin örgütleridir.
DİSK'i suçlamak, ihbar etmeye çalışmak Denizcier'i kurtarmayacaktır. DİSK hakkında bir soruşturma vardır. Denizcier'in gerçekdışı, asılsız beyanları ayrıca ilk soruşturmanın gizliliği ilkesine aykırıdır, suçtur.[43]

---

[41] Cumhuriyet Gazetesi-Yankı Dergisi 5-11 Ocak 1981.

[42] CIA'nın Ankara İstasyon Şefi Paul Henze daha 1982'lerde yazdığı bir yazıda DİSK ve TÖB-DER'in "Anarşik eylemlere para ve silah sağlayan iki kuruluş olduğunu" söylüyordu (The Wilson Quarterly, Şubat 1989 Cumhuriyet, Gözlem-U.Murncu). DİSK'i de suçlayan Özal her nasılsa TÖB-DER'i unutuyordu.

[43] Bu ilkeye hiç özen gösterilmedi. Devlet Başkanı, MGK Başkanı Orgeneral Kenan Evren

DİSK'in kurucuları 14 yıl önce, diğer üyeleri ise zaman içinde, iflah olmaz konumunu eleştirerek Türk-İş'i terk etmişlerdir. Türk-İş'in içinde bulunduğu durumu gayet yakından bilirler. Arife tarif gerekmez. Türkiye'deki tüm işçiler hem DİSK'i hem de Türk-İş'i birlikte değerlendirecek bilince sahiptirler.

DİSK işçilerin bağımsız, demokratik, sınıf ve kitle örgütüdür. Bu nitelikleri sayesindedir ki, örgüt kısa zamanda 30 bin üyeden 500 bini aşkın üyeye sahip olmuştur. Kısa zamanda böylesine bir gelişim nasıl açıklanabilir? İşçiler gönüllü bir mücadele ile DİSK'i seçmişler, bu uğurda da çok şeyleri göze almışlardır.

DİSK'i 'Günah keçisi' gibi gösterip durumu kurtarmaya çabalamak, faaliyetleri durdurulan sendikaların üyelerini 'kapma' çabasında olanlara bir şey kazandırmayacaktır.

Türk-İş ile DİSK'in sendikacılık anlayışları taban tabana zıttır, iki konfederasyon arasında dünya görüşü, temel amaç ve ilkeler, örgütsel yapı ve işleyiş açılarında büyük farklar vardır. Türk-İş, sürekli olarak 'Partiler üstü' politikacılık görüşü altında işçileri politikadan uzak durmaya çağırmış, ama bu görünüm altında sarı sendikacılığın sürmesini sağlamıştır.

DİSK Türkiye'deki anarşi ve terörün bir an önce yok olması için her türlü çabaya girişmiştir. Ancak Türk-İş özellikle 1976'dan sonraki dönemde anarşi ve teröre karşı net tavır almaktan kaçınmıştır. Çok sayıda faşist yönetici Türk-İş'in içinde korunmuştur.

Kurulduğu günden beri Anayasa'nın tastamam uygulanması, demokrasinin gerçekleşmesi için yoğun mücadele veren DİSK, tüm güçlerini anarşiyi finanse etmek değil, tam tersine anarşi ve terörün son bulması amacıyla kullanmıştır. Bu amaçla demokrasinin tam işlemesi, anarşi ve teröre karşı ortak çalışma yapılması için iki kez Türk-İş'e çağrı yapmıştır. 25.7.1977 tarihli cevapsız kalan 'Demokrasi için ortak mücadele' çağrısından sonra DİSK 31.10.1978'de Türk-İş'e kamuoyu önünde açık çağrı yaparak iki örgüt arasındaki görüş ayrılıklarını ön plana çıkarmadan teröre karşı, halkımızın can güvenliğinin sağlanması için güç birliği yapılmasını istemiştir. Ama DİSK'in teröre karşı ortak mücadele çağrısı Türk-İş tabanındaki tepkilere rağmen cevapsız bırakılmıştır.

Adana konuşmasında DİSK'i, Afyon konuşmasında Barış Derneği'ni, Manisa konuşmasında Dilekçe Davası sanıklarını suçladı.

Yıllarca AID'den büyük paralar alan Türk-İş'in Genel Başkanı Denizcier'in elinde DİSK'in anarşistlere mali yardım yaptığına ilişkin belgeler varsa, bunları derhal açıklasın.
Denizcier, kapatılan diğer örgütlerin (MİSK ve Hak-İş) gerici partilerin örgütleri olduğunu belirtiyor. Denizcier bu 'gerici' partilerin birinin son genel kurulunu şereflendirdiğini nasıl unutuyor? Denizcier 1961'de Türkiye İşçi Partisi (TİP) kurucusudur. 1975'te DİSK'in 5. Genel Kurulu'nda konuk olarak bir konuşma yapmış ve DİSK yöneticilerine 'İşçi sınıfı partisi kuralım' demiştir. Ardından da gerici dediği bir partinin genel kuruluna katılmış, şimdi de meydanı boş bulup DİSK'i jurnallemeye vermiştir kendisini.
Denizcier, soğuk savaşın ürünü olan 'Demirperde' edebiyatının artık gerilerde kaldığını bilmelidir. DİSK'i jurnalci nitelikte üst örgütüne şikâyete kalkan Denizcier yine çok iyi bilmelidir ki, Türk-İş'in üst örgütü ICFTU, Dünya Sendikalar Federasyonu (VVFTU-DSB) ve Dünya İş Konfederasyonu (WCL-DIK) ile birlikte yıllardır (1975-1977-1979) Avrupa Sendikalar Konfederasyonu içinde bir araya gelmekte, sendikal sorunlarını tartışmaktadır. Denizcier'in kraldan fazla kralcı kesilmesi, üst örgütünün yöneticilerini kandıramayacaktır.
Anayasa'ya göre kurulan, Anatüzük hükümlerine göre çalışan DİSK, işçilerin bağımsız demokratik sendikal örgütüdür. Kurulduğu günden bu yana da Anayasal haklar için, ekonomik ve demokratik haklar için, sendikal hak ve özgürlüklerin hayata geçirilmesi ve daha genişletilmesi için mücadele etmiştir. Bu gerçeği hiçbir yalan örtemeyecektir. Yukarıdaki gerçeğin bilincinde olacağını umduğumuz Denizcier'e son sözümüz şudur: En azından demokrat olmaya çalışınız."[44]

Ölüm yavaş yavaş infaz

Baskı adam ayırmıyordu. Kurşunun adam ayırmadığı dönemlerden gelen, binlerce insan sorgulanıyor, tutuklanıyordu. Gözaltına alınan, tutuklanan, cezaevlerinde yargılanmayı bekleyenler arasında, yüzlerce sendikacı ve işçi vardı. Kimi sorgu serüvenini anlatıyor, kimi cezaevine ulaşabilmenin verdiği rahatlıkla kaleme kâğıda sarılıp durmadan yazıyordu.

[44] Açıklama, Yanlı Dergisi Yazı işleri Müdürlüğü'ne hitaben 12 Ocak 1981 tarihinde yazıldı. 17-23 Ocak sayısında okur mektubu olarak yer aldı.

Sorgusu biten DİSK genel başkanı Abdullah Baştürk bir yandan, MGK'nin 52 numaralı bildirisini hiçe sayan yayınlarla uğraşıyor, bir yandan tek meşru zemin olan, yargılandığı askeri mahkemede, içinde bulunan koşulları dile getiriyordu:

"Sorgulamanın tamamlandığı tarihte sunduğum tahliyeye ilişkin 224 sayfalık dilekçem ve eklerinin işleme konması mahkemenizce reddedilmişti. Bu nedenle, o aşamada tahliye isteminde bulunmamıştım.

Gerek Yürütme ve Yönetim Kurulu üyelerinin sorgularının bitimiyle ve gerekse götürüldüğümüz ceza ve tutukevindeki yaşam koşullarının ağırlığının bana tüm sorguların bitimi aşamasında vermeyi tasarladığım dilekçeyi sunma olanağını vermeyebileceği endişesi, bu talepte bulunmamı zorunlu kılmıştır. Şöyle ki;

> Hakkımızda düzenlenmiş olan 867 sayfalık iddianame hukuk dışı, hukuka karşı bir belgedir. Hukuka aykırı olarak ortada olmayan suç ya da suçlar yapay olarak yaratılmak istenmiştir. DİSK'e yönelik suçlamalar kıyas ve telkin gibi ceza hukukunda yasaklanmış yöntemlere dayandırılmıştır. Bu suçlamalar, şüphe, tahmin, varsayım gibi sübjektif temelli iddialardır, iddianame Anayasa'daki ve yasalardaki suçların şahsiliği ilkesine aykırı olarak kolektif suçlamaya dayalı, zincirleme suç yaratmaya yönelik, peşin hükümlü, siyasi nitelikli, tutarsızlık, maddi hatalar ve bilgi hataları ve çelişkilerle dolu bir siyasi polemik belgesidir. İddia makamı hukuk dışı yöntemlere dayalı suçlamalarına ulaşabilmek için de, bize göre, suç işleyerek tahrifatta bulunmuştur. Bu nedenlerle iddianamenin en önemli özelliği delillere dayanmamasıdır.
> İddianamede DİSK'in gizli örgüt olduğuna, Anayasal devlet düzenini yıkmaya çalıştığına, TCK'nın 146 ya da 141 ve 142. maddelerini ihlal ettiğine ilişkin bir tek somut delil yoktur.
> İddianamede görülmekte olan ya da görülmüş davaların yeniden suç konusu yapılmak istenmesi, temel hukuk ilkelerinin açıkça çiğnendiğini ortaya koyan en somut örnektir.
> Bizlere işkence ve baskı altında imza ettirilen kâğıtlar ilk hazırlık ifadesi kabul edilmiştir. İddia makamı bu hususu iddianamenin 781. sayfasında ve verdiği mütalaalarda zımnen kabul ederek işkenceyi onaylar görünmüştür. İşkenceye ilişkin dilekçelerimiz ise dosyalarımızdan alınmıştır.

Ortada henüz kesinleşmiş bir hüküm olmamasına rağmen ve bize göre bir hüküm verilmesi de mümkün olamayacağı halde, götürüldüğümüz tutukevindeki yaşam koşulları dolayısıyla hakkımızda istenen ölüm cezasının yavaş yavaş, ancak fiilen infazı başlamıştır.

Çünkü 18 kişi olarak tıkıldığımız ve doktorların 'Yaşam için tehlikelidir' dediği hücrelerde hava almak son derece zordur. Pencerelerin baktığı havalandırma avlusuna kurum ve gaz boşaltan üç bacanın dumanları nedeniyle, yattığımız hücrede yavaş yavaş zehirlenerek ölme tehlikesi içindeyiz. Bu koşullarda bizim için haftada toplam 60 dakika olan havalandırmaya çıkmak mümkün değildir. Çünkü havalandırmaya çıkmak ciğerlere daha yoğun biçimde zehirli gaz çekmek anlamına gelmektedir. Kanser dâhil çeşitli hastalıklara yol açabilecek bu zehirli gazların yanı sıra diğer koşullar da sağlık açısından tehdit edicidir. Hücrelerin ve havalandırma avlusunun güneş görmemesi, bulaşıkların soğuk su ile yıkanma zorunluluğu, kişi başına haftada 2,5-3 dakika banyo suyu düşmesi gibi. Işıklandırma sistemi ise gözleri ciddi olarak bozacak durumdadır. Şimdiden gözlerde sulanma ve yanma başlamıştır. Göz doktoru için başvuran arkadaşlarımız, göz doktoru listesindeki 200 kişiden sonra sıraya yazılmışlardır. Açıklamaya göre, sıraları 9 hafta sonra gelecektir. Normal doktor kontrolü ise haftada ya da 10 günde bir mazgal deliğinden tutuklunun yüzüne bakılarak yapılmaktadır. Yazılan reçetelerdeki ilaçlar ise zamanında temin edilememektedir.

Öte yandan avukatlarımızla görüşmeler yasa ve tüzüklere aykırı olarak erlerin denetim ve kontrolünde yapılmaktadır. Bir avukat 10-15 müvekkili ile toplam 20 dakika konuşma hakkına sahip kılınmıştır. Avukatlarımızın getirdiği mahkeme zaptı, ifade ve savunmalarla ilgili belgeler de içeri alınmamaktadır. 1924, 1961 ve 1982 Anayasalarını içeren bir kitabın başlığındaki 1961 Anayasası'nın karşısına 'Sakıncalıdır' diye yazılarak iade edilmiş, tutukevine alınmamıştır. Kısacası savunma hakkımız son derece kısıtlanmıştır.

Ailelerimizle haftada yaptığımız on dakikalık görüşmeler ise aile kurumunu zedeleyici ve onur kırıcıdır.

Tutukevinde aranma, arkadan zincire vurulma, hakaretamiz, onur kırıcı davranış ve sözler de tahammülü zor, çok sık karşılaştığı-

mız olaylardandır. Tutukluluk durumu, tutuklunun bedeni, zihni ve ruhsal yönlerden sağlık halinin bozulması anlamına gelmez. Ancak götürüldüğümüz tutukevindeki yaşam koşulları açısından davanın karar aşamasını görüp göremeyeceğimiz şüphelidir.
Dilerim tarih, yargılanan suçsuz sendikacıların, haklarında hukuk dışı bir iddianame ile istenen ölüm cezalarının bize göre aklanma ile sonuçlanması gereken bir karardan önce tutukevinde infazına tanık olmaz.
Tutukevinde yaşam koşullarına ilişkin gerekli tüm mercilere yaptığımız başvurular ise sonuçsuz kalmıştır." [45]

On yedi aydır bekliyoruz

Yapılan tüm resmi açıklamalarda DİSK'in ve DİSK'li sendikacıların anarşi ve teröre bulaştıkları için yargılandıkları belirtiliyordu:

"Bu anlamda DİSK'e ve sanıklara yönelik tek yanlı bir kamuoyu oluşturmaya girişilmiştir. 5680 sayılı Basın Yasası'nın görülmekte olan davalarla ilgili yasağına, sendikacılar hakkında olumlu ya da olumsuz yazı yazmasını yasaklayan 52 sayılı MGK bildirisine rağmen çeşitli devlet yetkilileri dâhil, basın ve TRT türlü vesilelerle DİSK ve DİSK'li sanıkları hiçbir somut delil göstermeden kamuoyu önünde suçlamışlardır.
Oysa açıklamalarda bulunanlar 12 Eylül sonrasında DİSK'te yapılan aramalarda 'DİSK'te bir çakı bulunmuştur' bile diyememişlerdir. Yaklaşık 3,5 yıllık süre içinde DİSK'in anarşi ve teröre bulaştığına ilişkin tek bir ciddi delil ortaya koyamamışlardır.
DİSK'e ilişkin tüm gerçeklerin, yazılı belgelerin de kanıtladığı gibi DİSK'li sendikacılar hiçbir biçimde anarşi ve teröre bulaşmamışlar; tam tersine hayatları pahasına anarşi ve teröre karşı çıkarak, sendikacılık görevlerini yasalar çerçevesinde yerine getirmeye çalışmışlar ve demokrasiyi, demokratik hakları tüm kurum ve kuralları ile savunmuşlardır."[46]

---

45 Disk Genel Başkanı Abdullah Baştürk'ün İstanbul Sıkıyönetim 2 no'lu Askeri Mahkemesi'ne verdiği tahliye dilekçesi

46 DİSK avukatlarından Ercüment Tahiroğlu'nun İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 2 no'lu Askeri Mahkemesi'ne verdiği 16.3.1984 tarihli tahliye konulu dilekçe.

Cezaevlerinde olmayan insanların bile Anayasal haklarının askıda olduğu bir dönemde, demir parmaklıklar arkasında sürdürülen hukuk savaşı, oluşturulan kamuoyu karşısında, etkisiz kalıyordu.

Baştürk yargılandığı askeri mahkemeye de bir başvuruda bulundu:

> "On yedi aydan beri özgürlüğümüzden yoksun olarak yargılanmamızı bekliyoruz.
> 52 sayılı bildirinin yasaklamasına rağmen bizim ve DİSK üzerine bugüne kadar çok şeyler söylendi. Anarşi ve terör dâhil her şeyle suçlandık. Mahkeme karşısında sesimizi duyuracağımız günleri sabırla bekledik. Ancak iddianamenin okunması dahi bitmeden suçlamalar devam ediyor. 'Resmi görevlileri' basın organlarını şimdi de başkaları izliyor. Türkiye Odalar Birliği Başkanı Mehmet Yazar Avrupa Konseyi Danışma Meclisi üyeleri ile görüşürken, DİSK'i ideolojik eylem peşinde koşmakla suçluyor. İşveren Sendikaları Konfederasyonu Başkanı Halit Narin 14 Ocak günü *Cumhuriyet* gazetesine verdiği demeçte, 12 Eylül öncesi evinin 12 kez dinamitlenmesinden DİSK'i sorumlu tutuyor. Yine 14 Ocak günü *Tercüman* gazetesinde Ahmet Kabaklı DİSK'e ve şahsımıza yönelik ağır suçlamalar yapıyor.
> Türkiye'de sendikaların ve sendikacıların yargılandığı, huzurunuzda görülmekte olan dava, tarihi bir davadır. Yukarıda isimleri geçen şahıslar suçlamalarını kanıtlamak zorundadırlar. Halit Narin, evinin kimler tarafından bombalandığını, Mehmet Yazar hangi sendikaların ideolojik hangi eylemler yaptığını, Kabaklı DİSK ve kişilerle ilgili ağır suçlamalarını kanıtlamak zorundadırlar. Bu kişiler, burada tanık olarak da olsa dinlenmelidir. Gerçekler böylece ortaya konabilecektir. Kurt dumanlı havayı sever. Her suçlama kamuoyunda bizi zan altında bırakmaktadır.
> Sendikaların ve sendikacıların yargılandığı bu davada bu kişilerin gerçek dışı ideolojik saldırıda bulundukları açıktır. Bu ve buna benzer suçlamaların bitmesi için iddianamenin çabuk okunmasını, iddia sahipleri hakkında suç duyurusunda bulunulmasını istiyoruz." [47]

Duruşma yargıcı Baştürk'ün istemine askeri savcının düşüncesini bil-

[47] Cumhuriyet, 16 Ocak 1982.

dirmesini istedi:

> 'Dava ile ilgili değildir. İdari veya adlî makamların denetiminde kalan bu konunun gündeme getirilmemesi ve hatta dosyaya dahi alınmaması uygundur. Dilekçenin dosyadan çıkarılması ve sahibine iadesi gerekir.'

Yanlış ya bende ya da

Duruşma başladı ve 'DİSK- DİSK'e Bağlı Sendikalar -İlgili Kişi ve Kuruluşlar Soruşturması-1' adlı iddianamenin 201. sayfasından itibaren okunmaya başladı. 280. sayfaya gelindiğinde vaktin geçmiş olması nedeniyle duruşma 20 Ocak 1982 tarihine ertelendi.

İddianameyi o gece okumaya başladım; bir gün sonra aynı saatlerde bitirip, ilk yargıya vardım, iddianame 'DİSK'i bizzat bir ihtilalci örgüt' olarak kabul ediyordu.

810. sayfadan sonra okuduklarımı uykusuzluğuma verdim. Ya ben bunca süre gazeteci olarak hiçbir şeyi doğru olarak izleyip aktarmamıştım ya da yazılanlar doğru değildi. Yanlış ya bende ya da yazılanlardaydı.

"DİSK'in kuruluşundan itibaren 12 Eylül 1980 tarihine kadar geçirdiği zaman süreci içindeki faaliyetlerini sergileyen ve yapılan hukuki tavsifin gerekçesini teşkil eden delilleri kısaca şu şekilde sıralayabiliriz' diye başlayan ve 16 başlıkta anlatılan olayların birçoğu hakkında benim de bildiklerim vardı.

DİSK'in kuruluş Bildirgesi, Anatüzüğü, Genel Kurul kararları, yürütme ve yönetim kurulu kararları ile demokratik sınıf ve kitle sendikacılığı ilkelerinin suç oluşturup oluşturmadığına pek aklım ermiyordu. Ama iddianamedeki tüm suçlamaların kanıtı olarak gösterilen öyle olaylar vardı ki, onları suç saymanın olanağı yoktu.

15-16 Haziran Olayları, 20 Mart Faşizme İhtar Eylemi, 1 Mayıs 1976 mitingi ile ilgili davalar sonuçlanmıştı. Bir kısmı hakkında açılan davalar sürüyordu. 1 Mayıs 1978 mitingi, 1. Ören toplantısı gibi konularda dava bile açılmamış, kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmişti.

Hemen anımsayabildiklerimi bir kenara not ettim, ötekileri için avukatlar, hukukçular çalıştılar daha sonra. Açıklandığı zaman suç olmayan

düşünceler ile yasal bazı eylemler sonradan egemen olan anlayışa göre suç sayılıyordu.

Örneğin; 15-16 Haziran olayları ile ilgili zamanın sıkıyönetim savcılarınca 260 kişi hakkında dava açılmıştı. Sıkıyönetimin sona ermesiyle 106 dosya İstanbul Cumhuriyet Savcılığı'na devredilmişti. Açılan davalar Uyuşmazlık Mahkemesi'nde iken suç konusu eylem 1974 affı kapsamına girmiş ve tüm sonuçlarıyla birlikte ortadan kalkmıştı.

Örneğin; DGM ve Genel Yas eylemi ile ilgili suçlamada Türk-İş yöneticileri niçin yoktu? Eyleme onlar katılmamış mıydı? Bakırköy Adliyesi'nde açılan dava beraatla sonuçlanmamış mıydı?[48]

Örneğin; 20 Mart Faşizme İhtar Eylemi ile ilgili açılan davada DİSK yürütme kurulu üyelerine hapis cezası verilmemiş miydi?[49]

Avukatlar, hukukçular da ilgilendiler iddianamedeki suç kanıtı olarak gösterilen bu on altı eylemle. Dosyalar açıldı, kayıtlara bakıldı. Mahkeme kalemleri dolaşıldı.

30 Nisan 1978 tarihinde 'İşçilerin üretimden gelen güçlerini kullanmaları' biçiminde uygulanan siyasal nitelikli genel grev suçlamasına ilişkin şu bilgiler ortaya çıktı:

> "Bazı fabrikalarda 30 Nisan 1980 günü iş bırakılması üzerine, kanunsuz grev yapıldığı iddiası ile İstanbul Sıkıyönetim 2 no'lu Askeri Mahkemesi'nde açılan davada, mahkemenin 6.9.1982 tarih, 1982 1651 kayıt 1982/473 E. 515 K sayılı kararı ile görevsizlik kararı verildi. Davanın Bakırköy 4. Asliye Ceza Mahkemesi'nde görülmesi gerektiği belirtildi. Bakırköy 4. Asliye Ceza Mahkemesi'nde açılan bu dava 983/426 E, 983/616 K sayı ve 14.11.1983 tarihli karar ile Uyuşmazlık Mahkemesi'ne gönderildi."[50]

---

[48] İstanbul Bakırköy Asliye Ceza Mahkemesi'nde açılan davada mahkemenin 21.02.1978 tarih ve 1976/956 Esas, 1978/811 karar sayılı kararı ile DİSK yöneticileri aklandı.

[49] İstanbul Bakırköy 2. Asliye Ceza Mahkemesi'nde açılan dava beraatla sonuçlandı. Mahkemenin 1978/269 1980/451 karar sayılı 17.7.1980 tarihli kararı Yargıtay'da bozuldu. Yerel mahkeme DİSK Yürütme Kurulu üyesi 7 kişi hakkında, 275 sayılı yasanın 56. maddesine aykırı davranma nedeniyle 6 ay hapis ve 500 TL para cezası verdi.

[50] Av. Ercüment Tahiroğlu tarafından İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 2 Numaralı Askeri Mahkemesi'ne verilen 16.3.1984 tarihli tahliye dilekçesi.

1976, 1977, 1978 yıllarında İstanbul Taksim Meydanı'nda yapılan 1 Mayıs gösterilerine ilişkin iddianamede yer alan suçlamalar için ise avukatlar hukuksal durumu şöyle belirlediler:

"1 Mayıs 1976: Miting tertip komitesi üyeleri hakkında İstanbul 6. Ağır Ceza Mahkemesi'nde açılan dava 23.12.1981 tarih 1981/115 E. 1981/449 K. sayılı kararla beraatla sonuçlandı.

1 Mayıs 1977: 36 yurttaşımızın öldürüldüğü bu 1 Mayıs 1977 günü nedeniyle DİSK hakkında herhangi bir soruşturma açılmadı. DİSK Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi'nde açılan davada müdahil makamında hakları savundu.

1 Mayıs 1978: Bu kutlama nedeniyle İstanbul C. Savcılığı tarafından yapılan soruşturmada, kovuşturmaya yer olmadığına karar verildi. İstanbul C. Savcılığı Toplum Suçları Bürosu'nun 1978/15132 Hz. 1978/527 sayılı takipsizlik kararındaki yaklaşım cuntanın generallerini de onların hukukçularını da hiç ilgilendirmiyordu:

"Bu sanıkların, miting ve yürüyüş boyunca suç teşkil eder nitelikte pankart taşıdıkları, slogan attıkları, ayrıca sopa taşıyıp bulundurdukları saptanamamıştır. İncelenen belge ve filmlerden kürsünün civarındaki gönderlerde Türk bayraklarının çekilmiş olduğu, korteje dâhil pek çok yürüyüşçünün büyük boy Türk bayrakları taşıdıkları ve keza alanın muhtelif yerlerinde çok sayıda Türk bayrağı çekildiği anlaşılmıştır. Bu durum karşısında Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nu, politik arenada toplumcu dünya görüşünü benimseyen, Anayasa'nın sınır ve kapsamı içinde bunun savaşımını veren bir demokratik kuruluş olarak nitelemek gerekir."

Geriye kalan suç kanıtları için hukuk adına söylenecekler, bir duruşmada tek tek açıklandı:

"Ören toplantıları ile ilgili suçlamalar: Bunlar Burhaniye Emniyet Amirliği ve Burhaniye C. Savcılığı'nın ilgili yazılarında belirtildiği gibi Sendikalar Yasası ve Anatüzük uyarınca yapılan sendikal nitelikli tüzüksel toplantılardır. Sağcı bir gazetenin ihbarı üzerine Burhaniye C. Savcılığı 1.Ören toplantısı ile ilgili soruşturma yapmış, 1978/224 sayılı karar ile kovuşturmaya yer olmadığına karar verilmiştir. Aynı savcılık

2. Ören toplantısı hakkında da soruşturma yapmış, birçok sendikacının ifadesini almış, ancak bu soruşturmadan da aleyhimize bir sonuç çıkmamıştır. Hakkında daha önce kovuşturma yapılmış ve sonuçlanmış bu toplantılarla ilgili olarak yeniden suçlama getirilmesi hukuken olanaksızdır.

İşçi sınıfı bilimi, DİSK eğitimleri ile ilgili suçlamalar İddianamenin ileri sürdüğü gibi, işçi sınıfı bilimi Marksizm-Leninizm değildir. İşçi sınıfı biliminin Marksizm-Leninizm olmadığı TCK'nın 141 ve 142. maddeleri kapsamında düşünülemeyeceği, Askeri Yargıtay 5. Dairesi'nin 4.5.1983 gün ve 1983/296 sayılı kararıyla onanan İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 1 numaralı Askeri Mahkemesi kararı ile de anlaşılmıştır.

DİSK eğitimleri ise Sendikalar Yasası'nın zorunlu kıldığı bir görev olup, işçi ve işverenlerin bilgileri içinde gerçekleştirilmiş; yasanın 29. maddesi uyarınca Çalışma Bakanlığı'nca denetlenmiş ve onaylanmıştır. Bu nedenle eğitimlerin ve buna ilişkin yayınların yeniden dava konusu yapılması hukuken olanaksızdır.

Grevlerle ilgili suçlamalar: 275 sayılı yasaya göre konfederasyonlar grev kararı alamaz ve uygulayamazlar. Grev kararı alan ve uygulayanlar sendikalardır. 275 sayılı yasa grevlerin hangi ölçülere göre yasadışı sayılabileceğini açıkça belirtmiştir. Yasada ayrıca işverenlerin deyimi olan 'İdeolojik Grev' adı altında yasaklanmış grev türü yoktur.

1975 yılındaki demokratik hak ve özgürlükler mitingleri ile ilgili suçlamalar: Bu mitingler 171 sayılı yasaya uygun olarak devletten alınan izinler ile devletin denetiminde yapılmıştır. Haklarında hiçbir dava açılmamış olan bu mitingler hakkında bugün dava açılması ve yargılama yapılması mümkün değildir.

DİSK Kuruluş Bildirgesi ile ilgili suçlamalar: Bu kuruluş bildirgesi 13 Şubat 1967'de İstanbul Valiliği'ne verilmiş, basılarak kamuoyuna açıklanmıştır. 1967-1980 yılları arasında hiçbir şekilde suçlanmamış olan bu bildiri üniversitelerimizde, öğrencilere ders olarak okutulmuştur. Bu belge İçişleri ve Çalışma Bakanlıkları'nca denetlenmiş ve onaylanmıştır. Kuruluş bildirisinin bu nedenle, bu davada suçlama konusu yapılması hukuken mümkün değildir.

DİSK tüzükleri ve DİSK genel kurul çalışmaları ile ilgili suçlamalar:

DİSK tüzükleri ve tüzük değişiklikleri Sendikalar Yasası uyarınca devletin denetiminden geçmiş ve aynı yasanın ilgili maddesine göre hiçbir uyarıya muhatap olmamış tüzüklerdir. DİSK genel kurul çalışmaları, çoğu kaymakam düzeyindeki hükümet komiserlerince izlenmiş ve rapor edilmiştir. Ancak hiçbir DİSK genel kurulu için kovuşturma yapılmamıştır. Başka bir deyişle zamanında, yürürlükteki yasalara göre suç sayamadıkları için, kovuşturma açılmayan bu çalışmalara ilişkin konular da zaman aşımına uğramıştır. Bu nedenle DİSK genel kurullarına ilişkin çalışmaların ve eylemlerin bugün suçlanmaları olanak dışıdır." [51]

Otağ-ı hümayun'da altı gün

İddianamenin düzenlenmesinde sanık ifadelerine ağırlıklı olarak yer verilmişti. Peki, sanıklar hangi koşullarda ifade vermişlerdi? Bu sorunun yanıtı her ne kadar TRT televizyonundan kamuoyuna açıklandı ise de, pek inandırıcı olmamıştı. Abdullah Baştürk ve Ahmet İsvan bir askeri savcı ve bir askeri doktor eşliğinde çıkarıldıkları televizyon ekranından, kamera ışıklarının güvencesinde, sorgulanmaları sırasında, sözde 'kendilerine işkence yapılmadığı' anlamına gelecek açıklamalarda bulunmuşlardı. Bu bile tek başına işkenceydi. Baştürk televizyonda susmuş, İsvan bir cümlesinin yarısını söylemişti. Bu da işkenceyi doğruluyordu.

Hangi koşullarda ifade verdiklerini davanın daha sonraki aşamalarında yargıçlara anlatmışlardı.

1982 yılının haziran ayının son günlerinde, basında 'Baştürk'ün İşkence Dilekçesi Dosyada Bulunamadı' başlıklı bir haber gerçeği az da olsa ortaya çıkardı. Haber ilginçti:

> "DİSK Genel Başkanı Abdullah Baştürk, polisteki ifadesinin gözleri bağlı olarak işkence altında alındığını, tarafına okunmadan imza ettirildiğini belirterek 'Bu nedenle tutuklama mahkemesinde belirttiğim gibi, içeriği ne olursa olsun, bu ifadelerimin tümünü reddediyorum' dedi. Baştürk'ün gördüğü işkenceyi anlatan, sorgu mahkemesine verildiği zabıtlardan anlaşılan dilekçenin dosyada

51 DİSK Genel Başkanı Abdullah Baştürk'ün yargılandığı askeri mahkemeye 26.10.1983 tarihinde verdiği tahliye dilekçesi.

bulunmadığı belirlendi. Dilekçenin bir başka sanığın dosyasına karışmış olabileceği düşüncesi ile gerek mahkeme gerekse askeri savcılık tarafından dosyaların incelenmesine karar verildi.
Sorgu timlerince alınan üç ifadesini de reddeden, 'özgür iradesi ile alındığını bildirdiği sorgu mahkemesi ve askeri savcılıktaki ifadelerini ise kabul eden Baştürk, gördüğü işkenceyi anlatan dilekçesi dosyada yoksa durumu yeniden özetlemek istediğini ve suç duyurusu yapılmasını' önerdi. Duruşma yargıcı, dosyada söz konusu dilekçenin bulunmadığını belirterek askeri savcıya söz verdi. Savcı, işkence iddialarının incelenip daha önce kamuoyuna açıklandığını, davanın işkence iddialarının incelenip daha önce kamuoyuna açıklandığını, davanın işkence iddiası davası değil, örgüt davası olduğunu söyledi. Yeniden söz alan Baştürk 'İfade denilen yazılı kâğıtları bizi tutuklayan mahkemede reddetmiştim. Çünkü ifadenin alınış biçimi ve gördüğüm işkenceyi bildiren bir dilekçe vermiştim. O ifadelerle uzaktan yakından ilgim yoktur. Onlar gözlerim bağlı imza ettirilen bir takım kâğıtlardır. Yüzde yüz doğru olsa da kabul etmiyorum. Kabul etmem de mümkün değildir' dedi." [52]

Bir başka duruşmada yargıç, Tim-M tarafından alınan bir başka ifadesini daha okudu Baştürk'ün. DİSK Genel Başkanı bu ifadesini de kabul etmedi ve '27 Ekim 1980 tarihinde Metris'ten alınarak Otağ-ı Hümayun denilen yere götürüldüm. O soğuk günlerde altı gün altı gece sandalyede oturtuldum' diye konuşmaya başlayınca, yargıç Baştürk'ün sözünü kesti. Anlatımı 'Bu ifadem de cebir ve tazyik altında alınmıştır' biçiminde tutanaklara geçirdi.

Baştürk yargıç izin verirse kendisine yapılan işkenceyi anlatabileceğini söyledi. Ancak yargıç, savunma aşamasında anlatabileceğini bildirdi. Baştürk üsteledi. 'Sıkıyönetim Mahkemesi'ne verdiğim dilekçe okunacak mı? Okunmayacaksa, bana yapılan maddi ve manevi işkence ile ilgili suç duyurusunda bulunmak üzere olayı anlatmak istiyorum' dedi.

Yargıç, Baştürk'ten alındığı saptanan dilekçenin dosyada bulunamadığını söyledi ve 'İçeriği ne idi?' diye sordu. Baştürk '27 Ekim günü gö-

[52] Cumhuriyet, 24 Haziran 1982.

türüldüğüm tarihten itibaren Otağ-ı Hümayun denilen yerde altı gün 6 gece yapılan işkenceleri anlatan bir dilekçeydi' diye karşılık verdi. Yargıç 'Onun hakkında muamele yapılacak' diyerek anlatmasına izin vermedi. Baştürk yine üsteledi. 'Bir mahkemeye verdiğim dilekçe iddia makamınca nasıl alınır?' Yargıç oralı olmadı, bir başka sanığa ait tahliye dilekçesini okumaya başladı.[53]

Yargılanmak bir beceri gerektiriyordu. Sabır, direnç gerektiriyordu. Haziran ayının son günü çıkarıldığı duruşmada Baştürk kaybolan dilekçesinin bir özetini yargıç önünde anlattı ve işkencenin tutanaklara geçirilmesini sağladı:

> "Otağ-ı Hümayun'da gördüğüm maddi ve manevi işkenceyi içeren dilekçemi 3 Numaralı Sıkıyönetim Mahkemesi yargıcına vermiş olmaktan başka, Sıkıyönetim Savcılığı'nca basında ve uluslararası kamuoyunda söz konusu edilen işkenceye ilişkin, sıkıyönetim savcısının çağrısı üzerine götürüldüğüm savcılıkta, benden yazılı ifade alındı.
> Orada da anlattığım gibi, 27 Ekim 1980 tarihinde getirildiğim Otağ-ı Hümayun'da altı gün altı gece bir demir sandalye üzerinde, gözlerim bağlı olarak oturtuldum. Canhıraş feryatlar ve bağırtılar içinde geçen bu altı gün altı gece içinde, ilk günden başlanarak, böbrek nahiyelerime yumruklar vuruldu. Türlü çeşitli hakaretler edildi. Yine başıma, beyin nahiyeme, çok sistemli olarak yaklaşık on dakikada seksen ila yüz defa parmakla vuruldu. 'Nasılsın' diye sürekli soruldu. Her türlü küfür ve hakaret edildi. Ve yine iki veya üç defa böbreklerime, belime, yüzüme yumruk vuruldu, tokat atıldı. Sürekli olarak manevi işkence içeren baskı, tehdit ve küfre devam edildi.
> Gördüğüm bu işkenceleri anlatan dilekçelerimin yok olması mümkün değildir. Aranıp bulunmasını istiyorum."[54]

DİSK Genel Sekreteri Fehmi Işıklar'ın anlattıkları da ilginçti. Işıklar '23 Eylül 1980, 24 Ekim 1980 ve 9 Aralık 1980 tarihli sorgulamalarında, her türlü darp, elektrik ve ağır hakaret şeklinde işkence gördüğünü' söy-

[53] Cumhuriyet, 25 Haziran 1982
[54] Cumhuriyet, 1 Temmuz 1982

ledi. Işıklar, gördüğü işkencelerin Davutpaşa tutukevi vizite raporlarının incelenmesi ile doğrulanabileceğini belirtti. DİSK Genel Sekreteri 'tamamının okunmasını uygun bulmadığı ifadesinin' alınma yöntemini şöyle anlattı:

> "25 Ekim 1980 günü götürüldüğüm Davutpaşa kışlasında başlayan işkenceler, ifademin alınış tarihi olarak gösterilen 29 Ekim 1980 tarihine kadar devam etti. Kasıklarıma vurulmak suretiyle darba maruz kaldım. İşkenceye tabi tutuldum. Muhtelif yerlerime elektrik verildi. İşkenceden sonra 45 gün sadece bir yanıma yatabildim.
> Davutpaşa tutukevinin vizite defteri incelenirse, bana ağrı dindirici ilaçlar verildiği, iğneler yapıldığı görülecektir. Bu nedenlerle gözlerim bağlı iken hazırlanıp bana sırf imza yeri gösterilerek imzalattırılan bu kâğıtları ifade olarak kabul etmiyorum." [55]

DİSK Genel Başkan Vekili Rıza Güven de mahkemedeki sorgu ifadesinde işkenceyi dile getirdi:

> "On bir gün on bir gece, aç susuz uykusuz, bir çelik iskemlede oturtularak, insanlık dışı işkenceler sonunda bana gözleri bağlı olarak imzalattırılan, ne olduğunu bilmediğim belgeleri reddediyorum.
> İfadem cebir, tazyik, işkence altında alınmıştır. On bir gün on bir gece durmadan sorulara cevap verdim. Ancak verdiğim cevapları değil, kendi istediklerini yazdılar. Gözüm kapalı imzalattılar. Gördüğüm işkenceleri tutuklama mahkemesi yargıcına verdiğim yedi sayfalık dilekçemde belirtmiştim. Ancak, avukatlarımdan bu dilekçemin dosyamda bulunmadığını öğrendim. Sorgu denilen belge, işkence altında alındığını belirttiğim belgedir. Bu belgelere dayanan suçlamaları ve sorguları kabul etmiyorum."

Güven işkenceyi anlatırken salondan çıt çıkmıyordu. Yılların sendikacısının söyledikleri insanların neleri göğüslediklerinin ölçüsüydü.

27 Ekim 1980'de kışla içinde camiye benzer bir binaya götürüldüğünü,

[55] Cumhuriyet, 5 Ağustos 1982

gözleri bağlanarak sıra halinde içeri alındıklarını, duvar kenarına dizildiklerini, bir süre sıra ile yat-kalk komutları verildiğini, hep birlikte İstiklâl Marşı'nı okuduklarını söyledi.

Duruşma yargıcı sessizliği bozup 'çok kısa anlatılmasını' istedi. Günlerce süren insanlık dışı olayların neresi, nasıl kısaltılabilirdi?

Güven, sürekli bağırtılar, gürültüler, yalvarmalar ve ağlamalar duyduğunu belirterek, istenilen kısaltmayı yaptı.

'Kahrolsun DİSK, Kahrolsun Baştürk' cümlelerinin tekrarlatıldığını duyduğunu söyledi sonra.

DİSK Genel Başkan Vekili Rıza Güven dokuzuncu günden sonra ifadesinin alınmaya başlandığını söyleyerek aç, susuz, uykusuz geceleri anlatabilmenin mutluluğu içinde işkence altında alınan ifadesini kabul etmediğini bildirdi:[56]

> "Gözetim altında bulunduğumuz Metris'ten 27.10.1980 günü bir görevli nezaretinde 66. Tüm. Mknz. Tüm. K.lığı'na 5 kişi olarak getirildik. Sıhhiye taburundan içeri girdik. Elimizdeki valizleri bırakır bırakmaz orada görevli astsubay ve erler tarafından gözlerimiz bağlanarak bir başka taşıta bindirildik, bir müddet sonra indirildik ve tek sıra halinde bir binaya girdik.
> İçeriye girdiğimizde bir takım gürültüler, bağırmalar ve yalvarmalarla karşılaştık. Ellerimiz duvarda beklememizi söylediler. Bir müddet sonra sıraya dizip yat, kalk, marş marş gibi komutlar vermeye başladılar. Gür bir ses İstiklal Marşı'nı söyle diye komut verdi. Hep birlikte İstiklal Marşımızı baskı atlında söylemek zorunda kaldık. Sonra Eskişehir marşı söyletildi. Bilmeyenler dövüldü. Rahat komutu verilince 1944'te yaptığım askerlikten kalma tecrübe ile rahat duruma geçtim. 'Ulan böyle mi rahata geçilir' denip yüzüme bir tokat vuruldu. İtile kakıla bir yere getirilip bir çelik iskemleye oturtuldum. Bina içinde bazı gruplara 'kahrolsun DİSK, kahrolsun Abdullah Baştürk' gibi Baştürk'e hakaret edici sloganlar attırdılar, on bir gün on bir gece bu atmosfer altında,

[56] Cumhuriyet, 26 Ağustos 1982. Sorgulamada izlenen yöntemle ilgili olarak yargıçlığa yaklaşık 30 kadar dilekçe verildi. Yargıç Hak. Kd. Bnb. İsmet Aytuğ dilekçeleri aldı ve dosyasına koydu. İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 3 No'lu Askeri Mahkemesi'nin 22.12.1980 tarih ve 1980/1591 sayılı duruşmasız işlere ilişkin kararında, dilekçelerin alındığı tutanağa geçildi.

orada tutuldum. Sanırım dokuzuncu gün bir odaya götürdüler, gözlerim bağlıydı. İpe sapa gelmez bir sürü sorular soruldu. Sorulara verdiğim cevaplar yazılmıyordu. Karşılıklı soru cevap konuşmalarını müteakip başka bir odaya götürüyorlar, tekrar getiriyorlardı. Böylece kaç seansa tabi tutulduğumu hatırlamıyorum. On birinci gece ifademin bittiğini ve zaptı imza etmemi söylediler. Okumadan imza etmeyeceğimi söyleyince, 'On bir gündür buradasın, imzalamazsan yüz on bir gün daha kalırsın' diyerek imzalattırdılar. Hazırlık tahkikatı denen bu kâğıtlar bu şartlar altında oluşturulmuştur. Bana işkence yapanlar, kabul etmediğim ifadelerimi tanzim etmişlerdir. Bunlar hakkında herhangi bir işlem yapılmaması calibi dikkattir. Tutuklanmama dayanak olan zabıta anlatımı olan belge bunlardır. İddianamedeki suçlamalar da bu ifadelere dayanmaktadır.

Bu ifadem cebir, tazyik ve işkence altında alınmıştır. On bir gün on bir gece tabi tutulduğum işkence sonucu hür iradem dışında tanzim edilmiş bir ifadedir. Sorulara cevap verdim, ancak verdiğim cevapları değil, istediklerini yazdılar. Gözlerim kapalı imzalattırdılar. Tümü ile ifademi reddediyorum. Tabi tutulduğum işkenceleri tutuklama mahkemesinin hâkimine verdiğim yedi sayfalık dilekçemde belirtmiştim. Ancak avukatlarımdan dilekçemin dosyada olmadığını öğrendim. Tutuklama kararı askeri savcılıkça soruşturma aşamasından önce verilmiştir, hatta doksan günlük gözetim süresi aşıldıktan, on beş gün sonra tutuklama kararı verilmiştir."

DİSK Yürütme Kurulu üyesi Celal Küçük de aynı şeyleri anlattı bir başka duruşmada. Onun dilekçesi de dosyada yoktu:

"Çok uzun süre ayakta ve ellerim duvara dayalı bekletildim. Bir ara çok yorulmuş olmalıyım ki sendeledim. Yaşımın da ilerlemiş olması takatimin çabuk tükenmesini kolaylaştırdı. Bana yöneltilen soruların cevabını başkası veriyordu. Benim cevap vermem gerektiğini söylediğim zaman küfürler ediliyordu. Ve söylenenin aynısını tekrar etmemi istiyorlardı. İtiraz edince çeneme bir yumruk indi, o sırada birisi ifade vermişim gibi yazmaya başladı. Ben ağlıyordum. Onlar soru soruyor ve bildiklerini yazıyorlardı. Bildiklerimi anlatmaya çalışıyordum? Bacaklarıma ve karın kıs-

mıma tekmeler inmeye başladı. Bir süre sonra, bir tanesi elime kalem tutuşturdu ve burayı imzala dedi. İmzalamayacağımı söyledim. Kapı açıldı ve içeriye biri girdi. Beni yirmi otuz defa oturup kaldırttı. O sırada dengemi kaybettim ve yere yuvarlandım. Beni ayağa kaldırıp, elime yine kalemi tutuşturdular. Ve bir yere imza attırır gibi karalattılar, yani ben ifademi imzalamadım.' [57]

Çığlık inleme dayak küfür

Bu savlar, tam 4 yıl 2 ay sonra yeniden dile getirildi. Savunma aşamasına gelen DİSK davasında. Genel Başkan Abdullah Baştürk 'Sendikacılara işkence yapılmıştır' diyerek olanları tek tek anlattı:

"DİSK davası yalnızca iddianameleri ve esas hakkında mütalaa açısından hukuk dışı değil, aynı zamanda iddianamelerin hazırlanmasına kadar geçen süre açısından da hukuk dışıdır.
25-27 Ekim 1980 günü gözaltında tutulduğumuz Metris'teki 26. Alay'dan 66. Tümen'e getirildik. Davutpaşa Tutukevi'nde eşyalarımızı bıraktıktan sonra, yanımda Rıza Güven, Kemal Nebioğlu, Mukbil Zırtıloğlu ve Burhan Şahin olmak üzere gözlerimiz bağlanarak bir araca bindirildik. Sonradan adının Otağ-ı Hümayun olduğunu öğrendiğim bir binaya götürüldük.
Burada saatler boyunca ve yine gözlerimiz bağlı olarak bir set üzerindeki demir sandalyelere oturtulduk. Oturup kalkmamız çok sert komutlar ve küfürlerle gerçekleştiriliyordu. Bulunduğumuz yerde devamlı canhıraş çığlıklar, inlemeler, dayak ve küfür sesleri duyuluyordu. Sonradan bu seslerin, o sırada aynı binada işkence gören sendikacı arkadaşlarıma ve işçilere ait olduğunu öğrendim.
Bu binada 6 gün 6 gece demir sandalye üzerinde oturtuldum. Aynı süre içinde görevliler akla hayale gelmeyen ve tekrarından hicap duyduğum hakaret ve küfürlerde bulundular. Birkaç kez, hem de çok şiddetli bir biçimde böğrüme ve mide boşluğuma yumrukla vurdular, özellikle beyin nahiyeme, sistemli olarak yaklaşık 10 dakika fiske vurmaları, yaptıkları maddi işkencenin en çok tahrip yaratanı oldu. Bunu sistemli olarak gerçekleştirdiler.
Ancak özetini verdiğim bu maddi ve manevi işkencenin sonun-

[57] Cumhuriyet, 13 Eylül 1982.

da içeriğinden habersiz olduğum bir kâğıt, gözlerim bağlı olarak bana zorla imzalattırıldı. İşte ilk hazırlık ifadeleri, bu insanlık dışı muamele sununda 'Tim mensupları' diye adlandırılan kişilerin ürünleridir.

İlk sorgulamada sözde ifade alan, ama özde işkence yapanların kimliği belirsizdir. İfadeyi alanların kimliği yerine 'özel tim görevlisi' diye yazılmıştır. Özel tim görevlisinin yasal dayanağı nedir? Otağ-ı Hümayun'da sözde ifademizi alanların, 'Özel tim görevlisi' ibaresi ile imza koyan işkencecilerin kimler olduğunun bilinmesi gerekir. Bütün bunlara rağmen Askeri Savcı Süleyman Takkeci 6.1.1982 tarihli duruşmada savunma avukatlarımızın işkence soruşturması ile ilgili verdikleri dilekçeye cevaben 'Biz işkence iddialarına yerli ve yabancı basından muttali olduk' diyebilmiştir. Hem de Ocak 1982'de. Anlaşılıyor ki devlet büyükleri, Türkiye ve dünya kamuoyu DİSK'li sendikacılara yapılan işkence konusunda Sayın Takkeci'nin özel çabaları sonucu yanlış bilgilendirilmişlerdir. Yanıltılmışlardır.

1980 Aralık ayı sonunda, bizlere yapılan işkenceleri, tutuklanmak için çıkarıldığımız mahkeme hâkimlerine anlattık, sayfalarca dilekçe verdik. Bunlar mahkeme zabıtlarına geçti. 1981 Ocak ayı ortalarında ifadelerimizi alan, DİSK-I iddianamesi altında imzaları bulunan savcılara da bize yapılan işkenceleri anlattık. Anlattıklarımızın bazıları ifade zabıtlarına geçti. Mahkemeye savcılıkça sunulan DİSK davası dosyalarında, mahkeme zabıtlarına kayıtlı işkence dilekçelerimizin yok edildiği sonradan anlaşıldı. Birileri, DİSK davası dosyalarından diledikleri belgeleri alabilmekte ya da koyabilmektedir.

DİSK'li sendikacıların çoğunun ilk ifadeleri, baskıyla işkence ile gözü bağlı olarak zorla alınmıştır. Bu işkence sistematiktir. Ancak, maddi ve manevi baskı ve işkence gerçekte kanıt elde etmeye yönelik olmamıştır ve olamazdı. Çünkü işkencecilerin DİSK'li sendikacılardan öğreneceği bir şey yoktu. Çünkü. DİSK ve üye sendikaların tüm çalışmaları kamuoyu önünde gerçekleşmişti. DİSK'li sendikacılara yönelik baskı ve işkence temelde onlara gözdağı vermeye ve onları kişiliksizleştirmeye yönelik bir operasyondu. Kendimize olan saygımızı, onurumuzu yitirtme işlemiydi. 'Çıkınca bir daha sendikacılık yapacak mısın?' sorusunun tehditkâr eda ile sık sık sorulması, bunun en açık kanıtıdır.

İşkence ve baskıları ayrıntıları ile anlattığımız dilekçelerimiz dosyalarından çıkarılması veya yok edilmesi, böylesi hukuk dışı bir tasarruf ile şikâyetlerimizin örtbas edilmesi ve 20. yüzyılda insanlık ayıbı olan işkence ile yapılan ilk hazırlık soruşturmasının gizlenmek istenmesi bile tek başına DİSK davasındaki iddiaların hukuk dışılığını göstermeye yetmektedir.

Verdiğimiz dilekçeler gerçekte birer suç duyurusu idi. Ancak görevliler hiçbir işlem yapmadılar. Davutpaşa Ceza ve Tutukevi'nden bir nedenle Sayın Devlet Başkanı'na gönderdiğimiz yazıda da bize yapılanları anlattık. Ancak bundan da bir sonuç çıkmadı.

2.3.1981 tarihinde zamanın Sıkıyönetim Askeri Savcısı Albay Süleyman Takkeci yurt dışındaki yayınlar üzerine işkence konusunda ifademe başvurdu. Askeri savcının odasında alınan 2,5 sayfalık ifademde bana ve arkadaşlarıma yapılan işkence ve baskıyı anlattım ve suç duyurusunda bulundum. Ancak, ertesi gün yeniden Selimiye'ye götürülerek bir askeri doktora muayene ettirildim. Bu muayeneden sonra, vücudumda işkence izleri olmadığına ilişkin basına açıklama yapıldı. Oysa vücudumdaki işkencenin fiziksel kalıntılarını dört ay sonra tespit etmek tıbben mümkün olamazdı. Savcının bu davranışını, suçlunun kardaki ayak izlerini Ağustos ayında aramaya benzetiyorum.

Askeri savcılıkta verdiğim ifade ve yaptığım suç duyurusu basına yansıtılmadı. Tam aksi söylendi ve işkence yapanlar hakkında soruşturma açılmadı. Benim bu davranışım, başka nedenler vesile edilerek 3 günlük hücre hapsi ile cezalandırıldı. Sultanahmet Cezaevi'ne 3 günlük hücre hapsine gönderildim.

Gözaltı süresinin makabline şamil olarak 90 güne çıkarılmasına rağmen, DİSK'li sendikacılar 107 gün sonra, 27 Aralık 1980 tarihinde mahkeme huzuruna çıkarıldılar. Bu tarihte 577 sendikacıdan sadece 68'i tutuklandı. 6 Ocak 1981 günü 15 sendikacı daha tutuklandı. Diğerleri neden serbest bırakılmıştı? Tutuklu olan sendikacıları, serbest bırakılanlardan ayıran ölçü ne idi? Bunu bugün bile anlamak mümkün değil. Yine de serbest bırakılma bizlerde, o günler için artık kaybolmakta olan adalete güven duygularımızı onardı. Ancak sevincimiz çok uzun sürmedi. Askeri savcı serbest bırakılan sendikacıların, yeniden tutuklanmaları istemi ile karara derhal itiraz etti. Bu arada DİSK'li sendikacıları serbest bırakan askeri yargıcın bu nedenle görevinden alındığını duyduk.

Gözaltında iken korkunç baskı ve işkence gören, bu yüzden psikolojik durumları oldukça bozulan bu sendikacı arkadaşlarımız, haklarında gıyabi tutuklama kararı alındığında, yine giderek görevlilere teslim oldular. Şimdi soruyorum: Bu insanlar mı devleti yıkacaktı? Bu insanlar mı ihtilalci, Marksist-Leninist gizli örgüt kurmuştu? Yeniden tutukevinde çoğaldık. Ve ancak tutuklandıktan sonra savcılar tutuklanmamıza neden olan konular hakkında ifademizi aldılar.
Sözde, sağda DİSK'in eşiti gibi gösterilen ve Batılılara karşı 'Bakın biz hem DİSK'i hem de MİSK'i faaliyetten men ettik' biçimindeki gerekçelerde kullanılan MİSK'li yöneticilerin tamamı 20 Ocak 1981 günü serbest bırakıldı.[58]

Büyük iftira başbakandan

İddianeme ortada olmadan sanıklar hakkında açıklama yapılmasını yazı ve yorumu yasaklayan basın yasası ile MGK'nın 52 sayılı bildirisine rağmen belli basın organlarında DİSK ve DİSK'li sendikacılara yönelik saldırılar devam etti. Devletin başında bulunanlar da DİSK'i suçlamayı sürdürdüler. Bu yasadışı davranışlara karşı suç duyurularımız, tekzip yazılarımız o günün koşullarında kabul edilmedi. Tutukevlerinden devlet büyüklerine, ilgili yerlere gönderdiğimiz dilekçeler kabul edilmedi. Hukuk dışılık bu anlamda da sürüyordu. DİSK'e ve bize yönelik gerçekdışı ve yasadışı suçlamalar serbest bırakılmamızdan sonra da sürüyordu. Bu konuda en büyük iftirada Başbakan Turgut Özal bulundu. Sayın Özal, Anayasa'nın 138. maddesine rağmen bir demecinde 'DİSK'e komünistler mali yardım yaptı' demiştir. Bu iddiayı anında reddettik. Sayın mahkeme heyetinin vereceği karar ile iddianamede bile yer almayan bu iddiayı da açıklığa kavuşturacağını sanıyorum.

Öte yandan hukuku en büyük ölçüde çiğneyen bizzat o dönemin Askeri Savcısı oldu. Askeri savcı, henüz bizler hakkında dava açılmadığı, yani

[58] Milliyetçi İşçi Sendikaları Konfederasyonu (MİSK) genel merkezinde 17 Temmuz 1979'da bomba yaparken bombanın patlaması konusunda ölen İskender Karyağdı da MHP'li bir ülkücüydü.1980 yılında Kırıkkale Mühimmat Fabrikasında çalışan Yaşar Baysal'ın, üzerinden çıkan patlayıcı maddeleri Ülkücü İşçiler Derneği'nden Sami Barsan'a verdiği ortaya çıktı. Sami Barsan'ın adı ODTÜ rektörü Mehmet Gıcırnan 'ın evinin bombalanmasında ve ODTÜ öğretim üyelerinden Prof. Tosun Terzioğlu'na suikast girişimlerinde geçti.

iddianamenin mahkemeye verilmediği ve sanıklara tebliğ edilmediği bir dönemde, 25 Haziran 1981 tarihinde, basın ve TRT mensuplarına bir açıklama yaparak 52 DİSK'li yöneticinin idamının istendiğini duyurdu. Oysa iddianame bize 30.11.1981 tarihinde tebliğ edildi. Askeri savcı iddianame olmadan aleyhimizde kamuoyu yaratmaya girişerek, yasayı açıkça ihlâl etti, görevini kötüye kullandı. Bu konuda savunma avukatlarının ilgili mercilere, mahkemelere yaptığı suç duyuruları sonuçsuz kaldı.

Yaklaşık 4 yıl süren tutukluluğumuz da hukuk dışı uygulamalarla dolu geçti. Askeri tutukevlerindeki tutukluluk koşullarımız yasalara uluslararası antlaşmalara aykırı olarak son derece ağırdı. Tutukluların, zihni ve ruhsal yönden sağlıklarını bozan tutukevi koşullarına ek olarak, zaman zaman yalnız donla bırakılma yöntemi ile yapılan üst aramaları, eşyalarımıza zarar vermekten başka bir anlamı olmayan koğuş aramaları, DİSK davası dışındaki mahkemelere götürülürken arkadan zincire vurulma, onur kırıcı davranış ve sözler, insanlık dışı zalimane davranış ve uygulamalardı. Yemek, yıkanma, ziyaret, ışık ve havalandırma sorunlarının yanı sıra, aylarca yalnızca belli gazeteleri okumak zorunda bırakıldık. Tüm dergi ve kitaplarımız elimizden alındı. Savunmamızda kullanacağımız yasalar, tüm sendikal yayınlar da elimizden alındı. Avukat görüşmeleri savunma hakkının kısıtlanması biçiminde gerçekleştirildi. Bir avukat, aynı kattaki 8-10 kişi ile hep birlikte toplam ancak 20 dakika görüşebilmekteydi. Bu görüşmede, eş ve çocukların ziyaretinde olduğu gibi camların arkasından, telefon aracılığa ile yapılmaktaydı ve tüm görüşmeler yasalara aykırı bir biçimde dinlenmekte ve banda alınmaktaydı. Avukatlarımızın Metris Askeri Tutukevi'ne getirdikleri mahkeme tutanakları ifade ve savunma ile ilgili belgeler bizlere verilmedi. Yalnızca yazılı belgelerden oluşan böylesi bir davada sorumluluk, tutukevi yöneticilerinin üzerine atılarak savunma hakkımız önemli ölçüde engellendi.

1961 Anayasası, mahkemelerin bağımsızlığını ve yargıçların güvencesi esasını açıkça belirtmiştir. Ayrıca, yargıç önünde hak iddia eden herkesin hakkını en kutsal güvencelere bağlamıştır. 1981 Adalet yılının açılışında bir konuşma yapan Yargıtay Başkanı Derviş Turan bakın ne diyor: 'Siyasal iktidar tarafından atanan görevinden alınabilen, yerinin ve göre-

vinin değiştirilmesi her zaman mümkün bulunan bir yargıcın bağımsızlığından söz edilemez. Güvence ve bağımsızlıktan yoksun olan yargıçların verecekleri kararlar ne kadar doğru olursa olsun, halk tarafından kuşku ile karşılanır ve çok zaman halk, o kararlara karşı saygı göstermez. Bu durum toplumun adalete karşı güvenini sarsar. Bir toplumda halk adalete inanmaz duruma gelmişse o rejim çürümüş demektir. Ve kısa zamanda çökmeye mahkûmdur.' Tarih, en acımasız bir tanık olarak, böylesi günlerin neler getirdiğini bizlere sürekli olarak hatırlatmaktadır.

Görüşmenin gün ve saati

DİSK iddianamesinde DİSK ile ortak amaç ve faaliyetlerde bulunan kişi ve kuruluşlar da suçlanmaktadır. DİSK ile 'ortak ideolojiyi paylaştıkları' suçlamasıyla DİSK'e telgraf gönderen parlamenterler sanık olarak yorumlanmaktadır. Aynı anlayışa göre DİSK'e telgraf gönderen eski Cumhurbaşkanı, Genelkurmay Başkanı, Başbakanlar da bu davanın sanığı olmak durumundadırlar. Aynı biçimde DİSK ile ilişki kuran hükümetler, bakanlar, valiler, ordu komutanları, en ücra köşedeki karakol polisinden, sendikalar masası görevlilerine kadar, İçişleri ve Çalışma Bakanlıklarının tüm görevlileri, tüm devlet memurları TCK'nın 146 ve 141. madde suçlarıyla bu davada yargılanmak durumundadırlar. DİSK'e belli günlerde telgraf gönderen CHP parlamenterleri iddianamede 'Marksizm ve Leninizm prensiplerini benimsemiş şahıslar' olmakla suçlanmışlardır. Suçlama son derecede ağır olduğu kadar Cumhuriyetimizin geçmişini ve geleceği açısından da son derece önemlidir. Bu suçlamalardan sonra birkaç CHP parlamenterinin ifadesine başvurulmuş, fakat daha sonra CHP'li parlamenterlerin ifadesinin alınması durdurulmuş ve Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığının 1982/863 hazırlık numaralı dosyası ile kovuşturmaya yer olmadığına karar verilmiştir. Bir adli yanlışlığın, işin başında düzeltilmesi elbette sevindiricidir. Ancak, yukarıdaki son derece önemli suçlama ne olacaktır? DİSK davasının bir aşamasında CHP'li parlamenterlerin suçlanmasına gerek duyulmuş, davanın başka bir aşamasında bu suçlamadan vazgeçilmiştir. Bu durum DİSK davasının siyasi bir dava olduğunun kanıtı olduğu kadar DİSK davasındaki tüm suçlamaların hukuk dışı suçlamalar olduğunun da kanıtıdır.

Görevde bulunduğumuz sırada ilişki kurduğumuz Türk Silahlı Kuvvetleri'nin her düzeydeki mensubuna görüşlerimizi, amaçlarımızı en açık biçimde aktardık. Eylemlerimiz sırasında gerekli yasal önlemlere sonuna kadar uyduk. Örneğin DİSK eski Genel Başkanı Kemal Türkler'in cenaze törenini Merkez Komutanlığı'nda görevli komutanlarla birlikte gerçekleştirdik. Bu arada özellikle bir anımı aktarmak isterim: 1979 yılının sonunda ve 1980 yılının başında I. Ordu ve Sıkıyönetim Komutanı Orgeneral Necdet Üruğ'un istemi üzerine ikisi de yalnız, birisinde bazı DİSK yürütme kurulu üyeleri ile birlikte komutanlığa giderek üç görüşme yaptım. Görüşmelerde tüm görüşlerimizi en açık bir dille anlattım. Bu görüşmelerin sonuncusunda özellikle Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Cumhurbaşkanı'na vermiş olduğu muhtıraya ilişkin DİSK'in yaptığı açıklamalar üzerinde durduk. Sayın Necdet Üruğ, DİSK'in konuya yaklaşımından memnun olduğunu belirtti. Onun, 'Bu görüşlerinizi Genelkurmay Başkanı'na da iletin' demesi üzerine, ben de 'Biz görüşmek isteriz' dedim. Ve bir süre sonra DİSK Genel Merkezi'ne telefon edilerek dönemin Genelkurmay Başkanı Kenan Evren ile yapacağım görüşmenin gün ve saati bildirildi. Ancak, daha sonra 17 Şubat 1980 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde çıkan bir haberle, bu görüşmemizin tehir edildiğini öğrendik. 12 Eylül öncesi I. Ordu ve İstanbul Sıkıyönetim Komutanı'na tüm görüşlerini en açık biçimde aktaran DİSK yöneticilerinin daha sonra gözaltında tutulmaları, tutuklanmaları ve TCK'nın en ağır maddelerinden gizli örgüt suçlamalarıyla mahkemeye çıkarılmaları ilginçtir."[59]

Şimdilik duruşma tutanakları ile sınırlı kalmak zorunda olan DİSK ve benzeri davaların hazırlık soruşturma öyküleri, sanıyorum ileride, büyük araştırmalara konu oluşturacak. Soruşturmaya konu edilenler bir gün tek tek konuşacak, soruşturmayı sürdürenler de konuşmak zorunda kalacaklar. Türkiye tarihinin bu yanı yeniden yazılacak.[60]

---

[59] DİSK Genel Başkanı Abdullah Baştürk'ün savunma metni, syf 47-68.

[60] Kitle ve sınıf sendikacılığı mücadelesinin engellenmesi konusunda en çarpıcı örnek DİSK davası oldu. DİSK yöneticileri 13 Eylül'den başlayarak gözaltına alınıp tutuklandı. Haziran 1981'de 52 DİSK'li hakkında idam isteniyle dava açılacağı açıklandıysa da, iddianame 30 Kasım 1981'de tebliğ edildi. Dava 24 Aralık 1981'de açıldı. 160 ayrı dava DİSK dosyası ile birleştirilince sanık sayısı 1477'ye, idamı istenenlerin sayısı ise 78'e yükseldi. 864 sayfalık iddianame 67

3. Bölüm
Topuklu ayakkabı

Devlet değnekten ibaret

Mektubu bir öğretmen getirdi. "Bana yazılmış ama, sanırım, benden çok sizi ilgilendiriyor" dedi. "Benim adımı hemen şuracıkta karalayın" diye ekledi. "Bir de şurada geçiyor, onu da lütfen."

Bir sendikacı arkadaşından, Balıkesir Cezaevi'nden geliyordu. Sekiz sayfayı bir solukta okudum, "İnanması güç değil mi?" diye sordu. Ne diyeceğimi bilemeden kalktı, gitti.

Çok sonraları karşılaştık, "Cezaevinden, zor günlerin arkadaşı" diye birini tanıttı: "Ben Ömer" dedi. "Balıkesir'den, sendikacı." Ömer'le sorgusu, yargısı, cezaeviyle yaşamının zor günlerini konuştuk. Kendisini çok anlatmadı. Arkadaşlarından söz etti.

---

günde okundu. Sanıkların mahkemeleri 16 ay sürdü. Başkan Abdullah Baştürk'ün sorgusu 109 günde tamamlandı. Savunma aşamasına gelinceye kadar olan yargılama 4 yıl 2 ay sürdü. İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 2 Numaralı Askeri Mahkemesi, davanın başlamasından tam 5 yıl sonra, 24 Aralık 1986'da kararını verdi. Ve 264 sendikacı için toplam 2053 yıl, 5 ay, 10 gün hapis cezası verildi. Gerekçeli kararın yazımı 2 yıl 4 ay sürdü ve 1989'da tamamlandı. Dava üst mahkeme aşamasındayken Antiterör Yasasındaki TCK 141. maddesindeki yeni düzenlemeler nedeniyle Askeri Yargıtay 3. Dairesi, tüm DİSK yöneticileri için 16 Temmuz 1991'de beraat kararı verdi. DİSK'in açılması ve elkonulan mal varlığına ulaşabilmesi için 1992 baharını beklemek gerekecekti. 12 yıl süren dünyanın en ilginç sendika davası boyunca Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası (MESS) eski başkanı Başbakan Turgut Özal, DİSK için iki kez ağzını açtı. Yöneticileri hakkında idam cezası istenen Maden-İş'le 1976'larda "çatır çatır pazarlık yaptığını" söylerken "sendika ağalığına" değindi (Mart 1984). Daha sonra DİSK'i komünistlikle suçladı (Haziran 1985). Daha sonra Terörle Mücadele Yasası'nda değişiklik yapılmasını sağlayarak DİSK'in mal varlığının iadesini engelledi.

O zor günlerin dostlarını anlattı daha çok. Bir tek yerde gözleri daldı gitti. 5 Ekim sabahı Ankara Emniyet Müdürlüğü'nün bodrum kat nezarethanesinin bir köşesinde işkence ile ölen İbrahim Eski'nin geride bıraktığı kanlı gömleğini giymişti, üşüyünce. "O sıcaklığı, yaşamım boyunca bir daha hiç duymadım" dedikten sonra "gerisi o arkadaşın mektubunda yazılanlar gibi, eksiği var fazlası yok" diye ekledi.

"Size ve arkadaşlarıma yazmayı uzun süredir düşünüyordum. Ancak siz okuldayken ben hücrede, siz tatildeyken de ben mahpustaydım, o nedenle yazamadım. Mektup yazdığım arkadaşların benimle ilişkisi olduğuna hükmederek canlarını yakarlar diye düşündüm, onun için çekindim. Sağolun eşime mektup yazmışsınız, mektubunuz Birinci Şube memurlarınca da okundu. Bu da kim, neyin oluyor, seninle niçin ilgileniyor, siyasi görüşü nedir türünden sorular soruldu. CHP'li olman seni kurtardı, yoksa şu anda beraber olabilirdik.

Yaşadığım olayları, işkenceleri Profesör Bahri Savcı'ya yazmayı düşündüm. Hatta bir sayfa kadar yazdım sonra da caydım. Şunun için yazacaktım Hoca'ya, insan hakları ile ilgisinden dolayı. Hoca diyordu ki, 'Özgürlüklerin sağına da soluna da setler çekilecek, yaygın deyimi ile aşırılıklar giderilecek, ama insan hakları savunulabilecek. Hoca'ya yazacaklarımla, o setlerin altında insanlık adına nelerin, hangi insanca değerlerin kaldığını gösterecektim. Ama ben inanıyorum ki sevgili Bahri Hoca anlatacaklarımı ya anlamayacaktı, ya da inanmayacaktı. İnanmamakta haklıydı, çünkü önce inanılacak gibi değildi; sonra inanılacak daha etkin kaynaklarla iddialarımız çürütülmeye, etkisizleştirilmeye çalışılıyordu. 40 milyon insanın on dakikalık sürelerle günde iki kez izlediği TRT televizyonu örneğin, son derece popüler bir sanık ekran karşısına çıkartılıyor ve şahsına işkence yapılmadığı söyletiliyordu. [61]

Balıkesir'de işkencehane ile şoförler cemiyetinin salonunun duvar-

[61] İstanbul Belediye Başkanı Ahmet İsvan 1981 yılında TRT televizyonu için yapılan çekimde 'Bana, şahsıma işkence yapılmadı, ancak arkadaşlarım işkence gördü' dedi. Televizyon yayınında ise sadece 'Bana, şahsıma işkence yapılmadı' tümcesi yayınlandı. DİSK Genel Başkanı Baştürk, işkence savlarının anması üzerine televizyona çıkarıldı. Baştürk, kendisi ve arkadaşlarının işkence gördüğünü söyleyince, haber bir fotoğrafla, 'işkence iddialarının doğru olmadığı' biçiminde verildi.

ları bitişik. Yaklaşık bir yıl önce Bahri Hoca bu salonda 'Devletimizin Çocuklara Bakış Açısı' seminerinde konuşmuştu. Devletimizin çocuklara bakış açısının konuşulanlar gibi olmadığını bu ülkenin çocukları olarak ve tadarak gördük hepimiz. Ve Bahri Hoca'nın kulaklarını çınlattık. Falakada, çarmıhta bağırdığı zaman rahatlıyor insan. Çığlıklarımızın bir yıl öncesi konuşulanlarla karıştığına inanarak, bağırdım hep.

Sabaha karşı bir sularında, okuldan alındım. Ankara Emniyet Müdürlüğü'nün arkasında, kapısında Yusuf Kahraman Polis Eğitim Merkezi yazılı, garaj kapısı gibi kızaklı, otuz iki hücreli bir yere getirildim. Burası DAL. Beni altıncı kata istediler.

Kapılar demir, içeriden açılıyor, işkence yapılan yerlerin ortak yanlarından biri bu sanıyorum. Tümünün kapıları demir ve içeriden açılıyor, yalnızca işkenceci polisler girebiliyor. Gayrettepe'de, DAL'da, Ankara Emniyeti'nin altıncı katında, Balıkesir Emniyeti'nde hep böyle, içeriye resmi polisler, subaylar bile alınmıyorlardı.

İçeride kimi banklara, kimi yere yatmış yüz kadar insan vardı. Yerlerde kadın, kız, erkek, yaşlı ve genç insanlara bakınca, yıllarca savunduğumuz kadın erkek eşitliğinin işkencehanelerde sağlandığını düşündüm. Burada kimsenin diğerine göre bir ayrılığı yoktu. Orada bir süre bekledikten sonra, karayolu ile Balıkesir'e hareket ettik. 25 Aralık'ta emniyet birinci şubedeydim. Önce sözlü sorgulama yapıldı. Bir anlamda yıldırma. Tokat tekme ve bolca küfür.

İşkenceciler, devleti değnekten ibaret görüyorlar, inan. Oysa devlet, polisiyle, parlamentosuyla, öteki anayasal kuruluşları ile bir bütün değil miydi? Danıştay ve Anayasa gibi laflara çok kızıyorlar. Eğitim Enstitüsü'ne yeniden nasıl geldiğimi sordular. 'Danıştay kararıyla' deyince suratıma bir yumruk yedim. Sık sık 'Devletine iltica et' gibi çok anlamlı bir uyarıda bulunuyorlardı. Yasalara bağlı olduğumu, devlet aygıtında görev alabilmek için TODAİE'de okuduğumu söyledim. Çok kızdılar, TODAİE'de herkesin komünist olduğunu söyleyiverdiler. Suratım acı ile yanarken bu yargı üzerine güldüm, yeniden tokat yedim.

Önce çarmıhı anlatayım. Şeklini yan tarafına çizdim sayfanın. İki ağaç, insan boyundan uzun. Önce yerde düz bir tahtaya kollarımdan bağlıyor-

lar, iki ağacın ucuna kertikler açılmış, söylemeyi unuttum. Bir sandalyeye çıkıp, kollarımdan bağladıkları tahtayı kertiklere takıp, altımdan sandalyeyi çektiler. Baktılar şişman değilim, ayaklarımı birleştirip bir kemer ile bağlayıp aşağı doğru çektiler. Kollarımda korkunç bir ağrı duydum. Kollarımı çok sıkı bağladıkları için kan dolaşımı güçleşmişti. Parmaklarımın şiştiğini hissediyordum. Bir süre sonra kollarımın yerini hatırlamaz oldum. Parmaklarıma sopa ile vurduklarında, kulağım sopanın tak tuk sesini duyuyordu ama hiç acı duymuyordum.

Son sözümü sordular. Ben de 'Hasan'ın hiçbir suçu yoktu ama biz onu yine de öldürdük deyin' dedim. Çok kızdılar. Havada çuval gibi asılı duran vücudumu yumruklamaya başladılar.

Sıra falakada idi. İşkencecilerin devleti değnekten ibaret görmeleri yargısına falaka, yemeyen varamaz sanıyorum. Çünkü öyle ustaca vuruyorlar ki bilemezsin. Makineli tüfeklerin dakikada altı yüz mermi attıklarını duymuştum, inanıyorum ki, polisimiz değnekle bu rekoru yakında kıracaktır. Sopayla vuruyor, vuruyor ayakları şişiriyorlar. Buraya kadar insan dayanıyor. Ayak patlarsa rahatlıyorsunuz, patlamazsa kötü. Sopanın ucuyla, alttan yukarı doğru sürtmeleri yok mu, sanki ciğerlerinize sürtüyorlar o sopayı. Falakadan kalkınca ayak numaranız birkaç numara artıyor ve sanki yüksek topuklu bir ayakkabı giymiş gibi oluyorsunuz. Tuzlu su üstünde zıplatmaya başlıyorlar sonra.

Elektrik şokunu duymayan kalmadı ama ben yine de anlatayım. Birkaç türlü veriyorlar. En alışılmışı vücudun birkaç yerine veriyorlar, kablo bağlayarak. Organlarınız birbirinden ayrılıyor gibi oluyor. Hele bana yaptıkları gibi suyun üstünde çıplak ayak durdurarak verilirse, o daha etkili oluyor. Kablonun bir ucunu vücudun herhangi bir yerine bağlayıp ötekini dişlerde, dudaklarda, meme uçlarında ve dilde dolaştırdıklarında büyük acı veriyor, değdiği yeri yakıyor, yara açıyor.

Bir de, yerde germe var. Eller ayaklar ayrı ayrı bağlanıyor ve yere yatırılıyorsunuz. Ayrı yönlere çekmeye başlıyorlar. Organlarınız birbirinden ayrılıyor ve korkunç bir acı duyuyorsunuz.

Konuşmayanlar için daha birçok yöntemleri var. Örneğin soğuk su ile yıkama; çırılçıplak tuvalete sokuyorlar ve hortumla soğuk su sıkmaya

başlıyorlar. Suyun vücudunuza değdiği yer sanki oyuluyor. Yüksek sesle 'ohh' demenizi istiyorlar, demezseniz banyo süreniz uzuyor. Falakada da öyle bağırırsanız fazla vurmuyorlar, bağırmayana daha çok kızıyorlar.

Bir avukatın yazıhanesini göstermek için on polisle birlikte İstanbul'a gittik. Gayrettepe'de iki gün kaldık. Burası eskiden özel bir okulmuş, sahibi devlete satmış. 'Bir okul açmanın bir hapishane kapatmak olmadığını' anladım. Gayrettepe'nin bir hücresinde tanıdığım iki insanı tanımanı isterim. Birinin adını bile bilmiyorum. Muhasebeci, inanmazsın ama altmış gündür eşiyle birlikte gözaltında. İnanılmayacak yanı şu: Eşi sekiz aylık hamile. Gözü kulağı ve tüm bedeni ile doğumu bekliyor küçük muhasebeci. Boyu bir elli beş. Karısı, insan bir gardiyanla haber yolluyor ara sıra 'İyiyim, iyiyiz' diye. Yılgınlığın kararsızlığın, pişmanlığın zerresi yok muhasebecide.

Metin'di öteki tanışın adı. Destanlarda, öykülerde tanımlanan kara yağız bir Anadolu insanı. Yüz akı, bir yiğit insan. Aralıksız yirmi üç gün işkenceye dayanmış. En son sigara söndürmüşlerdi vücudunda. Soğukkanlılıkla 'Sıra kara gömmeye ve kar ile yıkamaya geldi' diyor, acıları da şimdiden aşmış görünüyordu. 9 Ocak'ta kar yağıyordu. Cezaevinde Metin'i düşündüm. İliklerime kadar titremenin ürpertisi ile sarsıldım.

Beni kara gömmediler, ama birlikte gözaltına alındığımız Dev-Maden-Sen sendikasının Örgütlenme Daire Başkanı Süleyman Kırteke'yi Malatya'daki evinde bulunan silahı almak için Balıkesir'den götürdüklerinde, bu işi ona yapmışlar. Ocak ayının içindeydik. Uzunyayla'nın tepelerinde; fırtına, tipi derken ulaşım duruyor, kar işkencesi başlıyor. Soyup çırılçıplak kara gömüyorlar. Süleyman yaşadığına inanamıyor. Karın içinde ne kadar kaldığını bilmiyor, anımsayabildiği tek şey, arabanın içinde titrerken iç organlarının birbirine vurduğunu hissetmesi.

Anlattıklarıma inanmak güç, ama insanlık onurumla yemin ediyorum ki, işkencelerin belki binde birini bile anlatamadığımı bil. İnandırmak için şu kadarını söylesem yeter mi? Elli gün sonra doktor muayenesine çıkarıldım. Yedi günlük kesin rapor verdi, işkence göreli elli gün olduğuna göre elli yedi günlük bir rapordu bu."

Tarihin tekerleği sürekli ileriye dönüyordu. Günü geldi, sendikacı

Süleyman Kırteke ve arkadaşları zor günleri geride bırakıp gördükleri acıları yargıç karşısında da dile getirme olanağına kavuştu:

"Sanık Süleyman Kırteke savunmasında: Ben yirmi yıldan beri işçiyim. 1965-1971 yılları arasında İşçi Partisi'nde çalıştım. 1974'te Dev-Maden-Sen Sendikası'na girdim ve muhtelif kademelerinde çalıştım. İddianamede belirtildiği gibi Anayasal düzeni değiştirmek için hiçbir çalışmam olmadı. Kanunlara saygılıyım, Anayasa'nın verdiği hak ve hürriyetler çerçevesinde sendikal faaliyetlerde bulundum.

İstanbul'da yakaladılar Balıkesir'e getirildim ve benim sendikacılık faaliyetim bir kenara itilerek işkence ile ilgim olmayan sorular soruldu. Dövme, kollarımdan asma, elektrik şoku, çıplak kara gömme gibi maddi ve manevi işkenceye tabi tutularak benden silahların yeri soruldu.

'Söylemezsen gözünün önünde kızına tecavüz edeceğiz' diyerek beni Ankara'ya götürdüler. Bir odaya koydular. Kadın çığlıkları duydum. 'Kızının ırzına geçiyoruz' dediler. Arzularına uygun ifade vermediğim için Kayseri'ye götürdüler. Yolda kara gömdüler. Sonra Malatya'ya gittik, baba yadigârı silahımı köyden eşim vasıtasıyla getirtip teslim ettim.

Balıkesir'e döndük. 'Sendikanın bir örtü olduğunu, bunun arkasında gizli faaliyetlerim olduğunu' iddia ederek bunları el yazımla yazmamı istediler. Yazmadım. Bunun üzerine polis Aydın Genç tarafından yirmi sekiz sayfa ifadem yazıldı. Parmak izim alınıyormuş gibi hile ile bana imza ettirdiler. Aydın Genç daha sonra 'Hayatımda ilk defa başarısızlığa uğradım ve seni konuşturamadım, ama sana kalleşlik ettim. Git savunmanı yap kendini kurtar' dedi. [62]

'Sanık Ömer Öneren savunmasından: Bu ifadeler altmış gün işkenceden sonra alınmış ifadelerdir. Üzülerek belirtmek mecburiyetindeyim ki, bana yapılan işkenceleri anlatmaktan utanç duyuyorum ve zapta geçmesini istiyorum. Bana işkence yapanlar Osman Gezeker, Murat Erhan, Aydın Genç, Miraç Turan'dır. Akla hayale gelmeyecek şekilde işkence yaptılar. Kollarımdan tavana asıldım, tuzlu suya sokuldum, vücudumun hassas nokta-

[62] Süleyman Kırteke'nin ifade tutanağı.

larına elektrik verdiler. Üç gün süre ile ellerim arkadan bağlı olarak oturamayacak kadar dar olan hücreye konuldum, gözlerim bağlı iken sağıma soluma ateş edildi. Ateş eden Salih Uzun isimli polistir. Bütün bu işkencelerden sonra adeta Türkiye'yi benden soruyorlardı."[63]

Yabancı sermayeye karşılar

"Kapı içeri doğru açılınca üstündeki YSE yazılı bir kâğıt ilişti gözüme. Yol Su Elektrik'in kısaltılmışı gibi. Bir an nerede olduğumu düşündüm" derken o günleri yeniden yaşıyordu.

YSE'nin ne olduğunu, ben de o gün öğrendim. Gözaltındakilere yemek, su ve ekmek vermenin yasak olduğunu belirten bir sorgucu kısaltmasıydı YSE. Yol-İş sendikasının örgütlü olduğu işyerlerinden biri olan YSE değil.

Sendikacı Vahap Serin ile görüşmemi isteyen arkadaşım telefonda 'inanılması güç şeyler' diye vurgulamıştı bu gerekliliği.

Diyarbakır Yol-İş Federasyonu Şube Başkanı Vahap Serin'in 29 Eylül 1980 ile 9 Mart 1981 tarihleri arasındaki öyküsünü bir solukta dinledim. Vahap gerçekten inanılması güç şeyler anlattı.

Ankara'da Karayolları konuk evinden "Diyarbakır'dan istendiği için" alınan Vahap'ın ilk şaşkınlığı Emniyet Müdürlüğü Siyasi Şube'de başladı. Kapı aralığından duyduklarına olsa olsa bir korku filminde inanılabilirdi. Polis, Akdere semtindeki beş öldürme olayını araştırıyordu. Duvarın dibine dizilen yirmi kişi, odanın ortasında gözleri kan çanağına dönmüş, yorgun adamı dinliyordu:

"Dörderli gruplar halinde suçu kabul edin, ne siz üzülün ne de biz."

Başkentte sekiz gün kaldıktan sonra Diyarbakır'a götürdüler Vahap'ı. Sendikadan Zeki Türkan da Vahap'la birlikte gözaltına alınmıştı. Vahap, nüfus kâğıdını Diyarbakır'da unutmuş, Zeki atlayıp Ankara'ya yetiştirmişti, o günler için çok önemli olan bu belgeyi. Zeki'ye "Sen de gel bakalım" deyivermişti biri.

Diyarbakır Birinci Şube Müdürü, beyaz saçlı polis "Bizce bir suçunuz

[63] Ömer Öneren'le birlikte Balıkesir 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nde yargılanan 16 kişi, 24.3.1981'de salıverildi.

yok" demişti, ama Kolordu Adli Müşavirliği'ne götürüldüler. Bir görevli "tutuklanmanız için bir neden yok ama gelmişken yirmi gün filan kalırsınız" dedikten sonra gözaltında günde bir bardak çay, haftada iki paket sigara ile otuz gün geçiverdi:

"Bir gün polis dolmuşu geldi. Minibüs. Adını cenaze arabası koymuşlardı, istihkâm taburunun yaşam dolu gözaltı sakinleri. Polis sorgusuna gidiliyordu bu dolmuşla. Sorgulamaya ilişkin işlemleri tamamlayan genç bir subayın 'Yapmadığınız bir şeyi kabul etmeyin, sonuna kadar dayanın' uyarısının anlamını yaşayarak kavrayacakmışız, daha sonraları.

Kemal adlı bir polisin karşısına çıkarıldık, bizden başka sanıyorum beş altı kişi vardı. Dayanılmaz bir sıra dayağı yedik önce. Dayağın işkenceden sayılmadığını daha sonra anladım.

Otuz dördüncü gün ne ile suçlandığımızı öğrendim. 'Türkiye İhtilalci Yol İşçileri Birliği'nin askeri lideriymişim. Benden bu örgütün varlığını ve TKP'nin bir yan örgütü olduğunu kabul etmemi istediler. Üç saat süre tanıyıp bir odaya götürdüler. Yatıp uyudum. Buna çok kızdılar ve burun kemiğimi kırdılar. İki polis kollarımdan ve bacaklarımdan tutup başımı duvara vurdular. Ve yeni bir öneri getirdiler. 'Böyle bir örgüt var, girmem için çağrı yaptılar, ama ben reddettim dersen tamam' dediler. Yine 'evet' demedim. O ana dek elektrikle tanışmamıştım. Çarmıha gerdiler sonra. Kolların dirseğe kadar olan bölümünden bağladıkları için vücudun tüm yükü omuz eklemlerine biniyordu. Bayıldım. Su döküp ayılttılar. Sol kolumda sigara söndürdüler. Yeni bir öneride daha bulundular 'Getireceklerimize böyle bir şey duydum de hiç olmazsa' dediler. Yine reddettim. Bayılmışım. Üstüme döktükleri suya dilimi değdirip susuzluğumu giderdim. Uyuşan yerlerimi tekmeleyerek iyileştirdi, bir hayırsever polis. Tuzlu su içirip, tek kolumdan askıya astılar. Yeniden elektrik verdiler. Bir süre bildiğimiz tabutta yatırdılar. Artık istesem de konuşamayacak duruma geldim. Bir betonun üzerine attılar, nöbetçilere 'YSE'dir dikkat et' deyip uzaklaştılar.

Sabaha kadar bir asker su getirdi. Bursalı. Bir işçi. Gün ışımasını büyük bir moralle izledim. Sabah gelen polis elini karnıma koyup 'Bu su içmiş' dedi. Su vereni saptamak için de işkence yaptılar.

Sorular çok ilginçti. '1979'da Güney Yemen'e gitmişsin. Seni orada eğiten Kübalı komutanın adı ne?' ya da 'Dayak yerken niçin titremiyorsun?' Genel sorulardan özel suçlamalara geçilince işkencenin dozu arttırılıyordu.

Ağız tuvaletin kuburuna gelecek şekilde, elleri ayak yerine kullandırarak, ayakları ise bele yük bindirecek şekilde yüksek bir yere asarak bir yöntem geliştirmişler. Kuburun kokusundan kollarınız dayanabildiği sürece bir miktar uzak kalabiliyorsunuz. Bir süre sonra kollarınız vücudu taşıyamaz oluyor. Vücudun tüm yükü yukarı doğru kıvrılan bele ya da kollara biniyor ve başınız sonunda kubura giriyor. Bir saate yakın bu durumda kaldım."

Vahap Serin, on bir günlük ilk serüveni bittiğinde tam yirmi kilo zayıflamıştı.

Vahap ve Zeki hakkında düzenlenen iddianamede sanığın TCK'nun 141/5 ve 312. maddelerinden cezalandırılmaları istenirken şöyle deniliyordu:

> "Sanıkların TKP adlı yasa dışı örgüte üye oldukları, her iki sanığın sendikal faaliyeti kabul ettikleri, ancak sendikal faaliyetlerle siyasi faaliyetleri ayırdıkları, sanık Vahap Serin'in daha önce DDKD üyesi olduğu;
> Her iki sanığın Sıkıyönetim Kanunu'nun kişi hak ve hürriyetlerine, yabancı sermayenin Türkiye'ye girişine karşı oldukları, işçi haklarını savunur gözükerek, sendika adına çıkarılan gazetenin parasız dağıtılmasını sağlamak suretiyle örgütlenmeyi sağlamak istedikleri;
> Alınan ifadeler, sanıkların birbirleri hakkında tamamlayıcı beyanları. Emniyet Müdürlüğü tarafından hazırlanan yazı ve ekli Yol-İş gazetesi ile anlaşılmış olduğundan"[64]

Yol-İş Şube Başkanı Vahap ile bir kez daha görüştük. İkinci kez gözaltına alınmış ve bırakılmıştı. İnce uzun Vahap gitmiş, yerine omzu çarpık biri gelmişti. Önce tanıyamadım. 'Tanıyamadın, ama ben yine eski Vahap'ım. Yol-İş'ten, Vahap işte canım' derken gözlerindeki yaş pırıltısını

[64] Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı'nın 16.1.1981 tarih, 1981/41 esas, 1981/30 karar sayılı iddianamesi.

gördüm. Kucaklaştık. Diyarbakır kokuyordu.

Milyon verirsen kurtulursun

Türkiye'de işçilerin her zaman sorunları oldu. 1980'den bu yana, sorunlar bir dert yumağı gibi büyüyor. Daha da büyüyecek. Ancak, DİSK'e bağlı Yeraltı Maden-İş sendikası işçilerinin topluca yargılandıkları davada, bilinen işçi sorunlarına değinmeye bir türlü sıra gelmedi.

Amasya, Samsun, Havza, Çorum, Suluova ve yörelerinden toplanan 901 işçi hakkında, THKP-C Dev-Yol örgütü doğrultusunda eylemler yapmak, çeşitli öldürme, yaralama, bombalama, gasp olaylarına karışmak, Yeni Çekek maden işletmesinde grev teşvikçiliği yapmak gibi savlarla dava açıldı.[65] Sorguların yaklaşık iki yıl sürdüğü bir davada, işçilerin ekonomik ve demokratik haklarını konuşmaya elbette sıra gelmeyecekti. Sorgular çoğunlukla Suluova Et Kombinası soğuk hava depolarında yapılmıştı çünkü.

Duruşma, 1982 yılının 15 Nisan günü başladı. 16 Nisan'da 58 sanık mahkemeye tek tek dilekçe vererek işkence gördüklerini söylediler ve hastaneye gönderilmelerini istediler. Duruşma yargıçları sanıkların hastaneye sevk edilerek 'gerek geçmişte ve gerekse halen işkenceye maruz kaldıklarına dair arazlar mevcut ise' belirlenmesine karar verdi.

Amasya 50 Yataklı Askeri Hastanesi'nde muayene edilen 52 sanıktan yalnız ikisinin vücudunda 'darp cebir vesaire bir eylemle husule getirilmiş bir yara' saptanmadı.

50 Yataklı Askeri Hastane'nin doktorlarının[66] 50 sanık için düzenledikleri raporlarda bu insanların gözaltına alınmalarından yaklaşık iki yıl sonra bile, işkence gördükleri saptanıyordu. Özellikle el ve ayak bileklerinde, bacaklarda, kollarda, meme üstlerinde büyüklükleri 8-10 santimetre arasında değişen eski yara 'Nebdeleri'ne rastlandığı belirtiliyordu.

---

[65] 3. Ordu ve Erzincan Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı'nın 1981/448 esas sayılı iddianamesi ile 533 kişi hakkında dava açıldı. Sanık sayısı, birleştirilen davalarla birlikte 901'e yükseldi

[66] Amasya 50 yataklı Askeri Hastanesinden verilen raporlarda. Tab. Bnb. Başhabip Dr. Nuri Özkuyumcu, Tab. Bnb. Dr. Nurettin Gün, Tab. Atgm. Dr. Mehmet Gündoğdu, Tab. Astgm. Dr. Zübeyir Kılıç, Tab. Atgm. Diş Dr. Sedat Calayır'ın imzaları var.

Mayıs ayının onuncu gününde, 3. Ordu ve Erzincan Sıkıyönetim Komutanlığı Amasya 15. Piyade Tugayı I no'lu Askeri Mahkemesi duruşma salonunda bir çiçek açtı. Yargıçlar kurulu, sanıklara soruşturma kurullarınca işkence yapıldığını kabul ederek, suç duyurusunda bulundu.[67]

Askeri mahkemece yapılan suç duyurusuna yanıt Aralık ayının son günü geldi. 1982'den 1983'e geçileceği gün. Demokrasi, seçim, parlamento sözcüklerinin yeni yeni konuşulmaya başlandığı bir zamanda. Yardımcı askeri savcı yargıç Binbaşı Halit Cengiz 'suç duyurusu ile ilgili olarak kovuşturmaya yer olmadığına karar verildiğini' bildiriyordu.[68]

50 işçi hakkında yapılan işkenceye ilişkin suç duyurusunun 3. Ordu Askeri Savcılığı'nca incelendiği belirtilen yazı 12 Eylül döneminin yargılanan işçiler açısından en büyük davası olan Yeni Çeltek davasının bence en önemli hukuk belgelerinden biri:

> "Olay hakkında tabip raporu tanzim edilerek sanık belirtilmeksizin suç dosyası gönderilmiş ise de, dosya içeriğine göre sanıklara işkence veya müessir fiil yapıldığını gösterir, kamu davası açılmasını haklı kılacak herhangi bir delil bulunmadığı ve sanıkların sırf bu suçtan kurtulmak için bu beyanda bulundukları kanaatine varılmış olmakla, sanıklar haklarında 353 sayılı kanunun 105 ve 107. maddeleri gereğince kovuşturmaya yer olmadığına itirazı kabil olmak üzere karar verildi."

Aradan yıllar geçti, yargılama sonuç aşamasına geldi. 1985 yılının ocak ayının son günlerinde, askeri savcı 'Esas hakkındaki iddialarını' okudu. Yirmi dokuz sanık hakkında ölüm cezası isteniyordu. Çeşitli hapis cezalarının yanında 74 sanığın aklanması öneriliyordu mahkemeye.

Haklarında ölüm cezası istenenlerden Mustafa Durna, Elvan Yılmaz, Mehmet Kök, Metin Duma, Haydar Elmastaş, Hikmet Hamarat, Cemalettin Çağlar, İsmail Kuzubaş, Levent Anar ve Fahrettin Faki için Askeri Hastane'nin beş doktorunun verdikleri raporları düşündüm.

---

[67] Amasya 1 Numaralı Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi'nin 10.5.1982 tarihli duruşma tutanakları, syf 273, 274, 275.

[68] 3. Ordu ve Erzincan Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı'nın 30.12.1982 tarih ve 1982/235 sayılı KYOK kararı.

İşkence raporları ile birlikte darağacına uğurlanmalarını önlemek için yapılabilecekleri düşündüm.

Bulduğum, bana ulaşan, ulaşabilen işkence raporlarını topladığım dosyaya uzandı elim. Yeni Çeltek işçileri ile ilgili saptayabildiğim on bir işkence raporunun üstüne, 'idama giden yolda ilk adım' notunu düştüm.

15. Piyade Tugayı 50 Yataklı Askeri Hastane Başta bipliği-Eryatağı/ Amasya' antetli rapor kağıtlarından birçoğuna dört uzman doktor tarafından şu bulgular yazılmıştı:

"Tutuklu Hasan Kaplan'ın 5.5.1982 günü heyet huzurunda yapılan muayenesinde; (Har. 766/5.5.82) sağ ayak tabanında ortası sert, muntazam olmayan 2,5-3 cm çapında eski yara izi, ayrıca her iki el bileğinde dış yüzlerde 1 cm uzunluğunda enlemesine iki adet eski yara izi saptandı. Sağ ayak topuğu arkasında 1 cm çapında üzeri kurut bağlamış yuvarlak yara ile sağ ayak tibia ve fibula ön yüzünü kapsayan kısımda 16 cm uzunluğunda yer yer eski dikiş izleri ile kemik erimesine bağlı çukurluk ve eski yara izleri saptandı. Arz ederim. (196 no'lu sanık)

Tutuklu Fahrettin Faki'nin 5.5.1982 günü heyet huzurunda yapılan muayenesinde (Har. 765/5.5.82) sol ayak sırtında dış yüzde uzunlamasına 3 cm eninde, 10 cm uzunluğunda eski yara nebdesi saptandı. Ayrıca üst dudak iç tarafında sertçe granülasyon dokusu ile lumbal bölgede her iki tarafta sağda iki adet, solda bir adet yuvarlak ufak eski yara nebdesi saptandı. Burun şikâyeti için grafisi istendi. Arz ederim. (191 no'lu sanık)

Tutuklu Elvan Yılmaz'ın 29.4.1982 günü yapılan muayenesinde (Har. 716/29.4.19S2) sol bacakta ön iç yüzde yuvarlak, ayaküstünde enlemesine, sağ elde bilek içyüzünde iki adet enlemesine, sağ başparmak önyüzünde yuvarlakça, sol el bilek iç ve dış yüzünde, sol el başparmak içyüzünde yuvarlakça, boyun alt sağ tarafta, göğüs üzerinde iç yüzünde 5 cm uzunluğunda eski yara nebdesi saptandı. Arz ederim. (90 no'lu sanık)

Tutuklu Levent Anar'ın 29.04.1982 günü heyet huzurunda yapılan muayenesinde; (Har. 717/29.4.82) her iki el bileğinde içte ve dışta, sağ ayak bileği dış yüzünde, sol ayak ön yüzünde, sol bacak baldır arka yüzünde yuvarlak, sol dirsek dış yüzünde uzunlamasına, sağ koltuk alt dış yüzünde enlemesine eski yara nebdesi sap-

tandı. Arz ederim. (98 no'lu sanık)
Tutuklu Mehmet Kök'ün 5.5.1982 günü heyet huzurunda yapılan muayenesinde (Har. 767/5.5.82) her iki ayak bileği arka yüzünde enlemesine, sağ ön kol içte ufak, dış yüzünde aşağıda biraz büyük yara yuvarlak yara izi ile sağ kol yara izlerinden başlayıp, parmak uçlarına kadar diğer ele nazaran ince bulundu. Sol ayak diz arkasında üstte büyük, altta biraz ufak yuvarlak eski yara izi saptandı. Arz ederim. (101 no'lu sanık)"

Gördükleri işkenceden yaklaşık iki yıl sonra doktor karşısına çıkabilen bu insanlara verilen raporlarda tıbbın eski, hukukun yeni yaraları vardı.

Tam elli tane, benzeri işkence raporu elinin tersiyle bir kenara nasıl itilirdi? Sorumlular hakkında, kovuşturmaya yer olmadığı kararı nasıl verilirdi?

Bu kararı veren yardımcı askeri savcı yargıç Binbaşı Halit Cengiz için, daha sonra 'rüşvet, irtikâp, dolandırıcılık, memuriyet görevini ve nüfuzunu kötüye kullanmak, ticaret yapmak' gibi suçlardan açılan davada, bu sorunun yanıtı bulunacaktı.

Halit Cengiz, Cumhurbaşkanı Kenan Evren'e yazdığı dilekçede kendisinin 'Devletin yanında bir yargıç' olduğunu anlatmıştı uzun uzun. Görevini nasıl kötüye kullandığını anlatmıştı bir anlamda:

"Sanık yargıç Binbaşı Halit Cengiz'in dosyada bulunan ve Cumhurbaşkanlığı'na vermiş olduğu dilekçenin incelenmesinden; 3. Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı'nda görevli bulunduğu sırada bazı kamu görevlileri hakkında işkence ve kötü muamele suçlarından dolayı açılan soruşturmalarda, kendisine verilen dosyalarda gerekli soruşturmayı yapmaksızın kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verdiği kendi beyanından anlaşılmıştır." [69]

[69] 3. Ordu Komutanlığı Askeri Savcılığı 26.11.1984 tarih 1984/1458 E. 740 K. sayılı iddianame ile Bnb. Cengiz hakkında 32 ayrı suçtan dava açtı. 3. Ordu Askeri Mahkemesi Bnb. Cengiz'i 29 yıl hapis cezasına çarptırdı. Mahkeme ayrıca sanığın görev yaptığı 15.7.1981 ile 16.7.1984 tarihleri arasında başta Fatsa Dev-Yol davası olmak üzere diğer tüm KYOK kararlarının kanunlara uygunluğundan şüphe duyularak bu dosyalar için suç duyurusunda bulunulmasına da karar verdi, işkence dosyaları yeniden incelenecek. Halit Cengiz, gerekçeli karar, syf 49-50.

Devletin yanında olduğunu söyleyen bir yargıcın, işkenceye göz yumması demek olan bu tavır, hukukçuları uzun uzun düşündürdü. TCK'nın 235. maddesi herkesi bağlamıyor muydu?

Sanık Halit Cengiz Cumhurbaşkanı'na yazdığı dilekçede, 3. Ordu Komutanı'na gönderdiği mektupta sayıları 300'ü aşan işkence suçlularını nasıl görmezlikten geldiğini rahatlıkla anlatabiliyordu:

> "Görevlerini yaparken işkence yaptıkları iddiasıyla haklarında soruşturma açılan tüm polis ve subayların dosyaları bana verildi. 300'ü aşkın görevli hakkında, devlet adına görev yaptıklarına inanarak, soruşturma yapmadan takipsizlik kararı verdim. Hatta Fatsa Çullu tepesinde yaptıkları keşif esnasında arkadaşlarının cesedini görüp infiale kapılan militan Ayhan Yıldız'ı kurşuna dizen görevliler hakkında da takipsizlik kararı verdim."

Bir yargıç işkence yapanların "Devlet adına görev yaptıklarına" nasıl inanırdı? Böyle bir mektubu ya da dilekçeyi alanlar, niçin suç duyurusunda bulunmazlardı?

300'ü aşkın güvenlik görevlisi kimlerdi, kaç kişiye işkence yapmışlardı? İşkence görenler neler söylemişlerdi? Söyledikleri, haklarında hazırlanan iddianameye nasıl geçmişti?

İnsanın aklına, hemen, geliveren sorular arasında bence en önemlisi sanık Ayhan Yıldız'ın kurşuna dizilmesi olayıyla ilgili. Çünkü Yargıç Binbaşı Halit Cengiz tarafından hazırlanan 'Fatsa İlçesi Yasa Dışı THKP-C/ Devrimci Yol Davası' iddianamesinin 98. sayfasında 'Haklarında kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilen sanıklar' arasında yer alan tam 12 sanığın yanına büyük harflerle 'ölü' notu düşülmüştü.

Halit Cengiz'in söylediklerinden sonra; Alaaddin Bölükbaşı, Sadi Ekiz, Ayhan Eskici, Ahmet Gürler, Cemal Işık, Teyfik Karataş, Ayşe Makar, Mustafa Kemal Özdemir, Şehittin Tiriç, Özgüç Tuncay, Salim Topal ve Kemal Özdemir'in adlarının yanındaki 'ölü' notunun araştırılmasına gerek yok mu?

Ayhan Yıldız'ı 'kurşuna dizen görevlileri' görmezlikten geldiğini kendi ağzıyla söyleyen Binbaşı Halit Cengiz'e bu soru sorulmalı.

Dönelim Yeni Çeltek davası sanıklarının yargılanmalarına.

Yapılan yargılama sonunda askeri mahkeme, DİSK'e bağlı Yeraltı Maden İş Sendikasından 620 işçiye çeşitli cezalar verdi. Muharrem Karslı ölüm cezasına, Haydar Köseibiş, Mustafa Durna, Hıdır Sevindi, İsmet Güngör, Levent Anar, Ekrem Savcı, Hüseyin Özbudak, Mehmet Kök, Ahmet Özcan, İsmail Kuzubaş, Celal Özder ve Muharrem Kurt haklarındaki ölüm cezaları hafifletici nedenlerin varlığı ile ömür boyu ağır hapis cezasına çevrildi. Faruk Karakaya, Muharrem Aslan ve Fahrettin Faki haklarındaki ölüm cezaları ise yaş küçüklüğü nedeni ile yirmişer yıl ağır hapis cezasına dönüştürüldü.[70]

İşkence raporlarını topladığım dosyamın kapağını bir kez daha araladım, karar ile ilgili haberi okuduktan sonra. Kararda geçen isimlerden birçoğunun işkence raporlarına dosyamda da rastladım.

Çok sayıda soruşturma ve yargılamada etkin bir rol üslenen askeri yargıç Halit Cengiz'i düşündüm sonra. Hakkında hazırlanan iddianamede saptanabilen 32 ayrı olayda 12 milyon rüşvet aldığı, öteki suç sayıları ile toplam 117 yıl hapsinin istendiği belirtiliyordu.

Savlara göre Halit Cengiz neler yapmıştı? Neler yapmamıştı ki?

Fatsa Yalıköy Belediye Başkanı Fikri Gürer, Belediye hoparlöründen, 'Dev-Yol militanlarınca propaganda yapılması' nedeni ile Halit Cengiz tarafından defalarca tanık olarak ifadeye çağrıldı. Türkiye'nin en önemli davalarından biri olan Fatsa Dev-Yol davasında görev alan yargıçlar için kılı kırk yarmak çok doğaldı. Ancak, Gürer'e her seferinde aynı şeyler soruluyor, Gürer de her seferinde bildiklerini anlatıyordu. Yalıköy Belediye Başkanı son kez jandarma vasıtasıyla çağrıldı.

Gürer, Halit Cengiz adlı yargıç subaydan duyduklarını daha sonra savcılıkta şöyle anlattı:

> "Biz seni çağırmaktan usandık, sen gelip gitmekten usanmadın. Böyle devam ettiği sürece senin hakkında iyi düşünmeyeceğiz.

[70] 3. Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı (1) no'lu Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi 15.5.1985 tarih 1985/66 sayılı karar ile ayrıca 20 sanık hakkında 20-15 yıl, 109 sanık hakkında 15-5 yıl 475 sanık hakkında ise 5 yıl İle 2 ay 15 gün arasında değişen hapis cezalarına hükmetti. 261 sanık ise aklandı.

Ben istersem sanığı tanık, istersem tanığı da sanık yaparım. Kafanı kullanacaksın. Seni tutuklatırsam sorgu sıran altı ayda gelir.'

Savcılık kâtibi talimatını önceden almıştı. Fikri Gürer duyduklarına inanmamaya çalışırken, kâtip Fahrettin Gündoğdu, soluk soluğa, arkasından yetişti:

"Binbaşım seni tutuklatacak, ama yarım milyon verirsen kurtulursun"

Ve özgürlük pazarlığı böylece başladı. Kâtip iki yüz elli bine de razıydı. Ama Başkan'da para yoktu. Sıkı pazarlık elli bin lira ile noktalandı. Başkan elini cebine attı ve paraları saydı. Kâtip Gündoğdu 'olanlardan kimseye söz etmemesini' salık verdi. Gündoğdu birçok kişiye aynı anımsatmayı yaptı daha sonra. Askeri savcılığın iddianamesine göre saptanan olaylardan bazıları şöyle sıralanıyor:

"Toplu silah kaçakçılığı suçundan tutuklu sanık Selahattin Atabeyoğlu'nun kardeşi Süleyman Atabeyoğlu'dan rüşvet,
İbrahim Ayyıldız'a sıkıyönetim askeri savcılığınca aranmadığını belirten belgenin para karşılığı verilmesi,
M. Ekrem Aydın'dan tutuklu bulunan oğlu Adnan Aydın ve kendisinin davaları ile ilgilenmek vaadi ile para alınması,
6136'ya muhalefetten tutuklu sanık Faik Akman'ın ağabeyi Seyfi Akman'dan, kardeşinin tahliyesi için rüşvet alınması,
Amasya sağ davasında tutuklu sanık olarak yargılanan Bekir Aydın'ın babası Mustafa Aydın'dan ve avukatı Ahmet Çekin'den tahliye vaadi ile para alınması,
Fatsa Dev-Yol davası sanıklarından Meral Çakmak'ın babası Resul Çakmak'tan rüşvet alınması,
Hüseyin Çolak'tan kızı Hatice Balkız, damadı Ali Balkız'ın 3. Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı 1 numaralı Askeri Mahkemesi'nde görülmekte olan davalarında yardımcı olmak ve tahliyelerini sağlamak vaadi ile para alınması,
Fatsa Dev-Yol davası tutuklu sanıklarından Dursun Gümüş ve Cemal Gümüş'ün tahliyelerini sağlamak vaadi ile Hoylu köyü muhtarı Atıf Doğruca'dan rüşvet alınması,
Fatsa'da balıkçılık yapan Hasan Günal'dan, kendisi ortağı ve kardeşleri hakkında görülmekte olan davalar ile yapılmakta olan soruşturmalar için rüşvet alınması,

Askerlikten kısmen kurtulmak için hile yapmak suçundan sanık Ahmet Hattat'a senet kırdırmak suretiyle memuriyet nüfuzunun kötüye kullanılması,
Fatsa sağ davasında tutuklu sanık Ahmet Karakullukçu'nun babası Niyazi Karakullukçu'dan para alınması,
TCK'nın 163. maddesine muhalefetten tutuklu sanık Mustafa Coşkun ve arkadaşlarının tahliyelerini sağlamak vaadi ile Mümin Uyar ve Abdülkadir İnan'dan para alınması,
Silah kaçakçılığından tutuklu sanık Galip Sönmez'den görevsizlik kararı verilmesi için rüşvet alınması,
Silah kaçakçılığı suçundan tutuklu Ali Uğurlu'dan para alınması,
Aybastı davası sanıklarından Salih Yaman'dan para alınması,
Silah kaçakçılığından hükümlü Yener Demircan, İdris Garip ve Döndü Garip için verilmiş olan mahkûmiyet hükmünün Askeri Yargıtay'da bozulmasına yardımcı olmak üzere para alınması,
Fatsa Dev-Yol davasında mağdur ve müşteki durumunda olan fındık tüccarı Hüsnü Keskin'den nüfuz suistimali suretiyle borç alınması."

Erzincan ve çevresinde çalkanan yolsuzluk haberleri çok geçmeden Ankara'ya ulaştı. Üç yıl sonra Halit Cengiz için başlatılan soruşturma, savların doğruluğunu ortaya çıkardı.

Fatsa Dev-Yol Davası Savcısı olarak adı duyulan Binbaşı Halit Cengiz; CHP eski milletvekilleri Ertuğrul Günay ve Temel Ateş, Prof. Mümtaz Soysal ile Mahmut Tâli Öngören haklarında TCK'nın 146. maddesi gereğince önce ölüm cezası istedi, kısa bir süre sonra da kovuşturmaya yer olmadığı kararı vererek ilginç bir hukukçu olduğunu kanıtladı.

Devletin yanında yer aldığını, işkence suçlarını kapatarak kanıtlayan ve bunu, devletin en yüce makamına yazı ile bildirmekte hiçbir sakınca görmeyen Binbaşı Halit Cengiz, 20 Temmuz 1984 tarihinde tutuklandı. 10 Ocak 1985 günü yapılan duruşmada ilginç bir aşamaya gelen dava, Halit Cengiz'in salıverilme kararıyla yeni bir boyut daha kazandı.[71]

[71] Hak. Alb. Yılmaz Özcan, Hak. Üstğm Bahadır Acar ve Tank Yb. Tuncer Orhan'dan kurulan mahkeme heyeti, tahliye kararından sonra Askeri Savcı tarafından, 'tarafsızlıklarını yitirdikleri için' reddedildi. Savcılığın red nedenleri ile Hak. Alb. Özcan ile Hak. Üstğm. Acar'ın çekilme sebebi konusunda mahkemece yayın yasağı kondu.

Pazarlık 10 milyonda

Yeni Çeltek maden işçilerinin yakından tanıdığı bir güvenlik görevlisi daha vardı. Yeraltı Maden-İş Sendikası üyesi olan sanık işçilerin de, Fatsa Dev-Yol davası sanıklarının da yakından tanıdığı bu kişi, Suluova-Çeltek-Havza-Merzifon Bölgesi Asayiş Komutanı ve Et Balık Kurumu Gözetimevi Müdürü Yüzbaşı Atasoy Fitos'tu. Onun da ünü dilden dile dolaşıyordu. Atasoy Fitos'un bazı işkence olaylarına adı karışmıştı. Suluova Gözetimevi'nde sorguladığı 'insanları buzdolabına koyduğu' duyulmuştu. Gözetimevi'ne getirilen sanık yakınlarından, 'işkence yapmamak vaadi' ile yirmi beş milyon lira kadar rüşvet almıştı.[72]

Silah kaçakçılığı suçundan yakalanan Ali Uğurlu, Yüzbaşı Fitos'un elindeydi. Ve kalp hastasıydı. Eşi, kocasını ilaçlarına kavuşturabilmek ve onu işkenceden uzak tutabilmek için çözüm ararken, Fitos'un aracılarıyla karşılaştı ve pazarlık 10 milyon liraya bağlandı. İlk olarak dört buçuk milyon lira teslim edildi. Fitos 'bu yetmez' deyince, geri kalan miktar hemen tamamlandı. Ali Uğurlu'nun oğlu, babasına işkence yapıldığını, izlediği bir duruşmada öğrendi. Kocasına işkence yapıldığı için verdiği paraları istemeye karar veren Ali Uğurlu'nun eşi Gürnar, büyük bir mücadele sonucu iki buçuk milyon lirayı geri alabildi. Ali Uğurlu salıverilince durum iyice karıştı. Uğurlu, rüşvet aracısı O. Nuri Gürsoy'a 'Bana gözaltında iyi davranılması için size para verilmiş, oysa ben işkence gördüm' dedi ve parayı kesin bir dille geri istedi. Ali Uğurlu bir süre bekledikten sonra Amasya'ya geldi ve kendisine işkence yapılmaması için para verdiği Yüzbaşı Atasoy Fitos'la korku filmlerindeki gerilimle bir masanın ucuna oturdu. Ve 'paralar' dedi. Fitos, 5,5 milyon lira aldığını, bunun 2,5 milyonunu geri verdiğini, kalanını da borç kabul etmesini öneriyordu Ali Uğurlu'ya.

Ali Uğurlu bildiklerini yetkili makamlara anlatınca piyade Yüzbaşı Atasoy Fitos ve arkadaşları yargı karşısına çıkıyor ve hapis cezası alıyorlardı.

---

[72] P. Yzb. Atasoy Fitos ve Osman Nuri Gürsoy yargılandıkları Erzincan 1 no'lu Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi'nce 12'şer yıl 6'şar ay ağır hapis cezasına çarptırıldılar. Karar Askeri Yargıtay 1. Dairesi'nce 26.6.1985 tarihinde onandı.

Erzincan'da basına gereği gibi yansımadan sürüp sonuçlanan bu davaya, daha sonra yargıç Binbaşı Halit Cengiz'in de adı karıştı. Askeri savcı Cengiz, Ali Uğurlu'ya işkence yapıldığının anlaşılıp paranın Yüzbaşı Fitos'tan geri istenmesi aşamasında devreye girdi ve Uğurlular'ın evine geldi. Bu konuda bilgi vermek ve de gerektiğinde avukat tutmak için 'küçük bir miktar para üzerinde' anlaşmaya varıldı. Binbaşı Cengiz'e iki kez beş yüzer bin lira verildi. Eşi Mualla Cengiz Hanım da Uğurlular'ın modaevinden iki yüz seksen bin liralık giysi aldı ve parasını ödemedi.[73]

DİSK'e bağlı Yeraltı Maden-İş sendikası üyesi işçilerin sorgularını, Yüzbaşı Atasoy Fitos yaptı.

Doktor raporu ile belgelenmiş işkence savları için kovuşturmaya yer olmadığı kararını ise yargıç Binbaşı Halit Cengiz verdi.

Gözü kulağı Türkiye'de

Sendikalar ve işçilerle ilgili olumsuz gelişmelerin bir de görünür yanı vardı.1961 Anayasası ile güvence altına alınan ve 1950'lerin ilk yıllarında başlayan 'dikkat çekici ilerleme' 12 Eylül öncesi giderek güçlenen serbest toplu pazarlık hakkı bir kalemde silinmişti.

Dünya, 12 Eylül rejiminin Türkiye'de işçi sınıfı ile siyasal düzeyde bağlantısını değerlendirmek istiyordu. Dünya sendikal hareketinin gözü kulağı Türkiye'deydi.

Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu (ICFTU), müdahaleden hemen sonra, Kasım 1980'de, Türkiye'deki gelişmeleri görüşerek bir karara varmak için, bir heyet gönderilmesini kararlaştırdı.[74]

Bir yıl süren incelemeden sonra varılan nokta, bir raporla dünya kamuoyuna açıklandığında, başta DİSK olmak üzere birçok sendikal kuruluş hakkında başlatılan soruşturma tamamlanmak üzereydi. İşçi liderlerinin, işçi temsilcilerinin ve işçilerin polis sorguları bitirilmiş iddianameler hazırlanmıştı.

---

[73] Hak. Bnb. Halit Cengiz hakkında 3. Ordu Komutanlığı Askeri Savcılığı'nca hazırlanan 26.11.1984 tarih 1984/740 sayılı iddianamenin 23. sırasında yer alan suçlama.

[74] ICFTU heyeti Otto Karstein Başkanlığında 6-10 Nisan 1981 tarihleri arasında Türkiye'deydiler. Başkan Karstein'la birlikte V-S. Mathur Ulf Asp, Bruce Dillios, Steffen Welzel ve P.H. Bonge adlı sendikacılar da vardı.

ICFTU'nun Türkiye hakkındaki görüşü özetle şöyleydi:

"Silahlı kuvvetlerin yönetime el koymaları üzerine, daha sonra mahkeme yoluyla teyid edilmek üzere DİSK'in ve ona bağlı sendikaların büyük çoğunluğunun faaliyetleri durdurulmuştu. DİSK'li sendika liderleri ve DİSK görevlileri tutuklanmışlardı.

Bize hepsinin yargı önüne çıkarılacağına ilişkin güvence verilmişti. Bununla birlikte, önceleri otuz günle sınırlı olan gözaltında tutma süresi, şimdi doksan güne çıkarılmış bulunuyor. Gözaltında bulundurma süreleri yeni getirilen baskı mevzuatına uygun olarak, hemen hemen istenildiğince uzatılabiliyor.

MİSK ve Hak-İş'in faaliyetleri de durdurulmuş, liderlerinin büyük çoğunluğu tutuklanmıştı.

Kendileri ile konuştuğumuz yetkililer, bu gibi durumlarla her zaman karşılaşılabileceğini ve sendikacıların ülkenin yasalarına karşı dokunulmazlıkları olduğu iddiasında bulunamayacaklarını bildirdiler. Bunda, bir anlamda gerçek payı var. 12 Eylül 1980'den sonra cezaevlerine konulan kırk bin dolayında tutuklu arasında sendikacıların payının çok az olduğu görülüyor. Ne var ki bu sadece bir görüntüdür. Çünkü askeri müdahalenin nedeni olarak açıkça ifade edilmiş olan terörist girişim ve eylemlere ilişkin hiçbir suçlama, sendikacılara karşı ileri sürülmüş değildir.

Bu nedenle biz görevli bir heyet olarak suçluların asgaride gösterilmesi yerine, bizatihi bu sayının bu kadar büyük olmasından dolayı insan haklarının potansiyel ve fiili ihlallerinin arttığı inancındayız. ICFTU yalnız sendikal haklarla değil, genel olarak insan hakları ile de ilgilidir. İnsanların yargılanma öncesinde böylesine uzun süreler gözaltında tutulmaları kabul edilemez.

Devlet Başkanı Orgeneral Kenan Evren Kurucu Meclis'in 29 Ekim 1981 tarihinde kurulup çalışmalarına başlayacağını ilan etmiştir. Heyetimiz, istikrarlı olacak ve ne zaman başlayacağı kesin tarihe bağlanamayan bir demokrasinin Türkiye'de yeniden kurulmasına ilişkin talebini kuvvetle yineler. Ve kurucu meclisin, Türkiye'de silahlı kuvvetler yönetime el koymadan önce işlerliği olan her türden görüşü yansıtacak biçimde olmasının kaçınılmazlığına dikkat çeker.

Demokrasiye dönüş, askeri rejim sırasında çıkarılmış yasaların parlamento tarafından eleştirici bir tutumla gözden geçirileceği

anlamını taşır. Aksi halde, demokratik olmayan bir biçimde ve ancak sınırlı bir zaman ve amaç için çıkarılan baskı yasalarını gelecekteki hükümetlerin kullanabilmeleri tehlikesi süreklilik kazanmış olur.

İşkence yaygındır ama yetkililerin bilerek ve isteyerek uyguladıkları bir politika olduğu söylenemez. Aslında, hükümet hazırlık soruşturmalarında yapılan suçlamaların bir temele dayandığını, görülen tüm olaylara karşı harekete geçildiğini söylüyor. 1981 Mart ortalarına değin 81 işkence iddiasında bulunulmuş, bunlardan incelenen 28'inin 14'ü için kovuşturma açılmış ve diğer 14'ü dayanaksız görülmüştür. Bunlar resmi rakamlardır. Ama işkence düzeyine varmasa bile cezaevlerindeki kötü muamele iyice yaygındır. Buna uygun bir örnek DİSK Başkanı Abdullah Baştürk'ün gördüğü muameledir.

İşkence kurbanlarının şikâyette bulunmaları ya da yakınmalarını dış dünyaya ulaştırabilmeleri hemen hemen imkânsızdır. Şurası bir olgudur ki Eylül 1980'den bu yana cezaevlerinde 20 kişi ölmüştür.

Çıplak gerçek şudur; şu ya da bu şekilde işkence Türkiye'de daha önceki demokratik hükümetler zamanında bile yer almaktaydı. Bunu bize eski başbakan Bülent Ecevit bizzat kendisi söylemiştir. CHP lideri ve eski Başbakan Bülent Ecevit, şimdi yönettiği bir haftalık dergide, işkence üzerine bir makale yayınladı.[75] Bu yazısında uygulanmakta olan işkencenin nedenlerini inceledi. Sorunun kökeninde yatan nedenlerin ortadan kaldırılması için uzun bir öneriler listesi sundu. Onun bu ilgi ve çabasının karşılığı, derginin o sayısının toplatılmasıydı.

Heyetimiz cezaevlerinde süren işkencenin kökünün kazınması için kısa dönemde, düzenli uluslararası denetimi dışlamaksızın, yoğun denetim sağlanması anlamında etkin önlemler alınması yolunda Türk hükümetine baskı yapılmasını önerir. Şurası bir gerçektir; şiddet eylemleri ile suçlanmadıkları halde gözaltında ya da tutuklu bulunanlar serbest bırakılacak olurlarsa, işkence oranı düşecektir.

Heyetimizi şaşkına çeviren şey, tutuklu yakınlarının ve avukatları-

[75] Arayış, 4 Nisan 1981. Ankara Basın Savcılığı 10. Sulh Ceza Mahkemesi'ne başvurarak yazıda TCK'nun 159. maddesine aykırı unsurlar bulunduğu savı ile derginin toplatılmasını istedi. Mahkeme 7 Nisan 1981'de toplatma kararı verdi.

nın cezaevi ziyaretlerinin nasıl yapıldığı üzerine anlattıkları oldu. Anlatılanlardan çıkan sonuç, bu koşullarda etkin bir savunmanın hazırlanamayacağıdır.

Bugün Türkiye'deki yetkililer, yargının bağımsızlığı ile övünmektedir. Gerek Başbakan Bülend Ulusu gerekse MGK Genel Sekreteri Orgeneral Haydar Saltık, bir konunun yargıya intikal etmesinden sonra, müdahale edebilecek güçlerinin bulunmadığını açıkladılar. Rica ettiğimiz bir cezaevi ziyaretinin sağlanması konusunda ellerinden hiçbir şey gelmemesini de bu sebebe bağladılar.

Heyetimiz temel sendikal hakların ihlal edildiği inancındadır. Yapısı ve karakteri üzerinde ne düşünülürse düşünülsün DİSK hakları ayaklar altında çiğnenen yasalara uygun olarak kurulmuş bir sendikal kuruluştur. Sorumlu bir kuruluş olarak ICFTU'ya, durumun protesto edilmesini ve ILO düzeyinde yapmaktan sakındığı şikâyetin şimdi kuvvetle yapılmasını öneririz. Heyetimiz, DİSK konusu tartışılırken ICFTU'nun resmen şikâyette bulunma olasılığını, Türk Başbakanı'na ve MGK Genel Sekreteri'ne sözlü olarak bildirmiştir.

Heyetimiz DİSK'in 50 dolayındaki avukatı ile konuşma fırsatını buldu. Avukatlar kendilerini yüreklendiren ve özgürlük ve demokrasi için mücadele eden herkese moral ve destek veren ICFTU heyetinin Türkiye'ye gelişinden duydukları memnuniyeti anlattılar. Avukatlar çalışmaları sırasında katlanmak zorunda kaldıkları aşırı güçlükleri, müvekkilleri ile normal yoldan görüşebilmenin, tutuklulara yazılı haber ve belgeler gönderebilmenin olanaksızlığını, karşı karşıya kaldıkları yıldırıcı davranışları ve işkence düzeyine varıp varmadığı tartışması bir yana, tutukluların gördükleri her türlü muameleyi anlattılar. Baştürk'ün savunması ile birinci derecede görevli avukat Ercüment Tahiroğlu'nun gözaltına alınması, hesaba katılması gereken bir yıldırma türüdür. Heyetimiz uygun fırsatlarda ICFTU'nun sendika davalarına gözlemci hukukçu göndermesini önerir.

Bu durumda güven

Sendikacılarla istihdam edilen DİSK'li sendikacıların tümü işten çıkarılmışlardır. İşlerine son verilmeyenlerin ise ücretleri ödenmemektedir. Üye aidatlarının kesilmesine eskiden olduğu gibi

devam edildiğine göre, ödemelerin durdurulması gelir yokluğuna bağlanamaz. Sendika temsilcisi olarak iş yapan DİSK'li görevlilerin durumu daha kötüdür. Çünkü işverenler bunları düpedüz işten atmışlardır. Şimdiye değin arkadaşlar ve akrabalar arasındaki dayanışma ile geçim sürdürüldü. Sekiz aydan sonra bu durumun bireysel yardımlarla sürmesi olanaksızdır. Ayrıca yardım için para toplama işlemi, illegal bir örgüt için destek olarak görülmektedir. Her şeyin üstünde de, bu aileler çevrelerinde mimlenmekte ve komşuların duydukları korku kendilerinden uzak durulmasına neden olmaktadır. Bu nedenle heyetimiz bu ailelere yardım sağlanmasının ivedi bir gereksinim olduğu inancındadır. Yardım göreceklerin başlarına bu nedenle daha başka dertler açılmaması için, yardımın açık bir biçimde yapılması gerektiğine inanmaktadır.

Bugünkü askeri rejim, iktidara terörizmi bastırmak için el koyduklarını iddia ediyorsa da, buna ek olarak, sözünü etmeksizin, Türkiye'nin siyasal yapısını ideolojik baskıyla yeniden biçimlendirmeyi hedef aldıkları, yavaş yavaş ortaya çıkmıştır.

Birçok örgüt, terörizmle suçlanmasa da Atatürkçülük diye adlandırılan, askerlerin Türkiye'nin siyasal temeli olarak düşündükleri akımdan saptıkları savı ile suçlanmaktadırlar.

Türk ceza yasası, kurulu ekonomik ve sosyal düzene karşı çalışmayı, hatta kendi görüşüne göre konuşmayı veya yazmayı bir cürüm sayıyor. Bu yasal araçların askerlerin iktidara el koymadan önce yıllardan beri yürürlükte olduğu doğrudur. Ama hiçbir zaman böylesine kullanılmadıkları da doğrudur. Savcılar, ceza yasasındaki bu hükümleri, 12 Eylül'ün hemen ardından ve birdenbire keşfetmiş ve uygular olmuşlardır. Savcılar ve yargıçlar, kendilerine daha üst otoriteden yapılan telkinleri izlemektedirler.

Tam yerine oturan bir örnek vermek gerekirse, Türk-İş'e bağlı Ankara Yol-İş sendikası tüzüğünde Türk anayasasına aykırı iki sözcük bulunduğu için Ankara Sıkıyönetim Mahkemesi'nde yargılandı. Değiştirilen tüzük maddesinde 'işçi sınıfı bilimi' tanımı yer alıyordu. Askeri savcı bunu Marksist-Leninist ideolojide, Türk Anayasası'nın reddettiği, 'bilimsel sosyalizm' anlamına geldiği biçiminde yorumluyordu. Yargıç da aynı görüşteydi. Sendikayı, cürüm sayılan tanımı kullanmakta yükümlü tutmak yerine, düpedüz feshetti. Daha ileri giderek, sendika başkanı ve öteki yöneticileri

hakkında soruşturma açtı.
1980 yılı başlarında DİSK kongresinde Enternasyonal'i söyleyen bir sendika korosu üyeleri, şimdi komünizm propagandası yapmaktan beş buçuk yıl hapis cezasına çarptırıldıkları bir durumda, adaletin hak tanırlığına güven duyulabilir mi? Bilindiği gibi bu dava askeri müdahale öncesinde başlatılmıştı, bu ise baskının belki daha Demirel hükümeti zamanında başlamış olduğunu göstermektedir.
Giderek açıkça görülmektedir ki, bugünkü rejim, Türk demokrasisinin yeniden bedirlendirilmesinde kendisini görevli kabul etmektedir. Ne var ki Atatürkçülük farklı görüş ve düşünceyi ezmeye hiçbir zaman yer vermemişti. Tersine sağlıklı bir siyasal muhalefeti canlandırmaya çalışmıştı. Şimdi ise askerler, hiçbir siyasal tartışmaya nefes aldırmıyorlar. Politikacılara karşı gittikçe katılaşan kısıtlamalar getiriyor. Onları siyaset sahnesine çıkmaktan men ediyor. Sendikaların kanatlarını makaslıyor ya da peşlerine kovuşturma takıyor.
Askerler mevcut sosyal ve ekonomik düzende reform yapmak niyetinde olanlara karsı kovuşturma açtırırlarken, Anayasa'yı ilga edip otoriter bir rejim kurarak, siyasal düzeni devirenlerin kendileri oldukları da unutulamaz. Böylece onlar, kendilerinin Türk yasalarına göre sosyal ve ekonomik alanda değişiklik niyetlerinden ötürü kovuşturdukları insanlardan daha fazla suçludurlar. Rejim ilginç bir paradoks sergilemektedir. Bir yandan açık amacın terörizm olduğu ifade edilirken, bir yandan siyasi partiler ve DİSK gibi sendikal kuruluşlar kovuşturulmaktadır. Bu durum MGK'nın terörizm belasına karşı savaşan parlak bir şövalye olma görüntüsünü karartmıştır daha da karartacaktır.
Yönetimin bir diğer lekesi de, işkencenin sürmekte oluşudur. Başıbozuk terörizmi bastırma gücünde olan MGK'nin sivil ya da askeri yetkililerinin doğrudan denetimleri altındaki kurumlarda işkenceyi elbette önleyebilme iktidarında olacakları akla gelir. Bütün bunlar, anlamlı sendikal faaliyetin zora dayanılarak durdurulmasıyla bir araya getirildiğinde, bugünkü rejimin genel karakteri ile baskı rejimi haline getirilmektedir. Terörizme karşı harcanan olanca çaba, bu ayıbı yok edemez."

Askeri müdahaleden altı ay yirmi sekiz gün sonra, 'kökü dışarıda' an-

layışına pek uymayan uluslararası bir işçi kuruluşunun bu yargılarının, zaman içinde, bir kehanet olmadığı anlaşıldı.

Siyasal anlamda, antikomünizmin bir kalesi olan ICFTU'nun gözlemcilerince, askeri müdahalenin perde arkası çok geçmeden aralandı.

"Şurası açıktır ki, askerler iktidarı sivillere geri vermeden önce, kendilerini ileride gözden düşmekten kaçınmak için, 'Kusursuz bir eser' çıkarmak yükümlülüğü altında hissetmektedirler. Ancak, askerleri kışlalarına döndüklerinde nasıl bir siyasal düzenin kurulmuş olacağına ilişkin endişeler de, işte bu 'kusursuz eser'in içeriğinde doğmaktadır. Sürekli olarak uyanık olmanın gerekliliği apaçıktır.

Bir ilave faktör daha var: Atatürk'ün mirasını korumak için bu, yirmi yıllık bir süre içindeki üçüncü askeri müdahaledir."

Eser kusursuz olacaktı. Hazırlıklarına 1978 yılında başlanmıştı bile. Türkiye'nin sola açılacağının ilk işaretinin alındığı 1977 yılından bir yıl sonra başlatılan bir hazırlık vardı.

Hazırlıklar 1980'nin sonlarına doğru tamamlanıp, kusursuz eserin çerçevesi belirlenmişti. 12 Eylül'den sonra nasıl bir siyasal düzen oluşturulması gerektiği konusunun, öyle uzun boylu tartışılmasına neden yoktu. Ordunun 'müdahaledeki haklılığı' yüzde yüz biçimde 'anlaşılmıştı'. Müdahale öyle bir zamanlama ile gerçekleştirilmişti ki 'Politikacılar iyice batmış, içerden ve dışarıdan kimse bir şey diyemeyecek duruma gelmişti."[76]

Askeri müdahaleden sonra kolaylıkla örgütlenen siyasal düzen, yeni bir ideoloji ve yeni bir demokrasi anlayışı getirmekte fazla gecikmedi. Yeni demokrasinin; neyi, nasıl kurumlaştıracağı, hangi nitelikleri olacağı, hangi özellikleri öne çıkarılacağı 1982 Anayasası ile ortaya çıktı.

Artık, tüm dünya Türkiye ile ilgilenmeye başlamıştı. ABD Temsilciler Meclisi Dış İlişkiler Komitesi de Türkiye ile ilgileniyordu. Yeni demokrasiyi savunanlarla, yeni demokrasinin eleştirilmesi gerektiğine inanan birkaç ABD'li parlamenter arasında ilginç bir diyalog başladı. Türkiye'deki durum komisyon tutanaklarına şöyle yansıdı:

[76] Cüneyt Arcayürek, '12 Eylül'e Doğru Koşar Adım - Kasım 1979 Nisan 1980' syf 265-288.

Stephen J. Solarz: Yeni kabul edilen, yürütmeyi güçlü kılan Türk Anayasa'sını okudum. Biz bu Anayasayı demokratik çoğulcu sistemin kurallarına uygun buluyor muyuz?
Richard R. Burt: Evet buluyoruz, Anayasa'nın hazırlanması sırasında uygulanan danışma yöntemlerinden bile etkilendik.
Solarz: Bu komite ve Kongre için çok önemli olduğuna inandığım bir başka soru soracağım. Türkiye'ye gezim sırasında, bana tutukluların büyük çoğunluğunun terör eylemlerine karıştıkları söylendi. Bunların hükümete karşı görüşlerinden dolayı tutuklanan kimseler olmadığı sizce doğru mu?
Burt: Evet doğru. Aslında bu konudaki nitelendirmeler bazen yanlış olabiliyor ama tutukluların hemen hepsi şiddet eylemleri ile suçlanıyor.
Solarz: Terörizme karışmakla suçlananların yargılanmaları gerekmiyor mu?
Burt: Sanıyorum, bu kişilerin hemen hepsi zaten yargılanıp suçlu bulunmuş kimselerdir.
Solarz: Teröre karışmayıp, yönetime karşı görüşte olmakla suçlanan kaç kişi var Türkiye'de? Eğer sayı büyükse, bu hepimizi ilgilendirir.
Burt: Sıkıyönetim mahkemelerinde hüküm giyenlerin yüzde 95'i ya kendileri şiddet eylemlerine karışmış durumdalar ya da terör örgütlerine üye oldukları için suçlu bulunanlar. Bazı gazeteciler ve eski parlamenterler sıkıyönetim yasasına ve askeri yönetim bildirilerine aykırı davrandıkları için suçlu bulunmuşlardı. Şu anda da böyle suçlardan hükümlü kimse olduğunu sanmıyorum. Türkiye'nin bazı illerinde sıkıyönetim uygulamasının başladığı 1978 yılı sonundan 31 Ocak 1983 tarihine kadar toplam 30 bin kişi askeri mahkemelerce suçlu bulundu. Bu davalarda, sanıklara suçları tebliğ edildi, avukatlarına ve kendilerine savunma hakları tanındı. Davaların birçoğu Anayasal rejimi yıkmaya yönelik suçları içeriyordu. Şu ana kadar verilen 110 ölüm cezasından 23'ü infaz edildi. Ölüm cezalarının tümü adam öldürme suçları nedeniyle verilmiştir. Ocak ayı sonunda cezaevlerinde 22973 kişi vardı.
Robert Torricelli: Uluslararası Af örgütünün açıkladığı 30 bin siyasi tutuklu ve geçen yıl işkenceden ölen 82 tutuklu hakkında ne düşünüyorsunuz? 30 bin siyasi tutuklu tüm El Salvador'u cezaevine çevirmeye yetecek bir sayı değil mi?

Burt: Doğru olup olmadıklarını bilmiyorum bu sayıların.
Toricelli: Bütün bunlar askeri yönetimin başarısını ölçmeyi ve anlamayı zorlaştıracak etkenler değil mi sizce?
Burt: Kesinlikle aynı fikirde değilim.
Toricelli: Elinizde bir sayı olmadan nasıl ölçüyorsunuz yönetimin ilerlemesini, başarısını?
Burt: Verdiğiniz sayılar doğru mu? Bir de şu var; bana daha önceki yılların sayılarını vermediniz. Sonra Türkler bize durumu düzelteceklerine söz de verdiler. Ve bence sözlerini tutmuş bulunuyorlar. Günde 25 kişinin ölmediği ülkede, Washington'da oturup Türkiye gibi ülkeleri yargılamak çok kolaydır.
Toricelli: Geçen yıl 35 bin siyasi tutuklu olsaydı, bu yıl sayı 30 bine düşseydi bence bu bile ümit vermezdi. Bu kadar siyasi tutuklu sizce önemli bir sorun değil mi. ben onu anlamak istiyorum?
Burt: Verilen sayıların doğru olup olmadığını bilmiyorum dedim.
Toricelli: Bizim siyasi suçlular ve işkence konusundaki duyarlılığımız Türkiye'ye ne derecede hissettirilmiştir? Bunun verilen dış yardımın düzenlenmesinde, formüle edilmesinde bir etkisi olmuş mudur?
Burt: Bu soruyu sorduğunuza sevindim. Söylediklerinizi elbette göz önüne alındı. Türkiye'de insan haklarının durumu ve Türk hükümetinin bu konuda aldığı yol üzerinde konuşalım dilerseniz. Sanırım Türkiye'de siyasi düzenin neredeyse tümüyle çöktüğü iki üç yıl öncesinden bakmak gerek olaya. Siyasi partiler hükümet kuramaz duruma gelmişlerdi. Terör günde 25 kişinin öldüğü boyutlara ulaşmıştı. Ekonomi alt üst olmuştu. Türk ordusu geçmiş yıllarda olduğu gibi, alınacak başka tedbir kalmadığından düzeni sağlamak için işbaşına geçti. Ekonomiyi tekrar rayına oturttular, hatta önemli ekonomik gelişme de sağladılar. Kendilerinin de çiğnendiğini kabul ettikleri insan hakları konusunda da önlemler aldılar.
İnsan haklarından en öncelikli olanı, yaşama hakkının, terör önlenerek sağlanması sanırım önemli bir adımdır. Anayasa oylamasındaki yüzde 90'lık oran, askerlerin yaptıklarının ve yapmak istediklerinin halk tarafından onaylandığının kanıtı değil midir? Yeni siyasi partiler kuruldu ve çok yakında seçimler yapılacak. Türk yetkililerin kaydettikleri gelişmelerden memnunuz. İnsan hakları raporunda da belirttiğimiz gibi, hâlâ sorulması gereken konular

olduğunu biliyoruz. Buna rağmen Türkler'e karşı hep samimi ve tarafsız olmaya çalıştık. Sonuç tarafsız ve sessiz bir diplomasinin başarısıdır." [77]

Türkiye'de insan hakları ve demokrasi konusundaki tartışmalar uzamadan bitti. Sıra yardım konusuna gelindiğinde bu konuların pek önemli olmadığı Burt'un şu değerlendirmesinden çok iyi anlaşılıyordu:

"Programımızı çizerken yalnızca Türkiye'nin toprak bütünlüğüne değil, bölgedeki kendi stratejik çıkarlarımıza yönelik tehditleri de göz önüne alıyoruz. Güney Avrupa'da askeri üstünlüğümüzü korumamıza, Orta Doğu'da istikrarı sağlamamıza ve buradaki ülkelerle stratejik ilişkilerimizi sürdürmemize, İsrail ile güvenlik ilişkilerimizin sağlığına yönelik tehditlerin hepsi Türkiye ile savunma anlaşmamızı belirlerken göz önüne aldığımız önemli faktörlerdir. Bunlar anahtar faktörlerdir ve Türkiye ile her türlü ilişkilerimizde bunları göz önüne almak zorundayız."

Avrupa Konseyi olarak

Türkiye ile 1981'de başka değer ölçüleri ile ilgilenen Batı, birkaç yıl sonra, 1983'e gelindiğinde; insan haklarını, hukuk devletini ve demokrasiyi unutmuş görünüyordu.

Oysa başlangıçta ne kadar çok ilgiliydiler Türkiye'deki demokrasi ile. Avrupa Konseyi Siyasi Komisyonu raportörü Avusturyalı Ludwing Steiner, İspanyol Luis Yanez Bornueva Ocak 1981'de Ankara'daydılar. Steiner ne de güzel konuşmuştu: 'Biz Avrupa Konseyi olarak, Türkiye'ye ve Türkiye'deki demokratlara yardımcı olmaya çalışmalıyız.'

Şubat ayının ilk haftasında Avrupa Parlamentosu'nun Türkiye'ye göndereceği heyete ilişkin Ankara'nın vereceği 'evet mi hayır mı' yanıtı konuşulmaya başlandı diplomatik kulislerde. 6 Mart'ta Hıristiyan Demokrat Alois Mertes başkanlığındaki F. Alman parlamento heyeti insan hakları durumunu incelemek için Ankara'daydı. Mertes de göz yaşartıcı şeyler söylemişti: 'Üyesi olduğumuz İttifak, sadece ortak savunma amaçlarına

[77] ABD Temsilciler Meclisi Dış İlişkiler Komitesi Tutanakları, 16 Mart 1983.

değil, aynı zamanda özgür demokrasiye dayanır.'

Arkadan Hans Bardens konuştu.'Sorgu yapmaya değil bilgi almaya geldiklerini' vurguladı ve 'Bizim için önemli olan gerçek demokrasiye dönüştür, demokrasiye ne zaman dönüleceği değil' dedi. 'Şimdilik her şey sakin görülüyor, ancak biz bir şey yapmazsak işlerin ilerlemeyeceği de anlaşılıyor' demek gereğini de duymuştu. Alman parlamenterlerin hazırladıkları raporda 'Türkiye'ye yardımın kesilmesi durumunda, demokrasiye dönüşün zorlanacağı' belirtildi. 'Ankara'nın insan haklarına saygı ve demokrasiye dönme konularında çaba harcaması' gerektiği de vurgulandı.

F. Alman Dışişleri Bakanı Hans Dietrich Genscher ile yeni Amerikan yönetiminin dış bakanı A. Haig, Türkiye konusunun başbakan Helmuth Schmidt'in yapacağı ABD gezisinde ele alınması için bir program hazırladılar. ABD ve F. Almanya gündeminde, 1981 Martı'nda, Türkiye vardı.

Alman parlamenterler ayrıca Uluslararası Af Örgütü'ne de bir yazı gönderdiler; 'Türkiye'de sistematik işkence yapıldığına ilişkin kanıt bulamadıklarını' bildirdiler.

Nisan'da ilgi doruğa çıktı. Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu (ICFTU) genel sekreteri, bir heyetle birlikte Türkiye'deydi. Bir hafta sonra, Avrupa Konseyi Assamblesi Başkanı Hans de Coster geldi.

Uluslararası Af Örgütü'nden Anne Burley ve emekli Amiral Backer önce Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral Necdet Öztorun'la görüştüler. A. Burley kısa konuştu. 'Türkiye'ye gelen yabancı heyetlere cezaevlerini gezme izni verilmiyor' dedi. Ay sonunda Kuzey Atlantik Assamblesi Güneydoğu Alt Komitesi başkanı Hollandalı parlamenter Van Der Stoel ile komite raportörü Mona Dohke başkentteydiler.

Avrupa Konseyi'nin ilkbahar toplantılarında Türk parlamenterlere 30 yıldır ilk kez oturacak yer ayrılmadı. Türkiye'de parlamento yoktu çünkü. Yine de Türkiye'nin üyelikten çıkarılması önerisi reddedildi. Alman parlamentosu Türkiye hakkındaki kararını açıkladı. Demokrasiye dönüş konusunda açıklık isteniyordu. MGK ve Devlet Başkanı Kenan Evren Amasya'da yaptığı konuşmada Türk görüşünü birkaç sözcükle özetleyi-

verdi: 'Dış baskı teper.'

Avrupa'nın hırçınlığını ABD'ne sıçratmamak gerektiğine inanılıyordu. Haziran sonlarında Prof. Aydın Yalçın ve Prof. Osman Okyar 12 Eylül'ü anlatmak için ABD'ye uçtular.

Temmuz başında ICFTU Türk-İş üyeliğini askıya aldı. Askeri hükümette görev almakta bir sakınca görmeyen Türk-İş Genel Sekreteri ve Çalışma Bakanı Sadık Şide 'Alınan bu karar, değerlendirmeye bile değmez' diyerek, işin içinden çıktı.

1981 yılının sonlarına doğru Avrupa parlamentosunun sağ kesim temsilcilerinden oluşan bir heyet Türkiye'deydi. F. Alman Hıristiyan Demokrat milletvekili Otto von Habsburg başkanlığındaki heyetten iki üye Türkiye'deki askeri yönetimin niteliklerini kavramışlardı. İrlandalı Muhafazakâr John David Taylor ile İngiliz Liberal Stanley Johnson 'Türkiye'deki askeri yönetimin Yunanistan'daki albaylar dönemi ile ya da Latin Amerika'daki diktatörlüklerle bir tutulmamasını' istediler.[78] Açık yüreklilikle 'Tercihimiz albaylar değil, generaller' dediler.

1982'ye girerken, dünyanın yeni yılda görünümünün nasıl olacağını, kestirmek güçtü. Afganistan, Polonya, Orta Doğu, Latin Amerika ve Afrika'sıyla dünya, ağır bir sorun yükü altındaydı. ABD'nin Avrupalı dostları, topraklarına nükleer füze yerleştirilmesinden yana değillerdi. ABD'nin bu konudaki baskısını kınıyorlardı. Türkiye'nin dışında yığınla sorunu vardı dünyanın. MGK ve Devlet Başkanı Evren'in yılbaşı konuşması, senaryonun aslını bilmeyenleri sevindirdi. Serbest seçimler en

[78] Bu bir ileri görüş mü yoksa müthiş bir rastlantı ya da akılalmaz bir benzerlik mi? Yunan cuntasının askeri polis örgütü ESA'nın işkencecilerinden binbaşı Teofiloyanakos yargıç karşısında hesap verirken önce "tek bir ESA eri mahkûm edilirse, orduda disiplin sarsılır" diye gözdağı verecek, sonra kendisini kurtarmak için astlarını suçlama yolunu seçecekti. İşkenceci Teofiloyanakos "Ben hiç kimseye tutukluları dövün demedim. Bağırarak korkutun dedim" diyerek aşağılık bir tutum sergilemesinden yıllar sonra benzer durum karşı kıyıda, Türkiye'de yaşandı. Aynı sözleri İlhan Erdost'un cezaevinde dövülerek öldürülmesiyle ilgili davada tanık olarak dinlenen Mamak Askeri Cezaevi Komutanı Albay Raci Tetik de söylüyor, "Vurun dedim ama öldürün demedim" diye ifade veriyordu (Kasım 1980). Albay Tetik yıllar sonra bir usta gazetecinin önünde, itiraflarına başlıyor "Sağcısıyla, solcusuyla, bütün insanlardan özür dilerim. Ben bir işkenceciyim, işkence yaptım" diyordu. İşin en ilginç yanı "özür" dilemesine yol açan işkenceleri gerçekleştirirken "talimatnameleri uygulamaktan" başka bir şey yapmadığını söyleyecekti. (Ahmet Kahraman'ın söyleşisi, 25 Eylül 1988)

erken 1983 sonbaharında, en geç 1984 ilkbaharında yapılacaktı. Herkes bunu duymak istiyordu. Anayasa hazırlıkları sürüyordu. Terör de durmuş gözüküyordu.

Avrupa Konseyi'nden 20 kişilik bir heyet Ocak 1982'de Ankara'daydı. İngiliz İşçi Partisi'nden Tom Unwin Siyasi Komisyon başkanıydı. Muhafazakâr İngiliz John Greave de Hukuk Komisyonu'ndan sorumluydu. Avrupa Konseyi üyelerine 12 Eylül yeniden anlatılmaya başladı. Bunca zamandır anlamadıkları 12 Eylül'ü bir kez daha dinleyeceklerdi. Avrupa Konseyi, bu gözlemlere dayalı olarak hazırlanan raporlardan 'Türkiye'ye yeni bir süre daha tanınması' sonucunu çıkardı. Türkiye'ye Ekim 1982'ye dek süre tanınmasını öngören önerge, 15'e karşı 81 oyla kabul edilirken, Türkiye'nin üyelikten çıkarılmasını içeren önerge 38'e karşı 75 oyla reddediliyordu. Avrupa Konseyi karar tasarısında, Türkiye'deki durumla ilgili olarak üye ülkelerin Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na başvurma hakları olduğu da anımsatılıyordu.

Aynı tarihlerde ABD yönetiminin Kongre'ye sunduğu yıllık İnsan Hakları Raporu'nda 'Türkiye'de terörün önlendiği ve insan haklarında gelişme olduğu' belirtiliyordu.

Haziran ayında Avrupa Ekonomik Topluluğu Leo Tindemans'ın raporunu görüştü ve raporu bir kaç değişiklik yaparak kabul etti. Rapordaki 'Anayasa' sözcüklerinin önüne 'demokratik' sözcüğü eklendi önce. Anayasa çalışmalarından nasıl bir Anayasa çıkacağını kestirmişlerdi. Ortak Pazar zirvesinde bir iki istek de dile getirildi: 'Türkiye'de düşünceleri ve sendikal çalışmaları nedeni ile tutuklananların serbest bırakılmaları ve sıkıyönetimin kaldırılmasına İlişkin cümle Tindemans raporuna eklendi. İsteklere en çok Tindemans güldü. Sonra da herkes.

Görünmeyen hükümet CIA

Türkiye'deki ABD Büyükelçisi R. Strausz Hupe, Mayıs 1982 başlarında Türk kamuoyuna tanıtılıyordu. Hupe, insan hakları konusundaki görüşünü özlü bir biçimde anlattı: 'Sabah kapıyı çalanın sütçü olması, benim insan hakları kavramım budur' dedi.

Oysa, Eylül ayının son günlerinde çok garip bir konuk çaldı kapımızı. Şimdiye dek, bu kadar açık seçiği olmayan türden bir 'resmi ziyaretti' üs-

telik. Amerikan Merkezi Haberalma Örgütü (CIA) Başkanı William Casey Türkiye'ye 36 saat süren bir ziyaret yaptı. Dışişleri Bakanlığı Protokol Genel Müdürü Akgün Kıcıman tarafından Esenboğa Havaalanı'nda karşılanan Casey, 28 Eylül akşamı geldi, 30 Eylül'de Ankara'dan ayrıldı. Ziyaret, resmi de olsa CIA başkanının ziyaretiydi. Bunun için. 15 Ekim'e dek gizli kaldı. CIA başkanı, Milli Savunma Bakanı Ümit Haluk Bayülken'le görüşmüştü. Uluslararası terörizm ve Ermeni terörü üstüne konuşmuşlardı.

W. Casey, bir Orta Doğu dönüşü uğradığı Türkiye'den önce Kenya, Fas ve Mısır'da da bazı görüşmeler yapmıştı.

Protokol Genel Müdürü tarafından karşılanan CIA Başkanı W. Casey'in ziyaretinden Dışişleri Bakanlığı yetkililerinin 'haberleri yok'tu.[79]

30 yaşında, Amerikan Deniz Kuvvetleri'nin CIA'ya verdiği Stratejik Hizmetler Bürosu'nda görev alan Casey'in bu ani ziyaretinden sonra Türkiye'de birçok insan David Wise ve Thomas B. Ross adlı iki Amerikalı gazetecinin yazdıkları bir kitabı düşündü. 'Görünmeyen Hükümet; CIA'. 1976'da *Onur* yayınları tarafından çıkarılmıştı. D. Wise ve B. Ross kitabın girişinde birkaç tümce ile özetlemişlerdi Görünmeyen Hükümeti:

"Bugün ABD'de iki hükümet var: biri görünen, diğeri görünmeyen. Birinci hükümet, yurttaşların gazetelerden, çocukların yurttaşlık bilgisi kitaplarından öğrendikleri hükümettir. İkincisi ise, soğuk savaşta ABD'nin politikasını yürüten birbiri içine geçmiş, gizli mekanizmadır. İkincisi, istihbarat toplar, casusluk yapar ve bütün dünyada gizli harekât planlar ve bunları uygular.

Merkezi Haberalma Örgütü bu topluluğun kalbi olmakla birlikte, Görünmeyen Hükümet, sadece CIA'den ibaret değildir. Bu kuruluşun memur kadroları gizli, çalışmaları ise ondan daha gizlidir. Bütçesi diğer ödenekler arasına saklanmıştır. Kongre, Görünmeyen Hükümete verdiği paranın ne miktarını bilir ne de ne yolda harcandığını.

Görünmeyen Hükümeti birçok kimse Ulusal Güvenlik Kurulu'nun yönetimi altında zanneder. Oysa, aldığı kararların birçoğu bu kurulda görüşülmemiştir bile. Bu kararlar adı fısıltıyla söylenen bir topluluktan çıkar.

[79] Cumhuriyet, 15 Ekim 1982

Kaç Amerikalı 'özel Grup'un' adını duymuştur?

İşte bu kitap Amerikan halkına bu çeşit bilgileri vermek için yazıldı. Kitapta, Görünmeyen Hükümet'in tarihi izlenmekte, Başkan Truman tarafından kuruluşu, Eisenhower ve Johnson zamanında gördüğü işler anlatılmaktadır. Görünmeyen hükümetin nüfuzunu genişletme çabaları ile yabancı ülkelerdeki darbe girişimleri açıklanmaktadır. Gizli hükümet, sadece istihbarat toplamanın çok ötesinde, politik savaştan tutun da tam kadrolu istilaya kadar çeşitli 'özel harekâta' katılmış bulunmaktadır.

Artık tarihe mal olduğu ve Görünmeyen Hükümet'in çalışma biçimini bütün çıplaklığı ile gösterdiği için kitabımıza Domuzlar Körfezi öyküsüyle başlayacağız." [80]

'Yayıncının notu'nda da ilginç gözlemler vardı. İlhan Erdost'u ana ana okudum:

"Türkiye'de CIA'nın faaliyetlerinin kavranabilir ilk sonuçlarının, CIA'nın kuruluşunun aşağı yukarı tamamlandığı yıllara, San Fransisco konferansına öngelen tarihlere rastladığını söylemek yanlış olmasa gerek. Türkiye'de, sola kapalı-sağa açık çok partili dönem, bu bölgede Amerikan emperyalizminin etkinliğini artırdığı bir tarihe rastlar. Ve 'demokrasi adı verilen' bu 'çok partili dönem' ile ilericiler üzerindeki baskılar daha da yoğunlaşarak hızlanır. Bir yandan 'Yabancı Sermaye Kanunu', 'Petrol Kanunu' çıkarılırken, bir yandan da TCK'nun 141 ve 142. maddelerinde yer alan cezaların dalga dalga arttırılması sağlanır, 6 aylık cezalar 3 ile 15 yıla çıkarılır.

Öte yandan Amerikalı asker ve sivil danışmanlarından, Barış gönüllülerine dek, bakanlıklardan köylere kadar ülke yoğun bir casus ağıyla örülür.

Dost ve düşman öylesine birbirlerinin yerini almış, sorunlar öylesine karmaşıklaştırılmıştır ki idam edilen devrimci gençlerin 6. Filo askerini bizzat denize atan gençler olmasının, pusuya düşürülerek kurşunlanan devrimci gençlerin CIA ajanı büyükelçi Commer'in arabasını bizzat yakan gençler olmasının, bir rastlantı değil, aynı karşı devrimci zincirin ayrı

[80] 'Görünmeyen Hükümet, CIA', David Wise, B. Ross, Onur Yayınları, İkinci baskı.

ayrı halkaları [81] olduğunun kanıtlarıyla ortaya konulabilmesi, son derece güçleşmiştir.

Dulles ile Zorlu arasında, 5 Mart 1959'da Ankara'da imzalanan ve zamanın TBMM'nin bilgisine dahi sunulmayan Türk Amerikan İşbirliği Anlaşması gereğince ABD'ye 'Sızma, yıkıcı faaliyetler, sivil saldırı veya dolaylı saldırı' halinde Türkiye'ye müdahale etme hakkı tanınmıştır. Neyin sızma, yıkıcı faaliyet, sivil saldırı olduğunun takdiri ABD'ye aittir.[82] ABD bugün beğenmediği yasal bir seçim sonucunu 'dolaylı saldırı' olarak niteleyerek Türkiye'ye müdahale etme hakkına sahiptir.

Türkiye müdahalenin yalın örneğini, daha 1960 sonrası yaşadı. Zamanın Başbakanı İsmet İnönü Kıbrıs bunalımı sırasında, sorunu, pek ihtiyatlı da olsa, ulusal çıkarlar açısından koyduğu için, hükümetten çekilme zorunda bırakıldı. İnönü o zaman şöyle diyordu:

> "Daha bağımsız ve şahsiyetli bir dış politika izlenmesini istiyorsunuz. Herkes aynı şeylerden bahsediyor. Bir görev veriyorum. Neticesi bana gelmeden Washington'un haberi oluyor. Sonucu memurumdan önce, Amerikan sefirinden öğreniyorum. Bu meselenin üstüne, vakit geçirmeden eğilmek lazımdır. Yoksa bağımsız dış politikadan bahsedilemez. Hatta iç politikada bile bağımsızlık düşünülemez.[83] Türkiye'nin düştüğü durum bugün daha da ağırlaşmıştır. CIA ajanı General Porter'ın kısa bir ziyaretiyle İnönü'nün iktidardan düşürülmesi arasında sıkı bir ilişki kurulmuştur da, aynı Porter ile İnönü iktidarından sonra kurulan

[81] ABD Büyükelçisi Robert Commer'in ODTÜ'de arabasını yakan öğrenciler arasında bulunan gençlik liderlerinden Taylan Özgür'ü öldüren polisin üzerinden bu olaya katılan 26 devrimci gencin listesi çıktı. Devlet "nam-ı diğer Vietnam kasabı" Commer'e karşı çıkan çocuklarını örtülü operasyonlarla öldürdü. Bu ve benzeri birçok eylemin ön saflarında yer alan gençlik liderleri Sinan Cemgil, Taylan Özgür, Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan, Hüseyin İnan, Ulaş Bardakçı tek tek öldürülüyor. 'Devlet destekli ve Allah rızalı' gerici ittifakından güç alan Kanlı Pazar saldırısıyla başlatılan örtülü operasyonlarda 12 Mart'a kadar 20 devrimci gencin daha yaşamına son verildi. CIA ajanı Philippe Agee yıllar sonra Firar isimli kitabında bu listenin anlamını açıklayacaktı:"CIA kendisinin en önemli düşmanları ve aleyhtarları hakkında geniş bir liste hazırlar. Bu liste o kişilerin yaşam öykülerine, onların nerede nasıl bulunabileceklerine bilgiler içerir. Amaç, askeri darbe olduğu zaman bu bilgi arşivini o ülkenin istihbarat teşkilatına verip bu kişilerin tutuklanmasını sağlamaktır"

[82] Menderes'in Dramı, Şevket Süreyya Aydemir. İstanbul 1975, syf 243.

[83] Emperyalizm ve Eğitimde Yabancılaşma, M. Şükrü Koç, Ankara, 1970, syf 165-166.

hükümet arasında bir ilişki olup olmadığı üzerinde aynı açıklıkla durulmamıştır."

1982'nin en ilginç olayı "CIA Başkanı W. Casey'in ani ziyareti miydi?" diye düşündüm hep. Belki değildi, belki de daha ilginç "arka kapı" ziyaretleri olmuştu.

1983'te Batı ile ilişkilerimizin kısa ve anlamlı özetini Cumhurbaşkanı Kenan Evren verecek gözümüzün içine baka baka "Avrupa Konseyi bizi çıkaramaz. Avrupa Konseyi bizi bu teşkilattan çıkaramıyorsa bunun iki sebebi vardır. Birisi Türk Ordusu'nun gücünü bilir, kendisine lazım olduğunu bilir onun için çıkaramaz" diyecekti.[84]

[84] Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in konuşması, 4 Ekim 1983

4. Bölüm
Siz dâhi misiniz

İşkence savlarına vali şaşırmadı

Fransa'da yayınlanan *Nouvelles Litteraires* dergisi, Naziler ve Nazizm konusunda yayınlanan belgesel eserlere dayanarak Hitler'le bir bilim kurgu söyleşi yayınladı. Hitler yaşasaydı varsayımına dayanılarak hazırlanan söyleşi, günümüzün gerçeğini de anlatıyordu:

"-Adolf Hitler, siz bir dâhi misiniz?
-Evet, ben bir dâhiyim. Doksan üç yaşındayım, hâlâ benden söz ediliyor ünlü dergi ve gazetelerde. Dâhi olmasam bunu başarabilir miydim?
-Hakkınızda yazılanlarla, sürekli kötüleniyorsunuz, lanetleniyorsunuz hatta?
-Ne münasebet? 1933'te başardığımı 1983'te yine başarıyorum. Almanya, şimdi yine özlediğim büyüklüğe kavuştu.
-Sizinle bunun ilgisi ne? Siz yenilmediniz mi?
-Bu, askerlerimin hatasıydı. Benim hatam değil. Biliyorsunuz, deha fikirden oluşur. Benim fikirlerim kazandı. Ordum yenildi. Bir ülke dünyayı fethedecek dememiş miydim? Amerika ve SSCB benim bu ilkemden hareket etti.
-Nazi ideolojisi ne oldu?
-Siz hâlâ gerçekleri anlamamış görünüyorsunuz. Nazizm, Nasyonal Sosyalizm demektir. Bugün, bütün dünya nasyonal (milliyetçi) eğilimlerin peşindedir. Hatta aşağılık ırklar bile. Nijerya'yı düşünün, iki milyon yabancıyı sınır dışı ediyor. Bunlar benim buluşumdur. Ve ben de bu gerçekleri hepinizden önce gördüğüm

için bir dâhiyim.
-Düşündüklerinizi zalimce uyguladınız, politikanız çok acımasızdı?
-Bana mı söylüyorsunuz bunları? Bugünkü dünyaya bir bakın şöyle. SSCB'den Vietnam'a, Kamboçya'dan Cezayir'e, Endonezya'dan Orta Amerika ülkelerine bakın. Kesin sonuç böyle milyonları öldürerek alınmıyor mu hâlâ?
-Yalnız öldürmediniz, birçok masum insana işkence de yaptınız?
-Bu fena olsaydı, bugün hâlâ uygulanır mıydı? Bu konuda da dünyanın birçok ülkesinde beni izleyenler var. Dâhi olduğuma inandırmak için ne yapabilirim lütfen söyler misiniz?"
Tarih Hitler'i doğruluyordu. Hitler'den yıllarca sonra, Kıbrıs kıyısındaki gözaltı merkezinin önünde askeri bir araç durdu. Vakit gece yarısını geçiyordu. Gece boyunca Lefkoşa'dan adanın karşı yakasına doğru yol almıştı. Araçtan, merdivenin ilk basamağına sıçrayan iki kişiden biri sömürge valisi, öteki ise askeri komutandı.
Vali yıllar sonra 'Doğruca sorgulamanın yapıldığı odaya girdik' diye başlayacaktı, anılarını anlatmaya:
"Hiçbir kötü davranış belirtisi görmedik. Daha önce sorgulanan köylülerde de herhangi bir zor uygulamanın belirtisine rastlamadık. Ama Ada'nın tümü o gece sorgulama merkezine yaptığımız ziyareti ertesi sabah öğrenmişti. Bizim gece ziyaretimiz, Kıbrıs buhranında işkence yapılmasını engellemek üzere yayınlanan tüm genelgelerden daha çok işe yaradı."

Bu tavır bir siyasal isteğin açığa vurulmasıydı. Olay 1950 yılının sonlarına doğru Kıbrıs Yunan ayaklanmasının son aylarında meydana geldi. Güvenlik durumu tehlikeliydi. Askerler ve siviller öldürülmüştü. Yürütülen şiddet kampanyasının, İngiltere, Türkiye ve Yunanistan arasında çok eskiye dayanan Kıbrıs anlaşmazlığının siyasal çözümüne yönelik bir hareketi kesintiye uğratmak amacını taşıyıp taşımadığının anlaşılması zorunluydu. Ele geçirilen isyancılardan alınacak istihbarat bilgisine gerek duyuluyordu.

İşkence savları o gece valiye iletilmişti. Vali şaşırmamıştı. Daha önce de, Yunanistan, İngiltere hakkında Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komisyonu'na bir yakınmada bulunmuştu. Kıbrıs'ta kırbaçlama ve toplu-

ca cezalandırma yöntemleri vardı. Sorgulamalar sırasında vahşice davranışlarda bulunulduğu savlanıyordu.

Vali Sir Hugh Caradon, yeniden o günleri anımsadı Lefkoşa'dan uzaklaşırken. Kendisinin ve Kıbrıs'taki İngiliz subaylarının, insan haklarına aykırı davranışla suçlanmalarının ve uluslararası bir kuruluşun soruşturmasına konu olmalarının ne demek olduğunu çok iyi bildiği için, arabasına atladı ve doğruca olay yerine gitti. İşkenceye karşı olduğunu başka türlü anlatma şansı yoktu.

1980'lerde işkenceyi araştırmak ve engellemek için siyasal isteğin varlığının, birçok durumda, bu İngiliz valisinin yetkisinden daha karmaşık olduğu apaçık ortada.

El yazması çevirisini, gözlerim yerinden uğrayarak okuduğum bu kitapta yer alan 98 ülkeye ilişkin kötü davranış ve işkence raporları, bazı ülkelerdeki bilinçli bir işkence kararlılığının varlığını gösteriyor. Bu ülkelerin birçoğunda kötü davranış ve işkenceyi önlemek için bir isteğin bulunmadığını ortaya çıkarıyor.[85]

Buna karşın, hükümetlerin uluslararası düzeyde işkenceyi yerdikleri görülüyor. Ama 1980'lerin başından bu yana Uluslararası Af Örgütü'nün saptamalarına göre, dünya ülkelerinin yarısına yakınında hükümlü ve tutuklulara kötü davranılıyor ve işkence yapılıyor ya da bu tür davranışlara göz yumuluyor.

Kitap Hitler'le yapılan bilim kurgu söyleşiye neredeyse doğruluk kazandıracak tarihsel sürecin gelişimine de değiniyordu:

"İşkenceyi ortadan kaldırmak için çok uzun süreli yaptırım belgeleri ve çok uzun soluklu bir çalışma gerekiyor. 1972 yılında Uluslararası Af Örgütü'nce başlatılan işkencenin kaldırılması kampanyası, 1973'te örgütün ilk işkence raporunun yayınlanması, işkencenin devletin siyasal bir aracı olarak kullanılmasına son verme yolunda, topluca kararlaştırılmış bir dürtünün başlangıcını gösteriyordu.

O günden bu yana geçen on yıllık süre içinde önemi yadsınamayacak başarılar kazanıldı. Örneğin bir milyonu aşkın kişi Birleşmiş Milletler'e bir dilekçe ile başvurarak, işkenceye karşı bir karar alınmasını istediler. Bu

[85] Amnesty International Report 1984, Torture in the Eighties

girişim, 1975 yılında, İşkenceye Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin ilk metnini oluşturdu. Ve bütün insanların 'İşkence ve Öteki Zalimce İnsanlık Dışı Onur Kırıcı Davranış ve Cezaya Karşı Korunmasına ilişkin' kararın hızlandırılmasına yardımcı oldu.

Birleşmiş Milletler, öteki hükümetler arası örgütler ve bağımsız örgütler, işkenceye karşı uluslararası ölçütler ve onun süregelen kullanımına karşı savaşmak üzere birbirine koşut çalışmalar yürüttüler. Sayıları giderek artan yerel insan hakları gurupları, bu kuruluşlardan bağımsız olarak, kendi ülkelerinde uygulanan işkenceyi kamuoyuna duyurmak ve belgelerle kanıtlamak için yüreklilikle çalışıyorlar. Kitle iletişim araçları, insan haklarına aykırı davranışlara, özellikle işkencelere on yıl öncesine oranla daha yoğun bir biçimde yer veriyorlar.

Bunun nedeni işkencenin on yıl öncesine oranla artması değil elbet. Ancak, çok sayıda bağımsız kuruluş, bu olayları soruşturuyor. Gazeteciler dünyanın her yerinde işkence savlarını kendilerine özgü yöntemleri ile daha çok araştırıyor.

İşkence durdurulabilirdi

Tutuklular ve yakınları bugün artık bu ulusal ve uluslararası çabalar nedeniyle uluslararası desteğin daha geçerli ve daha etkili olduğunu biliyorlar. Bu tür doğrudan yardım araçlarının birisi de 1974'te kurulan Acil Eylem ağıdır. Uluslararası Af Örgütü'nün etkinliğini arttıran bu kuruluşun görevi, dünyanın herhangi bir ülkesinde, adı bilinen ve işkence görme olasılığı ile karşı karşıya olan bir kişi adına, bu ağa katılanlardan gelecek telgraf ve mektuplara hızlı bir biçimde yanıt sağlamaktır. 1983 yılında 47 ülkede yaklaşık otuz bin kişi bu ağ içinde görev aldı. 1974-1979 yılları arasında Af Örgütü 32 ülkede, toplu tutuklamalar dışında, işkence tehlikesi ile karşı karşıya olan 1143 kişi için aracılık girişiminde bulundu. 1980 başından 1983 ortalarına kadar geçen sürede ise 45 ülkede 2687 kişi hakkında aynı girişimde bulunuldu. Bu tür eylemin etkili olabilmesi tutuklu yakınlarından, hızlı bir biçimde sağlıklı ve güvenilir bilgi ulaştırılmasına bağlı. Çünkü, işkence genellikle gözaltına alındıktan sonraki ilk günlerde yapılıyor.

Uluslararası Af Örgütü'ne ulaşacak bilgilerin doğruluğu hükümetin iş-

kenceyi durdurması ve kişinin çektiklerinin sona erdirilmesi nedeniyle çok önemli.

Son yıllarda bu tür bilgilerin giderek artan akışı, salt 1980'li yıllarda işkencenin büyük bir uluslararası sorun olmayı sürdürmesinin bir belirtisi değil. Harcanan çabalar boşa gitmiyor. İşkence korkusu duyanlar, yakınları işkence olgusu ile karşılaşanlar, yardım için ülke dışına ulaşmanın yollarını daha iyi öğrendiler. Ama, yapılacak daha çok, ama çok iş var.

İşkence durdurulabilirdi. Durdurulması için gerekli yasal, uluslararası bir örgü vardı. İşkenceyi teşhir edecek ve doğruluğunu kanıtlayacak yaşırtma yöntemleri de vardı. Olmayan tek şey, hükümetlerin insanlara işkence yapılmasını durduracak siyasal istekleridir. Olay bu kadar basit. Ve bir o kadar da zor. Af Örgütü, işkenceye karşı yürütülen kampanya çerçevesindeki bu son raporu, sözü edilen siyasal isteğin yaratılmasına yardımcı olacağı ve bizim kuşağımızın işkenceyi yeryüzünden kovacağı umudunu taşıyor."

İşkence konusunda, günümüzde kendisini izleyenlerin var olduğu yargısı, Hitler'i haklı çıkarıyor. 'İşkence fena olsaydı, bugün hâlâ uygulanır mıydı?' sorusunun, kime-kimlere yöneltildiği belli.

Bu soruya 98 ülkeden yanıt verecek insanlar, istenirse, bulunabilir diye düşünüyorum. Ama bu bir ayrıntı. Asıl, Hitler'in yıllar sonra göremediği ya da görmek istemediği bir şey var. 'Fena olsaydı, bugün hâlâ uygulanır mıydı?' yaklaşımı önemli bir yanlış içeriyor. Hitler, savladığı gibi bir dâhi olsaydı "işkencenin bugün kurumlaştığını da.." görebilirdi. Milyonların ölümünü örgütleyen Hitler, anlaşılan, geleceğin bu ayrıntısını akıl edememişti.

İşkencenin dünyanın birçok ülkesinde, kurumsal bir nitelik kazandığı, artık tartışılmıyor bile. Bu gerçek Uluslararası Af Örgütü'nün "İşkencenin nedeni tek tek işkencecilerin sadist olmaları değil." yargısıyla doğrulanıyor.

"İşkence çoğunlukla, muhalefeti bastırmayı amaçlayan devletin güvenlik anlayışının bir parçası. İşkencecinin elektrodunda ya da şırıngasında yoğunlaşan şey devletin gücü ve sorumluluğudur. Tek tek işkencecilerin eylemleri ne kadar sapık olursa olsun, işkencenin kendisinin bir mantığı

var: Aşağılama, psikolojik baskı, ruhsal yıkıntı sağlama ve fiziki acı ile bilgi edinmek ve de ona yakın olanları sindirmek.

İşkence, çoğunlukla devletin güvenlik stratejisinin ayrılmaz bir parçası olarak kullanılıyor, örneğin, bir hükümet gerillalar tarafından tehdit ediliyorsa, ele geçirdiği isyancılardan yaşamsal bilgiler elde etmek için işkence uyguluyor. Ancak, hükümet bu güvenlik tanımını genişletecek olursa, doğal olarak kendisini tehdit eder gördüğü kişi ve kuruluşlar çoğalıyor, örneğin; öğrenciler, sendikacılar, işçiler, savunma avukatları ya da hedef alınan toplumsal sektörlerin, sindirilmeleri yeni koşullar altında işkencenin mantığı ve sonuçta uygulanma alanı oluyor.

Olağanüstü hal yasaları güvenlik güçlerine çok geniş tutuklama yetkisi verdiği için, bu dönemlerde işkence daha kolay ve daha sorumsuzca uygulanabiliyor. Örneğin, askeri yönetimler hükümet işlerini, yargısal işleri ve polisiye görevlerin tümünü birlikte üslendikleri zaman bu süreç daha da hızlanıyor.

Uruguay hükümetinin Ulusal Bağımsızlık Hareketi'ne (MLN) ya da Tupamarolar'a karşı verdiği mücadele bu yaklaşıma denk düşen bir örneği oluşturuyor. Uruguay'da işkence 1960'larda polisin bir sorgu yöntemi olarak başladı. 1971'de ordu duruma el koyunca, o zamana dek polisin sorgulama yöntemi olarak süregelen işkence, çok daha geniş çapta uygulandı. 1972'de Devlet Güvenliği ve İç Düzen Yasası çıkarıldı. Bu yasa ile güvenlik güçlerine çok geniş yetkiler tanındı. Bir yıl sonra sivil yönetim maskesi altında, askerler hükümetin denetimini ele geçirdiler. Sonuçta, 1972 yılında çıkarılan bu olağanüstü hal yasası, şiddet eylemi olmayan, siyasal ve sendikal eylemler nedeniyle kendilerinden kuşku duyulan, yüzlerce binlerce kişinin gözaltına alınabilmesi için yasal bir dayanak oluşturdu. Ve bunlardan birçoğu ağır işkenceler gördü. Önceleri Tupamarolar'a uygulanan yasa dışı bu yöntemler, 1975'ten başlayarak, askeri birimlerin eline düşen hükümetin barış yanlısı karşıtları için bile olağan bir uygulama oldu.

İşkencenin özel nedenlerinden biri de, kurbanların sindirilmesi, güçlü muhaliflerin eylemlerini daha ileri götürmelerinin engellenmesi için gözlerinin korkutulması oluyor, örneğin, Kore Cumhuriyeti'nde bildiri

dağıttıkları için gözaltına alınan öğrencilere polis merkezlerinde rutin olarak işkence yapılıyor ve daha sonra haklarında hiçbir yasal işlem yapılmaksızın serbest bırakılıyorlar.

Kırsal kesimde yaşayanların işkence ile sindirilmeleri ise, bu bölgedeki insanları hükümet denetimine almanın bir yolu. Örneğin, 1980 başlarında Guatemala'da uygulamaya konulan, 'karşı ayaklanma operasyonları' köylülerin gerillaları desteklemelerinin önlenmesi amacına yönelikti. İşkenceden ölümcül hale gelen köylüler, yakınlarına gösteriliyor ve yardım engelleniyordu. Kırsal bölgelerde yayınlanan gazetelere, işkence gören insanların fotoğraflarının basılmasına yönetimce izin veriliyordu. Bu, görünüşte, kayıp olanların ailelerine yardım amacı taşıyan bir uygulamaydı. Ama tüm yurttaşlara da hükümete karşı çıkmamaları için yapılan bir uyarıydı."

İran, Endonezya, Pakistan

Çoğu kez işkenceciler, eylemlerini halktan gizlemek gereksinimi duyuyorlar. Doğu Timor'da kullanılan ve 1983 Temmuzu'nda Uluslararası Af Örgütü'nün eline geçen gizli bir Endonezya ordu yönetmeliğinde şöyle deniliyor:

"Sorgulama amacıyla eğer kuvvete başvurulması gerekiyorsa, o bölgede yaşayan insanlardan bu olaya tanıklık edebilecek tek bir kişi bile olmaması sağlanmalıdır ki, halkın antipatisi kazanılmasın.

İşkence ve kötü davranış bazı koşullarda, yargı kararı ile kesinleşen cezalara ek bir ceza olarak uygulanıyor. Örneğin, Pakistan'da 1977'den, Mozambik'te 1983'ten bu yana adi ve siyasal hükümlüler, bazen halkın önünde, kırbaçlanıyorlar.

Tutuklular, genellikle sorgulamadan ve yargılanıp hüküm giymelerinden sonra kötü davranışlar ve işkence ile karşı karşıya geliyorlar. Örneğin, Güney Kore'de katı cezaevi kurallarına karşı açlık grevi yapan hükümlüler sürekli dövülüyorlar. 1982'de bu nedenle bir hükümlü öldü, birçoğu ise hastanelere kaldırıldı. Fas'ta ise, gözaltı süresinde kötü koşulların neden olduğu hastalıklar nedeniyle on beş askeri tutuklunun öldüğü belirlendi.

Gerçek şu ki, 1980'lerde işkence hâlâ bir bela olarak ayakta duruyor.

Yöntemleri çeşitli, örneğin birçok ülkede uzun süreden beri uygulanan falaka ile Guatemala'da yeni geliştirilen sönmemiş kireçle vücudu yakma gibi yöntemler var. Suriyelilerin 'Kara Esir' yönteminde, ısıtılmış metal bir şiş, elektrikli bir araçla kurbanın makatına sokuluyor. Ruanda'nın 'kara hücre' işkencesinde ise kurban, bir yıl veya daha fazla bir süre ışıksız ye duvarları siyah boyalı hücrelerde yaşatılıyor.

Birçok ülkede işkence, tüm sınıfları kapsamakla kalmıyor, bazen tüm yaş gruplarında da işkenceye uğrayan insanlar bulunuyor. Bazı ülkelerde ise siyasal tutuklular kadar, adi suçlular da işkence görüyorlar. El Salvador'dan çocuklara işkence yapıldığına ilişkin bir rapor geldi. İran'da Evin Cezaevi'nde, çocuklar annelerine yapılan işkenceleri izlemeye zorlanıyorlar. Kadınlar çoğu kez erkek işkencecilerin ellerinde ayrıca özel bir aşağılanma ile yüz yüzeler. Kongo'ya sığınan yabancı uyruklu kişilere, ülkeye casusluk yapmak için geldiklerini söyleyinceye dek işkence yapılıyor.

İşkence kanıtlarının önemsiz olduğu düşünülmüyor. Kanıtları, ilk elden kurban anlatımları, olayların tanıkları ve kurbanları işkenceden kısa bir süre sonra gören kişiler oluşturuyor. 1970'lerde işkenceyi bir politika olarak uygulayan ülkelerden birçoğunda iktidar değişikliği oldu. 1974'te Portekiz ve Yunanistan'ı, 1979'da İran, Nikaragua, Ekvator Ginesi, Uganda, Demokratik Kamboçya ile Kızıl Kımerler ve Ian Smith başkanlığındaki Rodezya'yı bunlar arasında sayabiliriz. İşkencenin, söz konusu bu ülkelerde gerçekten büyük boyutlara ulaştığı, yönetim değişikliğinden sonra gündeme gelen yargılamalarla ortaya çıktı. İşkence suçluları yargılanırken, işkence yapan kuruluşların iç işleyişleri, yöntemleri yeni ve ayrıntılı kanıtlarla ortaya kondu. İşkence yapan kuruluşların varlığı, bu hükümetlerin bu konudaki sorumluluk derecelerinin bir kanıtını oluşturuyor. Bazı polis güçlerinin yanı sıra askeri ve istihbarat birimleri ile cezaevleri görevlileri de işkenceye katılıyorlar. Bu da işkencenin yaygın bir biçimde kurumlaştığını gösteriyor."

İşkence yaptıkları savı ile yargılanan güvenlik görevlilerinin duruşmaları izlenecek olursa, işkence yöntemleri ve işkencecilerin eğitildikleri ortaya çıkıyor. 1970 yılında Yunanistan'da işkence suçlularının yargılan-

maları sırasında, bu türde az rastlanabilecek, bir dizi kanıtı Uluslararası Af Örgütü elde etti ve yayınladı.[86]

Arjantin, Guatemala ve Uruguay'da, işkenceye katılan ya da işkence yapan ve daha sonra sürgüne gönderilen güvenlik görevlilerinin tanıklıkları da önemli birer kanıt olarak Uluslararası Af Örgütü'nün elinde bulunuyor. İşkencecinin, birey olarak psikolojik koşullanmasını bu kanıtlar doğrultusunda tanımlamak mümkün.

1967-1974 Yunan deneyimi en geniş ayrıntısına dek biliniyor. Tanınan antikomünist ailelerden geldikleri bilinen genç askerler temel bir eğitimden geçirildikten sonra, askeri polis olmak için ayrı bir eğitimden daha geçiriliyorlardı. Daha sonraki elemelerle birçoğu işkenceci oldular. Bu ayrımın özel ayrıcalıkları vardı. Prestij gibi, özel araba, özel ücret ve izin süresi gibi olanaklar sağlanıyordu işkencecilere. Atina'da çalışıyorlardı, taşraya atanmıyorlardı. Bu askerler köylü ve işçi kökenli ailelerden geliyorlardı. Bu görevi kabul etmek için güçlü nedenleri vardı. Başlangıçta bu görevin gerektirdiklerini bilmiyorlardı. Ancak eğitime başlar başlamaz, anlaşılmaz bir durumla karşılaşıyorlardı. Eğitimlerinin büyük bir bölümü, dövmek ve arkadaşları tarafından dövülmekle sürüp gidiyordu.

---

[86] Yunanistan'da işkence: Birinci işkenceciler Davası 1973. Uluslararası Af Örgütü Yayınları. 1977. 'Komşunun Oğlu' adlı dokümanter bir film bağımsız bir grup Danimarkalı yapımcı tarafından çekildi. Filmi isteme adresi: A.I. Frederiksgade 1360 Kopenhag-Danimarka. O günden bugüne beyaz perdeye aktarılan onlarca cunta dönemi acıları oldu. İz bırakan bazı filmler ve yönetmenler şöyle: Garaj Olimpo (Marco Bechis), Persepolis (Marjane Satrapi, Vincent Paronnaud), Resmi Tarih (Luis Puenzo), Last Train (Dana Vavrova, Joseph Vilsmaier). Dünyada insan hakları sorunlarıyla uğraşan birçok kuruluş var: Amnesty International (Uluslararası Af Örgütü) 10, Southamlon Street. GB-Londra WC 2E 7HF İngiltere / Commission Europeenne des Droits de L'Homme (Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komisyonu) Conseil de L'Europe. 67000 Strasbourg- Fransa / Medico International (Uluslararası Doktorlar Örgütü) Hanauer Landrst. 147/149 6000 Frankfurt I Almanya / Federation Internationale des Droits de L'Homme (Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu) 6. Rue J.-Chr Amat Ch-1202 Geneve-İsviçre / Terres des Hommes (Çocukların İnsan Haklarını Koruma Örgütü) Postfach 4126 4500 Osnabrück-Almanya / Gesellschaft für bedrohte Völker (Halkları Koruma Örgütü) Postfach 159 3400 Göttingen-Almanya / Federation Syndicale Mondiale (Dünya Sendikalar Federasyonu) Representation Aupres de L'Office Europeen des Nations Unies et du BİT Rue Fendi. 10 CH-1211 Geneve-İsviçre / Europäischer Gewerkschriftsbund (Avrupa Sendikalar Birliği) Rue Mantagne aux Herbess Potageres,37, B-1000 Bruxelles I-Belçika / International Commission of Jurists (Uluslararası Hukukçular Komisyonu) P.O. Box 120 109 Route des Chere CH-1224 Geneve-İsviçre

Onlara, eğitim subaylarının berelerinden bir lokma koparıp yemeleri öneriliyordu. Ya da bu subayların resimleri önüne diz çöküp bağlılık yemini etmeleri isteniyordu. Bu ideolojik ve psikolojik koşullandırmalardan sonra; önce, gardiyanlık yapıyorlardı. Bir aşama sonra şüpheli kişileri tutuklamakla görevlendiriliyorlardı. Son olarak da onlara işkence yapmaları emrediliyordu, işkence yapmakta kararsızlık gösterenlerle önce alay ediliyor sonra da dövülüyorlardı:

> "Birinci işkenceciler davası yargılamaları sonucunda, bu kişilerin 'Sapmış kişilere' karşı devletin güvenliğini korumak gibi yüce bir görev yaptıklarına inanan, işkence eğitimi görmüş insanlar oldukları ortaya çıktı. Yaptıkları işin suç olduğunun bilincine varsalar bile, devlet hiç umulmadık bir anda kendilerini cezalandırmaya kalksa da üstlerinin kendilerini koruyacaklarına inanıyorlardı.
> Uluslarfarası Af Örgütü'nün elinde biriken kanıtlar, 'işkencenin ön koşulları' konusuna da bir açıklık getiriyor. Olağanüstü hal ve benzer yasalar gibi geniş tutuklama ve gözaltına alma yetkilerine izin verilen dönemler, işkenceyi kolaylaştırılabiliyor. Şüpheli kişiler hiçbir gerekçe gösterilmeksizin tutuklanabiliyorlar. Devlete karşı suçlara, her yöne çekilebilecek, geniş yorumlara açık tanımlar getirilebiliyor.
> İşkence, genellikle gözaltına alınma süresinin ilk günlerinde yapılıyor. Gözaltına alınanlar bu saatlerde hiç kimse ile görüştürülmüyor. Bu kişilerin yazgısı tamamen güvenlik güçlerinin eline bırakılıyor. Avukat, doktor ve yakınlar gözaltına alınanlarla kesinlikle görüştürülmüyor.
> Bazılarının gözaltına alınmaları da gizlilik içinde yapılıyor. Yerleri, ancak onları alıp götüren güvenlik güçlerince biliniyor.[87] Yetkililer, çoğu zaman, gözaltına alınan bazı tutukluların ellerinde olduğunu yadsıyorlar. Bu, onlara işkence yapmak, onları öldürmek ya da kaybetmek olanağını sağlıyor."

1980'li yıllarda 98 ülkede, insan haklarına aykırılıkları yaşayan insanlar vardı. 1980'li yıllarda Türkiye'de neler oluyordu?

[87] SHP Diyarbakır milletvekili Kadir Narin, İçişleri Bakanı'na verdiği bir sözlü soru önergesinde Türkiye'de 800 kişinin kaybolduğunu iddia etti.

Ölümle yaşam ince çizgi

İşkenceden söz etmek, işkenceyi bir güvenlik politikası yapanları kızdırıyordu:

> "Bir zamanlar sömürgelerinde özgürlük için savaşanları kitle halinde öldüren ülkelerden bazılarının bugün özgürlük ve insan haklarının öncülüğünü kendilerine yakıştırmaları, terör olaylarında yan tutınaları ve bu eylemlere arka çıkmaları ibretle izlenmesi gereken gelişmelerdir. Bu gibi ülkelerin tarihin şaşmaz değerlendirmesinden kendilerini kurtaramayacaklarına inanıyoruz." [88]

Bu tür değerlendirmelerin yapıldığı günlerde Türkiye'de 'insanlar tarihin şaşmaz değerlendirmesine' mal olan işkence ve kötü davranışlar yaşıyorlardı:

> "Burada mahkemede anlattığım gerçekleri ben emniyette de anlattım. Anlatınaya çalıştım. Emniyette gerçek olmayanı kabul etmemek ve hiç kimseyi suçluyor durumuna düşmemek için çok uğraştım, bütün baskılara ve işkencelere rağmen gerçek dışı suçlamaları reddettim. Hiçbir arkadaşımı herhangi bir itham altına sokabilecek bir tek kelime söylemedim.
> Ben burada bizlere yapılan işkencelerin nasıl gerçekleştirildiği hakkında konuşmayacağım. Çünkü bu insanlık dışı iğrenç hareketleri dinlemekten kimse hoşlanmaz, herkes tiksinir, ben de bunları anlatmaktan tiksinirim. Bu sebeple yapılan işkence çeşitleri ve uygulamalar üzerinde konuşmayacağım. Arkadaşlarıma yapılanlar bana da yapıldı. Arkadaşlarımın bazılarına yapılan işkencelere tanık oldum. Bana yapılan işkencelerin birçoğunu da arkadaşlarım gördü.
> İşkencede ölümle yaşam arasında çok ince bir çizgi üzerinde haftalarca, aylarca ölümle her an yüz yüze yaşadım, ölüme o kadar yakın olmak, bir müddet sonra ölümü, bir kaygı ve korku kaynağı olmaktan çıkarıyordu. Hatta ölümün bir kurtuluş çaresi olarak özlendiği anlar da yaşanıyordu.
> Benim için katlanılması en zor olan işkence, erkek ve kadın di-

[88] Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in 1-8 Mayıs 1983 tarihleri arasında düzenlenen Kadın Dernekleri Federasyonu seminerine gönderdiği mesajdan. Nokta, Mayıs 1983, syf 8.

ğer arkadaşlarımın ve eşimin son derece insanlık dışı maddi ve manevi bir durum ve işkence altında bulunmalarını görmek oldu. İşkenceciler orada bulunan arkadaşlarıma ve tanımadığım diğer insanlara yaptıkları işkencelerin birçoğunu bana zorla seyrettiriyorlar ve dinlettiriyorlardı. Bu, katlanılabilecek bir işkence değildi. Hele bir süre sonra, işkenceciler arkadaşlarımın ve eşimin işkence altında olmalarının sebebi olduğumu söylemeye başladılar ki, o koşullar dayanılmaz oluyor. Bu sürekli telkinler altında bir müddet sonra insan psikolojik baskı altında kalıyor, sağlıklı düşünmeyi kaybediyor ve arkadaşlarına işkence ediliyor olmasına gerçekten kendini sorumlu tutmaya başlıyordu.

Gerçek olmayan ve gerçek olmadığı için de kabul etmek istemediğim ve bu sebeple dünya kadar işkence gördüğüm ve direndiğim, arkadaşlarımı ve kendimi gerçek olmayan suçlamalarla suçlanmaması için ölümü dahi göze aldığım halde, sevdiği insanların ve arkadaşlarının işkence görmesi tehdidi karşısında her türlü suç kabulünün hiçbir ağırlığı ve önemi kalmadığı bir noktaya ulaşılıyor. İnsan, o koşullarda kendi canını sakınmadığı bir noktaya ulaşıyor ama ölüm anına kadar bile sevdiği insanları sakınamamazlık edemiyor.

'Buradan kabul etmeden kurtulamazsın, herkes kabul ediyor, sen de kabul edeceksin ve yazacaksın. İşkenceye daha kaç gün dayanırsın, 90 gün dayandın diyelim, bir 90 gün daha izin alırız. Olmazsa tekrar izin alırız. Yeni kanuna göre, cezaevinden alır ve devam ederiz. Mamak'tan cezaevine getirdiğimiz ve işkenceye devam ettiğimiz insanları görüyorsun. Boşuna direniyorsun. Sonunda nasıl olsa kabul ettireceğiz.' diyorlardı. İşkencede öldürülmüş devrimcilerin isimlerini sayarak bu işi nasıl yaptıklarını ve ne kadar kolay yapabileceklerini anlatıyorlardı ve doğru söylüyorlardı. Örneğin Behçet Dinlerer'i nasıl öldürdüklerini övünerek anlatıyorlardı.

'Öldürürüz, kesin yetkimiz var' diyorlardı ya bu suçlamaları kabul edecek ya da sağ çıkamayacaksın, 'MGK'dan emir aldık' diyorlardı.

Eşime de benimle birlikte işkence yapıldı. Birlikte işkence yaptıkları bir seansı anlatayım. Sonradan hastaneye sevk kâğıtlarında 18 Şubat tarihli olduğunu öğrendiğim gün bana ve eşime birlikte işkence yapıyorlardı. Bir ara çırpınmalardan gözlerimi kapatan

bez gevşedi, karıma yapılan işkenceyi gördüm. Çığlıkları zaten duyuyordum.[89] Yanı başımda iki metre mesafedeydi. İkimize aynı anda işkence yapıyorlardı. Vurarak başını duvara çarpıyorlardı. Bir ara eşimin sesi kesildi, bana işkenceye devam ettiler. Biraz sonra kendimden geçmişim, gözümü açtığımda çıplak vaziyette divana benzer bir yerde yatıyordum, başımda doktorlar vardı. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde acil servis müşahede bölümünde imişim. Beni oraya koma halinde getirmişler ve müşahede altına almışlar. Sonradan öğrendiğime göre, eşim, sesi kesildiği anda fenalaşmış, onu da Numune hastanesine kaldırmışlar.

İşkencecilerin ben direndikçe kızgınlıkları artıyor ve hırçınlaşıyorlardı. Gerek şiddet gerekse zaman bakımından işkencenin dozunu artırıyorlardı. Bu seanslar giderek artan bir sayıda fenalaşıp kendimden geçmekle sonuçlanmaya başlamıştı. Kapatıldığım hücrede beton üzerinde yatar vaziyette ayılıyordum. Yine bir işkence seansında acı duymaz hale geldim. Gözlerim karardı bir şey hissetmez oldum, onlar devam ediyorlardı. Aradan ne kadar zaman geçti bilemiyorum, bu kez koluma serum takılıydı. Beni Mevki Hastanesi'ne yatırmışlar. Tarih 22 Şubat'tı. Vücudumun her yeri ağrıyordu. Kulaklarım patlamıştı, kulaklarım boğulu-

---

[89] Kadınlarımız, eşlerimiz, kızlarımız akıl almayacak işkencelere uğradı. Aralarında hiçbir ayrım yapmadan ve acıları fazla deşmeden sayfanın alabildiği kadar isim yazmakla yetiniyorum..
Kadriye Öztürk, Ayşegül Dedeoğlu, Nurten Dokuyucu, Hatice Kalkan, Meral Bekâr, Hülya Kürkçü, Ayşe Hülya Özzümrüt, Serpil Kocadöllü, Fatma Gül, Tannur Atasoy, Çiğdem Alp, Asuman Alp, Aynur Durmuşoğlu, Pamuk Yıldız, Ayşegül Kurt, Emine Namdar, Emel Çarkıcı, Fatma Ünüvar, Sultan Yahşi, Ayşe Pekdemir, Nalan Gürateş, Hüsne Kıllı, Nimet Saçlı, Birsen Çalıkoran, Filiz Tarakçı, Nazlı Demir, Ayfer Karadeniz, Şengül İnce, Naciye Sümbüloğlu, Mermin Can, Fatma Bursalı, Verda Akkan, Günseli Kaya, Hülya Erol, Hilal Ünlü, Meral Gündoğdu, Dilvin Altınakar, Alime Mitap, Işık Baykurt, Ayşe Güler Özdemir, Bedia Zehra Torun, Ülkü Akgün, Mediha Curbaz, Demet Demir, Solmaz Karabulut, Fatma Özyurt, Ayşe Kulak, Ferda Civelek, Esma Polat, Necla Yüce, Nilüfer Aydur, Zeynep Berktaş, Hacer Demirkıran, Gülümser Seyit Cemaloğlu, Canan Arslan, Seviye Köprü, Aysel Gürel, Zeynep Aldoğan, Ayça Uslu, Yurdanur Toprakoğlu, Hatice Onat, Nadire Güntaş, Senay Gelişti, Zehra Pekin, Fulya Eyicil, Ayten Can, Sıdıka Oğuz, Sülfinaz İlboğa, Huriye Şahin, Fatma Özyurt, Ayşe Türk, Leman Önal, Hatice Balakçı, Nuray Özkan, Sibel Taş, Nuran Kaynar, Selma Zeyrek, Ferihan Duygu, Naciye Aydın, Fatma Mavioğlu, Filiz Karakuş, Yelda Özcan, Arzu Caniboğlu, Seval Balçıklı, Tülay Gençay, Nevruz Türkdoğan, Elif Özbolat, Nuran Askeri, Fatma Tokay, Sevil Erbasan, Cavidan Kocaacar, Sultan Erbasan, Ahunur Okullu, Vicdan Şahin, Gülnihal Yılmaz, Figen Baran, Ayşe Yılmaz, Güllü Özçelik, Gülnaz Türkmen, Asuman Fazlıoğlu, Hüsne Kızılkaya, Meryem Oral, Münevver Oral, Nermin Alkan, Tezcan İlkiz, Nuran Özkan ve daha niceleri.

yordu. En önemlisi bacaklarım tutmuyordu ve yürüyemiyordum. Belden aşağısı felç halinde idi. Hastanede beni koydukları odaya polisler birçok defa geldiler. Orada da baskı yapmayı sürdürdüler. 'Kabul edeceksin, elimizden kurtulamazsın, seni öldürürüz, bu ifadeni mutlaka alacağız' dediler. Tokatladılar. Sonra oradan alıp, emniyete götürdüler ve işkenceye devam ettiler. Hınçla ve çılgınca işkence yaptılar. Hastaneden emniyete getirildiğimde, o sakat, belden aşağısı tutmaz hasta durumuma rağmen, nasıl işkence yaptıklarını o sırada orada bulunan birçok arkadaşım da gördü. Dört gün böyle devam ettiler, sonra kendi aralarında konuşmaya başladılar, 'ölecek, elimizde kalacak' diyorlardı. Bir kısmı 'Ölsün' derken bir kısmı da 'Hastaneye atalım orada gebersin' diyordu. Sonuçta beni yine hastaneye alıp, aynı odaya koydular.

Beni yine hastaneden emniyete götürdüklerinde işkence yaptıkları garaj diye tabir ettikleri yerin bitişiğindeki merdivenlerle bir kat çıkılarak büro olarak kullandıkları binaya taşıdılar. Oraya götürdüklerinde sağlık durumum çok kötü idi, sürekli ağrı kesici alıyordum ama onlar bile fayda etmiyordu. 'Herkesin ifadesini aldık, bir seninki kaldı' dediler. 'Oğuzhan'ın, Melih'in, Ali Alfatlı'nın, M. Ali Yılmaz'ın ifadelerinden toplayarak senin için de bir ifade hazırladık, bunu imzala' dediler.

Ben 'Yazdığınız ifadeyi okuyayım, doğru ise imzalarım' dedim. Çok kızdılar, 'Adama bak beğenmezsen imzalamayacak mısın ulan' deyip dövmeye başladılar. Üç dört sayfalık kısmını okuyabildim ve imzalayamayacağımı söyledim. Orası tekrar karıştı, beni aşağıya işkencelerin yapıldığı yere indirdiler.

'Merkez Komitesi yok' diyorsun yok yazdık. 'Örgüt yok' diyorsun yok yazdık. Arkadaşlarınla ilişkin, örgüt ilişkisi değil dedin öyle yazdık, artık bunları imzala da kurtul' dediler.

Yeni hazırladıkları ifadeyi okumak istedim. 'Olmaz, seninle mi uğraşacağız, tabii ki senin istediğin gibi bir ifade hazırlayamayız. Hiç yoksa bir kısım suçlamaları size kabul ettirmek zorundayız, buna mecburuz' dediler. Ben direttikçe, 'değiştirdik' ve 'sadece Oğuzhan'ın ifadelerinden alarak hazırladık' dediler. 'O senin arkadaşın, gerçek dışı şeyler söyler mi?' dediler. Israr ettim, bu defa 'Sen hastasın, biz okuyalım' dediler. Doğru okumadıkları halde, okunanlar gene kabul edebileceğim şeyler değildi. 'Arkadaşların böyle şeyler anlatmazlar' dedim. Besbelli işkence olduğunu söy-

ledim. Hiçbiri gönlü ile imzalamadıkları gibi, buradan kurtulmak için başka çareleri yoktu, senin de yok, sen de imzalayacaksın dediler. Zorluyorlardı ama artık işkence yapılabilecek durumda da değildim. Az bir miktar işkence dahi ölümüm olacaktı, bunu onlar da biliyordu, ben de biliyordum.

'Sen çok yorgunsun, dinlen biraz, biz istediğin şekilde ifadeyi hazırlayacağız' diye hücreye götürdüler. Bir süre sonra imzaya çıkartıldım. İfadeyi okumaya başladılar, kendim okumak istedim. İki sayfadan fazla okuyamıyordum. 'Size güvenmiyorum, arkadaşlarımdan birini getirin o okusun' dedim. Çok kızdılar, 'Bizi kızdırıp, dövülmek istiyor, kahraman olmak istiyor' diyerek dövmeye başladılar. Kahraman olmak istemiyordum, durumum kötü idi, çok yaşayamayacağım anlaşılıyordu. Ben kimseyi itham altına sokmak istemiyordum, onların dediğini yapmayacaktım. Bunu beceremezsem zaten yaşamam için bir anlam yoktu.

Oğuzhan ile Ali Başpınar'ı getirdiler. Oğuzhan'a sordum. Aynen 'Bunlar kendi bildikleri gibi yazdılar, yazarken bana da bir şey sormadılar, sadece zorla imzalattılar, bunların tek satırı bile bana ait değil' dedi. Ali Başpınar, 'Bana da işkence ile imzalattılar ne yazdıklarını bilmiyorum, ne yazarlarsa yazsınlar önemli değil' dedi. Polisler bu defa, 'Zorla imzalattırdığımız doğru ama, biz ne yapalım, biz de isteğimizle yapmıyoruz, bunlara suçlamayı kabul ettireceksiniz diye emrediliyor' demeye başladılar. Bir yandan da 'Senin ifadende hiçbir şey yok, sayfa dolduruyoruz, kimseyi suçlamıyoruz, daha fazlasını yapamayız. Bunları imzala, diğer arkadaşların da kurtulsun, seni de bir an önce hastaneye yatıralım, belki iyileşirsin' dediler.

Baskı devam ediyordu. Ali Başpınar'ı yanıma getirdiler, onun da durumu kötü idi. Ali'ye, 'Adamın ifadesinde bir şey yok ama hâlâ imzalamayacağım diye diretiyor, geberip elimizde kalacak, buna bir şeyler söyle de imzalasın' dediler. Ali 'Ona imzala diye bir şey söyleyemem, kendisi bildiğini yapar' dedi.

Polisler birkaç sayfayı yırtıp, tamamen benim istediğim şekilde ifade hazırladıklarını ısrarla söylemeye başladılar, öyle bir hale gelmiştim ki arkadaşlarıma gerçekten kötülük ettiğime, onların eziyet altında bulunmalarına sebep olduğuma inanmaya başlamıştım. Bir taraftan da bunca uğraşmadan sonra polisin benim istediğim doğrultuda ifade hazırlamaya razı olmuş olabileceğini

düşünmeye başladım. Zaten polisten, fazla bir şey istemiyordum. Kendime ilişkin hiçbir şey istemiyordum. Sadece başkalarını itham edecek bir şey olmasın diyordum. Sonra da buna herhalde razı oldular diye düşündüm. Ve ifadeyi imzaladım. İfadeleri imzaladıktan sonra bizleri emniyetten Mamak Cezaevi'ne getirdiler. Polis aracından, konulduğum tecrit hücresine, arkadaşlarım beni sırtlarında taşıdılar. Cezaevi revir raporlarında, emniyette ne hale getirildiğim tespit edilmiş olmalıdır. Savcılık sorgusuna ambulansla götürüldüm. Tutuklamaya da ambulansla götürüldüm. Hastanede 43 gün tedavi gördüm."

Emniyet, hastane, cezaevi üçgeni içinde görüp geçirdikleriyle Nasuh Mitap tarihin şaşmaz değerlendirmesi ile bir gün elbette karşı karşıya gelecekti. Yaşamının o döneminde tutanaklara geçmeyen sessizce katlandığı acıları vardı.

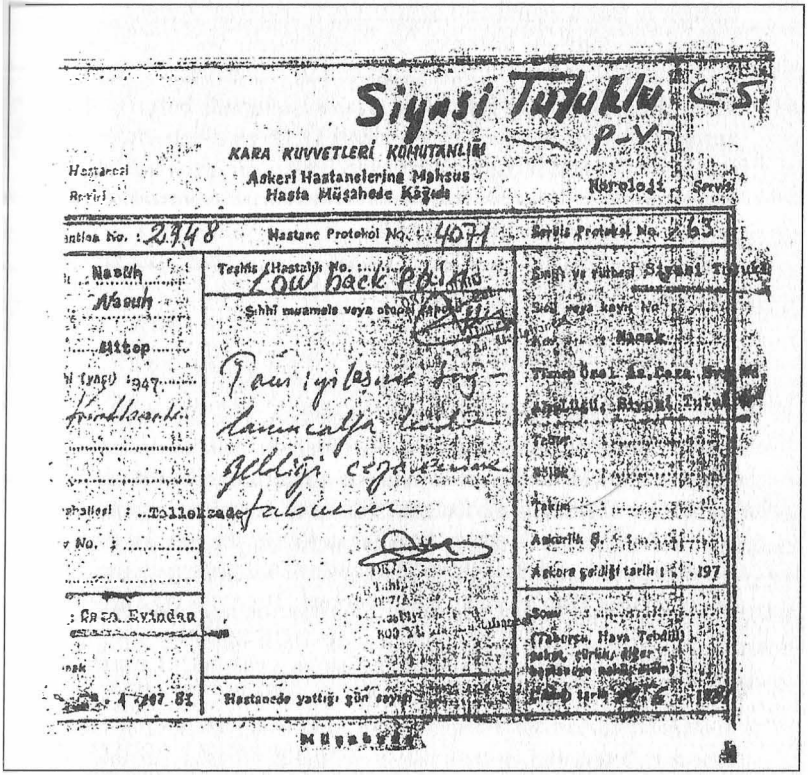
Sağlık durumuna ilişkin topluca mahkemeye sunulan çok sayıda rapor, cezaevi vizite kartı, hastane izleme kartı arasından insanın, insana yapabileceklerini süzüp çıkarmak çok kolaydı.

Üzerine kalın uçlu bir kalemle 'Siyasi tutuklu' notu düşülmüş hasta müşahede kâğıdındaki bu tanım, askeri hastanenin taburcu kâğıdında, 'Rütbesi: siyasi tutuklu' olarak görülüyordu. Türkiye'de siyasi tutuklu olmadığını söyleyen yöneticilere inat, her yazışmada Nasuh ve arkadaşları için siyasi tutuklu deniliyordu.

Sorgu 27 Aralık 1982 tarihinde başladı. Nasuh iddianameye yanıt vermeden önce, 'Yargılama koşulları hakkında' bir şeyler söyledi. 'Kamuoyunu devrimcilere karşı koşullandırmak, düşman edebilmek için' sürdürülen kampanyaları anlattı:

"Tarih hiçbir zaman devrimcilerin, sosyalistlerin ve demokratların vatanlarına ihanet ettiğini yazmamıştır. Ve yazmayacaktır. Ama tarih pek çok ülkede ve pek çok zamanda, devrimcilere vatan haini çamurunu atanların, esasen kendi ihanetlerini gizleyebilme telaşı ve kompleksi ile böyle davrandıklarını defalarca göstermiştir.

Pentagon kaynaklı bu stratejiler çok kaba ve basittir. Buna göre, bir ülkede bir yanda kendileri ile işbirliği yapan güçler ve bunların ideolojik ve siyasi boyutlu temsilcileri bir cephedir. Diğer yanda, ülkede emperyalizme karşı olan, demokrasiden yana olan

Siyasi Tutuklu C-5
P-Y
KARA KUVVETLERİ KUMUTANLIĞI
Askeri Hastanelerine Mahsus
Hasta Müşahede Kâğıdı
Hastanesi
Servisi
Kuruluş
Sevkiyat
Protokol No. 2948
Hastane Protokol No. 4071
Sevkiy Protokol No. 65
Nasılh
Nasuh
Mitop
Yaşı) 1947
Teşhis (Hastalık No.
Low back Pain
Sıhhî muamele veya ameliyat
Sıhhi ve ruhsal Siyasi
Nasuh
Askerlik Şb.
Askerliği
Tahsil
Meslek
Tekim
Askerlik S.
Askere çağırıldığı tarih
197
Kara Kuvvetleri
Komutanlığından
(Taburcu, Hava Tedavi)
Hastanede yattığı gün sayısı
Müşahede

Bütün güçler karşı cepheyi oluştururlar, karşı cephe diye gördükleri güçleri ülkenin kendi sosyal, siyasal ve tarihi koşullarının ürünü olarak ortaya çıkmış olgular olarak görmezler. Bu olgular, başka bir devletin ülkeyi ele geçirmek için yürüttüğü gizli bir savaş olarak gösterilir.

Dünyanın her yerinde bu Pentagon fabrikasyonu ideolojinin yöntemi aynıdır ve Amerikancı olmayan bütün muhalefeti yok edip ezmeyi amaçlar.

Cezayir'in kurtuluş savaşında, emperyalist burjuvaları Cezayir'in kendi kaderini tayin hakkını tanıyan, bunun için Cezayir'in bağımsızlık mücadelesini haklı bulan ve sempati ile karşılayan Fransızlar'a vatan haini damgasını vuruyorlardı. Şimdi bu durumda, vatan haini suçlamasını dahi göze alarak gerçekleri savunan,

Cezayir'in kurtuluşunu ve bağımsızlığını sağlayan Fransızlar mı Fransa'nın onurunu korumuş ve kurtarmıştır, yoksa Cezayir'i kana bulayan Fransız emperyalistleri mi? Yunanistan'da da bu böyle olmuştur. Alman faşizminin işgali koşullarında bütün Yunan yurtseverleri antifaşistleri, devrimcileri Yunanistan için savaşmışlardır. Buna karşılık Yunanistan işbirlikçileri Almanlarla işbirliği yapmış, hatta faşizme karşı savaşan direnişçileri katletmek üzere faşist çeteler dahi örgütlemişlerdir.

Bugün yeni anayasanın oluşmasına yol açan ve yine anayasa ile öngörülmüş politik rejimi hedeflemiş olan politikalar 12 Eylülle ortaya çıkmış olan yepyeni politikalar değildir. Bunlar 1961 Anayasası'na karşı olan, 1961 Anayasası'nın getirdiği demokrasiyi yıkmak değiştirmek isteyen politikaların bir devamıdır.

Milliyetçi Cephe Anayasal düzeni yıpratmak, yok etmek için bir savaş cephesi gibi davranıyordu. Bu dönemde faşist saldırılar hızla artıyor devlet kadroları faşistlerce dolduruluyordu. Baskılar, sürgün ve kıyımlara uğranılıyor, Danıştay kararları uygulanmıyordu. İktidara ortak edilen faşistler devlet içinde yuvalanmakla kalmıyorlar, devlet desteği ve himayesinde saldırılarını hem şiddetlendiriyor, hem de yaygınlaştırıyorlardı. Diğer taraftan kitleler bu saldırılara direniyor ve boyun eğmek istemiyorlardı.

Bu politik gelişmeler içinde bizler ne yaptık, gelişmeler karşısında ne dedik, ne önerdik ve ne yapabildik. Faşizme karşı bir demokrasi cephesi kurulmadı. Hatta faşizme karşı olan bazı liderler faşizmin engellenmesini, demokrasinin savunulabilmesini, demokrasi yanlısı güçlerin dağınık ve örgütsüz tutulmasında ve cepheleşmemesinde görüyordu, bu cepheleşmeme zaafını bir çeşit fazilet olarak övüyordu. Demokrasi yanlısı güçlerin potansiyel olarak faşizmi yenmeye muktedir oldukları halde bir antifaşist cephede örgütlenememeleri büyük bir hata idi. Bu hatada devrimcilerin payı var mıdır, varsa ne kadardır ve hatayı nerede ve nasıl yaptılar? Bu soruların en doğru karşılıklarını tarih gösterecek. Ama bugünden söylenecek olanlar, belli olanlar vardır. Bizler gelişmeleri doğru değerlendirdik. Faşizme karşı mücadelede kalıcı sonuçları ve demokrasiyi elde edebilmek için faşizme kaynaklık eden ekonominin düzeltilmesini istedik. Halkın demokratik iktidarının demokratik devrimin politik hedefi olduğu söyledik."

Yargılama böyle sürüp giderken, bir gün, sorguya cezaevi koşulları nedeniyle uzunca bir süre ara verildi. Duruşma tutanakları, bu ara verişin nedenini açıklamaya yetiyordu. Savunma avukatı İbrahim Tezan 10 Ocak 1983 tarihindeki duruşmada söz aldı:

"Sorgusu devam eden Nasuh Mitap, sorgusu nedeniyle cezaevi idaresince kötü muameleye tabi tutulmuş ve hastanelik edilmiştir. Bu gibi davranışlar diğer sanıklar serbest iradeleri ile sorgulama yapılamayacak ve ifade veremeyecekleri duruma getirilmek istenmektedir. Cezaevi yönetiminin bu davranışının önlenmesi ve Nasuh Mitap'ı hastanelik eden kişiler hakkında suç duyurusunda bulunulmasını talep ediyorum" dedi ve buna mütalik dilekçesini verdi, dosyasına kondu.[90]

Sanık Mitap, iyileştikten sonra sorgusunu kaldığı yerden sürdürdü.

İşkence ile namus

İşkence ve işkenceciler için çok şey söylendi. Devlet Başkanı'ndan Cumhurbaşkanı'na, Başbakanlardan Adalet Bakanlarına, İçişleri Bakanlarına dek, herkes topluca karşı çıktı işkenceye. İşkence görenler konuştu, işkence yapanlar konuştu. İşkenceciler hakkında soruşturmalar açıldı. Hüküm giyenler oldu. Kovuşturulmayan işkence savları, aklanan işkence suçları çoğunluktaydı. Değil ülkemizde, dünyada herkes, işkenceyi ve işkenceciyi lanetlemede söz birliği içindeydi. Sanıklar, avukatlar, savcılar ve yargıçlar da konuştu:

"Geçmişte olduğu gibi, günümüzde de çeşitli mahkemelerde görülen hiddete bürünmüş adalet gerçek adalet değildir. Hiddet haklı olabilir, haksız tahrik müessesesinin esası budur. Fakat hiddetli adaletin intikamlı adalet halini almasından korkulması doğaldır. Kaldı ki, adalet intikama karşıdır.

Adalet peşin hükümlerden uzak kalmalıdır. Bunlar arasında en sakıncalısı ise kolektif peşin hükümlerdir. Tarih verilen peşin hükümlerden sonra intihar eden yargıçlarla doludur.

Mahkemenizdeki uygulama, 'Mademki ismi bu davaya karışmış, o halde suçludur' yargısını bizde uyandırmıştır. Bu inancımız bir varsayıma değil, gerçeğe dayanmaktadır. Sayın askeri savcının sanıklar hakkındaki

[90] THKP-C/Devrimci Yol İddianemesi, 7 numaralı sanık Nasuh Mitap'ın ifadesi.

sevk maddelerinin öngördüğü asgari ceza sürelerinin tutuklulukta geçirilmesine titizlikle uyulmuştur. Genel yargıda bu durumlarla karşılaşıldığında ve yargılama sonucunda aklanan sanığın, manen giderilmesi mümkün olmamakla birlikte az da olsa madden tatmin edilmesi için tazminat davası açma hakkı tanınmaktadır. Milli Güvenlik Konseyi'nin çıkardığı bir yasa ile bu olanak ortadan kalkmıştır.

Sanıklar cezaevi yönetiminin kendilerine insanlık dışı baskı ve işkenceler yaptığını mahkemede dile getirmeye çalışırlarken 'Bu konu mahkemeyi ilgilendiren bir konu değildir, cezaevi idaresine veya komutanlığa başvurun' denmesine karşın, baskı ve işkenceyi yapan merciye yakınmanın bir sonuç vermeyeceği, çözümü mahkemeden beklediklerini ısrar etmelerine karşısında, sayın mahkemenin sanıkları duruşma salonundan atma emri verdiği gibi, ayrıca birkaç duruşmaya getirilmeme cezası ile cezalandırması, yasa dışı uygulamayı yapan kuruluşlara yeşil ışık yakma anlamında bir davranış değil midir? Sanıkların idarenin keyfi ve yasadışı girişimlerine karşı başvuracağı yer ve tek güvenceleri mahkemeler değil midir? İdarenin bu girişimlerine seyirci kalmak ne anlama gelmektedir. Müvekkillerimiz yasadışı örgüt üyesi olmak isnadı ile yargılanmaktadırlar. Bu suç isnadı ile yargılanan sanıklara yasadışı yöntemler uygulamak kısasa kısas değil midir?

Demokratik hukuk devleti olmanın asgari koşulu kişilere verilen değerle orantılıdır. Eğer bir ülkenin mahkemesinde, sanıklar duruşma boyunca -bu süre bazen 8-10 saati bulmaktadır- tahta bir bankta, elleri dizlerinin üzerinde olarak, gözleri sabit bir noktaya bakmaya mecbur bırakılmış, tüm insani ve fiziksel ihtiyaçları zamanında karşılanmamış ve en doğal hakkı olan savunma için tüm olanaklar, özetle, kâğıt, kalem, mahkemeye dilekçe verme, rahat hareket edebilme, avukatı ile selamlaşabilme olanakları ellerinden alınmışsa, eğer bir ülkenin mahkemesinde, sanıklar cezaevi yönetimince yapılan baskı ve işkence karşısında ölüm orucuna gidiyor ve buna kayıtsız kalınıyorsa ve eğer tüm bunlara karşı bağımsız mahkemeler önlem almıyor veya alamıyorsa, genel olarak o ülkenin, özel olarak yargılayan yargıçların, kişilere verdikleri değer ve gördükleri himaye ortadadır.

Anayasal bir düzenleme olan sıkıyönetimde de Anayasa'nın 11. maddesinde ifadesini bulan, 'Kanun, temel hak ve özgürlüklerin özüne dokunamaz' ilkesi temel ölçü olarak durmaktadır: Bu nedenle sıkıyönetim dönemi içinde de başta savunma hakkı ve hak arama özgürlüğü olmak üzere temel hak ve özgürlüklerin ortadan kalkmış olduğu düşünülmektedir. Yasalarımıza göre, sanığın, soruşturmanın her aşamasında, savunucusunun yardımına başvurması mümkündür.

Uygulamada 30 gün, uzatmalarla 60-90 güne ulaşan uzun bir süre yargıç güvencesinden yoksun, kolluk kuvvetlerinin elinde bulunan sanıkla savunucusunun görüşmesi, haberleşmesi hatta yerini bile öğrenebilmesi kesinlikle mümkün değildir. Bu durum birçok sakıncalar yaratmakta, özellikle son soruşturma aşamasında işkence altında ikrar savlarına yol açmaktadır.

Ceza Usulü Muhakemeleri Yasası'nın ek 1. maddesinde gösterilen siyasal nitelikte suçların hazırlık soruşturmasının savcı tarafından yapılacağı hükme bağlanmaktadır. Aynı yasanın ek 3. maddesi de bu suçların hazırlık soruşturmasının bizzat savcı veya yardımcıları tarafından ya da yargıç tarafından yapılacağını hükme bağlamaktadır. Sanık için bir güvence olan bu hüküm hiç uygulanmamaktadır. Sanıkların sorguları kolluk kuvvetleri tarafından yapılmakta, sanık ifadelerini saptayan tutanaklarda ise ifade alan memurların isim ve soyadları yerine 'Tim A', 'Tim B' veya soruşturma ekibi gibi tanımlar kullanılmaktadır. Böylece, işkence altında ifade alındığına ilişkin iddiaların izlenme ve sorumlular hakkında yasal işlem yapabilme olanağı fiilen ortadan kaldırılmış bulunmaktadır.

Tutuklu sanık ile savunucunun görüşmelerinde uygulanan yöntemler yasalara aykırıdır. Tutuklu bulunan sanık savunucusu ile her zaman görüşebilir, haberleşebilir. Bu nedenle, görüşme yasağı, görüşme süresinin kısaltılması ve görüşmede gözlemci bulundurulması yasal kurallara uygun değildir. Her ne kadar bu konudaki başvurulara, Askeri Ceza ve Tutukevleri Yönergesi'nin kıyas yolu ile uygulandığı yanıtı veriliyorsa da, Anayasamızın açıkça tanıdığı, savunma hakkının bir yönergeye dayanılarak sınırlandırılabileceği düşünülemez.

Grup dava dosyalarındaki onlarca sayfa soruşturma ifadeleri ve yüzler-

ce sayfa mahkeme tutanaklarının değerlendirilmesini, müvekkil ile bir dakikalık cezaevi görüşlerinde izah edebilmenin mümkün olup olamayacağını elbette takdir edersiniz. Cezaevinde müvekkillerimizle görüşmelerimizde bazen iki bazen dört gözlemcinin bulundurulmasının yasada yeri olmadığını ve keyfi bir uygulama olduğunu belirtiyoruz. Kamu hizmeti yapan avukatların onuru ile bağdaşmayan uygulamalarla karşı karşıya kaldığımız tüm sorumlularca bilinmektedir. Avukatın üstü başı, çantası aranmakta, sade vatandaş muamelesinin ötesinde, avukata sanık gözüyle bakılmaktadır.

Bu açıklamaların ışığında Diyarbakır Sıkıyönetim Askeri Mahkeme ve cezaevlerindeki uygulamaya bakıldığında; mahkeme salonlarında sanık müvekkillerle görüşme olanağı tamamen ortadan kaldırılmıştır. Cezaevindeki görüşmeler ise en çok bir-iki dakika ile sınırlandırılmıştır.

Çok yakın bir zamana kadar tutuklulara yazılı talepte bulunmaları için kâğıt ve kalem verilmemiştir. Yasalarımızda savunmanın mutlaka sözlü yapılacağına ilişkin hiçbir hüküm yoktur.

Yasalarımız, tutuklu sanığın mahkeme huzuruna çıkarılırken her türlü baskı ve korkudan uzak olmasını vaaz etmektedir. Bu hüküm olağanüstü veya sıkıyönetim dönemleri için de geçerlidir. Buna karşın, mahkemelerimizde tutukluların baskı ve korkudan uzak oldukları söylenemez. Sanığın elinin kelepçeden çözülmesinin, serbest ve korkudan uzak olduğu anlamına gelmeyeceği Askeri Yargıtay içtihatlarından anlaşılmaktadır.

Yasalar savcı ve yargıç önünde alınmayan ifadelerin kanıt olarak değerlendirilemeyeceğini hükme bağlamıştır. Mantıken de, hukuken de doğru olan ve yasaların men ettiğini hayata geçiren sorumlular hakkında işlem yapmak, başta hukukçulara özellikle adalet dağıtan kurumlara düşer. Onların varlık nedeni budur. Diyarbakır Sıkıyönetim Askeri Cezaevi'nde, şimdiye kadar onlarca tutuklu veya hükümlü hayatını kaybetmiştir. Bu ölüm olayları, sanıkların iddialarına göre işkence sonucu meydana gelen vakalardır. Bu konuda mahkemelerin önlem almasını ısrarla istemelerine karşın, iddianın doğruluğunun veya yanlışlığının saptanması için, üzülerek belirtelim ki, mahkemelerimiz hiçbir girişimde bulunmamış ve ölüm olaylarının sebeplerinin neler olabileceğini araştırmamıştır.

İlkel toplum adaletinden günümüz adaletine kadarki tüm evrelerde, işkenceye dayalı olarak alınan tüm ifadelerle, fail hakkında hüküm verildiği bilinmektedir. Fail neden bazı fiilleri üstlenmeye yani ikrara zorlanmaktadır? İkrar failin özgür iradesi sonucu sağlıklı ve gerçeği yansıtıyorsa ondan kuşku duymak mümkün değildir. Ancak kişinin kendi aleyhinde beyanda bulunması doğal olmadığına göre, hangi koşullarda aleyhine beyanda bulunacağı Askeri Yargıtay kararlarından anlaşılmaktadır. Askeri Yargıtay kararlarına göre, kişi ya cinnet döneminde veya işkence ve baskı altında olduğu zaman, kendi aleyhinde beyanda bulunabilir. Aksi durumun düşünülmesi insan doğasına aykırı bir düşünce olur." [91]

Diyarbakır Barosu avukatlarından Erdinç Uzunoğlu, Hasip Kaplan, Hacı Akyol, Mustafa Özer ve Süleyman Demirkapı'nın hazırladığı 76 sayfalık savunmanın okunmasından sonra, müvekkilleri ile göz göze gelemediler. Gelemediler çünkü müvekkillerinin "başka yere bakma yasağı" vardı. Çok uzun süren bir yargılamada elde edilebilen tüm kanıtlar tek tek sıralanmıştı:

"Ömer Ağın Askeri savcılıktaki ifadesinde, iradesinin serbest kaldığı ilk anda 'Sorgulama ifademi kabul etmiyorum, baskı ve işkence altında alınarak daktilo ile yazılmış ifadeleri bana imzalattırdılar' demiştir.

Ön soruşturma ifadeleri de yeterli görülmemiş olacak ki, müvekkil sanık 13 Nisan-11 Mayıs tarihleri arasında samimi itirafa zorlanmak için, içi pislik dolu bir hücrede tutulmuş, periyodik olarak işkence yapılmıştır. Tutuklandıktan sonra yargıç güvencesi altında, sürdürülen uygulamaların tanıkları olan ve Ömer ile aynı hücrede tutulan Ruşen Aslan, İsfendiyar Eyüboğlu, Müslüm Üzülmez, Kaya Karan'ın dinlenmelerine mahkemece gerek görülmemiştir.

Müvekkil sanık İstanbul Gayrettepe'de gördüğü işkenceler sonucu Haydarpaşa Askeri Hastanesi'ne kaldırıldığını, daha sonra Gümüşsuyu Askeri Hastanesi'nde tedavi gördüğünü söylemesine karşın, ilgili kayıtların getirilmesine mahkemece gerek görülmemiştir."[92]

---

[91] Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı 1 No'lu Askeri Mahkemesi'nde 114 sanıklı, 1981, 260 dosya numaralı TKP, İKD, İGD ve İLD örgütleri davası avukatlarının esas hakkında savunması. 4.6.1984.

[92] Ömer Ağın. 8.12.1982'de Gümüşsüyü, 25.9.1982'de ise Haydarpaşa Askeri Hastanesi'ne

Sayısız örnek vardı anlatılacak. En göze dokunurlarını seçmeye özen gösterildi:

"Ülkü Akgün: Davamızda yargılanan sanıkların hangi koşullar altında, polis ifade tutanaklarını imzaladıklarını önemle dikkate almak gereklidir. Ülkemizin, ulusumuzun tüm ahlâk kuralları, gelenekleri alt üst edilerek, çırılçıplak soyundurularak, elektrik şoku, askıya alma ve falaka gibi işlemlerden geçirilerek ifade tutanaklarını imzalamaya mecbur bırakılmışlardır. Bu uygulamaların, Anayasa, yasa ve ahlâk ölçüleri içinde düzenlendiğini hiç kimse ileri süremez. Aksi halde, yargıç, vicdani delil sistemi adı altında, bu değer ölçülerini ihlal etmiş olur.

Sanık Ülkü Akgün, soruşturmada verilen elektrik şoku sonucu iç rahim kanaması geçirmiş ve hastaneye kaldırılmıştır, iki çocuk annesi olan sanığa, eşinin önünde uygulanan bu yöntemi, yasa ve hukuk kuralı dışında, ahlak kuralları içinde değerlendirmek bile dehşet vericidir."

Savunma ilerledikçe duruşma salonunun duvarları akıl almaz savlarla, sanki yeniden örülüyordu:

"Filiz Ağın 'Askeri savcı, bana elektrik verilerek, dayak atılarak ve benzeri şekilde işkence yapıldığını bildiğini söyledi. Ancak 'Namusuna dokunuldu mu?' diye sordu. Benim namus anlayışımın yalnız ırza geçmekle sınırlı olmadığını, başkalarının önünde soyundurulmamın da bu anlayışa girdiğini söyledim' diyen sanığın bu beyanlarını, iddianame düzenleyen askeri savcı, aksini belirtememek suretiyle kabullenmiştir. İşkence yapıldığının bilinmesine rağmen, sorumluları hakkında yasal hiçbir kovuşturma açılmazken, esas hakkındaki mütalaada varlığı kabul edilmiş işkenceye rağmen, müvekkillerimizin cezalandırılmasının istenmiş olmasını anlamak güçtür."

Beş avukat, savunmalarını tamamladıktan tam elli bir gün sonra bir iddianame ile suçlandılar.[93] Askeri savcılık, beş savunma avukatının 'Mahkeme heyetine hakaret' ettiklerini savlıyordu. İddianameye göre "Müsnet suçtan sanıklar hakkında yapılan hazırlık tahkikatı sonunda;

---

gönderildi

[93] Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı 25.7.1984 tarih ve 1984/1314 esas 1984/183 karar sayılı iddianame ile anılan savunma avukatları hakkında dava açtı. Yapılan yargılama sonunda avukatlar aklandılar.

Diyarbakır Sıkıyönetim 1 numaralı Askeri Mahkemesi'nde 1981/260 esas sayılı TKP, İGD, İKD, İLD örgütleri davasının bir kısım sanıkları vekilleri olan sanıklar, müştereken hazırladıklarını bildirdikleri, esas hakkındaki savunmalarında, mahkeme heyetinin harici birtakım unsurların tesirinde kaldığını, peşin fikirli hareket ettiklerini, işkencecilere yeşil ışık yaktıklarını ve savunma haklarını kısıtladıklarını ileri sürerek, duruşma heyetine iştirak halinde hakaret ettikleri" savlanıyordu.

Ayağının delinmiş olduğunu

Herkesin başına gelen cinsten bir gözaltı öyküsü vardı. Evine gelip götürmüşlerdi. Herkesin başına gelenlerden biraz daha farklı yaşamıştı sorgulama sürecini. Ayağına çivi çakılmıştı. Evet. Konuşsun diye ayağının altına çivi çakmışlardı. Ayak tabanından giren çivi sorunu çözmüş, inadından vazgeçip konuşmuştu. Sonrasında önemli bir değişiklik yoktu. Herkesin başına gelen cinsten bir yargılama ve cezaevi öyküsü vardı. 6 yıl 9 ay kadar ceza aldı; yattı, çıktı.

1981 yılının baharında ellerinin kelepçelendiği, gözlerinin bağlandığı gün sağlıklı bir insandı. 1984 kışında cezaevi kapısı aralandığında, ayakta duramayacak kadar sağlıksızdı.

Yıllar süren acılarını; hastane kâğıtları, raporlar ve 'sayın meslektaşım' diye başlayan doktor mektupları ile kanıtlıyordu.

Bana belge vermek için geldiğini söyledi. "O kolay" dedim, önce sağlığına kavuşması gerektiği üzerine de bir şeyler söylemeye niyetlendim. Gözlerinden hiç kaybolmayan acıyı bir gülümseme ile süsledi. Yüreği insan sevgisi dolu doktorlardan söz ettim. Gözlerindeki acıya bir soru takıldı. Sağlığına kavuşmayı istediğini, hem de çok istediğini söyledi.

Bir panel sonrası tanıştığım Abuzer Eren'in öyküsünü kendi ağzından dinlerken, çok zorlandım:

> "Sağırlık ve körlük örneğin, insanın fizik yapısında önemli bir eksiklik. Bazılarını iyileştirmek mümkün olmasa da çağımızda tıp, görme ve işitme sinirlerinin tamamen tahrip olmayan körlük ve sağırlıkları tedavi edebiliyor. Ama öyle körlük ve sağırlıklar var ki, tıbbın buna gelecekte de çare bulması mümkün değil.

Mümkün değil çünkü, 'Görmek istemiyorum' diyenlerden daha kör, 'Duymak istemiyorum' diyenlerden daha sağır kimse yok.
Tıbbı bir yana bırakıp, ben, bana yapılanları anlatmak istiyorum. Görmek ve duymak her ne kadar bir tıp sorunu gibi görünüyorsa da, adaletin de görmek ve duymak istemeyenlere, bir gün, görmeyi ve duymayı öğreteceğime inanıyorum. Acılarımı bu inançla bir ölçüde azaltabiliyorum.
Yalnız ülkemizde değil, sanıyorum, tüm dünyada işkence yasal olarak savunulmuyor. Ama güvenlik görevlileri İsmet Taşhan, Muhlis Zincibi, Mevlüt Çelik ve Samet Takur bana yaptıkları ile bu genellemenin dışına çıkıyorlar. Belgeleri ortada.
Anlatmaya gerek yok. İşkencenin her türlüsünü gördüm. Her gün iki, zaman zaman da üç kez sorguya aldılar. Sorgu süresinin kısa, 2-3 saat yani, ya da uzun 5-6 saat yani, sürmesi uygulanan yönteme göre değişiyordu. Meydan dayağı, diz operasyonu, falaka sırasıyla giderse süre uzardı. Çarmıh, askı ile elektrik sırasında ise süre, verilen voltaja göre kısalırdı.
Gözaltında kaldığım sürede 1. Şube'de, kollarım omuzdan yukarıda kalacak şekilde arşiv raflarına kelepçelediler.
10 Nisan'dan İzmir Askeri Hastanesi'ne götürüldüğüm 24 Nisan'a kadar gece gündüz bir dakika bile oturmama izin verilmedi. Ancak diz işkencesi için sandalyeye oturtulduğum oluyordu. O zaman da, ayakta kalmış olmayı yeğliyordum.
Her istedikleri biçimde elektrik veriyorlardı. Elektrik verecek yeni bir yer bulduklarında seviniyor olmalıydılar. Bir gün, askıdayken, kum torbası gibi yumruklamaya başladılar; göğsüme, karnıma ve yüzüme vuruyorlardı. Alt dişlerim protezdi, bir yumrukla yerinden çıktı. Dişlerimi yerine yerleştirebilmem için, ellerimi kullanmam gerekiyordu. Onları askı için kullanmışlardı ve benim değildiler. Ağzımı açıp, yere düşmesini istedim dişlerimin. Ağzımı, tüm zorlamama karşın, açamadım. Yarısı ağzımdan dışarı çıkan protezin ucundan elektrik vermeye başladılar. Ne kadar sonra, bilmiyorum, kendime geldiğim zaman, falakaya yatırılmış olduğumu anladım. Günlerdir alışkın olduğum falakanın acısını, bir başka türlü duymaya başladım. Önce yalnız sol ayağıma vurduklarını sandım. Fakat biraz sonra, o zamana kadar hiç bilmediğim, değişik bir acı duydum. Sol ayağımın tek bir noktasına vuruyorlardı. Çok sonra Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi'nde,

T. C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
EGE TIP FAKÜLTESİ
Cerrahi Kliniği

Tarih : / /
Özü : .....

Sayı : .....

E P İ K R İ Z

Adı SOYADI. : Abuzer EREN
Doğum Yeri : Malatya
Yaşı : 32
Mesleği : İnşaat Kalıpçısı
Medeni Hali : Evli
Baba Adı : Abdurrahman
Adres : 683 Sokak No: 66 Çimentepe - İZMİR

Yatış Tarihi : 27.4.1981
Çıkış Tarihi : 8.5.1981
Asistan Dr. : Zeki HOŞÇOŞKUN

Yakınması : Heriki ayağına basamama, sol ayağında şişme meydana gelmesi, ayağına hareket ettirememesi, belinin ağrıması, nefes almada sorı

Hikayesi : 18 gündür yukarıdaki yakınmaları olan hasta gerekli sağlığı için Askeri Hastaneden sevkle yatırıldı.

Fizik Muayene: T.A.: 140/80 mmHg, Nabız 80/dak. Sistem bakılarında patoloji saptanmadı.

Lokal Muayene: Sağ hemitoraks skapula alt bölümünde 2 cm çaplı ekimoz.Supraklavikular bölgede 7-8 cm çapla fluktüasyon veren hematom, Sağ diz üstünde 2x1 cm çapında eski ekimoz, sol diz üstü 2x1 cm çapında eski ekimoz, sağ ayak tabanında 4x5 cm boyutunda deri kaybı, sol ayak tabanın 2x1 cm çapında deri kaybı, sc ayak sırtında 1 cm çaplı yara, kafada frontal kemik üst noktada orta hatta 2 cm lik eski kesi, sol uyluk 51 cm, sağ uyluk 45 cm, sol crus 42 cm, sağ crus 37 cm çaplarında sol alt ekstremite sağ göre şiş ödemli ve ağrılı Skleralar ikterik.

Tanı : Sol alt ekstremitede derin ven trombozu

SONUÇ : 27.4.1981 tarihinde kliniğimize başvurarak yatırılan hastaya gerekli tıbbi sağlık uygulanmıştır. Kliniğimizde tutuklularla yatabileceği mahkum koğuşu bulunmadığından hastanın Devlet hastanesine sevki gerekmektedir.
Hastaya 4.5.1981 tarihine kadar heparin antikoagulasyonu uygulandı. Bu tarihten başlayarak Kumadin antikoagulasyonuna geçildi. Halen günde 5 mg Kumadin uygulanmaktadır.

Dr. Zeki HOŞÇOŞKUN

sol ayağımın parmaklarının biraz gerisinden, delinmiş olduğunu gördüm.
Bu sorgudan sonra, kendime geldiğimde, yine arşivdeydim ve raflara asılmış durumdaydım. Sol bacağım pantolonumun paçasına sığmıyordu. Pantolonum bacağıma yapışmıştı. Gece bekçisi nöbetçi Haydar, pantalonumun sol paçasını yan dikişinden cebime kadar yırttı. Biraz rahatladım. Unutmadan söyleyeyim, İzmir birinci şubedeki tüm polislerin adı Haydar'dı.
Bir gün sonra 'işimi bitirmek üzere' yeniden sorguya aldılar. Hiç acele etmediler. Sandalyeye oturtup önce biraz serinlemem için başımdan aşağı soğuk su döküyorlardı. Diz operasyonuna başladılar. Müthiş bir şey. Sıkıca bağlı bir durumda oturuyorsunuz. Bir sopa ile diz kapağına ve altına belli aralıklarla vurmaya başlıyorlar. Yüzlerce binlerce kez bıkmadan usanmadan vuruyorlar. Ama işkenceciler hiç yorulmuyor. Çok kuvvetli de vurmuyorlar, belli aralıklarla sürekli vurunca bir süre sonra aynı etkiye ulaşabiliyorlar. Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden verilen raporda belirtilen dizlerimdeki deri kaybı, bu diz operasyonu dedikleri işkence türünden meydana geldi."[94]

Üç hastanede 82 gün

"İşkenceler sırasında ölmediğimi anlamak için bir yöntem geliştirdim. Nefes alamazken yaşayıp yaşamadığımı bilmem için belli bir yol bulmak zorundaydım. Sol ayağımdaki ve dizlerimdeki tarifi zor acıları duyduğum zaman, ölmediğimi anlıyordum. Hayatın en büyük sevincini, yaşama sevincini, bu acılarla duyuyordum.
Ne zaman ve nasıl götürdüklerini bilmiyorum. Kendime geldiğimde İzmir K. K. K. Askeri Hastanesi'ndeydim. Bir gün önce getirildiğimi, gözümü açtıktan sonra öğrendim. 27.4.1981'de 'Burada tedavisi mümkün değildir' denilerek Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi'ne sevk edildim. 8.5.1981'de 'Kliniğimizde tutukluların yatabileceği mahkûm koğuşu olmadığı' gerekçesiyle İzmir Devlet Hastanesi'ne sevk edildim. 15.5.1981 tarihine kadar İzmir Devlet Hastanesi Acil Servisi'nde yattım. O gün yeniden 1. Şube'ye götürdüler. 21.5.1981'de kendime geldiğimde yine Devlet Hastanesi'ndeydim. Mayıs ayının 25'inde, dört gün sonra

[94] Ege Üniversitesi, Ege Tıp Fakültesi Cerrahi Kliniği'nce 8 Mayıs 1981 tarihinde Asistan Dr. Zeki Hoşcoşkun tarafından verilen raporla durum saptandı.

yeniden Emniyet Müdürlüğü'ndeydim. Bu üç hastanede sanıyorum 82 gün kadar tedavi görmeme karşın, ayağımın şişi ve ağrısı azalmıyor, tersine, artıyordu.[95]

Bir sabah, çok erken saatlerde Haydarlardan biri 'bu durumumla savcılığa gidemeyeceğimi' söyleyerek, beni iyi edeceklerini söyledi. İki kişinin yardımıyla beni bir odaya götürüp, pantolonumu çıkarıp betonun üzerine yatırdılar. Yeni kesilmiş bir koyunun, derisini iki bacağıma sarıp, sıkıca bağladılar. Ve beni kollarımdan bir masanın ayağına kelepçeleyip gittiler. Koyun derisine sarılı kaldığım iki gün içinde, askerliğini sıhhiye olarak yapan bir Haydar, arada sırada gelip kontrol ediyordu.

Kan ve pislik içindeki deri daha ilk gün akşam olmadan kokmaya başladı. Ve keneler vücudumun her tarafına yayıldı. Elim kelepçeli olduğundan, serbest elimle yakalayabildiklerimi öldürmeye çalıştım. Derinin altındakileri yakalamam mümkün değildi. Isırmaları neyse ama tenimde yürümeleri ayrı bir işkence oldu.

Yalnız kendime yapılanları anlatmam, bencilliğimden değil. Benden daha çok gözaltında kalan, ayaklarının altından dökülen etlerinin yerine, hastanede kalçasından ameliyatla et nakledilen Abdo Özkurt, sekiz ay boyunca parmaklarını kullanamayan Ali Özer ve daha birçok insanın acılarına tanık oldum. Ali Özer'i Devlet Hastanesi'nin Acil Servisi'ne gece yarısı getirdiler. Nefes alamıyordu. Oksijen çadırında yaşattılar. Sabah vizitesinde bir doktor, 'Hastanesinde böyle bir hastayı kabul etmeyeceğini' bangır bangır bağırarak söyledi ve Ali'yi gönderdi. Mayıs ayının ya 13'ü ya da 14'ü filandı, işkence gören birçok insan demiştim. İrfan Akgündüz, M. Yücel Demirci ve Mustafa Gençay ve isimlerini hatırlayamadığım onlarca insan.

Tanıdığım işkencecilerden hiçbiri ceza almadılar. Yargılandılar mı onu da bilmiyorum. Ama benim yargılandığım bir yıl boyunca, hastanelerden gelen raporlarla konu öyle bir noktaya geldi ki, mahkeme suç duyurusunda bulunmak zorunda kaldı.[96] Ancak

[95] Ege Üniversitesi Cerrahi Bölümü'nün 27.1.1981 gün ve 11275 protokol numaralı raporu. İzmir Devlet Hastanesi 1. Dâhiliye Servisi'nin 25.5.1981 gün ve 10145 protokol numaralı raporu.

[96] İzmir Sıkıyönetim Komutanlığı 1 No'lu Askeri Mahkemesi'nde görülen 1981/221 dosya numaralı dava dosyasının 68. sayfasındaki duruşma tutanağında 'Sanıklar Abuzer Eren ve Mehmet Yücel Demirci ile ilgili olarak Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi ve İzmir Adli Tıp Şube Müdürlüğü tarafından düzenlenen tüm raporların birer suretlerinin çıkarılıp dosyaya

İzmir 1 Numaralı Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi'nde bir dava açılmadı. Avukatım Genelkurmay Başkanlığı'na bir yakınma dilekçesi verdi. Genelkurmay Sıkıyönetim Koordinasyon Başkan vekili tarafından yanıtlandı. Bunca rapor ve gözler önündeki sağlık durumumu hiçe sayan yanıtta 'adı geçen sanıklara gözetim altında iken işkence yapılmadığı için, şikâyet edilen kişiler hakkında soruşturma açılmasına lüzum görülmediği' bildirildi."[97]

Abuzer Eren bu gelişmelerden sonra 44 ay hapis yattıktan sonra bir gün cezaevinden çıktı. Nüfus kâğıdı almak için üzerinde, "müddetname, tahliye kararı" gibi belgelerle Malatya Yeşilyurt Nüfus Müdürlüğü'ne başvurdu. Karakoldan izin kâğıdı getirmesini istediler. Orada arandığını söylediler. Sebebini sordu.

Cezaevinde kaldığı süre içinde yediği yemeklerin borcu olan 76 bin lirayı ödemesini istiyorlardı. Cezaevinden yeni çıkmıştı, değil çalışacak doğru dürüst yürüyecek durumda bile değildi. Çapa Tıp Fakültesi Nöroloji Servisi'nin sürekli kontrolü altındaydı. Çanakkale Cezaevi'nde de birkaç kez karşılaştığı dayak, falaka gibi olaylardan sonra artık gücü iyiden iyiye tükenmişti. Doktorların daha sonra epilestiform dedikleri bir hastalığa yakalandı. Durup dururken bayılıyordu. Bir buçuk ay cezaevi revirinde yattı. Tahliyesine üç ay kala Çanakkale Devlet Hastanesi'ne gönderildi. Tahliye olunca, kapıdan askere götürüldü. Daha doğrusu askerlik şubesine. Sonra askeri hastanelerde dolaştı. Çanakkale Askeri Hastanesi, Gümüşsuyu Askeri Hastanesi, Kasımpaşa Deniz Hastanesi, Haydarpaşa Askeri Hastanesi, Yeniden Kasımpaşa Deniz Hastanesi ve Çapa Hastanesi.

Nüfus kâğıdını yitirdiğine bir kez daha çok üzüldü Abuzer. Çünkü Malatya Emniyet Müdürlüğü 1. Şubesi'nden istendiğini bildirdiler Yeşilyurt Karakolu'nda ona:

"Orada benim İzmir'den tanıdığım bir polisle karşılaştım.

---

konduktan sonra asıllarının Sıkıyönetim Komutanlığına gönderilerek sorumlular hakkında suç duyurusunda bulunulmasına karar verildiği' belirtiliyor.

[97] 12. Genelkurmay Başkanlığı'nın 21 Nisan 1983 tarih ve SYNT-KOOR: 7130-829-83/BAS. HLK. İLŞ. Ş (KS: 3) sayılı yazısı.

'Ölmedin mi?' diye sordu. Ve kızdı. İzmir'de ayağıma çivi çaktığını söylemekten çekinmedi. 'Orada mezarını boş bıraktın ama buradakini dolduracaksın' dedi. Orada da işkence yaptılar. 7 gün sonra savcılığa çıkarılıp daha sonra da tutuklandım. 4 gün Yeşilyurt'ta 7 gün de Malatya'da işkence görmem, sağlık sorunumu yeniden gündeme getirdi.

Savcılığın takipsizlik kararı, her şeyi anlatıyor bence. Bana bunca işkenceyi reva gören polisler bile benim Malatya'da herhangi bir siyasi faaliyet içinde olduğumu iddia edemediler. Ama savcı takipsizlik kararında başka sanıklarla birlikte yakalandığımı ve yargılanıp cezamı çektiğimi kanıtlayacak belgelerin bulunmadığı için tutuklandığımı, daha sonra da durumumun anlaşılması üzerine yeniden yargılanmama gerek görülmediğini belirtiyordu.

Belgelerim vardı. Tahliye kararım, müddetnamem. Sonra yakalanmamış, nüfus memurluğunun isteği üzerine Yeşilyurt Karakolu'na, nüfus kâğıdı alabilmem için gerekli izin belgesini almak için ben kendim başvurmuştum. Kendi ayaklarımla, gittiğim karakoldan 'faaliyet yürütürken arkadaşları ile birlikte yakalanmış olarak' çıkacaktım. Benimle birlikte yakalananlar kimlerdi? Onlar ne olmuşlardı? Bilen yoktu.

Daha bitmiyordu. İstanbul'da ağabeyimin adresinden arandığımı öğrendim. Yine ayaklarımı sürüyerek 12 Mart 1986'da İstanbul Emniyet Müdürlüğü 2. Şube Müdürlüğü'ne gittim. Malatya'dan tutuklanma kararı olduğunu söylediler. Telefonla soruldu, 'İşi bitti, bırakın' demelerine karşın teleks emri gelinceye dek 13 Mart akşamı bırakıldım."

Abuzer Eren, sağlık sorunlarıyla yeniden boğuşmak için İzmir'e gitti daha sonra. Emniyet Müdürlüğü'nün, işkence gördüğü Emniyet Müdürlüğü'nün önünden geçerken dondu kaldı. Kendi çığlıklarını, arkadaşlarının haykırışlarını duyuyor gibi oldu. Kulak çınlaması değildi duyduğu. Başını kaldırdı Emniyet Müdürlüğü binasının üzerine, koca koca harflerle Çankaya Dersanesi yazısını gördü. Ders arasıydı, çocukların seslerini duydu irkildi. Dersane çocukları baharın tadını çıkarıyordu.

Tabanına çivi çakılan eski emniyet müdürlüğünün önünden, ayağını sürükleye sürükleye uzaklaştı.

Elbiseye ihtiyacı yok

Mustafa Ekmekçi'yi odasının önünde, yüzü allak bullak olmuş bir durumda gördüm. Gözlerini gözlerime dikmiş öyle duruyordu. "Al, oku ve bana geri ver" dedi. "İyi misiniz?" diye sordum, duymadı, odasına girip kapıyı kapattı.

1 Ocak 1986 tarihinde Sağmalcılar Özel Askeri Cezaevi'nden yazılmış, tutuklu mektubu damgası yemiş bir mektuptu. İnci gibi bir yazı:

> "Özellikle cezaevi sorunlarını işleyen yazılarınızı ilgi ile okuyorum. Son zamanlarda baskıların göreceli de olsa yumuşaması sonucu, demokrat basın ve kamuoyunun ilgisi cezaevlerine ve işkence olaylarına yöneldi. Bunu insanlık adına umut verici bir gelişme olarak görüyorum.
> Sorunlarımızın şu veya bu ölçüde duvarları aşıp sizlere ulaşması, sonuçta, burada da yumuşamaya yol açtı. Örneğin son zamanlarda iki yıldır süren avukat görüşü ve havalandırma yasakları kalktı. Ancak, süren yasakları sıralamaya kalkarsam can sıkıcı bir liste çıkarmam gerekecek.
> Bizler yani siyasi tutuklu ve hükümlüler, tüm demokrat aydın ve ilerici kamuoyunun sustuğu, susturulduğu, susturulmaya çalışıldığı bir ortamda, insan olma onurunu ve insanca yaşama hakkını korumak için, azımsanmayacak bir çaba gösterdik. Bunun kıvancını taşıyoruz. Ama ne acıdır ki ödenen bedel az olmadı.
> Şu anda Malatya Özel Cezaevi'nde yatmakta olan bir meslektaşınızdan söz edeceğim. Bu arkadaş *Yar Yayınları*'ndan çıkarmış olduğu bazı kitaplardan dolayı hapiste. Köşenizde basın suçlarından dolayı içeride olanlar arasında Osman Yeşil Çobanoğlu'ndan söz etmemeniz bir eksiklik. Basın emekçilerine karşı gösterdiğiniz duyarlığı Çobanoğlu'ndan esirgemeyeceğinizi umuyorum.
> Bizi bazıları 'esnek olmamakla' suçluyorlar. Siz bir kişinin beynine beton çivisi çakıldığına tanık oldunuz mu? Sanmıyorum. Eğer olsaydınız daha değişik, daha katı olurdunuz."[98]

Ekmekçi'nin odasına girip, karşısına oturdum. "Benim notlarım arasında böyle biri var ağabey" dedim. "Nasıl biri?" dedi. "Kafasına çivi çakılan

[98] Sağmalcılar Özel Askeri Cezaevi'nde M-23 koğuşunda kalan sanık B. K.'dan gelen mektup.

biri." İnanmak istemediğini söyledi, önce 'Olamaz' dedi. Sonra 'Olmaz, olmamalı' diye kükredi.

İstanbul'da 1981 yılında gözaltına alınan Nurettin adlı bir yurttaşın "kafasının delindiğini" yazıp, yanına da kocaman bir soru işareti koyduğum defterimi gösterdim.

Soru işaretlerinin üzeri bir gün mutlaka çizilecekti, sorular bir gün mutlaka ortadan kaldırılacaktı.

1982 yılında ilk ışık yandı. İsmail Yedigöl, oğlu Nurettin Yedigöl'ün 'Akıbeti hakkında' Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'na bir dilekçe verdi. "15 ayı aşkın bir süredir oğlunu arayan ve akıbeti hakkında korkunç şeyler duyan bir baba olarak tarifsiz acılar içinde kıvrandığımı ve ne durumda olduğumu takdir edeceğinize ve gerekeni yapacağınıza yürekten inanıyorum" dedi.

Sanıkların büyük çoğunluğu sorgu odalarından çıkmış, yargıçların karşına gelmişti. 1982 yılında İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı askeri mahkemelerinde Nurettin Yedigöl'ün adı ilk kez duyuldu.

İsmail Yedigöl, somut bilgiler içeren bir başvuru daha yaptı 'oğlu Nurettin Yedigöl'ün işkence ile öldürüldüğü' savı üzerine:

> "Oğlum Nurettin Yedigöl, 10.4.1981 tarihinde görevlilerce gözaltına alınarak İstanbul Emniyet Müdürlüğü 1. Şube'ye götürülmüştür.
> Şubede oğlumun işkence gördüğüne Sıkıyönetim Komutanlığı 2 Numaralı Askeri Mahkemesi'nin 1981/572 esas kayıtlı dosyasında yargılanan sanıklardan Aslan Şener Yıldırım; Askeri Savcılığın 1981/2116 hazırlık sayılı dosyasında sanık Muharrem Karaağıl; Metris Askeri Cezaevinde tutuklu, Ümit Efe Kutluğ, Neşe İncioğlu, Nalan Cürateş, İffet Sema Oğuz, Buket Öktülmüş, Harun Kartal; Hasta Tutukevi'nde bulunan Bülent Küçüküna; Sultanahmet Cezaevi'nde bulunan Bedri Yağan, Haydar Yıldız; Kars'ta tutuklu ya da gözaltında bulunduğu söylenen Şemsi Aydemir ve Battal Uğur isimli kişiler tanıktırlar.
> Adı geçen tanıklardan Ümit Efe Kutluğ'un ifadesine göre. 12 Nisan 1981 tarihinde oğlum Nurettin 'ayağa kalkamayacak durumda, kaburgaları kırık, kafatasından açılan delikten kendisine elektrik veriliyor durumda' 1. Şube'de bulunuyormuş.

Tanıklardan Harun Kartal 'İşkencenin dördüncü gününde, Nurettin'in durumu oldukça ağırlaşmıştı. Daha sonra şube müdürü olduğunu öğrendiğim Tayyar Sevenler, Nurettin'in kontrolüne geldi. Nurettin'in baygın ve yaralı bereli halini görünce sorgulamayı yürüten B timini bizlerin yanında azarladı. 'Bu işi bu kadar aleni yapmayın, adamlarda iz kalmamalı, bu işi bir türlü öğrenemediniz' diye bağırdı. Daha sonra Nurettin'i alıp götürdüler, bir daha getirmediler. Benim sorgumda, beni sürekli ölümle tehdit edip 'Konuş, yoksa sonun Nurettin gibi olur' diyorlardı..' dedi.
Aslan Şener Yıldırım, yaklaşık olarak aynı ifadeyi tekrarlamaktadır: 'Nurettin'in üçüncü ya da dördüncü gün durumu çok ağırlaşmıştı. Artık kendisine gelemiyordu. Temasları duyup duymadığını anlamak için ayaklarına, ellerine, vücuduna, suratına vuruyorlardı, ama hiçbir tepki göstermiyordu. Benimle daha önce, hem sorgumda, hem de sorgum sonrası konuşan ve kendisini şube müdürü olarak tanıtan şahıs Nurettin'i kontrole geldi. Sorguyu yöneten timin şefine 'Siz bu işi bilmiyorsunuz, okul bitirmekle adam olduk sanıyorsunuz, bunun da bir yöntemi var. Bu şekilde olmaz. Buna biraz süt verin' dedi ama çenesini açamadıklarından süt içiremediler. Sonra alıp götürdüler. İki gün sonra sorgudan elbisesiz gelmiştim, elbiselerimi istediğimde 'Al bunu giy' diye Nurettin'in elbiselerini verdiler. Ben de 'Onlar Nurettin'in, benimkini getirin' dediğimde 'Artık onun elbiseye ihtiyacı yok, size miras bıraktı' diye cevap verdiler.'
Oğlum Nurettin Yedigöl ile ilgili iddialar bunlardır. Yaptığım bütün başvurulara rağmen bugüne kadar kendisinden haber almak mümkün olmamıştır."

Başvuru, sorumlular varsa haklarında soruşturma açılması dileğiyle noktalanıyordu. Milli Güvenlik Konseyi Başkanlığı'na, Danışma Meclisi Başkanlığı'na, İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı'na ve İstanbul Barosu'na aynı metinle başvurulmuştu. Konsey'den gelen yanıtta 'Dilekçenin alındığı', tetkik neticesine göre, 'gerekli işlem yapılmak üzere İstanbul Valiliği'ne gönderildiği' belirtiliyordu. Tarih 26 Ocak 1982 idi ve Türkiye'nin 67 ilinde sıkıyönetim vardı.[99]

[99] MGK Genel Sekreterliği'nin 26 Ocak 1982 tarih ve Müracaat ve Şikâyetleri İnceleme Dairesi, 1420-38837/42331 sayılı yazısı

5. Bölüm
Korku günleri

Susun oğlumun sesi bu

Kolay çıkan bir leke değil, işkence lekesi. Kişi için de, toplum için de. İnsan bilinci yükseldikçe, leke daha koyulaşıyor, daha netleşiyor. İşkence korkusunu ölüm korkusunun önüne geçiren insanlar oluşuyor.

İnsan bilincinin alt yapısının temel taşı da işkence. İnsan bilincinin özdeksel temeli belki. İnsan hakları çiğnene çiğnene, insan bilincinin oluşması, insanın insanlık için ödediği yüklü bir fatura gibi görülüyor. Faturada anneler, babalar var. Çocukları için gözyaşı döküyorlar. Eşler var. Bir başka beraberlikte, el ele bir başka sınav veriyorlar. Kardeşler, ablalar var. Ve tek tek insanlar var. Binlerce.

Binlerce sayfa belge geçti elimden, gözümden. Toplumun yeni değerlerle biçimlendirildiği anlaşılmaz, bize özgü sözde demokratik bir yapılaşma döneminde, yazılı belgelere yönelmek en doğru olanı. Çoğu zaman onlar da yetmiyor olanları anlamaya, anlatmaya, sergilemeye.

Şimdilik belgelerle konuşmak, onları konuşturmak en iyisi. İşkence görenlerle konuşmak, onlardan yazılı-imzalı anlatımlar almanın zamanı değil daha. Çünkü, acılar çok yeni ve korkular kuşkular çok köklü. Çünkü, asıl acı çekenlerin büyük bir kısmı özgürlüklerinden yoksunlar, ya cezalarını çekiyor ya da yıllardır yargılanıyor.[100]

[100] Genelkurmay Başkanlığı'nın 26 Aralık 1985 tarihli verilerine göre, 26 Aralık 1978'den 1 Kasım 1985 tarihine dek 67304 kişi tutuklandı. Bunlardan, 5502 kişi tutuklu, 9805 kişi ise hükümlü bulunuyor. Bu tarihler arasında gözaltına alınanlarını sayısına ilişkin bir bilgi yok. Ancak 1 Kasım 1985 tarihinde 262 kişi gözaltında bulunuyor.

'Olmaz böyle şey' dosyasından derlediğim acıları, hiçbir dizgiye bağlı kalmadan, birbirine eklemek, bu bağlamda kaçınılmaz oluyor:

Kadir Doğan'ı gözaltında sorgulayan polisin siciline çok sonraları yargı kararları ile işkenceci yazılacaktı. Kadir Doğan'ı Mehmet Yılmaz sorguladı. Mehmet Yılmaz doğru dürüst soru sormaz, elindeki malı -insanı- senaryosuna uydururdu. Bunun için elinde acı üreten araçları ve arkasında büyük bir güç vardı. Mehmet Yılmaz, Kadir Doğan'a işkence yaptığı savı ile yargıç karşısına çıkarıldı. İşkenceyi yargılamak, işkenceciyi yargılamaktan daha zordu. Kolayı seçiliyordu. Birkaç işkenceci yargıç karşısına çıkarılıyor, işkence aklanıyordu.

Kadir Doğan'ın babası, oğlunun gözaltına alındığını duyunca, beyninden vurulmuşa döndü. Soluğu Emniyet Müdürlüğü'nde aldı. Oğlunu, arayıp soracaktı elbet. 'Oğlum' demeye kalmadı, onu da gözaltına aldılar. Sorgu odasının bitişiğindeki hücrelerden birine attılar. Oğlu yaşında birçok genç insanla tanıştı.

Ağzına dek dolu olsa da hücredeki insanlara, bir yalnızlık duygusu egemendi. Konuşuyorlardı, ama hiç konuşmuyor gibiydiler. Arada bir yemek yiyip su içiyor, hatta tuvalete gidiyorlardı ama, sanki yıllardır aç ve susuzdular. İnsan çığlıklarına alışan kulakları kör-sağırdı sanki.

Bir gün baba Doğan, sessizliği bozan bir haykırışa nokta koydu. "Susun, oğlumun sesidir bu" dedi. Ve taş duvarı ve beton zemini ve belki evrendeki tüm katılıkları kıskandıracak biçimde öylece donup kaldı. Sorgu odasına bitişik hücrede çıt çıkmıyordu, ama Ferhat Doğan'ın diline bir tümce takılmıştı, iğnesi takılan bir plak gibi uzun süre yineledi durdu: 'Susun, oğlumun sesidir bu.'

Değil konuşan, nefes alan bile yoktu, sorgu odasının yanındaki hücre-

---

Bu süre içinde Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerine 45613 dosya intikal etti. 15.897 dosya için mahkûmiyet, 13.603 dosya için beraat kararı verildi. 15.007 dosya için ise diğer kararlar verildi. Sonuçlanan dava dosyası toplamı 44.507 Mahkemelerde 1106 dosya var.
Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerinde 22.912 kişiye 0-1 yıl, 10734 kişiye 1-5 yıl, 6166 kişiye 5-10 yıl, 2396 kişiye 10-20 yıl, 939 kişiye 20 yıldan fazla, 630 kişiye ömür boyu hapis cezası verildi. 429 kişi için de ölüm cezası öngörüldü. Askeri Yargıtay'daki 248 ölüm cezası işleminden 123'ü bozuldu. 38'i inceleniyor. 87'sinde ise karar onaylandı. TBMM'de 79 dosya var. 4'ü onay bekliyor 32'si onaylandı. Onaylanan dosyalardan 27'si infaz edildi. 4 ölüm cezası hükümlüsünün firarda, birinin ise çatışmada ölmesi nedeniyle hüküm yerine getirilemedi.

de.. Ferhat Doğan oğlunun bu acılı sesini, belli ki yaşam boyu duyacaktı. Dört gün gözaltında kaldı Ferhat Doğan. Hücredekiler Kadir Doğan'ın haykırışını o günden sonra bir daha duymadılar. Ferhat Doğan'ın kulaklarından eksilmedi ama oğlunun sesi. Bir gün sonra eline bir kibrit çöpü alıp, kulaklarına sokmaya başladı. "Kulak kiri değil" dedi tıbbiye öğrencisi genç, "Oğlunun sesidir temizlediği."

Mehmet Yılmaz'a sorular yöneltildi duruşmada. Yargılandığı sayısız işkence davasında söylediklerini yineledi bir bir: "Emniyette benim tanınmam olanaksızdır. Çünkü ben ekip başıyım. Hücreden adam getirmem. Getirenleri sorgularım."

Duruşma sırasında işkenceci Mehmet Yılmaz'ın yardımsever yanı olduğu açığa çıktı. Ferhat Doğan'ın üstünde komiser Mehmet Yılmaz'ın adı ve bazı telefon numaraları yazılı bir kart bulunmuştu. Soruldu. Kadir Doğan'ın eşi ile birlikte gözaltına alındığını söyledi komiser Yılmaz. "Bir de bebekleri vardı, onun siyasi şubeden alınmasına yardımcı olmak" için bir kart verdiğini söyledi. "Kadir Doğan'ın çocuğunun, sahte hüviyeti vardı" dedi. Sessiz sakin duruşmayı izleyen Ferhat Doğan, başını hafifçe yukarı kaldırdı ve işkencede, torununun haykırışlarını duymadığına şükretti. Birden sevinç kapladı yüzünü, torunlar daha mı çok seviliyordu ne?[101]

Ankara'dan Kırıkkale'ye uzanıyoruz. Bir baba daha var, işkencecilerin gündeminde. On emniyet görevlisi hakkında 'Cürüm söyletmek için işkence yapmak' savı ile hazırlanan bir iddianameden fışkırıyor baba Yurdusev Dağ:

> "Türkiye Devrimci Komünist Partisi adlı yasadışı kuruluş üyeleri olmaktan sanıklar Hilmi Sarıaydın, Ali Kılıçaslan, Ali Coşaner, Turgut Üzüm, İmdat Dağ, Murat Peker ve Halil Özaydın üzerlerine atılan bu suçtan gözetim altına alınarak, bulunduruldukları Kırıkkale Emniyet Amirliği'nde işkenceye uğradıkları, Yurdusev Dağ'ın ise oğlu İmdat Dağ yakalanmadan önce, bunun teslim olmasını temin için Kırıkkale Emniyet Amirliği'ne götürülüp burada işkenceye maruz kaldığı iddiaları üzerine Ankara Sıkıyönetim

[101] Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 2 numaralı Askeri Mahkemesi'nin 13.3.1983 günlü duruşma tutanakları.

Komutanlığı'nca yapılan soruşturma sonucunda on polisin eylemlerine uyarı yasa maddeleri ile yargılanmaları talep ve iddia olunur."

Oğluyla birlikte bir süre

Duvar yazılarının üstüne yapıştırılmış koca koca ilanlarla birçok insanın arandığı bir dönemden geçiliyordu. Her ilan, karşıt grubun solmuş, boyanmış yazılarının üstüne yapıştırılmıştı. İnsanlar göz ucu ile bile bakmadan geçiyorlardı arananların listesinin önünden. Bir söylenti vardı. Her ilanın polisçe gözlendiğine ilişkin.

İmdat bir süre eve gelmeyince, baba yüreği sızlamaya başladı. Kırıkkale'de, Ankara'da duvar ilanlarından gözünü ayıramaz olmuştu. Arandığını duydu oğlunun. İçinden "Resmini bulup arananların listesine koyarlar da erken teslim olur" diye bir dilek geçti. Kazasız belasız yakalansa da olurdu.

Gözlerini duvarlardan, kulağını oğlunun ayak seslerinden ayıramadı. Bir gün 'Oğlu yakalanmadan önce teslim olmasını sağlamak için' emniyete götürüldü. 'Oğlun nerede?' sorusuna katlandığı acılara aldırmayarak 'Oğlum nerede?' karşılığını verdi. Baba Yurdusev Dağ, o günlerde güvenlik kuvvetlerince yakalanmanın ne demek olduğunu çok iyi biliyordu. Oğlunun yerini bilse, eli ile teslim etmez miydi?

"Nerede?" dediler, kollarından astılar. "Nerede?" dediler, dövdüler. "Bilmiyorum"dan başka tek söz çıkmadı ağzından. Ne of, ne ah. Oğlu ile birlikte bir süre yaşadığı Kırıkkale Emniyet Amirliği nezaretinde, doğduğu günden bu yana onun için düşledikleri geçti gözünün önünden tek tek. Türkiye iyi iken, güzel bir gelecek düşündü İmdat için. Ülke kana boğulmaya başlayınca tek bir şey diledi. Yaşasa yeterdi. Bütün zorluklar nasıl olsa aşılırdı.

Baba Yurdusev'in karşılaştığı acılara, oğlunun bir arkadaşı anlattı savcılıkta, Yurdusev baba susarken:

"Ayrıca İmdat Dağ'ın babası mağdur Yurdusev Dağ'ın da gözaltında bulundurulduğu aynı yere getirilip, kollarından asılmak ve dövülmek suretiyle kötü muameleye maruz kaldığını mağdurlar-

dan Ali Coşaner beyan etmiş, ona, kötü muamelede bulunanların adlarını bildirmiş ve olayı Yurdusev de doğrulamıştır."

On polisten beşi baba Dağ'a düştü. Tümü ise İmdat'a acı verdi. Dövdü, falakaya yatırdı, elektrik verdi. Kollarından astı, soğuk su banyosu yaptırdı, iddianameyi okurken babalar ve oğullar arasında bu kadar ayrıcalık olacak diye düşündü İmdat.[102]

Ekmeğe uzaktan bakmak

İşkence savları ortaya atmanın, işkence olgusunu irdelemenin, ulusal çıkarlarla uzak-yakın bir ilişkisi yok. İşkence savları nereden gelirse gelsin, ister zanlı ya da sanık, ister avukat, ister politikacı ya da gazeteci olsun; savlar incelenmeli, sorumlular ortaya çıkarılmalıydı.

Suçlu ya da suçsuz olsun, şu sanığın söylediklerine nasıl kayıtsız kalınabilir, insanların yaşadığı bir dünyada:

"İşkence, her şeyin, hukukun, adaletin, mahkemenizin, toplumsal değerlerin ve insanın en doğal haklarının üzerinde tutulmuştur. Sorunu abartmıyor tam tersine, gerçekleri özetleyerek anlatmaya çalışıyorum.

Bir kısmımız hâlâ işkencede, bir kısmımız buradayız. Ve mahkeme devam ediyor. Mahkemenin konuları ile ilgili olarak yeniden ifadeler düzenlemeye çalışırken, bu davanın neden açıldığını anlamak oldukça güç. Hem, burada görülmekte olan bu davanın konuları ile ilgili olarak hâlâ işkence göreceğiz, hem de burada, bu konularla ilgili olarak yargılanacağız.

Geçenlerde, sorgusu yapılacak olanların emniyete götürülmemesi için komutanlığa yazı yazılması şeklinde almış olduğunuz karar da göstermektedir ki, devam eden bu davanın sanıklarının yeniden emniyete götürülmelerinin önlenmesi için daha geniş kapsamlı bir karar almak gerekiyor.

Bu dönemde, işkenceye sistemli, organize ve kitlesel bir karakter

[102] Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı'nın 11.2.1982 tarih 1981/1405 esas 1982/132 karar sayılı iddianamesi ile Recep Münir Karabey, Hayrettin Zihni, Kaya Şen Hüren, Fethi Uslu, Hasan Teltik, Bakî Demir, İsmail Kayhan, Emirhan Çıtak, Osman Çalışkan ve Ramazan Balcı adlı güvenlik görevlileri hakkında Ankara 3 No'lu Mahkeme'de dava açıldı.

kazandırılmış olduğunu yaşayarak gördük. Bizim işkence gördüğümüz yer, bütünü ile işkence yapmak için düzenlenmiş, önceden işkence yapmak için hazırlanmıştır. Gizli tutulmaya çalışılan bu yerde gerekli olan işkence aletleri temin edilmiştir.

İşkenceler sırasında zorlamalar ve sık sık hayalarımı burmaları sonucu fıtık oldum. Sürekli olarak kollarımdan astıkları için, her iki kolum da uzun süre hiçbir işe yaramadı. Kesinlikle vücuduma yük olmaktan ve devamlı ağrımaktan başka bir işe yaramadı. Kollarım emniyette kaldığım sürenin önemli bir kısmında boynumda asılı idi. Omuzlarım da hiç tutmuyordu.

Günlük yüz lira ekmek parası alıyorlardı. Birisi ekmeği getirip hücreye bırakıyor, bir süre ekmek orada duruyordu. Ellerimden duvardaki halkalara kelepçeli olduğum için, ekmeğe sadece uzaktan bakıyordum. Biraz sonra da bir polis gelerek, getirdikleri ekmeği küfrederek alıp götürüyordu.

4-5 gün kadar sürekli aç, susuz ve ayakta kaldığım için ve bu arada devamlı işkence gördüğüm için uyku da uyuyamıyordum. Konulduğum hücre, ışıksız, havasız hem de çok soğuk ve ıslaktı, yeri gelmişken belirtmek istiyorum. 11 Kasım 1982 tarihinde de emniyete tekrar götürüldüğümde, kaldığım hücrenin duvarlarındaki demir halkalar sökülmüştü. Ama duvardaki yerleri belliydi.

Şimdiye kadar anlattığım daha çok vücudu zayıflatmaya ve yıpratmaya yönelik işkence yöntemleri idi. Ek olarak kısaca şunları söyleyebilirim. Yakalandığım akşamdan başlamak üzere kollarımdan düz asarak dört ayrı yerimden iki manyeto ile birden elektrik veriyorlardı. Ayrıca iki metre boyunda bir ağaç parçasına çarmıha geriyorlar ve öyle asıyorlardı. Kollarımın hali kalmayınca bacaklarımdan asarak elektrik veriyorlardı. Hiç asılacak halim kalmayınca da sandalyeye oturtup orada elektrik veriyorlardı. Bu işkenceleri, birbirini izleyecek şekilde yapıyorlardı ve bütün bir gece veya gündüz devam ediyordu.

Bir gece, tahminime göre, NATO yolu tarafına götürüp çıplak olarak karın içinde süründürdüler. Bu arada ağzımın içine silah soktular. Ayrıca tırnaklarla etleri arasına, iğne batırıyorlar ve vücudumun çeşitli yerlerindeki kılları yoluyorlardı.

Tazyikli su fışkırtan hortumu anüsüme sokmaya çalıştılar. Gerek verdikleri elektrik gerekse anüsüme kablo ile birlikte değnek sokmuş olmaları nedeniyle, emniyette devamlı kan işedim. Halen

de kan gelmektedir.
İşkence sadece belli kişilere uygulanmış değildir. Değişik dozda olmak üzere hemen hemen herkese uygulanmıştır."[103]

Göz göre göre ölecekler

Kara Afrika'nın açlık haberlerini dinlemekten usanmıştı. Başvurmadık yetkili, çalmadık kapı bırakmamışlardı. Açlık grevi bir kere başladı mı, sonunda ölüm orucu geliyor, gencecik insanlar yitip gidiyorlardı.

Cezasını çeksin ama yitmesin. Cezasını çeksin, aç da kalmasın. Ne iştahlı çocuktu. Bebekliğinde memeden ayıramamıştı. İğne ipliğe dönmüştü emzirmekten. Gören acıyordu incecik boynuna bakıp.

"Uzaklaştır şu oğlanı göğsünden artık" diye çıkışmıştı babası; "Koca adam oldu." demişti. Sütten kesilince, ağzına başka hiçbir şey koymadı uzun bir süre. Küçücükken de inatçıydı.

Elindeki şişleri hızlı hızlı batırmaya başladı örgüye, düşünmek istemiyordu. Gün ışırken koltuğun üstünde gözünü açtı. Giyindi ve dışarı attı kendini. Metris'in önünde birkaç kişi daha vardı. Bir bardak çay istedi canı. Oğlu geldi aklına, yüzü al al oldu utandı. O, günlerdir ağzına bir lokma koymuyordu.

Bir şeyler yapmak gerekiyor diye geçirdi içinden. Yapacak bir şeyler daha olmalıydı. Bir başka annenin 'Bir şeyler yapmak gerek, göz göre göre ölecek çocuklar' dediğini anımsıyordu son olarak. Biraz önce Metris'teydiler. Taksim'e ne zaman nasıl geldiklerini bilmiyordu. Gayrettepe'ye niçin getirilmişlerdi? Kendisini hiç mi hiç düşünmediğini gözaltında iken anladı. Banka soymamıştı, adam öldürmemişti. Taksim Atatürk anıtına bir çelenk bırakmışlardı; oğulları, kızları, eşleri ve yakınları için.

İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı bir iddianame düzenledi:

"Sanıkların askeri cezaevinde tutuklu bulunan örgüt mensuplarının yakınları olduğu, cezaevi idaresinin yöntemlerini beğenmeyen siyasi tutukluların cezaevini protesto amacıyla ölüm orucu tuttuk-

[103] THKP-C / Devrimci Yol iddianamesinin 6 numaralı sanığı Mehmet Ali Yılmaz'ın ifadesi.

ları ve cezaevi idaresine karşı tutum izlemeleri nedeniyle cezaevi tarafından tüzük hükümleri gereğince idari tedbirler alındığı, tutukluların yakınları bulunan sanıkların 19 Mayıs 1985 gününden önce aralarında anlaşarak, Taksim'de Gençlik ve Spor Bayramı günü toplantı yapmaya ve Taksim Anıtı'na çelenk koymaya karar verdikleri, alınan karar gereğince alanda toplandıkları ve hiçbir makamdan izin almadan toplantıyı yaptıkları, hazırladıkları çelengin üzerine 'Ölüm orucuna son-Cezaevleri düzeltilsin' ibareli bant yazarak, çelengi anıta koymak istedikleri, bu esnada güvenlik kuvvetlerince sanıkların yakalandığı anlaşılmıştır.
Sanıklar Nigar Aktaş, Sevgi Erdoğan, Keziban Bektaş, Elmas Albayrak, Mahbup Malkoç, Gülhanım Eralp, Müzeyyen Canan Aygen, Neşe Motor, Menevşe Koçar, Zeynep Durmaz, R. Karataş ve Şamuel Cavez'ın toplantı ve gösteri yürüyüşleri yasasının 28/1'ine göre TCK'nın 40. maddesi göz önüne alınarak cezalandırılmaları iddia ve talep olunur."

12 Eylül'den bu yana, Atatürk'e yapılan bir başvuru, ilk kez insanların, siyasi şubeye gitmelerine ve suçlanmalarına neden oluyordu. Açlık grevi, bir süre sonra, ölüm orucu oldu. İnsanlar öldü.

Çocuklarının aç kalmasını istemeyen, çocuklarının açlıktan ölmesini istemeyen anneler, belki dünyada ilk kez yargı karşısına çıkıyorlardı.

Bir kitap okudum

"Bir gün," dedi; "Oğlumun hapishaneden hastaneye gittiğine sevineceğim hiç aklıma gelmezdi." Melahat hanımın sevindiği, hapishanede görüşemediği oğlu ile hastanede görüşmekti aslında. Sağmalcılar'dan kuş gibi doğru Gümüşsuyu'na gittiler:

"Eşimle birlikte ziyaret yerine götürüldüm. Hal hatırını sorduk oğlumuzun. Görevliler müdahale ettiler. 'Niçin' dedik. 'Neden' dedik, 'Öyle istiyoruz de ondan' dediler. Bir şikâyetimiz varsa istediğimiz yere yapabileceğimizi söylediler:

Ve oğlumu orada, anne ve babasının, yanında hiçbir sebep yokken dövüp tartaklamaya başladılar.

Tedavi olmak için hastaneye gelen bir tutuklunun anne ve babasının gözleri önünde bu tür açık işkenceye uğramasının bizleri ne duruma dü-

şürdüğünü takdirinize arz ederim."

Tuncer'in, gözlerinin önünde dövülmesini uzun süre unutamadılar. Onu, bir fiske bile vurmadan büyütmüşlerdi.

Yakınma dilekçesini yetkili makamlara verdikten sonra Melahat Hanım, uzun bir süre eve kapandı. Yapılacak önemli işleri olduğunu söyledi eşe dosta. O gün, oğlunun dövüldüğünü gördüğü gün, eve dönerken kitapçı vitrininde gördüğü bir kitabı alıp çantasına atmıştı. Melahat hanımın işinin ne olduğunu sonra anladı eşi dostu. Okuduğunu öylesine güzel özümlemiş, ezberine almıştı belki de, öylesine güzel anlatıyordu ki:

"Bu satırlar, acının karanlığın, elemin, cesaret ve inancın öyküsüdür. İnsanın insana karşı acımasızlığını gözler önüne seren korkunç örneklerle doludur. Bobby Sands ve yoldaşlarının açlık grevi ve ölümüne gösterilen tepkiler birbirinden farklı ve çelişkili. Kuzey İrlanda olarak bilinen ülkemizin bir bölümünü idare eden İngiliz yönetimine göre, 'İrlandalı teröristler' ile demir iradeli İngiliz Başbakanı arasındaki mücadelede kazanılmış bir zaferdi. IRA ve destekleyicilerine göre ise dayanıklılık ve cesaretin bir yengisiydi bu. Onların ölümleri, amaçları için büyük bir moral gücüydü."

Melahat Hanım'ın içinden bir şeyler kopup gitti. Sayfaları çevirdikçe İrlanda'daki acıların 1920'lerden beri sürdüğünü öğrendi:

Melahat Hanım bu kitabı herkesin okumasını, hiç yasaklanmamasını istiyordu:

"Kuzey İrlanda'da normal yasalar kaldırıldı ve polis devleti rejimi getirildi. Katolik nüfusun azalması için çeşitli önlemler alınmaya başladı. Fabrikaların dışında 'Burada Katolikler çalışamaz' yazan levhalar asıldı. Yetişen genç kuşak, bu duruma giderek daha fazla öfkelendi. Süregiden ayrılıkçılığın sonlanması amacıyla, sivil ve politik haklar talep eden, bütünüyle yasal ve anayasaya dayalı bir sivil haklar kampanyası başlattılar. Sivil Haklar Hareketi'nin ortaya çıkışı İngiliz güçleri ve polis tarafından şiddetli bir baskı ile karşılandı.

Bu baskı eylemleri iki sonuç doğurdu: İlk olarak Sivil Haklar Hareketi'ne destek güçlendi ve arttı. İkinci olarak genç insanların IRA'nın ve silahlı mücadelesinin giderek daha fazla yanında olmasını getirdi. IRA Katolik

nüfusun savunucusu olarak kabul edildi."

İngiltere'nin ünlü gazetecilerinden ve Başbakan Margaret Thatcher'in en ateşli destekçilerinden biri olan Paul Johnson ilginç bir yazı yazdı:

> "İrlanda'da her türlü formülü denedik: dolaysız yönetim, dolaylı yönetim, soykırım, ırk ayırımı, kukla parlamentolar, gerçek parlamentolar, sıkıyönetim, sivil yönetim, kolonileştirme, toprak reformu, bölünme. Hiçbiri işe yaramadı. Denemediğimiz tek çözüm, mutlak ve koşulsuz geri çekilmedir."

Dünyada böyle gazetecilerin varlığı Melahat Hanım'ı duygulandırdı. Sonra Babıali yokuşu geldi aklına. Umutla tırmanıp tersyüzü yuvarlandıkları yokuşu anımsadı. Yüzgeri döndükleri kapısından içeri sokulmadıkları gazeteleri, kendileriyle görüşmek istemeyen ünlü yazarları düşündü. Yüreği bir kez daha cız etti. Melahat Hanım oğluna kitabı okuduğunu iletebildi ancak. Bir tümce ile mektubun bir köşesine "Çok güzel bir kitap okudum" diye yazdı: "Yaşamınıza çok benziyor."

Tuncer'den 1985 yılının Ekim ayında 'Hepinizi sımsıkı kucaklar, öperim' mektubu geldi:

> "Görevlilerin arama yapması doğal. Ama arama, arama olmaktan çıktığı andan itibaren, değil bizim karşı çıkmamız, buna insan olan herkesin şu ya da bu biçimde karşı çıkması gerekir. Doğal ki bu karşı çıkışın, sonuçta bir değişiklik yaratmadığı da ayrı bir sorun. Ama söz konusu olan insanlık onuru gibi, insan kişiliğini yok etmek gibi amaçlarına karşı çıkmak. Bu karşı çıkışın her insan için bir hak olduğuna inanıyorum.
> Bu konuları ayrıntıları ile anlatmaya pek gerek görmüyorum. Çünkü, hani o okuduğun 'Hücremde Bir Gün' benim söyleyebileceklerim yerine geçerli."

Tuncer'in ve annesi Melahat Hanım'ın söylediklerinin doğruluğunu araştırmak için çok zaman yitirdim.

Çıkarıldığı askeri mahkemenin duruşma tutanaklarına göre de Tuncer "Siyasi Şubede 57 gün, her gün en aşağı 12 saat olmak üzere işkenceye

maruz kaldım. Bu işkenceler vücudumun her tarafına insanlık dışı olarak tatbik edildi. Blöf olarak yüzüme tabanca sıkıp 'seni öldüreceğiz' dediler" diye işkenceyi anlatıyordu. [104]

Tuncer'in işkenceden sonraki durumu Selimiye ve Kabakoz askeri cezaevlerinin kayıtlarına geçmişti.[105] Tuncer'in günleri Bobby Sands'in hücresindeki bir gününden daha az acılı değildi.[106]

Çarmıha geriliş

Büronun emektarı odacı Mustafa, "Galiba polis" dedi, uzun yılların deneyimiyle. Kapıya gittim. Polis olduklarını söyleyen üç kişi görüşmek istediklerini, Malatya'dan geldiklerini söyledi.

Malatya MHP İl Gençlik Kolları Başkanı Aydın Demirkol'un sorgulama sırasında öldüğü günlerdi. Telefonda ileri geri konuşmalar olmuştu. Malatya'dan aramışlar, Malatya'yı aramıştım. "Benimle ilgili mi?" dedim. "Bizimle ilgili" dediler.

Mustafa ne olduğunu anlamak için çayları kapıp geldi, çıkarken kapıyı aralık bıraktı.

Önemli bir konu olmalıydı. "Evet, önemli" dedi, sarışın, gözlüklü olanı. Kapıyı gösterinceye dek, salt o konuştu. Konu önemliydi. Çünkü, Aydın'ın sorgusunu yapanların üçü de aynı ekiptendi. Aydın ölmüştü, ama onlar öldürmemişlerdi. "Ölüm olayıyla ilgili soruşturma açılıncaya kadar da dördüncü arkadaşlarından hiç söz etmemişlerdi." Soruşturma açıldığında, pabucun pahalıya gideceğini anlayıp, yardım dilemeye gelmişlerdi. Ölüm olayında, onların en küçük bir kusurları ve en önemlisi kasıtları yoktu. Ama gözlerinin önünde ölmüştü. "Bu kadarı da olmaz, yapma, yeter" demişler, arkadaşlarına söz dinletememişlerdi. Suçsuz oldukları halde, şimdi onlar sorumlu tutulmamalıydılar.

Çaylarının bitmesini bekledim. Malatya'daki öteki olaylara sözü ge-

---

[104] İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 2 No'lu Askeri Mahkemesi'nde görülen Çayan Sempatizanları davasının 25.4.1993 tarihli duruşma tutanakları. Syf 4.

[105] Selimiye Askeri Cezaevi vizite defterindeki 8.5.1981, Kabakoz Askeri Cezaevi vizite defterindeki 18.5.1981 tarihli doktor raporları

[106] İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı'nın 13.6.1984 tarih ve 1984/348 esas 1984/272 karar sayısı iddianamesi ile haklarında dava açılan sanıklar, yargılandıkları askeri mahkemede beraat ettiler.

tirdikçe rahatsız olmaya başladılar, insanın insana bu biçimde davranamayacağını söyledikçe rahatsızlıkları arttı. Somut olarak isteklerini sordum. Somut olarak isteklerini söylediler. Onlara göre, gazetemizin etkili çevrelerde tanıdıkları olabilirdi. Durumlarını aracılığımızla anlatmamızı istiyorlardı. "Sonra biliyorsunuz" dedi sarışın gözlüklü olanı, "öldürülen MHP İl Gençlik Kolu başkanıydı."

"Biliyorum" diye yanıt verdim. Kapı aralandı "Çayları tazeleyeyim mi?" diye sordu Mustafa İspir. Sesimin fazla çıktığını o zaman anladım. İspir kendiliğinden çay getirmezdi.

Malatya Emniyet Müdürlüğü Siyasi Şube'de görevli üç polise sakin sakin sordum. "Benim MHP'lilere işkence yapılabileceği görüşünde olduğumu kim söyledi size?" Durdular, son yudumlarını içiyorlardı çaylarının. Bardakları ellerinde kaldı. Arkalarına bakmadan çıkıp gittiler.

İnsan haklarına aykırı davranışlar, bir hesaplaşma ortamında yaşanmaya, yaşatılmaya başlayınca işkence adam ayırmıyordu. Siyasi görüş ayrılığı söz konusu olmaksızın, ülkenin her düşüncedeki insanına acı çektirilebiliyordu. İşkenceyi, siyasal bir intikam aracı gibi gören çok sayıda güvenlik görevlisi, ellerine düşen karşıt görüşlü kişileri, insanlıktan çıkarmak için yemin etmişlerdi sanki. Bir insana uygulanan işkencenin, insanlık suçu sayıldığı bir dünyada, 'Size mi, bize mi daha çok' karşılaştırmasının bir anlamı yoktu. Her şey, herkesin gözünün önünde oluyordu.

Duruşma tutanaklarına geçtiği kadarı ile sayıları yadsınamayacak kadar sağ görüşlü insan da işkence tezgâhlarından geçti.

Sanık Sami Bal: "Şimdi efendim, ben savcılık ifadelerimin hangi psikolojik ortamda verilmiş olduğunu izah bakımından, bunları anlatmam lazım.

12 Kasım 1980 tarihinde Ankara'ya kalabalık bir polis ekibi tarafından nakledildim. Savcılığa getirildim. Samsun'dan getiren polislerle, buranın polisleri arasında devir teslim işlemi bitti. Beni steyşın tipi bir arazi arabasına bindirip gözlerimi bağladılar.

İçeri girince büyük bir sevinç, büyük bir bayram. 'Vay Sami Bal, demek ki geldin, seni bekliyoruz' dediler. Beni karga tulumba doğruca işkenceye götürdüler. Hiçbir şey soran yok, sen nesin kimsin, şunları yaptın

mı, bunları yaptın mı diye sorsalar da söylemesem, hadi işkenceyi onun için yaptıklarını anlayacağım. Soru yok, hiçbir şey yok. Zevk için işkence var.

Kollarımı bu şekilde iki yana açtırmak suretiyle, 5x5 ebadında bir kalasa naylon bir iple sardılar ve beni sırtüstü yere yatırdılar, ayakkabılarımı çıkardılar, bütün elbiselerimi çıkardılar. Sonra, el parmaklarım, elektriğin yanık izi bakın halen belli, başta olmak üzere vücudumun her yerinden, yani huzurunuzda ifade etmekten ar duyduğum her yerinden yüksek dozda elektrik verdiler. Elektrikle birlikte falaka da vardı. Ancak elektriğin şiddetinden falakanın acısını ben pek hissetmiyordum.

Birinci işkence seansında hiçbir şey sormadılar efendim, kahkaha atıyorlardı. Beni daha sonra, C-5 denilen yerde, tutuklularla gözaltında olanların bölümlerini ayıran demir parmaklık var. Bir elim yukarıda bir elim aşağıda olmak üzere kelepçelediler. Bir sandalyeye oturttular, kafamın arkasına da bir yastık verdiler. Sabaha kadar o şekilde durduk.

Bu arada efendim, kalasla kollarım bağlandıktan sonra, kalasın iki ucu yüksek bir yere takılmak suretiyle ayaklarımız yerden kesiliyor, kollarımızdan asılı halde kalıyoruz. 'Çarmıha geriliş' deniyormuş ona işkence ilminde.

İşkenceler sırasında bana sorulan sorular çok ilginçti efendim. 'Fatsa'nın hesabını vereceksin' diyorlardı bana. O operasyonu, yani 'Fatsa'da meşhur 12 Eylül öncesinde yapılmış operasyonu, sen yaptırdın'[107] dediler.

'Sen bize itiraf için teslim edildin oğlum Samsun'dan' dediler. Çok affedersiniz, aynen kullanmak zorundayım bu kelimeleri. 'İtiraf için', yani

[107] Operasyon gerçekten "meşhurdu". Çünkü bir güvenlik operasyonunda ilk kez "maskeli muhbirler" kullanılmıştı. Ordu Valisi Reşat Akkaya "Bu, bir operasyon sırrıdır. Bu kişiler kesinlikle ülkücü değildir" dedi (14 Temmuz 1980). Ancak operasyona katılan bir yüzbaşı maskelilerin yüzlerini açtırınca gerçek görüldü. Maskeli muhbirlerden Yılmaz Gezer, Şenel Güven, H. İbrahim Kavcı ve Ahmet Hoşgönül'ün aranan siyasi cinayet sanıkları olduğu anlaşıldı. Maskeli muhbirlerin arasında Susurluk belgelerinde adı geçen ve kendisini "Devlet Bahçeli'nin danışmanı olarak tanıtan" Musavvat Dervişoğlu da vardı. Fatsa'nın muhbirleri arasında Dursun Mehmet İnal, Fevzi Keskin, Nihat Can, Cihan Baygın, Cevat Taşan, Nuh Küçük, Şükrü Kayış, Yaşar Koç, Yaşat İğde, Yaşar Coşkun, Osman Obur, Nabi Keskin, Abdullah Eraslan, Hasan İnal, İbrahim Keskin, Ufuk Pazarbaşı, Hüseyin Kocaoğlu, Avni Nesne ve Nihat Usta'nın adı sayıldı.

tıpkı, biliyorsunuz çok tartışmalara sebep oldu, bir Mustafa Pehlivanoğlu gibi, veyahut da bilemiyorum Ali Yurtaslan meselesinin içyüzünü bilemiyoruz. 'İtiraf için teslim edildin oğlum' diyorlar. Kim teslim eden? Savcılık teslim ediyor. 'Üç ay buradasın' dediler. 'Kendini ezdirme, meseleyi anlat: Sami Ovalıoğlu'nu nasıl öldürdün." [108]

Bir başka sanık yargıç önünde üstelik başkent Ankara'dan:

"Bundan sekiz ay önce askeri savcılığa bir dilekçe yazdım. Benim gibi birçok arkadaş da dilekçe yazdılar. Hepsi de C-5'ten geçmişlerdi. Orada olanları anlattık. Ve bu hususta soruşturma yapılmasını istedik. Dilekçemizin işleme konulup konulmadığını bilmiyoruz. Bu hususta kime başvuracağız bunu da bilmiyoruz.

Siz burada bir sürü sanığı ikaz ettiniz, burası işkencenin anlatılacağı yer değildir, meramınızı derdinizi ilgili başka mercilere anlatınız dediniz.

İşkenceleri üç ana grupta toplayabiliriz: Psikolojik baskılar, manevi baskı, göz bağlanması, acayip yerlerden geçirilmesi, yerlerde süründürülmesi, bir mahzene giriliyor intibaının verilmesi. Çok acayip şekilde, korku filmlerini andırır şekilde gülünerek, çok affedersiniz insan kendisini delilerin içinde sanıyor. İşkence yapılanların yanında işkenceleri dinletmek. Polislerin savcılarla birlikte hareket ettikleri intibaını vermeleri, hatta bazen konseyin adına işkence yaptıklarını söylemeleri.

İkincisi, fiili ve fiziki eziyetler. Bunlar da elektrikten tutun da, falakası, askısı, dolabın içine koymak. Herkes anlattı bunları.

Üçüncüsü ise aile tehdidi. Babamı getirmeleri tehdidi. 55 yaşındaki babamın bana yapılanlara maruz kalacağı tehdidi vardı.[109]

İstanbul'dan bir başka sanık elektrik işkencesinin yıkımını anlatıyordu:

"Beni çırılçıplak soydular, ceketimi, külotumu çıkarttılar. Bu arada tahminime göre bir teneke su döktüler.

Gözlerim bağlı idi. Her iki elimin birer parmağına kablolar bağlandı. Aralıklarla cereyan veriliyordu. Bu cereyan bağlanınca kelimelerle ifade edemeyeceğim şekilde vücudumda ağırlıklar oluştu.

Kabloları söktüler, ellerimi arkamdan bağladılar, penisime bir kablo

[108] MHP ve Ülkücü Kuruluşlar Davası, Sami Bal'ın ifadesi, syf 2051-2052.
[109] MHP ve Ülkücü Kuruluşlar Davası, Yaşar Yıldırım'ın ifadesi, syf 2808.

bağladılar. Bir diğer kablo ile ağzıma dudaklarıma cereyan veriliyordu. Bağırıyordum, bağırınca kablonun birini dişlerime, küçük dilime değdiriyordu.

Bu iş savcının huzuruna çıkana kadar devam etti, yalnız savcılığın huzuruna çıkmadan iki üç gün önce Selimiye'de kaldık."[110]

Bir başka sanık "Ben okunan bu beyanı kabul etmiyorum" diye anlatmaya başladı:

"Harbiye Özel Sorgulama Merkezi'nin olduğu yere getirildim. Karanlık bir hücreye kapatıldım, iki saat sonra gözlerim bağlı olarak hücremden başka bir soğuk odaya alındım. Anadan doğma soyularak, falaka tabir edilen işkenceye tabi tutuldum.

Vücuduma voltajı giderek yükselen elektrik verildi. Ve bana bazı polis isimlerinin, askeri hâkim ve savcıların isimlerini veriyorlardı ve bunların MHP'den rüşvet aldıklarını ve yardım ettikleri şeklinde beyanda bulunmamı zorluyorlardı.

İşkence sırasında ağzıma su veriliyordu. Tuvalet ihtiyacımın karşılanmasına ise izin verilmiyordu. Ağzıma, istemeyerek çıkarılan pisliği sokmaya uğraşıyorlardı.

Ayaklarımda morarma ve şişme oluştu. Vurulacak yer kalmadı. Bana yapılan işkence, normal, tabii bir işkence niteliğinde değildir. Ve işkence altında sorgusu yapılmayan hiçbir kimse yoktur. Ancak, bana yapılan işkence bunlardan farklı. Buna işkence denemez. Ben hayatımı Türk milletine adamış bir kimseyim. Anüsüme cop sokulması izah edilemez."[111]

Daha birçok kişi işkence savını dile getirdi yargılandıkları mahkemelerde:

"Benim sırtımı keskin bir cisimle yardılar ve tuz bastılar, İstanbul Harbiye diye adlandırılan merkez komutanlığında.

Kulak memelerimden ve dilimden, parmaklarımdan, affedersiniz erkeklik organımdan günlerce elektrik cereyan verdiler. Hatta ve hatta beni affedin -sanık Yılma Durak burada ağlamaya başladı- sen erkekliğinden oldun ama seni zevkten mahrum etmeyeceğiz diye cop soktular

[110] MHP İstanbul Davası, (1981/232) Celal Adan'ın 7.1.1982 tarihli ifadesi
[111] MHP İstanbul Davası, Orhan Çakıroğlu'nun ifadesi, syf 133.

-sanık hıçkırarak ağlamaya devam etti- bunu tekrarladılar efendim." [112]

Hasan Basri Erdem adlı sanık ise Adana'da yapılanları anlattı:

> "Adana'da defalarca cereyan verdiler. Günlerce sabahlara kadar dövdüler. Açık, ıssız araziye götürerek gözlerim bağlı çevremi kurşun yağmuruna tuttular. Ayaklarım falakada bağlı, göğsümün üzerinde sandalye, falakadaki ayaklarıma da iki kişi devamlı vuruyorlardı. İşkence ve zorla, daha sonra da çocuğumun ırz ve namusuyla tehdit edilerek, çocuğum bana gösterilerek, üzerinde sigara söndürdüklerini ve daha sonra da baba şefkati yok mu sende diye, şimdi de ırzına geçeceğiz diye tehdit ederek. Birinci ifademi çocuğumla tehdit ederek aldılar, ikinci ifadelerde, eşimle arada 100 metre mesafe olan bir başka yere naklettiler beni, gözümü açtılar, eşim ayağı sargılı, beyaz sargılı gelirken gösterdiler. Eşim yıkılır bir vaziyette bir polise dayanarak bana doğru geliyordu. Eşimi o bitkin vaziyette görmüş olmam, sorgulayanların 'eşinin ırz ve namusuna tecavüz ediyoruz, sende hiç namus koruma yok mu' diye konuşmaları, ikinci ifadeyi de yazdım."[113]

Askeri mahkemelerin önüne çıkarılan sanıklar, sanki sözbirliği etmişçesine aynı şeyi söylüyorlardı:

Mustafa Mit (2523 no'lu tutanak):

"Bu beyanların çoğu C5 denilen yerde bizi astıkları zaman orada, polislerin söylediği şeyler bunlar. Omzuma bir tahta koydular ve kollarımı boydan boya bağladılar, daha sonra havaya kaldırdılar, ayaklarım boşluktaydı ve pantolonumu çözerek, göbekten aşağısını çıkarttılar. Daha sonra serçe parmağıma bir şey bağladılar ve bana elektrik vermeye başladılar."

Aydın Ergüden (2672 ile 2690 no'lu tutanaklar):

"C5'te 'Tamam, ben yaptım' dedim, çünkü tırnaklarımın dibine iğne batırıldı, çok affedersiniz askıya alındım, hayalarıma taşlar bağlandı."

İsmail Şimşek (2711 no'lu tutanak):

"Ellerinden kurtulamayacağımı, ağabeyimin evinin gözaltında olduğu-

[112] MHP ve Ülkücü Kuruluşlar Davası, Yılma Durak'ın 22.12.1981 tarihli ifadesi, syf 1797-1906
[113] MHP ve Ülkücü Kuruluşlar Davası, Basri Erdem'in 7.1.1982 tarihli ifadesi, syf 2261-2317.

nu, hanımını ve kendini her an getirebileceklerini söylediler."

Veysi Baştan (2983 no'lu tutanak):

"C5'te dolaba kondum. Daha sonra içi su dolu, cereyanlanmış varile kondum. Hatta bir defasında Muhsin Yazıcıoğlu çarmıhta idi. Benim gözümü açtılar 'Bak' dediler 'biz buna bile bunu yapıyoruz."

Erdem Şenocak (3023 nolu tutanak):

"Mustafa Pehlivanoğlu ile yapılan yüzleştirmemizde ne kendisi beni tanımıştı ne de ben kendisini tanıyordum. Kendisi işkencedeydi, çarmıhtaydı, ben de yerde yatıyordum, bana yerde elektrik veriyorlardı." [114]

Küçük bülent siyasi..

'Canım ablam' diye yıllarca onu izledi Bülent. En küçük sevincini en büyük derdini, ilk önce hep ona anlattı. Karnesindeki zayıfları düzeltmeye kalktılar bir kere. Vazgeçtiler. Küçücükten beri çok sevdi ablasını, büyüdüğünde sevgisine saygısı eklendi. Sözünden hiç çıkmaz oldu.

'En çok kimi sevdiği' sorulduğunda kollarını olanca gücü ile iki yanına açarak, ablasını gösterirdi bebek başıyla. Küçük Bülent büyüdü ve on dördünde hapse düştü. Siyasi üstelik:

"Ben, Sağmalcılar 2. Özel Askeri Ceza ve Tutukevi F-3 koğuşunda tutuklu olarak kalan Bülent Kurtuluş'un ablasıyım. Kardeşim 1965 doğumludur. 1980 yılında tutuklandığında on dört yaşında idi. Çocuk denecek yaşta gözaltına alınan kardeşim, İstanbul Emniyet Müdürlüğü Siyasi Şube'de bir ay işkence gördü. Daha sonra Selimiye'ye sevk edildiğinde gördüğü işkence nedeniyle tanınmaz bir haldeydi. Kardeşim, Hasdal ve Sultanahmet Cezaevleri'nden sonra getirildiği Sağmalcılar Cezaevi'nde tutuklu bulunmaktadır.

Cezaevlerinde karşılaştığı uygulamalar, hukuki ve insani ölçülere sığmayacak ölçüdedir. Hasdal Cezaevi'nde doktor, gözleri altı numara hipermetrop olduğu için gözlük vermişti. Sağmalcılar'da görevlilerce dö-

[114] MHP'li Mustafa Pehlivanoğlu'nun öyküsü cunta vahşiliğinin somut kanıtlarından biriydi. Pehlivanoğlu "seni affederiz" vaadiyle itirafçı yapıldı. Sıkıyönetim askeri savcıları Okan Yalçınkaya ve Nihat Demirel'e 23 Eylül 1980 tarihli ifadesiyle Balgat katliamının perde arkasını araladı. Pehlivanoğlu'nun idam cezası 8 Ekim 1980'de infaz edildi. Aynı yöntem Esenboğa baskını sanıklarınlarından Leon Ekmekciyan'a da uygulandı.

vüldüğünde kırıldı. Dolayısıyla tam görememekte. Sürekli baş ağrıları çekmektedir.

Hapishanede dayak, sürekli bir uygulama halindedir. Kurban Bayramı'nın ikinci günü yapılan açık görüşten önce kardeşim yine dövülmüştür. Bu nedenle, kendisiyle görüşmek için yarım saat beklemek zorunda kaldım. Görüşmeye getirildiğinde beni bile tanımayacak durumdaydı.

Kardeşimin tırnağı aynı cezaevinde gördüğü dayak ve yediği dayak sonucunda çıktı. Doktora gösterilmediğinden bayram görüşünde de parmağı aynı haldeydi. Başvurularıma rağmen ilgilenilmedi. Kopuk tırnağı ancak ekim ayında çekmişler. Genç bir insana bu kadar acı çektirmek hangi gerekçelerle açıklanabilir?

Cezaevindeki diğer uygulamalardan biri de gerekçesiz disiplin cezalarıdır. Keyfi olarak disiplin cezası verilerek hem havalandırmaya çıkarılmıyor, hem de ailesi ile görüştürülmüyor. Kardeşime iki kez beşer haftalık ceza verildi. Birincisinde, radyatörün üstüne yoğurt kabı koyması bahane edildi. İkinci cezanın nedenini kendisi de bilmiyor. Yine disiplin gerekçesiyle bir ay hücrede tutuldu. Her türlü sağlık koşullarından uzak, doktorsuz, arkadaşsız bir ortamda kardeşimin daha kaç yıl yaşayabileceğini takdirinize bırakıyorum. Soruyorum, bir kat giyecekle, kış boyunca nasıl idare edilir? Götürdüğüm kitapların çoğu geri çevriliyor veya kendisine verilmiyor. Piyasada satılan bu kitapların hangi ölçülere göre alıkonulduğu belli değildir.

Hukuk kurallarımıza göre, kesinleşmiş mahkeme kararı olmadan bir vatandaş suçlu sayılamaz. Kardeşimin yargılanması sürmekte ve tanıkların tümü onun lehinde ifade vermektedir. Kaldı ki, bir insanın suçluluğuna mahkemece karar verilse bile yukarıda belirttiğim hususlar mazur görülemez. Sağmalcılar Cezaevi yöneticileri keyfi işleme ve dayağa fütursuzca başvurmaktadırlar. Ülkemizin geleceği olan evlatlarımıza layık görülen işlem bu mudur? 14 yaşında tutuklanan kardeşimin karakteri böyle bir ortamda nasıl şekillenecektir? Psikolojik ve fiziki etkilenmesi kişiliğini yaralamaz mı?

Çocuk denecek yaştaki gençlerin yitik bir kuşak durumuna getirilme-

sini önlememiz gerekir."

Mektup sıkıyönetim komutanına yazılmıştı. Bize özgü demokrasiye geçilmeden önce.

Oğlunu son kez iki yıl kadar önce gördüğünde, kendini tutamamış "Bu halin ne?" diye sormuştu. O gün olanları, daha öncekilerle birleştirip, eve öfke dolu döndü. Oğlunun, bir zamanlar, içinde yeni ve güzel bir dünya kurduğu odasına girdi. Oğullarının odasıydı aslında. Ağabeyi bir faşist kurşunu ile sokak ortasında vurulmuş, yalnız bırakmıştı kardeşini. Şimdi o da cezaevinde idi. Masaya oturdu ve yazmaya başladı:

"Sağmalcılar Askeri Cezaevi'nde bulunan oğlum Erhan İnal, elbiseyi yeni giydiği için iki seneden beri ilk defa görüşe çıktı. Çocuğumu karşımda perişan görünce sebebini sordum. Bu soruyu sorduğum için, gözümün önünde askerler tarafından copla dövüldü. Benim önümde dövülürse, diğer zamanlarda, kim bilir neler yapılıyor. Bu işkencedir. Hem bana hem çocuğuma yapılmaktadır. Bir anne bu acılara nasıl katlanır sorarım size.

Çocuğum Edirne Cezaevi'ndeyken, İstanbul Gayrettepe'ye getirilip işkenceye tabi tutuldu. Kol lifleri koptu, ağzından kan geldi. Bir ana bir baba gibi bakarsanız, görürsünüz, işkence izleri her iki bileğinde olduğu gibi duruyor."

Mektup Adalet Bakanı'na yazılmıştı. Demokrasiye geçildikten sonra.

Hangi ordu, hangi adalet, hangi komutan, hangi yargıç, sonuçta nasıl demokrasi sorularının yanıtı yoktu.

İşkenceciler çetesi var

Türkiye'de, yakın tarihin önemli bir bölümünü hiç kuşkusuz mahkeme tutanakları oluşturacak. Tutanakların tanıklığı, bir anlamda, olayları yaşayanların tanıklığından daha gerçekçi. Çünkü bir dönemin insanları, tutanaklara geçen her satır için yeniden hesap vermelerle, yeniden cezalandırılmalarla karşılaştılar, karşılaşıyorlar:

"Savcılık ifadesinin elde edildiği koşullar pek farklı değildi. Savcılık ifadesi alınırken poliste yapılanlar yapılmamaktaydı, yani insanlar asılmamakta, elektrik verilmemekte, falaka atılmamaktaydı. Ama şurası da bir gerçektir ki orada uygulanan yöntemler de polistekinin değişik biçimi

ve devamıydı. İnsanlar savcının karşısındaydı ancak her zaman polise yeniden gönderilme tehdidi altındaydı. Savcılıkta bulunan işkenceciler bunun en basit göstergesidir. İfademizin alınması için gittiğimizde koridorlarda dolaşan ve sorgu odalarına girip çıkan işkenceciler bunun açık bir kanıtıdır.

Savcının karşısında 80 gün süren işkencelerin etkisiyle fizik olarak ayakta duracak, yürüyebilecek durumda olmadığım gibi psikolojik olarak da tamamen çökmüştüm. Zihinsel bütün faaliyetlerim zayıflamıştı. Düşünme ve algılama yeteneklerim yok denecek kadar azdı, emniyet ifadeleri üzerinde düşünme ve sağlıklı ifade vermenin ortamı ve olanağı yoktu. Bunların yanı sıra yeniden polise gönderileceğimiz sık sık söyleniyordu.

Bu koşullar içinde savcılar polis ifadesini özetleyerek yazmışlardır. Bu ifadeyi bize sadece imzalamaktan başka seçenek yoktu. Savcılar daha sonra da sözlerinde durarak beni altı kez yeniden polise göndermiştir.

On binlerce insanı işkencecilerin ellerine teslim etmişlerdir. Bu işkenceciler de, bilemediğimiz kadar insan öldürmüşlerdir ve ölenlerin sayısı bugün bilinememektedir. Sakat kalanların sayısını sergileyebilmek içinse ayrı bir araştırma yapmak gerekir. O zaman görülecektir ki bunların sayısı binlerle ölçülemeyecektir.

Bizlere uygulanan işkenceleri bu bağlamda değerlendirmek istiyorum. Bu yapılanların ne derece insanlıkla bağdaşacağını da değerlendirmenize bırakıyorum. Yapılan işkenceleri uzun uzun anlatmaya gerek görmüyorum. Çünkü bugün bu işkenceleri sizler çok iyi bilmektesiniz. Artık Türkiye'de yapılan işkenceleri yalnız sizler ve kamuoyu değil bütün dünya kamuoyu da en ince noktasına kadar bilmektedir.

80 gün 80 gece emniyette kaldım, bu süre içerisinde sayısını hatırlayamayacağım kadar ters, düz, Filistin tipi askı olarak adlandırılan şekillerde asıldım. Soğuk su ve karla yıkama hep vardı. Falaka ve dayak ise zaten bunların süsü olarak sürüyordu. Ayrıca sürekli olarak testisler sıkılarak işkenceler sürdü. Bütün askılar ve çarmıha gerilmelerde çeşitli noktalardan elektrik verilmekte ve bu saatlerce sürmekte idi. Bu işkencelerden kalan boş zamanlarda hücredeki demir halkalara bileklerimizden asılı

olarak kaldık.

Bu ifadelere kaynaklık eden bilgilerin nereden elde edildiğini, nasıl oluşturularak böyle bir ifadeler bütününün meydana getirildiğini bilmemekteyim. Bugün bile bir anlam veremediğin bu düzenlemeler ve yakıştırmalar polisin kendi yöntemleri ve olayları değerlendirmesi ile hazırlanmış bir senaryodan başka bir şey değildir.

Bu senaryoyu hazırlayanlardan Kemal Yazıcıoğlu'nun, yakalandığımızdan bir ay sonra söyledikleri ilginçtir. 'Artık faili meçhul olay kalmayacak, bu olayların büyük bir kesimini sizlere ve kalanını da sizden öncekilere yıktık ve dosyaları böylece kapatmış olacağız' demiştir.

Türkiye'de işkenceler kurumlaşmış uygulamalardır. Bu işkenceleri inkâr etmek mümkün değildir. 12 Eylül ile birlikte kurumlaşmış olan bu yapı daha da örgütlendirilip geliştirilmiş ve bir profesyonel işkenceciler grubu oluşturulmuştur.

Belli bir süreçtedir ki, artık işkenceleri sıradan polis ve görevlilerin uygulama metotları olmaktan çıkmıştır. Özellikle 12 Mart 1971'den bu yana işkence yapanlar insanlık düşmanı, sapık, sarhoş ve ruh hastalarından oluşan bir işkenceciler çetesi vardır. Bunlar, işkence yaparak, yaptırarak karşılığında çeşitli ödüller ve başarı belgeleri alıp refah içinde yaşatılırlar."[115]

70 değil 15 kişi öldü

Bir başka sanık, işkence konusuna değinmelerinin nedenini şöyle anlattı duruşmada:

"Şu anda 600'ün üzerinde işkence davası sürdürülmekte ve az sayıda görevli de ceza almaktadır. Yargılamalara bakılarak işkencenin üzerine gidildiği öne sürülüyor. Yargılanan bütün işkenceciler kendilerine verilen ödülleri mahkemelere sunmakta ve yargıyı etkilemeye çalışmakta ve bence muvaffak olmaktadırlar. Ülkemizde işkence yetkili makamların bilgisi dâhilinde, yukarıdan aşağı bir şekilde sistematik olarak yapılmaktadır. 12 Eylül'den sonra şu ana kadar gözaltına alınan 143 bin kişinin, en az üçte ikisine, yani yüz bin kişiye işkence yapıldığı kesindir. İşkence

[115] THKP-C / Devrimci Yol iddianamesinin 3 numaralı sanığı Ali Başpınar'ın ifadesi.

konusu üzerinde bu kadar durmamızdan, bizim ağladığımız sonucu çıkarılmamalıdır. Devrimciler mücadeleye atılırken kendilerini nelerin beklediğini bilirler. Biz işkencenin sistematik olduğunu, yani birkaç kötü niyetlinin işi olmadığını göstermek için işkence konusu üzerinde bu kadar duruyoruz.

26 Kasım 1980'de gözaltına alındım. 60 gün emniyette kaldım, bu süre içinde 10-16-19 Ocak 1981 tarihlerinde olmak üzere üç ayrı ifade bana imzalatıldı. Ayrıca cezaevinden iki kez emniyete götürüldüm ve 24.12.1981 ile 22.2.1982 tarihli ifadeler yazıldı, bütün bu ifadeler çeşitli işkence ve baskılar altında alınmış, başka kişilerin ifadelerinden monteler yapılmış ve bir kısım bölümler de uydurulmuştur. Bu nedenlerle emniyet ifadelerimin nazarı itibara alınmamasını talep ediyorum.

Akın Dirik, Ali Başpınar gibi arkadaşlarımın nerede olduğunu söylemem, Devrimci Yol Merkez Komitesi üyesi olduğumu kabul etmem için işkence yapılıyordu. Gözaltına alındıktan bir hafta sonra ise bana bazı belgeler getirerek bunların bana ait olduğunun anlaşıldığını söylediler. Artık sorgunun mahiyeti değişmişti ve bana kendi uydurdukları hayali bir DİT hakkında (Devrimci İstihbarat Teşkilatı) işkence ve baskıya başladılar. Kabul etmediklerimi zorla kabul ettirmek için çeşitli işkence metotları uygulandı. Tavana kollardan asma, elektrik şoku, ayazda buz gibi soğuk suyla yıkamalar, hayaların sıkılması ve her türlü dayak. Sol kulak zarım patladı, kulağımdan ve ciğerlerimden günlerce kan geldi. Bir ara benim ve Bülent Forta'nın sağlık durumları ağırlaştı, 'Hastaneye götüreceğiz' diye oyaladılar, Bülent Forta'nın ateşi aniden 40 dereceye fırlayınca onu götürdüler. Onu hemen geri getirdiler, beni ise ertesi gün üst katların birinde gözüm bağlı iken bir doktor muayene etti, sonra ciğerlerim ve kulağımla ilgili çeşitli ilaçlar getirdiler. Biz işkenceler konusunda zabıtaya çamur atmıyoruz, gerçekleri söylüyoruz. Uluslararası Af Örgütü Türkiye'de işkenceden 70 kişinin öldüğünü öne sürünce; ilgili bakan '70 değil, 15 kişi ölmüştür' şeklinde cevap vermişti. Herhalde devlet bakanının da zabıtaya çamur attığını kimse iddia edemez. Bugün ülkemizde 204 kişinin işkenceden öldüğü iddiaları soruşturulmaktadır. Ben gözaltında iken iki kişi işkenceden öldürüldü. 26 Kasım günü DAL grubuna geti-

rildiğimde Behçet Dinlerer radyatöre kelepçeli olarak yerde yatıyordu, beni yanına koydular. Onun sıhhi durumu çok kötü idi, bir ara polisler uzaklaşınca bana birkaç kelime ile Elmadağ'a götürüp kara soktuklarını söyleyebildi." [116]

Elektriğe birlikte karşı durmak

Evrende insan dışında hiçbir canlı kendi türüne işkence yapmıyor. İnsanın insana yapabileceği en kötü şeydi işkence. Bir insana işkence yapmaya doyamayan birkaç insanı birlikte tezgâhından geçirenler de vardı.

İki kişinin birbirine bağlanıp, beraberliklerin en acısının yaşandığını düşünemiyor bile insan. Düşünülemeyen birçok şey oldu, ama anlatılan, yaşanan binlerce örnekten sadece biri:

"Kapatıldığımız hücrelerin bulunduğu koridorda, polislerin ameliyathane dedikleri odalarda ve tuvalette işkence yapılmaktaydı. İşkenceler kesintisiz bir buçuk ay sürdü. Daha sonra belli aralıklarla işkence yaptılar.

Yöneltilen suçlamaları kabul etmem için üç kez beni eşimle birlikte askıya aldılar. İkimize birden elektrik verdiler. Bu da yetmeyince bana işkence yapmayı bırakıp, benim yanımda eşime işkence yapmak istediler. Yani sürdürdüler.

İşkence, çoğunlukla, sordukları sorulara evet celbini almak için yapılıyordu. Her konuda evet cevabını alıncaya dek işkenceyi sürdürüyorlardı. Bu arada, bazen işkence yapanların ruhsal dengesizliklerinin ürünü olarak, zaman zaman, sorgusuz sualsiz işkenceye uğradım. İçip içip sırf, zevk olsun diye, beni işkence tezgâhına yatırıyorlardı."

Eşi ile birlikte askıya alınmak, birlikte dövülmek, birlikte aşağılanmak. Eşi ile birlikte elektriğe karşı durmak. Bir başka beraberlikti bu. Beraberliğin bir ucu ile yıllar sonra konuştuk:

"21 Ocak 1981 gecesi yaşamımın tüm güzelliklerini bir çırpıda yok ettiler. Birlikte kelepçelediler. Hücreye birlikte attılar. Ankara'ya birlikte

[116] THKP-C/Devrimci Yol davası iddianamesinin 8 numaralı sanığı Osman Tayfun Mater'in ifadesi

geldik. Korku filmi izleyen biriydim artık. Zaman zaman, filmin içindeki bir oyuncu. Her ikisi de çok acı veriyordu. Ama izleyici olmanın acısı daha çoktu. Acıyı paylaşamamanın.

Bir saniye daha orada kalmak yerine, ölmeyi yeğlediğim iki ay boyunca, sevdiklerimle birlikte olmaktan mutluluk ve sevinç duyuyordum. Acı çekmekten hoşlanıyor değildim. Bu, başka bir tür beraberlikti. Orada, onları tüm kötülüklerden koruyan, yaşamlarına yaşam katan biri olarak görüyordum kendimi. Bunun, bir daha görememek korkusu olduğunu daha sonra anladım.

Emniyetten cezaevine götürüldükten sonra, aylarca geceleri sessiz sessiz ağladım. Ağlamaktan utandığım için değil, insanlara o iğrenç yerden götürülmek istemediğimi, gitmek istemediğimi açıklayamayacağım için. Sevdiklerimle birlikte acı çekmek istememin akılcı bir anlamı olamazdı.

Cezaevinde arkadaşlarımın bulunduğu A Blok'a götürüldüğüm gün, sevdiklerimle aynı koşulları paylaşacağım için mutluluktan uçuyordum. Bu bir şanstı. Çünkü onlardan uzak, onların çığlıkları ile uykudan saramayacaktım. Düşümde karabasanlar olmayacaktı, insanlık onurunun hiçe sayıldığı, günde yüz sopa yediğim bu yerde, onlarla birlikte olmak çok güzeldi.

Özgürlüğün her şeyden öte olduğunun bilincinde olmama karşın, tahliye olacağımı duyunca, öfkelendim. Yine onlardan ayrılacaktım.

Tahliye olacakları, duruşma sonrası ayırıp bir gece kafese koyuyorlar. O gece de gözyaşları ile geçti. Nöbetçinin duyarlığını anlamak güçtü. 'Ağlama, yine birlikte olursunuz' derken onun da gözlerinden yaş süzülüyordu.

Bir gün sonra cezaevinin kapılarının benim için açılacağını düşününce, bir daha orayı hiç göremeyeceğimi sandım. Görevli subaydan bizim bloka bir kez daha bakmak için izin istedim. 'Hiç merak etme, burayı en son terk edeceklerden biri sensin' diyerek, bundan böyle haftada bir gün görüşe gideceğimi anımsattı.

Adını koyamadığım, analık duygusu gibi kutsal, bu duygu yükünü yüreğimde hâlâ taşıyorum. Beş yılı aşan bu süre içinde onlarla birlikte olduğum emniyet ve cezaevi günlerim daha anlamlı, daha güzeldi. Yaşamı

çok seviyorum ama onlarsız bir yaşama çok yabancıyım."

Tarih bizi suçlayacaksa

İnsanları yaşama, çok iyi bildikleri yaşama yabancılaştıran bu çark, tüm kavramları da alt üst etmişti. Herkes dilediği gibi konuşuyor, dilediği gibi anlatıyordu:

"Ben siyasal olarak, yani ideolojik açıdan suçlanıyorum. İnancım odur ki, yazdığım yazılarla ve diğer faaliyetlerimde yaptığım söylenen ideolojik çalışmalarımda gerçekleri savunarak her türlü haksızlığa ve eşitsizliğe karşı çıkarak, kardeşlikten ve özgürlükten yana olarak emekçi halkların çıkarlarına hizmet etmekten başka bir şey yapmadım.

Bu konuda bana bir sorumluluk yüklenecekse, sonucu ne olursa olsun bundan kaçacak değilim. Silahlı çete suçlamalarına karşı söyleyeceklerim şudur: Ben, silahlı çete nitelemesinin her zaman bir suçlama gerekçesi olarak gösterilemeyeceği kanısındayım. Önce bu konunun açıklığa kavuşturulması gerekir. Unutulmamalıdır ki halkımızın baskıya ve zulme karşı silahlı çete oluşturma geleneği her zaman olmuştur. 1920'lerdeki Kurtuluş Savaşımızda emperyalist güçlerin karşısında ilk direnenler bilindiği gibi emekçi halk güçlerinin oluşturduğu çetelerdir. Kurtuluş Savaşı, çete savaşı ile bir başka deyişle gerilla savaşı ile başlatılmıştır. Tıpkı yaşadığımız o günlerde geniş faşist güçlerin emekçi halk güçleri ile karşı karşıya gelmesi gibi. O günlerde emperyalist uşağı padişah yanlısı Anzavur çeteleri ile Kuvay-i Milliyeciler karşı karşıya gelmişlerdir. Ve Kuvay-i Milliyecilere de çete denilerek, vatan haini denilerek karalanmak istenmiştir. Dünyanın diğer halklarının kurtuluş savaşlarında emekçi halkımızın bu çete geleneği, tarihte örnek teşkil etmiştir.

İç savaş ortamı daha derinleşmiş olsaydı, yani gerçek anlamda bir iç savaş çıksaydı ben de hiç duraksamadan faşizme karşı savaşan halkımın yanı başında yer alırdım. Eğer şimdi bana yönelik somut bir silahlı eylem suçu yoksa, bu salt rastlantısal bir durumdur. Yani bu durum benim kişi olarak, burada, şu ya da bu silahlı eylemle suçlanan arkadaşlarımdan farklı olduğumu göstermez. Ben de herkes gibi zaman zaman silah taşıyordum. Bunun gerekli ve zorunlu olduğuna inanıyordum. Bana yönelik bir saldırı olsaydı kendimi savunurdum.

Her ikisi de silah kullanmıştır diye saldıran ile kendisini savunanı aynı sıfatla tanımlamak, kamu vicdanının kabul edemeyeceği bir tutumdur.

Ayrıca yaptıklarımızı da inkâr etmiyoruz. Faşizme karşı direndik. Faşizmi ilga etmeyi amaçladık, ama başaramadık. Faşizme karşı örgütlenmeyi amaçladık, ama başaramadık. Hepimiz de inandığımız davaya baş koymuş insanlarız.

Örgütlenme iddiası karşısında ise durumumuz şudur. Tarih bizi suçlayacaksa faşizme karşı örgütlendiğimiz için değil de örgütlenemediğimiz için suçlayacaktır. Evet, aslında bizim suçumuz örgüt kurmak değil, örgüt kuramamaktadır.'[117]

Korkumda çok haklıydım

O iki cumartesi arasından kaç yıl geçti bilmiyorum. İlkinde gözü yaşlı bir anne cezaevindeki kızını anlatıyordu. 'Yazarım' dediğimde pek inanmamıştı. Yazdım ve o güzel insanla tanıştım.

İkinci cumartesi, cezaevinden çıktıktan sonra yazdığı kitabı okuyordum. Hüznün Müziği'ni [118] yazmıştı:

"Bir akşam tren istasyonunda, dokuz saat gecikmiş bir treni beklerken uyukluyordum ki yaşam beni omzumdan yakaladı ve sarsarak uyandırdı.'[119]

Bu sözler, hüznün müziğini, yani Blues'u, çiçeği burnunda bir besteci olarak keşfeden W. C. Handy'nindi.

Handy'yi yaşam yakalamıştı omuzlarından, bir tren istasyonunda. Feride Çiçekoğlu'nu ise İstanbul'da Gülsuyu köprüsünden geçerken yakaladılar.

Yasak yayın bulundurduğu için gözaltına alındı eşinden sonra. Emniyet'e düşmenin ne demek olduğunu çok iyi bilen Feride, bir süre Ankara'dan uzaklaştı:

---

[117] THKP-C/Devrimci Yol Davası iddianamesinin 5 numaralı sanığı Melih Pekdemir'in ifadesi.

[118] Caz Hüznün Müziği, Feride Çiçekoğlu, Kalem Yayınları

[119] W.C. Handy, 1903 yılında küçük bir Missisipi istasyonunda uyuklarken paçavralar içindeki zayıf bir zenci birden gitar çalmaya başlıyordu. Müziğin etkisi Handy'nın beynine kazındı. Orkestra şefi ve müzik yayıncısı olan Handy daha sonra, topraktan doğan bu müziği tanıtıp yaygınlaştıracak ve Blues'un babası diye anılacaktı.

"Ucuz yün satan bir dükkâna gidiyordum. Yanıma tanımadığım iki kişi yaklaştı ve saati sordular. Polis şüphelenmiş. Yakalayıp Gayrettepe'ye götürdüler.

'Sana söyleyeceklerimizi kabul etmezsen, başına gelecekleri sen hesapla' dediler. Paltomu çıkarmak istediler. İtiraz edince, iç çamaşırlarımla kalacak biçimde soydular. Bir süre meydan dayağı attılar. Başımı duvara çarpıyorlardı. Bir süre elektrik verdiler, sonra ayaklarımı havaya kaldırarak falakaya başladılar.

Yeniden soydular ve tazyikli su ile ıslattılar ve tekrar elektrik vermeye başladılar. Ayaklarımı yüksekçe bir yere koyup, dizlerimin üstüne 'semer' dedikleri tahta bir alet yerleştirdiler. Bunun üzerine birisi oturdu. İyice bitkin düşünce yine ıslatmaya götürdüler. Ağzıma burnuma uzun süre su sıktılar. Rahmime tazyikli su verdiler. Ayakta duramaz hale gelince, şiş ayaklarımı pabuçları ile çiğnediler.

Bir iki gün sonra hücreden çıkartıp, sorgu odasına götürdüler. Beni suçlayan bir ses bandı dinlettiler. Reddettim, onlara da işkence yaptıklarını söyledim. Döverek çıkardılar. Başka bir odaya götürüp, betona oturttular ve bileğimden duvara kelepçelediler. Bir haftaya yakın bir süre su ve yiyecek verilmeden, tuvalete götürülmeden çıplak betonun üzerine bu şekilde terk edildim. Rahmimden verilen tazyikli su ve elektrik nedeniyle sürekli akıntım vardı. Böbreklerim ağır sancılar veriyordu.

Konuşma yeteneğimi yarı yarıya yitirmiştim. Yeniden sorgu odasına götürdüler. Falaka başladı. Sakat kalmamam için zıplamamı söylediler. Ancak ben, kollarıma girdikleri halde zıplayacak halde değildim. Bunun üzerine beni yere yatırdılar. Kollarımdan ve ayaklarımdan tutarak beni hızla duvara çarparak ayaklarımın kan toplamasını önlemeye çalıştılar.

İki gün sonra beni tekrar çağırdıklarında, ifademe üzerimde hiçbir şey çıkmadığını geçirdiler. Ben ifadeyi imzaladıktan sonra önüme üst tarafı kapalı bir kâğıt sürdüler. Okumadan imzalamayacağımı söyleyince, 'Sen kendini ilgilendiren konuyu ifadende belirttin, bu tutanak yalnızca bizi bağlar' dediler. Önce itiraz ettim, fakat hukukî bilgim olmadığından ifademde nasıl olsa belirttiğimi düşünerek bitkinliğimin de etkisiyle gösterilen yeri imzaladım.

Gözüm bağlı olarak imzalatılan sahte tutanağın aleyhimdeki yegâne delil olarak kullanılabileceğini ise ancak mahkemede kavradım.[120]

42 gün sonra Ankara Emniyeti'ne getirildim. Burada da ağır işkenceler gördüm. Ancak, yeniden ifademi almadılar ve bir hafta sonra biraz iyileştikten sonra, askeri savcılığa götürdüler.

Kabul ettiğim tek suç unsuru, yakalandığımda üzerimde çıkan sahte kimlikti. Ancak bu kimliği taşımamın nedeni, esas hakkındaki mütalaada ileri sürüldüğü gibi, evdeki sol yayınlardan paniğe kapılmam değildi. Esas neden, polise düştüğüm zaman hiçbir suçum olmamasına rağmen işkence göreceğimden korkmamdır. Eşimin yakalanmasından sonra ona isnat edilen suçu bilmez ve benim hangi nedenlerle aranır hale geldiğimden habersizken, işkence göreceğim korkusuyla başka kimlik kullanıyordum.

İstanbul ve Ankara'da 50 gün süreyle gördüğüm ağır işkenceler, korkumda ne kadar haklı olduğumu gösterdi."[121]

Sizlerin de çocukları var

Bir başka davanın sanıklarından Filiz Öğretmen'in yargılandığı mahkemenin duruşma tutanaklarından, birkaç saniye de olsa, acaba utanan oldu mu diye düşünmekten kendimi alamadım:

"Beni emniyete götürdüler ve uzun süre insanlık dışı işkencelere maruz kaldım. Zaman zaman bu işkenceler, ırza geçmeye varmayacak şekilde, ama cinsel tecavüz biçiminde oldu.

Devamlı tehdit ediliyordum. Makadımdan hava verildi. Bu sebeple sevk edildiğim Gümüşsüyü ve Haydarpaşa Askeri Hastaneleri'nden raporlarım mevcuttur."[122]

Seza Çengeloğlu için tutulan yarım sayfalık bir tutanak, güvenlik görevlilerinin, insan haklarına bakış açısını yansıtması bakımından önemli.

---

[120] Bu son cümlede belirtilen belge, 14.12.1980'de hileyle imzalatılan 13.12.1980 tarihli yakalama tutanağıdır. Kaldı ki, Feride'nin emniyette, savcılıkta ve mahkemede, içeriği aynı olan tek bir ifadesi var.

[121] Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 2 no'lu Askeri Mahkemesi'nde görülen 1981/293 sayılı dava dosyasındaki 30.7.1381 tarihli ifadesi.

[122] İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 2 No'lu Askeri Mahkemesi'nde görülen Çayan Sempatizanları davasının 25.4.1985 tarihli duruşma tutanakları. Syf 5.

İki satır tutanakla tüm aykırı davranışların örtülebileceği inancı yaygın:

"Gözetim altında bulunan sanığın sorgusunu yapmak için gelen MİT mensupları, gözetim yerinde bulunan ve o sırada görev yapan 102 toka sayılı bekçi Ahmet Habiboğlu'na Seza Çengeloğlu'nun sorgu odasına alınmasını söylemişler, görevli bekçi, sanığın yer olmadığından Jandarma'da bulunduğunu beyan etmiş, nerede olursa olsun getirilmesi istenince görevli bekçi sanık Seza Çengeloğlu'nu sorgu odasına getirdiği bir sırada, merdivenlerden çıkarırken düşerek kolunun kırıldığını beyan etmiştir.

Bu husus görevli bekçi tarafından tutulan zabıt varakasından anlaşılmıştır.

Sanık Seza Çengeloğlu, 1.12.1980 günü anında ilimiz Askeri Hastanesi'ne sevk edilmiş olup, Milli İstihbarat Teşkilatı tarafından sorgusu yapılmakta olduğu bir sırada kolu kırılan Seza Çengeloğlu hakkındaki işbu tutanak, görevli bekçi tarafından verilen rapor gereği tutulmuş olup, altı birlikte imza altına alınmıştır."

Bingöl Emniyet Müdürlüğü 1. Şube'den üç polisin sadece imzalarının bulunduğu bu tutanaktan sanığın kolunun kırık olduğundan başkaca açık bir anlatım yoktu. Kol kırık ama kolu kimin kırdığı ya da nasıl kırıldığı belli değil. Seza'nın kolu merdivenden düştüğü için mi kırıldı yoksa sorgulama sırasında sorgucular mı kırdı Seza'nın kolunu; anlaşılması olanaksız.

Sanık Seza Çengeloğlu'na Elazığ Askeri Hastanesi'nden verilen kesin raporda ise, kırıktan daha başka arazlar olduğu görülüyor. Yaygın ekimozlar ve ezikler, her iki uylukta ve bacaklarda yaygın ekimoz ve cilt altı kanamaları, her iki omuzda ezik ve çizikler, her iki gluteal bölgede yaygın hematom ve ekimozlar, ileri derecede anemi ve daha neler neler.

Babası, verdiği dilekçelerden birini şöyle bitirdi:

"Sizlerin de çocukları var. Sizler de babasınız. Istırabımı anlayacağınızı, dayak ve işkenceleri durdurarak sorumluları hakkında yasal işlem yapıp, sonucu bana bildireceğinizi umarak saygılarımı sunuyorum."[123]

Çocuğu, yargılandığı askeri mahkemede şöyle dedi:

[123] İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı'na 29 Aralık 1981 tarih ve 11268 kayıt numarası ile Mehmet Emiralioğlu tarafından verilen dilekçe.

PARTİZAN

TUTANAK

30.10.1980 günü Bingöl Yol kavşağında yapılan umumi aramalar sırasında durumundan şüpheli olarak getirilen Ankara Haymana ilçesi nüfusuna kayıtlı, Mehmet kızı 1956 doğumlu SEZA ÇENGELOĞLU yapılan üst araması sırasında üzerinden bazı dökümanlar çıkarılmış ve bu dökümanlerin alınmak istendiği sırada sanık tarafından alınarak yırtılmaya başlanmış,bu yırtılan parçalar alınarak birleştirilmek istenmiş ancak okunması mümkün olmamıştır,sanık SEZA ÇENGELOĞLU üzerinden çıkartılan dökümanların aydınlığa kavuşturulması için ilimiz MİLLİ İSTİHBARAT mensupları tarafından defalarca sorguya çekilmiş,bu arada sanık SEZA ÇENGELOĞLU'nun kocası bulunan ALİ YAVUZ ÇENGELOĞLU hakkındada çeşitli dökümanlar elde edilmiş,bu şahsın adresinin tesbiti yapıldıktan sonra evinde yapılan aramada bir adet pasaport elde edilmiş ve bu şahsın yurt dışına kaçma ihtimali olabileceği ihtimali üzerinde durularak,Milli İstihbarat teşkilatı tarafından sanık SEZA ÇENGELOĞLU'nun ikinci kez sorgusuna başvurulması icab ettiğinden,Gözetim altında bulunan sanığın sorğusunu yapmak için gelen MİLLİ İSTİHBARAT TEŞKİLATI mensupları gözetim yerinde bulunan ve o sırada görev yapan 102 tckn sayılı bekçi AHMET HABİBOĞLU'an SEZA ÇENGELOĞLU'nun sorğu odasına alınmasını söylemişler görevli bekçi yer olmadığından sanığın JANDARMADA olduğunu beyan etmiş ve kendileri nerede olursa olsun getir demeleri üzerine görevli bekçi sanık SEZE ÇENGELOĞLUNU sorğu odasına getirdiği bir sırada Merdivenlerden çıkarırken düşerek kolunun kırıldığını beyan etmiş,bu hususta görevli bekçi tarafından tutulan zabıt varakasından anlaşılmış.Sanık SEZA ÇENGELOĞLU 1.12.1980 günü sonunda ilimiz askeri hastahaneye sevkedilmiş olup,Milli İstihbarat teşkilatı tarafından sorgusu yapılmakta olduğu bir sırada kolu kırılan SEZA ÇENGELOĞLU hakkındaki iş bu tutanak görevli bekçi tarafından verilen rapor üzerine tutulmuş olup altı birlikte imza altına alınmıştır.2.12.1980

Kom.Mua.	Polis Me.	Polis Me.	Polis Me.	Sanık
Şube.le	Şube.le	Şube.le	Şube.le	Seza ÇENGELOĞLU

TCK 141/5
- Seza 4 yıl 2 ay Erzincan sikıyönetim Askeri mahkemesince 481/354 esas
- Partizan Ekmekçi'den ayrılır davadan 166/1

"Ben 8 Kasım 1980 tarihinde gözaltına alınmıştım. O sırada, işkence yapılmasına rağmen, yapılanların olağan olduğunu ve bundan üst kademelerin haberi olduğunu bildiriyorlardı. Gözetim süresinin üç aya çıkmasını buna kanıt olarak gösteriyorlardı. Bu nedenle izleneceğini ümit etmediğimden herhangi bir şikâyette bulunmadım. Cezaevinde iken, sanıyorum, bir korgeneral gelmişti, işkencelerle ilgilendi. Mağdur olanların başvurmalarını istedi. Ben de bunun üzerine şikâyet dilekçemi verdim." [124]

Kızına işkence yapılmasını önlemek için başvurmadığı yer kalmayan bir babaydı. Çantasının fermuarı kapanmıyordu. Dilekçeler, alındı belgeleri, doktor raporları, duruşma tutanakları.

Gazeteye birkaç kez uğradığı günler de olurdu. Bir keresinde somut bir istekle geldi. Kızının duruşmasında bir fotoğrafçı bulundurmamızı istedi. Küçük makinemi cebime sokup duruşmaya gittim.

Salt elmacık kemiklerindenmiş gibi, morluklarla süslenmiş sapsarı bir yüzden oluşan başı vardı. Başı vücudundan önce ayrılmış, omuzlarının ortasına sanki sonradan yapıştırılmış gibiydi.

Makinemin deklanşöründen gördüklerimi, filmi banyo edilirken bir kez daha görmeye dayanamadım. Fotoğraf kâğıdında, mosmor yüzü ile yeniden karşıma çıkarken sanık Meral Bekâr için duruşma yargıcının söylediklerini düşündüm. Yargıç 'huzurda bulunan sanığın her iki gözünün altında ekimozlar görüldü. Ayrıca sol yanakta da ekimoz, morartı, görüldü' diye sanki bir resim altı yazdırıyordu fotoğraflara.

Duruşmayı açıyordu

Olanağı olsa, tüm belgeleri yazabilsem diye düşünüyorum zaman zaman. Bir duruşma tutanağı daha "Beni de yaz" der gibi duruyor önümde. Sanıkların siyasi görüşlerini bilmiyorum. Bilmek de istemiyorum. Suçlu ya da suçsuz bir sürü genç insan çünkü onlar.

Bildiğim tek şey, Erzincan Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerinden birinde görülmekte olan 1981/384 sayılı davanın duruşma tutanakları,

[124] Meral Bekâr'a işkence yapmak suçu ile Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 2 No'lu Askeri Mahkemesi'nde yargılanan Başkomiser Selim Şahin ve polis memuru Neşet Işıldak'ın 1.3.1982 tarihli duruşma tutanakları.

81/ 584 Esas.
70

D-Tunay DEMRAN isimli sanığın 25.3.1981 tarihli Cezaevine giriş raporunda sağ ve sol ayak üzerinde künt cisimle travmaya bağlı oluşmuş 3 cm.boyunda okunamadı kapanmaya yüz tutmuş yara, sağ kolda bir adet sol kolda üç adet bir cm.çapta yanma sonucu meydana gelmiş iyileşmeye başlamış büller(Sigara yanığı) görüldü. Başkaca herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

E- Sanık Enver TOKSOY'un giriş raporunda (9.2.1981) Travmaya bağlı olarak sol kulakta perfore kulak zarı, ellerde ve ayaklarda yanık izleri, sağ omuzda yanık izleri (Sigara) idrarda Hematen, yanıkların, dişindaki arazlar Sert veya küt cisim darbesi ile meydana gelebilir.Iskemi Başboşaltı Kulak Burun Boğaz ve Üroloji Polikinliğine tedavisi için sevki uygundur. Şeklinde yazılı bulunduğu.

F- Sanık Zülfünaz UZUN hakkındaki 9.2.1981 tarihli cezaevi giriş raporunda :Sağ ol birinci falanksın üstünde Travmatik ödem ve kopuk Fraktürü. Sol ayak iç yanında ödem ve yaygın ekimozlar. Bu arazlar sert ve küt cisim darbesi ile meydana gelebilir denilmiş olduğu.

G- Sanık Nizamettin ÇAĞLAYAN'a ait 11.3.1981 tarihli Cezaevi giriş raporunda sağ kolda 3 tane 1 cm.çapında yanıkla meydana gelebilecek(Sigara nucu) olan 3 tane bük mevcuttur. Sağ diz arka bölümünde sıyrık tarzında yara mevcuttur. Başkaca herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.Diye yazılı olduğu görüldü.

İ- Sanık Tevfik HATİPOĞLU'nun 11.3.1981 tarihli cezaevine giriş raporunda sol el bilek üst kısmında yanık sonucu meydana gelen bül(1 cm, çapta) sol bacak arka kısmında 15x15 ebadında küt cisim darbesi ile meydana gelmiş ekimoz mevcuttur. Başkaca herhangi bir bulguya rastlanmamıştır diye yazılı olduğu görüldü.

J- Sanık Ayhan BAKIR'a ait 11.3.1981 tarihli Cezaevine giriş raporunda sağ bacak baldır arka kısmında ve sağ bacak arka kısmında küt cisim darbesi sonucu meydana gelmiş 4 cm.boyunda sıyrık tarzında yara sağ bacak arka kısmında noktasal şeklinde sıyrık mevcuttur.Başkaca herhangi bir bulguya yoktur diye yazılmış olduğu görüldü.

K- Sanık Yüksel DEMİR'in 11.3.1981 tarihli Cezaevine giriş raporunda sol ön bacak arka kısmında sıyrık tarzında küt cisim darbesi sonucu yara, sağ ön kolda oluşmadı 1 cm. veya 10 cm.boyunda sıyrık tarzında noktasal yaralar(küt ve tırtıklı bir cisim ile meydana gelebilen) vardır. Başkaca herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Diye yazılı olduğu görüldü.

L- Sanık Hüseyin YILMAZ'ın 9.2.1981 tarihli Cezaevi giriş raporunda sol ayak ve sağ ayak tabanında ödem ve ekimozlar, sol el üzerinde ve belde yanık izi. Sağ ayakta asile uyan bölgede ve sol ayak üstünde yanık izleri. Sol uyruk üst dış yanında ekimozlar.Bu arazlar (Ayak dabanındakiler ve uyruğun üstündeki) Sert cisim darbesi ile meydana gelebilir.Şeklinde yazılı olduğu görüldü.

M- Sanık Muharrem ÖZKAN'ın 9.2.1981 tarihli raporunda vücudunda darp ve işkence izine rastlanmadı. T.B.C.yönünden Askeri Hastaneye sevki uygundur. denilmiş olduğu.

N- Sanık Meftun BAŞTAŞ'ın 27.11.1981 tarihli raporunda vücudunda darp ve işkence izine rastlanmadı denilmiş olduğu görüldü.

O- Sanık Rıza İLHAN'ın 16.3.1981 tarihli Cezaevine giriş raporunda sağ ayak nalta üç adet, sol ön kolda 3 adet 1 cm.çapta yanığa bağlı büller(Muhtemelen sigara yanığı) görüldü. Başkaca herhangi bir darp ve cebir izine rastlanılmadı. Diye yazılı olduğu görüldü.

önümde duran belge. Tutanaklara göre yargıç duruşmayı açıyor:

"Ara kararının ikinci maddesinde sözü edilen, sanıkların gözetim ve cezaevlerine alındıkları sırada muayeneleri ile ilgili olarak savcılığa yazılan müzekkerelere cevaplar geldi. Bu raporlara göre; sanıklardan Ahmet Tat'ın 'sağ bacakta nokta tarzında kunt cisimle meydana gelmiş yara'; Yurdahan Yıldırım'ın 'Her iki kolda ön yüzde, muhtemelen sigara ile meydana gelen yanık izleri'; Cincan Aydın'ın 'Sol ayak iç ve dış melleolde künt cisimle meydana gelmesi mümkün ekimoz';

Tunay Demran'ın 'Sağ ve sol üzerinde künt cisimle travmaya bağlı oluşmuş kapanmaya yüz tutmuş yara, sağ kolda bir, sol kolda üç adet iyileşmeye başlamış sigara yanığı'; Enver Toksoy'un 'Travmaya bağlı olarak sol kulakta perfore kulak zarı, ellerde ve ayaklarda sigara yanığı izleri, idrarda hematom'; Zülfünaz Uzun'un 'Sağ el birinci falanksın üstünde travmatik ödem ve kopma traktörü, sol ayak iç yanında ödem ve yaygın ekimozlar'; Nizametten Çağlayan'ın 'Sol kolda yanıkla meydana gelebilecek üç tane bük, sağ diz arka bölümünde sıyrık tarzında yara'; Tevfik Hatipoğlu'nun 'Sol el bilek üst kısmında yanık sonucu meydana gelen bük, sol arka bacakta 15x15 ebadında küt cisim darbesi ile meydana gelmiş ekimoz'; Ayhan Bakır'ın 'Sol bacak baldır arka kısmında ve sağ bacak arka kısmında sıyrık tarzında yara'; Yüksel Demir'in 'Sol ön bacak arka kısmında, sıyrık tarzında kunt cisim darbesi'; Hüseyin Yılmaz'ın 'Sol ve sağ ayak tabanında ödem ve ekimozlar, sol el üzerinde ve belde yanık izleri'; Rıza İlhan'ın 'Sağ arka hattında üç, sol ön kolda üç adet muhtemelen sigara yanığı' görülmüştür."

Duruşma tutanağı bu anlatımla sürüp gidiyor. Bazı sanıkların isimlerinin yanına 'Vücudunda darp ve işkence izine rastlanmamıştır' deniliyordu.

Travma sonucu hayati

Eleştirel bir gözle okunduğu zaman, mahkeme tutanakları bilinmeyen birçok uygulamayı ortaya çıkarıyor. Tutukluların cezaevlerinden, sorgu için emniyete götürülmelerinin, 12 Eylül'den sonra Milli Güvenlik Konseyi'nce çıkartılan bir yasa ile itiraz edilemez bir kural haline getirildiğini herkes biliyor. Ancak, sorgu ekiplerinin cezaevlerine gelerek soruşturmalarını sürdürdüklerini bilen çok az kişi var.

"12 Eylül öncesi devrimcilere, ilericilere her türlü zulmü, ölümü reva gören bu kişilerin 12 Eylül sonrasının elverişli ortamında devrimcilerin soruşturulması ile görevlendirildikleri dikkate alınırsa, neler yapabilecekleri ortaya çıkar. Emniyet'teki sorgumdan sonra işkence uygulamaları çeşitli defalar devam etti. İlk Emniyet ifademde olmasına rağmen, bazı konularla ilgili 3-4 kez Ankara Emniyeti'ne ve 40 gün süre ile İzmir Emniyeti'ne götürüldüm. Yine bu şahıslar zaman zaman bulunduğum cezaevine gelerek, ellerim ve gözlerim bağlı bilmediğim yerlerde beni sorguladılar.

İzmir'deki sorgum sırasında başka sanıkların ifadelerinde ismi geçen Recep veya Rasim diye bir şahsın isminin Bayram Gülen olduğunu, yine Servet veya Ümit diye ismi geçen bir şahsın isminin İsmail Özkan olduğunu tespit ettiklerini iddia ederek ifademe geçirdiler. Daha sonra Ankara Emniyeti'nde bu olayla ilgili olarak, sen İzmir'de yalan söylemişsin diyerek ayrıca dayak yedim.

Yine üzerimde yakalanan ve eski bir arkadaşıma ait olan adresle ilgili olarak, Metin Sarpbulut isimli bir şahıs yakalandı. Bu kişinin arkadaşım olduğunu, örgütle herhangi bir ilgisi olmadığını beyan etmeme rağmen, başka şahıslara örgüt üyesi olduğu şeklinde ifade verdirildi, ağır derece verem hastası olmasına rağmen üç gün süre ile kendisine ve yeni doğum yapmış eşine işkence yapıldı.

Yüzleştirmeler sırasında Nasuh Mitap yerlerde sürünüyor ve ağzından çıkan kelimeleri duymak mümkün olmuyordu. Keza daha sonraki günler birkaç kez sedye ile hastaneye götürülüp getirildi, en son hastane dönüşünde, üstündeki elbiseleri bile soymadan ıslatıp dövdüler. Ve bu hali ile sırtımızda taşıyarak Mamak'a getirdik. Yine birlikte yakalandığımız Oğuzhan Müftüoğlu, Ali Başpınar, Sedat Göçmen, Melih Pekdemir işkencede ayakta duramaz bir şekilde idiler. Oğuzhan Müftüoğlu'nun yüzü gözü şişmiş, tanınmaz bir halde idi, Ali Başpınar'ın elleri tutmuyordu, bu arkadaşıma birkaç kez yemek yedirmek zorunda kaldım.

Bu şahsı bizzat işkenceyi yönetirken defalarca gördüm, işkenceciler o kadar pervasız davranıyorlardı ki, bazen vücudumuza soğuk su sıkarlarken, suyun tazyiki ile gözbağlarımız açılıyor, kendilerini görüyorduk

bu durum karşısında. 'Bırakın görsün, bunların hepsi nasıl olsa idamlık' diyerek kendilerini gördüğümüze de aldırmıyorlardı.

Yine bugün herkesin bildiği bir gerçek varsa, o da işkence gerçeğidir. Veya bunu, yetkili makamların deyimi ile ifade etmek gerekirse; Türkiye'de işkence her dönem yapılagelmiştir. Ama 'Biz bu tür iddiaların üstüne gidiyoruz, sorumluları cezalandırıyoruz' şeklindeki demeçleri bu gerçeği tespit etmekten başka bir anlam ifade etmemektedir. 12 Eylül'den önce de Türkiye'de işkencenin olduğu bir gerçektir. Fakat bu uygulama 12 Eylül sonrasında vahşet evresine ulaşmış, yüzlerce devrimci ve ilerici işkence tezgâhlarında can vermiş, sakat kalmıştır. Halkın faşizme karşı direniş mücadelesine katıldığı için yapılan operasyonlarda yakalanıp da işkenceye uğramayan kimse kalmamıştır. Ben, bu gerçeği Ankara ve İzmir Emniyeti'nde kaldığım 100 günden fazla süre içinde kendi gözlerimle gördüm ve yaşadım."[125]

Kesin rapor iki sene sonra..

Okuduğunu anlaması yetiyor insanın. Ahmet Ayvalı için Samsun Devlet Hastanesi'nden verilen sağlık kurulu raporunu daha anlaşılır kılmak için bir de fotoğraf göndermiş arkadaşlar. Öyle herkese gösterilebilecek, daha doğrusu herkesin bakabileceği cinsten değil.

Kalın bağırsak dışarıda, sağ kalçada büyük açık bir yara, bel simsiyah çürük, iki bacak da alçılı. Başucunda annesi. Her şeyi birden anlatan bir ana yüzü, donuk ve acılı.

Sağlık kurulu raporu ile birlikte fotoğrafı değerlendirenlerin dudaklarından bir tek sözcük çıkıyor: Vahşet.

Ahmet Ayvalı'nın sağlık durumunun vardığı aşamayı anlamak için doktor olmaya gerek yok, okuduğunu anlamak yetiyor:

"Hasta geçirdiği travma sonucu hayatı tehlikeye maruz kalmıştır.

Hastanın uğradığı uzuv tadili veya zaafı gibi sonuçları tıbben ancak travmadan sonra geçen iki senenin sonunda bildirilebilir. Çünkü bu süre içinde olabilecek iyileşmeler ve kötüleşmeler hastanın durumunu değiştirebilir. Bu süre sonunda kalan nörolojik defektler ise sekel olarak kabul

[125] THKP-C/Devrimci Yol davası iddianamesinin 2 numaralı sanığı Ali Alfatlı'nın ifadesi.

T. C.
SAĞLIK ve SOSYAL YARDIM BAKANLIĞI
SAMSUN DEVLET HASTANESİ

Sayı : 9449 Gün : 21/07/1981

Sağlık Kurulu Raporu

Adı, Soyadı : AHMET AYVALI

Baba Adı : MEHMET

Doğum yeri ve yılı : MERZİFON-1953

Merzifon C.Savcılığının 15/07/1981 tarih ve T1.1981/105 sayılı ziyana karşılık Sağlık kurulunca yapılan muayenesinde:

Sağ temporal kraniektomi defekti,Sağ frontal burr-hole defekti yunda trakeostomi sikatrisi,her iki glutea ve her iki topukda eski yatak yaralarına t katrisler tesbit edilmiştir Nörolojik muayenede ise,silik sol santral fasial pa sağ hemihipoestezi,derin tendon reflekslerinde hiperaktivite,karın cildi reflekslo kaybı,alt extremitelerde ise bilateral spastisite,bilateral clonus olduğu tesbit ilmiştir.

A) Hasta raporlardan anlaşıldığına göre akut subdural hematom ve yia laserasyonu sonucu,hospitasyona girmiş ve ameliyata'da bu durumda alınmıştır.Bu c bir yaralanmaya,sorduğunuz bütün sebeplerdeki travmalar sebep olabilir.Direkt fa grafilerinde belirgin bir kırık veya parçalanma olmaması,bu travmanın bir kant tu sonucu olabileceğini düşündürebilir.Kesin ayırım yapma imkanı tıbben mümkün de-dir.

B)Hasta geçirdiği travma sonucu hayati tehlikeye maruz kalmıştır.

C-D) Hastanın uğradığı bu travmatik tedavi veya zaafı gibi sonuçlar tıbben bu travmadan sonra geçen iki senenin sonunda kesin olarak bildirilebilir,çünkü bu a içinde olabilecek iyileşmeler veya kötüleşmeler hastanın durumunu değiştirebilir. göre sonunda kalan nörolojik defektler ise sekel olarak kabul edilir.

E) Kaç günlük iş ve gücünden kalacağına hastaya kesin raporun verilecek-iki senenin sonunda kesin olarak bildirilebilir.

T A N I : AKUT SUBDURAL HEMATOM AMELİYATLISI.

KARAR : KESİN RAPOR İÇİN POST TRAVMATİK İKİNCİ SENENİN BİTMESİ GEREKLİDİR OYBİRLİĞİ İLE ALINMIŞ SAĞLIK KURULU RAPORUDUR.

N.S.

Sağlık Kurulu Üyesi
Nöroşirürji Uzmanı
Dr. [illegible]
Genel Cerrahi Uzmanı

Dr. EROĞN GÖLEÇ
Genel Cerrahi Uzmanı
13830

Dr. OSMAN MUTLU
Hastalıkları Uzmanı
15121

Dr. HÜSAMETTİN OĞUZCA
Ortoped Uzmanı

Dr. Bekir Gökçe
Beyin ve Sinir Cerrahi
UZMANI

edilir.

Kaç gün iş ve gücünden kalacağı da hastaya kesin raporun verileceği iki senenin sonunda kesin olarak bildirilebilir."

Samsun Devlet Hastanesi'nin 21 Temmuz 1981 gün ve 9449 sayılı sağlık kurulu raporunda altı uzman doktorun oybirliği ile aldıkları karar böyle noktalanıyordu.

Ahmet Ayvalı'yı iki sene sonra iyileşir duruma getiren üç polis memuru hakkında da bir karar verildi.

San lar, Yaşar Yavuz, Ercan Ersoy ve Fazıl Yılmaz 'Cürüm söyletmek için müessir fiil' suçunu işledikleri savı ile yargı karşısına çıkarıldılar.

"Yukarıda açık kimlikleri ve yüklenen suçları yazılı sanıklar hakkında yapılan yargılama sonunda, aşağıda gerekçesi yazılı hukuki ve vicdani hükme varılmıştır:

Olay tarihi olan 19.9.1980 tarihinde mağdur Ahmet Ayvalı, Merzifon Emniyet Amirliği'nce soruşturma yapılmak üzere karakola getirildiği, ifadesinin alındığı sırada sanık polis memurlarının Ahmet Ayvalı'ya müessir fiilde bulundukları, cürümünü söyletmek için işkence ettikleri için askeri savcılığın hazırladığı iddianame ile TCK'nın 243/1 maddesi uyarınca cezalandırılmaları istemi ile mahkememizde kamu davası açılmıştır.

Yapılan yargılama sonunda sanıkların sabit görülen suçlarından dolayı TCK'nun 456/3. maddesi aracılığı ile aynı kanunun 243/2 maddesi uyarınca neticeten TCK'nun 463. maddesi uygulanarak her bir sanığın üç sene dörder ay ağır hapis cezası ile cezalandırılmalarına karar verilmiştir.

Bu karar, Askeri Yargıtay 1. Dairesi'nce sanıklara yüklenen suçun sabit olmadığı gerekçesi ile bozulmuştur. Yeniden yapılan yargılama sonunda mahkememiz Askeri Yargıtay'ın bozma kararına uymuş, iddia makamı esas hakkındaki görüşünde ise Askeri Yargıtay'ın bozma kararına uyulmayarak, sanıklara yüklenen suçun sabit olması nedeniyle eski hükümde direnilmesini ve sanıkların eski hüküm uyarınca cezalandırılmalarını talep etmiştir.

Her üç sanık da sorgu ve savunmalarında, olay günü çeşitli bombalama olaylarına katıldığı iddiası ile hakkında ihbar bulunan mağdur Ahmet Ayvalı'yı Merzifon İlçe Jandarma Bölük Komutanı odasına aldıklarını,

kendisine işlediği suçları anlatarak savunmasını sorduklarında, mağdurun herhangi bir suç işlemediğini beyan etmesi üzerine Kemal Kaya adlı başka bir sanığın ifadesini okuduklarında, mağdurun aniden masadan kalkarak başını orada bulunan duvara vurduğunu, vurmadan önce de 'Yaktın beni Kemal' diye bağırdığını, arkasından mağduru yerden kaldırdıklarını ve hastaneye sevk ettiklerini, mağdurun ifadesini kendilerinin almaya başladıklarını, olayın bu sırada meydana geldiğini, iddia edildiği gibi hiçbir zaman mağduru dövmediklerini ve suçsuz olduklarını savunmuşlardır.

Tanıklardan Komiser Muavini Mustafa Yaran yeminli ifadesinde olay günü kendiliğinden teslim olan mağdur Ahmet Ayvalı'nın sorgulamasını yapmaları için polis memurları Ercan Ersoy, Fazıl Yılmaz ve Yaşar Yavuz'a gerekli emri vererek kendisinin aynı yerde bulunan bitişik odada istirahate çekildiği sırada mağdurun bulunduğu sorgu odasından küt diye bir ses duyduğunu, gidip baktığında mağdur Ahmet'in kanepeye oturmuş ve aşağı sarkmış durumda bulunduğunu, polis memurlarının kendisine mağdurun kafasını kendiliğinden duvara vurduğunu söylediklerinde mağdur Ahmet Ayvalı'ya neden başını duvara vurduğunu sorunca, beni arkadaşlarım yaktı, aleyhimde zabıtaya ihbar ve şikâyette bulunmuşlar, diye söylediğini ve kusmak istediğini, bunun üzerine mağduru askeri hastaneye sevk ettiğini, mağdurun kendisine görevli polis memurları tarafından dövüldüğü veya fena muamele edildiği konusunda herhangi bir söz söylemediği gibi bu konuda mağdur üzerinde herhangi bir emare de görmediğini belirtmiş, tanık bekçi Mehmet Solak da verdiği ifadesinde, olay günü sorgu odasının kapısında nöbet tuttuğu sırada komiser muavini Mustafa Yaran'ın nöbetçi subayının odasına geçmesinden kısa bir süre sonra mağdurun bulunduğu sorgu odasında yaktın beni diye haykırarak kafasını odanın dip duvarına vurduğunu gördüğünü, bu sırada kendisinin sorgu odasının içinde oturan soruşturmada görevli arkadaşlarını görebildiğini, bu arkadaşlarının hemen mağduru tuttuklarını, kendisinin de içeri koşarak onlara yardımcı olduğunu, mağdura su verdiklerini ancak kusacağım diyerek içmek istemediğini ve kusmaya başladığını, bunun üzerine mağduru askeri hastaneye götürdüklerini belirtmiş, mağdur Ahmet

Ayvalı da verdiği ifadesinde sorgusunu yapan polislerin kendisini dövdüklerini, bu polislerin, isimlerini sorgulama sırasında kendi aralarında yaptıkları konuşmalardan öğrendiğini sorgu sırasında sopalarla, joplarla kafasına vurduklarını, kafasına otomobil iç lastiği geçirerek dövdüklerini, bu polislerle yapılan teşhis ve yüzleştirme sırasında şuurunun yerinde olmaması nedeni ile o zaman teşhis edemediğini, kendisini döven polislerden şikayetçi olduğunu söylemiş, mağdurun eşi Zeliha Ayvalı da verdiği ifadesinde olaydan önce polislerin gelerek eşini evden sorduklarını, evde olmadığını söyleyince arama yapıp gittiklerini, daha sonra eve gelen eşine durumu söylediğinde onun da giderek teslim olduğunu, iki gün sonra eşi Ahmet'in Ankara Askeri Mevkii hastanesine götürüldüğünü öğrendiğini, kendisinin dövme olayını görmediğini, yalnız eşinin bir ara iyileştiği sırada kendisine olayı anlatarak polis memurları tarafından dövüldüğünü söylediğini, eşini döven polisler hakkında şikâyetçi olduğunu söylemiyor, mağdur hakkında atfı cürümde bulunan Kemal Kaya isimli başka bir davanın sanığı olan şahıs da mahkemece tanık olarak dinlenmiş, verdiği ifadesinde mağdur Ahmet Ayvalı'nın dövülmesi olayı ile ilgili bir bilgisinin olmadığını, ancak Ahmet Ayvalı'da daha önce 14'lü tabir edilen bir tabanca gördüğünü, sonradan duyduğuna göre Ahmet'in bu tabancayı sattığını öğrendiğini belirtmiştir.

Dava dosyasına ek mağdur Ahmet Ayvalı'ya ait hastane muayene ve tedavi evrakları ile röntgen filmleri, hastane raporları, olay günü tutulan olay zabıt varakası, Merzifon, Hava Hastanesi Baştabipliği'nin raporu, teşhis tutanağı, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Ankara Rehabilitasyon Merkezi Müdürlüğü'nce düzenlenen 12.5.1981 tarih ve 238 sayılı sağlık raporu, sanıkların olay tarihinde sıkıyönetim sorgulama ekibinde görevli olduklarına ilişkin görev belgesi, mağdur hakkında Samsun Devlet Hastanesi sağlık kurulunca düzenlenen 21.7.1981 tarih ve 9449 sayılı rapor aynı hastanenin sağlık raporu, Adli Tıp Kurumu Başkanlığı'nın 9 Mart 1982 tarih ve Esas 3002 Karar 5916 sayılı raporu Samsun Devlet Hastanesi'nin 27.1.1983 tarih ve 1103 sayılı raporu, Adli Tıp Kurumu Başkanlığı'nın 6.4,1983 tarih ve Esas 5192, Karar 2702 sayılı mağdur Ahmet Ayvalı'nın meydana gelen bu yaralanmadan dolayı arızasının uzuv

tatili niteliğinde olduğuna ilişkin kesin raporu yazılı belge olarak ayrı ayrı okunup incelenmiştir.

Mahkememizce toplanan deliller 11.8.1983 tarih ve 1981/140 Esas, 1983/149 Karar sayılı hükmünde değerlendirilerek sanıkların savunmaları yönünde beyanda bulunan yukarıda ifadeleri yazılı tanıklar Komiser muavini Mustafa Yaran ve bekçi Mehmet Solak'ın ifadelerine itibar edilmeyerek mağdurun başına küt bir cisimle vurulması veya sert bir zemine kuvvetlice itilmesi sonucu mağdurdaki arızanın meydana geldiği yolundaki Adli Tıp Kurumu yukarıda tarih ve sayısı yazılı raporuna itibar edilerek, sanıkların mağdura karşı suçunu söyletmek için işkence yapmak suçunu işledikleri kabul edilerek sanıkların cezalandırılmasına karar verilmiş ise de Askeri Yargıtay 1. Dairesinin 14.12.1983 tarih ve 1983/762-797 Esas ve Karar sayılı bozma ilanında, mağdurun olaydan sonra yapılan ilk muayenesinde vücudunda herhangi bir darp, yara, bere, çizik ve ekimoz izinin bulunmadığı, ayrıca tanıklar Mustafa Yaran ve bekçi Solak'ın (Mehmet) ifadelerinde mağdurun kendiliğinden kafasını duvara vurduğunun belirtilmesi nedeniyle Adli Tıp raporu ile mevcut tanık beyanları karşısında sanıklara yüklenen suçun subutunun şüpheli kaldığı bu nedenle şüphe sanık lehine yorumlanır yolundaki ceza hukukunun genel kuralı uyarınca sanıkların beraatlarına karar verilmesi gerektiği belirtildiğinden mahkememizce de askeri yargıtayın bozma ilanındaki bu gerekçesine uyulmuş ve sanıkların yüklenen suçu işledikleri hususunda şüpheye düşüldüğünden beraatlarına karar verilmiştir."

Ahmet Ayvalı 19 Eylül 1980'de başlayan serüvenini şimdi, felçli bir yurttaş olarak noktalanmış durumda. Söylenecek çok az şey var.

Gömlek ve atletini çıkardı

Korku günlerini geride bırakabilenler 1982 yılı başlarına doğru yargı makamlarına başvurmaya başladılar.

Ankara'da EGO'da çalışan İsmail Murşil Yenimahalle Cumhuriyet Savcılığı'na başvurarak, durumunun hastane raporu ile saptanmasını istedi:

"8.12.1981 tarihinden 24.12.1981 tarihine kadar emniyette kaldım. Bana yapılan işkence sonucu ellerim tutmuyor. Muayenemin yapılmasını

ve sonucun tarafıma bildirilmesi için gerekli işlemin yapılmasını saygı ile dilerim."

Gerekli muayene Ankara Numune Hastanesi'nde yapıldı ve kesin raporun altı ay sonra verilebileceği bildirildi.

"Kollarında ve ellerinde güçsüzlük, sağ kolunda hareket azlığı ve uyuşmadan şikâyetçi.

Muayene: Her iki el bileğinde donsal flexien zaafı, sağ kolda supinasyon güçlüğü, sağda omuza kadar hipoestezi, her iki el parmaklarında abdüksion ve abdüksion hareketlerinde azlık mevcut.

Lokal muayede: El bileklerinde eski sıyrık izleri mevcut, iki tarafta bicepi ve stoloradial reflekaler normaldir.

EMG: (Hacettepe Tıp. Fak. Fiziksel Tıp ve Rehab. Bilim dalı 15.1.1982 tarih No: 9337) sol radial sinirde kısmi denervasyon yanında regenerasyon bulunduğunu göstermektedir. Bu durum nöropraksiyazı destekler.

Sağ radial ve nedian sinirlerde daha fazla olmak üzere muskulekuteneal sinirlerde kısmi denervasyon yanında regenerasyon bulunduğunu göstermektedir. Bu belirtileri her üç sinire alt Nöropreksilazı desteklemektedir.

Muayene ve EMG bulgularına göre her iki kolda travmatik sinir lezyonu bulunduğu, bir müdahale gerekmediği 6 (altı) ay sonra tekrar görülmesi gerektiğini bildirir geçici rapordur."

Doktor raporları, suç duyuruları ve işkencecilerin yargılanmaları işkence uygulamalarını durduramadı. Durduramazdı da.[126] Çünkü işkenceciler oransal olarak korunuyorlardı. Örneğin, elinde kapı gibi işkence

[126] Tersi de oldu. İşkenceciler doktor raporlarıyla korundu. Örneğin Behçet Dinlerer, Mustafa Hayrullahoğlu, Hasan Hakkı Erdoğan, Süleyman Cihan, Mustafa Tunç'un işkence sonucu ölümlerinde özellikle Adli Tıp Kurumu'nda çalışan bazı doktorların işkenceyi örtbas etme konusunda çaba harcadıkları biliniyor. İstanbul Tabip Odası 1986 yılında İstanbul Adli Tıp Kurumu 1. İhtisas Kurulu ve Adli Tıp Genel Kurulu'nda görevli 26 doktor hakkındaki yakınmaları işleme koydu. Birleşmiş Milletler İşkence Görenlerin Rehabilitasyonu Merkezi Başkanı Prof. Dr. Benz Sorensen Türkiye'deki 400 işkence olayında hekim hatasının saptandığını belirtti. İstanbul Tabip Odası'nca yapılan bir duyuruda "Tüm üyelerimizin dayak yemiş, işkence görmüş hastalarını yalnız başlarına muayene etmelerini istiyoruz" denildi. İşkence raporu verdikleri için çok sayıda doktor soruşturmaya uğradı, görevden alındı, başka yerlere sürüldü ve hatta yargılandı.

raporu olan İsmail Murşil'e işkence yaptıkları için haklarında iddianame düzenlenen 5 emniyet görevlisi hakkında kovuşturmaya yer olmadığı kararı hangi gerekçelerle veriliyordu:

"Türkiye İşçi Partisi'nin 12 Eylül'den sonra yeniden çalışmalarının temini için toplantı yapmak suretiyle MGK'nin 52 numaralı kararına aykırılık suçundan yakalanarak götürüldüğü Ankara Emniyet Müdürlüğü'nde mağdur İsmail Murşil'e kötü muamelede bulundukları iddia olunan sanıkların tarafımızdan alınan savunmalarında, suçlarını inkâr ettikleri gibi, mağdur dahi kendisini döven kişilerin kimler olduklarını bilmediğini dile getirmiş bulunmaktadır.

Bu nedenle sanıklar hakkında kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmiştir."[127]

Türkiye'de, sorgulamalar sırasında, son on yıldan bu yana sanıkların gözlerinin bir bantla kapatıldığını, bu kararı veren askeri savcıdan başka herkes biliyordu.

Ve yine herkes biliyordu ki, şimdiye değin, ağzından laf kaçan birkaçı dışında, yargılanabilen tüm işkenceciler bu insanlık suçunu sürekli yadsıdılar.

Yıllar geçiyor, anlayış değişmiyordu. 1962 doğumlu Döndü Erdoğan'a işkence yaptıkları için haklarında düzenlenen iddianame ile aklanan emniyet görevlilerine bulunan gerekçe, kötümser bir yaklaşımla, işkencenin durdurulamayacağının bir kanıtı oluyordu:

"Şahitler ademi malumat beyan ettikleri gibi, sanıklar suçlarını inkâr etmişlerdir. Mağdure esasen sanıkların açık hüviyetlerini bildirememiş bulunmaktadır. Yeterli delil elde edilemediğinden sanıklar hakkında kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmiştir."[128]

İnsan hakları konusunda kötü gidişin durdurulamayacak boyutlara vardığını hisseden hukukçuların varlığı sonucu değiştirmedi.

Hasan Mithat Nevruz, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı (2) numaralı Askeri Mahkemesi'nde yargılanıyordu:

---

[127] Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı'nın 2.11.1980 tarih 1980/162 esas 1980/305 sayılı kararı.

[128] Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı'nın 2.11.1980 tarih 1980/162 esas 1980/305 sayılı kararı.

"Sanık Hasan Mithat Nevruz'un vekili avukat Kamil Ateşoğulları: 'Bundan önceki oturumlarda müvekkilimin fıtık ameliyatı geçirmesi gerektiğini belirtmiştim. Bu konuda mahkemece ilgili yerlere müzekkere yazılmıştı. Ancak, ne var ki, müvekkilim hastane yerine emniyete götürülmüş, burada kendisine işkence yapılarak vücudunun çeşitli yerlerinde sigara söndürülmüştür. Bu yöntemle üzerine çeşitli suçlar atılmaya çalışılmıştır.

Müvekkilim gerçekten rahatsız olup ameliyat edilmesi gerekmektedir.

Son günlerde cezaevinden emniyete götürülüş tarihi ile cezaevine yeniden getiriliş tarihlerinin cezaevi müdürlüğünden sorulmasını ve müvekkilimin çeşitli yerlerindeki sigara yanıklarının zapta geçirilmesini istiyorum." [129]

Duruşma yargıcı dalgın bir insandı. Sigara tiryakisiydi. Sık sık elini yakardı kendi sigarasıyla. O sabah yine eli sigarasına değmişti. 'Bu kadarı da olmaz' diye geçirdi içinden;

"Görülen lüzum üzerine sanık huzura alındı. Kendisinden üzerinde bulunan ceketini çıkarması istendi.

Sanık ceketini, gömlek ve atletini çıkardı. Vücudunun tetkikinden; kollarında, vücudunun ön ve arka yüzünde yanık lekesi olduğu tahmin edilen lekeler olduğu heyetle birlikte görüldü."

Bu yönteme bir daha başvurulmadı, askeri mahkemelerde. İşkence savlarına, yeni savlar eklenmeye devam etti.

[129] Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 2 No'lu Askeri Mahkemesi'nde 1982/35 esas kayıtlı Dev-Sol davasının 16.7.1982 tarihli duruşma tutanağı.

6. Bölüm
Temeldeki gerçek

Bu madde bizzat

Anayasasız bir dönemi geride bırakan Türkiye, siyasal tarihinin en uzun süren partisiz dönemini yaşıyordu. Aslında anayasaya da siyasi partilere de gerek yoktu. Tüm boyutlan ile yeniden gündeme getirilen Atatürkçülük, içi boşaltılmış olsa da, birçok soruna çözüm getiriyordu. Ekonomik düzlem 24 Ocak kararları ile belirlenmiş, anayasasız, siyasal partisiz ve sendikasız bir ortamda sanki halkın yoksullaştırılması planlanmıştı.[130]

1982 yılında, büyük bir çoğunlukla kabul edilen yeni Anayasa, denetimli bir demokrasi dönemini getiriyordu. Geleceğin ideolojik yapısı, Anayasa maddelerinin tartışılması güncelliği içinde unutulmuş görünüyordu.

Anayasa'nın birçok maddesinde yer almasına karşılık, temel hak ve özgürlükler, insan haklan bağlamında, akıl almaz sınırlama ve yasaklamalarla doldurulmuştu.

---

[130] Türkiye'de gelir dağılımı, enflasyon oranının yüzde 20'lerden yüzde 50'lerin üzerine sıçradığı 1978 yılından bu yana ücretli kesim aleyhine hızla bozuluyor. SSK ücretleri ile satın alınabilecek mal ve hizmetler miktarlarındaki değişimle bu bozulma kolayca anlaşılabiliyor. 1963 fiyatları ile anlatılırsa, günlük ücret 1965'te 21,64 TL'den 1977'de 28,37 TL'ye yükseliyor. Sonra hızla azalarak 1981'de 16,07 TL'ye, 1983'te 13,75 TL'ye geriliyor. Böylece 1977'den 1984'e ücretlerdeki düşüş yüzde 51,5'e ulaşıyor. 1984 ücretlerini 1965 ile kıyaslarsak, ücretlilerin yirmi yıl önceki durumlarından yüzde 36,5 daha aşağı bir düzeyde gelir elde ettiklerini görüyoruz. (Doç. Dr. Nuri Yıldır, Sınai Yatırım ve Kredi Bankası Uzmanı. 14 Aralık 1985. Yeni Asır)
Kişi başına düşen dış borç miktarı 75 yıldır değişmedi. Osmanlı İmparatorluğu'nun 1914'teki nüfusu 20 milyon kadar, dış borcu ise 10 milyar dolara eşdeğer. Türkiye Cumhuriyeti'nin bugün 22,5 milyar dolar dış borcu, 51,4 milyon nüfusu var. (İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi eski öğretim üyesi Dr. Seyfettin Gürsel, Cumhuriyet, Ocak 1985)

1961 Anayasası'nda temel hak ve özgürlüklere 53 madde ayrılmışken, yeni Anayasa'da bu sayının 63'e yükselmesi hak ve özgürlükleri genişletmiyor, tam aksine daraltıyordu. Kişi hak ve ödevlerinde, sosyal haklarda, siyasal haklarda çok önemli kısıtlamalar vardı. 1961 Anayasası'ndaki temel hak ve özgürlüklere tepki duyularak hazırlanan bir Anayasa ile yeni bir demokrasi sunuluyordu.

Anayasa'ya 'hayır' oylarımızı verdikten sonra, o gece, çaylar yeniden demlendi, birer kahve daha içildi. Gün ışırken yanıtları yoktu, ama epey soru birikmişti.

Yasa konusu olabilecek, örneğin; seçmen yaşı, grev hakkı, sendika hakkı ve siyasi partilerle ilgili düzenlemelerin Anayasa maddeleri arasında ne işi vardı? Yasama organı terhis edilen Danışma Meclisi gibi mi olacaktı?

Özgürlüklerin yasa ile sınırlanabileceği hükmü vardı, ama Anayasa mahkemesi denetimi dışında bırakılan Kanun Hükmünde Kararnamelerle, özgürlükleri sınırlayabilmenin anlamı neydi?

"Temel hak ve özgürlüklerin kötüye kullanılması" ile ilgili maddenin "Bizzat bu hak ve özgürlüklerin kullanılmasının engellenmesine izin verdiğini" söyleyen bilim adamı ne demek istemişti?[131]

Anayasanın hak ve özgürlüklerle ilgili genel tutumunda kişi ile devlet niçin birbirine zıt değerler olarak alınmıştı?

İktidarın güçlü olması kabul edilse bile kişileri iktidara karşı koruyacak kurum ve kurallar niçin cılız bırakılmıştı?

Birkaç yıl sonra Anayasal sorunlara yeniden baktığımızda, Türk toplumunun yeni bir ideolojinin peşinden sürüklenmekte olduğunu gördük.

"Aygıtları da var" dedi Dr. Haldun Özen. "YÖK diyecek yine" dedi bir başkası. "Sadece o değil" dedi Haldun Hoca. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu 'Milli politikayı' saptıyordu. TRT "Milli politikaya uygun propogandayı" yürütüyordu. YÖK de bu politikaya uygun yeni kuşakları yetiştiriyordu. Bu ideolojinin kilit yöneticisi olan Cumhurbaşkanı, bir başkanlık

[131] Avrupa Konseyi'nin 1982 Anayasası üzerine hukuki bir değerlendirme yapmakla görevlendirdiği üç bilim adamından İtalyan Anayasa Hukukçusu Prof. Fausto Currolo'nun raporundan.

sistemini aratmayacak yetkilerle donatılmıştı.

12 Eylül 1980 sabahından bu yana geçen sürede, hep bildiğimiz, bir yerlerden duyduğumuz, yabancısı olmadığımız bir takım şeyler söyleniyordu Türkiye'de.

Elden ele dolaşan bir mektup ve aynı doğrultuda duruşmada söylenilen bir çift söz, öteden beri duyduklarımızı, bildiklerimizi doğrulamıyor muydu?

Kapatılan MHP'nin Genel Başkanı Alpaslan Türkeş'in MGK Başkanı Orgeneral Kenan Evren'e yolladığı söylenen mektup çıktı masanın üstüne:

"Eğer demokratik devlet otoritesi devlet düşmanlarına karşı yerinde ve zamanında kullanılabilseydi ve milli eğitimimiz gençlerimizi milli şuurla teçhiz edebilmiş olsaydı, milliyetçilerin olaylara karışması 12 Mart öncesine nazaran çok daha mevzi kalacaktı. Ne yazık ki hükümetler otorite ve kültür boşluğunu dolduramadılar. Sizin de bildiri ve beyanlarınızda aynı tespiti yapmış olduğunuzu memnuniyetle müşahede etmiş bulunuyorum.

Bu ilan edilmemiş bulunan ideolojik istilâ karşısında mücadelemizde daima hukuka saygıyı, kanunlara riayeti telkin ederek, milletimizin demokratik ve milli direniş ve birlik şuurunu güçlendirmeye çalıştık.

16 yıllık yoğun gayretimize rağmen, siyasi başarımız sınırlı kaldı. Çünkü komünizm ve bölücülük içerde ve dışarıda ilk hedef olarak daima bize saldırdı. Milliyetçilik düşüncesi faşizm olarak takdim edildi.

Onun (komünizmin) dünya çapındaki propaganda gücüne karşı, bizim siyasal ihtirasımız değil, sadece vatanperverliğimiz mücadele etti.

Bu sebeple bizlerin TCK'nın 149. maddesinde belirtilen 'bölücülük' diye genel tavsifi yapılan bir suçtan dolayı yargılanması, sizlerin de sahip bulunduğunuz ve Cumhuriyetten bu yana devletimizin ana fikri olan hür düşüncenin de yargılanması neticesini doğuracağından kaygı duymaktayım.

Bunun gelecek yıllara bırakacağı iz, milliyetçiliğin, milli, şuurun, devletin ülkesi ve milleti ile bölünmezliğinin mücadelesini yapmış, siyasi kadroların devlet tarafından 'bölücülük' ithamı ile yargılanmış olduğu

fikridir.

İleride hür demokratik çoğulcu rejime dönüldüğü zaman hain faaliyetlerini sürdürecek olan fesat ocakları ve propaganda merkezleri böyle bir durumu daima Türk Milliyetçiliğini kamuoyunda mahkûm etme fırsatı olarak kullanmaya başlayacaklardır. Nitekim zat-ı âlinizce malum bulunan ve tam bir 'beşinci kol' faaliyeti gösteren TKP, korsan yayınları ile hâlâ bize saldırmakta, hâlâ bizi hedef göstermektedir.

Beni ve arkadaşlarımı elbette ki tarih de yargılayacaktır. Ancak böyle bir hareketin milleti bölmek, ahaliyi mukateleye sevk etmek gibi bir ithama konu yapılması herhalde gelecek hiçbir nesil tarafından unutulmayacaktır.

Sayın Orgeneralim, 12 Eylül gününden bu yana vaki beyanlarınız, bizim de yıllardır savunmaya çalıştığımız ve bundan sonra da her şart altında savunmaya devam edeceğimiz düşüncelerin değişik bir üslupla teyidi niteliğindedir. Milletimizin geleceği hesabına bundan memnunum.

Sarsılan millet hayatının adaletle yeniden tanzimi, hür demokratik rejime sağlıklı bir şekilde yeniden dönülmesi, Türkiye'nin bundan sonraki hayatında bu tür bunalımlarla bir daha karşılaşmaması en samimi dileğimizdir.

Bu mektubu yazışımın asıl sebebi, bu görevi yüklenmiş yüksek heyetin ve devlet başkanı olan zat-ı âlinizin şahsında millete ve tarihe karşı görevimi yerine getirmek konusundaki sorumluluk duygumdur.

Adil bir yargılama sonunda, bize asla yakışmayan 'Bölücülük ve ahaliyi mukaleleye sevk' ithamından beraat edeceğimizden şüphem yoktur. Bütün kaygım, böylesine bir ithamın yarınki Türkiye'de Türk Milliyetçiliği aleyhine devletimizin düşmanları tarafından kullanılabileceğidir.

Türk devletini güçlendirmek, daha mutlu ve aydınlık geleceğimizin temellerini atmak ve hür demokratik rejimi süratle yeniden ikame etmek yolunda zat-ı âlinize ve mesai arkadaşlarınıza en samimi başarı dileklerimi sunarım."[132]

Türkeş'in bu görüşlerini, yardımcısı Agâh Oktay Güner, yargılandığı

[132] MHP Genel Başkanı Alpaslan Türkeş'in, 'Milli Güvenlik Konseyi'ne Mektupları' başlıklı broşür. Frankfurt baskısı.

askeri mahkemede 'Düşüncesi iktidarda, kendi hapishanede olan bir siyasi parti görülmemiştir' diye tutanaklara geçirecekti.[133]

Devletin en yüce katına yazdığı mektubunda Türkeş, insan haklarına aykırı davranışlardan da yakınarak, güncel politikadan uzaklaşmadığını anlatıyordu. Türkeş 'insanların, yoksulluğa açlığa, susuzluğa dayanabileceğini ancak adaletsizliğe, hor görülmeye ve aşağılanmaya asla müsaade ve müsamaha etmeyeceklerini belirtiyordu.

Elden ele dolaşan metinlere ek olarak, bir süre sonra, yurt dışından gönderilen turuncu kapaklı küçük kitapçıklarla yaygınlık kazandı Türkeş'in mektupları.

1985'lere ulaşıldığında, MHP davası sanıklarından eski parlamenter avukat Mehmet Irmak bir gazetede başlatılan soruşturmada bazı soruları yanıtladı:

"Bir hukukçu olarak işkence olaylarından söz etmek çok elim ve ürkütücüdür. İşkenceye maruz kalanlar zamanın yöneticilerine, partilere ve milletvekillerine başvururlardı. Bu sebeple işkence olaylarından oldum olası yakınmışımdır. 12 Eylül 1980'den sonra da dava arkadaşları durumuna getirildiğimiz, birlikte yargılandığımız pek çok sayıda kişiye işkenceler yapıldığını mahkeme önündeki açıklamalardan öğrenmiş bulunuyorum.

İşkenceyi reva görenlerin, bunu devlet adına yapmadıklarına inanıyorum. 12 Eylül öncesi emniyet görevlilerinin ne derecede politize oldukları, dernekleştikleri ve derneklerini görüşlerinin emrine verdikleri, açıklamaya muhtaç değildir. İşte bu aşın sol cereyanlara kendini kapıp koyvermiş kişiler işkenceleri milliyetçilere reva görmüşlerdir.

30 Aralık 1982 tarihinde altı askeri savcı ve maiyetlerinde 'Askeri savcılık karakolu' denilen yerde çalışan 58 emniyet görevlisi hakkında yazılı şikâyette bulundum. Duruşma tutanaklarına geçen ancak hiçbir işlem yapılmayan, tutanaklarda kalan, feci olayları idare ve adalet önünde gün ışığına çıkardım.

Savcılar aleyhinde kovuşturmaya Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı

[133] MHP ve Ülkücü Kuruluşlar davası sanıklarından Dr. Agâh Oktay Güner'in Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 1 No'lu Askeri Mahkemesi'ndeki ifadesi.

izin vermedi. Yalnızca emniyet görevlileri hakkında soruşturma açıldı. Soruşturmayı, emniyet görevlilerinin birlikte görev yaptıkları savcılık yürüttü. Soruşturma, tam iki yıl sürdü ve takipsizlik kararı ile sonuçlandı.

75 sanığa işkence yapıldığını şikâyetimde ileri sürmüştüm. Duruşma safhasında kamu tanıklarından 48 kişi de kendilerine işkence yapıldığını ve sanıklara işkence yapıldığını bildiklerini belirtmelerine rağmen sözü geçen takipsizlik kararı verildi.

Kararın enteresan yanı şudur: Yedi sanığın adları sayılarak, 'Bunlara ait vizite kartlarında, ilk muayenelerinde, sıyrık, yara izi, yanık izi, ödem ve ekimoz gibi belirtiler görülmüşse de, bunların işkence mahsulü olduğu anlaşılmamaktadır' denilmesidir. Yazılı delille sabit bu hususun mahkemece araştırılması gerekliyken takipsizlik kararı verilmesi, işkence yapanların cezalandırılmasından kaçınıldığına örnektir.

İdari makamların hepsine şikâyet aksettirildi. Konsey Genel Sekreterliği'nden şikâyetin Sıkıyönetim Komutanlığı'na aksettirildiği dışında hiçbir cevap çıkmadı.

Benim söz konusu ettiğim işkence olayları cezaevinde değildir. Askeri savcılık karakolunda ve C-5 kod adı ile anılan yerde iddianame hazırlanıncaya kadar 12 Eylül 1980 ile 19 Ağustos 1981 arasında yapılan işkencelerdir."[134]

CHP'liler savcılığa

Yeni ideolojik yapı ile belirlenen insan hakları mozaiği bir yandan eleştiriliyor, bir yandan da yeni yapı içinde köşe başı tutma kavgası veriliyordu. Temel insan haklarından biri olan 'siyasal katılma' hakkını göz ardı eden yeni Anayasa'yı partilerine anlatamayan siyaset adamları, karşıtlarını değişik yöntemlerle saf dışı bırakma yansına girmişlerdi.

Bir partinin yöneticileri, bir başka partiyi ve yöneticilerini sıkıyönetim makamlarına ihbar etmekte salonca görmüyorlardı.

Devrimcileri insanlık dışı korkunç yaratıklar gibi gösterme çabasında olanların politikası ise sanki bilinmeyen bir güç tarafından saptanı-

[134] Yeni Düşünce Cuma Gazetesi, Yıl 5, Sayı 220. 17 Ocak 1986. Ahmet Anzerlioğlu'nun hazırladığı 'Büyük Soruşturma' yazı dizisi.

yordu. Çoğulcu tüm siyasetler için korkulu senaryolar hazırlanıyordu. Yargılandığı askeri mahkemede, sol görüşlü bir sanık, 'Savcıların 1961 Anayasası'nı savunan CHP'lilerin bile Anayasa'yı ihlalle suçlandıklarını' anımsatmak zorunda kalıyordu. Savunma avukatları yaptıkları başvurularda müvekkillerinin 'CHP'li bazı parlamenterler, bakanlar ve hatta eski sıkıyönetim komutanı ile örgütsel ilişki içinde bulunduklarına dair ifade vermeye zorlandıklarını' öne sürüyorlardı.

Siyasi yelpazenin sol yanı, önce büyük bir solcu temizliği ile boşaltılacak, sonra istenildiği gibi doldurulacaktı.

Suçlama çok boyutluydu. Ne kadar suç varsa, birbiri ardına sıralanmıştı sanki:

"Bölücülük yapmak,

Anarşiye ve teröre destek olmak, teröristleri koruyup teşvik etmek,

Yurt içinde ve dışında komünist kuruluşlarla ortak faaliyetlere girmek, bu amaçla yurt dışı gezilere çıkmak, komünizmin yerleşmesine zemin hazırlamak,

Örgüt binalarını sol örgütlerin ve eylemcilerin istifadesine açık tutmak,

Siyasi partiler yasasına aykırı davranmak,

Orduya ve devlet kuvvetlerine hakaret etmek,

Silahlı eğitim yapan kamplar kurmak,

Halkı isyana teşvik etmek, yurdun çeşitli yerlerindeki olayların çıkmasına sebebiyet vermek,

DİSK, TÖB-DER, POL-DER gibi kuruluşlar ile işbirliği yapmak,

Sendikalardan yardım ve bağış almak,

CHP yöneticilerinin Bulgaristan, Romanya, Yugoslavya, İsveç ve Almanya gibi ülkelerin komünist ve sosyalist partilerinin davetlisi olarak o ülkelere giderek görüşmeler yapması,

Yasaya aykırı şekle dönüşen 1 Mayıs mitinglerine katılmak,

Devlet memurları arasında partiye bağlı komiteler kurmak,

Erzincan, Sivas, Elazığ ve Çorum'da cereyan eden olaylarda belli bir mezhebi ve tarafı tutarak kitle olaylarına neden olmak,

Uşak'ta belediye hoparlöründen kanlı olayları başlatmak, devlet kadro-

larına militan yerleştirmek,

Bazı parlamenter ve gençlik kolları yetkililerince Rus komünist partisi ile ilişkiler kurmak,

Suç sayılan fiilleri ve mahkûm olan kişileri övmek

Sosyalist Enternasyonal'e katılmak,

'Kanunlarında üzerinde doğa kanunu vardır?', 'Toprak işleyenin su kullananın' sözleri ile suça teşvik etmek,

1974 affını çıkarmak ve DGM'lere engel olmak.

Deniz Baykal'ın 'Hasan ile Hüseyin'i vuran onlardır' sözleri ile bazı yörelerdeki olayların çıkışını tahrik ve teşvik etmek,

Almanya'daki komünistlerin yaptığı 'Batı Berlin Barış ve Özgürlük Komitesi'nin' 1975 yılında tertiplediği mitinge katılmak,

Türkeş'in Diyarbakır'a girmesini engellemek,

1973 yılında Deniz Baykal'ın DİSK genel kurulunda konuşmasına izin vermek,

1975 yılında dört milletvekilinin izinsiz ve gümrük memurlarını döverek Bulgaristan'a geçmeleri,

1976'da Kahramanmaraş milletvekillerinin ırkçılık ve bölücülük yaparak seçildikleri ile ilgili haberlerin basında yer alması,

Yurt içi CHP toplantılarında bölücü ve aşırı sol slogan atılması pankartların gösterilmesi,

1977 yılında Mart ayında bazı CHP'lilerin Almanya'da komünist bir teşkilatın toplantısına katılmaları,

Ecevit'in 'TKP'ye özgürlük afişini kınamıyorum' sözü,

CHP"ilerin işledikleri suçlar kitabında 108 madde içinde sıralanan suçlar,

CHP'nin sınıf kavgasını esas alması,

Devlet ve kamu iktisadi kuruluşlarına komünist militanların alınıp yerleştirilmesi."

Birbiri ardına, bir gerilim filminin senaryo metnini azımsatmayacak biçimde dizilen bu suçlardan, CHP Genel Başkanı Mustafa Bülent Ecevit ve 278 arkadaşı sorumlu tutuluyorlardı. Ecevit ile birlikte 133 eski parlamenter akıl almaz olaylarla suçlanıyorlardı.

CHP yönetici ve mensuplarının bu suçları işlediği savlanan karton kapaklı 79 sayfalık bir de kitapçık hazırlanmıştı. Kitapçığın içindeki savlar özetlenerek MGK Başkanlığı'na hitaben bir de 25 sayfalık dilekçe yazılmıştı.

Avukatların düzenleyip MGK'ne verdikleri dilekçede, kitaptaki bilgilerin müvekkilleri tarafından derlendiği belirtiliyor ve kendileri tarafından ayrıca yorumlanarak CHP yönetici ve mensupları ile yan kuruluşları hakkında da işlem yapılması gerektiği düşüncesi ile suç duyurusu olarak da sunulduğu açıklanıyordu.

Eski iç hesaplaşmaları, askeri müdahaleden sonra gündemine getiren CHP için, askeri yönetimin hızlı günlerinde yapılan bu suç duyurusu büyük, bir huzursuzluk kaynağı oldu.

Genel başkansız kalan CHP'nin, tarihi yükü altında ezilmemeye çalışan Mustafa Üstündağ, suçlamayı duyduğunda öfkeli bir sesle 'Kim yapıyor bunları, kim yaptırıyor?' dedi.

Askeri savcılığa çağrılan MHP'li altı parlamenter, Türk siyasi yaşamında görülmemiş boyutta bir ihbarın altına imza atıyorlardı. Dilekçede adı geçen 14 kişiden Mehmet Irmak, Sadi Somuncuoğlu, Mehmet Doğan, Yaşar Okuyan, Necati Gültekin ve Nevzat Köseoğlu 'suç duyurusunda bulunanlar' sıfatı ile dinleniyorlardı.

Gereği için MGK Başkan ve üyelerine, Ankara Sıkıyönetim Komutanı Korgeneral Recep Ergun'a bilgi için ise Başbakanlığa, Milli Savunma ve İçişleri Bakanlıklarına, MGK Genel Sekreterliği'ne, Ordu Komutanlıklarına, Kuzey ve Güney Deniz Saha Komutanlıklarına gönderilen, suç duyuru kitabının ekinde bulunan dilekçe şu cümle ile noktalanıyordu:

"Türkeş ve arkadaşları adaleti adeta bir gafil avlama sanatı olarak anlayan savcılık ekibinin çöp sepetinden çıkarttıktan, usulsüz aramada bulduklarını iddia ettikleri imzasız belgeler dolayısıyla idam talebi ile yargılanırken, her şeyi Türk milletinin önünde ve Türk ordusunun gözünün içine baka baka yapan CHP ve yan kuruluşlarının takibattan vareste tutulmaları, yüce Milli Güvenlik Konseyi'nin tarih önündeki itibarını gölgeleyecektir endişesindeyiz.

Bu belgeyi ayrıca suç duyurusu olarak da takdim ediyoruz. Dilekçemiz ve ekleri gereği için, yukarıdaki endişelerle takdim olunmuştur."[135]

Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı'nca başlatılan kovuşturma 13 Eylül 1980 günü CHP genel merkezinde yapılan aramada elde edilen belgeler, broşür, film kaseti, teyp bantları tek tek incelenmeye başlandı. Parlamenterler dinlendi:

"DİSK'le ilişkiler nedeni ile yöneltilen suçlamalar yüzünden İstanbul Sıkıyönetim Askeri Savcılığı ile Askeri Savcılığımız arasında yetki uyuşmazlığı çıkmıştır.

Suç duyurusunda, CHP'nin ve yöneticilerinin DİSK'in bazı eylemlerine katılmaları konusunda verdikleri demeçler, çekilen telgraflar yanında DİSK üyelerinin makbuz karşılığında CHP'ye vermiş oldukları yardımlar gibi hususlar ele alınarak ve DİSK'in ihtilalci komünist bir teşekkül olduğu ifade edilerek, bunun desteklenmesi nedeni ile CHP'lilerin suç işledikleri ve gereğinin yapılması istenmiştir.

Ayrıca Askeri Savcılığımıza gelmeden önce bilgi ve belgeler toplanırken, İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı'nca gönderilen belge örneklerinden de CHP ve DİSK ilişkileri konusunda makbuz, telgraf ve mesaj metinlerinin bulunduğu saptanmıştır.

İstanbul Sıkıyönetim Savcılığı'nın 133 milletvekili hakkında DİSK ile ilişkileri nedeni ile TCK'nın 146/3 maddesi gereğince soruşturma izni istendiği görülmüştür.

CHP yöneticisi ve mensuplarının DİSK ile bağ kurarak aynı amaçla hareket ettikleri, DİSK'in komünist bir kuruluş haline geldiği, CHP'liler tarafından desteklendiği bize gönderilen dosyalar içinde mevcut olduğundan, yetkinin bize Askeri Savcılığımıza ait olduğu belirtilip, ilgili belgelerin ve soruşturma evrakının gönderilmesi istenmiş ise de 'Soruşturmanın DİSK soruşturma sına bağlı olarak irtibat nedeni ile sürdürüldüğü', 'Belgeler üzerindeki incelemelerin devam ettiği' biçiminde cevap verilerek, kendi-

[135] Münfesih CHP yönetici ve mensupları ile yan kuruluşlarının yönetici ve üyeleri hakkındaki soruşturma, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'nın 22.1.1982 gün ve 1982/24 sayılı emri ile başlatıldı. Askeri Savcılık'ta 1982/70 sayılı bir soruşturma dosyası açıldı. Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'na 19.6.1981 tarihinde yapılan suç duyurusunda MHP Davası savunma avukatlarından Kaya Alpkartal ve M. Z. Müftüoğlu'nun imzaları var.

Cumhuriyet CHP'yönetici ve milletvekilleri hakkında

(I)

T.C.
SIKIYÖNETİM KOMUTANLIĞI
ASKERİ SAVCILIĞI
A N K A R A

Evrak No:1982/70
Esas No:1982/70
Karar No:1982/540

KOVUŞTURMAYA YER OLMADIĞI
V E
AYIRMA KARARI

SUÇLANANLAR :

1-BÖLÜCÜLÜK YAPMAK
2-ANARŞİYE VE TERÖRE DESTEK OLMAK-TERÖRİSTLERİ KORUYUP TEŞVİK ETMEK
3-YURT İÇİNDE VE YURT DIŞINDA KOMÜNİST KURULUŞLARLA ORTAK FAALİYETLERE GİRMEK, BU AMAÇLA YURT DIŞI GEZİLERE ÇIKMAK-KOMÜNİZMİN YERLEŞMESİNE ZEMİN HAZIRLAMAK
4-ÖRGÜT BİNALARINI SOL ÖRGÜTLERİN VE EYLEMCİLERİN İSTİFADESİNE AÇIK TUTMAK
5-SİYASİ PARTİLER YASASINA AYKIRI DAVRANMAK
6-ORDUYA VE DEVLET KUVVETLERİNE HAKARET ETMEK
7-SİLAHLI EĞİTİM YAPILAN KAMPLAR KURMAK
8-HALKI İSYANA TEŞVİK ETMEK, YURDUN ÇEŞİTLİ YERLERİNDEKİ OLAYLARIN ÇIKMASINA SEBEBİYET VERMEK
9-DİSK-TÜB-DER-POL-DER GİBİ KURULUŞLAR İLE İŞBİRLİĞİ YAPMAK
10-SENDİKALARDAN YARDIM VE BAĞIŞ ALMAK
11-CHP YÖNETİCİLERİNİN BULGARİSTAN-ROMANYA-YUGOSLAVYA-İSVEÇ VE ALMANYA GİBİ ÜLKELERİN KOMÜNİST VE SOSYALİST PARTİLERİNİN DAVETLİSİ OLARAK GİDİLERİK GÖRÜŞMELLER YAPMALARI
12-YASAYA AYKIRI ŞEKİLE DÖNÜŞEN 1 MAYIS MİTİNGLERİNE KATILMAK
13-DEVLET MEMURLARI ARASINDA PARTİYE BAĞLI KOMİTELER KURMAK
14-ERZİNCAN-SİVAS-ELAZIĞ-ÇORUM'DA CEREYAN EDEN OLAYLARDA BELLİ BİR MEZHEBİ VE TARAFI TUTARAK KİTLE OLAYLARINA NEDEN OLMAK
15-UŞAK'TA CHP'Lİ BELEDİYENİN HOPARLÖRÜNDEN KANLI OLAYLARI BAŞLATMAK
16-DEVLET KADROLARINA MİLİTAN YERLEŞTİRMEK
17-BAZI PARLEMENTER VE GENÇLİK KOLLARI YETKİLİLERİNİN RUS KOMÜNİST PARTİSİ İLE İLİŞKİ KURMALARI
18-SUÇ SAYILAN FİİLLERİ VE MAHKÛM OLANLARI İŞİLLERİ ÖTMEK
19-CHP'NİN SOSYALİST ENTERNASYONALE KATILMASI
20-"KANUNLARIN DA ÜZERİNDE DOĞA KANUNU VARDIR" "TOPRAK İŞLEYENİN SU KALLANANIN" SÖZLERİ
21-1974 AFFINI ÇIKARTMAK VE DGBM'LERE ENGEL OLMAK
22-DEVİZ BAYKAL'IN "HASAN'LE HÜSEYİN'İ VURAN ONLARDIR" SÖZLERİ İLE BAZI YÖRELERDEKİ OLAYLARIN ÇEKİŞİNİ TARİF VE TEŞVİK ETMESİ
23-ALMANYA'DAKİ KOMÜNİSTLERİN YAPTIĞI "BATI BERLİN BARIŞ VE ÖZGÜRLÜK KOMİTESİNİN" 1975 YILIN-

.../...

DA TERTİPLEDİĞİ MİTİNGE KATILMAK
24-TÜRKEŞ'İN CHP'LİLERCE DİYARBAKIR'A SOKULMAMASI
25-1975'DE DENİZ BAYKAL'IN DİSK GENEL KURULUNDAKİ KONUŞMASI
26-1975 YILINDA DÖRT CHP MİLLETVEKİLİNİN İZİNSİZ VE GÜMRÜK MEMURUNU DÖVEREK BULGARİSTAN'A GEÇMELERİ
27-1976'DA K.MARAŞ MİLLETVEKİLLERİNİN IRKÇILIK VE BÖLÜCÜLÜK YAPARAK SEÇİCİLERİNİN BASINDA YER ALMASI
28-YURT İÇİ CHP TOPLANTILARINDA BÖLÜCÜ VE AŞIRI SOL SLOGAN VE PANKARTLARIN ASILIP GÖSTERİLMESİ
29-1977 MART'INDA BAZI CHP'LİLERİN ALMANYA'DA KOMÜNİST BİR TEŞKİLATIN TOPLANTISINA KATILMALARI
30-BÜLENT ECEVİT'İN TRT'YE ÖZGÜRLÜK APİŞİNİ KINAMIYORUM SÖZÜ.
31-CHP'LİLERİN İŞLEDİKLERİ VE SUÇ DUYURUSU KİTABINDA 108 MADDE İÇİNDE SIRALANAN SUÇLAR
32-CHP'NİN SINIF KAVGASINI ESAS ALMASI
33-DEVLET VE KAMU İKTİSADİ KURULUŞLARINA KOMÜNİST MİLİTANLARIN ALINIP YERLEŞTİRİLMESİ..

ŞUÇ TARİHLERİ : 1970-1980 Dönemi içinde çeşitli terihlerde.

İTİRAZ SAHİPLERİ : 1-MUSTAFA BÜLENT ECEVİT.Mehmet Fehrettin oğlu 1925 D.lu,Münfesih CHP Milletvekili,
2-MUSTAFA ÜSTÜNDAĞ.Hüseyin oğlu 1933 D.lu,Münfesih CHP Milletvekili,
3-ÖMER İNSAN PAMOZ.Berhi oğlu 1931 D.lu,Münfesih CHP Milletvekili,
4-EROL SARAÇOĞLU.Remis oğlu 1942 D.lu,Münfesih CHP Milletvekili,
5-HASAN BSAT IŞIK.Esat oğlu 1916 D.lu,Münfesih CHP Milletvekili,
6-NURİ BOZYİĞİT.İslam oğlu 1938 D.lu,Münfesih CHP Milletvekili,
7-ABDURRAHMAN OĞULTÜRK.Mehmet oğlu 1940 D.lu,Münfesih CHP Milletvekili,
8-SAFFET VURAL.Abdi oğlu 1339 D.lu,Münfesih CHP M.V.
9-ALTAN ÖNRA.Remdi oğlu 1941 D.lu,Münfesih CHP M.V.
10-İRFAN ÖZAYDINLI.Mustafa oğlu 1924 D.lu,Münfesih CHP Milletvekili,
11-ÖNDER SAV.Meyrettin oğlu 1937 D.lu,Münfesih CHP M.V
12-DENİZ BAYKAL.Hüseyin Hilmi oğlu 1938 D.lu,Münfesih CHP Milletvekili
13-NURİ ÇELİK YAZICIOĞLU.Asım oğlu 1933 D.lu,Münfesih CHP Milletvekili
14-NECATİ CEBE.Selih oğlu 1928 D.lu,Münfesih CHP M.V.
15-OSMAN ORHAN ÇAMERİ.Mustafa Niyazi oğlu 1930 D.lu, Münfesih CHP Milletvekili,
16-BAHATTİN KARAKOÇ.Şehmuz oğlu 1933 D.lu,Münfesih CHP Milletvekili,
17-EROL ÇEVİKÇE.Mehmet Kazım oğlu 1937 D.lu,Münfesih CHP Milletvekili,
18-SELÇUK ERVERDİ.Hüseyin oğlu 1927 D.lu,Münfesih CHP Milletvekili
19-ŞÜKRÜ BÜTÜN.Hamdar oğlu 1944 D.lu,Münfesih CHP M.V.
20-AHMET GÜRMÜZ ÖKÇÜN.Reşit oğlu 1936 D.lu,Münfesih CHP Milletvekili,
21-CELAL BEYİĞ.Mustafa Fehmi oğlu 1913 D.lu,Münfesih CHP Milletvekili,

.../...

lerinin yetkili olduğu ve belgelerin gönderilemeyeceği bildirilmiştir."[136]

DİSK ile ilgili sorun 'İstanbul Askeri Savcılığı'nın belgeleri göndermesine ve yetki uyuşmazlığının çözülmesine kadar' donduruldu ve öteki suçlamalara yönelindi.

Suçlamaların çok olması, buna bağlı olarak sanık sayısının ilk anda saptanmasının olanaksız oluşu ve ilk inceleme sonunda, dinlenenlere 'sanık' denilemeyeceğini ortaya koydu. CHP yöneticileri ve CHP'liler 'İfade sahibi sıfatı' ile açıklamalara çağrılıyorlardı.

Ortada bunca suçlama, bunca insan varken bunlara sanık denilemeyişinin bir anlamı vardı. Askeri savcılıkça CHP için açılan soruşturma batıda bomba tesiri yapmıştı.

Bana suikast yapmak

Soruşturmayı yürüten askeri savcı bir çelişkiyi ortaya çıkardı. Gerek avukatlar gerekse müvekkilleri, hem suç duyurusunda bulunuyorlar hem de şikâyet kasıtlarının bulunmadığını söylüyorlardı.

Bu çelişkinin belirlenmesi için, askeri savcı dilekçedeki bir bölümü iddianameye aynen koydu:

"Bugün Türk milletinin her fırsatta dile getirdiği ve büyük hassasiyetle takip ettiği husus, yeni CHP'nin muhalefette ve iktidarda yaptığı sistemli tahribatın ne zaman ele alınacağıdır.

İki aylık tahkikat sonunda MHP'nin üst kademe yöneticilerinin hiçbirinin suç teşkil eden eylem ve beyanlarını tespit edemeyen Askeri Savcılığın Ecevit ve yönetimindeki CHP'nin herkesçe bilinen durumu hakkında hareketsiz kalmasının manası bir türlü anlaşılamamaktadır."

Ecevit sıkıyönetim askeri savcısı tarafından sorgulanırken yakın tarih özeti veren çalışkan öğrenci gibiydi:

"Tüm devlet gücü ellerinde iken devlet dışı güçlere tutunmaktan, eli silahlılara ellerini vermekten, terörcüler arasında ayrım gözetmekten, bir kesimini kayırmaktan kaçınsaydılar, Türkiye şiddet eylemleri nedeniyle binlerce insanın öldüğü, kentlerinin sokaklarının bölündüğü, okullarının

[136] Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı'nın tarihsiz 1982/70 esas 1932/540 karar sayılı iddianamesi.

okunamaz, yurtlarının barınılamaz olduğu bir ortama sürüklenmezdi.

Kendisine ve ulusun genişçe bir kesimine karşı bir husumet cephesi kurulduğu zaman bile cepheleşmeyi reddetmekle CHP, terörün gerçek bir iç savaş[137] boyutuna ulaşmasını önlemiştir.

Moskova yolculuğu gibi komünizme kapı açmak, Türkiye'yi kaypak bir zeminden aşırı sola kaydırmak gibi bölücülere ve teröristlere destek olmak gibi isnatlar ile CHP'nin güçlenmesine engel olunamayacağı anlaşıldıkça, CHP'ye yönelen saldırılar arttırılmıştır.

Örgütün yıldırılamayacağını anlayınca, CHP yandaşı halk kesimlerini yıldırmak, toplantılarımıza katılmaktan, sandık başına gitmekten ürküterek alıkoyma hevesine kapılmışlardır, önlenemeyeceğinin ortaya çıktığı bir noktada ise bana ve yakınlarıma suikastlar düzenlenmiştir.

MC ortaklığına bir bakıma MHP ortaklık etmiştir. Bu parti yetiştirdiği komandoları ile cephe hükümetinin her şeye hâkim olacağını ve güçleneceğini iddia etmiştir.

Kendinden olmayan herkesi düşman gibi, hain gibi, komünist gibi gören bir cephecilik anlayışı toplumda ve devlette derin bir yara açmıştır.

1 Mayıs 1977 katliamı gerçi görünürde, doğrudan doğruya CHP'ye karşı düzenlenmiş değildir. Asıl amacın CHP'yi engellemek olduğu görülür. Bu olayları kimler düzenlediyse, başlıca amaçlarının biri, halkı ürkütmek, seçim toplantılarına, hatta sandık başına gelemez duruma getirmektir. Başından beri bu olayın asıl sorumluları bırakılmış, olay bir giz perdesi altında tutulmuş ve suç saldırganlar yerine saldırıya uğrayanlarda aranmıştır.

---

[137] Güçlü siyasi birikimine ,etkin edebiyat yeteneğine karşın Ecevit "Gerçek iç savaş." tanımlamıyordu ama bilim adamları, aydınlar, gazeteci ve yazarlar yanında partisinin il başkanları, yöneticileri faşist kurşunlarıyla tek tek temizleniyordu. 1978'in kurbanları arasında Ankara Cumhuriyet Savcısı Doğan Öz (24 Mart), Doç. Bedrettin Cömert (11 Temmuz), Prof. Bedri Karafakioğlu (2 Ekim), Doç. Necdet Bulut (8 Aralık) vardı.1979 başında meslektaşı, arkadaşı ve dostu Milliyet Gazetesi Genel Yayın Müdürü Abdi İpekçi, Adana Emniyet Müdürü Cevat Yurdakul (28 Eylül), Prof. Ümit Doğanay (20 Kasım), Prof. Cavit Orhan Tütengil (7 Aralık) öldürüldü. Siyasi cinayetler 1980'de durmanacaktı. Yazar Ümit Kaftancıoğlu 11 Nisan 1980'de,CHP Kayseri İl Başkanı Mustafa Kulkuloğlu 7 Mayıs'ta, Nevşehir İl Başkanı Zeki Tekinel 17 Haziran'da , İstanbul milletvekili Abdurrahman Köksaloğlu 15 Temmuz'da öldürüldü. DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler 22 Temmuz'da faşistlerce kurşunlandı. 1980'de CHP'lilere saldırılar arttı. Aralarında Adana İl Başkanı avukat Ahmet Albay, Bülent Demir, Burhanettin Erozan, Ethem Kaya, Mete Erdem olmak üzere 50'ye yakın CHP'li öldürüldü.

1 Mayıs olaylarından bir hafta sonra İzmir'de, halk büyük bir kalabalık oluşturdu. Ve bana suikast yapıldı. Kimlerdi bunları düzenleyenler, bilemiyorum, iktidardakilerin niyetini de, boyunu da aşan bir tertip olduğu izlenimini veren yönleri vardı bu girişimin. Menemen savcısı kendi inisiyatifi ile olaya el koydu, fakat onun gerçeği ortaya çıkarmak için attığı her adım da bir yerlerden engelleniyordu. Aylar geçti hükümete biz geldik, fakat ne zaman bu olayın iç yüzünü öğrenmeye çalışsak, sürülen iz, bir noktadan sonra, birtakım şaşırtmacalar ve engellemeler içinde kayboluyordu. Tıpkı 1 Mayıs Taksim olayı gibi, 29 Mayıs Çiğli olayı da, o gün bugündür çözülemeyen bir düğüm olarak kaldı. Bu düğümler çözülmedikçe Türkiye'de terörün bazı önemli kaynaklarına inilemiyordu, birtakım görünmez eller inilmesini sürekli engelliyordu.

Bizim kadar Danıştay kararlarına saygılı bir iktidar, istese bile 'Devlet işgal' edemezdi. Ama iktidara geldiğimizin ilk günlerinde bir başbakan olarak başbakanlık koridorlarından geçerken, ben yaklaştıkça, sırtlarını dönen asık suratlı bazı memurlar görüyordum. Başbakanlık bile yarı işgal altındaydı.

Terör konusunda ise durum almaya ben ve partim daha 1968 yılında Dolmabahçe'de Amerikalı gemicileri denize atmayı veya üniversitede konuk büyükelçinin arabasını yakmayı, devrimcilik ve solculuk sananları kınamakla başladık. 12 Eylül'e kadar sağdan gelen terörü nasıl kınadıysak, soldan geleni de öyle kınadık. Sağdan gelen terör sağcı partilerin uzun iktidar yılları boyunca sonsuz devlet desteğinden yararlandığı içindir ki, sol terör bilinen boyutlara ulaşmıştır. Ama biz buna dayanarak solcu teröristleri mazur göstermeye kalkışmadık. Tersine sağdan gelen kışkırtmalara kapıldıktan, sağın hazırladıktan tuzaklara kendileri ile birlikte toplumumuzu da sürükledikleri için, onları ayrıca kınadık. Bazılarının 'Bize milliyetçiler suç işliyor, cinayet işliyor dedirtemezsiniz' diyerek sağcı terörizmi başından sonuna kadar inkâr ettikleri gibi, solcu terörizmi inkâr etmedik.

Büyük partiler yasaların dışına isteseler bile kolay kolay çıkamazlar. Onun için partilerin örgütlenmelerine getirilen sınırlamalara CHP ve AP uymuşlardır. Ama başka hiçbir parti uymamıştır. Hele MHP hiç uyma-

mıştır. Gerçi o da ocak bucak birimleri kurmamıştır ama birçok mahalle ve giderek de bazı köylerde başına ülkü sözcüğü takılmış sayısız dernek kurulmuştur. Büyük partilerin yasaya saygılı davranarak toplumda bıraktığı boşluğu MHP ve sağlı sollu bazı küçük partiler yasal ve yasadışı bir takım örgütler doldurmuştur. MHP'nin, legal ve illegal başka bazı kuruluşların ise birçok mahallede türlü türlü örgütleri vardı. Sağ terör de sol terör de sokak aralarına kadar o yüzden sızabildi.

Komando kamplarının vebalini[138] dengelemek için, benim sol terörü tanımadığımı yıllarca söylediler. Onların kulaklarının dibinde, TBMM'de, meydanlarda ve toplantılarda ne söylediğimi ben biliyorum, örneğin Dev-Genç'in eylemlerini yönetenlere TBMM'den şöyle seslendim: Heyecanlarını sömürerek arkalarından sürükledikleri birtakım gençlere de, sözde kurtarmak istedikleri Türk halkına ihanet içindedirler. Akıllarının, düşüncelerinin erişemediği yere silahla erişmeye kalkışanlar bizden değildirler ve biz onlarla beraber değiliz. Halka her şeyin serbestçe anlatılabildiği ve halkın oylarıyla iktidara gelme yolunun açık bulunduğu bir ülkede devrimciler başka devrimcilerin ve halkın üstüne silahla gitmezler. Bu tutumda direnenler, demokrasiyi yozlaştırmak ve devrimci akımları önleyebilmek için bahaneler kollayıp yaratan, hükümetin perde arkası desteğini sağlayabilirler. Fakat bizi ve halkı hiçbir zaman yanlarında bulamazlar. Gerekirse silahlarının üstüne silahsız gideceğiz, fakat hiçbir zaman silahlı tedhişçiliği solculuk sananların ellerine, ellerimizi vermeyeceğiz.

---

[138] Alpaslan Türkeş komando kamplarının amacını yıllar sonra açıklayacaktı. "Biz özellikle üniversite gençliğini Marksizm'e karşı daima uyardık. Marksizm'in toplumlara acı çektirdiğini, iddia edildiği gibi mutluluk vermediğini daima anlatmaya ve ispatlamaya çalıştık. Gençlere bu propagandalara kanarsak sömürge olacağımızı anlattım. Bu uyarıların faydalı ve tesirli oldu. O dönemde Türkiye çapında 250 bin genci eğittik." (Şahinlerin Dansı/Türkeş'in Anıları, Hulusi Turgut, sayfa 404) Eğitilen gençlerin eylemleriyle ortaya çıkan fatura çok ağır olacaktı: 1974-1980 yılları arasında otobüs tarama, öğrenci ve işçi topluluklarının üstüne patlayıcı atma olaylarında 177 insana kıyan; Balgat, Piyangotepe, Bahçelievler, Mecidiyeköy Pasajı, Barbaros Kıraathanesi, Yükseliş Koleji gibi 13 toplu katliam girişimşnde 77 insanı yok eden; Kahramanmaraş, Çorum, Malatya, Elazığ'da yaşanan gerici ayaklanmalarda 129 insanın yaşamını noktalayan bu hareketin militanları 2109 ilerici demokrat yurtsever insanı öldürmüştü.

Kışkırtıcı ajanlara karşı

"1974'te CHP'nin başında bulunduğu hükümetçe getirilen af tasarısı, bizim uyarılarımıza karşın parlamentoda değiştirilmiştir. Eşitlik ilkesine aykırı olarak bozulmuştur. O yüzden Anayasa Mahkemesi, yasanın bazı maddelerini iptal ederken, ister istemez yasa amacından sapmış ve teröristlerin de aftan yararlanarak serbest bırakılmalarına yol açmıştır. Eğer 1975'te terörizme açıkça destek olan ve milleti düşman kamplara bölen cephe ortaklığı ve hükümeti kurulmuş olmasaydı, 1974 affı belki de Türkiye'de terörün ardını kesmiş olacaktı. Son yılların terör eylemlerine karışanlar arasında 74 affından yararlanmış olanlar yok denecek kadar azdır.

Sağdan gelen teröre olduğu gibi soldan gelen teröre karşı her zaman kesin durum alırken, bir yandan da gençleri kışkırtıcı ajan oyunlarına karşı sürekli uyarıyordum. Türkiye'de solu şiddet eylemine itmek için, kışkırtıcı ajan kullanıldığını yıllarca söyledim, sonunda sıkıyönetim mahkemeleri bunu doğruladı.

CHP'nin komünistlere veya aşın solculara destek olduğu ya da kapı açtığı yolundaki iddialar gerçeğin tam tersidir. Yalnız Türkiye'de değil bütün dünyada CHP gibi demokratik sol veya sosyal demokrat partiler komünizme karşı ve her türlü radikal sol akıma karşı en etkin, en demokratik ve en aşılmaz engeli oluştururlar.

Ancak parti olarak, bizim ülkemizde yasal olarak komünist parti de kurulabilmesine izin verilmesi gerektiğini düşündüğümüz bilinen bir gerçektir. Bunu istemek, Batılı anlamda demokrasiyi istemenin gereğidir. Demokrasi, bir ölçüye kadar kendi karşıtı olan görüşlere bile yasallık sınırı içinde yer vermeyi kabul eden bir hoşgörü ve özgürlük rejimidir. Ve demokrasinin en büyük üstünlüğü de buradadır. Bildiğim kadar Batılı anlamda özgürlükçü demokrasiyi benimsemiş ülkelerde, Türkiye dışında, komünist parti yasaklanmış değildir. Türkiye'de legal komünist parti yerine legal olmayan, bazılarının da ne olduğu anlaşılmayan muhtelif komünist partiler kurulmuştur. Bize göre açıklık, gizlilikten daha çok sağlıklıdır.

Benim 'TKP'ye özgürlük' pankartını kınamıyorum dememin anlamı kı-

saca şudur: O dövizlerde belirtilen istekleri bazı kimselerin, bu istekleri besleyen kimselerin açıklamasını asla kınamıyorum. Kınarsam, kendi demokrasi anlayışımla tutarsızlığa düşmüş olabilirim. Açıklığın faydası vardır. Bu isteği belirten kuruluşlar, kendi ellerinde olmayan nedenlerle gerçek yönlerini, gerçek kimliklerini gizleyen adlar takınmışlardır. Ve bu yüzden aldanarak bazı bazı gençler o dövizleri getiren kuruluşların toplantılarına gitmekte, hatta üyesi olmaktadırlar. Şimdiye kadar o kuruluşların nasıl bir yönde olduklarını bilemediklerinden belki kendilerini haklı gösterebilirlerdi. Fakat o dövizleri getiren dernekler, eğer gazetede yazılanlar doğru ise, örneğin İlerici Kadınlar Derneği-İlerici Gençler Derneği, açık rejimin sağladığı olanakla gerçek hüviyetini ortaya koymuşlardır.

Artık, o istekleri resmen ve açıkça paylaşmayanların o derneklere girmeyeceklerini, girseler de ayrılacaklarını umuyorum. Eğer o dövizlerin Taksim alanında sergilenmesi bu yararı sağlayabilirse, ki sağlayacaktır, buna sevinmek gerekir.

Memleketimizde illegal olarak varlığı bilinen, komünist partilerin legal olarak da kurulabilmesinin yasal yolları yıllardan beri tartışılmaktadır. Bazı kimseler, bu arada bazı otoriteler, buna engel sayılan TCK'nın 141 ve 142. maddelerinin Anayasa'ya aykırı olduğunu ve bu maddelerin değiştirilmesi ile bu sorunun çözülmüş olacağını ileri sürerler. Konu zaman zaman Anayasa Mahkemesi'ne de intikal ettirilmiştir. Anayasa Mahkemesi'nde de oylar daima dağılmıştır. Son olarak İstanbul'daki bir sıkıyönetim mahkemesi maddelerin Anayasa'ya aykırılığı nedeni ile Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuştur.

Fakat sorun bir yasa değişikliğini de gerektirse, legal komünist partisi kurulabilmesi için, gerekli yasa ve Anayasa değişikliklerini istemek suç sayılmaz. Yürürlükteki yasalara aykırı davranmak suçtur ama herhangi bir yasayı veya Anayasa'yı değiştirmek için yasal yollardan girişimde bulunmak veya bu konuda eğilimler ifade etmek suç değildir. Anayasal bir haktır. Yürürlükteki 1961 Anayasası düşünce veya anlatım özgürlüğüne sınırlama getirmediğine göre, Anayasa komünizmin düşünce olarak açıklanmasına ve savunulmasına engel değildir. Ancak, yine yürürlükteki

Anayasa özel girişim ve mülkiyet hakkını güvence altına aldığına göre ve benzer başka hükümleri nedeni ile ülkemizde bir komünist düzen kurulmasına kesinlikle engeldir. Ben bu engelin kaldırılmasını kesinlikle hiçbir zaman savunmadım ve istemedim. Her devlet kendi rejimini koruma hakkına sahiptir ama dediğim gibi, demokrasi öyle bir rejimdir ki, uygulamaya geçilmesi halinde, demokrasi ilkelerine ters düşecek düşüncelerin bile serbestçe ifade edilmesine müsamaha gösterecek kadar kendine güvenir. Legal olarak komünist partisi kurulmadığı vakit ne yapıp edip düşüncelerini uygulamaya geçirmek isteyen kimseler, legal sol partilere, o arada sosyal demokrat partilere sızmak için özel bir çaba gösterirler. Hatta yalnız legal sol partilere veya sosyal demokrat partilere değil, bazen sağcı partilere bile aynı amaçla sızmaya çalışırlar.

Güçlü bir demokratik sol partinin bulunduğu hiçbir ülkede, komünizme güç katılmış, kapı açılmış değildir. Tam tersine güçlü bir sosyal demokrat partinin bulunduğu, zaman iktidar olabildiği, tüm demokratik ülkelerde komünizmin önü tıkanmıştır ve hiçbir yasal sınırlaına getirilmeden komünizm cılız ve etkisiz bırakılabilmiştir.

Verdiğim örnekler de göstermektedir ki CHP'nin lideri olarak komünizme karşı olduğumu her vesile ile söylemekle yetinmedim, yalnız komünizme değil Batılı anlamda özgürlükçü demokrasi ile bağdaşabileceğinden kuşku duyduğum, her türlü radikal ve katı doktriner sol akıma karşı olduğumu söylemekle de yetinmedim, parti olarak bunlara niçin karşı olduğumuzu, olmamız gerektiğini ilerisi için de partiyi bağlayabilecek açıklamalar ile anlatmaya özen gösterdim. Bu görüşlerimi açıklarken komünizme kapı açmak söyle dursun, bu kapılar özgürlüğü demokrasi kurallarından ödün vermeksizin sımsıkı kapalı tutacak kamuoyu oluşmasını sağlamaya katkıda bulunmaya çalıştım.

'Bizim solculuğumuzun sınırını halk çizer ve çizecektir' dedikçe bazı kuruntulu çevreler 'Ya günün birinde halk işi komünizme vardırmak isterse' diye kuşkulandılar. Bu kuşkular yersizdir. Çünkü Türk halkı demokrasinin değerini çok iyi bilmektedir. Onu en küçük ölçüde tehlikeye sokacak bir rejime yönelmesi söz konusu değildir. Burada bazı çevrelerin bir yanılgısına değinmek isterim, bizden daha solda olmak, bazıları-

nın gözünde daha ilerici olmaktır. Bu da doğru değildir. Elli yıl, yüz yıl öncenin, çok değişik koşullu toplumlarında oluşmuş bazı sol teorileri, kuramları çağımızın Türk toplumuna uygulamaya kalkışmak bence ilericilik değil, hatta bir anlamda gericiliktir."[139]

Günlerce sürdürülen soruşturma 1982 yılı sonuna doğru tamamlandı. Askeri savcı kovuşturmaya yer olmadığı kararı verirken, suç duyurusunda sözü edilen DİSK'le ilişkiler ilgili ihbarların soruşturmadan ayrılmasını uygun gördü.

Nal çakma meraklısı

Her sayfasını tek tek imzalayıp devletin en yüce katına dilekçe gönderen kişinin, başka bir siyasi partinin yöneticisi olması üzerinde hiç kimse durmadı:

"Bir süre sonra yanıma birisi geldi ve kolumdan tutup 'yürü' dedi. Koridorda duran herkese sopa ve el dayağı vardı. Koridor dayağı sürekli bir işkence halinde idi. Her vardiya değiştiğinde bir dayak faslı geçiliyordu. Uyumak ve oturmak yasaktı. Ben ve arkadaşım 8 gün koridorda kaldım.

'Söylediklerimi söyledim' deyince, astılar. Havada sadece bileklerimde bağlı olarak asılı kalmıştım. 'Bakalım ne kadar dayanabileceksin' diye midemi yumruklayıp, gittiler. Arada bir vücudumu iterek sallıyorlardı. O zaman uyuşmaya başlayan yerler korkunç acı veriyordu.

Sağ elimin serçe parmağına bir kablo bağladılar. Pantolonumu çözüp, külotumla beraber aşağı indirdiler, elektrik başladı, bir süre sonra halsiz düşerek yere yığıldım.

Karımı getirme tehdidi beni çok etkiledi. Bunu gerçekten de yapıyorlardı çünkü. Karısını, çocuğunu, anne veya babasını getirerek psikolojik baskı aracı olarak kullandıkları çok kişi olmuştur. Bunlara tanık oldum. Bir keresinde hücrenin havalandırma deliğinden baktığımda, genç bir kızı gözleri bağlı duvara dayamışlardı. Kareli etekli, kumral renkli bir kızdı. Yanında iki sakallı polis vardı, önce giyinik vaziyette iken göğüslerini

[139] Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı'nca 22.1.1982'de başlatılan soruşturma 21.9.1982 tarihinde tamamlandı. Soruşturmayı yardımcı Askeri Savcı İsmail Malkoç yürüttü.

sıkıp, okşayıp, kızın dudağından öptüler. Kız bağırmaya çalışıyordu, tutuyorlardı. Daha sonra kızın üst tarafını soydular yine aynı şeyleri yaptılar, konuşmazsa ırzına geçeceklerini söylediler. Kız 'Ne istiyorsanız kabul ediyorum' deyince giyindirip götürdüler. Ayrıca NATO yolu mahallesinden Pamuk isimli bir kıza ve babasına günlerce işkence yapıldı.

Koridorda duranları, canlan sıkıldıkça, gidip gelip dövüyorlardı. Birisi yanıma yaklaşıp 'Bu nasıl bıyık ulan' diye suratımı yumrukladı ve bıyıklarımı yolmaya başladı. Tutup tutup çekiyordu. Bıyığımın sol tarafı bitinceye kadar yolundu. Sonra sıra saçlarıma geldi.

Koridorda dolaşan polisler arasında 'Nal çakma' meraklısı biri vardı 'Bunların nalları düşmüş, hadi çakalım' diye iki üç kişi ile geliyor ve nal çakma işlemine başlanıyordu. Bu, falakanın bir çeşidiydi. Ayakta, durduğu yerde, tek ayağını kaldırtıyor, ayakkabısını çıkarttırıyor ve ayağın altına normal sopaya benzemeyen, gerçekten nal gibi, vurulduğunda bazı noktalarda batma ile birlikte bütün tabanı sızlatan bir sopa ile vuruyorlardı.

Yanıma birisi yaklaştı 'Konuşmayacak mısın?' dedi. Ben 'Doğru olanı söyledim' dedim. 'Görürüz bakalım neymiş doğru olan' dedi ve yeni işkence başladı. Ayaklarım koca koca oluncaya kadar dövdüler. Konuşmayınca, elektriğe götüreceklerini söyleyerek, sırtıma bir kâğıt iğneleyerek üstüne sıra numaramı yazdıklarını söylediler. İşkence için sıra beklemek, ayrı bir işkenceydi. Bağırtı sesleri değiştikçe, sıra bana geldi diyerek kapının açılmasını gözledim sürekli.

Hücreden alıp işkenceye götürüyorlardı çoğu kez, hücredekilere günde iki kez ekmek veriyorlar ve tuvalete götürüyorlardı. Tuvalete giderken ve gelirken sopalarla vuruluyordu. Suyu tuvaletteki musluklardan içiyorduk. Bir keresinde her eline on sopa yemeği kabul edenlerin tuvalete götürüleceklerini söylediler, Atmış-yetmiş kadar insan, ben de dâhil, sopa yiyerek tuvalete gittik. Tuvalete veya ifadeye topluca götürülürken, gözlerimiz bağlı olduğu için, insanlar arka arkaya diziliyor, arkadaki bir önündekinin belinden tutuyor ve en öndekinin arkasından sürükleniyorduk. En öndekini bir polis çekerek götürüyordu. Çevredeki polisler de

hayvan sürüsü güdüyorlarmış gibi bağrışıyorlardı."[140]

Sırrı Çopur ile birlikte gözaltına alınan ve aynı serüveni yaşayan İlhan Sürmeli de bir başvuruda bulundu, devletin en yüce katına. Bir doktor raporuyla:

"Seslerden, Selma adlı bir kıza işkence yaptıklarını anladım. İşkence sesleri sabaha kadar kesilmedi, ikinci geceyi de bu sesler arasında, ayakta, aç susuz ve sık sık dayak yiyerek geçirdik. Bütün gece boyunca 'Az sonra seni işkenceye götüreceğiz' dediler.

Bir süre sonra yanında annesi ve babasıyla birlikte getirilen Nalân adında bir kızla işkence yapmaya başladılar. Nalân ihbar üzerine alınmış, anne ve babası kızlarını yalnız bırakmadıkları için onları da getirmişler, Kızın babası 53 yaşında emekli bir öğretmen, annesi 47 yaşında ev hanımıydı. Nalân'a anne ve babasının gözleri ününde işkence yaptılar. Daha sonra Nalân'ın babasına da işkence yaptılar.

Serbest bırakılmıştım. Numune Hastanesi'nin bitişiğinde 'Arkana bakmadan yürü' diyerek arabadan indirdiler.

İki gün kendimi bilmeden yatmışım. Daha sonra Yenimahalle Hükümet Tabipliği'nden rapor aldım. Kesin rapor için hastaneye sevk edildim."[141]

Ankara Emniyet Müdürlüğü'nde bu olayları yaşayan iki kişinin, bir siyasi partinin üyeleri olması hiç önemli değildi, sorgulama ekipleri için.

30 Ocak 1973'te kurulup, MGK'nin 7 numaralı bildirisi ile faaliyeti yasaklanıncaya dek, Türkiye'de, siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarından biri sayılan TİKP'nin yargılanması sırasında bir siyasi parti yöneticilerinin yargı karşısındaki güvenceleri göz ardı edildi.

TİKP yasal bir partiydi. Çünkü MGK bildirisinin yayınlanmasına dek geçen süre içinde, partinin kapatılması için birden fazla suç duyurusunda bulunulmasına karşın, Cumhuriyet Başsavcılığı Anayasa Mahkemesi'nde kapatma davası açmamıştı. Cumhuriyet Başsavcılığı TİKP'nin yasalar doğrultusunda çalıştığını kabul ediyordu.

---

[140] TİKP Ankara-Yenimahalle İlçe Başkanı Sırrı Çopur MGK Başkanlığı'na 6.1.1981 tarihinde 17 sayfalık bir dilekçe verdi.

[141] TİKP Hatay İl Başkanı İlhan Sürmeli'nin, Orgeneral Kenan Evren'e 10.11.1980 tarihinde verdiği 7 sayfalık dilekçe. Sürmeli işkence gördüğüne ilişkin Yenimahalle Hükümet Tabipliği'nce verilen 7.11.1980 tarih ve 1720 sayılı doktor raporunu da dilekçesine ekledi.

T. C.
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı
Ankara - Yenimahalle Hükümet Tabipliği

Sayı:1734
Özet:Kesin rapor Hk.

11.11.1980

Yenimahalle C.Savcılığına

C.Savcılığının 7.11.1980 tarih ve bila sayılı yazıları ile kesin raporu istenilen İlhan Sürmeli'nin yapılan muayenesinde.

İlişikte Tabibli imizce verilen 7.11.1980 tarih ve 1728 sayılı muvakkat rapor bulguları ve yine ilişikte Ankara Numune Hastanesince verilen muvakkat rapor bulguları nazara alınarak nörolojik yönde defizit olmadığı, kafa ve akciğer grafilerinin normal olduğu anlaşılmakla şahıs mezkur darp eseri sebebi ile olay tarihinden itibaren bir hafta iş ve gücünden kalır 15 (onbeş) günde iyileşir kesin kanı raporudur.

Dr. [illegible]
Yenimahalle [illegible] Tabibi

B/B...

Sanıklara partilerinin yasal olarak kurulduğu İçişleri Bakanlığı'nca bildirilmişti. Sanıklar partilerinin yasal olduğunu bilerek, partiye girmişler ve partiyi yönetmişlerdi.

TCK'nın 141. maddesinden, ancak, parti hakkında Anayasa Mahkemesi'nce karar verilebiliyordu. Siyasi partilerin, tüzük, program ve merkez organ kararlarının konu edildiği davalarda, önce Anayasa Mahkemesi yasalara aykırılığı saptıyor, partinin kapatılmasına hükmediyor, sonra ceza davası hükme bağlanabiliyordu. Anayasa'da 'Siyasi partilerin kapatılması hakkındaki davalara Anayasa Mahkemesi'nde bakılır, kapatma kararı ancak bu mahkemece verilir' hükmü vardı.

TİKP yöneticilerinin askeri mahkemede yaptıkları ortak savunmada 'DAL ekibinin işkencelerinin boşa çıktığı, işkence ile yeni vak'a ve delil yaratılamadığı' vurgulandı:

"1 Kasım 1980 gecesi Ankara Emniyet Birinci Şube DAL ekibine bağlı bir polis timi, genel başkan Doğu Perinçek ile Başkanlık Kurulu üyeleri Gün Zileli, Mustafa Kemal Çamkıran ile İl Başkanı Ferit İlsever'in evlerine baskın yapmış, ailelerine tehdit ve hakarette bulunmuş, fakat bizleri bulamayarak işkence amaçlarına ulaşamamıştır.

3 Kasım 1980 gecesi bu kez Başkanlık Kurulu üyesi Bedri Gültekin gözleri bağlanarak Emniyete götürülmüştür. Gültekin emniyette kaldığı 14 gün boyunca partimize üye ve sempatizan olan 20 arkadaşımızla birlikte elektrik verme, tavana asma, falakaya çekme gibi ağır işkencelere uğramıştır.

Mustafa Kemal Çamkıran, 'yurda dön' çağırışına uyarak Türkiye'ye geldiği zaman aynı girişimlerle karşılaşmış, Askeri Savcılığa bağlı bir polis timi Çamkıran'ı uçaktan almıştır. Ancak başında Kemal Yazıcıoğlu'nun bulunduğu 1. Şube DAL grubuna bağlı kalabalık bir polis timi, Çamkıran'ı Askeri Savcılık polis ekibinin elinden almak için büyük çaba göstermiştir. Yerli ve yabancı gazetecilerin gözleri önünde, devletin yasal tutumunu temsil eden bir polis ekibiyle, yasadışı faaliyetlerinin simgesi haline gelmiş bir polis timi arasında bir saate yakın süren çekişmeden sonra Askeri Savcılık polis ekibi DAL ekibinin tehdidine rağmen Çamkıran'ı ancak kaçırmak suretiyle Mamak'a getirebilmiştir. Bu ekipteki polisler

Çamkıran'a 'Dua edin, iyi ki sizi ellerinden kaçırdık, yoksa sizi mahvederlerdi' demişlerdir. Bu olay göstermektedir ki, yasadışı bir mihrak soruşturmanın ileri aşamalarında bile, kanunları hiçe sayan müdahalelerde bulunabilmektedir.

Kemal Yazıcıoğlu'nun kimliği dikkat çekicidir.[142] Biz sorgumuzda bu kimliği ortaya koymuştuk. Fakat daha önemlisi bu kimliğin, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı'nca ortaya konmuş olmasıdır. MHP davasının yönünü saptırdığı ve delilleri kararttığı için mahkûm edilen Hicabı Koçyiğit hakkındaki davanın dosyası,[143] gerçekleri bütün

[142] Kemal Yazıcıoğlu her dönemde tartışılan bir polis müdürü. Emniyette son görevi İstanbul Emniyet Müdürlüğü. Ömer Lütfü Topal'ı öldürdüğü savlanan özel timci polisleri yargı merciine bildirmemekle suçlanarak Susurluk olayından sonra bir kez daha gündeme geldi. Mesut Yılmaz'a bilgi ve belge sızdırdığı gerekçesiyle DYP'li İçişleri Bakanı Meral Akşener tarafından açığa alındı. Yılmaz-Ecevit hükümeti döneminde Ordu valiliğine atandı. Ordu valiliğindeki ilk vukuatı kaynağı kuşkulu serveti oldu. Komiser Kemal olarak 12 Eylül'den önce MHP'li ülkücü bir militandı. Emniyet Müdür Yardımcısı olarak sol görüşlü Ali Bal'ı öldüren MHP'li Burhan Emtekin'in cinayet gününde Bitlis'te olduğuna ilişkin belge sağlayacaktı. Ankara'da Strasbourg Caddesi'ndeki evinde ülkücülerin silahlarını saklamakla ünlendi. Boynundaki altın zincirin ucunda sallanan kurt başıyla kimliğini saklamadan başkent Ankara'da yıllarca görev yaptı. 12 Eylül'de DAL grubunun başına getirildi.İşkenceyle adam öldürmekten yargılanmasına rağmen hiç kimse Kenan Evren'in ona 5 maaş ikramiye ödülü vermesine engel olamadı. Başbakanlık müsteşarı ağabeyi Reşat Yazıcıoğlu'nun ilişkileriyle sorunlarını çözmeyi başardı. Emniyet Genel Müdür Yardımcısı Türk-İslam sentezci Nusret Miroğlu'nun koruyup kollamasıyla polis müfettişliğine atandı. Yazıcıoğlu aşklarıyla da ünlü bir polis şefiydi. Hacettepe Üniversitesi'nde gözaltına aldığı Funda Basa adlı genç kız hem okuyor hem de oryantal dansla yaşamını kazanıyordu. Bir polis müfettişi olsa da Kemal Yazıcıoğlu da insandı. Ve aşkın gözünün kör olduğunu kanıtlayacaktı. Bir elini sevgilisinin beline doladı ötekiyle 14'lü tabancasını kavrayıp poz verdi. Fotoğraflar bir magazin gazetesinin manşetine taşındı (Hafta Sonu, Yıl: 15, sayı 8). Aşk öyküleri dilden dile dolaştı .En çok konuşulan öykü dansöz sevgilinin parmaklarına takıp oynacağı zilleri bulmak için Ankara'dan Bursa'ya ekip görevlendirmesi oldu. Cunta döneminin ünlü işkencecisi Kemal Yazıcıoğlu aslında gözü kara bir bürokrat olarak nikahlı eşiyle Güzelyalı, dansöz sevgilsiyle Bostanlı polis lojmanlarında oturabiliyordu. Kural tanımazlığı Ordu valiliğinde de sürdü. Aralarında Selda Bağcan, Ferhat Tunç ve Ahmet Kaya'nın da bulunduğu sekiz sanatçının kasetlerinin kentte satılmasını yasakladı.

[143] Hicabi Koçyiğit "12 Eylül öncesinde İçişleri Bakanlığı bünyesinde oluşturulan MİT, polis ve asker görevlilerden meydana gelen özel birlikte çalıştım. Operasyonlara katıldım. Ağca MİT ajanıydı. Bana verilen talimata göre Abdi İpekçi'nin öldürülmesinden dört ay kadar sonra ona para ve suçu üstlenmesi talimatını götürdüm. Altı ay sonra cezaevinden kaçırılacağı güvencesini verdim." (İnci Hekimoğlu, Vatan yahut Susurluk, Papirus Yayınları, sayfa 7) Koçyiğit darbeden sonra itirafçı oldu. MHP'li olduğunu saklamayan cuntanın ünlü polis şeflerinden Kemal Yazıcıoğlu itirafçı Hicabi Koçyiğit'i yanlış yönlendirerek MHP ve Ülkücü Kuruluşlar davasının

çıplaklığı ile sergilemektedir. Bu davanın iddianamesinde, DAL Ekibi Şefi Kemal Yazıcıoğlu'nun davanın yönünü saptırmak için nasıl kanunsuz işler ve tertiplerde bulunduğu uzun uzun anlatılmaktadır.[144]

ÜGD Hukuk Masası şefi Ali Yurtaslan'ın itirafları da Yazıcıoğlu'nun kimliğini açıklamaktadır. Yurtaslan'a göre, bir katil sanığını suç işlediği gün Bitlis'te gösteren sahte belgeler düzenlenmesini sağlamıştır. Ve evinde silah saklamıştır. Bu konudaki belgeler, sorguma ek olarak sunduğum 16 numaralı dosyada vardır.

İşkenceli soruşturma TİKP Genel Merkez Yöneticileri hakkında suç yaratmak için başlamıştır. Yargılama sırasında, savcılar ise işkence konusunda şöyle demişlerdir: 'İşkence iddiaları sanki mahkemenin gördüğü ve tarafımızdan hazırlık soruşturması yapılan 272 sayılı dosyada (TİKP dosyası) vuku bulmuş gibi bir inanç yaratılmak istenmektedir. Bu iddialar mahkemenizde görülmekte olan 1981/332 sayılı dosyada ve ayrı bir dava konusu olan, bazı partili ve parti sempatizanı olduğu bildirilen sanıklarda 7-8 adet tabanca bulunması ile yapılan soruşturmayla ilgili iddialardır.' (Tutanak sayfa 39)

Savcının bu sözleri gerçeğe uymamaktadır. Çünkü Altındağ davası diye adlandırılan 1981/332 sayılı dosya, TİKP yöneticilerinin yer aldığı bu dava ile birleştirilmiştir.

İlham perisi 12 Eylül'den sonra gelmiştir, iddianamede, partimiz tüzük, program ve kuruluş bildirgesinde suç bulunduğunun 'ilk bakışta anlaşılacak kadar açık ve net' olduğu ileri sürülüyordu. 'İlk bakışta anlaşılan' bir suçun varlığının gözlerden beyne intikal etmesi ve dava açma kararma dönüşmesi için üç yıl gibi bir süre çok uzun değil midir? Biz sorgumuzda 'Yoksa ilham perisi 12 Eylül'den iki ay sonra mı gelmiştir?' diye bir soru ortaya atmıştık. Kanımızca esas hakkındaki mütalaa, bu sorumuza 'Evet' cevabını vermektedir.

İddianamede, bizim devleti yıkmak ve orduyu parçalamak için çalıştığımız ileri sürülüyordu. 1978 Ocağı'ndaki kuruluşundan itibaren TİKP'nin

---

seyrini değiştirmek ve kanıtların karartılmasına neden olmakla suçlandı ve yargılandı.

[144] Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı'nın 22.12.1981 tarih 1981/1099 esas sayılı iddianamesi.

Türkiye devletini ve orduyu dış tehdide karşı koruma ve güçlendirme çizgisini benimsemiş ve uygulamıştır. Bunun yüzlerce kanıtı vardır.

Türk Silahlı Kuvvetleri komutanları topyekûn savunma anlayışını savunuyorlar. Milli savunmayı tüm halkın maddi ve manevi seferberliğine dayandırmak bugün daha büyük önem taşımaktadır. Bu gerçek Türk Silahlı Kuvvetleri'nin en yüksek komutanlarınca da dile getirilmiştir. Nitekim Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren *Aydınlık* gazetesine verdiği özel demeçte aynen şunları söylemektedir:

'Topyekûn savunma anlayışının halk içinde yaygınlaştırılmasının son derece hayati bir konu olduğu da muhakkaktır.

Günümüz savaşları artık, silahlı kuvvetlerin savaş alanlarında yaptıkları bir mücadele olmaktan çıkmış, bütün yurt sathına yayılan ve tüm vatandaşları kapsamına alan bir şekle dönüşmüştür. Bir başka tanımla, savaş; uluslararası maddi ve manevi bütün güçleri ile yapmış oldukları bir mücadele olmuştur.

Birçok yasamızda da milli güvenliğimiz ve topyekûn savunma konularında Türk ulusuna birçok görev ve sorumluluklar verilmiştir.'[145]

Genelkurmay Başkanı'nın da belirttiği gibi, Türkiye için, milletin bütün güçlerini seferber eden topyekûn savunma dışında doğru bir anlayış olamaz.

TİKP kuzeyden gelen tehdide karşı, orduyu güçlendirme siyasetini bir mücadele konusu haline getirmiştir. Partimiz, Moskova yanlılarının 'Silah değil, kreş' sloganının ne anlama geldiğini ortaya koymuş, bu görüşe karşı Türkiye'nin silahlanmasını ve ordunun her yönden modernleşmesini savunmuştur. Milli Güvenlik derslerinin yeniden düzenlenmesini isteyen biricik parti gene TİKP'dir.

Orduya yönelen saldırılara bir cevap olmak üzere, *Aydınlık* gazetesi Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren'den özel bir demeç alarak yayınlamıştır. *Aydınlık*'ın 28 Mart 1980 günlü sayısının manşeti şöyledir: Türkiye Hitler Almanyası olmadığı gibi, Silahlı Kuvvetleri ne militaristtir ne de faşist. Genel Başkan da üst üste üç yazı yazarak, orduyu hedef alan saldırıların ne anlama geldiğini açıklamıştır. Orduyu parçalamak amacını

[145] Aydınlık Gazetesi, 28 Mart 1980.

güden bir parti ordunun daha fazla silahlanmasını ve modernleşmesini ister mi hiç, orduya yönelen saldırıları göğüsler mi?

Sıkıyönetimi, terör odaklarına karşı destekledik. 1. genel kongremizin kabul ettiği Merkez Komitesi raporu, sıkıyönetim konusundaki siyasetimizi gayet berrak ifade etmiştir: 'Halk üzerinde zorbalık uygulayan terör odaklarına yöneldiği her yerde sıkıyönetimi desteklemek ve halkın özgürlüklerini hedef aldığı her yerde sıkıyönetimi eleştirmek.' Gelişmeler, solculuk adına koparılan 12 Mart'ın sıkıyönetimi geldi yaygarasının gerçeğe uymadığını göstermiştir.

NATO'yu Sovyet tehdidine karşı önemli bir etken olarak değerlendirdik. Başkanlık Kurulumuzun NATO Bakanlar Konseyi toplantısı ile ilgili olarak 25 Haziran 1980 günlü bildirisi yoruma yer bırakmayacak kadar açıktır: NATO değişen dünya durumu nedeniyle, bugün Sovyet tehdidine karşı bir savunma örgütü niteliği kazanmıştır. TİKP, NATO'dan SSCB'ne teslimiyet yönünde ayrılışa karşıdır. Bugün Türkiye'nin NATO'dan ayrılması için kampanya yürütenler, ülkemizin bağımsızlığına hizmet etmiyorlar. Türkiye topraklarındaki bütün askeri üsler ve silahlar kendi Genelkurmayımızın emrinde olmalıdır. Bugün Türkiye'nin en can alıcı sorunu, milli savunmayı güçlendirmek ve saldırgana karşı direnmeye hazır olmaktır.

Suçluluğumuz hangi belgelere göre tespit edilecek? TİKP programına ve kuruluş bildirisine göre mi, TKP 1926 programına göre mi? Bu soruya kesin bir cevap verme zorunluluğu vardır. Savcının, içeriğine dikkat etmeden okuduğu TKP 1926 programının ilk maddesinde 'Milli burjuvazinin hâkimiyeti hedef alınmakta ve mevcut burjuva diktatörlüğü yerine, amele ve köylünün hâkimiyetine dayanan bir Sovyet idaresi kurmak amacı güdülmektedir' (madde 1). Partimiz program ve kuruluş bildirisi ise, milli burjuvazinin de katıldığı demokratik halk iktidarı amacını açıklamakta; işçilerden, köylülerden, esnaftan, zanaatkârdan, memurdan ve milli sermaye sahiplerinden oluşan tüm halkın kurtulması için mücadele edileceği belirtilmektedir. Kuruluş bildirisinin sonunda milli sermaye sahipleri de 'Bağımsız ve demokratik Türkiye için birleşmeye ve mücadeleye çağrılmaktadır. Bu görüşler ve bu çağrıdan sonra 141. maddesinin

tanımladığı suçlardan herhangi birinin varlığı kabul edilebilir mi?'

Savcının 'Devralınan bayrak'tan kastedilen, 'Türkiye İşçi Çiftçi Sosyalist Fırkası'nın (TİÇSF) 17 maddelik programı mıdır?' sorusuna gelince: Bayraktan kasıt Türkiye işçi hareketinin 60 yıllık mirasıdır. Yoksa belli bir program değildir. Şunu da ekleyelim ki, Şefik Hüsnü ve arkadaştan TİÇSF yöneticileri olarak yargılanmış ve kısa bir süre tutuklu kaldıktan sonra beraat etmişlerdir.

İşçi hareketinin mirasını benimsemek, solcu olduğunu söyleyen bütün yasal partilerin ortak iddiasıdır. Diğer sol partiler de 50 yıllık geçmişe sahip çıktıklarını söylemişler, bu görüşlerini tüzük ve program hükmü haline getirmişler ve bu nedenle herhangi bir kovuşturmaya uğramamışlardır. Eski TİP programının giriş bölümünde şöyle deniliyordu:

TİP'nin kuruluşu, ta 1820 yılında başlayan 1845, 1872, 1908, 1913, 1925 ve 1946 yıllarında yüzeye çıkan ve bu uzun sürede derinden akan bir nehir gibi gelişen Türkiye İşçi Sınıfı hareketinin 1961'de vardığı merhaledir. TEP tüzüğünün 2. maddesinde 'Parti, Türkiye Sosyalist harekelinin tarihi mirasçısı ve sürdürücüsüdür' denmektedir. Aynı parti bu görüşü programında ise şöyle açıklamıştır: TEP, 1919'dan bu yana sosyalizmin bilimini eylem kılavuzu edinen sosyalist hareketimizin mirasçısı ve sürdürücüsü sıfatıyla mücadele edecektir.

TSİP programında, bu konuda şu görüşlere rastlanıyor: Mücadelesinde partimize, başta işçi sınıfımıza olmak üzere, tüm emekçi halkımızın yarım yüzyılı aşan, bağımsızlık, demokrasi ve sosyalizm mücadelesi mirasının deney ve ışığı yol gösterecektir.

SDP programında ise 'SDP 65 yıllık Türkiye sosyalizminin mirasçısıdır' deniliyor.

Sayın yargıçlar, görüldüğü gibi, işçi hareketinin tarihi mirasını benimsemek, solcu olduğunu söyleyen bütün yasal partilerin ortak iddiasıdır. Bu doğaldır ve hukuka aykırı değildir. 'Solun kökünü kazımak' gibi bir noktadan hareket edilince, bakış açısı kaçınılmaz olarak hukukun dışına çıkmaktadır.

Yıllarca Türkiye'yi yönetmiş olan AP, DP'nin devamı olduğunu her yerde açık açık savunmuştur. Daha idam hükmünün mürekkebi kurumadan,

Menderes'in izinden gittiklerini söylemeye başlamışlar ve resimlerini bütün mitinglerde ellerde taşımışlar, parti merkezlerine asmışlar, idam hükmünün infaz yıldönümünde 'Ruhlarına mevlit okutturarak, toplantı ve gösteri dahi düzenlemişlerdir.' Ne var ki hiç kimse AP yöneticilerini TCK'nin 146. maddedeki suçu işledikleri gerekçesiyle suçlamamıştır. 'Menderes'in devamıyız' diyenler acaba TCK'nun 146. maddesinde yazılı, Anayasayı cebren değiştirmeye teşebbüs eyleminin özentisi ve kastını mı taşıyorlardı?

Aynı hukuk mantığına dayanarak bir de şu soruyu sormak gerekiyor: Mustafa Suphi ve Şefik Hüsnü'lerin bayrağını devraldıklarını söyleyenler acaba TCK'nun 141. maddesinde yazılı suçu işlemekte midirler? İşte meselenin özü buradadır. Hukukçunun ortaya alacağı ve araştıracağı soru budur.

Bu davayı konu ve çerçevesi dışına çıkarma çabalarından biri de TİİKP'nin devamı olduğumuz iddiasıdır. Nazi Almanyası'ndaki cezacılar, sanığın suçluluğunu tespitte, dava konusu fiilden çok, bütün hayalinin, bütün geçmişinin esas alınması anlayışını benimsiyorlardı. Burada bütün hayatımızın hesabının sorulması, tüm geçmişimizin suçlama konusu yapılması, modern ceza hukuku ve demokratik hukuk anlayışı ile bağdaşmaz. Savcı, TİKP'nin insan unsuru açısından kaynağını araştırıp da nereye varacaktır? TİKP kurucularının 1978 öncesi hayatlarının bu dava açısından hiçbir anlamı olmaması bir yana, daha önce TİİKP davasında yargılanmış olanlar altı kişidir. TİİKP davası sanıklarının sayısı 267'dir. Demek ki, TİİKP davası sanıklarının ancak kırk beşte biri TİKP kurucusu olmuştur. TİİKP davası görülmüş ve kapanmıştır. Bu dava sonunda verilen karar. 1974 yılında çıkan genel af gereğince, bütün hüküm ve sonuçlarıyla ortadan kalkmıştır. Kapanan defterleri bugün yeniden açmakla hedef alınan aslında doğrudan doğruya hukuktur, hukuk devletidir.

TİİKP iç çelişmeleri esas alan, devleti yıkmayı ve orduyu dağıtmayı amaçlayan siyasetleri savunurken, TİKP dünyamız ve ülkemizde görülen önemli gelişmeleri değerlendirerek, kurulduğu günden itibaren, millet olarak cephemizi dışa dönmeyi kilit mesele kabul etmiş, milli birlik siyaseti izlemiştir. Devlet ve orduyu yıkmayı değil, tam tersine dış teh-

dide karşı savunmayı güçlendirmeyi esas almıştır. TİKP, iddianamenin de kabul ettiği gibi 30 Ocak 1973 günü kurulmuştur. 28-29 Ocak günleri yapılan kurucular toplantısında TKP 1926 programı, TKP'nin diğer program ve kararlan, TİİKP tüzük ve programı, TİİKP davası savunması, Komünist Manifesto, felsefe sözlüğünün bilimsel sosyalizm maddesi, Aydınlık ve Halkın Sesi dergilerinin yazıları tartışılmış ve değerlendirilmiş değildir."[146]

Alexander Peck Çorum'da

Bir siyasi parti daha yargı önünde 'hesap' vermeye çıkarıldı. Türkiye İşçi Partisi (TİP) ile ilgili, Anayasal güvenceye karşı, yasalara karşı, haksız bir yargılama savı ileri sürüldü. Benzer savlar 12 Mart döneminde de ortaya atılmış, TİP yöneticileri yargılanıp cezaevine gönderilmişlerdi.

145 sanıklı TİP davası sanıklarının tutanaklara geçen savunmalarında "davanın emirle açıldığı" belirtiliyordu:

> "Genelkurmay Sıkıyönetim Askeri Hizmet Koordinasyon Başkanlığı'nın 18 Ekim 1980 tarihini taşıyan emri ve İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı'nın emirleriyle sol partiler, DİSK ve partimiz hakkındaki 'suç dosyalarının' düzenlenmesi istenmiştir. Bu emri yerine getirenler ise askeri savcılar değildir. Yetkisiz ve isimlerini dahi belirtmeyen gizli görevlilerdir. Bu kişiler, hiçbir yetkiye dayanmayarak, yasaların suç saydığı bir biçimde partiyi aramışlar, tüm belgelere el koymuşlar ve bunları inceleyerek, parti görüş ve eylemlerini suçlayan raporlar hazırlamışlardır. Söz konusu kişiler 'Gizli değerlendirme tutanağı' adını taşıyan raporlarını, askeri savcılığa bir emir mahiyetinde iletmişlerdir. Davamız böylesine bir emir-komuta zincirine bağlı olarak açılmıştır."[147]

12 Eylül'ün ana nedeni olarak açıklanan terörün kaynağı, Anayasa'da demokratik parlamenter yaşamın vazgeçilmez unsuru olarak belirtilen bir siyasi parti olabilir miydi?

---

[146] TİKP yöneticilerinin Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 2 No'lu Askeri Mahkemesi'nde 25.4.1983 tarihinde yaptıkları ortak savunma. Syf 18-21.

[147] 145 sanıklı TİP davası sanıklarının İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 2 No'lu Askeri Mahkemesi'nde 1.3.1983 tarihinde yaptıkları ortak savunma. Syf 3.

Anayasa yoktu. Anayasa her olmadığı zaman, ülkeyi müdahale öncesine götüren suçlular bulmak kolaylaşıyordu.

TİP davasının savunma aşamasında, 'Türkiye'yi 12 Eylül'e götüren anarşi ve terörün bilerek ve isteyerek yaratıldığı' anlatılıyordu:

"Askeri savcılık terörle bizim aramızda bir bağlantı kurma çabasına da girerek iddianamede bizleri suçlayıp 'memleketi kamplara bölüp, sosyal bünyemizde tahribatlar yapmışlar, birçok vatandaşın hayatını kaybetmesine sebep olmuşlardır' diyebilmiştir. (İddianame, syf. 20)

Oysa, daha 27 Mayıs Anayasası'nın kabulünden hemen sonra, kimi gerici egemen güçler bu Anayasa'nın bir 'lüks' olduğunu, ilk fırsatta değiştirilmesi gerektiğini ilan edip tavır almaya başladılar. Anayasa oylamasına ilişkin 'hayırda hayır vardır' kampanyası ile Anayasa danışmanlığı başlatıldı, öte yandan, toplum içinde Anayasa'nın uygulanması ve yaşama geçirilmesi doğrultusunda örgütlenmeler ve kitle hareketleri boy atmaya başladıkça, gerici güçlerin tepkileri de artıyordu. 1968'lerde ülkenin demokratikleşmesi ve bağımsız bir politika izlenmesi yolunda istemlerle başlayan kitle hareketlerine bu gerici güçler dışında hiç kimse anarşi ve terör olayları diye bakmadı. Buna karşın örneğin demokratik nitelikli öğrenci hareketlerini, kendi rayından çıkarabilmek için kimi karanlık ve resmi güçler bu hareketlerin içine sızmaya başladılar. Bu etkilere de bağlı olarak bir kısım öğrenci grupları bölünerek, iç çatışmalara sürüklendi. O dönemde öğrenci hareketine silahlı saldırıları sokanlar, bu hareketleri kana bulayanlar, bu perde arkası güçler ve onların provokasyonlarıydı. Daha sonra, 12 Mart dönemindeki yargılamalar sırasında, bu kışkırtıcıların hüviyetleri ve siyasi kimlikleri ortaya çıktı. Böylece Anayasa ve demokratik hak ve özgürlüklere karşı gerici ve faşist güçlerin sürdürdükleri yasal kampanya ilk sonuçlarını almaya başladı. 12 Mart darbesiyle o günkü verili koşullara uygun düşen bir güçler yelpazesi yaratılarak Anayasa önemli ölçüde değiştirildi.

12 Mart döneminin asıl önemi 27 Mayıs Anayasası'nda geriye doğru değişiklik yapılmasının yanı sıra daha sonra ilerici güçlerin üzerine salınmak ve ülkemizi 12 Eylül koşullarına götürmek üzere başlıca rolü üstlenen faşist güçlerin örgütlenebilmesi için gerekli siyasal ve moral ortamı

yaratmış olmasıdır. Nitekim 12 Mart döneminden çıkılırken bu dönem içinde örgütlenmiş faşist çeteler, ilerici demokratik güçlere kurdukları tuzaklarla pervasızca saldırılarını başlatıyorlardı. Daha 12 Mart dönemi kapanmadan sıkıyönetim koşulları devam ederken girilen seçim ortamında, örneğin CHP mitingleri bu güçlerin saldırı alanı haline geliyordu.

12 Mart dönemi on binlerce aydının, sendika ve işçi liderinin öğrenci liderlerinin yanı sıra, bu dönemin en etkin politik gücü olan Türkiye İşçi Partisi'ni cezalandırıyordu. Dahası, bu dönemde demokratik güçlere gözdağı vermek amacıyla, üç yurtsever genç idam edildi.

Daha önceleri çeşitli defalar dile getirdiğimiz gibi biz, anarşi ve terör olaylarının baş sorumlusunun emperyalizm ve tekelci sermayenin örgütleyip kışkırttığı gizli ve açık faşist odaklar olduğunu öne sürdük.

Bu konuda birkaç örnek vermek gerekirse, şimdi terörü planlamak ve yürütmekle suçlanan faşist partinin lideri daha 10 Mart 1974 günü verdiği demeçte, 'Yeni bir mücadele dönemi başlıyor' diyerek 'ülkücüleri hazır ol durumuna' getirmiştir. Hemen o hafta üç büyük kentte üniversite gençliği üzerine yoğun bir saldırı başlatılmıştır. İçişleri Bakanlığı'nın 2 Nisan 1974 tarihli valiliklere gönderdiği bir genelgede, 'bir kısım grupların yüzde yüz karşısında oldukları düşünce ve ideolojilerin yerlerine yazı, pankart, afiş ve beyanname dağıttıktan daha sonra da bu fikir ve ideolojilere karşı gösteri-yapmak istedikleri esefle tespit ve müşahede edilmektedir' denilmekteydi. Daha o dönemde provokatif saldırıların resmi bir kanıtı olarak Bakanlığın bu genelgesi iddiamızı da açık bir şekilde somutlamaktadır.

Ancak bu resmi saptama da saldırıları durduramamıştır. Terör tırmanırken 17 Mayıs 1975'te aynı partinin lideri, 'patlama noktasını aştık, hainleri, kışkırtanların kafası ezilecektir' diye başlattıkları terör kampanyasını tırmandırmaya devam ediyordu.

Terörün arkasında tekelci sermaye ve emperyalizm olduğu yönündeki iddiamızı da bir somut örnekle kanıtlamak gerekirse, gene 1975 tarihinde Odalar Birliği kongresinin 'komünizmle savaş sadece kültürel düzeyde kalmayacaktır' denilerek 'savaş konseyleri' kurulmasına ilişkin aldığı bir kararı anımsatmak tek başına yeterlidir sanırız. Ayrıca bu kesimin maddi

olarak da faşist çeteleri desteklediği artık herkes tarafından biliniyor.

Bu arada emperyalist mihraklar da terörün içindeydi. Bunun ilginç örneklerinden biri de ülkemizdeki ABD görevlileri faşist partinin merkezinin devamlı 'misafirleri' olurken, Robert Alexander Peck adını taşıyan bir elçilik görevlisinin Çorum katliamından önce bölgede mezhep ayrımlarıyla ilgili bir 'araştırma' yapması ve olayların bu 'gezi' sonrasında başlamasıdır. Bu, herhalde bir rastlantı olarak ele alınamaz. Nitekim olayın açığa çıkmasıyla bu ABD elçilik görevlisi ülkemizi terke mecbur olmuştur.

Planlı bir biçimde sürdürülen terör gençlik üzerine saldırılarla yoğunlaştırılmıştır. Geleceklerine yönelik hiçbir güvenceleri bulunmayan, eğitime ilişkin olarak çeşitli sorunlarla karşılaşan ve ülkenin sorunları arasında paralellik kuran ilerici gençler faşist saldırılar karşısında hassas bir öğe olarak seçilmiştir. Gençlerin can güvenliği kaygısına düşerek terör ortamına çekilmesi planlanmıştır. Bunlarla yetinilmemiş, terör için başka hassas öğeler de aranmıştır. Nitekim Alevi-Sünni ayrılıkları kışkırtılmıştır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde ırkçı-şoven baskılar yoğunlaştırılmıştır. Giderek her mahallede, her işyerinde can güvenliği sorunu birinci sorun haline dönüştürülmüştür. Birbiri ardına düzenlenen saldırı ve katliamlarla, demokratik nitelikli hiçbir kesim ve kişinin saldırıların dışında kalmamasına özen gösterilmiştir.

Milliyetçi Cephe iktidarları döneminde faşist saldırılar karşısında öncelikle can güvenliğini sağlamakla yükümlü devletin resmi kolluk güçleri bilerek ve isteyerek pasif bırakılmış, daha kötüsü terör eylemlerine göz yumulmuş ve hatta taraf haline getirilmişlerdir. Bu konuda görevini yapmaya çalışanların ise nasıl kıyıldığı dönemin gazete haberleri arasındadır.

Böylece devlet güçlerini de kullanarak hesaplı bir biçimde tırmandırılan terör, ilerici güçlere karşı, gizli ve açık faşist örgütlerin güçlendirilmesinde, örgüt ağının yayılıp yurt sathına dağıtılmasında ve korunmalarında etkin kılınmıştır. Bu güçler bürokrasinin tüm alanlarında etkili ve güçlü mevziler elde etmişlerdir. Ama asıl, 12 Eylül'e giden yolda geri dönülmez nokta, can güvenliği sorunun yaratılması ve çözümsüz bırakılmasıyla, bu

faşist güçlerce aşılmıştır. Muhalifi ve muvafığıyla parlamentonun soruna çözüm bulamayacağının politik ve psikolojik olarak gösterilmesiyle, hazırlanan ortamın sonunda 12 Eylül pek ve zorunlu koşul olarak kabul ettirilmiştir.

Faşist terörü haklı çıkarma

Bugün TİP ve demokratik güçler terörden sorumlu olarak yargılanmaktadır. Terörün kaynağı olarak demokratik güçlerin gösterilmesi için yoğun bir çabaya girildiğini daha önce de söylemiştik. Ancak tüm bunlar olup biterken daha hâlâ çözüme kavuşturulmamış olan, hatta söz konusu bile edilmeyen terör eylemleri vardır. 1 Mayıs 1977 yılında gerçekleştirilen katliamda ellerinde tüfeklerle insan avlayanların kimlikleri hâlâ kamuoyunca bilinmemektedir. Bu dava sıkıyönetim mahkemelerinde görülmektedir. 5 Haziran 1977 seçimlerinde bir büyük partinin genel başkanına yönelik suikast girişimine ilişkin ihbar, dönemin başbakanı tarafından yapılmış olduğu halde bu olay hâlâ karanlıktadır. Öldürülen bilim adamı, gazeteci, işçi, köylü, öğrencilerin birçoğunun katili meçhuldür.

Türkiye İşçi Partisi'nin ise terör konusundaki tutumu çok açıktır. Ne ülkemizde, ne de başka bir ülkede işçi sınıfı partilerinin ve tüm demokrasi güçlerinin bireysel terörü bir mücadele yöntemi olarak kullandığı ileri sürülemez. Çünkü bu mücadele yöntemi, ilke olarak reddedilir. Üstelik TİP faşist terörün tırmandırılmasını sistemli bir plan olarak gördüğü için bu planı boşa çıkarmak üzere özel bir çaba harcamıştır. Askeri savcı ise, yalnızca suç yaratma çabasında değildir. Aynı zamanda örneğin Bahçelievler'de faşist caniler tarafından katledilen ve adlarını burada da saygıyla andığımız 7 arkadaşımızdan söz ederken 'çatışmada öldürülmüş sol militanlar' (id. s. 71) diyebilecek kadar gerçekleri ters yüz etmede faşist terörü haklı çıkarma çabasındadır.[148]

[148] Bahçelievler katliamı yakın tarihe Türkiye'nin en vahşi katliamlarından biri olarak geçti. 8 Ekim 1978 günü MHP'nin ülkücü militanlarından Abdullah Çatlı, Haluk Kırcı, Ünal Osmanağaoğlu, Bünyamin Adanalı, Ercüment Gedikli, Mahmut Korkmaz ve Kadri Kürşat Poyraz'ın katıldıkları bir eylemle Ankara'nın Bahçelievler mahallesinde Türkiye İşçi Partisi üyesi Latif Can, Efraim Ezgin, Hürcan Gürses, Osman Nuri Uzunlar, Serdar Alten, Faruk Ersan ve Salih Gevenci isimli gençler topluca öldürüldü. Kurbanların biri yastıkla boğuldu, dördü kafa hizasından kurşuna dizildi, diğer ikisi de Eskişehir yolunda vuruldu. Bu vahşet

Bu ortama dayalı olarak 12 Eylül'den sonra yapılan saptamalarda ise şunlar söylenmektedir: 'Ülke iki düşman kampa ayrılmıştır', 'siyasi partiler çözüm bulacakları yerde birbirlerine düşmüşlerdir', 'sıkıyönetim dahi terörü durdurmaya yetmiyordu, çünkü yasalar yürütmenin ellerini başlamış, terörü önleyecek devlet güçlerini yetkisiz bırakmıştır', 'anayasa ve ona dayalı yasalar ve hatta Anayasa Mahkemesi ve Danıştay gibi kurumlar terörü önleyebilecek tedbirlerin alınmasını engelliyordu.'

Tüm bu açıklamalar ve saptamalar bugün çok daha açık bir biçimde görüldüğü gibi yeni hazırlanacak antidemokratik anayasa ve çıkarılacak antidemokratik yasalara gerekçe olarak öne sürülmüştür. Üstelik tüm bu saptamaların 12 Eylül sonrası sürdürülen antidemokratik uygulamaları haklı gösterme gibi bir amaca da hizmet etmesi öngörülüyordu. Çok iyi biliyoruz ve görüyoruz ki, bugün, 12 Eylül öncesi demokratik hak ve özgürlüklerden şikâyet eden, bunun için faşist çeteleri örgütleyip seferber eden, bu çetelerin ve arkasındaki politik güçlerin örgütlenmesi ve maskelenmesi için devlet olanaklarını sonuna kadar kullanan ve daha 27 Mayıs'ın hemen ertesinde bu amacını açıkça dile getiren tekelci sermayenin ve emperyalizmin gizli açık odakları, şimdi arzuladıkları ortama kavuşmuş olmanın sevincini ve huzurunu yaşamaktadırlar.

Sıkıyönetim güçlerinin dahi yasal mevzuatın kendilerini yetkisiz bırakması nedeniyle terörü durdurmaya yetmemesi' gibi bir saptama ise kesinlikle inandırıcı değildir. Çünkü 12 Eylül öncesinde de demokratik güçlere karşı en sert önlemlerin alınmasından çekinilmemiştir. O kadar ki, örneğin 1 Mayıs kutlamalarını önlemek amacıyla 6 milyonluk bir kent

---

karşısında eylem ve eylemciler konusunda aksi yönde kararlar verildi. Örneğin bir yüksek yargı organı "Milliyetçi Hareket Partisi ve Ülkücü Gençlik Derneği'nin legal kuruluşlar olduğu, bunlara üyeliğin cürüm işlemek için oluşturulan teşekküllerle karıştırılmaması gerektiği" doğrultusunda kararlar üretiyordu (Askeri Yargıtay Daireler Kurulu'nun 23 Aralık 1982 gün ve 82/241-261 sayılı kararı). Bir başka mahkemenin "sağda yer alan silahlı örgütlerin en acımasızı, legal görünüm altında illegal faaliyette bulunan Ülkücü Gençlik Derneği'dir" hükmü kulak ardı edildi (Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesi'nin 7 TİP'linin öldürülmesiyle ilgi kararı). Bu yargı 21 yıl süren davada da yinelendi. Ankara Dördüncü Ağır Ceza Mahkemesi'nin gerekçeli kararında MHP de suçlandı. Cinayetin "Yasal görünüm altında, siyasi amaçlar için örgütlü, sistemli sürekli terör kullanmayı yöntem olarak benimseyen strateji anlayışına sahip ve MHP Genel Merkezi'ne bağlı Ülkücü Gençlik Dernekleri (ÜGD) adlı silahlı örgüt" tarafından işlendiğine karar verildi (9 Aralık 1999). Bunlara karşın cinayete karışanlar korundu ve kollandı. Bir kısmı kirli işlerde devlet tarafından kullanıldı.

halkı evlerine hapsedilebilmiştir. Öte yandan 12 Eylül'den çok daha önceden sıkıyönetimin ne kadar çok istihbarat toplattığı, ama bu istihbaratı terör eylemlerini durdurmaya ve suçlulara yakalamaya yöneltmediği anlaşılmaktadır. Sıkıyönetimin Maraş katliamı ertesinde gerici güçlerin, dönemin iktidarına dayatmaları sonucu ilan edilmek zorunda bırakılması ve sıkıyönetim uygulamalarının dahi can güvenliğini sağlayamadığının gösterilmesi, anlaşılan, gerek 12 Eylül'ün hazırlanması gerekse daha sonra kullanılması için daha o günlerde saptanan bir politika olmuştur.

Tüm bunların sonucunda bugün gelinen yer yıllardan beri sistemli şekilde yürütülen politik, ideolojik ve fiili saldırılarla hazırlanan 12 Eylül koşullarıdır.

Kısaca 12 Mart ortamında hazırlanmaya başlanan sistemli müdahalelerle demokratik hak ve özgürlükler 1980'lere doğru dönüşü olmayan bir koridora sokuldu. 12 Eylül'le koridor kapatıldı. Böylece tüm yasal yapı değiştirildi. Bir anlamda devlet yeni bir yapıya kavuşturuldu. Özü değiştirilerek antidemokratik bir yapıda biçimlendirildi.

Görünen odur ki, faşist odaklar içinde elini kana bulamış olanların tamamı olmaktan çok uzak bir kesiminin yakalanarak cezalandırılmalarına gene politik sorumlularının da bir kısmının da sadece denge hesabı gereği tutuklanarak yargılanmalarına karşın, esasta örgütlenme ve kadrolaşmamalarına pek fazla dokunulmamış, mutlaka ileride tekrar kullanılmak üzere belli bir yedek güç korunmuştur.

Doğrudan silahlı çete kurarak ve silahlı saldırılardan bizzat sorumlu olan bu kişiler birer ikişer serbest bırakılırken, örneğin ilerici sendikal hareketin yöneticileri tutuklu bulunmaktadır. 'Milletin uyanık bekçiliğine emanet' edilmiş 27 Mayıs Anayasası'nı savunmak ve uygulanması için direnmekten başka suçu olmayan ilerici sendikal hareket ve tüm demokratik güçler ve Türkiye İşçi Partisi, Anayasa'yı 'tağyir ve tebdilden' ya da 'Anayasal düzeni değiştirmek kastı'ndan yargı önüne çıkarılmışlardır. Dahası 60 yıllık cumhuriyet tarihinde ilk kez yasal bir siyasi partinin yöneticileri ve üyeleri olarak, poliste gözlerimiz bağlanarak, her türlü kötü muamele ve fiziksel baskılar altında ifadelerimiz alındı. Haftalar boyu polis hücrelerinde tutulduk. Netice olarak 2,5 yıl hapis yatırıldık. Siyasal hasımlığın ulaştığı bu boyut ibret vericidir."

7. Bölüm
Cumhuriyet'in esenliği

Falakada on iki sopa

Hukukumuzda artık, işkence sayılabilecek cezalara yer verilmiyor. Ama buna karşılık, sanıklardan bilgi ya da itiraf almak için işkence yapıldığı savları sürekli gündemde tutuluyor.[149] Savlardan öte, birçok işkence olayı, belge ve kanıtlarıyla açıklanıp yargı kararları ile doğrulanıyor.

Ne pahasına olursa olsun, suçluları ortaya çıkarma amacına dayandırılan işkencenin karşısına günümüzde, insan onuru, vücut bütünlüğünün dokunulmazlığı, insana saygı gibi değerlerle karşı çıkılıyor. Bu karşı çıkışın yaygınlığı ülkeleri bir işkence ülkesi olma damgasından kurtarıyor. Karşı çıkış, toplumun her kesiminden geldiği, gelebildiği ölçüde etkili oluyor.

Karşı çıkışın toplumun her kesiminden gelmesi zorunlu. Sürekli olarak birkaç kişinin dönemsel olarak, zaman zaman, bazı kişi ve kurumların işkenceye karşı geliştirdikleri tavırların, bu insanlık suçunu ortadan kaldırmaya yetmediği yadsınamaz bir gerçek. Bu ilkesiz karşı çıkışların bile az olsa da yararı var.

Örneğin 1986 yılında Ankara Emniyet Müdürlüğü sorgu odalarında birtakım rahatlamalar sağlandı. Bazı odaların tabanlarına halıfleks bile döşendi. Sorgucuların bundan böyle videolu, aynalı odalarda çalışacağı

[149] İşkence Üzerine Düşünceler" adlı makalesinde Prof. Selahattin Keyman 'Eğer devletin kullandığı yöntemlerde herhangi bir sınırlamaya tabi olmaksızın suçları ve suçluları bulmak mutlak görevi varsa, bu durumda işkenceyi ahlaken ve hukuken meşru saymak gerekecektir. Ortaçağ engizisyonu, bu anlayışı yansıtır' diyor. Milliyet gazetesi, 11 Ocak 1986.

açıklandı. Geçici düzelme dönemlerinde bir yandan bu önlemler alınırken bir yandan da, işkenceye karşı olanlar için hırçın bir kampanya başlatıldı.

İç güvenlik politikasından sorumlu olanlar, ağızlarını her açtıklarında, sürekli Türkiye düşmanlarından, Türkiye'ye karşı birleşen kötülük yuvalarından söz ettiler. Bu ve benzeri suçlamaların işkenceye karşı çıkışın bir bedeli olduğunu bugün artık bilmeyen yok gibi. Tüm çabalara karşın, bir türlü geride bırakılamayan dönemde, insan hakları konusuna değinmenin 'devlete, yönetime, asker ve sivil güvenlik güçlerine karşı bir cephe oluşturmakla' eşanlamlı olduğu bir gerçek. Ancak, insan haklarına aykırı davranışların olduğu her ülkede bu konulara eğilenlerin, benzeri peşin suçlamalarla, ağır gözdağları ile karşı karşıya bulundukları da bir başka gerçek. İşkenceye karşı çıkışın toplumsal, kitlesel bir nitelik kazanamayışının önemli bir nedeni bu.

İşkenceye karşı çıkışın, toplumun tüm kesimlerinden gelmesi gerekliliğinin bir başka nedeni daha var. Bu gereklilik, toplumun tüm kesimlerinde işkenceye uğrayanların bulunmasından güç kazanıyor. Bilim adamları, parlamenterler, sendika liderleri, işçiler, öğrenciler, öğretmenler, memurlarla ilgili örnekler bu gerekliliği doğruluyor. İşkence görenler arasında bakanlık müsteşarları var. Kaçakçılıkla suçlanan ünlü işadamları var.

Gazetenin kuruluş yıldönümüne onur konuğu olarak çağrılıydı. Gözaltında, cezaevinde geçen günleri ona daha diri daha canlı bir görünüm kazandırmıştı. Özgürlüğü ve sağlığı için, onurlu kavgası için kadehlerimizi kaldırdık.

Tasalar, üzüntüler ve acılarla dolu bir bilim ve siyaset yaşamını geride bırakan bir iktisat profesörüydü. Emekliydi. Ankara'da DİSK Araştırma Enstitüsü müdürlüğü görevini yürütüyordu. Bir gece evinden alınıp emniyet müdürlüğüne götürüldü. Yaklaşık bir aylık gözetim süresi bir tümce ile özetlenebiliyordu: Falakada on iki sopa.

Birinci Cumhuriyet'ten bir yıl önce doğmuştu, üçüncü Cumhuriyet'in esenliği için falakaya yıkılıyordu.

Devletin o zamanki en yüce katına, Devlet Başkanı ve MGK Başkanı

Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren'e bir mektup yazdı:

"Ben 1922 doğumlu emekli bir iktisat profesörüyüm. 12 Eylül'den önce, DİSK'in Ankara'daki Araştırma Enstitüsü'nün müdürlüğünü yapıyordum.

DİSK hakkında açılmış olan kovuşturma ile ilgili olarak ifadem alınmak üzere, 25 Nisan 1981 günü gece saat 02.00 civarında evimden alındım ve Ankara Emniyet Sarayı'ndaki Birinci Şube'ye götürüldüm. Burada dokuz gün tutulduktan sonra İstanbul-Metris'e gönderildim. Buradan da 22 Mayıs 1981 günü sorgumu müteakip serbest bırakıldım.

Ankara'da Birinci Şube'de iken 26 Nisan pazar gününü 27 Nisan pazartesi gününe bağlayan gece saat 01.00 sularında uykudan uyandırılarak koğuştan dışarı çıkarıldım ve nöbetçi polis görevlilerinin bulundukları bölüme götürüldüm. Burada, sonradan isminin Sezai olduğunu öğrendiğim nöbetçi polis komiserinin emri ile falakaya çekildim.

Bu olaydan yarım saat kadar sonra, 60-70 kişi civarında olan bütün koğuş sakinleri uyandırıldılar ve koridora yüzleri duvara döndürülerek 20-30 dakika süre ile rastgele dövüldüler.

Gözaltı süremin İstanbul-Metris'te geçen bölümünde normal-yasal muamele gördüm.

Ankara Birinci Şube'de, gerek şahsıma gerek beraber bulunduğum insanlara yapılmış olan muameleyi, tasvip etmeyeceğinizden emin olarak, bunların devam ve tekrarlarının önlenmesi dileğiyle, size duyurmayı bir görev saydım."

Profesör Sadun Aren'i falakaya yıkan komiserin yürütülen idari soruşturma sonucunda yargılanmasına gerek görülmedi. Ancak, Ankara 9. Asliye Ceza Mahkemesi 1982 yılının aralık ayı sonunda dosyayı Yenimahalle Cumhuriyet Savcılığı'na gönderdi.[150]

Sadun Aren bu süre içinde bir yandan DİSK'in 146/1'lik sanıkları arasında yer almış, bir yandan da Makro Ekonomi Ders Notları ile 'Komünizmi övmek' suçundan yargılanıp aklanmıştı:

[150] Ankara 9. Asliye Ceza Mahkemesi 17.11.1982 tarih 1982/ 333 esas, 1982/36282 hazırlık sayısı ile suç yeri itibariyle iddianame düzenlenmek üzere 19.11.1982 tarihinde soruşturma dosyası Yenimahalle Cumhuriyet Savcılığı'na gtti.

"Sanık Sadun Aren'in 1981 yılında Ankara'da basılan 'Makro Ekonomi Ders Notları 2. Sınıf' başlığı altında yayınlamış olduğu 70 sayfadan oluşan kitapta. milli gelirin kapsamı ile ilgili olarak sosyalist ve kapitalist ülkeler arasındaki farkı belirttiği sırada, kapitalist ülkelerin tam istihdam düzeyine çıkmaları halinin istisnai bir olay olduğu açıkladığı sırada yaptığı açıklamalarda,

Bu arada tasarruf ve yatırım arabaşlığı altında yapmış olduğu açıklamalarda,

Ulusal gelirin bölüşümü ile ilgili açıklamalarda,

Pazar için üretimin, dolayısıyla mübadelenin zorunlu kıldığı bir araç olarak nitelediği paranın, pazar için üretimin ortadan kalkıp, herkesin elinden geldiğince çalışacağı ve ihtiyacı kadar alacağı 'komünist toplum, bütün dünyada gerçekleştirildiği zaman para ortadan kalkacaktır' düşüncesine yer verdiği pasajında,

'Kapitalist sistem içinde kalındığı sürece Türkiye'nin sanayileşip kalkınarak, diğer memleketlerle eşit düzeye gelmesine olanak yoktur. Bunu gerçekleştirmenin tek yolu kapitalist sistemin dışına çıkmak ve sosyalist sisteme yönelmektir' demek suretiyle Türkiye'de mevcut sistemin düşmanlığını yaparak ve sosyalist olarak tanımlanan, bugün için Marksist yani komünist ideolojinin hâkim olduğu ülkelerin ekonomileri özendirilerek övdüğü ve iyi gördüğünü söylediği ders kitabı ile ders vermek suretiyle komünizmi övmek suçunu işlediği." [151]

Emekli iktisat profesörü, Ege kıyısında birkaç günlüğüne gittiği Çeşme'de tutuklanma istemini gazetelerden öğrenip 9 Ağustos 1982'de askeri savcılığa başvurdu. Ve hiç zaman yitirilmeden, hemen o gün tutuklandı.

1950 yılından bu yana çeşitli fakülte ve yüksekokullarda öğretim görevi yapan yaşlı bir hocayı falakaya yatıran güvenlik görevlisi bu eylemi nedeniyle tutuklanmadı.

---

[151] Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Yardımcı Askeri Savcılarından Kemal Kadıoğlu tarafından hazırlanan 24.9.1982 tarih ve 1982/562 esas, 1982/540 karar sayılı iddianamede Prof. Aren'in tutuklanması ve ayrıca ders kitaplarının zoralımına karar verilmesi de istendi. Prof. Aren bu davadan aklandı.

Başına çamaşır suyu

Türkiye'nin esenliği için çok önemli bir etken olan insan haklarına aykırı davranışlar konusunda, her şeyden önce bir hukuk savaşı gerekiyor. Bunun için mahkemelerden geçen, yargıçlardan geçen, savcılardan geçen bir tek yol var. Dile getirildiği her düzeyde işkencenin üzerine giden hukuk adamlarının varlığı sorunu kısa vadede çözmeye yeterli.

İşkence konusu, değil sivil ve askeri mahkemelerde, Yüce Divan olarak yargı görevini yerine getiren Anayasa Mahkemesi'nde bile dile getirildi.

Bayındırlık eski Bakanlarından Şerafettin Elçi ve arkadaşlarının yargılanmasında Diyarbakır Bağlar Askeri Ceza ve Tutukevi'nden getirilen tanık Yavuz Koçoğlu'nun ayakta duramadığını gören Anayasa Mahkemesi Başkanı, oturarak ifade vermesine izin verdi.

Koçoğlu, sorgulamada kendisine Şerafettin Elçi'nin yasadışı bir örgütle ilişkisi olduğunu söyletmek için işkence yapıldığını söyledi. Kamu tanığına bile işkence yapıldığı savlanıyordu. Koçoğlu'nun Anayasa Mahkemesi'nin duvarlarına çarpan savında 'Başına asit ve çamaşır suyu döküldüğünü' söylediğinde herkes, ama herkes susuşuyordu. Sessizliği savunma avukatı bozdu:

"Tek delil vardır. O da soruşturma komisyonunun dinlenen kamu tanığı. Yavuz Koçoğlu'na rağmen bu dava hukuki bir temele oturtulamadı.

Müvekkilimin hak ve özgürlüğü söz konusudur. Bir ülkede rejimin karakteri ne olursa olsun, mahkemeler kişilerin hak ve özgürlüklerini korumak zorundadırlar."

Anayasa Mahkemesindeki duruşma, sanık bakanın ellerinin kelepçelenerek cezaevi arabasına bindirilmesi ile bitti. Gazeteciler bürolarına, yargıçlar evlerine döndüler. Haber saat tam 11.14'te gazetenin merkezine, İstanbul'a ulaştı ve yayınlandı. Ankara'da ise birkaç gün önce büroya gelen mektubun içeriği konuşuluyordu:

"Ecevit Hükümeti'nde Bayındırlık Bakanlığı yapan Mardin eski milletvekili Şerafettin Elçi, bakanlığı dönemindeki işlemlerle ilgili olarak Milli Güvenlik Konseyi'nce oluşturulan Soruşturma Komisyonu'na ifade vermek için 3 Şubat 1982 günü, elleri kelepçeli, çevresinde silahlı kalabalık jandarmalarla sarılı olarak, parlamento binasının koridorlarında

dolaştırılarak soruşturma komisyonu üyelerinin bulunduğu odaya kadar götürüldü.

Durumu protesto etmek için ifade vermeyeceğini söyleyen Elçi tutanaklara geçirilmek üzere şöyle dedi:

'Halkın iradesiyle, çatısı altında görevlendirildiğim Parlamento binasının koridorlarında, ellerim kelepçeli, çevrem silahlı jandarmalarla sarılı, bir cani gibi dolaştırılmamı insan hak ve onuru ile bağdaştıramıyorum. Bu tutum, soruşturmanın amacının dışında kişiliğimi küçük düşürmeye yöneliktir. Güvenlik önlemiyle bağlantısı bulunmamaktadır. Bu insanlık dışı davranışı protesto amacıyla ifade ve savunma hakkımı kullanmıyorum.'

Soruşturma Komisyonu Başkanı, 'Savunma hakkınızdan vaz mı geçiyorsunuz?' diye sordu. Elçi bu soruyu şöyle yanıtladı:

'Ben bakanlık sıfatımdan dolayı, görevimle ilgili konularda özel yargılama statüsüne tabiyim. İnsan hak ve onuru ile bağdaşır, kişiliğime uygun bir savunma ortamı sağlandığı takdirde, savunma yapacağım, sorularınızı cevaplandıracağım, ifadeye getirilip götürülmem kişiliğimin küçük düşürülmesine araç yapılacaksa, savunma hakkımı kullanmaktan vazgeçiyorum."[152]

Bir daha ayılmadı

Türk Hava Yolları'nın Diyarbakır uçağında o gün, tanıdık bir yolcu vardı. Tanımazlıktan geliniyordu. Elleri kelepçeliydi. Mardin eski bağımsız milletvekili Nurettin Yılmaz Diyarbakır'a götürülüyordu. Bir süre sonra 'Nurettin Yılmaz'a yapılan işkence' başlıklı birer mektup daha geldi gazetelerin köşe yazarlarına:

"22 Aralık 1980'de Ankara'dan Diyarbakır'a getirilen Nurettin Yılmaz önce sıkıyönetim komutanlığına, oradan da 2 numaralı askeri cezaevine götürüldü. Saçları ve bıyıkları kesilerek, bir hücreye kondu.

Çıplak hücrede, geç saatlere dek kaldı ve soğuk iliklerine kadar işledi, iki gardiyan er, Yılmaz'ı hücresinden çıkardılar bir süre sonra. Mardin bağımsız milletvekili sevindi. Hiç olmazsa bir yatakta yatabileceğini düşün-

[152] Şerafettin Elçi'nin savunma avukatı tarafından basına açıklanan belge.

dü. Ankara'da tüm parlamenterlere dil okulunda insanca davranılıyordu.

Bir iki kat aşağı inildi. Karanlık bir odaya soktular Nurettin Yılmaz'ı. Arkasından on-on beş kişi girdi. Önce küfürle başladılar. Sonra sille, tokat yere yıkıldı bağımsız milletvekili Nurettin Yılmaz bayıldı.

Birkaç kova su ve yeniden dayakla ayılttılar. Yılmaz kalp hastası olduğunu, cebinde sürekli trinitrin taşıdığını söylese de, dinletemedi. Bağırdığı için yeniden dayak yedi. Yeniden bayıldı.

Her yöntemi denemelerine karşın Nurettin Yılmaz bir daha ayılmadı. Gardiyan erler Nurettin Yılmaz'ı sırtladıkları gibi 33. koğuşa taşıdılar. Koğuştakilerin ilk önlemleri yetmedi. Yılmaz gece yarısı saat 01'de Askeri Mevki Hastanesi'ne kaldırıldı. 1596 servis ve 6421 karantina numarası ile bodrum katındaki tutuklu ve mahkûm er odasına yatırıldı."

Nurettin Yılmaz'ın milletvekili arkadaşları Celal Paydaş'ın, Ahmet Türk'ün ve Mustafa Kılıç'ın Diyarbakır Askeri Cezaevi'nde geçirdikleri zor günlerin anıları ayrı bir inceleme konusu olma niteliğini uzun bir süre daha koruyacak gibi görünüyor.

Nurettin Yılmaz cezaevindeki koşullara uyum sağlamaya çalışırken bir gün Barış Derneği Davası'nın tutuklu sanığı olarak İstanbul'da Kartal Askeri Cezaevi'ne götürüldü. Değişen koşulları, kutlanmaya değer bulup, birkaç satır yazarak kutladım Nurettin Yılmaz'ı. 'Gözünüz aydın, yeni bir dava da daha sanıksınız' diye. Yanıt geldi:

"Mektubunuz fazlasıyla duygulandırdı beni. Davamızın açılması ile ilgili içten duygularına teşekkür ederim, sağ ol.

Sağlığım ve moralim tahmin ettiğin gibi, çok, çok iyi Diyarbakır'la burası karşılaştırma yapılamayacak kadar farklı. Tıpkı ak ile kara gibi.

Çok ağır koşullarda yaşayabildiğim için, yaşadığım için bir kamp gibi geliyor bana Kartal tutukevi. O nedenle diğer arkadaşlarıma oranla daha rahat ve daha huzurlu hissediyorum kendimi.

Daha önce iki kez TCK'nın 125. maddesi ile yani idam istemi ile yargılanıp ilk celsede salıverildiğim için olsa gerek, bu dava bana biraz yapmacık gibi, oyun gibi geliyor. Adaletin tecelli edeceğine inancım tam. Çünkü Türkiye'de yargıçların var olduğuna inancımı yitirmedim daha.

En kısa zamanda özgür bir ortamda buluşmak umudu ile içten sevgiler,

sevgili vefalı kardeşim."

Mardin eski bağımsız milletvekili Nurettin Yılmaz ile o günden beri bir daha görüşemedik.[153]

Tanıklara bile işkence..

Sövgünün onuru, dayağın direnmeyi, duvarların özgürlüğü unutturamadığı sorgu odalarından salt, sanıklar, zanlılar, tutuklu ve hükümlüler geçmedi.

'Bana işkence yapıldı' sözleri ile Anayasa Mahkemesi'nin duvarlarına kazınan kamu tanığının benzerlerine, çok sık rastlandı:

"Tanık Nihat Yurtkuran: 'Ben Süleyman Yaşar adlı sanığı tanımam. Böyle bir şeyi ilk defa duyuyorum. Emniyette bana bu şekilde tanıklık için baskı ve işkence yapıldı. Bu hususta soruşturma vardır.'

Tanık Mustafa Aydın: 'Ben Süleyman Yaşar'ı 1973 yılında Ağrı'dan tanırım. Arkadaşımdır. Emniyete düştüğümde, bu şekilde tanıklık yapmam için büyük işkenceler gördüm. Zorunlu olarak işkenceden kurtulmak için ismini verdim.'

Tanık Celal Deniz: 'Ben ne Süleyman Yaşar'ı ne de diğer sanıkları tanırım. Emniyette 27 gün işkence altında tutuldum, bu sırada bana birçok belge imzalattırıldı. Belki bu ifadede onlar arasında olabilir.'

Tanık Yalçın Türkmen: 'Ben Süleyman Yaşar'ı ve diğer tanıkları tanımam. Bu sanık hakkında, böyle söylediğimi de şimdi duyuyorum. Ben emniyette iken işkence gördüm ve bana gözüm bağlı iken birçok belge imzalattılar.'

Tanık Erol Savundu: 'Ben Ali Rıza Aydın'ı sadece Töb-Der üyesi olarak tanırım. Kesinlikle yasa dışı bir örgütle ilişkisini görmedim ve duyma-

---

[153] İşkence gören milletvekilleri açısından Türkiye Büyük Millet Meclisi dünya parlamentoları açısından ayrıcalıklı bir konumdaydı. 18. dönem milletvekillerinden Abdullah Baştürk, Fehmi Işıklar, Teldin İleri Dikmen, İsmail Hakkı Önal, Kenan Sönmez, Kemal Anadol, Nurettin Yılmaz, Ahmet Türk ve Namık Kemal Zeybek "Evren'in başında bulunduğu, Özal'ın görev aldığı.."askeri rejimin işkence izlerini taşıyordu. 1991 seçimlerinden sonra Mahmut Alınak, Zübeyir Aydar, Leyla Zana, Hatip Dicle, Sedat Yurttaş, Selim Sadak, Nizamettin Toğuç, Sırrı Sakık, Remzi Kartal. Mahmut Kılıç, Adnan Ekmen, Naif Güneş, Muzaffer Demir, Ali Yiğit, Orhan Doğan, Rıza Müftüoğlu, Muhsin Yazıcıoğlu, Ökkeş Kenger (Şendiller), Esat Büttin ve Muharrem Şemsek işkence gören milletvekilleri olarak parlamento sıralarındaydı.

dım. Emniyette kaldığım sürece işkence gördüm. Bu hususu doğrulayacak başımda dikiş izleri vardır.'

Tanık M. Ali Yılmaz: 'Ben bu sanıkların hiçbirini tanımam. Ali Rıza Aydın'ı emniyette tanıdım. Bizi işkence altında iken bu sanıkla tanıştırdılar. İşkence altında birtakım belgeleri imzaladım.'

Tanık Burhanettin Biber: 'Emniyette 72 gün işkence gördüm. Sürekli işkence altında tutuldum. Zora dayalı olarak bana birçok belge imzalattırıldı.'

Tanık Ahmet Telli: 'Ben buradaki hiçbir sanığın yasadışı bir örgütsel faaliyeti yaymak için çaba sarf ettiklerini görmedim. Emniyette bulunduğum sırada bana işkence yapıldı."

58 Töb-Der yöneticisinin yargılandığı, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 3 numaralı Askeri Mahkemesi'nin tutanakları, tanıklara bile işkence yapıldığı savını doğruluyordu.

İşkence görenler arasında devletin en üst düzeyinde görev alanlar da vardı.

Bir dergide 'Devlet büyüklerine, Başbakan'a, hükümet üyelerine, İçişleri Bakanı'na, TBMM üyelerine, tüm bürokratlara, haysiyetli polislere, suskun basına ve 1984 Türkiyesi'nin kamuoyuna saygı ile sunulur' tümcesi ile başlayan söyleşinin öznesi baştan sona dek bir bakanlığın müsteşar yardımcısıydı:

"Bir pazar günüydü. Erkenden kapı çaldı. Mali polis müdürü Faruk Bey. Arabaya atladık ve müdüriyete gittik. Resmi bir arabaydı, plakası özel, polislerin hepsi sivil.

Ev aramasına gerek olduğunu söylediler. Ne arayacaklarını sordum. Lehime olacağı için direnmememi eklediler. Evde ne istediklerini sordum. Ciddi bir yanıt vermediler.

Yeniden arabaya bindik. Beni Edirne'ye götürmek için emir aldıklarını söylediler. Bakana veya Bakanlığa 'Haber verelim, hiç olmazsa' dedim. Mümkün olmadığını belirttiler. 'Bize kesin emir var' dediler.

Gece sabaha kadar yoldaydık. Saat 06.30 civarında Edirne'ye vardık. Bir çay içelim dendi. Tam ana cadde üzerinde bir yol ağzında trafik ekibi bizi durdurdu. Kimlik sordular. Ben de gösterdim. Ve birden ortalık ka-

rıştı. Kapıyı açıp hakarete başladı. Kolumdan sürükleyerek dışarı çıkardı. Trafik arabasına tıktı. Gözlerimi hemen bağladılar.

Verdikleri komutlara göre yürüyordum. 'Başını eğ' diyorlardı, eğiyordum. 'Atla' diyorlardı, atlıyordum. Bir yere geldik ve 'Çök' dediler, dizüstü çöktüm. Arkamdan, sağımdan, solumdan küfürler, hakaretler, tehditler başladı. Birkaç kişi birden sorgu yapıyor. Cihaz sesleri geliyor. Korkuyorum, ürküyorum. İşkence yapılacağını söylüyorlar. 'Sana 45 gün işkence yapacağız' diyorlar.

Baktım baskı şiddetleniyor. 'Benim kalbim var', ağır bir enfarktüs geçirmiştim. 'Bu kadar şiddete dayanamam' dedim. 'Biliyoruz, geber' diye karşılığı geldi: 'Geberirsin toplum bir mikroptan kurtulur.' Giderek göğsümün sıkıştığını hissediyordum. Beni yerden kaldırıp bir iskemleye oturttular. Bir başka odaya gittik. Gözümü açtılar. Bir doktor hanımla bir sivil polis duruyor. 'Vücudunuzda darp izi var mı?' diye sordu. 'Yok, ama kalbim bu baskıya dayanamaz' dedim. Hastanede elektrom alındı. Elektromu okumak üzere bir profesör geldi. Enfarktüs geçirmiş olduğumu, şu anda tehlikeli bir durum olmamakla beraber garantisini de veremeyeceğini söyledi.

Hadi bakalım odaya geç

Gözlerim yeniden bağlandı. Bir sandalyeye oturdum. Uzun bir süre bekledim. Bu arada sağ kolum aniden düştü, hissini kaybetti, felç gibi. Çok sevindim, işkenceden bu nedenle kurtulacağımı sanarak sevindim. Akşama kadar bekledim. Derken birisi geldi. 'Hadi bakalım içerdeki odaya geç' dedi.

Önümü açtılar, oraya bir şey mi taktılar, bilemiyorum ne oldu. Islattılar. Sonra 'Çevir' diye bağırmaya başladılar."

Maliye ve Gümrük Bakanlığı Müsteşar Muavini Doğan Ak'in bu koşullarda 16 gün Edirne'de siyasi polis tarafından işkenceyle sorgulandı. Ak'in 33 yıllık bir bürokrattı.

Yargı belgeleri arasına, Kapıkule Davası adı ile geçen bir rüşvet olayının sanıkları ile ilgili yargılama, 27 gümrükçünün 2 yıl ile 12 yıl arasında değişen ağır hapis cezalarına çarptırılmaları ile noktalandı. Sanıkların işkence savları dava dosyasının sayfaları arasından tarihe 'havale' edildi.

Duruşma aşamasında ilginç savlar ortaya atıldı ancak, dönemin dayattığı gazetecilik koşullan gereği olayın üzerine gidilmedi.

Doğan Ak'in, sorgu ifadesinde, Edirne Gümrükleri Başmüdürlüğü'ne getirilen Nihat Altınöz'ün atama kararnamesinde Cumhurbaşkanı adına Nurettin Ersin'in ve dönemin başbakanı Bülent Ulusu'nun imzaları olduğunu söyledi. Altınöz, dönemin Emniyet Genel Müdürü Fahri Görgülü'ye göre de 'çok çalışkan ve dürüst' bir kişiydi.

Ak'in anlatıyor, gazeteciler not tutuyor ama olayın perde arkası aralanmıyordu. Ak'in 'Para operasyonunda yakalanan üç dört kişinin atanmasında ANAP milletvekilleri İbrahim Öztürk, Fethi Çelikbaş ve şimdi bakan olan Sudi Türel'in tavassutları olmuştur' dedi.[154]

Aydınlığa çıkarılması gereken olaylar bir yana, sanıklarının tümünün işkenceden söz etmesi, işkenceye dayalı polis ifadelerinin yaygınlığını gösteriyordu:

"Nihat Altınöz: Bir senaryo vardır. Polis bize emniyette 'siz piyonsunuz, kaçakçıların avukatı sizin bakanınızdır' dedi. Edirne Emniyeti'nde gözlerimi bağladılar, tekmelendim, yumruklandım, erkeklik organıma elektrik verdiler. Gözlerimi hastanede açtım. Bir memur arkadaşım. 'Biz senaryoyu kabul ettik, etmezsen seni öldürecekler, kabul et' dedi. Kabul ettim. Sayın yargıç. 3,5 milyar liralık tarihi eser kaçakçılığını ortaya çıkaran personelim buradadır. 85 kilo altın yakalayan personelim buradadır. Bana küfür eden vali muavini hakkında tutanak tutturan personelim buradadır. Bu bir rastlantı olabilir mi?"

Şahin Yörük: "Önce 30 milyon rüşvet aldığımı kabul etmemi istediler. Sonra pazarlık yaparak bu rakam 25'ten 15'e düştü. Ağır işkence sonucu çenem kırıldı. Verilen elektrik yüzünden çıldırma noktasına geldim. 'Gebereceksin kabul et' dediler. Ardından hayalarımı burarak, sıkmaya başladılar. Bunun üzerine iki milyon rüşvet aldığımı kabul ettim."

Fahrettin Buyruk: "İfadem psikolojik baskı ve elektrik işkencesi ile alındı. Çocuklarımı ve eşimi getirip, işkence yapmakla tehdit edildim."

[154] Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 4 No'lu Askeri Mahkemesi'nde görülen davanın 28.1.1985 tarihli duruşma tutanakları. Doğan Ak'in ve arkadaşları olayı, Maya dergisi, 1984 Kasım, sayı 73.

Sevcan Duruak: "Edirne Emniyeti'nde saçlarımdan sürüklediler. Elektrik verdiler. Orada bayılmışım. Devlet Hastanesi'nin acil servisinde gözlerimi açtım. Emniyet'te bana soyun dediler. Şehit kocam, topçu pilot yüzbaşı eşim bile bana böyle hitapta bulunmamıştı. Elektriği sağ tarafımdan sürekli su dökerek veriyorlardı. 'Ya para çıkart ya da, namusun elden gider' diye tehdit ediyorlardı. Çok sayıda polis başıma çökmüştü. Tecavüz edilmekle tehdit edilince her şeyi kabul ettim."

Yargılama boyunca tüm sanıklar bu insanlık suçundan söz etti. Aylık derginin olayla ilgili yorumunda Türkiye'de her dönemde rastlanan işkence olgusuna değiniliyordu:

"1944 hadiseleri sırasında yapılan işkenceleri rahmetli eniştem Nihal Atsız'dan dinlemiştim. Onun çok dürüst ve faziletli bir Türk milliyetçisi olduğunu bilmeme rağmen 'Acaba abartıyor mu?' diye düşünmekten kendimi alamamıştım.

Yıllar sonra, 1970'te, aziz dostum rahmetli Kemal Aygün'den dinledim. Kemal Aygün 1944 hadiselerinde İstanbul Emniyeti'nde görevliymiş. Bana öyle şeyler anlattı ki aklım durdu. Ve Atsız'ın bile birçok şeyi bilmediğini öğrendim."

Kırk yıl sonra, 1984 Türkiyesi'nde bu kez de gümrük memurlarına, hem de Müsteşar Muavini'ne ve Genel Müdür düzeyinde memurlara işkence yapıldığını işitiyoruz.

Kapıkule olayları ile ilgili 43 kişi 'kaçakçılık yapmak ve rüşvet almak için örgüt kurmakla' suçlanarak gözaltına alınmışlardı.

Beş askerin öyküsü

Bir dönemi anlatacak belgelerin, toplumun tüm katmanlarını kapsayacak biçimde sergilenmesine özen göstermek gerekiyor.

İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı'nca hazırlanan 138 sanıklı bir iddianame ile suçlananların çoğunun asker kişiler olması, birçoğunun da 1978 yılında Harp Okulu'nu bitirmiş olmaları dikkat çekiciydi. 138 sanıktan 97'si askerdi.

Sanıklar 1983 yılının başlarında gözaltına alınmaya başladılar. 1984 yılının ilk aylarında askeri mahkemede sorgularını vermek için yargıç karşısına çıktılar. İnanılmaz şeyler anlattılar. İnanılmaz sözcüğünden başkaca

hiçbir yoruma gerek göstermeyen beş askerin serüveni şöyle:

"Bana yöneltilen ilk soru hangi örgüte üye olduğumdu. Buna cevap verememem üzerine yere yatırıldım ve vücuduma elektrik verilmeye başlandı. Duyduğum örgüt isimlerini teker teker saymaya başladım. Pek inandırıcı olmadı.

Madem benim söylediklerimi beğenmiyorlardı, o zaman kendi söyleyeceklerini kabul edeceğimi bildirdim. Böylelikle artık örgüt üyesi olmuştum, örgüt sorunum böylelikle halledildikten sonra, örgütün nasıl bir örgüt olduğu konusunda bir mutabakata varmaya geçildi.

Subay olduğum için, Türkiye'de bir cunta darbesiyle yönetimi ele geçirmek iyi fikirdi. Ama genç bir üsteğmenin rütbesi bunun için yeterli değildi. Bundan dolayı amiral-general isimleri söylemem istendi. Elektrik sürüyordu. Söylediğim her ismin, sonunda beni olduğu kadar kendilerini de mahvedebileceğimi belirtmem üzerine, cuntanın başının amiral ya da general olmadığı sonucuna vardılar. Albaylara sıra geldiğinde durum daha farklı olmadı. Bunun üzerine sırasıyla yarbay, binbaşı rütbelerine kadar inen bir pazarlık başladı. Ne yazık ki, bu pazarlık, tek taraflı olduğu için bir sonuç alınamadı.

Cunta faslına bilahare dönülmek üzere konu değiştirilerek, birden bire Deniz Kuvvetleri şifrelerini kimlere nasıl verdiğim, tekme-yumruk ve elektrikle sorulmaya başlandı. Daha önce, adı ne olursa olsun, bir örgüte üye olduğum konusunda beni hiç de nazik olmayan yöntemleriyle ikna ettikleri için, şimdi sıra bu örgütü yaratmaya ve şifrelerinde bu örgüt içinde uygun bir yere yerleştirilmesine karar verildi.

Benim bahriyeli olmama rağmen, bağlanacağım bu örgüte nedense, özellikle karacı subaylar bulmam isteniyordu. Doğal olarak da, birkaçının adı bazı olaylara karışan 1978 devresi subaylar tercih önceliğine sahiptiler.

Baskılar erkeklik yeteneğimi kaybedeceğim bir noktaya geldiğinde, beni affetmesini dileyerek bir ad söyledim. Bir kursta tanıdığım Tacettin Tezcan'dı. Tabii iş bu kadarla da bitmedi. Çünkü, 'Onunla bir olup devletin temeline dinamit koymak için harekete geçtik' demekle kimseyi inandıramazdık. Bundan sonra sorgulamada takip edilecek yol, askeri darbe

yapma seçeneğini de göz ardı etmemek koşuluyla, örgütü yavaş yavaş inşa etmekti.

Bir hareketin nasıl örgüt niteliği kazanacağı bana güzel güzel ve yavaş yavaş anlatılmaya başlandı. Verilen dersler sonunda 'Siz de böyle yaptınız, değil mi oğlum?' diyerek büyük bir incelik göstererek bana neler anlatmam gerektiği konusunda yol göstermeye başladılar. Mesela, adı geçecek herkesin birer takma adı, yani onların deyimi ile 'kod adı' olmalıydı. Böylece, kendisini adıyla sanıyla tanıdığım Tacettin Tezcan, hemen bir başka isme sahip oluverdi, ifademe, bilinen ikna edici metotlarla monte edilen birçok kişi bu kod adı furyasından nasibini aldı. Baş aktör olarak, Deniz Kuvvetleri'nde görevli, adı sanı bilinen benim de, başka bir isme sahip olmamam olanaksızdı.

Şöyle bir düşünürsek; aynı yerde kurs gördüğüm, vatanı korumak için sırtlarına aynı ordunun üniformasını geçiren ben ve Tacettin, sabah mesai başlarken karşılaşıyoruz ve ben 'Günaydın Tacettin' diyeceğime, 'Günaydın Ahmet' diyorum. O da bana 'Merhaba Emin' yerine 'Merhaba Hasan' diyor. Ve bu işi, birer subay olarak gayet ciddi olarak yapıyoruz.

Kurulmasına devam edilen örgütün kod adlarından başka, üyelerince aralarında para toplanmasına ihtiyacı da vardı. Tacettin bu parayı bana verse, benim bu parayı ne yapacağım bir türlü bulunamadı. Geriye tek seçenek kalıyordu; ben ona verecektim, o ne yaparsa yapsındı. Böylece, belirsiz tarihlerde, belirsiz miktarlarda cebimden çıkan para Tacettin vasıtasıyla bir yolculuğa başlıyordu.

Yeni yeni insanlar bulmak, onlara iftiralar atmak, normal hayatta kimsenin düşünemeyeceği şeylerdi. Bunları kendilerine söylediğimde, insanı her şeyden nefret ettiren, dünyasına küstüren yeni bir baskı aracı kullanmaya başladılar, Bu araç aile kurumuydu. Ailemin kullanılmasına karşı koyacak en küçük bir gücüm olmadığı için bundan sonra yapacağım ortadaydı: Bir piyon vazifesini görmeye azami derecede devam ederek, gösterdikleri yolları izleyip, onları tatmin etmeye yetecek senaryoyu yazmak.

Öğretmenliklerini yaptığım deniz astsubaylarına verdirilen ifadelere uyan bir ifade vermem gerektiği söylendi. Onlara verdirilen ifadeye göre,

ben bir yıl öğretmenliğini yaptığım ve sosyal bir faaliyet olarak birlikte bir duvar gazetesini çıkarttığımız Metin Ağaçgözgü'yü, bir karacı subayla örgütsel ilişkiye geçirmişim. Böylece, öğretmenliğini yaptığım Metin Ağaçgözgü ile adını sanını çok sonraları öğrendiğim İbrahim Coşkun'u emniyet müdürlüğünde tanıştırmış oldum.

Devlete milyonlarca lirayla kıyaslanamayacak bir miktara mal olan aydın bir kişinin kaybından zararlı çıkacak olan yine devlettir. Her ne kadar bana devlet düşmanı ve vatan haini kisvesi giydirilmek isteniyorsa da, bana üstün bir eğitim olanağı sağlayan anneme babama ve devlete layık vatansever, idealist ve aydın Bir yurttaş olarak görev yaptığıma inanıyorum. Bunun dışında söylenebilecek her şey laf-ı güzaftır."[155]

Ağzına kaşık kaşık tuz

Sıra Metin Ağaçgözgü'ye geldiğinde sorguculan sevindiren bir olay oldu. Hüseyin'in elektrik-elektronik uzmanı olduğunu duyunca bir güldüler, bir güldüler:

"Gemimin tatbikattan dönüp dönmediğini öğrenmek için Gölcük'e telefon ettiğimde arandığımı öğrendim. Gözaltına alınıp iki gün sonra Bursa'ya getirildim.

Emniyet binasında, daha sonra boşluğuna baş aşağı sallandırılacağım asansörle, birkaç kat çıktıktan sonra gözlerim bağlandı ve yaşamım boyunca unutamayacağım günler geçirdim.

Doğum yerimi sordular, Bursa dedim, ölüm yerimin de Bursa olacağını söylediler. Ve orada Allahın olmadığını, peygamberi de izne yolladıklarını belirttiler.

Bildiğim kadarıyla bir emniyet müdürlüğü binasında devletin güvenliğini sağlamakla görevli insanlar arasındaydım. Tekme tokat yağmuruyla kendime geldim. Her tekme tokadın hediyesi olarak bir küfür savurmayı da ihmal etmiyorlardı.

Bir ara beni yerden kaldırıp bir sandalyeye oturttular ve gökten zembille indiğine inandığım nazik bir bay benimle konuşmaya başladı. Bana,

[155] İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 3 no'lu Askeri Mahkemesinde görülen THKP-C/Üçüncü Yol Davası (1983/183) sanıklarından Mehmet Emin Aydın'ın 28.2.1984 tarihli ifadesi.

efendi birisi olduğumun her halimden anlaşıldığı, bu nedenle oraya gelmiş olmamdan kendilerinin üzüldüklerini, ancak bunun beni kurtaramayacağını, oradan sağ çıkmam için istediklerini kabul etmemi, önce yediğim dayağın basit bir 'hoş geldin', olduğunu anlattı.

Hiçbir şey anlayamadığımı söyleyince, bu konuda biraz sonra kendilerinin yardımcı olacaklarını söyledi.

Bu tatlı sohbet, benimle ilgili her şeyi sormalarıyla devam etti. Branşımın elektrik olduğunu öğrendiklerinde ise büyük kahkaha attılar. Bu kahkahanın nedenini daha sonra anlayacaktım.

İkinci gün bizden ne istediklerini sorduğumuzda fazla bir şey olmadığını, sadece örgüt üyesi olduğumuzu kabul etmemizi istediler. Söz konusu bayla aramızda şiddetli bir pazarlık başladı ve iş sonunda öyle bir noktaya vardı ki bu baylar benim ve devre arkadaşım Hasan Koyuncu'nun birer elektrik astsubayı olduğumuzu birden hatırlayıverdiler. Yere yatırıldık. Elektrikten en az bizler kadar anladıklarını iddia eden seslerin sahipleri, elektrik üreten makinelerinin kablolarını, ikimize de seri olarak bağlamışlardı. Ve herhalde devrede sigorta da yoktu ki, zıplayıp da kısa devre yaparak yanmamızı önlemek için de, dörderli beşerli üstümüze oturmuşlardı.

Biz de bu sırada, kendi deyimlerince 'eşek gibi' anırıyorduk. Oysa önceden bir yalan makinesinde sorgulanıyor olduğumuzu bilseydik, herhalde onların dediği gibi bağırmazdık. Meğer bizim Türk Deniz Kuvvetleri'nin sayılı savaş gemilerinde görev yapan, elektrik astsubayları olarak, basit bir manyetolu elektrik dinamosu sandığımız bu alet bir yalan makinesiymiş. Tabii yalan makinesinde sorgulanıyor olmamız hoşumuza gitti. Artık bu adamlar ne derse desinler, yalan makinesi bizi aklayacaktı. Çünkü dediklerine göre, yalan makinesinin ışığı, doğru söylendiğinde yeşil, yalan söylendiğinde ise kırmızı yanıyordu. Vücudumuzdan geçmekte olan elektrik akımına aldırmayıp, yalan makinesine güvenerek soruları cevaplamaya başladık. Ne hikmetse yalan makinesinin ışığı, söylediğimiz tüm doğrulara rağmen yeşil yanmıyor, kırmızı yanmakta inat ediyordu. Ancak makinenin ışığının sürekli kırmızı yandığını kesin olarak söylemesem daha doğru olur kanısındayım. Çünkü, makinenin ışığından, ma-

kineyi yöneten bay aracılığı ile haberdar oluyorduk. Artık günah onun boynunaydı.

Şaşıracaksınız ama biz bu yalan makinesinden, ancak yalan söylediğimizde kurtulabildik. Yani örgüt üyesi olup devre arkadaşlarımızla örgütsel ilişkiye girerek.

Daha sonra yaşamıma damgasını vuran bu yalan makinesi üzerine çok düşündüm. Ne biçim yalan makinesiydi bu? Seni kablolarla elektrik üretecine bağlıyorlar, vücuduna elektrik veriyorlar. Üstelik akımın akışını hızlandırmak için ağzından kaşık kaşık tuz boşaltıyorlar ve makine durmadan kırmızı yanıyordu. 'Hayır' diyordu. 'Bu doğru, bana yalan söyle ki yeşil yanayım. Çünkü ben adım üstümde bir yalan makinesiyim.' Evet, bu, adı üstünde bir yalan makinesiydi. Ama gerçekle gerçek dışı olanı ayırt eden bir makine değil, yalnızca gerçek dışı olanı isteyen ve gerçek dışı olana yeşil ışık yakan bir makineydi bu. Gerçekte bu yalan makinesi bizi sorgulayan bayların kafalarında yer etmiş bir kalıptı.

Sonraki günlerde de artık adını işkence olarak koyduğum yalan makinesi seansları devam etti. Sırasıyla okulda İngilizce öğretmenim Mehmet Emin Aydın'la ve ilk kez orada görerek tanıdığım İbrahim Coşkun'la örgütsel ilişki kurdurdular."[156]

6 ay 11 gün yani 191 gün

Sanıklardan Zafer Ören, bir rekor sahibi olarak yargıçların karşısına çıktı. 191 gün, yani 6 ay 11 günlük bir zaman dilimi içinde sorgulanan bir sanık olarak konuşmaya başladı. Harita mühendisiydi, sayı saymayı da hesap yapmayı da iyi biliyordu:

"Yani ne pahasına olursa olsun bir örgüt oluşturulacaktı. Burada dikkat çekici bir noktada, yükletilmeye çalışılan bir sürü faaliyetin yanı sıra henüz örgütün adı konulmamıştı. Zira senaryo daha yeni yazılmaya başlamıştı.

Aslında tüm bu çabaların amacı belli olmuştu. Silahlı Kuvvetler içinde 1981 yılında başlayan tasfiye hareketi 78 devresine kadar gelmişti. Ancak, bu devre ikili bir özellik taşıyordu. Ve sona bırakılmıştı. Birincisi;

[156] Aynı dava sanıklarından Metin Ağaçgözgü'nün 13.3.1984 tarihli ifadesi

bir kanuni dayanak olmadığı iddiası ile Harp Okulu'nun 3 yıldan 4 yıla çıkarılmasına ilişkin açtığımız dava idi. İkincisi de 1979 yılında bir olaya karışan ve bunun neticesinde firar eden dört kişi idi. Özellikle birinci nedenin, yani bunca yıldır hâlâ sindirilemeyen dava açma olayının etkisiyle tasfiye çok geniş yapılacaktı. Bunun tek meşru zemini, bu kişileri kapsayan bir örgüt oluşturmaktı. Bunun için burada kimlerin yargılandığına bakmak yeterli.

İddianamede yer alan 138 sanıktan 97'si askerdir. Halen bizden sonra gözaltına alınan ve kimi tutuklu kimi tutuksuz 200 civarında '78 mezunu devre arkadaşımız da, aynı örgüt suçlamasıyla dava açılmasını beklemektedirler.

97 sanığın asker olduğunu belirtmiştim. İddianameye bir göz atılırsa geriye kalan sanıkların hemen tamamının bu asker kişilerin eşleri, kız ve erkek kardeşleri olduğu görülecektir. İddianamede, bu örgütün Harp Okulu'ndan itibaren bizimle ilişkiye giren bir sivil kesimden söz edilmektedir. Ortada bunlardan başka sivil olmadığına göre, biz Harp Okulu'ndayken ilk ve ortaokulda olan kardeşlerle, mezun olduktan sonra ise evlenilen eşlerle sivil kesim oluşturuluyor. Bu çok ilginç ve acıdır ama sonuçta amaca ulaşılmıştır.

Ordu içindeki birçok kişi birbiri ile ilişkilendirilmeye, doğal askeri okul ve devre arkadaşlığı ilişkileri örgüt ilişkilerine çevrilmeye çalışılıyordu.

Sorgum, daha doğrusu 'kabul ettirme' süreci ilerliyordu. Benden önce sorgu verenlerin açıkça anlattıkları yöntemlerle, yani işkence ve insan psikolojisini çökertmeye yönelik yaklaşımlarla burada kaldığım 54 günün büyük bir kısmında sorgularla karşı karşıya geldim.

Bunların ayrıntısına girmek istemiyorum. Sonuçta onların hazırladığı ifadeyi kabul etmek zorunda kaldım. Zaten seçme hakkım ikiliydi; ya şimdi huzurunuzda bulunmayı gerektirecek ifadeyi kabul edecektim, ya da intihar edecektim. Birinciyi seçtim. Ancak sizin daha önce sorgularda dinlediğiniz ve bundan sonra da karşınıza çıkacak olan 7-8 arkadaşımız intihara teşebbüs etti.

Bir gece merkez komutanlığı aracılığı ile Ankara siyasi polis ekiplerine teslim edildim. Ve sabaha kadar da şehir dışında Macunköy yolu

kenarında boş arazide işkenceye tabi tutuldum. Artık sıra eylem kabul ettirmeye gelmişti. Bunun için de MHP genel merkezi ve MİSK binasının bombalanmasıyla ilgili olay seçildi. Ben de eylem yeri olan Bahçelievler krokisini çıkartmakla olaya karıştırıldım. Bu yükleme şekli ile ilgili esin kaynağı benim mesleğimdi, yani harita mühendisi olmamdı.

13 Eylül 1983 günü Selimiye Cezaevi'nden alınarak Sirkeci'deki Emniyet 2. Şube'ye, burada bir gün kaldıktan sonra da Ankara Emniyet Müdürlüğü'ne götürüldüm. Burada karşılaştıklarımın ise tamamı anlatıldığı takdirde macera-mizah türü bir roman oluşturabilecek nitelikteydi. Karşılaştığım iddialar inanılmazdı. Ve daha öncekilere rahmet okutuyordu. Otuzu aşkın silahlı eyleme katılmakla suçlanıyordum ki, bu da ayrıca bir rekordu.

Bu eylemlerde, mesai günlerinde Türkiye'nin dört bir yanından birçok subayı bir araya getiriyorlar, soygun ya da adam öldürmeyi yaptırıyorlardı. Bunların arasında failleri suçüstü olay yerinde yakalayanlar arasında, bizi hemen orada sorgulayanlar vardı ki, bunları bize belirtip bayağı eğleniyorlardı.

Bu eylemlerin en ilginci 1983 Şubatında gerçekleştirilen 200 milyonluk Ankara Soysal Pasaj soygunu idi. İşte her şey orada karıştı. Zira benim ve Hasan Akgüç'ün bu tarihte Bursa'da gözaltında bulunduğumuz, sorgunun yirminci gününe gelindiğinde ortaya çıktı. İşin en çarpıcı yanı da, asıl olarak bu eylemi İstihbarat Okulu'nda yüklenen, hatta gidip pasajda dükkân dükkân, kasa kasa en küçük detaylara kadar yer göstermesini yapan, daha doğrusu polis ceraimlerine göre yaptırılan, Uğur Armağan Şeber'in de aynı tarihte Bursa'da gözaltında olduğuydu. Tabiri yerindeyse, film burada koptu. Bu ifade ve yer gösterme tutanakları ile tutuklanan Uğur Şeber ve iki arkadaş yeniden emniyete getirildi ve ifadeleri yeniden düzenlenip, bana da atfedilen eylemler de silinerek, yeniden düzenlendi.

Bursa'da gözaltına alınmanın bile büyük şans olduğuna inanıyorum. Çünkü şu anda karşınızda Soysal Pasaj soygunu faili olarak bulunabilirdim.

Daha sonra İstanbul'a cezaevine gönderildim. Böylece 191 gün, yani 6

ay 11 gün süren büyük maceram sona erdi.[157]

Sanıklardan Altan Aydın Kadayıfçı, 12 Mart döneminde, 1971 yılında 14 yaşında askeri okula girmişti. Askerlik yaşamının bir parçası değil, yaşamının kendisi olmuştu. Garibine giden şeyler oldu sorgulamasında. Kendisi gibi iki topçu subayı olan iki arkadaşını emekliye sevk ettiklerini söylemişlerdi. Burhan Karal ve Cevdet Akgün'e istediklerini kabul ettirdiklerine göre, ona da kabul ettireceklerdi. Cevdet'i hastanelik etmişlerdi.[158] Başka seçeneği olmadığına inandı ve suçlamaları kabul etti:

> "Sanırım benim yerimde kim olsa böyle davranırdı. Bundan sonra verdikleri kâğıda, bana anlatıp tekrarlatarak ezberlettiklerini yazmamı, kâğıdı dolduramazsam uygun şeyler doldurmamı söylediler. Başka bir gün ifade daktilo edilirken yeni şeyler de eklendi. En ikinci de, emniyet ifadesinde yazılmayan 12 Eylül Harekâtı ve Anayasa oylamasıyla ilgili olanıdır. '12 Eylül harekâtından korktum ve Anayasa oylamasında mavi (red) oyu kullandım' diye yazmalarıdır.
> İfademde yazılanların nasıl yoktan var edildiği ve gerçekleri yansıtmadığı, ifadenin kendisinden de anlaşılabilmektedir. Sivil bir kişi için belki inanılabilecek şeyler, benim için, yani mesleği askerlik olan bir kişi için inandırıcılıktan uzak şeylerdi. Hiçbir subay atış yapmayı ve molotof kokteyli yapmayı öğrenmek için dağa çıkmaz. Bunları zaten çok iyi bilir. Silahını denemek isterse, bunu atış poligonunda yapabilir. Yine bir subayın mesaiden dönerken, yani akşam vakti resmi elbiseli iken kendinden geçmiş gibi yazı yazanları görüp ellerinden malzemelerini alması Polatlı gibi küçük bir kasabada bizim tanımadıklarımızın bile bizi tanıdığı bir yerde, hem de bulunduğumuz mahalle ya da civarında duvarlara yazı yazması, pul yapıştırmasının mantıklı bir açıklaması yoktur. Ayrıca taşlarla yazılama diye bir eylem de yoktur, olamaz. Görev yaptığım yerde 'Her şey vatan için' yazısını 20 ere bir haftada yazdırabildiğimizi düşününce, o kadar yazının bir gece yarısı yazıla-

[157] Aynı dava sanıklarından Zafer Ören'in 12.3.1984 tarihli ifadesi
[158] Aynı dava sanıklarından Altan Aydın Kadayıfçı'nın 13.3.1984 tarihli ifadesi.

bilmesinin bile inanılmaz bir şey olduğu anlıyorum."[159]

Çetin Anık da 14 yaşında bir çocukken, arkadaşları kısa pantolonla oyun oynarken girmişti orduya. Bir gün kendisini acımasız bir sorgu çarkının ortasında bulacağını hiç düşünmeden. Sorgucular 'şimdiye değin 2 bin kişiyi sorguladıklarını, asıl amaçlarının olaylara istemeyerek karışmış olanların ayıklanması olduğunu' söylüyorlardı. İşlerinin bir 'vicdan işi' olduğunu belirterek 'doğruyu söylemesini' istediler Çetin'den. Çetin'in doğruyu söylemesi bir işe yaramadı. Bir süre sonra da Çetin'e eşini ve bir süre sonra doğacak çocuğunu düşündürmeyi başardılar, önüne '1973 ve 1976 devresinin öğrenci künye defterini, 1979, 80 ve 81 devresini ve fakültede okuyan askeri öğrenci albümlerini' koydular. O da tek tek anlattı.

Harp Okulu'nun arkasındaki bir mahallede yazılama yaptıklarını söyleyip, birden çok eylemle suçluyorlardı. Harp Okulu'nun arkasındaki mahalle, 12 Eylül'den sonra, kentsel gelişim planları gerekçe gösterilerek haritadan silindi. Çetin'in yaşadıkları tüm yaşamı boyunca silinmeyecek izler bıraktı ama:

"Birkaç gün sonra ağabeyimin de gözaltına alındığını söylediklerinde, kendim gibi suçsuz birçok kişiyi yaktığımı düşündüm. Birçok kişiyi mutsuz edeceğimi anlayınca paniğe kapıldım. Kendimi aşağılık, insanlık dışı biri olarak görmeye başladım. Her sorguya inişimde, anlattıklarımın yalan olduğunu söylediğimde, vicdan azabı çektiğime, korktuğuma veriyorlar ve tekrar kabul ettiriyorlardı. Kafayı üşütecek hale gelmiştim.

Odama çıktım. Doğruyu, onlara yüz yüze anlatamadığımdan, intihar etmeli ve kanımla duvara yazmalıydım. 28 Mayıs gecesi diş macunu tüpü ile bileğimi kestim. Fakat fazla derin kesemedim. Beceremeyince daha çok paniğe kapıldım. 29 Mayıs gecesi ampulü kırarak cam parçası ile aynı bileğimi yeniden kestim. Yine yeteri kadar derin kesemedim. Sabahı bekledim. Görevliler çorbayı getirdikten ve tabağı aldıktan sonra

[159] Aynı dava sanıklarından Çetin Anık'ın 13.3.1984 tarihli ifadesi. Anık'ın intihar olayı ile ilgili; Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı'nın 24.10.1983 tarih 1983/373 esas, 1933/1C4 karar sayılı kovuşturmaya yer olmadığı kararı ile KKK Askeri Savcılığı'nın 6.2.1984 tarih 1984/4 esas, 1984/1 karar sayılı yetkisizlik kararı da bulunuyor.

12.00'ye kadar vaktim olduğunu düşündüm. Ortaya çıkan damarı deldim. Tıkanınca kopardım, o da tıkanınca bir başkasını buldum ve kopardım. O da tıkandı. Akan kan, beni halsizleştirmişti ama öldürmesi imkânsızdı. Atardamarlar aklıma geldi. Parmağımla nabzımın en kuvvetli duyulan yerini camla 1,5-2 cm derinlikte kestim. Oradan fışkıran kan akmaya başladı. Bir saate yakın aktı ama atardamarı bulamadığımı anladım. Pıhtılar akmayı önleyince, parmağımla pıhtıları temizleyip kanın yeniden akmasını sağlıyordum. Duvara kanımla 'Bütün eylemler yalan, başka eylem yok inanın' diye yazdım. Daha sonra bayılmışım.

GATA'ya kaldırdılar. Bileğime 6, koluma ise 3 dikiş atıldı. Askeri savcı tarafından ifadem alındı. Yalan bir sürü eylem kabul ettiğimi ve korktuğum için sadece manevi baskı yaptıklarını, suçsuz birçok kişiyi suçlamış olduğumu, vicdan azabı duyduğumu, o yüzden intihar ettiğimi söyledim.

İki gün sonra İstihbarat Okulu'na götürüldüm. Artık sakinleştiricilerle ayakta duruyordum. Ayağa kalkabilecek hale geldiğimde eksik kalan yer göstermelerini tamamlattılar. Daha sonra el yazma ifadelerimi daktilo ettirerek imzalattılar, intihardan hiç söz etmiyorlardı."[160]

Geride bırakılan dönemde söz edilmeyen, söz edilemeyen benzeri birçok olay yaşandı.

Örgüt nedir diye soruyorum

Örgüt denilince, edebiyat öğretmeni Hami Karslı'nın Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde söyledikleri akluna geliyor:

> "İtiraf etmeliyim ki, gözaltına alındığım 9 Eylül 1985 gününden bu yana 109 gündür, kendi kendime hep 'örgüt nedir?' sorusunu soruyorum.
> Bu dilin öğretmeniyim, 'örgüt' sözcüğünün anlamını biliyorum. Ortak bir amaç ya da eylemi gerçekleştirmek için bir araya gelmiş kurumların ya da kişilerin oluşturduğu birlik, teşkilat, teşekküldür örgüt. Veya bir kuruluşa bağlı alt bölümlerin tümüdür.

[160] Aynı dava sanıklarından Cevdet Akgün, da geçirdiği bir bunalım nedeniyle GATA (Gülhane Askeri Tıp Akademisi) hastanesinde tedavi gördü.

Savcı, beni, cürüm işlemek için kurulan bir 'Teşekkülün' sevk ve idarecisi olarak suçluyor. Ama ben şu anda karşınızda tek kişi olarak duruyorum.
Yurdumuzda yıllardır birçok yasadışı ve yasa içi örgütler yargılandı, özellikle 12 Eylül'den sonra, bu örgütlerin yüzlerce elemanı yakalandı, sorguları yapıldı, yargıç önüne çıkarıldı. Soruyorum sizlere, TKP'den veya başka bir örgütten tek bir kişi Hami Karslı adından söz etti mi?
Emekliliğine üç ay kalan, yirmi beş yıllık başarılı bir öğretmen, neden 18 gün emniyette beton zeminli daracık bir hücrede işkence görmüştür? Neden 109 gündür özgürlüğünden yoksun yaşamaktadır. Bu sorulara verilecek yanıtlar, bu davanın ne kadar gülünç, ne kadar ibret verici ve ülkemizdeki sorgulama yöntemi bakımından ne kadar düşündürücü olduğunu ortaya koyacaktır."

Hami Karslı'yı özgürlüğünden yoksun kılan, ona acı çektiren olay neydi? Mahkemede görülen dava neydi? Nasıl başlamıştı?

Yaşları 15-16 civarındaki iki yoksul öğrenci, okudukları okuldan yabancı dil laboratuvarındaki kulaklıkları çalarak satmak istiyorlardı. Ancak, polis bu çocukları yakalıyor. Evlerinde arama yapıyor. El yazması dergimsi bir yayın, lastik bir kaşe, piyasada serbestçe satılan türkü bantları ve birkaç kitap buluyorlar. Polis, tamamen çocukça bir hevesle hazırlandığı ortada bulunan bu yayını kimin çıkardığını soruyor.

Çocuklar 'kendilerinin çıkardıklarını' söylüyorlar. Polisler buna inanmıyorlar. Çocuklara işkence yapmaya başlıyorlar. Elektrik veriyorlar. Çocuklar kurtuluşu, kendilerine yakın bildikleri bir öğretmenin adını verme yolunda buluyorlar.

Öğretmen birtakım yakınları ve arkadaşlarıyla beraber gözaltına alınıyor. Sonra işkence faslı başlıyor. Öğretmen, yapılan tüm işkencelere, aşağılamalara karşın, hiçbir suçlamayı kabul etmiyor. En ağır işkencelere bile direniyor. Bu direncini, kendisine işkence yapan polislerle birlikte ifadesini alan ve kendisini aşağılayıp hakaret eden DGM Savcısı karşısında da sürdürüyor.

Sonunda çıkarıldığı sorgu yargıcının karşısında, yine işkence altında ifadeleri alınan birkaç yakınıyla beraber tutuklanıyor. Kendisi dışında

tutuklular verdikleri itiraz dilekçeleriyle tek tek salıveriliyorlar. Hami Karslı ise, özgürlüğünü yitirişinin 109. gününü dolduruyordu.

Yargılanıp aklandığı DGM'nin duruşma tutanaklarından yirmi beş yıllık edebiyat öğretmeni Hami Karslı'nın çok acılar çektiği anlaşılıyordu:

"Sesinden kendisini hemen tanıdığım, şivesi bozuk bir polis memuru, beni yumruklayarak, kelime-i şahadet getirmemi istiyor, başka bir polis sigarasının ateşli külünü sağ kulağımın içine silkeliyor, bir polis ağzında biriktirdiği balgamlı tükürüğünü yüzüme tükürüyor, başka bir polis memuru da, arkamdaki masanın üzerine çıkarak, iki ayrı çaydanlıktan kafama su döküyordu. Çaydanlıkların biri kaynar, biri de soğuk su ile doluydu. İkinci tim odasının bulunduğu dar koridorun ucunda bir çay ocağı vardı. Hücrelerin temizliğini yapan, Erzurumlu, saçları hafif dökülmüş 30 yaş civarında birisi bu ocakta çay çapıyordu. Kaynar suyu o adamla getirtmişlerdi.

Şu anda hâlâ, yüzümden çeneme doğru akan balgamlı tükürüğü, beynimi yakan, beni delirten sıcak ve soğuk suyun başımdan sırtıma akışını ve sandalyede göllenişini hissediyorum. Şivesi bozuk polis, 'Ulan, daha sana neler yapacağız. Buraya karını ve bebeni getireceğiz. Gözünün önünde bebeni yastık yapıp .....' diye bağırıyordu. Bu işkence ne kadar sürdü bilemiyorum. Zaman mefhumunu yitirmiştim. Emniyette kaldığım on sekiz gün boyunca gündüz ve geceyi birbirinden ayıramıyordum. İlk gün üstümde ne varsa, bu arada saatimi de almışlardı. Emniyet'te 18 gün kaldığımı, DGM'ye getirildiğimde, tarihin 26 Eylül 1985 olduğu söyleninceye hesapladım.

Ben, bana yapılan işkencelerden olduğu kadar, başkalarına yapılan işkencelerden ve hücreme gelen canhıraş feryatlardan da rahatsız oluyordum. Örneğin, bir baba-oğul getirmişlerdi silah soruyorlardı. 11 numaralı hücremin ufak demir kapağının yarım santimlik aralığından; o ihtiyar adamla, eli coplu, kısa kol gömlekli, burnundan soluyan sert bakışlı işkenceci polisi gördüm. İhtiyar çırılçıplaktı. Daha sonra baba-oğulu, cezaevinde gördüm. Orada anlattılar: Polisler ikisini de çırılçıplak soymuşlar, sonra yaşlı babayı yüzükoyun yere yatırarak oğluna 'Hadi babana tecavüz et' demişler. Oğlu reddedince de yaşlı adamın makadına cop sokmuş-

lar. Bu yaşlı adam Kangal'ın Çetinkaya bucağına bağlı Bulak köyünden Hasan Şenyurt'tur.[161]

16 yaşındaki öğrenci Adil Yıldız'a ne gibi işkenceler yapıldığını bilmiyorum. Kendisi, mahkemenizde 'elektrik verildiğini' söyledi. Şuna inanıyorum ki eğer o çocuğa işkence yapılmasaydı, böyle bir dava hiç olmayacaktı."

Yanıt önceden verilmişti

Hami Karslı'nın savunmasının bir yerinde yönelttiği soru, duruşmadaki herkesi uzun uzun düşündürdü:

"Ben ve benimle beraber yargılanan veya yargılanmayıp serbest bırakılan on kişi gerek emniyette, gerekse bu mahkemede hep TKP'li olarak sorgulandı, yargılandı. Bu, hangi ölçüye göre saptandı? Biz hangi somut verilere göre TKP'li ilan edilip, fişlendik? Neden TSİP'li, TİP'li, Dev-Yol'cu veya başka bir örgütten değil de TKP'liyiz? Bu sorunun yanıtını ben veremiyorum"

Bu sorunun yanıtı, bir başka davanın üç yıl kadar süren yargılama aşamasında, avukat savunması sırasında, sanki çok daha önceden verilmişti:[162]

"Tarihsel akışı içinde, ülkemizin yaşadığı önemli sosyoekonomik ve politik olayları ana hatlarıyla ele alarak 'olağanüstü döneme gelişin başlıca nedenlerini' özetlemeye çalıştık. Bütün bunlar; kimi çevrelerin ileri sürdükleri gibi, terörün kaynağının işçi ücretleri, grevler ya da üniversiteler olmadığını, terörün uygulanagelen ekonomik ve sosyal politikaların çıkmazından kaynaklandığını, bu konuda emperyalist odaklarla iç odakların ittifak halinde bulunduğunu göstermektedir.

Toplumsal sorunların, ekonomik çıkmazların sorumluları halk değilken, halkın siyasal partileri, sendikaları, demokratik meslek kuruluşları, kadın ya da gençlik örgütleri, 1961 Anayasası'nda belirtilen temel hak ve özgürlüklerini kullanan demokrasinin bu vazgeçilmez unsurları terörün

[161] Olay, 7 Kasım 1985 tarihinde Altındağ 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nde Hasan Zeki ve Takı Şenyurt tarafından anlatılarak tutanaklara geçirildi.

[162] 213 sanıklı Ankara TKP davasının Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 2 No.lu Mahkemesi'nde 26 Haziran 1981 tarihinde yapılan avukat savunması.

can düşmanı iken ve teröre kurban verirken, sanki terörün sorumlusu imiş gibi gösterildiler.

Ülkedeki ekonomik bunalımdan, yönetimdeki 'etkinliğini' arttırarak çıkmak isteyen tekelci sermaye, uygulanan ekonomik politikayı 'alternatifsiz' olarak sundu. Oysa bu konuda doğru olan, uygulanan ekonomi politikasının alternatifinin bulunmadığı değil, bu alternatiflerin açıklanmasına, işkencelerle, yapay davalarla yanıt verilmesidir.

Tekelci sermaye; demokratik hak ve özgürlerin, kitlelerin elinden alınması, susturulması için, kendi gizli-açık örgütleri, kuruluşları, güçlü basın-yayın araçları ile saldırıya geçti. Bu çevrelere yakın bir gazete bu davanın hazırlık aşaması sırasında yürürlükteki tüm yasa ve kuralları hiçe sayarak sözümona, örgütsel şemalar ve listeler yayınlamaya başladı. Ve emniyet tutanakları günlerce baş sayfalarda fotoğraflarla tefrika edildi.

Aynı yöntemlerle hedef gösterilen halkın siyasal partileri, sendikalar, herhangi bir partiye üye olmayıp da demokratik hak ve özgürlüklerini tek başlarına ya da toplu olarak kullanmış kimseler, dernek mensupları, demokratik kitle örgütü üyeleri sendikacılar yapay davalarla suçlu gösterilmeye başladılar. En temel insan hakkı olan yaşama hakkı tehdit edilip, kimi kez yok edilerek elde edilen sözümona ifadelerle yargı organları nezdinde davalar açıldı.

Şimdi bir başka açıdan 12 Eylül'e gelinmesine neden olarak gösterilen terörün, kaynakları ve davamızla ilintisi yönünden üzerinde durmak istiyoruz. Bu nedenle de terör olgusunun kaynaklarını açıklayan bir iki belgeyi anımsatmakta yarar görüyoruz. Amerikan Rockfeller Vakfı'nın Türkiye raporunda, henüz ülkemizde 'anarşi olayları' olarak nitelenen olaylar yokken, daha İSO'larda şöyle deniliyordu:

'Bizim güvenliğimizi sadece açık saldırılar tehdit etmiyor. Bu açık saldırıların yanında, ondan daha tehlikeli, fakat saldırı görünümünde olmayan başka cins tehditler de vardır. Bu tehditler, içerden yapılmak istenen değiştirme ve dönüşümlerdir. Bu maskeli saldırılar bazen iç harp şeklinde, bazen ihtilalcı hareketler şeklinde, bazen de demokratik akımlar ve reform hareketi biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Bizim amacımız, bu ve buna benzer akımları önlemek olmalıdır. Bu akımlar, dikkatleri üzerine

çekecek dereceye geldiklerinde, o vakit bizim izlememiz gereken iki yol vardır. Gerek bizim gerekse komünist olmayan diğer dünya devletlerinin güvenliğini sağlamak için, yerel kuvvetler ve akımlar tarafından sıkışık durumda bırakılmış dost hükümet ve rejimlere silahlı yardımlar yapmak zorunluluğunu duymalıyız. Bu zorunluluklarla yapılacak olan, askeri müdahale ne klasik askeri stratejiye uymakta, ne de geleneksel diplomatik müdahaleye benzemektedir. Bu askeri müdahalenin, kendine özgü bir biçimi ve niteliği vardır.' (M. Fahri, Amerikan Harp Doktrinleri)

İşte geri bırakılmış ülkelerdeki reform hareketlerini, Amerikan emperyalizmi için tehlike sayan, ulusal kurtuluş savaşlarını bile komünist hareket olarak niteleyerek, bunları ezmeyi ilke olarak kabul eden ünlü Johnson doktrini bu düşünce ve amaçlara dayandırılmıştır. Bu doktrinin ünlü kuramcılarından Prof. Rostow'a göre, bütün ulusal kurtuluş hareketleri komünist olmaya mahkûmdur. Bu sebeple ezilmelidir. Bunların önlenmesi ABD'nin dünya yüzünde duruma el koyabilmesine bağlıdır.

Ayaklanmalar, Bastırma Hareketleri, Teori ve Tatbikatı adlı kitabında David Galula adlı bir CIA görevlisi de şöyle demektedir:

'Türkiye'de halk iktidarı kurulması ve halkın bilinçlenmesine yönelik çabalar, dolaylı saldırı sayılır elbet. Dolaylı saldırıları önlemek de ABD için görev sayılır. Dünyanın doğu ve batı diye ayrıldığı bir dönemde, ABD bu tür eylemlere seyirci kalamaz.

Şuursuz terörizme başvurulmalıdır. Şuursuz terörizmden maksat ayaklanma hareketleri ve sebepleri için fazla ilgi toplamak ve halkın dikkati bir tarafa çekildikten sonra gizli olarak bulunan tarafları cezbetmektir. Bu da gelişigüzel yapılan terör hareketleri ile bombaların patlaması, yangın çıkarılması ve suikastlar yapılması ile mümkün olur.

Ülkenin çeşitli yerlerinde, halkla en yakın teması olan küçük rütbeli hükümet memurlarını, polis, belediye başkanı, öğretmen gibi insanları öldürerek terörizm sürdürülür.

Ayaklanmayı bastırmakla görevli kuvvetlerin bir liderleri bulunduğu gibi, bunlar da halk arasından muharip kimseleri bulmalıdırlar. Bulunan muharip kimseleri bir arada tutabilmek için, bu liderlerin yardımına, desteğine ve bir siyasi partinin rehberliğine ihtiyaçları vardır."

Sabaha ulaşma isteği

İşkence görenlerin ortak bir yanı var. İster özgür olsunlar ister tutsak; o acılardan uzaklaştıktan sonra haklı olarak bir daha yinelemek istemiyorlar o günleri. İşkencede geçen zaman, duran zamanyok artık onlar için. Tanık olanlar biliyor, cezaevinde "cürmünden olan" çok yakın birkaç kişiye ayrıntılar anlatılıyor. Mahkemede yarım yamalak söz ediliyor. Çoğu kez anlatmaktan rahatsızlık duyulduğu söylenip özetle geçiliyor. Cezaevinin kapısı aralandıktan, özgürlük geldikten sonra da unutulmak isteniyor.

Bu konuda yeniden sorgulanmaktan korkuluyor. Yöneltilen her soru onları yeniden bir yerlere götürüyor. Kaçınılmaz olarak işkenceci cellatların ellerine sürüklüyor. En temel insan haklarından olan yaşama hakkının, sorgusuz sualsiz elinden alınabileceği gerçeğiyle korkutulmuş, ürkütülmüş binlerce insan aramızda dolaşıyor. Onlar yaşama hakkı ellerinden alınan yüzlerce insandan daha büyük zorluklarla karşı karşıya aslında. Her günü bir baştan bir başa yeniden yaşamak zorundalar.

Tanımlanamayan ama en korkunç işkence belki de bu. Kendi yüzüne bakmaktan çekinen insanlarla, onların acılarını paylaşamadan, onların kinlerini, hesaplaşma duygularını ölçemeden birlikte yaşamak.

Onun, işkenceyi en yalın, en güzel anlatanlardan biri olduğunu duydum. Cezaevinden mahkemeye ulaştırılmayan yetmiş beş sayfa dilekçesini okuyan bir koğuş arkadaşı 'Hepimizin hikâyesini o yaşamıştı sanki' diye özetlemişti anlatım yeteneğini.

Günlerce, haftalarca aradım. Telefonla konuştuk ilkin, ürkekliğini sezemedim sesinden. "Gazeteye gel" dedim; ya da eve. Telefon numaraları alınıp verildi. "Görüşürüz, ararım" dedi. Aradan çok zaman geçti. Bir gün çat kapı. Gözlüklerinin arkasına saklanmış, genç bir kız. "Güvensizlik mi?" diye sordum, "Önlem" dedi. "Aranıyor musun?" dedim.

Yargılandığını söyledi. Oradan buradan konuştuk önce. Ne istediğimi sordu. Birkaç soru ile özetledim isteklerimi. Her soru, bir gerginlik yarattı yüzünde, sesinde; her soru belli ki onu bir yerlere götürdü. "Ben anlatacağım, siz de yazacaksınız öyle mi?" dedi. "Evet" dedim. "Sorular olacak mı?" dedi. "Evet" dedim. Başka bir yöntem bulmak gerektiğini söyledi.

Sorulardan sıkılıyordu. Gece yarısına dek dönmedik bir daha o konuya.

Bir gün yine çat kapı. "Hazırım" dedi konuşmaya: Başlangıçlar farklı olabiliyordu. Gözaltına alınma biçimi yani. Kimi evde, kimi sokakta. O anda, duyguların farklı olduğu gibi. Gidilen yerde, yaşanacaklar üç aşağı beş yukarı aynıydı oysa. Az ya da çok işkenceden geçiyorlardı insanlar orada. Bir gün konuk olmak bile, işkenceydi. İşkence sonrası insanları görmek, onlarla aynı havayı solumak bile. "Kokusunu duyuyorum hâlâ" dedi şube koridorlarının. Kan ve dışkı, irin kokusu yerleşiyordu insanın burnuna, işkence sözcüğünü ne zaman duysa, o koku geliyordu burnuna.

İşkenceyi yaşamadan anlayabilmek zordu. Yaşandığı gibi anlatabilmek de zordu, işkencede direnmeyi ya da çözülmeyi anlamak da. En zor olanı ise, insanı insanlıktan çıkarmak için her tür yönteme başvurulan o yerde, kendi değerlerini korumaktı. İnsan değerlerini korumak yani.

İşkence odasını anlatmaya başladı. Gözleri hep uzaktaydı. "Orası, insanın kendisini o ana dek tanıyamadığı, yaşamasa belki hiçbir zaman tanıyamayacağı tek yer. Orada taş gerçekten sert, ateş gerçekten yakıcı" dedi. Acının doruğunda, yaşam bir yanında, ölüm bir yanında; korkaklığı cesareti birlikte yaşamanın zıtlığını anlattı. "Yüzlerce insanca duygunun, yüzlerce acının bileşkesinde yaşamak çok zordu" dedi. İşkence odasını anlatmayı sürdüremedi. Sustu. Gitti.

Bir zaman sonra yeniden geldi. "Yazdım" dedi. "Yaşadıklarım mı, beynime kazıdıklarım mı ayıramıyorum" dedi. Önümde bir tomar kâğıt duruyordu. Okumaya başladım. "Okuma" dedi; "Ben buradayken okuma." İki bardak çay, bir sigara içip gitti. Ve beni bir daha hiç aramadı:

"Bir kış günü başlayan şube konukluğum, birkaç şubede sürdü. İlk gözaltı yerim İstanbul'du. Polisler başka emniyetlere gideceğimi biliyorlardı. 'Orada öter gelirsen, öldürürüz seni' diye başka şubelere uğurlamıyordum. Onlara göre 'ötmemiştim'. İstanbul polisinin öttüremediğini bir başka emniyet öttürürse prestijleri sarsılacaktı. 'Ötmem' dedim söz verdim ve arabaya bindim.

Kendimi eğlendirmem gerektiğinde, hep yakalanışımı anlatıyorum kendi kendime. Rejisör bağırıyor: 'Ve kapı açıldı.' Sahne bir. Çekim bir. O kadar çok ki. Evim her basıldığında aynı şeyleri hissediyorum. Senaryo,

sahne, çekim, kamera. Koca bir 'Bitti çanı' çalıyor yüreğimde. Otobüse binerken bile telaşlıyım, bakkaldan bir paket sigara isterken de. Ama bu adamlar ellerinde silah, ağızlarında küfürlerle eve dolmuyorlar mı? Tekme tokat vurmuyorlar mı, soğukkanlı biri olup çıkıyorum. Evi talan ediyorlar. Dağılanları hiçbir zaman, zamanında toplayamadım.

İlle de küpelerim diyorum. Küpelerimin derdindeyim. Kulağımdaki küpelerin. Bir kızın küpesini çekerek kulağını yırttıklarını duymuştum. Kulağı küpeli kızlara, küpelerinden elektrik veriyorlardı. Ellerim kulaklarımda küpelerimi çıkarmaya uğraşıyorum. Olmuyor. Ayna gerek. Alışkın değilim, çünkü on gün önce kulaklarımı deldirip küpe takmıştım. Arka odadan çağırdılar, çok sevindim aynalı odaya gideceğim için. "Aynaya bakabilir miyim?" diye sorunca şaşırdılar. "Bak, bakalım" diyor biri. Silahlı iki koca adamın arasında küpelerimi çıkarıp rahatlıyorum.

Dört yıldır aranmanın verdiği güçle, bir ara kaçmayı düşünüyorum. Düşünmemle birlikte, tekmeler, yumruklar. Acı duymuyorum, düşüncemi okuyacak kadar duyarlı polisler arasında acı duymanın da bir bedeli olmalı diye düşünüp, acıları erteliyorum. Şubeye girerken yüzümdeki kanları silip öyle çıkarıyorlar büyüklerinin karşısına. Yine de soruyor, sesini sonraları birçok kez duyacağım bir polis 'Ne oldu buna?' Dört kez kaçmaya kalktığım yalanına inanıyor gözüküyor. 'Kaçmak ha, o eskidendi' diyor. 5-10 dakika sonra işkence odasındayım.

Soyunup soyunmama mücadelesi ne kadar sürdü anımsamıyorum. Ama bir süre sonra çıplaktım. Ben soyunmadım, onlar soydular. Soymaya uğraşırlarken, başımı duvara öyle çok vurdular ki beynimin varlığını ve uyuştuğunu hissettim. Bir tahta banka yatırıldım. Ayaklarımdan ve gövdemden kayışlarla bağladılar. Kablolar önce ayak ve el küçük parmağıma bağlandı. Üzerime soğuk su boca edildi. 'Çevir' sesini duydum sonra. R'yi uzatarak 'çevirrr...'

Bunca acı çekmenin tek sorumlusu o diye düşünüyorum. Küpeleri akıl edip kolumdaki metal saati akıl edemememe kızıyorum. Kemiklerim ayrılıyor birbirinden, bağırıyorum, sesimi tanıyamıyorum. Göz bağım kayıyor. Karga burunlu, gözlüklü biri manyetoyu çeviriyor. Dişlerinin pisliği ile anımsanabilecek biri. Gülmek isteyip de gülemeyen bir hali

var. Ötekiler kahkaha atıyorlar. Elimdeki kabloyu çıkarıyorlar, insan vücudunun bilinen her yerinde geziyor kablo. En kötüsü şakaklar. Yıldızları cidden görüyor insan. 'Başımı neden tutuyorlar, kopmasın diye mi?' diye düşünüyorum. 'Saçlarım dimdik oldu mu?' diye düşünüyorum. Gülmek geliyor içimden. Kaldırıyorlar. Giyiniyorum.

Fiskeler balyoz gibi

'Bu başlangıç' diyorlar, git, sana akşam yediye kadar müddet. Saat yedi olunca onları çağırıp 'her şeyi anlatacağım' demezsem asıl muamelenin ondan sonra başlayacağını söylüyorlar. Pislik içindeyim. Elektrikle insan iç organlarının denetimini yitiriyor, idrar ve dışkı boşalımı irade dışı oluyor. Kokuyor olmalıyım. Bir sandalyenin üstüne oturtuluyorum. Gözümün açılmayacağını buyuruyor biri. Nerdeyim? Benden başka kimler var? Polislerin konuşmalarını duyuyorum sadece. Çevrilmiş olduğumun telaşına kapılmak üzereyken 'Tuvalete gidebilir miyim?' diyor bir kız. Derinlerden gelen bir ses. 'Ne de çok işiyorsunuz' tümcesiyle başlıyor küfürler. Ardından 'Hadi, ikişer ikişer' diyor. Gözbağını yeri görecek kadar gevşetiliyor. İkişer ikişer yürümeye başlıyoruz. Bir haşpapi görüyorum yerde, gri, içindeki ayakları zor taşıyor. Bir el değiyor elime, yakalayıp sıkıyor. Sıcacık. Geri döndüğümüzde, sonunda tokat yemek olsa da, başımı tavana doğru kaldırıp odanın içine bakıyorum. Kimse ses çıkarmıyor. Yedi kız var benden başka. Gülümsüyorlar baktığımı anlayınca. Ben de gülüyorum onlara. "Arkadaş açtır" diyor biri. Sürekli başımızda dikilen polis "Aç mısın kız?" diyor. "Değilim" deyince "Aç olsan da sana yemek yok" diyor. Saati merak ediyorum. Soruyorum. Polis gitmiş. Üç saatim var daha, haber verecekler yediye doğru. Yediye çeyrek var. Saat yedi ve saat yediyi iki geçiyor. Son aldığım saat ayarı bu oldu. Koşar gibi gelen ayak sesleri. Üzerime atlıyorlar. Tekme tokat sürüklenerek götürülüyorum. "Niye çağırmadın bizi" diye bir süre kaba dayak yiyorum. Gözbağlarımı sıkıştırmayı unuttular. Yeri görüyorum. Çatlak ve yer yer oyukları olan pis bir zemin. Çatlak ve oyuklar boz bulanık sularla dolu. Aynı pis koku. Kalın kalaslar ve ipler var. 'Soyunmam' diye diretiyorum. Çıplağım yine. Yere yatırılıyorum. İki kalasın arasına, kollarım ve bacaklarım olabildiğince açık, bağlanıyorum. Kalasları birbirinden ayırarak vü-

cudumu geriyorlar. Kablolardan biri sağ ayağımda yine. Öteki gezintiye çıkıyor vücudumun her yerinde. Yerden fırladıkça, boğazıma ayakları ile basıyorlar. Kova kova su döküyorlar. Üstüne üstlük çişi gelen üzerime işiyor. Kusmaya başlıyorum, kusmuk boğazıma kaçıyor, arasına geri-ldiğim kalaslarla birlikte doğrultuluyorum. Öğürme nöbetim geçinceye kadar. Ne kadar kalabalıklar. Eğleniyorlar. Bayılmak istiyorum. Elimde değil, bayılamıyorum. Ölmeyi istemek zayıflık mı diye düşünüyorum? Değil. Hem de çok insanca. Kaldırıp yine kendileri giydiriyor. Giyinip soyunmaktan bıktım.

Bir sıcaklık çarpıyor yüzüme. Gözlerimi açıyorlar, 'Isın' diyor biri. 'Kötü hırpalamışlar.' Çevremde dolaşıyor. 'Kendi kendinize yapıyorsunuz siz. Söyleseniz olmaz mı?' diyor. Kapkara bir adam, yüzü çopur. Daktilosunun başına oturuyor, tıkır tıkır yazmaya başlıyor. Beynim delinecek gibi oluyor. Daktilonun sesinden. Su istiyorum, getiriyor. Bir daha. Yine getiriyor. Çıkarıyorum hepsini. 'Sabah mı oldu?' diyorum. 'Evet' diyor. Bütün gece orada mıydım diye düşünüyorum. 'Evet' diyor. Acıdığını, dayanamadığını söylüyor. 'Öyleyse yazma biraz' diyorum. 'Neyi' diyor. Daktiloyu gösteriyorum. 'Niye?' diyor. 'Başıma vuruyor gibi oluyorsun tuşlara dokununca' diyorum. Anlamıyor. 'Ben mi' diye soruyor. Anlamadığı belli ama yazmıyor artık. Bana bakıyor öteki. Yanıma sokuluyor, başıma fiskeler vurmaya başlıyor.

Kapı vuruluyor. Dışarıdan bir ses gözümün bağlanmasını istiyor, içeri girenler ayağa kalkmamı söylüyorlar. Kalkamıyorum. Saçımdan tutup yere yuvarlıyorlar. Biri tekmelemeye başlıyor. 'Oturtun' diye kükrüyor biri. Yanıma sokuluyor, başıma fiskeler vurmaya başlıyor. Aynı yere. Sorgu sürüyor. Fiskeler balyoz gibi gelmeye başlıyor. İstediğim oluyor. Ayıldığımda kolumda bir tansiyon aleti. Başımdaki insan 'Aç bu, bir şeyler yedirin' diyor. 'Doktorsanız' demek geliyor içimden. Ağzımdan bir tek sözcük bile çıkmıyor.

Biri kolumdan tutuyor, yine bir yerlere gidiyoruz. Kulağıma iğrenç şeyler fısıldıyor. Yürümek için ona yaslanmak zorunda olmamdan yararlanmak istiyor, itiyorum kalan gücümle. O da beni itiyor. Yere düşüyorum, sürüklenerek götürülüyorum. 'İyilikten de anlamaz bunlar' diye homur-

danıyor. Başka birisi 'Utan' diyor yerde sürükleyene. Kaldırıyor, destek olup yürütüyor.

Bir sandalyede oturuyorum. Neredeyim? Benden başka kimler var? Bilmiyorum. Kızların yanı mı yine? Burnuma o koku geliyor. İşkence kokusu. Bizim kokumuz yani.

Öksürüyor birileri. Erkek sesi. Ben de öksürüyorum. İki kişi öksürüyor hemen. Ben de. Onlar da. Öksürmeyi sürdürüyoruz karşılıklı. Bağıran çağıran yok. Göz bağımda iğne ucu kadar bir delik keşfediyorum. Serçe parmağım, hep onlara hizmet edecek değil ya. Oynaya oynaya genişletiyorum deliği. Küçük bir odadayız. Üç bankta üç erkek, üçünün de gözü bağlı. Tam karşımdaki gözbağını kaldırıp bana bakıyor. El sallıyorum. Gülüyor. Gülüyorum. Polis yok ama arada bir kapıdan uzatıyorlar başlarını. Konuşmak olanaksız. Parmağı ile havaya yazmaya başlıyor tam karşımda duran. Tarihi öğreniyorum önce. Sayfaları dolduracak kadar yazıyor. Dünyaya açılıyorum parmak uçlarıyla. Sanki kucaklaşıyoruz: 'İyi misin, evet, ya sen ben de, hepimiz iyiyiz.' Bir çığlık sesi bozuyor sessiz sohbeti, ilk kez duyuyorum işkence sesini. Burnuma yerleşen o kokuya bir de ses ekleniyor. Bu sesi duymak işkenceyi özletiyor insana. İşkenceden daha zor. İşkenceyi beklemekten de. İsyanın pekiştiği bir nokta, o sesle birlikte yaşamak. Yerinde olmak duygusu kaplıyor insanı, işkenceyi beklemenin zorluğunda, korku etken, işkencede yaşanacakların ne olduğunu bir kez gösterdikten sonra, bekleme psikolojisine sokuyorlar. O gerilimi yaşamaktansa olayın kendisini yaşamayı yeğler duruma getiriyorlar insanı. Başlamadan bitse dedirtiyorlar. İşkence gören birinin çığlıklarını, haykırışlarını dinlemenin zorluğu ise, korkuyu yok ediyor. Ama moral, acının doruğunda yaşatıyor insanı. Öldürüyor ya da elektriksiz, dayaksız bir köşede eriyor insan.

Emniyet'te geceler uzun ve çok zor. Bir de kış varsa. Soğuksa. İşkencenin ne zaman yapılacağı Emniyet Müdürü'nün çalışma saati anlayışına ve işkencecilerin keyfine kalmış bir uygulama. Daha sonra götürüleceğim Emniyet'te, İzmir'de, çalışma saatlerine uyuluyordu. Bu nedenle işkencesini yarıda kesen polisler bile vardı. 'Mesai bitti, dua et' deyip, evlerine dönerlerdi. Ama işkence genellikle gecenin karanlığında uygu-

lanıyordu çoğu yerde. Her yürekte sabaha ulaşma istemi çarpar dururdu. Sabah bir merhem gibidir, uzakta bir nokta gibidir hep. Sabaha doğru, seni ya da arkadaşını bırakırlar külçe gibi bankın üstüne, döndüğüne sevinirler, dönenlere sevinirsin. İşkenceye gidenlerle kalanlar arasında gizli bir ayrılık töreni vardır. Vedanın her zaman elvedaya dönüşebileceğini herkes çok iyi bilir. Gideni beklemek bunun için zor. Giden olmak her zaman daha kolay. Bir işkence gecesini sağ salim geride bırakmanın mutluluğunun bir benzeri daha olduğunu sanmıyorum. Espri bile yapan olur. Salt gövdesinin acısını duyduğu için elektrikten geçici felç geçiren birinden 'Felç olmaya övgüler' duyabilirsiniz. Birlikte gülünür."

Avazım içe döndü

"Uykusuzluk, soğuk ve açlık birbirine eklenince başlı başına bir işkence oluyor. Bu yöntem hemen herkese uygulanıyor. Geceleri uyumak istemiyorum. Çünkü tam dalmışken yaka paça işkenceye götürülmek hiç hoş değil. Aklı başında olmalı tezgâhta insanın. Gündüzleri fiskeli, fiskesiz sorgu nedeniyle uyumak olanaksız. Bir de, o radyoyu açmıyorlar mı sonuna dek. Düşünmeyi engellemek için diyorlar. Soğuk amansız bir düşman. Ne zaman sızsam, düşümde birileri üzerimi örtüyor. Annemin sesini duyuyorum yine 'Uyuyanın üstüne kar yağarmış' diyor. Sızmanın başka periyotları da var. Ne zaman sızsam sevdiklerimi görüyorum düşümde ve ne zaman sızsam rastlantı belki, belki de değil, yaka paça alınıp işkenceye götürülüyorum. Artık aç bırakılmıyorum ama yiyemiyorum. Kusuyorum. Boğazımdan geçen her lokmadan sonra, sonradan hesapladım ilk beş gün aç bırakılmışım. Bir tane karper, üç beş zeytin, ayran ve ekmek aldırabiliyoruz.

Ayranları yılbaşı kutlamasına sakladım. Saat tam 24'te 'En kötü günümüz böyle olsun' deyip ayranlarımızı kaldırıp, bir solukta içtik. 'En kötü gününüzü gösteririm' demiş olmalı ki, bir polis kapının yanında duran bir arkadaşın kelepçeli eline bir kablo değdirdi. Manyetosunu deniyormuş. 'Birazdan sıra senin' dedi. Arkadaşın zıplaması hepimizi güldürdü. Haykırışlarını dinlerken de gözyaşlarını saklayanlar çoğunluktaydı. Güldüğümüze çok kızdık.

İşkencede senaryonun aynı kalemden çıktığını, insan arkadaşları ile

konuştukça daha iyi anlıyor. Kurgu, değişik oluyor ama, örneğin benim kurgum şöyleydi. Alınıp götürülüyorum sorgu odasına. Tam işkence başlarken, 'Çekilin, bırakın kızı' diyerek biri geliyor. Tezgâhtan kalkıp kurtarıcının yanına gidiyorsun, başka bir odaya. Güzel güzel konuşmaya başlıyor, ikna edilmediğim ortaya çıkınca ikinci bir ses duyuluyor: 'Bunlar iyilikten anlamaz efendim.' Kurtarıcı odadan çıkarken dayak başlıyor. Askıya asılırken yeniden odaya giriyor kurtarıcı 'İzin aldım, bana 15 dakika süre verin, her şeyi anlatacak' diyor. Odada yine yalnız kalıyoruz. Bunun benim son şansım olduğunu söylüyor. 'Bitti her şey, bak, kimleri yakaladık, neleri ortaya çıkardık. Hadi ne olur konuş da canın yanmasın, acı çekme.' Çekip gidiyor. Bir başka ses, süremin yarım saate çıkarıldığını söylüyor. Kötü polis alıp götürüyor, iyi polis gelip kurtarıyor. Ve bu böyle sürüp gidiyor.

Benim yanımdan ailemin bulunduğu kente telefon ediyorlar. 'Onları da getirin, başka çare yok' dediklerinde, 'Yapabilirler mi?' diye düşünüyorum. Onları burada düşünmek bile yetiyor insana. Günlerce hep ailemden biri ile karşılaşmak üzere giriyorum işkence odasına.

Bazı geceler sabaha dek bıkıp usanmadan küfür seansları oluyordu. Cinsellikle ilgili tüm bilgilerin ortaya döküldüğü bu seanslarda zaman zaman çalıp oynatmaya dek varan istekler oluyordu.

Zaman zaman tartışmak için götürülüyordum. İyi eğitim gördüğü kolayca anlaşılan biri, benimle teorik konularda tartışmak istiyordu. Tartışmaların amacının, bir süre sonra, kendilerine yardımcı olacak ipuçları ele geçirmek olduğunu hemen anlıyorsunuz. Tartışmaların sonu, hep işkence odasına yolculukla noktalanıyordu.

Senaryonun en korkunç yanı, öldürülmeyi hak etmiş biri olarak, infazın yerine getirilmesiydi. Gece yarısı arabaya bindiriliyorum. Her iki yanımda polisler var. Ayağıma taş bağlanıyor ve ellerim arkadan kelepçeleniyorum. Denize atacaklarını söylüyorlar. Beş dakika süre tanıyorlar. Öldürürler mi diye düşünüyorum. Sorduklarını gerçekten bilmiyordum ama bilsem söyler miydim? Bu acılara, başkasını ortak edebilir, başkasını çağırabilir miydim? Dalga sesini ve denizin kokusunu duydum. 'Süre tamam' dediler ve ittiler gerçekten.

Hiçbir şey düşünemedim o an. Belki yarım metreden düştüm. Sert bir yerdi. Anımsayabildiğim bir tek kendi çığlıklarım var şimdi. Avaz avaz bağırıyordum. 'Delirdi' dediler. Korkum ve tüm korkular gitmişti, hiçbir korkunun olmadığı küçücük odamdan tüm dünyaya kafa tutuyordum. Kara yüzlü çopur adam, gözleri büyümüş beni izliyordu şaşkın şaşkın. Kapı açıldı 'Bitti mi?' diye sordu biri. Gözlerimden yaş akıyordu. Ama ben ağlamıyordum ki. Bağırmam bitti, avazım içe döndü. Sustum. Götürüp arkadaşlarımın yanına bıraktılar.

Sonra yeniden ekip otosuna bindiler. Bu kez cezaevine gidiyorlardı. Piknikten dönen yatılı kızlar gibi neşeliler. Gece yarısı, cezaevi kapısı dikildi karşılarına. Ürpertici sessizlik, geride bırakılan çığlıklardan daha güzel, 'Cezaevi ne de olsa' diye sevindiler.

Bayan polisin 'Soyunun' buyruğu ile irkiliyorlar. Soyunmanın sonu konusunda hiç iyi deneyleri yok. 'Aranmadan giremezsiniz' diyor polis. Sonra bir demir kapıdan bir demir kapıya giriyorlar. 'Bu kapılar nereye açılıyor?' sorusu boşlukta kalıyor. Bir kapı daha açılıyor, revirdeki doktor muayenesinden sonra, anahtarı çevriliyor. Cezaevindeki ilk kilit sesi. İç içe geçmiş iki oda, camları kırık. Yerde yataklar var 'Ranza bekliyorduk' diyen biri sessizliği bozuyor. Yargıca çıkıp tutuklanana dek orada kalmaları gerekiyor, ilk gecenin erken bastıran deliksiz uykusu, düşünmeyi önlüyordu. Soğuk, açlık, pislik vardı ama işkence beklentisi yoktu, işkence çığlığı yoktu en azından.

Gece yarısı büyük gürültüyle açılan kapının ardındaki polis 'Mülakata' diyor. Sabaha dek biri gidiyor, biri geliyor. Saat dokuza doğru olağanüstü bir şey gerçekleşiyor. Günlerdir düşünü kurduğu şey, mazgal açılıyor ve bir ses 'Çayy' diyor. Cezaevinin ilk çayını, son sigaraları ile süslüyorlar. Olacak iş değil gibi geliyor çay ve sigara. Saat 12.00'de yemek veriliyor. Tabak çatal yok, istiyorlar, bir iki tane veriliyor.

Akşamüzeri yerleri değiştiriliyor. Küçük küçük demir kapılarının aynı koridora açıldığı bir koğuş. 'İlk odamız daha güzeldi' dediğini duyuyor kadın polis, 'Oda moda yok burada, tecrittesiniz şimdi' diye düzeltiyor yanlışı. Yıkanmak nasıl bir şeydi diye düşünürken bir gün sonra banyo günü olduğunu da öğrenince hep birlikte kahkaha atıyorlar. 'Gülün, gü-

lün' diyor kadın polis. Karışmasa olmaz. Yan duvardan bir tıkırtı duyuyorlar. Duvara kulak dayama yöntemi ile konuşuluyor.

Geldiklerinden haberleri olduğunu ve onlar için şarkı söyleyeceklerini duyuyorlar duvarın arkasından. Ağızlarını duvara dayayanlar, kulaklarını duvara dayayanlara şarkı söylüyorlar. Üst katta da birileri var. Erkek onlar. Sonradan öğreniyorlar tecritte olduklarını, aynı havalandırmaya bakıyorlar. Onlar da türkü söylüyorlar.

10. gün savcılığa gitmek üzere eller arkadan kelepçeleniyorlar. Buz gibi bir araba, demir yığını. Tutuklu üç kız daha var arabada. Mahkemeye gidiyorlar. Arabanın mazgal deliği gibi pencerelerinden dışarıya bakmaya çalışıyorlar. Bir yıl sonra o da yapışacaktı o deliklere. Denizi, telefon kulübesini, insanları ve kedileri özleyince. Pencereden bakan bir kız şarkıya başladı. Tahliye şarkısıymış. Gözleri dolu dolu oluyor. Elleri ile burnunu silemediğinden, eğilip pantolonuna sürtüyor. Parlak bir iz. Ne ki, bir de o olsun.

Savcılık koridorunda, elleri önden kelepçeleniyor. Sorgu bitiyor. Tutuklama mahkemesi için 'Yarın' diyorlar. Savcılıktan çıkarken bir ayna görüyor. Bakmadan geçmek istiyor. Pişman oluyor sonra.

Bir gün sonra tutuklanıyor.

Metris'ten şubeye götürüldüğü günler, cezaevini özlüyor. Çayı, sigarayı, uykuyu ve sohbeti özlüyor. Metris'li oluyor bir süre sonra iyiden. Evi belliyor. Orada yaşayacakları nesnel olarak dehşet verici şeyler olsa da, kabul edecekti bu yaşamı bir süre sonra. Tavırsız değillerdi elbet.

Günü geldi, kimi 'Mazgal'dan aldı tahliye haberini. Kimine 'Koğuştan kız kaçırma' yöntemi ile bildirdiler tahliyesini. Pek azı ise duruşmada öğrenebildi, özgürlük haberini.

8. Bölüm
Hukuk okudular

Üyeler soru sormaya başladı

Genelkurmay Başkanlığı büyük toplantı salonunda 12 Eylül'den sonra ilk kez böyle bir kalabalık bir araya geliyordu. Askerler gizlemeye çalıştıkları sınav heyecanının baskısını küçük adımlarla oradan oraya koşuşturarak örtüyordu. Siviller meraklı bakışlarla salonun orta yerindeki sıralarda hareketsiz oturuyorlardı. Yüzlerde sabahtan takılan gülücükler vardı.

Avrupa Konseyi üyeleri müdahaleden sonra, 1982 yılının Ocak ayının ilk günlerinde, Türkiye'ye gelip askeri yönetimin işleyişini görmek istemişlerdi.

Genelkurmay yetkilisi kürsüye geldi ve "Hoşgeldiniz" dedi, ışıklar kararda ve 12 Eylül öncesini anlatan, herkesin TRT'de izleye izleye ezberlediği bir film gösterilmeye başlandı. Film yabancı temsilciliklere gönderildiği ve bazı batı televizyon kuruluşlarında gösterildiği için izleyenlerin fazla ilgisini çekmedi.

Türkiye'de ezberlenmiş olan metin, görüntü açısından oldukça zengindi. Kahramanmaraş, Malatya, Çorum olayları, çeşitli miting ve açık hava gösterileri batı televizyonlarında çok eskiden gösterilmişti. Filistin kamplarında eğitim gören bir Apo'cu ile *Demokrat* gazetesi muhabirlerinden Recai Ünal'ın öldürülmesine katılan faşist militanların kendi sesleri ile olayları anlatmaları izlendi.

Kürsüye bir yetkili daha geldi. Genelkurmay Başkanlığı'nca hazırlanan 'Türkiye'de Terör ve Anarşinin Değerlendirilmesi' başlıklı bir raporu oku-

du. 12 Eylül öncesi ve sonrası ayınım yaparak sayısal verileri aktardı.

İşkence savları konusunda bilgi verilirken, üyelerin not almalarına yardımcı olmak amacıyla slayt uzun süre gösterildi. 370 sav ortaya atılmıştı. 110'u doğru çıkmayan ihbarlardan oluşuyordu. 43 soruşturma sonuçlandırılmış, 108 güvenlik görevlisi yargı karşısına çıkarılmıştı, 6'sı cezalandırılmış, 11'i aklanmıştı. 237 soruşturma sürüyordu.[163]

---

[163] Bu sayılar sık sık değişti: Genelkurmay Başkanlığı'nın 26 Aralık 1985 tarih İSTH 7130-1034. 85/SYNT. SVL. İşler. Ş: 3 Ks. sayılı yazısında şu bilgiler vardı: Soruşturulan işkence ile ölüm olayları sayısı 55, işkenceden öldüğü kanıtlananlar 19 olarak belirtildi. İşkence dışındaki ölümler 219. Bunlardan 73 kişi doğal ölüm, 43'ü intihar. 16'sı kaçarken 74'ü çatışmada vurularak ölmüştü. Açlık grevi sonucu 11 kişi yaşamını yitirmişti. 2 ölüm olayının nedeni belli değildi.
Genelkurmay'ın son verileri işkence ile ölüm savı toplamının 293, öldüğü iddia edilenlerden sağ olduğu kanıtlananların sayısının ise 18 olduğunu gösteriyordu 12 Eylül öncesi işkence ile öldürülen 20 kişi vardı.
İşkence ile ilgili soruşturma dosyası sayısı 135'ti. Kovuşturmaya yer olmadığına karar verilen dosya sayısı ise 646 idi. Mahkemelerde 34 dosya vardı. Mahkemelerde bulunan 142 dosya ile ilgili yargılama sonuçlanmıştı. İşkence ile ilgili dava dosyalarının toplamı 957 idi.
9 güvenlik görevlisi işkence suçu ile ilgili olarak tutuklu olarak yargılanıyorlardı. 39'u tutuksuz olarak yargılanıyordu. 336 güvenlik görevlisi beraat etmiş, 107'si ise mahkûm olmuştu. Toplam 521 güvenlik görevlisi hakkında dava açılmıştı.
ANAP Milletvekili Bülent Akarcalı başkanlığındaki 'Ceza ve Tutukevlerini Ziyaret ve İnceleme Komisyonu'nun raporuna göre ise durum şöyle:
Sivil adli yargı mercilerince Eylül 1985 itibariyle 2120 olayda 4623 görevli hakkında adli takibat yapıldı. Bunun sonucunda 410 sanık hakkında takipsizlik, 2052 sanık hakkında açılan dava beraat, 439 sanık hakkında ise mahkûmiyet kararı verildi.
Sıkıyönetim makamlarına intikal eden işkence ve kötü muamele iddiaları (Haziran 1985 itibariyle) soruşturmasında dosya sayısı 146, kovuşturmaya yer olmadığına karar verilen dosya sayısı 624, mahkemede bulunan dosya sayısı 36, mahkemesi sonuçlanan dosya sayısı 135 toplam dosya sayısı 941. Bu davalarda 12 güvenlik görevlisi tutuklu, 53'ü tutuksuz yargılanıyor, 265 güvenlik görevlisi beraat etti 105'i ise hüküm giydi. Akarcalı'nın 22 Kasım 1985 tarihinde TBMM'deki basın toplantısı metni)
Adalet Bakanı Necat Eldem 1985 yılında işkence ve kötü muamele savı ile 5138 kişi hakkında adli takibat yapıldığını söyledi.
İçişleri Bakanı Yıldırım Akbulut 3 Şubat 1S86 tarihinde Emniyet Müdürlüklerinde ve karakollarda 10 yılda toplam 51 intihar olayı olduğunu söyledi. (Tercüman)
İçişleri Bakanlığı yetkilileri, 30.1.1986'da, 8 yılda işkence iddiaları ile ilgili yürütülen 781 soruşturmada, 135 olarak hakkında mahkemelerde dava açıldığını, 511 emniyet görevlisinin yargılandığını, bunlardan 107'sinin hapis cezalarına çarptırıldığını açıkladı. (Güneş)
İçişleri Bakanı Yıldırım Akbulut son beş yıl içinde 78 kişinin işkence sonucu öldüğünü, 758 polisin işkence ve kötü muamele nedeniyle yargılandığını, bunlardan sadece 74'ünün tutuklu olduğunu söyledi. SHP İçel milletvekili Fikri Sağlar'ın işkence konusundaki yazılı sorularına yanıt veren İçişleri Bakanı Akbulut, 684 polisin yargılanmasının tutuksuz olarak sürdürüldüğü,

DİSK davasına da değinildi. Genelkurmaya göre, bu işçi kuruluşu 'Marksist-Leninist doğrultuda sınıf sendikacılığı' yapıyordu. DİSK iddianamesinden bir bölüm bile okundu. DİSK, 'devleti ele geçirerek, Marksist bir devlet kurmayı' amaçlıyordu. DİSK'in grev fonlarından işçiler yararlanmıyordu. DİSK lüks tatil siteleri kurmuştu.

DİSK yöneticilerinin askeri mahkemede yargılanıyorlardı. Ama askeri hiyerarşinin tepe noktasında, Genelkurmay'da, dile getirilen peşin yargılar vardı DİSK ve yöneticileri için. Avrupa Konseyi üyeleri, Türk Silahlı Kuvvetlerinin başındaki en üst rütbeli generalinden en küçük erine dek 'tek tip' düşündüklerini çok iyi biliyorlardı.

Işıklar yandı ve üyeler soru sormaya başladılar.

"-DİSK'in 600 bin üyesi var. Bu aileleri ile birlikte 4 milyonluk bir kitleyi kapsar. DİSK'i suçlarken, bu 4 milyon kişiyi de suçlamış olmuyor musunuz? Demokrasinin en temel kurumu olan özgür sendikacılığı kaldırmak, demokrasi savınızla çelişmiyor mu?

-Bugün sadece 52 DİSK yöneticisi hakkında dava açıldı. Üye sendikaların yöneticileri ile birlikte 150 sendika lideri var. Bunlar dışında 600 bin üyenin hakları bağımsız mahkemelerce atanan kayyımlar tarafından korunuyor. Türk-İş üyeleri ile aralarında hiçbir fark gözetilmiyor. Her iki konfederasyonun üyeleri arasında hiçbir ayrım gözetilmiyor. Bu eşitliği sağlamak için Türk-İş'in elindeki toplu sözleşme yetkisi alındı ve bu yetki yeni oluşturulan Yüksek Hakem Kurulu'na verildi. Bu kurulda işçi kesimi çoğunlukta bulunuyor.

-Terör örgütlerinin dış bağlantıları nelerdir?

-Gerek aşırı sağ, gerekse aşırı sol örgütlerin dış bağlantıları var. Örneğin aşırı solun yurtdışında 11 radyo istasyonu günde toplam 18 saat yayın yapıyor. Bu yayınlar, bir propoganda amacı ile değil, terörü doğrudan yönlendirmek amacı ile yapılıyor. Bu grubun Filistin Özgürlük Cephesi ile Habbaş Grubu ile ilişkileri biliniyor. Biz buna, bir savaş türü

---

74 polisin hüküm giydiğini 294'ünün beraat ettiğini belirtti. Akbulut, ayrıca 443 polisin işkence ve kötü muamele nedeniyle disiplin soruşturmasına uğradığını, bunların 363'ünün hakkında çeşitli disiplin cezaları verildiğini söyledi. Bakan 1930 yılında, 73, 1981'de 175, 1982'de 107, 1883'te 135, 1984'te 149, 1985'te ise 119 işkence iddiasının soruşturulduğunu açıkladı. Nokta, 11 Mayıs 1986 Yıl 4 Sayı 18.

olarak bakıyoruz.

-Habbaş Grubu dışında isimler verebilir misiniz?

-İsim vermemeyi yeğliyoruz. Bu artık açığa çıktı, biliniyor. Türkiye'nin komşuları ile ilişkilerini dikkate almak zorunda olduğunu takdir edersiniz. Dış bağlantıları tespit ederken, silahların markalarına göre değerlendirmeler yapıyoruz. Ancak bu yanıltıcı olabiliyor, örneğin, bazen sahte marka kullanılıyor. Bazen, kendi silahı en az kullanılan ancak ticareti ve aracılığı yürüten ülkeler olabiliyor.

-12 Eylül'den sonra olağanüstü mahkemeler kurmadıysanız, terörle mücadeleyi nasıl sağlıyorsunuz?

-Terörizmle mücadele sadece teknik bir konu değil. Bunun stratejik unsurları da var. Ordu teknik düzeyde mücadele veriyor. Eskiden de bu böyleydi. Ancak, üst düzeyde gerekli politik kararlar alınmadığından mücadele yeterli olmuyordu."

Olağanüstü mahkemeler konusunda çok duyarlıydı Batı kamuoyu. Terörle mücadelenin demokratik sınırlar içinde kalmasına özen gösterilmesi ilkesinden vazgeçmiyordu. Türkiye'deki çıkarları ne olursa olsun, vazgeçmiş görünmek istemiyordu.

Genelkurmay da, askeri hükümet de bu konudaki duyarlığın farkındaydı. Bu son sorunun yanıtı, Türkiye'nin bu konuda vereceği son yanıt da olmalıydı.

Kürsüdeki yetkili, son soruya vereceği yanıtla en önemli, en vurucu yere geldiğinin farkındaydı. 'Bu soru artık sorulmamalı' diye geçirdi içinden.

" 12 Eylül'den sonra askeri mahkemelerin çalışma düzenleri ve atama ilkelerinde herhangi bir değişiklik yapılmamıştır" diye söze başladı. Ve yargılama tarihine geçmesi kaçınılmaz olan bir değerlendirme yaptı:

" .Askeri mahkemelerde görev alan askeri yargıç ve askeri savcılarda hukuk fakültesi bitirmişler, hukuk öğrenimi yapmışlardır."[164]

Ordunun sivil memuru

Avrupa Konseyi üyeleri Genelkurmay Başkanlığı'nda kendilerine anlatı-

[164] Sedat Ergin, Cumhuriyet, 9 Ocak 1982.

lanlarla ilgili olan çok sayıda insanla görüşüp, ülkelerine döndüler.

Avrupa Konseyi Assamblesi Siyasi Komisyonu Başkanı İngiliz İşçi Partisinden Tom Unwin ile Hukuk Komisyonu Başkanı İngiliz muhafazakâr John Greave'in not defterlerindeki bilgiler yöneticilerin, kendilerine söylediklerini doğrulamıyordu:

"Askeri mahkemelerde sivil yargıçlar da görev yapıyorlardı ama bununla Bağımsızlık geleneği olan yargıç ve savcılara ordunun sivil memuru statüsü kazandırılmış olmuyor muydu?"

DİSK davasının savcılar kurulunda sadece bir tek askeri savcı bulunması, onun savunma avukatlarınca reddedilmesini engellememişti.[165] Tekti ama reddedilmişti.

Sivil ve askeri Cezaevlerinde 150 bin işçi vardı.[166] Cezaevlerinde tutuklu ve hükümlülere din dersleri verilmesi bile düşünülüyordu. Endoktirine ediliyorlardı.

Adana'da 49 sanıklı bir davada yargılanan sanık, Gaziantep ve Tunceli'de insanlık dışı işkencelerden geçtiğini söylemiş ve yargıcın izni ile pantalonunu ayak bileklerine kadar indirip, işkence izlerini göstermişti.[167]

İstanbul'da bir askeri mahkemede ise mahkeme kararıyla bir sanık doktora gönderilmişti. Sanık Cevat Akkaya, Kabakoz Askeri Cezaevinden getirilmiş, iki arkadaşının kolları arasında çıktığı sanık kürsüsünden "Sağ tarafım tutmuyor, felç oldum, gözüm görmüyor ve duymuyorum. Ben de sizler gibi sağlıklı bir insandım, gözaltında bulunduğum süre içinde bu duruma getirildim" diye konuşmuştu.[168]

Ankara'daki bir duruşmada sanık Aydın Ergüden "Askeri savcılık karakolundaki C-5'te yapılan işkenceler sonucunda Sadi Somuncuoğlu'ndan emir alarak Ali Uzunırmak ile birlikte Gün Sazak'ı öldürdüğümü kabul ettim. Yapılan işkenceler nedeniyle 15 gündür hastanede yatıyorum"

---

[165] Cumhuriyet, 7 Ocak 1932.

[166] Adalet Bakanlığı'ndan müsteşar yardımcısı Kemal Tekerek ve kanunlar genel müdürü Kemalettin Ali Kaşifoğlu Danışma Meclisi'nin 4 Ocak 1982 tarihli birleşimde genel kurula bilgi verdi.

[167] 49 sanık TKP-ML DHB davası sanıklarından Güzel Akaş'ın 21 Ocak 1982 tarihli duruşmada tutanaklarına geçen anlatımı.

[168] İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesi'nde görülen 99 sanık 28 idam istemli HDÖ davasının 29.1.1982 tarihli duruşma tutanakları.

demişti.[169]

Sosyal Demokrat milletvekilleri Temel Ateş ve Ertuğrul Günay "Çeşitli toplantılarda aleni olarak yaptıkları konuşmalarda yasadışı bir örgütü methetmek, bu örgütün işlediği fiillerinin icrasını kolaylaştırmak, kanunun açıkça suç saydığı filleri överek ve halkı kalelinin etkinliğini arttırmak" savıyla yargılanacaklardı.[170]

Heyetin tüm üyelerinin takıldığı önemli temel konular da vardı. Demokrasiye dönülecekti ancak, dönülecek demokrasinin niteliği nasıl olacaktı? Yeni Anayasa'nın getireceği kurumlarla demokrasinin bağdaşması olanaklı mıydı? Demokrasiye dönülürken DİSK Davası, Barış Davası, siyasi parti davaları ile ilgili yargılamalar demokrasi ile açıklanabilir miydi? Demokrasiye geçiş takviminin açıklanmasına karşın, aylardır, yargıç karşısına çıkarılmayan sanıkların durumu olumsuz bir gelişmeyi anlatmıyor muydu?

Defterlerdeki notlar, bir süre sonra rapor haline getirildi ve üyelerin bilgisine sunuldu.

Avrupa Konseyi, Türkiye'ye yeni bir süre tanıyan kararı aslında Türkiye'yi yansıtmıyordu. Türkiye'nin üyelikten çıkarılmasına ilişkin önergeler 38'e karşı 75 oyla reddedilmişti ama, Türkiye'ye Ekim ayına dek süre tanınması ile ilgili önerge 81 oyla kabul ediliyordu. Karar tasarısının Batı kamuoyunda tartışılmasını önlemek için ilginç bir yönteme başvurulmuştu. Türkiye'de insan haklarına aykırı davranış savlarına karşı, Konsey üye devletlerin, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na başvurma haklarının bulunduğu anımsatılıyordu.

Karara ilk yanıt, Başbakan Bülend Ulusu'dan geldi. Ulusu'ya göre 'Suçlamalar ağır ve haksızdı.' Asıl yanıtı, bir radyo televizyon konuşması Devlet Başkanı Orgeneral Kenan Evren verdi.

Ona göre Türkiye'de demokrasinin köklerinin 'Bizi eleştiren ülkelerden çok daha kuvvetliydi. Onlar 'Kendi zayıf demokrasilerini korumak için' [171] Türkiye'deki uygulamaları eleştiriyorlardı.

[169] MHP ve Ülkücü Kuruluşlar Davası'nın 19.1.1932 tarihli duruşma tutanakları
[170] Cumhuriyet, 29.1.1982.
[171] Cumhuriyet, 1 Şubat 1982.

İnsan hakları konusunda ulusal belgelerimiz arasında yeri ve öneminden tarih durdukça hiçbir şey yitirmeyecek olan bu yaklaşım, Batı'da uzun bir süre konuşulup tartışılacaktı.

Ermeni oğlu Ermeni

Geceyi, gündüze katarak çalışıyordu. 12 Eylül öncesinin korkulu günlerini yaşamış ve 12 Eylül'e yürekten inanmıştı.

Yorgun bir günün sonunda önce televizyon haberlerini izledi. Sonra 'Olayların İçinden' programını. Devlet Başkanı'nın söylediklerinin tümüne katılıyordu, öyle ya, içişlerimize karışmaya kimin, ne hakkı vardı. Yok, Avrupa Konseyi, yok Ortak Pazar, yok Uluslararası Af Örgütü. Şimdi de Ermeniler saldırıyordu. Bu kadarı fazlaydı.

Tarih bilgisi, şimdiye dek hiçbir devlet büyüğümüzün Batı'ya karşı bu kadar sert bir çıkış yapmadığı sonucuna götürdü onu. Evren Paşa doğru söylüyordu. Yüreği serinledi. Koltukları kabardı. Türk olmanın gururunu, yeniden duymaya başlamak ne güzeldi. Evren iyi konuşmuştu.

Askeri mahkemelerde görev yapan sivil, yardımcı askeri savcılardandı. Askerlerin çalışma disiplinine hayrandı. 'Ne bitip tükenmez enerjileri var' diye şaşırırdı çoğu zaman. Bu inançla yenilirdi tüm zorluklar ama.

Uzunzamandırüzerindeçalıştığıiddianameyidüşündü. Kahramanmaraş Pazarcık'taki terör olaylarının içinden çıkmak öyle sanıldığı gibi kolay değildi. Örgütsel ilişkiler, eylemler, propoganda çalışmaları, afiş, pankart, miting, gasp, soygun ve susmayan silahlar. Kolay değildi böyle olayları derleyip toparlamak.

Otuz beşinci sayfaya geldiğini düşündü ve koltuğuna biraz daha derin gömüldü. Yarın güzel bir gün olacaktı.

Adana, K.Maraş, G.Antep, Adıyaman, Hatay, İçel illeri Sıkıyönetim Komutanlığının 26.8.1982 tarih 1981/375 esas, 1982/557 karar sayılı iddianamenin '35. sayfasının, alttan 16. Satırında' yazılanlara inanmak gerçekten güçtü.

Irk ve din temellinde yükselen kin,öfke,nefret, öç alma belgesi olarak toplumsal ve siyasal tarihe yüzkarası bir belge olarak geçecek belge "her nasılsa.." sorusuyla başlıyor: "Her nasılsa Türkiye'de doğmuş, Türk tabiyetinde olan kolejlerde cemaat adına okuyan, Boğaziçi Üniversitesi'nde

tahsil gören, hasılı devlet ve milletin bahşettiği en büyük nimetleri nefsinde taşıyan, bu Ermeni oğlu Ermeni, savcı ve zabıtadaki ifadelerinde Ermeni cemaatinin finanse etmesi ile Robert Kolej'i, yani Boğaziçi Üniversitesi'ni ve iktisat bölümünü okuyup bitirdiğini, 1971 yılında bu mektepte ihtilal için mücadeleye başlamak zımmda mektebe ara verdiğini, bilahare Kayseri'de yakalandığını; 1975 yılında bu üniversiteden mezun olduğu ve İstanbul'da profesyonel olarak ihtilal uğrunda vazife yapmaya başladığını, halen askerliğini yapmadığı anlaşılan sanığın, zamanın klüplerinden Robert Kolej Fikir Kulübü'ne üye olarak ve Dev-Genç yönetim kurulunda yer alarak, Türkiye İşçi Partisi Beşiktaş şubesine girerek, 1969 yılında bu şekilde eylemlerine devam ederek, 1975 yılında sahte hüviyetle Elbistan'da Demokratik Halk Kültür Derneği'ne hizmet verdiğini, Sosyal Adalet, Yön gibi dergiler ve matbuat takip etmek sureti ile komünist fikirlere sahip olduğunu, okul lokalinde toplanarak günlük siyasi meseleleri münakaşa ettiklerini, 1969-70'lerde fikri gelişmesinin teşekkül ettiğini, profesyonel militan olarak çalıştığını..." diye sürüyordu.

Amasya'nın Merkez Gümüşlü köyü nüfusuna kayıtlı 'Her nasılsa Türkiye'de doğan' bu sanık için iddianamenin sonlarında yeni suçlamalarda bulunuldu. Savcı yine aynı sıfat tamlamasına kullanıyor, 'Ermeni oğlu Ermeni' diyordu:

"Cenaze merasimi namı altında korsan mitingler tertip ediliyor, düğün namı altında forumlar düzenleniyor, tiyatro namı altında komünizm propogandası yapılıyor ve o devirde kanun boşluklarından istifade ile cemiyet hercümerc ediliyordu.

Mesele o derece ileriye götürülmüştür ki, temiz Türk çocuklarına teşkilat liderliği yapan Ermeni oğlu Ermeni Garbis Altınoğlu, Elbistan'da teşkilat kurabilmek için bizzat kendisinin de çalıştığı gecekondu mahallesi tesis edebiliyor, burada inşa ettikleri evleri, köylerden sağladıkları fakir insanları, militan yetiştirerek yerleştirebiliyor ve netice itibari ile şehrin problemli bölgesi haline getirebiliyordu."[172]

[172] Adana-K. Maraş-G. Antep-Adıyaman-Hatay-İçel illeri Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı'nın 1981/375 Esas. 190:7557 karar sayılı TKP/ML-DHB (Devrimci Halkın Birliği) Pazarcık Grubu iddianamesi. Syf 132.

İşkenceci polis Sedat Caner'in 'Çok dayanıklıydı' dediği Garbis Altınoğlu'ydu bu 'Ermeni oğlu Ermeni' .Ermeni sorunu konusunda devlet ne diyordu, devletin savcısı ne diyordu.

Garbis, işkencecilere ilham kaynağı olmuştu. 'Deneyli bir militan' olduğu için önce, kendisine olan güveninin kırılması gerekiyordu. Burnuna zincir takılıp tef çalınıp ayı gibi oynatıldı. Bir hafta sürdü bu eğlence ve Garbis'in omuzları çöktü, ama yine de konuşmadı.

Sonra, hem büyük acı verdiği hem de onur kinci olduğu için 'Kaplumbağa hücresine' ilk kez onu attılar. İşkenceci polisin itiraflarına göre, kurban kaplumbağa hücresine çömelerek sokuluyor. Kendisi tuvalet gereksinimi filan gideremiyor, ancak altına yapıyordu. Kıpırdama olanağı yoktu. Tüm eklemler bir süre sonra kireçleniyordu. Garbis bu hücrede bir hafta süre ile tutulmuştu. Çıktığında kamburumsu yürüyordu. Onuru kırılmıştı, acı da çekiyordu.[173]

Polisin ve savcının elinden kurtulan" Ermeni oğlu Ermeni" Garbis Altınoğlu aylar sonra çıkarıldığı askeri mahkemede şöyle konuşacaktı:

"Maraş'ta kaldığım 70 gün boyunca ben de ağır bir şekilde işkence gördüm. Bu işkenceler aç ve susuz bırakma, uyutmama, soğuk su banyosu, falaka, elektrik, çarmıha germe ve bunların birkaçının bir arada uygulanması gibi değişik biçimlerde oluyordu.

Gözaltında bulunduğum 70 gün içinde toplam 20 gün bütünüyle aç kaldım. Bunun yanı sıra son 15 günü saymazsam, sürekli yan aç bırakıldım. İlk 5 gün boyunca hiç uyutulmadım. İşkencede olmadığım zamanlarda, ellerim sürekli olarak zincirle bir demir boruya bağlanıyordu."

Hukuk açısından bakılabilir mi bilmiyorum ama "Her nasılsa Türkiye'de doğmuş bu Ermeni oğlu Ermeni.." yaklaşımı sanığın kimliğinden çok, savcının ırkçı yaklaşımını anlatıyordu.

Bal gibi o Metin'di

'Bu Metin, o Metin mi?' diye düşündüm. Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığının düzenlediği bir iddianameyi okuyordum. 15 sanık için 'Yasa dışı örgüte üye olmak' savı ile TCK'nın 141/5. maddesinden dava açılına-

[173] Nokta Dergisi, 9 Şubat 1986 yıl 4, sayı 5, 'İşkenceci Polisin İtiraflan -2'

sı isteniyordu.

'Bu Metin, o Metin mi?' sorusuna takıldım kaldım, uzun bir süre. O Metin, 141. maddeye aykırı hareket edecekti, yıllar sonra. Felsefenin Temel ilkeleri, Sosyalizmin Alfebesi, İlkel Toplum Feodal Toplum gibi kitapları okuyacaktı. Olacak iş değildi. İsim benzerliği deyip geçmek istedim, olmadı. Araştırdım. Bu Metin, bal gibi o Metin'di.

O Metin, 1963'te "TİP'in Gültepe toplantısını basanlar" arasındaki iki Askeri Tıbbiye öğrencisinden birisiydi. Bir haftalık disiplin cezası verilmişti.

O Metin, 'Sezuan'ın İyi İnsanı'nın oynadığı İstanbul Şehir Tiyatrosu'nu basanlar" arasında da vardı.

Aradan yıllar geçtikten sonra, bir doktor Yüzbaşı Mamak Askeri Ceza ve Tutukevi'nde, sanıklara bir hekime yakışır biçimde davranmadığı için, Tabip Odası'nca iki ay süre ile meslekten men edildi. Gazetelerde çıkan haberlerle, 12 Mart döneminin insan haklarını çiğneyen kişileri arasına giren bu doktor için "Askeri mahkemelerce idama mahkûm edilenlere 'Nasıl olsa öleceksiniz' diye hiç bakmadığı" savı vardı.

Birtakım cerrahi operasyonları uyuşturucu kullanmadan yaptığı, örneğin Olca Altınay adındaki bir sanığın parmağındaki apseyi uyuşturmadan, bağırta bağırta açtığı' söyleniyordu. 'Göğüs kanserinden tedavi görürken tutuklanan Armağan Anar'ı hastaneye kontrola göndermediği' ve "ameliyat dikişlerini benzer yöntemle aldığı savlanıyordu. Kısaca Doktor Yüzbaşı Metin hakkında insan sıfatıyla uyuşmayan daha birçok şey iddia ediliyordu.[174]

Elimdeki iddianameyi okuyunca Doktor Metin Denli'nin zaman içinde siyasi görüşünü değiştirdiği sanısına kapıldım. Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı (1) numaralı askeri mahkemesinde duruşmaları yapılması istenen 15 genç subay arasından bir yolunu bulup kurtulduğunu sandım. Metin Denli adının böyle bir suçlama ile bağdaşmadığını bilmeme karşın 'Olabilir' dedim. İddianameyi açıp suçlandığı eylem ve söylemi aradım:

"Sanıkların Dev-Yol, Kurtuluş, TİKB gibi örgütlerin içinde bulundukları esnada, hiyerarşik bir düzen içinde yeteri kadar militan ve silahı ihtiva

[174] Yeni Ortam. 5 Şubat 1974, 25 Şubat 1974.

ederek Anayasa nizamını devirmeye cebren teşebbüsün hangi safhasında oldukları tespit edilemediğine göre, Türkiye'de sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakkümünü tesis etmeye, sosyal bir sınıfı ortadan kaldırmaya, iktisadi ve sosyal temel nizamları yıkmaya yönelik yasa dışı örgüt üyesi olmaktan, eylemlerine uyan sevk maddeleri gereğince cezalandırılmaları talep olunur."[175]

Sanıkları, birbirine karıştırarak iddianame düzenlemek yöntemine çok sık başvurulduğu bir dönemden geçildi. Sağ ve sol görüşlü sanıkların alt alta dizilip, tümüne 'çete' denilerek yapılan örtülü yargılamalara başvuruldu. Bazı olayları örtmek için bu yöntemin işletildiği oldu. Doktor Denli'nin adı böyle bir yöntemle bu iddianameye karışmıştı.

1984 yılının Haziran ayı başlarında, MHP Genel Başkanı Alpaslan Türkeş'in tedavi görmekte olduğu Gülhane Askeri Hastanesi'nden kaçırılma girişiminin ortaya çıkarıldığı haberi, bomba gibi patladı. Haberi veren Ulusal Basın Ajansı Genel Yayın Yönetmeni Baki Özilhan ile sorumlu yazı işleri müdürü Cengiz Yıldırım ve büro sorumlusu Müşerref Seçkin gözaltına alındılar.[176]

İddianamenin kovuşturmaya yer olmayan sanıklar listesinin 87. sırasında 'Metin Denli, Ali oğlu, Nigar'dan olma 1943 doğumlu Araç ilçesi Bahçelik köyü nüfusuna kayıtlı GATA (Gülhane Askeri Tıp Akademisi) Hastanesi Kadın Doğum Kliniği Müşavir uzmanı, doktor' olarak, yer alan bu Metin yıllar öncesinin o Metin'iydi.

Kovuşturmaya yer olmadığı karan verilen 189 sanık için gösterilen gerekçelerde Metin Denli'nin de bulunduğu bir grup sanık için şu değerlendirme yapılmıştı:

" Komisyonda bazı sanıkların milliyetçi ve ülkücü olduklarını bildirdik-

[175] Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı'nın 30.7.1984 tarih 1084/395 esas 1984/226 karar sayılı iddianamesi. İddianame Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'nın 26.6.1984 tarih ve AD. Müş. 1984/198 sayılı soruşturma isteminden sonra hazırlandı.

[176] Haber 13.6.1984 tarihinde verildi. Müşerref Seçkin o gün, Baki Özilhan 15 Haziran, Cengiz Yıldırım ise 21 Haziran 1984 tarihinde gözaltına alınarak Mamak Askeri Cezaevi'ne konuldular. Seçkin 2. Yıldırım 7, Özilhan ise 30 gün gözaltında kaldılar. Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı 24.10.1984 tarih ve 1984/339 sayılı iddianame ile sanıkların 1402 sayılı Sıkıyönetim Yasası'nın 16/2 maddesini çiğnedikleri savı ile dava açtı. Dava İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 1 No'lu Askeri Mahkemesinde görüldü. Sanıklar aklandılar.

leri, askeri savcılığımızda milliyetçilikten kasıtlarının Atatürk görüşü olduğunu savundukları, gene komisyonda Doğu Türkistanlı bir göçmenin ziyareti sırasında sol grubun 'Aldırma gönül, aldırma' şarkısına misilleme olarak İstiklal Marşı ve 'Çırpınırdı Karadeniz' şarkısını okumak, İzmir Hatay semtinde tarih profösörü... 'nın Komünizm ve Siyonizm hakkındaki konferansına katıldıklarını bildirdikleri görülmüştür.

Ancak bu fiillerin suç teşkil etmediği gibi 'Ülkücülük' denen görüşün tarifi yapılmadığı, hangi çizgide illegalite kazandığı gibi gayesi ve hudutları da kesinlikle belirlenmemiş, soyut bir dünya görüşü olarak bahse konu edilmiştir.

Bunlardan astsubay Bursa'da İTİA'ne devam ettiği bir sırada, solcuların kendilerini derse sokmadığı, bu yüzden derslere girebilmek için Ülkü Ocakları'na giderek tanıştığı bazı şahısların müşterek hareketi sonucu, bunlara karşı direnerek derslere devam ettiğini, bu yüzden de Adliye'ye düştüğünü belirtmiş ise de; aktif bir hareketinin sübuta ermediği, tamamen savunmaya taalluk eden itiraflarının konusunun suç teşkil edemeyeceği, Metin Denli'nin katıldığını bildirdiği protesto eylemi, bunun gibi bazı sanıkların katıldıktan iddia olunan, kanunsuz gösteri ve toplantıların, müstakilen ele alındığında TCK'nın 102/4 maddesinde yazılı sürenin 'Mürurü...', diğer bir kısım sanıkların esasen şüpheyi dahi davet etmeyecek tarzda herhangi bir eylemin içinde bulunmadıklarına dair beyanları, kovuşturma konusu yapılmamıştır."

İlk bakışta, 15 sol görüşlü subay için hazırlandığı izlenimini veren iddianame de, sorgulamaları sonunda 'laikliğe aykırı davrandıkları' savı ile askeri savcılığa gönderilen bazı sanıklar hakkında da kovuşturmaya yer olmadığı kararı veriliyordu.

Tutuklu bulunan bir siyasi parti liderinin askeri hastaneden kaçırılma girişimi ile ilgili iki gazeteci, 'asılsız haber yaymakla' suçlanırken, siyasi özgeçmişi çok iyi bilinen bir askeri doktorun da içinde yer aldığı bir grup subay, 'Protesto eyleminde bulunuyor kanunsuz gösteri' yapıyorlardı. Üstelik başkent Ankara'da, üstelik sıkıyönetim varken.

Haziran ayı içinde gazetelerde yer alan küçük bir haber kimsenin dikkatini çekmedi. Bir askeri doktor, Yüzbaşı Ahmet San, Çiftlik yolu üze-

rinde ölü olarak bulundu. Haberde intihar olasılığından söz ediliyordu. Anlatılacak çok şey vardı, ancak, şimdilik koşuluyla zorunlu olarak erteleniyordu.

Bazı olayları örtbas etmek için, hukuk tekniği kullanılması da yargılama yöntemleri arasına girmişti.

Doktor Yüzbaşı Metin, Başbuğu Türkeş'i yurt dışına kaçırmak eylemiyle tarihe geçmeyecekti ama Mamak Askeri Cezevinde elinde "kırbaç" ayağında "çizme" görüntüsüyle unutulmayanlar arasına girecekti.

Birlikte bıçak sırtında

Türkiye'de siyasal düşüncenin suç sayılması geleneği sürdükçe; kimin yargılayan, kimin yargılanan olabileceğini kestirmek çok güç oluyor. Siyasal suçlunun siyaset yapma hakkıyla birlikte bıçak sırtında yürüyüşe çıktığı kapalı bir rejimde, suçluyla / suçsuzu ayırmak o kadar kolay değil. Suça dayanak, suçluya kanıt bulmak da kolay değildi

Halkevleri hakkında iddianame düzenleyen savcının zor günler geçirdiği daha ilk sayfada anlaşılıyor.[177]

12 Eylül'den hemen sonra, 3 Ekim 1980 tarihinde başlatılan soruşturma sonunda, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı, Halkevlerinin 17 genel yönetim kurulu üyesi hakkında, Dernekler Yasası'na aykırı davranmak savı ile bir iddianame hazırladı. "Derneğin, kamuya yararlı olduğu Bakanlar Kurulu kararı ile kabul edilmiş olmasına rağmen, bilhassa sanık Ahmet Yıldız'ın genel başkanlığa seçilmesinden sonra derneğin amacı ile bağdaşmayan ve aşağıda sıralanan bazı faaliyetlerin birbirini izlediği tespit edilmiştir' diye başlayan iddianamede askeri savcı, 1977-1979 dönemi suçlamalarına bir mektubu kanıt gösterdi.

Ahmet Yıldız'dan önce uzun yıllar Halkevleri Genel Başkanlığı yapan Kadri Kaplan görevinden ayrılmadan önce bölge temsilcilerine bir mektup yazmıştı:

"Halkevcilerine karşı da yürütülmeye başlanan saldırılar, idarece giri-

[177] Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı'nın 15.3.1582 tarih 1980/7234 esas 1982/192 karar sayılı iddianamesi ile A. Yıldız, E. Saraçoğlu, F. Aslantaş, N. Bozkurt, A. Birdal, İ. Dinçer, M. Tomanbay, N. Ağırnaslı, E. Atasü. M. Meydan, O. Türkyılmaz, M. Bektaş, H. İ. Şen, F. Güven, İ. Tezan ve B. Biber haklarında dava açıldı.

şilen kovuşturmalar, mahkemelik konular bizleri derin derin düşündürmektedir elbette. Tüzüğümüze, yönetmeliğe, düşünce ve davranış açıklayan genelgelere, yıllık çalışma plan ve programına ve bunun uygulama yönergesine tamamen sırt çeviren ve miktarları gittikçe artan şubeler. Halkevlerini birer sosyalist öğreti ve mücadele merkezleri haline getirmekte ve bunun gerektiği bütün araçları kullanmaktadırlar.

Bu tür şubelere girilince, yayınlar, resimler, sloganlar, davranışlar bunu açıklıkla göstermektedir, Ata'nın bir resmi, birkaç Halkevi yayını, bir bayrak ve Halkevi tabelası buralara Atatürkçü ve Halkevci sıcak ve inançlı havayı getirmekten uzaktır.

Bildiriler çoklukla, bizlerin çok solunda ve genellikle sosyalist olarak bilinen çevrelerin patentini yansıtmaktadır. Bu şubelerimizin çoğuna, yasa dışı davranış içinde demek mümkün değildir. Fakat kesinlikle Halkevcilik dışındadır, iş bununla kalmamakta. Atatürkçülüğün ve sosyal hukuk devletinin felsefesi ile bağdaşabilen bir demokratik sosyalizmi çok aşan, aynı zamanda günlük politikanın içine düşen ve öğrenci ve işçi olaylarının uzantısı niteliğini taşıyan bir yapıya bürünmektedir.

Her çeşit kötülüklere, faşizm ve şeriatçılığa karşısına çıkarken, inançlı ve bilinçli Atatürkçüler olarak çıkmalı, komünizm ve bölücülüğe karşı da kesin tavrımızı belirtmeliyiz. Aksi halde aşırı sola kayış, politika ve şiddet olayları içine düşüşü önlememektedir. Şubelerimizde yer yer aşırı sağa kayış da olmakta, fakat bunlar çok sınırlı bulunmaktadır. Bunlara da aynı tavırla çıkmalıyız.

Yoldan çıkmış ve yönetici değiştirmekle İslahı olanak dışı bulunan şubeleri derhal kapatmalıyız."[178]

Suça dayanak, suçluya kanıt bulmanın kolay olmadığı bir dönemde savcı, elbette, böyle bir mektuba elbette dört elle sarılacaktı. Anayasal yargı gücünün varolduğu eski günlerde, yargıçların savcıların ve idarenin gözünden kaçan bu yasadışı çalışmalardan, yıllar sonra suç oluşturmanın başka çaresi sde yoktu. Halkevlerinin 'yoldan çıktığına' eski genel başkanının mektubunu kanıt yapan askeri savcı iddialarını sürdürüyordu:

"Kadri Kaplan'ın bu ileri görüşlü, dürüst değerlendirme ve önerilerine

[178] Kadri Kaplan, Tabii senatör.

karşın, sanık Ahmet Yıldız yaptığı konuşmada, Emperyalizm, kapitalizm ve faşizmi çağ dışı kabul ederek, kapitalizmin sosyalizmden kopye ettiği aşılarla bile yaşatılamadığını belirttikten sonra, solculuğu 'En son ve en iyiyi bulma uğraşısı' olarak nitelemektedir.

Halkevlerinin stratejisi başlığı altında, ayrıca Atatürkçülüğün çağdaş yorumu 'Bilimin yol göstericiliğinde, akla dayanan sürekli devrimsel değişimle, halkın iktidar ve bütün değerlerin yaratıcısı olan, emeğin de esas olacağı, sınıfsız, ayrıcalıksız toplumu gerçekleştirmeyi amaçlayan doğrultusunda işlevlerini sürdüren halkevleri, stratejilerini saptayıp uygularken, genel olarak çağına ve özel olarak da toplumumuzun hızlı bir devrimsel değişim sürecinde bulunmasının etkilerini de en belirleyici etmenler saymaktadır' diyerek halkevlerinin amacını farklı bir yoruma tabi tuttuğu görülmektedir.

Halkevlerinin program ve müdahale hedefleri genelgesinde yer alan ve iptal edilmesi istenen, bilhassa TCK'nun 125, 146, 159 maddeleri içinde 125. maddenin vatan topraklarının bölünmesini önlemeye yönelik, 146. maddenin Anayasal düzeni zorla değiştirmek teşebbüslerini cezalandırmaya yönelik ve 159. maddenin Cumhuriyet'in temel müesseseleri TBMM, hükümetin manevi şahsiyeti, Bakanlıkları, Devletin askeri veva emniyet kuvvetleri ile adliyenin manevi şahsiyetine Türklük ve Cumhuriyet'e yönelen sözlü saldırıları yaptırıma bağlayan bir madde olduğu düşünüldüğünde 1919'lardan beri Misak-ı Milli sınırları içerisinde olduğu kabul ve ilan edilmiş vatan topraklarının bütünlüğü ilkesini koruyan 125. maddesinin iptal edilmesi isteğinin Atatürk'ün kurduğu Halkevlerinin, Atatürkçülük anlayışı ile bağdaştığını, bunun derneğin amacına uygunluğunu kabul etmek güç ve hatta imkânsız bulunmaktadır.

Bunun gibi, siyasi parti ve seçim kanunlarının demokratikleştirilmesini istemek, siyasi hükümlü ve tutukluların serbest bırakılmamasını, NATO, CENTO gibi saldırgan olarak tanımlanan paktlardan Türkiye'nin çekilmesinin istenmesi, tamamen dernek amacı dışında siyasi organların tercih ve kararlarına bağlı konuları içermektedir."

Halkevlerinin 'yoldan çıkışının' daha birçok kanıtı vardı iddianamede.

Askeri savcı aynı dönemde hazırlanan bir başka iddianameden yaptığı alıntılarla da suçluyordu Halkevleri yöneticilerini. Halkevleri Demokratik platform çalışmalarında da yer almıştı. DİSK yöneticileri ile ilgili İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı'nca hazırlanan iddianamede bu konuda bir şeyler olacaktı:

"DİSK de ayrı ayrı devleti, devlet düzenini hedef almış bulunan Marksist-Leninist ideolojiyi benimsemiş, 33 demokratik kuruluşu, İşçi Sınıfı Partisi işlevlerini üstlenerek kendi mihveri etrafında toplayıp oluşturmuş bulunduğu Ulusal Demokratik Cephe (UDC) veya devamı mahiyetindeki demokratik platform adı altındaki cepheleşme faaliyetleri ile devleti, Anayasal devlet düzenini karşısına almıştır.

DİSK'in bu örgüt ve mesleki kuruluşlarla, ülkede Marksist-Leninist istikamette sosyalizmin tesisi hususunda esasen aralarında zımni ittifakı 'Ulusal Demokratik Cephe'de' resmen perçinleyip, belgelemesini bütün çıplaklığı ile sergilemektedir."

Suç, orada da suçtu, burada da. Suçlu, orada da suçluydu, burada da. Ha Halkevleri, ha DİSK; ne fark ederdi.

Siyasetin aynı soyundan

İddianameden iddianameye aktarma yöntemi ile ilgili en çarpıcı örnek Türkiye İşçi Partisi (TİP) davası yargılamasında ortaya çıktı. Her askeri darbeden sonra yargı önüne çıkan TİP yöneticilerinin yazgısı değişmiyordu. Askeri savcılar 12 Eylül'de de bir iddianame hazırladılar. 12 Mart'ta olduğu gibi.

Savunma avukatlarının savına göre, 12 Eylül iddianamesi ile 12 Mart iddianamesi arasında büyük benzerlikler vardı. Benzerlikten öte, tıpkıbasımı söz konusuydu bazı bölümlerin.

Dünya değişmiş, TİP de bu değişikliğe ayak uydurmuştu. Örneğin; 12 Mart iddianamesine göre, Mao Çe Tung'dan da etkilenen TİP, 12 Eylül iddianamesine göre Mao ölünce Castro'ya göz kırpmaya başlamıştı. 12 Eylül iddianamesinde öldüğü için Mao'ya yer verilmemiş, ancak yeri de boş bırakılmamıştı. Fidel Castro ne güne duruyordu. Askeri savcı, son tahlilde, Mao'nun da Castro'nun da siyasetin aynı soyundan geldiğini biliyordu.

Askeri Yargıtay 5. Dairesi'ne verilen temyiz dilekçesinde konuya şöyle değinildi:

"TİP davası özgün bir iddianame ile açılmış bir dava değildir. Bu davanın iddianamesini objektif bir gözle okuduğumuz zaman, kimi pasajların bu iddianamede neden yer aldığı hayret uyandırmaktadır.

Örneğin iddianamenin 94. sayfasını okuyalım: 'Anayasamızın egemenliğin kayıtsız şartsız milletin olup, hiçbir kişiye ve hiçbir sınıfa imtiyaz tanınmayacağı ilkesine aykırı olarak emekçi sınıfının mümtaz bir sınıf olarak kabul ettiği; işçi iktidar ve hâkimiyetini esas alan ve bütün faaliyetlerini bilimsel sosyalizmin yol göstericiliği ile yürüten ve bütün teşkilat olarak genel merkez il ve ilçelerine görev alan şahısları ve üyelerini tarihi materyalizmle eğiten, bilimsel sosyalizmi eylem kılavuzu alıp nihai hedef olarak Marksist-Leninist-komünist bir toplum yaratmak için, komünist büyüklerinden ve komünizmin tatbikçilerinden Lenin, Dimitrof ve Fidel Castro'nun kabul edip uyguladıkları taktik ve sistemlerle demokratik devrim ve sosyalist devrim aşamalarını tahakkuk ettirmeye çalışan, bu komünist liderlerin kabul ettiği şekilde partiyi işçi sınıfının öncü müfrezesi sayan ve tüm komünist partilerde olduğu gibi devrimci teori, devrimci eylem ve demokratik merkeziyetçiliği icabı olarak.'

Şimdi de, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı'nın Behice Boran ve arkadaşları hakkında 1971/48 sayı, 1971/105 esas sayılı ve 25 Temmuz 1971 tarihli iddianamesini okuyalım: 'Anayasamızın egemenliğin kayıtsız şartsız milletin olup, hiçbir kişiye ve zümreye imtiyaz tanımayacağı ilkesine aykırı olarak emekçi sınıfın mümtaz bir sınıf olarak kabul, işçi iktidar ve hâkimiyetini esas alan bütün faaliyetlerini Marksizm (Bilimsel sosyalizm-komünizm)'in yol göstericiliği ile yürüten ve üyelerini bu maksatla tarihi materyalizmle eğiten, bilimsel sosyalizmi (Komünizmi) eylem kılavuzu alıp, nihai hedef olarak komünist bir toplum yaratmak için Mao Çe Tung, Lenin gibi komünist liderlerin kabul ettikleri ve uyguladıkları demokratik devrim ve sosyalist devrim aşamalarını tahakkuk ettirmeye çalışan, bu komünist liderlerin kabul ettiği şekilde partiyi işçi sınıfının öncü müfrezesi sayan, komünist partilerde olduğu ve aynı terimlerle parti içinde çelik gibi bir disiplin eleştiri ve özeleştiri, devrimci teori, devrim-

ci eylem, demokratik merkeziyetçilik prensiplerini kabul eden.'

Bu iki iddianameden birer cümlelik bir alıntı daha yapalım: 'Milli bünyemizin hassasiyetine ve komünizmin kanunla yasak olmasına rağmen Türkiye İşçi Partililer bu faaliyetlerini 12 Eylül 1980 tarihine kadar devam ettirmişlerdir. Bu suçların birçoğunun neden takipsiz kaldığı bir türlü anlaşılamamıştır.' (Sayfa 20)

'12 Mart iddianamesi ise aynen Milli bünyenin hassasiyetine ve komünizmin kanunla yasaklanmış bulunmasına rağmen, bu suçların neden takipsiz kaldığı sebepleri bir türlü anlaşılamamıştır.' (Sayfa 8)

Bu iki iddianame arasında, satır satır, kelime kelime bu kadar benzerliğin bulunması; herhalde, her iki davanın da Türkiye İşçi Partisi davası olmasından kaynaklandığı biçiminde açıklanamaz.

İsimleri sayılan komünist liderler arasında Fidel Castro'nun da adının belirtilmesi, yalnızca 12 Mart iddianamesindeki Mao Çe Tung adını söylememek için yapılıyor. Aslında bunların açıklanması basittir. Çünkü, bu davanın iddianamesinin sayfalar dolusu büyük bir bölümü 12 Mart Türkiye İşçi Partisi davasına ait iddianameden satır satır aynen 'intihal' edilmiştir. Elinizdeki davanın iddianamesinin 20, 21, 22, 23, 51, 52, 90, 91, 94 ve 95. sayfalarını oluşturan bölümleri, hayretle tanık olmaktayız ki, 12 Mart TİP davası iddianamesinden aynen yapılan aktarmalar ile doludur.

İddianameye başka iddianamelerden yapılan aktarmalar bu kadarla da kalmamaktadır. İddianamenin 91, 92, 93 sayfalarında yer alan 'Hukuki Tavsif' başlıklı bölüm de. Savcı Süleyman Takkeci tarafından hazırlanan DİSK Davası iddianamesinin 784, 785, 786. sayfalarından aynen kopye edilmiştir."[179]

Ne bulunursa suç olarak iddianamelere, mütalaalara sokuluyordu. TİP davası sanıklarının toplu savunmalarında bu konuya da değinildi, ilk örnek Şili'dendi:

"Askeri savcının yasa ve demokrasi anlayışının ve siyasi yaklaşımının en tipik örneklerinden biri de Parti'nin düzenlemiş olduğu gecelere iliş-

[179] İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 2 No'lu Askeri Mahkemesi'nin 261.1984 gün ve 1982/33 Esas 1984/14 karar sayılı kararı nedeniyle Askeri Yargıtay 5. Dairesi'ne verilen temyiz dilekçesi.

kin yaptığı yorumlardır.

Bu konuda askeri savcının mütalaasındaki yorumuna işaret etmek istiyoruz: Şili'de iktidara gelmiş bulunan Sosyalist Parti'nin bir darbe ile düşürülmesini kınamak ve Türkiye'de sosyalizme geçme çalışma ve çabalarını bu vesile ile gündemde tutmaktır. Bu suretle TİP sosyalistlere arka çıkmak uğruna başka devletlerin içişlerine dahi müdahale etmektedir.

Bu son derecede tehlikeli bir mantıktır. Şili'de meşru iktidar, ABD emperyalizminin desteği ile kanlı Pinochet çetesi tarafından yıkıldı. Şili'nin meşru devlet başkanı Allende ve binlerce insan öldürüldü, stadyumlara kapatıldı, işkencelerden geçirildi. Binlercesi sınır dışı edildi ya da göçe zorlandı. Darbeyle birlikte, başta bakır madenleri olmak üzere tüm Şili ekonomisi ABD tekellerinin yağmasına açık hale getirildi.

Darbeyi, başta BM örgütü olmak üzere benzeri tüm uluslararası örgütler, demokratik ülkeler ve örgütler kınadılar. Yapılanlara karşı çıktılar.

Bizim dayanışma toplantımızın yapıldığı 1976 yılında, Şili'de tüm ilerici ve antifaşist güçlerin temsilcilerinin bulunduğu Halk Birliği Partileri yayınladıkları bildiride ortak hedeflerini şöyle açıklıyorlardı: Sivil ve askeri siyasal tutukluların affı, sürgündeki tüm siyasal kişilerin ülkeye dönebilmeleri için, gizli polis örgütünün baskı ve terörüne karşı ve bu örgütün dağıtılması için, halkın örgütlenme ve sendikal haklarını kazanabilmeleri için, sefaletin sona erdirilmesi, işsizliğin önlenmesi, ücretlerin artırılması ve sosyal güvenliğin gerçekleştirilmesi için, ortaklaşa örgütlenme, ulusal kültürün savunulması, eğitimin faşistleştirilmesinin engellenmesi için güçlerin birleştirilmesi

Tüm dünyada demokrasiden ve barıştan yana olan güçler bu taleplere arka çıktılar. Desteklediklerini açıkladılar. Biz de desteklediğimizi açıkladık.

Hiç şüphe yok ki, Şili halkının emperyalizme ve faşizme karşı mücadelesine arka çıkarken ve onun mücadelesinden kendi adına ders çıkarırken TİP, programında açıkladığı 'Enternasyonalizm' anlayışından yola çıkıyordu. Askeri savcı partinin bu görüşünü de suça konu yapabilmektedir."

İkinci örnek 'Emperyalizme karşı olmak' suçlamasına ilişkindi.

İddianamesinde askeri savcı, sanıkların suçluluğuna gerekçe olarak; emperyalizme karşı olmak, ikili anlaşmaların kaldırılmasını istemek, NATO ve AET gibi kuruluşlardan çıkılmasını savunmak gibi konuları sıralanmıştı:

"Askeri savcılık ülkemizi, askeri, ekonomik, siyasal ve kültürel bakımdan kıskacına almış olan ülkeleri 'Emperyalist' olarak nitelendirmemize bile tahammül edememektedir. Bu ülkeleri 'Hür Dünya' olarak nitelendiren askeri savcılığa göre TİP, Hür Dünya'nın iktisadi ve siyasi anlaşmalarını emperyalist bir işgal gibi gösterdiği için suçludur." (İddianame sayfa 50) Diğer yandan askeri savcının partimizi suçlamak için gösterdiği delillerin, arasında da Parti'nin 'NATO'ya Hayır' afişi bulunmaktadır.

Askeri savcılık, Ulusal Kurtuluş Savaşımıza bile o kadar yabancı kalmıştır ki 'Emperyalist' kavramının kullanılmasını bile suç kapsamında ele almaktadır. Ülkemizde Ulusal Kurtuluş Savaşı sonrasında izlediğimiz bağımsız ve bağlantısız dış politikanın terk edilmesi öteden beri bir yazgı olarak gösterilmiştir. Oysa, bağımlı duruma gelmek ülkemizin yazgısı değildir. ABD'nin başını çektiği ve soğuk savaş yıllarında körüklenen iç ve dış gericiliğin desteklediği anti-Sovyetik kampanyalar bağımsızlığımıza gölge düşürülüşün bir gerekçesi yapılmıştır.

Jeopolitik durumumuzun hassas olması gibi gerekçelerle ülkemiz, ABD stratejisi kapsamına sokulmuştur. Koskoca bir dünya savaşı sırasında tarafsız kalmış ve savaşa katılmamış olan ülkemiz, şimdi nükleer bir savaşın hedefi haline gelmiştir.

Amerikalı yazar Walter Lippmann 'Soğuk Savaş' adlı kitabında bizi doğrulayarak şunları söylüyor: "Biz Türkiye ve Yunanistan'ı özel olarak yardıma ihtiyaçları olduktan ya da demokrasinin parlak örneklerini oluşturdukları için değil, Karadeniz'e Sovyetler Birliği'nin kalbine açılan stratejik kapıları olmaları nedeniyle seçtik.

Ülkemizdeki askeri üsler İkili Anlaşmalar gereği ABD'nin denetimindedir. Üslerde bir Türk komutanın bulunmasına karşın, iç bölgeler Amerikalıların denetimindedir. 1949'da Amerikan bütçesi Kongrede tartışılırken General Omar Bradley kürsüden şunları söylüyordu: Deniz aşırı ülkelerde üsler kurmak mecburiyetindeyiz. Düşmanı kendi öz güven-

lik sınırlarımızın ötesinde karşılamak ve ilk darbeyi elde edilecek üsler yardımıyla vurmak zorunluluğunu bütün Amerikan vatandaşlarının anlamaları gerekir. Silahlı kuvvetlerimizin ve Amerikan topraklarının yeni bir harpten en az kayıpla çıkması kanaatıma göre başka türlü olamaz. Düşmanı canevinden vuracak bu üsler, düşman topraklarına en yakın bölgelerden kurulmalıdır."

Bu savların açık açık tartışıldığı bir ülkede yaşayan insanlar olmak ne güzeldi? Bu savların tartışılması ile bir dönem Mao'dan, o ölünce de Castro'dan etkilenmenin ne ilgisi vardı.

Kitaplarıma bakıp, her birinden özür diledim.

Bu satırları yazarken ABD donanması Libya'yı bombalıyordu. Başkan Reagan, birkaç gün sonra Suriye ve İran'a saldırabileceğini söyleyecekti.

Belgeler getirtilseydi

O da bir hukukçuydu. Bağımsız yargının insan örneklerinden biriydi, öldürülmesiyle ilgili yargılama tamamlandıktan sonra, düşümde, O'nu hep iddia makamına oturtup, kendisini öldürenlerin yargılamasına bir savcı olarak kattım. 'O ne yapardı?' diye sordum.

Kurşunun adam ayırmadığı yıllardı. Bir kış günü, Ankara Savcı yardımcılığındaki görevine gitmek üzere evinden çıktı. Arabasına bindi ve kontak anahtarını çevirdi. Başını kaldırdığında, bir ondürtlü tabancanın kendisine uzanan namlusunun tam ucunda olduğunu gördü. Yapılacak bir şey yoktu. Katil 7 kez tetiğe dokundu.

Yaptığı kamu görevleri nedeniyle öldürüldüğü açıktı 19 Ocak 1978 günü Ankara Ticaret ve Turizm Yüksek Okulu'nda Levent Özyörük adlı bir öğrencinin üzerine de hain bir namlu doğrultulmuştu. Nöbetçi savcı olarak Site Öğrenci Yurdu'nda, Sivas ve Tokat öğrenci yurtlarında ve okulda arama yaptırmıştı. Siyasal iktidara payanda olan, bir küçük siyasi parti yandaşlarının o dönemde, dokunulmazlıkları vardı. Aranmaz, aranamaz, sorulmaz, sorulamazdı. Ankara'da bir savcı egemen oldukları yerlerde arama yaptırmıştı. Bunun hesabı sorulacaktı. Soruldu da. Yargı önünde; bu hesabın, hesabı sorulamadı ama.

Ankara Cumhuriyet Savcı Yardımcısı Doğan Öz, 24 Mart 1978 tarihinde, Bayındır Sokak'ta, Saat 08.15'te arabasında vurularak öldürüldü.

Uzun süren yargılama sonunda, birkaç kez idama mahkûm edilen sanık İbrahim Çiftçi aklandı. Doğan Öz'ün öldürülmesi ile ilgili dosyanın üzerine, şimdi ispirtolu kalemle 'Faili meçhul' notu düşülmüştür. Geriye dönüp baktığımızda çok önemli dosyalar üzerinde de bu notun düşüldüğünü görüyoruz.

Gazetelerdeki bir haber başlığı Türkiye'deki birçok insanı "faili meçhuller" üzerinde, uzun uzun düşündürdü. "Kanlı 1 Mayıs'ın aslı failleri 8 yıldır bulunamadı." Haberi tam dört kez okudum. Bir yazım hatası, bir mantık sıçraması yoktu. Yazan güzel yazmış, okuyan dikkatli okumuştu. Haberde her şey vardı aa, ama bir şey yoktu:

"Taksim Alanında 34 kişinin ölümü 126 kişinin yaralanmasıyla sonuçlanan 1 Mayıs olayları ile ilgili davaya, dün İstanbul 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nde devam edildi. Bir sanık avukatı, 7 Temmuz 1977 tarihli oturumda verilen 'Bu davanın gerçek sorumluları ve asıl tertipleyenler hakkında gerekli işlemin yapılması ve sonucu bildirilmesi' yolundaki karara, aradan 8 yıl geçmesine karşın henüz bir yanıt gelmediğini, bu nedenle sonucun sorulmasını istedi. Ancak, mahkeme bu istemi reddetti ve duruşmayı 4 Haziran 1985 tarihine erteledi.

Dünkü oturuma sanıklardan Mustafa Ergün ve Erol Kaplan ile avukatlardan Rasim Öz katıldı. Avukat Öz, mahkemeye verdiği iki sayfalık dilekçesinde, 7.7.1977 günlü ilk oturumda savcının 'İddianamede kusurlu ve hatalı oldukları belirtilerek, suçlanan kamu görevlileri hakkında soruşturma yapılmasını, bu davanın sanıklarının olayın gerçek sanıkları olmadığını, 1 Mayıs faciasını bizatihi yaratan ve kararlılıkla ve sırf yıldırmak amacıyla uygulayan bu yurt ve insanlık düşmanı gerçek ve asıl faillerin bulunmasının bu davayı etkileyeceğinden dolayı asıl tertipleyenlerin bulunması ve soruşturma sonucunun sorulması için Cumhuriyet Savcılığına müzekkere yazılmasını' istediğini, mahkemenin de bu görüşü aynen benimseyerek karar verdiğini bildirdi.

Avukat Rasim Öz şöyle dedi: Davanın görülmekte olduğu sekiz yılın, yedi yılı sıkıyönetim süresi içinde geçmiştir, özellikle 12 Eylül 1980 sonrasında faili meçhul kalmış birçok cinayetin ve olayın faillerinin bulunmasına karşın, bu olayın asıl faillerinin bugüne kadar bulunduğuna

ilişkin bir bilginin mahkemeniz tezkeresine cevaben bildirilmemiş bulunması, evrensel adalet duygusu adına büyük bir talihsizlik olmuştur. Mahkemenizde yargılanan müvekkil sanıklar, iddianamede de dolaylı olarak belirtildiği gibi, sırf gerçek sanıklar bulunamadığı için sanık yapılmış kişilerdir. Müvekkil sanıklar olayın sanığı değil, gerçekte yasal toplantıya katılmış ve saldırıya uğramış, olayın mağduru olan kişilerdir. Bu nedenle, 1 Mayıs Katliamı'nın gerçek sorumluları ve sanıkları hakkında soruşturma açılıp açılmadığının, açılmışsa sonucunun, açılmamışsa nedenlerinin tekiden Cumhuriyet Savcılığı'ndan ve ilgili yerlerden sorulmasına karar verilmesini dilerim."[180]

Yargı bürokrasisi içinde yitip giden şey eksikti haberde. Yargıcı, savcısı, avukatı ve gazetecisi düşünüyor ama söyleyemiyor, soramıyordu. Kim öldürmüştü 34 kişiyi Taksim alanında?

Kim öldürmüştü Doğan Öz'ü başkentin ortasında. Doç. Bedrettin Cömert'i, Prof. Bedri Karafakioğlu'nu, Prof. Cahit Orhan Tütengil'i kim öldürmüştü?

1 Mayıs 1977'de Taksim Alanı'nda ellerinde tüfeklerle insan avlayanların kimlikleri hâlâ bilinmiyorsa, 5 Haziran 1977'de ana muhalefet partisi genel başkanı Bülent Ecevit'e yönelik suikast girişimine ilişkin ihbar, dönemin Başbakanı Süleyman Demirel tarafından yapılmasına karşın, olay hâlâ karanlıktaysa Doğan Öz'ün katili elbette bulunamayacaktı.

Uğur Mumcu'nun 1974'lerde yazdığı, kesip sakladığım bir yazısını anımsıyorum. 'Tehlikeli İlişkiler' diye yazmış. Baştan sona belge:[181]

"Adı: Eyüp, soyadı: Temeltaş. Şimdi Bayındırlık Bakanlığı'nın Ankara'da Tunalı Hilmi Caddesi'ndeki 5. Bölge Müdürlüğü'nde yüksek mimar olarak çahşıyor. Üniversiteyi 1971 yılında bitirmiş. Sosyalist Fikir Kulübü'ne üye olmuş. Devrimci öğrencilerin en önünde yer almış.

5 Mart 1971 gününde kolluk kuvvetleri ile öğrenciler arasındaki çatışmada da etkin görev almış. Geliniz şimdi Ankara Sıkıyönetim Mahkemesinde karara bağlanan Dev-Genç dosyasının 7. klasör, 2. dosyada bulunan belgeyi birlikte okuyalım:

[180] Cumhuriyet, 23 Mart 1985

[181] Uğur Mumcu, Gözlem, 'Tehlikeli ilişkiler', Yeni Ortam, 22 Mart 1974.

"2. Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı ilgili Askeri Savcılığına; ilgi yazınıza konu ODTÜ öğrencisi Eyüp Temeltaş, teşkilatımızca kendisinden uzun süre istifade edilmiş bir kimsedir. Adı geçenin durumunun açığa vurulması gerek kendisi, gerekse teşkilatımız yönünden birtakım sakıncalar tevlit edecektir. Bu bakımdan Eyüp Temeltaş'ın durumunu deşifre etmeden, tatbikat dışı bırakılması yerinde bir tedbir olacaktır.

Bilgilerinize arz ederim. 1 Eylül 1971.

Nurettin Ersin, Korgeneral, MİT Teşkilat Müsteşarı"

Eyüp Temeltaş 25 Ağustos 1971 tarihinde tutuklanmış, 3 Eylül 1971 tarihinde de salıverilmiştir.[182]

Bir örnek belge daha okuyalım isterseniz:

Mahmut Erdoğan, ODTÜ talebe birliği üyesiymiş. Birlik Başkanı Erhan Erdoğmuş'un da yakın arkadaşı olmuş. Mahmut Erdoğan 18.6.1971 tarihinde 'anarşik eylemlere' katıldığı için tutuklanmış ve sekiz gün sonra 26.11.1971 tarihinde de salıverilmiş.[183]

Şimdi yine Dev-Genç dosyasında 5. Klasör, 3. dosya, 402 sırada yer alan bir belgeye kısaca göz atalım. Aşağıdaki yazı Emniyet Genel Müdürlüğü Önemli İşler Dairesi'nce Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı'na yollanmış:

"5.3.1971 tarihinde ODTÜ'de cereyan eden olaylarla ilgili olarak hakkında giyabı tevkif kararı verilmiş olan Sami oğlu Terme 1951 doğumlu ODTÜ Fizik bölümü öğrencisi Mahmut Erdoğan, daha önce mimlenmiş olup 29.5.1970 tarihinde angajesi yapılmış ve kendisinden müteaddit raporlar alınmıştır. 10.6.1970 tarihinde kendisi ile görüşülmüş ve mezkûr tarihten sonra başkaca görüşme yapılmamıştır.

Sedat Kirtepe Emniyet Genel Müdürü"

Bu yazıdan sonra Askeri Savcı dosyanın 5. klasör, 3 dosya ve 398 sırada yer alan 21.6.1971 tarihli yazıda da, Mehmet Erdoğan'ın polis olduğunu belge üzerine yazmış."

Uğur Mumcu ile bu konuyu yıllar sonra, bir panel sonrası konuştuk.

[182] Ankara Sıkıyönetim Savcılığı 1971/40-45 evrak, 1971/211 esas 1971/153 sayılı kovuşturmaya yer olmadığı kararı

[183] Aynı savcılığın, 1971/40-405 evrak, 1971/211 esas ve 1971/ 153 sayılı kovuşturmaya yer olmadığı kararı

CHP kısa iktidarı döneminde hükümetin bu konuda bilgisi olduğunu, konunun İzmir Milletvekili Kemal Anadol tarafından partiye iletildiğini söyledi.

Şaşırdığımı görünce, 'Suçlular ve Güçlüler' kitabına uzandı, 'İyi okumamışsın, bir daha oku' dedi. Su içer gibi bir daha okudum. Aynı konuda iki yazı daha yazmış, hem de 1971'li yıllarda:

"Esmer pırıl pırıl bir çocuktu. Ankara Hukuk Fakültesi'nde öğrenci iken sık sık görürdüm.

Bu öğrencimizin adı Uğur Sani'dir.

Hakkında açılan davada arkadaşları mahkûm olmuş, kendisi beraat etmiştir.[184]

Ankara Birinci Ağır Ceza Mahkemesi'nin 1969/134 Esas, 1973/220 karar sayılı hükmü ile tahrikçi ajanlığı kanıtlanmıştır:

'Sanık Uğur Sani'nin suç konusu bildiriyi dağıtanlar, suç failleri ile kesin deliller ortaya çıkarmak amacıyla Emniyet'çe verilen görevi icabı katıldığı yolundaki savunması. Emniyet Genel Müdürlüğü'nün 18.3.1972 tarih ve 387 sayılı, 13.11.1972 gün ve 516 ve 28.3.1973 tarih ve 169 sayılı yazıları doğrulandığından, sanığın müsnet suçtan beraatine oybirliği ile ...'

Bu örnekleri çoğaltmak çok kolay.

Sıkıyönetim Mahkemeleri'nde birçok tahrikçi ajanın kimliği ortaya çıkarılmıştır.

Mahir Kaynak, İstanbul İktisat Fakültesi asistanlarındandı.

İktisat Fakültesi'ni bitirdikten sonra aynı fakülteye asistan olan Kaynak, bir yandan Devrimci İşçi Sendikaları'nda müşavirlik yaparken öte yandan devrimci öğrencilerle ilişki kurmuştu. Mahir Kaynak 16 Haziran İşçi Olayları ve 12 Mart öncesi eylemlerinden sonra birçok kişinin şaşkın bakışları arasında Madanoğlu Davası ile ortaya çıkarılmış ve bir MİT görevlisi olduğu kanıtlanmıştı.

Sefer Sayılır, 21 Mayıs ihtilal teşebbüsünden tutuklanmış, ancak bir süre sonra salıverilmişti. Sayılır'ı, Kara Kuvvetleri Askeri Mahkemesi'nde açılan Ekrem Acuner davasında, tahrikçi ajan olarak gördük sonraları.

[184] Çetin Altan'ın bir yazısını çoğaltıp bildiri olarak dağıtıp komünizm propagandası yapmak suçlaması.

Kubilay Kılıç ise, İstanbul Sıkıyönetim Mahkemesi'nde Solmazer davası dolayısıyla, 'Tahrikçi ajan' kimliğiyle ifade verdi.

Muzaffer Köklü, bugün 'Anayasayı tağyir, tebdil ve ilga' etmekten en ağır cezalara çarptırılanların yakın arkadaşıdır. Bu ajan yurtdışına kaçtıktan sonra anılarını 'Yeni Gazete'de' yayımlamıştır.

Ahmet Yılmaz Ankara Hukuk Fakültesi öğrencisidir. Balıkesir Ağır Ceza Mahkemesi'nde yargılanmış ve 'Teşkilat' tarafından görevlendirildiğini açıklamış, bu savunma MİT yazışmaları ile doğrulanmıştır.

Can Özbay, Ülkü Ocaklı komandoların başında 'milliyetçi ve toplumcu' eylemleri yönetmektedir. Bu öğrencinin de MİT tarafından görevlendirildiği Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 1 No'lu Askeri Mahkemesi'nin 1972/89 Esas sayılı dosyasındaki yazışmalarla kanıtlanmıştır."[185]

Bu olayların üzerinden yıllar geçti. Devletin görevi, suç yaratmak değil, tersine suçu önlemekti. Dönemin Başbakanı, ana muhalefet liderine 'bir tek tahrikçi ajan adı verin bakayım' derken bir köşe yazarı 12'sini belgeleriyle sıralayıvermişti art arda. Ses seda çıkmayınca, 1 Mayıs'lar oldu, toplumun aydın kesimini oluşturan bilim adamları, sanatçılar öldürüldü ve suçlular bulunamadı. Ses seda çıkmayınca Kahramanmaraş'lar[186], Çorum, Sivas, Malatya olayları oldu, suçlular bulunamadı.

Doğan Öz'ü bir yargı adamı, bağımsız yargının ana direklerinden biri olarak düşündüm hep. İbrahim Çiftçi'nin yargılanması bittikten sonra dosyayı bir kez de onun gözü ile karıştırdım.

---

[185] Uğur Mumcu, Gözlem, 'Bir Hikâyemiz var', Yeni Ortam, 15 Mart 1071. Yazarın Suçlular ve Güçlüler adlı kitabının 13. baskısının 141, 142, 143. sayfalarındaki yazıda Sezai Akalın, Mevlüt Bayraktar ve Erdal Gökyüzü'nün de isimleri yazılı.

[186] Kahramanmaraş'ta 19 Aralık 1978 tarihinde başlayıp 25 Aralık 1978 tarihine kadar süren katliamda 111 kişi öldü, altı cesedin kimliği tespit edilemedi, çok sayıda kişi yaralandı. Kahramanmaraş olayları nedeniyle 26 Aralık 1978 saat 07.00 den itibaren 13 ilde; İstanbul, Ankara, Kahramanmaraş, Adana, Elazığ, Bingöl, Erzurum, Erzincan, Gaziantep, Malatya, Sivas, Kars ve Urfa olmak üzere 13 ilde Sıkıyönetim ilan edilerek Eylül darbesine giden yolun taşları döşendi. 1978 yılındaki olaylar nedeniyle 1980 yılında açılan ceza davası 12 Eylül 1980 askeri darbesinden 34 gün önce hükme bağlandı. Askeri Yargıtay'ın ilk mahkeme kararını bozmasından sonraki yargılamalar 1991 yılına kadar sürdü. Sanıklardan 29 kişi idam, 7 kişi müebbet ağır hapis, 321 kişi de 1-24 yıl arasında hapis cezaları ile cezalandırıldı. Ölüm cezaları uygulanmadı ve hüküm giyenlerin cezaları da; 1991 yılında çıkarılan Terörle Mücadele Kanunu nedeniyle ertelendi ve ser best kaldı.

Bu nedir diye sorulmayan bu nasıl olur diye duyurulmayan, önemli olduğuna inandığım, birkaç belge gördüm. İki başvuru belgesi. Avukat Ş. Can Özbay ve Avukat Beni Han tarafından 'Türkiye Cumhurbaşkanına gerek görüldüğünde iletilmek üzere Büyükelçi Üstün Dinçmen'e' gönderilmiş ilki. İkincisi Başbakan Bülend Ulusu'ya.

Çankaya'ya büyükelçi Üstün Dinçmen'e gönderilende şunlar yazılı:

"Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı (1) numaralı Askeri Mahkemesince dördüncü kez idama mahkûm edilen İbrahim Çiftçi'nin müdafileriyiz.

Bir vatandaşımızın hayatının söz konusu olduğu şu günlerde, Türk devlet adamlarının son derece önemli meşgul olduklarının bilincindeyiz. Suçsuz olduğuna inandığımız, bir insanımızın hayatının kurtulması için dürüst ve ciddi bir savunmaya özen gösterdik. Ancak, müdafaya mütedair taleplerimizin tümü Askeri Yargıtay Daireler Kurulu'nun ilamı hilafına, müdahale doğrultusunda gerekçesiz olarak, duruşma tutanaklarından da görüleceği gibi, ısrarla reddedildi.

Tesis edilen ölüm cezasına rağmen gerek sanık İbrahim Çiftçi gerekse maktul Doğan Öz haklarında Milli Savunma Bakanlığı ve Adalet Bakanlığı'nda bir kısım belgelerin mevcut olup, dosyaya ibraz edilmediğini tespit ettik. Aslında bu tespitimiz yargılamanın başladığı anda olmuştur.

Milli Savunma ve Adalet Bakanlıklarında bulunan evrakların ortaya çıkarılması için, Başbakanlığa müracaata karar verip, infazın Türkiye Cumhurbaşkanı'nın imzası ile mümkün olacağından, Türkiye Cumhurbaşkanı'nın hassasiyetini bildiğimizden ve zatı devletlerinin insancıl duygularını bildiğimizden, yakarmamızı emin ellere, noter emanetine tevdi etmek istedik, noterliğe başvurduk, emanet alamayız diye cevaplandık. Buna ait kâğıtları ilişikte veriyoruz.

Sayın Büyükelçi Dinçmen,[187]

Emanetimizi muhafaza etmenizi arz ve rica ederiz.'

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlığı'na, Türkiye Başbakanı Bülend Ulusu, Sayın Başbakan'a gönderilen dilekçenin, giz dolu satırları arasından çıkmak, neyin istenip neyin istenmediğini anlamak oldukça güç.

[187] Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in Özel Kalem Müdürü.

Benim dikkatimi çeken bu ikinci belgenin, iddia makamında otursaydı Doğan Öz'ün de dikkatini çekeceğinden kuşkum yok. "Bu ne demek?" derdi, "Bu nasıl olur?" derdi. Başvuru şöyle:

"Zat-ı devletlerinizin meşguliyetlerinin ağırlığı, omuzlarınızdaki yükün yücelik ve sorumluluğu, insanın hiçbir günde kendine ait sorumluluğu, peygamber dahi olsa başkasına yüklemediği kulları olduğu bilinciyle; bu bilinci taşımayan kişilerle de, her insanın çalışma arkadaşlığı yapmak durum ve mecburiyeti vardır diyerek zati devletlerinizin gözlerinin dikkatini Kulu'lu İbrahim Çiftçi'nin yaşam özgürlüklerinin durumuna çekmek isteriz:

İbrahim Çiftçi'nin gökyüzündeki renkleri, evreni görme hakkı 19.12.1978 gününden beri, başını kaldırdığında beton görmek suretiyle kısıtlıdır.

Doğum kaydı Kulu'da bulunan İbrahim Çiftçi'ye ait evrak Milli Savunma Bakanlığı ile Adalet Bakanlığı bünyelerinde mevcuttur.

Bunlar ile zat-ı devletlerinizin devlet hizmeti nedeniyle neler olduklarını bizlerden çok iyi bildiğiniz bazı, tetkkimize açık olan Ankara 1. Sıkıyönetim Mahkemesinin şu anda 4. kez kabul ettiği iddia ile ilgili olduğu için 1981/229 esas 1983/140 karar sayılı dosya evraklarıdır. Bu dosyanın tetkikinde çeşitli yerlerden dosya klasörleri arasına sevk edilmiş, çeşitli müşavirlik ve benzeri, yönetmelikler tasnif esaslarına göre verilmiş ilgi ve bilgi sayılan dikkatimizi çekmiştir.

Savunma, fail değilim, dediği için İbrahim Çiftçi'yi benimsemiştir. Bu sebeple, hiç kimse, İbrahim Çiftçi adına şefaat veya af isteyemez. O delikanlı af değil adalet istediği için isteyemez.

Türkiye Cumhuriyeti'nde benzetmek gibi olmasın, Clemenceau kadar değerli devlet adamları vardır. Evrakın gizliliği nedeniyle Dreyfus benzetmesi istememekteyiz. Çaresiz kalmış gözlerine, 'başbakanlık bünyesine bağlı yerlerde bulunan İbrahim Çiftçi hakkında' diye başlayan evrakın açılmasını, bu evrakın Askeri Yargıtay'a, İbrahim Çiftçi dosyasının yasa gereği şevkinde gecikme olmayacağını bilmek durumunda olduğumuz 23 Ağustos 1983 günü açılmasını uygun görmenizi, göz emeğinize teşekkür ederek, rica değil, talep değil, yakarmaktayız. Saygılarımızla."

Bu başvurularla istenenin ne olduğu hiçbir zaman ortaya çıkmayacak, 1978 yılından beri yargılanan sanık 1985 yılında aklanacaktı.

Doğan Öz'ün avukatı, soruşturmanın genişletilmesi isteğinde konuya değinerek, yargıçlardan bir dilekte bulundu:[188]

"Sanık Çiftçi vekilleri Cumhurbaşkanlığına ve Başbakanlığa başvurarak Çiftçi hakkında bazı bakanlıklarda bulunduğunu ve çıkarılmasını istedikleri belgelerin getirtilmesini istemişlerdir.

Sanık vekilleri, mahkemenizde hüküm verildikten sonra Cumhurbaşkanına iletilmek üzere Büyükelçi Üstün Dinçmen'e, Başbakanlığa çifte imzalı dilekçelerle başvurarak, 'Tesis edilen ölüm cezasına rağmen gerek sanık İbrahim Çiftçi ve gerekse maktul Doğan Öz haklarında Milli Savunma Bakanlığı ve Adalet Bakanlığı'nda bir kısım belgelerin mevcut' olduğunu ileri sürerek bunların ortaya çıkarılmasını istemişlerdir.

Hatta Başbakanlığa verilen dilekçede 'Başbakanlık bünyesine bağlı yerlerde bulunan, İbrahim Çiftçi hakkında diye başlayan evrakın açılmasını' talep etmişlerdir.

'Ortaya çıkarılması' ve 'Açılması' istenen, herhalde, önemli bu belge ve evrakın ne oldukları bizce bilinmemektedir. Ancak, bunların noterce saklanması istendiğine göre, davanın aydınlanmasına yarayacağı kolayca söylenebilir.

Bu belgelerin de getirtilmesine karar verilmesini diliyoruz."

Bu belgeler getirtilseydi ne olurdu, onu kestirmek olanaksız. Bu belgelerde neler vardı, onu da bilmek olanaksız.

Bilinen tek şey, Doğan Öz'ün öldürülmesi. Ve yıllarca süren bir yargılamadan sonra öldürümün sorumlusunun bulunamaması.

Oysa ben o tarihte

Yargıçların duruşma tutanaklarına şöyle bir bakınca davanın genel gidişine ilişkin yorum yapmaları, eskilerde, bir yetenek sayılırdı. Genel gidişin anlaşılması için böyle yeteneğe hiç gerek yok şimdilerde.

[188] Av. Veli Devecioğlu, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 1 No'lu Askeri Mahkemesi'nden, Askeri Yargıtay'ın İbrahim Çiftçi hakkındaki idam kararını 18.6.1984 tarihinde bozmasından sonra bu istekte bulundu.

"Oturum numarası: 161, Oturum tarihi: 12.4.1984, Oturum yeri: Metris, Oturum saati: 10" diye başlayan bir tutanak yargılama koşullarının anlaşılması bakımından değerli bir belge bence:

"Celse açıldı yoklama yapıldı.

Tutuklu sanıklardan cezaevinden getirildiler. Serbestçe huzura alındılar, diğer tutuklu sanıklar getirilmediler.

Mahkemeye karşı davranışları uygun görülmeyen sanıklar: Tutuklu sanıklardan Sacit Ünal, Hayrettin Özveri, S. Sadık Öğe, Mustafa Kazancı, Bülent Küçüknal, Ali Salih Bayer, Ercan Tutal, Turgay Gürcan, Özcan Uslu, Yavuz, Abuzer Altınoğlu, Erkunt Taşdemirci, Sezgin Ozan, Birlo İbiş, Rıdvan Gülfidan, İbrahim Akgül, Süleyman Sezar, Marangoz, Muharrem Karaağıl, Ahmet Yazıharman, Ahmet Erdiner, Düzgün Özmen, Muhammed Özkan, İbrahim Tezgel, Tazebey Çakaz, Bayram Altınoğlu, Ali Rıza Demir, Doğan Asma, Orhan Bayram, Muzaffer Karataş, İsa Elal, Necdet Coşkun, Hilmi Bingöl. Rıfat Akkaya, Adil Tarar, İbrahim Yıldız, Cihan Durmuş, Mehmet Kuyucak, Selçuk Özipek, Cafer Sağır, Çetin Albayrak, Sabri Münüklü, Ali Ender Fıçıcı, Saduk Altun, Muzaffer Karakoç, Mustafa Bulut, Rüstem Dede, Metin Şahin, Ayhan Güven Koçulu, Özcan Yıldırım, A. İbrahim Önsoy, Adem Demirci, Arif Aslan, Çetin Koca, Sinan Şener, Sermet Tural, Güven Yücal, Haydar Keskin, Ali Sertoğlu, Rafet Erdem. Musa Balaban, Erol Yılmaz, Rafet Koparan, Alis Delice, Fadıl Hocaoğlu, Veli Metin Ulu, Vedat Koparan, Kemal Özmekik, Özer Bal, Haluk Bayhan, Ömer Tekinalp ve Günay Başaran'ın mahkemeye uygun olmayan kıyafetle, fanile ve şortla duruşmaya gelmiş oldukları görüldü.

353 sayılı yasanın 143/son maddesi uyarınca mahkeme başkanı tarafından duruşma salonundan çıkarıldılar.

Bu sırada mahkemeye giyinik olarak gelen A. Hülya Özzümrüt'ün çıkarılan bu sanıklara parelel olarak oturduğu yerden, tempo şeklinde slogan attığı müşahede olundu. Mahkeme başkanı tarafından yapılan ikaza rağmen, sanığın davranışlarında ısrar ettiği, dışarıya çıkması söylendiği halde çıkmayacağım şeklinde sözler sarf ettiği görüldü.

Bu sırada hazır bulunan müdafi avukatlarından Av. Ayhan Soysal'ın söz

istediği duruşma hâkimince, söz verilmediği halde, duruşma hâkimine hitaben (Siz bunları beşer beşer içeri alıyorsunuz, toptan içeri alınız, görüyoruz ki mahkemede bunlar dövülüyorlar) şeklinde yapılan yoklamaya müdahale etmesi üzerine, duruşma hâkimince bu müdahalenin yersiz olduğu hatırlatılınca, adı geçen avukat ellerini kaldırarak, (O halde ben duruşma salonunu terk ediyorum. Böyle yargılamada bulunmak istemiyorum) diye hitap etti ve duruşma salonundan çıktı."[189]

Sanıklar yargılanıyor, suçlular cezalarını çekiyor, Türkiye'de yönetim, 12 Eylül öncesine dönmemenin yeni koşullarını oluşturuyordu. Yeni koşullardan kesitler bir anlamda topluma yeni bir rüzgâr ekiyordu. Ekilen rüzgârın, duruşma tutanaklarına göre, niteliği gelecek için hiç de iyi fırtınaları çağrıştırmıyordu:

Sanık İbrahim Bingöl'den savunması soruldu: "Cezaevi koşullarından şikâyetimiz vardır. Yaşama hakkımız tehdit altındadır. Koğuşlarda arama adı altında haftada bir operasyon düzenlenmektedir, dövülmekteyiz. Bugün elbise giyerek duruşmaya gelmek istediğim halde soyuldum ve dövüldüm."

Sanık Kadri Günay'dan savunması soruldu: "Dev-Sol IV. iddianamesinde yanlı suçlardan hiçbirisini işlemedim. O iddianamede atılı suçlarla ilgili olarak emniyette verdiğim ifadem işkence ürünüdür. İddianamede Köksal Tekin'in öldürülmesi eylemine katıldığım ileri sürülmektedir. Oysa ben o tarihte Eskişehir Emniyet 1. Şube'de gözaltında bulunuyordum ..... tarihinde Bahçelievler polis karakolunun kurşunlanması ..... Haluk Kayacan'ın öldürülüp, 4 kişinin yaralanması eylemleri ileri sürülmekte ise, ben o tarihte Bakırköy Jandarma Karakolu'nda gözaltında bulunmakta idim. Bu iki olayla ilgili olarak suçsuz olduğumu kanıtlayabilecek durumdayım. Ancak diğer iki olayla da suçsuz olmama rağmen, şu anda bunları kanıtlayabilecek durumda değilim. Bu imkâna sahip değilim."

Sanık Tayfun Yükselbaş'tan savunması soruldu: "Suçsuzum" dedi. "Ben şunu da belirtmek isterim. En son basında Genelkurmay Başkanlığı'nın

[189] İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 1 No'lu Askeri Mahkemesi'nde görülen MLSPB davasının 12.4.1984 tarihli 157. celse tutanakları, syf 1663-1670.

bir bildirisi yayınlandı. Bir heyet tarafından cezaevi koşullarının mahallinde incelendiği belirtilerek, şikâyetlerin birçoğunun gerçek dışı olduğu açıklandı. Bu heyet bizlerle hiç görüşmemiştir. Sadece cezaevi idaresi ile görüşmüştür."[190]

Duruşmalar başladığı gibi bitmiyordu. Çoğu zaman "Gereği düşünüldü" sözü üzerine salonda ayağa kalkacak kimse kalmıyordu. Ne sanık, ne avukat ne de dinleyici. Oysa gereği düşünülüyordu yine de

Duvarlarda duruşma yargıcının "Vahim olayın vukuuna sebebiyet verenlerin...Bugün saat 13.30'da başlamak üzere sorguya çekilerek haklarında inzibati nitelikte olmak üzere ve hücrede infaz edilmek şartı ile ceza tayin ve takdir edilmesine, duruşmanın 18 Ekim 1985 tarihine ertelenmesine karar verildi" sözleri yankılanıyordu.

Yargıçlarca, duruşma tutanaklarına geçirilen sanık iddialarından başka yadsınamayacak belgeler de kaçınılmaz olarak tutanaklara girdi. Yansız bir gözle araştırıldığında insan haklarına aykırı davranışların somut belgeleri olarak bu satırların arasında birçok belgenin bulunduğunu görmek mümkün:

"Sanık Hüseyin Akgül ile ilgili Selimiye Cezaevi tabip vizite fotokopisi geldi. 16.4.1985 tarihinde viziteye çıkartılan sanığın sol ayak tabanında 1x1 ebadında iyileşmiş yara nebdesi. Sağ ayak dördüncü parmak altında ve el bileklerinde linear hipermikmente izler saptandığı anlaşıldı.

Emniyet'te iken işkence gördüğünü ileri süren sanık Ali Hıdırer'in Haydarpaşa Askeri Hastanesi'ne sevk edilerek raporunun aldırılması için, Askeri Savcılığa daha önceden yazılan müzekkere gibi bir müzekkere yazılmasına.

Sanık Seher Çolak, emniyette kolunun kırıldığını ileri sürmüş ve bununla ilgili olarak Haydarpaşa Askeri Hastanesi'nde bunun doğru olmadığına dair rapor geldiğine.

Sanık Hüseyin Albayrak'ın işkence gördüğü savunması ile ilgili olarak Havdarpaşa Askeri Hastanesi'nin 12.2.1983 tarih 9020/83/23-11 sayılı ra-

[190] İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 2 No'lu Askeri Mahkemesi'nde görülen Dev-Sol IV davasının 9.4.1984 tarihli tutanaklan, syf 146-148.

poru geldiğine.[191]

Sanık Bülent Aydın, kulaklarının rahatsız olduğunu ve bunun kendisine tatbik edilen cebir ve şiddetten vuku bulduğunu ve hastaneye sevk edilmesini istediğini bildirdi.

Sanık İsmail Akçora, rahatsız olduğunu ve hastaneye sevk edilmesini istediğini bildirdi. Gereği düşünüldü: Sanık Bülent Aydın, İsmail Akçora'nın gerekli tedavilerinin yaptırılması için Askeri Savcılığa müzekkere yazılmasına."[192]

Kamuoyu için gerekli olan sanıkların yasalara uygun yargılanmalarıydı. Yasalara uygun olarak yargılanıyorlardı, sanıklar. Bu, herhangi bir duruşmanın tutanağına bakınca hemen görülüyordu. Sayfanın en üst sol köşesinde dosya numarası 3/273, hemen altında celse no 34 tarihi 4.10.1985, sırasıyla; Başkan, duruşma hâkimi, üye hâkim, askeri savcı ve kâtiplerin ad soyad, rütbe ve sicil numaraları. Sonra, duruşmalarda söylenen o ilk cümle 'Hazır oldukları halde mahsus salonda belli gün ve saatte celse açıldı, yoklama yapıldı.'

Duruşmalar, usul yasalarına uygun olarak yapılıyordu. Cezaevi koşullarından yakınan sanıkların bir kısmı için duruşmalar, bir görüş belirtme düzlemi idi. Söz almasını bilen hemen her sanığa konuşma izni veriliyordu. Ancak elin yerinde ve zamanında kalkması koşulu vardı. Sanıklardan Ali İlhami Araş söz aldı ve o günlerin güncel bir sorunu olan cezaevinde elbise giyme sorununa ilişkin görüşlerini, yakınmalarını dile getirdi. Dilek ve istemi tutanaklara şöyle geçti:

"Cezaevi idaresinden yakınmalarının olduğunu, bu yakınmalarını mahkemeye ilk kez çıktığında da söylediğini ve yakınmalarının mahkemede kaldığını, mahkemeden döner dönmez aynı şekilde kötü muameleye uğradıkları, bilindiği gibi bir kez kimlik bildirmek üzere, bir kez de sorgulama için geldiğini, bu arada bir daha mahkemeye çağrılmadığım, bu uzun süre içinde çeşitli şekilde dilekçelerle mahkemeye başvurması hususundaki girişimlerinin cezaevi idaresince engellendiğini, o zamanlar

[191] İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 2 No'lu Askeri Mabkemesi'nde görülen Dev-Sol III davasının 30.9.19... tarihli tutanakları, syf 839, 852, 841.
[192] İstanbul Dev-Yol davası Tutanakları syf 1282-1283.

tek tip cezaevi elbisesi denilen giysileri giymemelerinin bu davranışlara bahane sayıldığını, bugün bu elbiseyi giydiklerini, ancak üç dört dakikalık havalandırma dışında cezaevinde hiçbir haklarının kendilerine kullandırılmadım, her birine ayrı ayrı 6 aya varan disiplin cezalarının verildiğini, bunların sudan sebeplere dayandırıldığını, bu cezaların kendileri ile birlikte ziyaretçileri de kapsadığını, bugün duruşma yapıldıktan sonra bu defa pantalonunun ve iç giysilerinin çıkartılarak, ayıp bir şekilde ve söylemeye burada çekindiği bir durumda aramaya maruz kaldığını, burada bunu anlatmaya utandığını yoksa kimseden çekinmediğini, arama sırasında ellerinin arkadan kelepçelendiğini, sırt üstü yatırılarak, omuzlarına ve bacaklarına basılarak arama yapıldığını, ağzının zorla açılarak parmakla ağzının içinin dahi arandığını, yetkililerce (işkence yok yalan söyleniyor) şeklinde beyanların bulunmasına karşın, kendilerine yapılan bu muamelenin işkence değil de ne olduğunu anlayamadığını bildirdi. Bu sözlerinin, mahkemede kalmasını istemediğini, bu hususlarda suç duyurusu yapılmasını istediğini bildirdi.

Sanık Hasan Çakır söz aldı: 4.9.1985 günü kendilerinin olmadığı bir sırada koğuşta arama yapıldığını ve bu aramada bir testere parçasının bulunduğu iddia edildiğini, cezaevi müdürü tarafından gece saat üçte koğuşta sorguya çekildiklerini, cezaevi müdürünün kendilerine 'erkekçe konuşalım bunu buraya kim soktu söyleyin, ya benim kellem ya da sizin kelleniz gider' dediğini, iki gün sonra da emniyete götürüldüklerini, burada da ne şekilde bir muameleye maruz kaldığımızı anlatmaya gerek olmadığını söyledi.

Daha sonra cezaevi müdürü ile bir yüzbaşı bizi hücreye koydular, işkence yaptılar, suç duyurusunda bulunmak istiyorum" dedi." [193]

Yüreğinde kitap korkusu

Duruşma tutanaklarıyla toplumun bir ara dönemde yaşadığı zor günler tarihinin yanlışsız yazılabileceğine olan inancım sayfaları çevirdikçe daha kökleşiyordu. Tutanaklar hukuk belgeleri olmaktan çıkıyor tarih oluyordu:

[193] İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 2 Numaralı Askeri Mahkemesi'nde görülen THKO-Kurtuluş davasının 4.10.1985 tarihli tutanağı, syf 276, 277. 278.

"Mustafa Kemal, yasak kitap okudu da ne oldu? Atatürk oldu. Halkımızın tarihindeki en büyük devrime önderlik etti. Herkes kitap yasaklarına boyun eğseydi, acaba Türk devrimi gerçekleşebilir miydi?"

Arkadaşımız Mustafa Ovacık'ın sorgusundaki, şu sözleri kulaklarımızda hâlâ acı acı uğulduyor:

'Sayın yargıçlar, ailem altı nüfusludur. Hiçbir yan gelirim yoktur, kendimin ve karımın emeği ile geçiniyoruz. Kitabın ekmek kadar ihtiyaç olduğuna inandığım için çocuklarımın ekmeğinden kesip evimde kitaplık kurdum. Dişimden tırnağımdan arttırıp kitap aldım. Bir köy evinde kitaplık kurulmasına sevinmek gerekmez mi? Geçen de öğrendim ki, karım, ben tutuklandıktan sonra bir zarar gelmesin diye kitapları yakmış. On bir yaşındaki kızım bu yıl ilkokulu birincilikle bitirdi, çeşitli ödüller aldı. Şimdi bu on bir yaşındaki kızımın yüreğine kitap korkusu sokulmuştur. Ortaçağın sancılarını yaşayan, çağdaşlaşmak isteyen toplumumuz ve Cumhuriyetimiz için, bu kitap düşmanlığı, bir kara lekedir. Çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkmak isteyen Cumhuriyet Türkiyesi'ni, kitap korkuları ile sindirilmiş, yıldırılmış genç beyinlere teslim edeceğiz. Nasıl olacak bu iş?

Bizi suçlayan, kitabı suç sayan mantık. Cumhuriyet mantığı değildir. Biz çocuklarımızı bu anlayışa teslim edemeyiz. Düşünce ve kitap yasaklarına son verilmelidir artık. Yoksa çocuklarımızın bir süre sonra dünyanın öküz boynuzunda durduğunu sormamasını kimse garanti edemez. Bu yasakların ve haksız uygulamaların bir bedeli vardır. Bunlardan ülkemizin düşmanları sevinir ve yararlanır.'

Oysa Mustafa Ovacık'ın üzerinde çalıştığı Ege toprakları üzerinde binlerce yıl önce kütüphaneler kurulmuştur. Efes'te büyük tarihi değer taşıyan bir kütüphane binası kazılar sonucu yeni ortaya çıkarılmıştır. Binlerce yıl önce kitaba bu kadar değer verilen topraklar da ne acıdır ki, biz hâlâ kitap yasaklıyoruz, bir partinin yöneticilerini kitap dağıttıkları ve okumaya teşvik ettikleri için suçluyoruz.

İşte bu düşman zihniyet yüzündendir ki, savcılar, 'Marksist-Leninist Felsefe Sözlüğü'nün Karl Marks tarafından yazıldığını

söyleyebilmişlerdir.[194] Yani Marks, ileride bir Lenin'in ortaya çıkacağını önceden görerek, yazdığı kitaplarda Lenin'in adını kullanmaktadır.

Bu kadar bilgisiz kalmamızın nedenleri arasında, kitap düşmanlığının payı yok mudur?

Marks, Lenin ya da Mao'nun eserleri batı ülkelerinin kütüphanelerinde başköşelerde yer alırlar. Çağdaş toplumlar, kitabı hiçbir zaman herhangi bir kötülüğün kaynağı olarak görmemişlerdir. 'Muasır medeniyet seviyesinin üstüne' bilim ve kitap düşmanlığı ile nasıl ulaşılacaktır?

Savcılık kitap listelerine dayanarak, yıllarca hapsedilememiz istemiyle dava açtığı sıralarda, televizyon 'Uzay mekiğinin' dünyaya dönüşünü gösteriyordu. Esas hakkındaki mütalaının verildiği günlerde ise; gazetelerden, ayda kurulacak tesislerden dünyaya güneş enerjisi nakledilmesi projelerini okuyorduk.

'Çağdaş uygarlığa ulaşmak' edebiyat dilimizden düşmez ama uzayın fethedildiği çağda hâlâ düşünce ve kitap yasakları ile uğraşırız. Bu anlayışla, uzayı fetheden 'Çağdaş uygarlığın' ancak sömürdüğü bir ülke olarak kalmaya ve İstanbul'un Fethi yıldönümleri ile avunmaya devam ederiz.

Biz, kitap düşmanlığının bunca acısını çekmiş bir ülkenin insanları olarak, herhangi bir kitabı okumadan ya da başkasına vermeden önce 'Yasak Kitap Listesi' ile karşılaştırmayı, Cumhuriyet yurttaşlığı ve aydın namusu ile bağdaştıramıyoruz. Böyle bir utancı, bizim sırtımız ve vicdanımız çekmez."[195]

Vatan hainleri mi

Unutamadığım bir yazısıdır İlhan Selçuk'un. 1973 yıllarında kesip dosyama koyduğum, sararmaya yüz tutan bu yazıyı ara sıra okuyorum. Son zamanlarda sık sık okumaya başladım. 'Vatan Hainleri mi?' yazının başlığı:

"Geçenlerde bir yerde Hasan İzzet Dinamo'ya rastladım. Her zamanki gibi efendi haliyle sohbet ederken, yumuşak sesiyle, sanki çok doğal birşey söyler gibi 'Türkiye'yi yüz yıldan beri vatan hainleri yönetiyor' dedi.

[194] TİKP iddianamesi syf 38.
[195] TİKP toplu savunması syf 398-401.

Birden şaşaladım. 'Nasıl?' dedim. Anlattı:

İlk vatan haini Mithat Paşa'ydı. Abdülaziz'in tahttan indirilmesi ve ikinci Abdülhamit'in tahta çıkarılması olaylarında Mithat Paşa önemli rol oynamıştı. İlki 1876'da olmak üzere iki kez Sadrazam oldu. Birinci Meşrutiyet ve Anayasa onun eseriydi. Ama, Abdülhamit fırsatını bulunca paşayı tutuklatmış, Taife sürmüş, orada boğdurtmuştu.

Anayasa'yı rafa kaldırıp parlamentoyu kapatan padişah Abdülhamit, ülkenin başında 33 yıl egemenliğini sürdüren Sultan, vatana hıyanet suçuyla nice genç öğrencinin, aydının, subayın defterini dürmüştü. Ne var ki 31 Mart olayları üzerine İstanbul'a giren Hareket Ordusu, Abdülhamit'i devirip Selanik'e sürünce Mithat Paşa'yı ve nice aydını vatana hıyanetle suçlayıp yok eden Abdülhamit'in bizzat vatan haini olduğu ortaya çıkmıştı.

Abdülhamit'ten sonra iktidara el koyan İttihat ve Terakkiciler, bir süre ülkeyi yönetip. Birinci Dünya Savaşı'na katılmışlardı. İmparatorluk savaşta yenilgiye uğrayınca İttihatçılar çil yavrusu gibi dağılmışlardı. Bunun üzerine yönetimi ele geçiren Hürriyet ve İtilâf önderleri, ittihatçıları vatan haini bilmişler, İttihatçı avına çıkmışlardı.

Ülkede itilâfçıların borusu öttükçe vatan ihaneti samur kürk gibi sırt değiştirmiş. Şeyhülislam fetvalarıyla Mustafa Kemal ve arkadaşları vatan haini ilan edilmişlerdi.

Kurtuluş savaşında talih millicilerin yüzüne gülünce, roller değişmiş, vatan haini yaftası Padişah Vahdettin'in ve İtilâfçıların boynuna asılmıştı. Padişah kaçmış itilâfçılar dağılmış ve bir kısmı sürülmüştü.

Çok partili rejime dek, ol hikâye böyle devam etmişti. Çok partili rejim Bayar-Menderes ikilisini iktidara getirmişti. Tam on yıl biri Cumhurbaşkanı biri Başbakan olarak yönetimin başında bulunan bu kişiler de 27 Mayıs sabahı devran değişince vatan haini ilan edilmişler, Yassıada mahkemelerinde bu iddia karara bağlanmıştı.

Demokrat Parti'den sonra iktidara geçen Adalet Partisi, tehlikeden teğet geçmişti. İktidarı yedi yıl dolaylı, dolaysız yollardan elinde tutmuş bulunan Süleyman Demirel 12 Mart günü yayınlanan bildiri ile 'Cumhuriyetin geleceğini ağır tehlikeler altına düşürmüş adam' kimliğini kazanmıştı. Ne var ki Demirel, tehlikeyi şapkasını başına geçirip savuşmuştu. Eğer

savuşmasa, vatan ihaneti yaftası bugün göğsündeydi. Ama o yafta büyük bir ustalıkla yön değiştirerek, başkalarının göğsüne asılıvermişti. Yeni vatan hainleri keşfedilince kurtulmuştu Süleyman Bey.

Tarihin gidişatına bakılırsa bugün vatan haini sayılan kişilerin, yarın iktidara geçip Türkiye'yi yönetmesi doğal sayılmalıdır. Çünkü yüzyıllık tarihimizde eski bir tespihin taneleri gibi birbirini izliyorlar. Halk elindeki bu tespihle 'Ya sabır' çekmektedir. Ve her biri kendisinden öncekilerle sonrakileri vatan haini ilân ederek sürdürmektedir iktidarını. Taa uyanış gerçekleşip, alaca karanlık dağılıncaya ve kimin hain, kimin vatansever olduğu kesinlikle ortaya çıkıncaya kadar bu oyun böyle devam edecektir."

Demokratik düzene ilişkin

Bu oyun böylece sürüp gitti. 12 Eylül 1980 öncesi ve sonrası oluşumları, gelişmeleri ürkek bir şekilde izleyen aydınlar, bir sabah Cumhurbaşkanlığı kapısına bir dilekçe bıraktılar. 'Türkiye'de Demokratik Düzene İlişkin Gözlem ve İstekleri' içeren bu metin, ülkenin orta yerinde bir çiçek gibi açtı. Karamsarlıklar umuda dönüştü.

Soruşturmalar açıldı, binlercesi için. 56'sı seçilip yargıç karşısına çıkarıldı. Yargılanıp, aklandılar. Duruşma tutanakları tarih yazanlara yol gösterme işlevini orada da sürdürdü:

"Sayın Yargıç; demokratik düzene ilişkin gözlem ve istekleri içeren bir dilekçenin 'zorlama yorumlarla' siyasi içerikli bildiri sayılması sonucu yargılanan 56 sanıktan biriyim.

Savunmama başlamadan önce sorgum nedeniyle istenen altı yıl ağır hapis cezası tehdidi altında olduğumu belirtmek zorundayım.

Askeri savcı sorgumdaki beyan ve iddialarımla T.C.'ni tahkir ettiğim savı ile hakkımda suç duyurusunda bulundu, mahkemeniz bu istemin ana hükümle birlikte karara bağlanmasını uygun gördü.

Savunmama başlamadan mahkemenizden iki dileğim var:

Savunma aşamasında TCK'nun 159'ncu maddesi ile karşı karşıya getirilmem, eğer özel bir amaç taşımıyorsa, askeri savcının suç duyurusu istemini reddedip savunma hakkımı özgürce kullanmamı sağlayın.

Ya da, savcının bu istemi konusunda kararınızı şimdi verin, savunmanın kutsallığına inandığınızı kanıtlayın.

Her iki seçenek de beni, önce dilekçemizin içeriğini savunmaktan sonra sorgumdaki taahhütlerimi yerine getirmekten alıkoyamayacak, ben yine bildiklerimi söyleceğim.

Çünkü, ekonomik ve siyasal tehdidin kurumlaştığı bir ülkede demokrasinin, hukuk devletinin ve insan haklarının savunulmasındaki önceliğin aydınlara düştüğüne inanıyorum.

Savunmamda bu metnin bir dilekçe mi yoksa bir bildiri mi olduğu konusuna hiç değinmeyeceğim.

Çünkü yargılanmamızdan umulan siyasi amaca bu yolla hizmet etmemeye kararlıyım.

Demokrasi kavgasını gündeminden çıkarmayan her ülkede, adına ister dilekçe, ister bildiri denilsin aydınların siyasi içerikli metinler hazırlayıp görüş ve isteklerini yöneticilere ve halka duyurma haklarının olduğuna inanıyorum.

Bu hakkın kaynağı demokrasiye inançtır.

Siyasal yazgıları Türkiye gibi olan ülkelerde aydınlar için uyarıcılık ödevinin, yaratıcılık ödevinden önce geldiği kanısındayım.

Dilekçenin hazırlanmasına hangi amaçla katıldım? Dilekçeyi niçin imzaladım? Ve imzalanması için niçin çaba harcadım?

Çünkü Türkiye henüz atlatamadığı en ağır bunalımlarından birini yaşıyordu.

12 Eylül'e dek Türkiye dünyadaki 156 devlet arasında demokrasi ile yönetilen 29 devletten biri idi. Türk demokrasisi, ülkenin özkoşullarına göre gelişiyor ve zenginleşiyordu.

13 Eylül'de ise Türkiye dünyada askeri idare ile yönetilen 40 devletten biri oldu. Bunalımın kaynağının burada aranması gerektiğine inanıyorum.

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yönetimi devraldığı 12 Eylül 1980 tarihinde Türkiye'nin yaklaşık üçte birinde zaten sıkıyönetim vardı. TBMM, orduya geniş yetkilerle iç güvenliği sağlama görevi vermişti. Buna karşı 12 Eylül'de sivil yönetime fiilen son verildi.

Bu girişim son yirmi yıl içinde parlamento dışı güçlerin üçüncü kez yönetime el koymasıydı. Siyasi literatüre göre, bunlar aslında bir hükümet

darbesi ya da anayasayı yürürlükten kardırma girişimleriydi.

Türk Silahlı Kuvvetleri'ni, daha önceki kışlaya dönme deneyimi ile değerlendirenler 12 Eylül Harekâtı'nı 'Huzur ve güvenliği sağladığı için' alkışladılar. Alkışlamamak elde değildi. Huzur ve güven sağlanmış, anarşi ve teröre bir sihirli değnekle son verilmişti.

12 Eylül öncesi, ülkede iç güvenliğin sağlanmasında TBMM'den güvenoyu alan hükümet sorumlu değildi. Hükümet, bu amaçla 1978'de sıkıyönetim ilan etmiş ve sıkıyönetim uygulaması 12 Eylül'e dek TBMM'ce tam 10 tez tartışmasız uzatılmıştı.

İç güvenliğin sağlanmasında görev Güvenlik Kuvvetleri'nce yapılacak, suçluyu suçsuzu tarafsız sıkıyönetim mahkemeleri ayırt edecekti. Hukukun temel ilkeleri ve anayasa düzeni çiğnenmeden iç güvenlik sağlanacaktı.

Sıkıyönetimin bu görevi yerine getirmek için yasal hakları ve yetkileri vardı. Bugün iç güvenliği sağlama görevini yapanlar, dün de aynı görevi yapıyorlardı. Devletin başka güvenlik güçleri mi vardı?

Kısacası, parlamento ve hükümet anarşi ve terörün önlenmesi için bir engel değildi.

'Anarşi ve terör' nedeni ile demokrasiden 20 yılda üçüncü kez uzaklaşılmasının getirdiği açmazların en başında; bence, demokrasinin temel kavram ve kurumlarının yok edilmesi geliyor. Dilekçeyi en başta bunun için imzaladım.

Demokrasi kendi öz değer ve kurumlarına yabancılaştırılmış, demokrasinin içi boşaltılmıştı.

Dilekçeyi bunun için imzaladım.

Toplumsal siyasal ve ekonomik yaşamımızı, anarşi ve terör biçimlendirmeye başlamıştı. Tek ölçü, tek boyut ve giderek tek yol terör olmuştu.

Tek ölçü terör olduğu zaman, 'varlığını teröre dayandıran güçlerin terörü bitirmeyeceği' gerçeği unutulmuş gözüküyordu.

Geride bıraktığımız beş yıl boyunca anarşi ve terörle mücadelenin anlatıldığı gibi olmadığını görüyoruz.

Genelkurmay Sıkıyönetim Koodinasyon Başkanlığı verilerine göre, 30 Kasım 1982-31 Mayıs 1983 tarihleri arasında askeri savcılıkların ellerinde

bulunan dosya sayısı bu savı doğrular niteliktedir: 30 Aralık 1982 tarihine kadar 59.400 olan dosya sayısı Ocak 1983 sonunda 60.055, Mart'ta 60.900, Nisan'da 61.462, Mayıs'ta 62.151 olmuştur. (Kaynak: Gen. Kur. Skynt. Koor. D. Başkanlığı Bülteni)

Hakan 13 Aydın 14 yaşında

Anarşi ve terör ile mücadeledeki başarının en gerçekçi ölçütünün 1 Mayıs 1977 olayları olduğuna inanıyorum.[196]

34 kişinin ölümü 126 kişinin yaralanması ile sonuçlanan 1 Mayıs kutlamalarını organize edenler yargılanırken, bu olayın gerçek sorumlularının sekiz yıldır bulunamayışı Türkiye'de terör olaylarının nedenlerini araştıranların gözönünde bulundurması gereken bir unsur değil midir?

13 Eylül'den sonra olanları eleştirmek için değil, çok dikkatli gözlediğim için dilekçeyi imzaladım.

Çocuklar bile vardı: Sol görüşlü Hakan Bayraktaroğlu 13 yaşında, sağ görüşlü Aydın Sezer 14 yaşında yargıç karşısına çıkmışlardı.[197]

Daha küçükler de vardı: Balıkesir'de yargılama yapan bir askeri mahkemenin huzuruna 'buyur amca..' diyerek çıkan 11 yaşındaki çocuk, anarşi ve terörün nasıl önlendiğinin kanıtlanması için bir gösterge değil midir?

Yaşlılar da vardı: Kurtuluş savaşına katılan 84 yaşındaki Abidin Başal, Yozgat'tan Dev-Genç elemanı savı ile gözaltına alındı.[198]

Yasal gözaltı süresi 45 gün iken emniyette 75 gün tutulan sanık Şükrü

---

[196] Türkiye'nin toplumsal ve siyasal yakın tarihinin büyük utançlarından biri olan 1 Mayıs katliamı, üzerinden geçen bunca yıla karşın adli ve idari açıdan gereği gibi soruşturulmadan arşivin tozlu raflarına kaldırıldı. 1998 baharında zaman aşımına uğrayan davanın tarihe mal olan kanıtlarının ortadan kaldırılması hukuk vicdanı açısından olanaklı değil. Yaşamını yitiren 37 kişiden 5'inin, yaralanan 126 kişiden 32'sinin açılan direk ateşten etkilendiğine ilişkin raporlar, dünya döndükçe arşivlerde duracak. Gün gelecek Sular İdaresi'nin üstünden ve Pamuk Eczanesi'nin köşesinden, Kazancı yokuşunun yanındaki çiçekçiden, İntercontinental otelinin 4 ve 5. katlarından kimlerin ateş ettiği ortaya çıkacak. Gün gelecek polis telsizinin bant kayıtlarındaki "biraz sonra olay başlayacak", "sirenleri çalın", "ses bombalarının atın" talimatlarının kimlerin verdikleri açıklanacak.

[197] Hakan Bayraktaroğlu'nun ilkokul defterinin arasından Bülent Ecevit ve Yılmaz Güney'in resimleri çıktı. Hakan Ankara Emniyet Müdürlüğü'nde dört gün kaldı, Aydın Sezer ise MHP ve Ülkücü Kuruluşlar Davası sanıklarından.

[198] Ankara Barosu avukatlarından Ergin Topkaya'nın müvekkili.

Bekel işkence ile alınan ifadesinde 'fırıncı veya balıkçı olduğunu sandığı' 90 yaşındaki Hamit Ataman'ı örgüt yöneticisi olarak belirtti.

Güvenlik güçlerine tanınan antidemokratik yetkilerle istenilen sonuçlar alınıyor, bu sonuçlara göre suç oluşturularak iddianame hazırlanıp yargılamalar yapılıyordu.

Başbakan Sayın Turgut Özal'ın; bugün, polis tasarısının gerekçesini sıkıyönetimin kalkması koşulu olarak açıklaması bir rastlantı değil, bu başlangıcın bir sonucu olduğu kanısındayım.

Suskunluğa mahkum

Dilekçenin hazırlanmasına katkıda bulunmanın, dilekçeyi imzalamanın nedenlerinden biri de işkencenin yaygın hale gelmesi ve kurumlaşmasıdır.

İşkence konusunda bir iki olay ülke dışında soruşturulmaya başlanınca bazı güvenlik görevlileri yargılandılar. Buna karşı binlerce işkence olayı, hücrelerde ve sorgu odalarında gizli kaldı.

İşkence yaygın bir sorgulama yöntemi oldu.

Şimdi Türkiye'nin her sokağında birkaç kişi vücudundaki işkence izleriyle dolaşmıyor mu?

Dosyalarınızdaki belgeler arasında 'Bana işkence yapılmadı' diyen bir sanığa rastlamak mümkün mü?

Genç bir insanın gözaltında geçirdiği günleri yargıç önünde anlatırken, sözlerine; 'Yakalandığımda kış yeni başlamıştı, tutuklanmak üzere cezaevine gönderildiğimde ise ilkbahar bitmek üzereydi. Kışı, işkence görmediğim zamanlar, işkence odasının karşısına düşen 14 numaralı hücrede beton üzerinde yatarak geçirdim' diye başlaması, Türkiye'nin yarınlarının polis soruşturması için feda edilmesi anlamına gelmiyor mu?

Uygulanan yöntem başarılı mıydı? Hayır. Çünkü, yönetime 'anarşi ve teröre karşı olanları' bile terörist sayan anlayış egemendi.

Anarşi ve terörün önlenmesinde başarılı olunsaydı, bu konuda çözüm aramak için kapı kapı dolaşan dost ve müttefikimiz ABD'nin Başkan Yardımcısı G. Bush Türkiye'ye uğramaz mıydı?

Her ne kadar 'Onlarla anlayacakları dille hesaplaştık, kendi silahları ile

mücadele ettik'[199] deniliyorsa da kaba kuvvete dayanan hukuk dışı bir bastırma harekâtının bir işe yaramadığı, bence, ortaya çıkmıştır.

Türkiye'yi sürüklendiği anarşi ve terör ortamından kurtarmak amacı ile başlayan askeri harekât, bir süre sonra, sosyoekonomik alanlardaki yapısal değişikliğin bir fırsatı olarak görüldü.

Hazır imkân varken her sahada reform yapılmadı mı?

Önce siyasi partiler kapatıldı. Parti binalarına el konuldu, büro malzemeleri satıldı. Bir dönemin siyasi tarihini oluşturan belgeler imha edildi. Kapatılan siyasi partiler arasında Mustafa Kemal'in kurduğu ve devleti kuran CHP'si de vardı. Çok partili demokratik parlamenter yaşamın simgesi Demokrat Parti'nin devamı, AP'si vardı.

Mustafa Kemal'in kurduğu Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu, Halkevleri gibi, Cumhuriyet Türkiyesi'nin temel kurumları yok edildi.

Sendikalar kapatıldı. Liderleri yargılandı. İşçiler tutuklandı. İşkence gördüler. Üniversitelerin özerkliğine verildi.

DİSK'in 52 yöneticisi hakkında idam istemi ile dava açıldı. Türk-İş'e bağlı Yol-İş Federasyonu'nun İstanbul Şube yöneticileri komünizm propagandası yapmaktan yargılandılar.

Suçları DİSK'e bağlı Yeraltı Maden-İş Sendikası üyesi olan yüzlerce sanıktan 50'si Amasya Askeri Hastanesi'nden işkence raporu aldılar.

2 bine yakın profesör, doçent ve asistan üniversitelerinden uzaklaştırıldı.[200]

Eylül 1982'ye gelindiğinde ilk ve orta öğretimde görevli 1300 öğretmen cezaevindeydi. 766'sının görevine son verilmişti. 495'ine idari, 209'una disiplin cezası uygulanmıştı.

Dilekçenin hazırlanmasına bunun için katkıda bulundum, bu olayları

---

[199] Cumhurbaşkanı orgeneral Kenan Evren'in Giresun Konuşması

[200] Bilim ve Sanat Dergisi. Sayı: 33, Şubat 1984, 40, Nisan 1984-43, Temmuz 84. Bu konuda kesin bir veri yok. İşkencede öldürülenlerin sayısı bilinmediği gibi, 1402 sayılı Sıkıyönetim Yasası ile üniversitelerden uzaklaştırılan sayısı da kesin olarak bilinmiyor. Genelkurmay Başkanlığı bu sayıyı 4891 olarak açıklıyor. Yine Genelkurmay Başkanlığına göre bunlardan 3403'ünün sakıncalılık hali kaldırılmış, 1488'inin devam ediyor. SHP Genel Başkanı Erdal İnönü'ye göre işine son verilen, sözleşmesi yenilenmeyen ve atanması yapılmayarak üniversiteden uzaklaştırılanların sayısı 5 bin dolayında. Prof. İhsan Doğramacı, üniversitelerden 96'sı öğretim üyesi olan 117 kişinin 1402 kurbanı olduğunu söylüyordu.

bildiğim için dilekçeye imza attım.

Ayrıca; ünlü Anayasa hocası Prof. Orhan Aldıkaçtı'nın bile 'Benim asıl zorluğum antidemokratik bir ortamda demokratik bir anayasa hazırlamamdır' diye yakındığı ortamdan ben de etkilendim.

Devlet Başkanı, Milli Güvenlik Konseyi Başkanı ve Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren'in Anayasa'yı tanıtma gezilerindeki konuşmalarından etkilendim.

Ağızları önce Milli Güvenlik Konseyi kararı, sonra Anayasa'nın geçici bir hükmü ile kapatılan kimseler, devletin başı tarafından gerçek dışı iddialarla kamuoyu önünde suçlandılar.

Bir yargı kararı olmadan Sayın Bülent Ecevit ve Sayın Süleyman Demirel ile çok sayıda deneyimli siyaset adamı, milletvekili ve senatör kendilerine savunma ve cevap hakkı verilmeden suskunluğa mahkûm edildiler.

Sayın Ecevit, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesi'nde bu suçlamalara karşı TRT'ye gönderdiği cevap nedeniyle yargılandı. Sorgu ifadesine yayın yasağı geldi. Oysa, hem TRT de cevap hakkı yasaldı, hem de usul yasalarımıza göre duruşmalar açıktı.

Hepsi adi suçlu

Sayıları yüzü aşkın CHP parlamenteri için Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı'nca yürütülen soruşturma, kovuşturmaya yer olmadığı kararıyla sonuçlandı.

Yasaklama yoktu ama kararın yayınlanmaması 'tavsiye' edildi.

Zincirbozan Askeri Kampı'nda Sayın Süleyman Demirel ve 15 arkadaşı tarafından hazırlandığı iddia edilen 'Türkiye Demokrasiye Dönmüyor' başlıklı metin için yapılan soruşturmanın sonucundan da kamuoyu, aynı yöntemle bilgilendirilmedi.

Bütün bunlar olurken, Dışişleri Bakanlığı genel sekreteri Kamuran Gürün, yerli ve yabancı basın mensuplarına, 'Türkiye'de siyasi suçlu yok, 12 Eylül'den sonra yakalananların hepsi adi suçlu' diyordu.

Uluslararası anlaşma metinlerinde geçen siyasi suçlu kavramı daha sonra, yeni demokrasinin ilk başbakanı Sayın Turgut Özal tarafından da yok sayılacaktı.

Bu ve benzeri nedenler, dilekçeyi imzalamam için sizce yeterli etken değil midir?

İnsanlık tarihinde yüzlerce yıllık bir deneyim süzgecinden geçen ve çağdaş toplumların ortak değerleri olan temel hukuk kurallarından açık seçik vazgeçilmedi mi?

Bağımsız yargı, yargı güvencesi, savunma hakkı gibi evrensel kurallardan 'iç ve dış güçlerin düşmanca oyunu' aldatmacası ile vazgeçilmedi mi?

Taraf olduğumuz uluslararası sözleşmelere geçen, temel insan hak ve özgürlüklerine saygı gösteriliyor mu?

Ülkemiz, insan hakları güvenceleri yurt dışında tartışılır bir ülke durumuna düşürülmedi mi? Bu konuda verebileceğimiz yüzlerce örnek arasında en onur kırıcı olanları şunlar değil midir:

Avrupa Konseyi Türkiye eski raportörü Von Hassel, bu yıl içinde 13 Mart 1985'te 'Anadolu'da Batı Avrupa demokrasisi uygulanamaz' demedi mi?

Avrupa Konseyi Türkiye yeni raportörü Sterner 'Türkiye'de demokrasi olmadığını sadece ben değil, kendi parlamenterleriniz de söylüyor' demedi mi?

F. Alman Başbakanı H. Kohl, 12 Eylül'den sonra ülkemizi ilk ziyaret eden bir Batı ülkesi başbakanı olarak 'ileri karakol' olduğumuzu yeniden ilan etmedi mi?

Rahatsızlık duyduğum daha başka şeyler de vardı.

Vatandaşlar, düşünce ve inançlarını korkusuzca açıklama hakkına sahip değildi. Yeni ve değişik düşünce üretme hakkı 'bunalımlara neden olarak' gösteriliyordu.

Kültür ve Turizm Bakanlığı 112 bin çocuk kitabının okunmasını yasaklamadı mı? Kitaplar mahzenlerde çürümüyor muydu? Daha geçenlerde, 133.607 adet kitap yargı organlarınca aklanmasına karşın imha edilmedi mi?

Sayın Yargıç; 'Türkiye'nin içinde bulunduğu koşullar' gerekçesiyle adalet arayışının engellendiğine inanıyorum.

Gözaltı süresi, işkenceye geniş olanaklar sağlayacak biçimde 90 güne

çıkarılırken, yasalar değiştiriliyor, hukuk düzeni baştan aşağıya yenileniyorken anayasa ve yasalara azami tutukluluk süreleri ile ilgili hükümler her nedense konulmuyordu.

3 yıla kadar daha sonra 6 aya kadar olan hapis cezalarında temyiz hakkı kaldırılıp, bu suçlar da sanığın savunması alınmadan gıyapta karar verebilme yolu açılıyordu.

Cezaların kişiselleştirilmesi ilkesine aykırı olarak ve mahkemenin takdir hakkını sınırlayıcı bir biçimde TCK'nun 59. maddesinin uygulama alanı daraltılıyordu.

Sıkıyönetim mahkemelerinde görülen davalarda verilen cezaların iki katına çıkarılması sağlanıyor, eşitlik ilkesi çiğneniyordu.

Savunma süreleri 15 güne kadar kısıtlanabiliyor, sıkıyönetim komutanlıklarına görevli mahkemeyi saptama yetkisi tanınıyordu. Savunma görevini üstlenen avukatlar salon dışına çıkarılıp, sanık savunmasız bırakılabiliyordu. Cezaevlerinde avukat-tutuklu görüşmeleri görevlilerce dinleniyor, konuşmalara müdahale ediliyor, mahkeme kararına rağmen dava ile ilgili belgeler sanıklara verilmeyebiliyordu.

Örneğin; TİP davası kanıtların tartışılması aşamasına gelmesine karşın, 'Dosyadaki belgelerin sanıklara verilmesi komutanlık kararına' bırakılıyordu.

Davutpaşa Askeri Cezaevi müdürü ise 'Bunun mümkün olmadığına' karar verebiliyordu.

Tutuklu kişilerin güvencesi ilkesinden de vazgeçiliyordu. Tutuklular cezaevlerinden alınarak, 'Sorgulama adı altında' yeniden emniyet binalarına götürülüp işkenceye tabi tutuluyorlardı.

Sanık avukatlarına dağıtılan iddianameler, bir mahkeme kararı olmaksızın güvenlik görevlilerince avukat yazıhanelerinden toplatılabiliyordu. İddianame avukat bürolarından geri aldırılıp değiştirebiliyordu.[201]

---

[201] Savunma görevleri nedeniyle yargılanan ceza alan avukatlar bile oldu. Halit Çelenk, Çetin Özek, Gülçin Çaylıgil, Emin Değer, Süleyman Demirkapı, Mehdi Bektaş, Hasip Kaplan, İ. Sami Çakmak, Nihal Toktay, Ercüment Tahiroğlu, Enis Coşkun, Zeki Oruç Erel, Mustafa Özer, Erdinç Uzunoğlu, Ali Rıza Dizdar, Zeki Tavşancıl, Feridun Bildibay, Yalın Damatoğlu, Rasim Öz, Turgul İnal, İbrahim Açan, Ayhan Soysal, Sabri Ünlü, Nebi Badas, Oktay Kök, Nesrin Dursun, Gülseren Dönmez, Atilla Coşkun, Hüsnü Öndül, Esin Kılıç, Uğur Söylemezoğlu,

Çok sanıklı davalarda askeri savcı isterse iddianameyi özet olarak okuyor, mahkemenin kıdemli yargıcı dilerse istediği sanığı duruşmaya çağırmıyordu. Örneğin; İstanbul Metris Askeri Cezaevi'nde bulunan Dursun Karataş, Hüseyin Solgun, Sinan Kukul, İbrahim Erdoğan, İbrahim Bingöl uzun süredir duruşmalara getirilmiyor, böylece yargılama sisteminde yeni bir gıyabi tutuklu kavramı geliştiriliyordu.

Ya da hakkında istenen cezanın karşılığını cezaevinde geçiren sanıklar tahliye edilmiyor. 1985 yılının Ocak ayında tahliye edilmesi gereken Cafer Solgun ve Metin Acar, o tarihte Metris Cezaevi'nde özgürlüklerinden yoksun bırakılıyorlardı.

Bartın E Tipi Cezaevi'nden ulaşan bir belgede ise, 32 hükümlünün, 647 ve 2148 sayılı infaz yasalarına göre, tahliye edilmeleri gerektiği öne sürülüyor ve bu nedenle resmi başvurular yapılıyordu.

Askeri mahkemelere sivil yargıç ve savcılar atanarak, ortaya olağanüstü sıkıyönetim mahkemeleri çıkarıldı. Bağımsızlık geleneği olan yargıç ve savcılara ordunun sivil memur statüsü kazandırıldı.

Akla hemen gelen bu birkaç örnek İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin eski ve yeni anayasalarımızın açık hükümlerinin ihlal edildiğinin kanıtları değil midirler?

Mamak Metris Bağlar

Sayın Yargıç; Söz konusu dilekçenin yazılmasına katkıda bulundum, dilekçeyi imzaladım ve imzalattım.

Çünkü, Türkiye'de 'o zaman' ve büyük ölçüde giderilmesine karşın, hâlâ basın özgür değildi.

Gazete ve dergiler, 5'i süresiz olmak üzere tam 41 kez kapatıldı, yayın yasağı konuldu ve toplattırıldı.

Mahkemeler, 82 gazeteci, yazar ve sanatçıya çeşitli hapis cezaları verdiler.

Hasan Şahin, Gürbüz Özalın, Aytül Yağanoğlu, Hasan Hüseyin Reyhan, Fethiye Pekşen, Ramazan Feraj, Gökçen Topçu, Murat Demir, Esin Fatma Kulaç, Zeki Öcal, Ali Yıldırım, Aydın Erdoğan, Bahri Belen, Ergin Cinmen, Hasan Ürel, Ayşe Ülkü Uz, Salih Gökhan, Reşat Kadayıfçılar, Şükrü Gürel, Osman Yetkiner, Ersoy Sağlam, Abdurrahman Alaca, Yaşar Ertaş, Serhat Bucak, Bülent Tezcan savunmaları nedeniyle suçlu durumuna düştüler.

Gazeteci, yazar, çevirmen ve sanatçılara verilen mahkûmiyet kararlarının toplamı 316 yıl, 4 ay, 20 günü buldu.

Muhabirler, köşe yazarları, kitap yazarları, yazı işleri müdürleri, film ve radyo-televizyon ve tiyatro sanatçıları yapıtlarından dolayı 181 kez soruşturmaya uğradılar.[202]

Muğla *İlk Adım* gazetesi sorumlu yazı işleri müdürü Özcan Özgür, 'vücudunun yüzde 68'inin malul olduğu ve yardımsız yaşamını sürdüremediği' doktor raporuyla saptanmasına rağmen Fethiye Cezaevi'nde bulunması, buna karşı Türkiye'nin yarınlarını karartan birçok insanın affedilmesini kabul edemediğim için, dilekçe vermek bir suç ise, bu suçu bilerek, düşünerek işledim.

Bu 'suçu' işlememin başka nedenleri de vardı.

Dernek[203], kooperatif, vakıf, meslek odaları, sendikalar ve siyasal partilere girmek suç sayılıyordu.

Açıklandığı zaman suç olmayan düşünceler sonradan yönetime gelenlerin anlayışlarına göre suç sayılıyordu.

TMMOB'ne bağlı Ziraat Mühendisleri Odası Başkanı Sami Doğan, Türkiye Ziraatçılar Derneği Başkanı İbrahim Yetkin, Türkiye Ziraat Odaları Birliği Başkanı Osman Özbek, hükümetin tarım politikasını eleştirdikleri için yargılandılar.

Cumhuriyet gazetesi sahibi ve başyazarı Nadir Nadi, yazar Aziz Nesin yıllar önce yayınladıkları yazı ve kitaplar konusunda yargıç önüne çıka-

[202] Basın 80-84, Çağdaş Gazeteciler Derneği Yayınları

[203] Başbakan Özal sendika, dernek meslek odaları gibi alanlarda Evren'in cunta hukukuna dört elle sarıldı. İktidarın Ankara valisi, 12 Eylül rejiminin kapattığı Atatürk'ün Türk Dil Kurumu'nun ilkelerini sürdürmek için kurulan Dil Derneği'ne karşı çıktı. Dernekler Yasası'nın 5. maddesine göre Dil Derneği'ni kurulması yasak derneklerden sayarak faaliyetini durdurdu ve kurucuları için suç duyurusunda bulundu. Nükleer Savaşın Önlenmesi İçin Hekimler Derneği (NÜSHED) sakıncalı bulunarak "faaliyetten men" edildi. Başkan Prof. Dr. Leziz Onaran ve üç arkadaşı yargılandı. Prof. Dr. Nusret Fişek, Prof. Dr. Atalay Yörükoğlu, Doç. D. Nevzat Eren, Doç. Dr. Ragıp Çam, Diş. Dr. Hüsnü Çuhadar ve çok sayıda Tabip Odası yöneticisi siyasetle uğraştıkları için yargılandı, hapis cezasına çarptırıldı. Yasaklamanın sonu gelmeyecekti. Yasaklama bir virüs gibi topluma yayılıyor. Pir Sultan Abdal'ın bile düşman sayan yasaklı demokrasi dönemi başladı. Necati Devecioğlu, Cahit Bayar, Mehmet Böke, Yakup Gülsu, Lütfi Güzin, Kenan Güven, Alpaslan Karacan ve Saffet Arıkan Bedük gibi idareciler "16. yüzyılda yaşayan Pir Sultan Abdal'ı 21. yüzyılda yasaklayan" Türk büyükleri olarak tarihe geçti.

rıldılar.

Türkiye Yazarlar Sendikası yöneticileri TCK'nun 141, 312 ve 159'ncu maddelerinden yargılanıyorlar.

Aziz Nesin, Bekir Yıldız, Adnan Özyalçıner. Şükran Kurdakul, Demirtaş Ceyhun, Alpay Kabacalı, Osman Saffet Arolat, Atilla Özkırımlı, Ataol Behramoğlu, Haşmet Zeybek, Orhan Apaydın, Asım Bezirci, Tekin Sönmez, Aziz Çalışlar, Emil Galip Sandalcı, Kemal Sülker ve Vedat Türkali gibi değerli insanlar, açıkladıkları zaman suç olmayan düşüncelerinin hesabını vermekle karşı karşıya bırakıldılar.

Cezaevi koşullarının özgürlüğü sınırlama amacını aştığı için bu dilekçeyi imzaladım.

Yargılanmalarını bekleyen binlerce insan cezaevinde yargısız, peşin ve ilkel bir yöntem olarak fizik ve psikolojik işkencelerle karşı karşıya getiriliyorlardı.

Diyarbakır Bağlar, Ankara Mamak ve İstanbul Metris Cezaevlerindeki koşulların yüzyılımızda yeri olmadığını söylemekle yetiniyorum.

Yayıncı İlhan Erdost'un öldürülmesi konusunda askeri savcılıkta ifade veren cezaevi müdürü Alb. Recai Tetik'in, 'Dövün dedim ama öldürün demedim' şeklindeki sözlerinden sonra hakkında iddianame hazırlanıp hazırlanmadığını, yargılanıp yargılanmadığını merak ediyorum.

Sayın Yargıç; Yukarıda sıralanan savlarla ilgili olarak gözleme dayanan birtakım uygulamaların düzeltilmesini istemek, bunun için Cumhurbaşkanlığı makamına, TBMM Başkanlığı'na dilekçe ile başvurmak suç sayıldığı için mi yargılanıyorum?

Bu suç ise, bu davanın demokratik rejimi, düşünce özgürlüğünü ve insan haklarını hedef alan bir dava olduğunu söylemek sanırım yanlış olmaz.

Demokratik düzene ilişkin gözlem ve isteklerle ilgili dilekçenin niçin yazıldığı sorusunun yanıtı, Türkiye'nin beş yıllık tarihinin bence ana eksesini oluşturuyor. Bunun için de 12 Eylül sabahından bugüne dek gelişen olaylara değinmek kaçınılmaz oluyor.

Bu olaylar içinde bence en çarpıcı olanı insan hakları ihlalleridir, insan haklan ihlalleri içinde ise en çarpıcı olanı hiç şüphesiz işkencelerdir.

Cezaevlerinde ve Emniyet Müdürlüklerindeki intihar olaylarıdır. Açlık grevleri ve ölüm oruçlarıdır.

İnsan hakları ihlalleri ile ilgili iddialara sanıyorum dünyanın her yerinde sayısal verilerle inandırıcılık kazandırılmaktadır. Bu konuda elimizde çeşitli veriler var.

Örneğin, işkence sonucu ölümle ilgili veriler var. Bu veriler, resmi ağızlardan çıkmasına karşın birbiri ile çelişiyorlar.

Resmi veriler, 16 Mart 1982 tarihinde 15, 4 Ekim 1982 tarihinde 4, 3 Nisan 1984 tarihinde iki kişinin işkence sonucu yaşamlarını yitirdiğini gösteriyor.

İçişleri Bakanı Selahattin Çetiner'in 24 Eylül 1981'de yaptığı açıklama bu sayıları ilginç bir hale getiriyor.

Çetiner'e göre, bir yıllık süre içinde 'Türkiye'de 12 işkence olayı vardır. Bu nedenle 54 polis hakkında soruşturma yapılmış, bunlardan 11'i tutuklanmıştır.' 12 işkence olayının ne olduğunu bilmek ise çok zor. İşkence sonucu 12 kişi mi öldürülmüştür. 12 kişiye işkence mi yapılmıştır belli değil.

İçişleri Bakanı Yıldırım Akbulut'un, demokrasiye geçildikten sonra, 23 Ocak 1984 tarihinde yaptığı açıklamada, 1984 yılı içinde meydana gelen anarşi ve terör olaylarında 99 kişinin hayatını kaybettiğini ve sadece 4 kişinin tutuklu bulunduktan cezaevlerinde yaptıkları açlık grevi sonucu öldüklerini belirtmiştir.

2 Temmuz 1985 günü Genel Kurmay Sıkıyönetim Basın ve Halkla İlişkiler Şubesi'nin bir teleks notu gazetelere ulaşmıştır. Bu nottan; 12 Eylül'den sonra 17 bin 718 dosyanın karara bağlandığı, 1407 dosyanın yargılanmasının sürdüğünü öğrendikten sonra işkence ve kötü muamele suçundan 57 emniyet personelinin mahkûm olduğunu, 56'sının ise yargılamalarının sürdüğünü anlıyoruz.

Açıklamada, '449 kişinin ölüm cezasına çarptırıldığı, bunlardan 86'sının Askeri Yargıtay'ça onaylandığı, onaylananlardan 32'sinin TBMM'ce kabul gördüğü, 27 infazın gerçekleştiğine' ilişkin bilgiler de vardı.[204]

[204] Basın Yayın Genel Müdürlüğü bu açıklaması (2 Temmuz 1985) elbette yetersizdi. "49 sadrazamın kellesini koparark" ülke yöneten Osmanlıdan devralınan bu çağdışı öç alma

Olmayan tek şeyin 'İşkence ve kötü muamele sonucu yaşamlarını yitirenlere ilişkin sayısal verilerin' olduğunu görüyoruz.

İnsan Hakları ihlalleri ile ilgili soruların yanıtlarının resmi verilerden derlenmesi mümkün olmayınca, geriye mahkeme tutanaklarından derlenen bilgiler, olayları yaşayanların anlattıkları, işkence ve otopsi raporları gibi resmi belgeler kalıyor. Bu belgelerin birçoğu bende var.

Gazetecilik mesleği gereği insan hakları ihlalleri ile karşılaşmış, işken-

---

yöntemi Türkiye'nin ayıbı olarak uzun yıllar sürdü. Son 50 yılın askeri darbeler penceresinden bakarak baskı rejimi kurbanlarını bu kitabın sayfalarından tarihe aktaralım.

27 Mayıs 1960 – 6 Ocak 1961 arasındaki Milli Birlik Komitesi döneminde 13 adli suçlu idam sehpasına gönderildi. 6 Ocak 1961'den 25 Ekim 1961'e kadar yönetimde kalan Kurucu Meclis'in kararlarıyla 12 yurttaş ölüm cezasına çarptırıldı. Başbakan Adnan Menderes, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve Maliye Bakanı Hasan Polatkan "özgürlük ve demokrasi adına" asılarak öldürülen devlet ve siyaset adamları olarak siyasi tarihimize geçtiler.

25 Ekim 1961-12 Mart 1972 arasında 43'ü adli, 2'si siyasi olmak üzere 45 yurttaş idam edildi. Albay Talat Aydemir ve Binbaşı Fethi Gürcan dönemin "orduyu isyana teşvik eden" siyasi suçluları olarak asılarak öldürüldü.

12 Mart döneminde 14'ü adli, 3'ü siyasi olmak üzere 17 kez darağacı kuruldu. Yürekleri yurt ve insan sevgisi dolu Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin inan "cumhuriyeti korumak ve kollamak adına" darağacında öldürülen gençlik liderleri olarak siyasi tarihimize geçtiler.

14 Ekim 1973-12 Eylül 1980 arasında TBMM idam kararı almadı. Yargıtay'ın onayladığı 9'u siyasi, 1'i adli idam kararı TBMM'den geçmedi. 12 Eylül yönetimi bu 10 idam cezasını infaz ederek şanına şan kattı.

18'i sol, 8'i sağ görüşlü siyası suçluyu asarak kendi alanında bir rekor kıran Evren ve Özal yönetimleri 23 adli suçluyu darağacında sallandırdı. Bu dönemin idamlar açısından belirgin bir özelliği de Leon Ekmekçiyan adlı Ermeni asıllı bir yabancının darağacına gönderilmesiydi.

12 Eylül 1980-25 Ekim 1984 tarihlerini kapsayan dönemde haklarında ölüm cezaları infaz edilenler şöyle sıralanıyor: Necdet Adalı (sol), Mustafa Pehlivanoğlu (sağ), Serdar Soyergin (sol), Erdal Eren (sol), Cevdet Karakaş (sağ), Veysel Güney (sol), Kadir Tandoğan (sol) Ahmet Saner (sol), Mustafa Özenç (sol), İsmet Şahin (sol), İbrahim Ethem Coşkun (sol), Seyit Konuk (sol), Necati Vardar (sol), Fikri Arıkan (sağ), Sabri Altay (adli), Cengiz Bağtemur (sağ), Sebahattin Ovalı (adli), Adnan Kavaklı (adli), Ali Bülent Orkan (sağ), Veli Acar (adli), Eşref Özcan (adli), Halil Fevzi Uyguntürk (adli), Hüseyin Çaylı (adli), Osman Demiroğlu (adli), Ahmet Mehmet Uluğbay (adli), Ali Aktaş (sol), Duran Bircan (adli), Leon Ekmekçiyan (adli), Ramazan Yukarıgöz (sol), Ömer Yazgan (sol), Mehmet Kambur (sol), Erdoğan Yazgan (sol), Ahmet Kerse (sağ), Rıdvan Karaköse (adli), Cavit Karaköse (adli), Fatih Laçingil (adli), Faik Güngörmez (adli), Mustafa Başaran (adli), Hüseyin Üye (adli), Şener Yiğit (adli), Cafer Aksu Altıntaş (adli), Abdülaziz Kılıç (adli), Halil Esendağ (sağ), Selçuk Daracık (sağ), İlyas Has (sol, 7.10.1984), Hıdır Aslan (sol, 25.10.1984).

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu'nun Başkanı Eyüp Aşık, ANAP iktidarları döneminde ölüm cezalarının infaz edilmediğini söyledi. 26 Şubat 1992'de bir televizyon programında Doç. Dr. Semih Gemalmaz gerçeği açıkladı.

ce ve kötü muamele görmüş yüzlerce insanla karşılaştım.

İnsan onuruna yakışmayan davranışlar, neredeyse yaşamlarının bir parçası olmuş ve bu insanların yakınmalarını dinledim. Ana-baba-eş ve çocukları ile dostluklar kurdum. Sorgulama, yargılama ve cezaevi aşamalarını inceledim. Özgür yaşamlarını izledim.

Sonuçta, sorgulama sırasında gördükleri işkence sonucu yaşamlarını yitiren insanların, bir ölçüde ölerek kurtulduklarına inandım.

Sorgulama ve cezaevi koşullarına dayanamayarak intihar olaylarının nedeninin de işkence olduğunu saptadım.

Sayın Yargıç; Mahkemenizden bir dileğim var; aşağıda adlarını sayacağım insanların 'nasıl öldüklerinin araştırılmasını' istiyorum.

Sorgu odalarında, cezaevi hücrelerinde yaşamlarını noktalayan bu insanların, bunca zaman sonra bile cesetleri üzerinde yapılacak 'patalojik' incelemenin, doğru dürüst bir 'otopsinin' iddialarımızın geçerliliğini ortaya çıkaracağına inancım tam:

Ahmet Hilmi Feyzioğlu, Ali İnan, Ahmet Kırlangıç, Ataman İnce, Abdurrahim Aksoy, Aydın Demirkol, Ali Sarıbal, Abdullah Paksoylu. Ali Erek, Ali Adil Yılmaz, Ahmet Atlan, Ahmet Erdoğdu, Ali Çiçek, Akif Yılmaz, Ali Özbey, Asker Demir, Ayhan Alan, Abdullah Meral, Ali Çakmaklı, Ali Altıok, Atalay Bahadırlı, M. Ali Kılıç, Bekir Bal, Behçet Dinlerer, Bedri Sınak, Bayram Kocabaş, Bahadır Dumanlı, Bedri Bilge, Bedii Tan, Bahadır Yıldız, Cengiz Aksakal, Cafer Dağdoğan, Cemal Kıpırdamaz, Cumali Ay, Cuma Özarslan, Cemal Kılıç, Cemil Arat, Ekrem Ekşi, Ercan Koca, Ensar Karahan, Ferhat Kuntay, Eşref Anyık, Mahmut Zengin, Fatih Öktülmüş, Hasan Asker Özmen, Hulusi Talak, Hasan Gazioğlu, Hasan Hüseyin Damar, Hakan Mermeroğlu, Hasan Alemlioğlu, Hasan Kılıç, Hasan Sönmez, Günay Balçık, Gürkan Murgan, H. Hayri Durmuş, Hüseyin Çolak, Hakkı Hocaoğlu, Haydar Başbuğ, Hasan Telci, Hüsnü Seyhan, İrfan Çelik, İlhan Erdost, İbrahim Eski, İsmet Ömürcan, İsmail Kıran, Kemal Demet, Kemal Pir, Mehmet Cizreli, Munzur Geçgel, Mustafa Şahin, Necip Kurtul, Mehmet Ali Kılıç, Mehmet Ali Karasoy, Mehmet Emin Kutlu, Mustafa Hayrullahoğlu, Niyazi Gündoğdu, Mazlum Göker, Mehmet Mutlu Çetin, Necmettin Büyükkaya, Mehmet Kazgan,

Osman Karaduman, Önder Demirok, Orhan Keskin, Recep Estik, Şadan Gazeteci, Saadettin Güven, Süleyman Ölmez, Şükrü Gedik, Satılmış Şahin Dokuyucu, Selim Mehmet Yücel, Şeref Sar, Taner Uzun, Turgay Erbay, Turhan Sağlam, Yaşar Okçuoğlu, Yılmaz Peköz, Zeynel Abidin Ceylan, Metin Sarpbulut, Vedat Aldoğan, Teoman Samanlı, Haydar Öztürk, E. Hakkı Erdoğan.

İşkence ve ödül

Sayın Yargıç; bütün bu iddiaların 'Türkiye'nin itibarını sarsmak için uydurulmuş hainane planlardan' kaynaklandığı görüşünü savunmak mümkün.

'Onlar kendilerine baksınlar, bize karışmasınlar' diyerek Türkiye'de insan haklarını eleştirenlere kulak tıkamak da mümkün.

Ben bir aydın olarak demokrasi, hukuk devleti ve insan hakları konularında bildiklerimi söylemek, gerçekleri gün ışığına çıkarmak zorundayım. Bu zorunluluk be nim aydın olma sorumluluğumdan geliyor. Üstelik siyasi tercihim gazetecilik mesleğim de böyle davranmamı gerektiriyor.

Türkiye'nin esenliği için çok önemli bir etken olan insan hakları konusunda bir hukuk davası vermek gerektiğine inanıyorum.

Bunun da yolu önce mahkemelerden geçerdi.

Örneğin; işkence, yüce divan olarak görev yapan anayasa mahkemesinde bile dile getirildi.

Eski bakanlardan Sayın Şerafettin Elçi'nin yargılanması sırasında Diyarbakır'dan getirilen tutuklu tanıklar Levent Paysan ve Mehmet Oflaz işkence ile Elçi hakkında 'aleyhte ifade' vermelerinin istendiğini açıkladılar.

Yüce divan bir işlem yapmadı.

Sayın Şerafettin Elçi de 'çok sayıda kişiye aleyhinde ifade vermeleri için işkence yapıldığını' söyledi.

Yüce mahkeme yine bir işlem yapmadı.

11 Eylül 1981 tarihinde tutanaklara bu biçimiyle geçen insan hakları ihlalleri konusu, Anayasa Mahkemesi'nin belgeleri arasında kaldı.

Bir başka örnek Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı askeri mahkemelerinin bu konudaki duyarlılığını gösteriyor.

Bir örgüt soruşturmasını, Ankara Emniyet Müdürlüğü'nce özel olarak oluşturulan ve 'DAL' diye adlandırılan bir ekip tarafından yürütüldüğü tutanaklarda belirtiliyor.

Sanık ifadelerinde bu ekibin, kendilerine bir polis gibi değil, siyasi hasım gibi davrandıkları, ilişkileri bulunmayan kişi ve kuruluşlar ile (ki bunlar arasında CHP'li parlamenterler de var) bağlantılarının olduğunu kabul etmeye zorlandıkları vurgulanıyor.

Bu ekibin Behçet Dinlerer, Zeynel Abidin Ceylan, Adil Yılmaz, Metin Sarpbulut, Hasan Asker Özmen ve Satılmış Şahin Dokuyucu'nun ölümlerine yol açtıkları, görgü tanıkları ile gösteriliyor. Mahkemeden suç duyurusunda bulunması isteniyor...

Bu başvuru ile ilgili olarak, işkence yaptıkları iddia edilen emniyet görevlileri Kemal Yazıcıoğlu, Bekir Pullu, Halil Kartal, Sıraç Kayakıran, Celal Çoban, Uğur Özdemir, Ömer Bülbül, Rıdvan Güler, Mustafa Öner. Hasan Alataş, Ferruh Tankuş, Turhan Öztürk, İsmail Tunaylı, Bahtiyar Çandar, Ali Şimşek, Cuma Arslaner, Nurettin Oğhan, Tuncay Yağmur ve Cevdet Yazıcı haklarında herhangi bir soruşturma yapılmış mıdır, merak ediyorum.[205]

Sayın Yargıç; Mahkemeniz elbette böyle bir sorunun yanıtını bilemez. Ama benzer davalarda yargılanan yüzlerce sanığın hemen hepsinin işkence gördüklerini ifade etmeleri, buna karşı mahkemelerin duyarsız

[205] İşkencecilerin yargılanmaları yıllarca sürdü, çoğu tutuksuz yargılandı, görevlerinden alınmadı. Mahkemeler en alt sınırdan ceza vermek için özel çaba gösterdi. Örneğin Ahmet Karlangaç'ın ölümüne neden olan polislerin yargılaması altı yıl sürdü. Behçet Dinlerer'i işkence ile 15 Aralık 1980'de öldüren polisler hakkındaki iddianame 1986 yılının ekim ayında hazırlanabildi. İlhan Erdost'un ölümüne neden olan sorumlular hakkında askeri mahkeme 59 ay sonra ilk hükme ulaştı. Bu örneklen çoğaltmak olası, işkencecilerin yargılanmaları konusunda Özal döneminde üretilen çözüm utanç verciydi. İşkencenin en yoğun yaşandığı Olağanüstü Hal Bölgesi'nde 10 Nisan 1990'da uygulamaya giren "SS kararnameleri" diye anılan 413 ve bunu izleyen 424-425 ve 430 sayılı Kanun Hükmündeki Kararnamelerle işkencecilerin yargılanmaları özel koşullara bağlandı. Daha sonra çıkarılan Terörle Mücadele Yasası ile işkencecilerin tutuksuz yargılanmaları sağlandı. Cumhuriyetin bakanlar kurulunda görev üstlenen Turgut Özal'a göre, çoğu aşırı solcu ve bölücü olan birtakım insanlar "disiplin işkence" diyordu. Devletin işkenceci diye bir kadrosu yoktu "asabı bozulmuş, sinirlerine hâkim olamamış" polisleri vardı. Özal "Asabı bozulmuştur hafif muamele ederken, gayet ağır muamele" etmiştir. Söyleyin Tanrı aşkına bu işkence midir?" diyecekti..

kalmaları, bu ülkede, demokratik düzene ilişkin dilekçeler verilmesi gereği ve haklılığını anlatmıyor mu?

Bu dilekçenin hazırlanmasına katkıda bulundum, dilekçeyi imzaladım. Çünkü, elimdeki belgelerin çok azını tarayarak çıkardığım sonuçlara göre, adlarını sıralayabileceğim güvenlik görevlilerinin, vatandaşlara işkence ve kötü muamele yaptıkları savı ile haklarında soruşturma açıldığını biliyorum.

Sayın Yargıç; Anlatmaya çalıştığım örnekler bize işkence suçunun, gereği gibi izlenmediği yargısında haklılık olduğunu göstermiyor mu? Aslında bu haklılığın bir kanıtı daha var. Örneğin, Şevkiye Erşen adlı bir yurttaşın kesinleşmiş idam kararı TBMM'den onay bekliyor. Şevkiye Erşen'in suçu işkence ile adam öldürmek.

Ama işkence ile adam öldürdüklerine ilişkin haklarında kesin kanıtlar bulunan çok sayıda güvenlik görevlisi TCK'nun adam öldürmeye ilişkin maddesi ile yargılanmıyor.

Ayrıca işkence yapanların cezalandırılması işkence olaylarını niçin azaltmıyor diye düşünmek gerekmez mi? İşkence yapanların korunduğu izlenimini veren bir olgu mu var?

Örneğin, komiser muavini Mustafa Haskiriş, işkence ile adam öldürmekten 14 yıl ağır hapis cezasına hüküm giymiştir, ama Haskiriş karar duruşmasından bir celse önce tahliye edilmiştir. Haskiriş cezaevine konulmamıştır.

Örneğin, Hasan Asker Özmen adlı sanığın işkence ile ölümüne yol açan komiser muavini Enver Göktürk'ün bir yıl hapis, 6 ay memuriyetten men cezası, onun bir süre daha görevine devam etmesine engel teşkil etmemiştir.

Yine Ankara'da görevli komiser muavini Mehmet Yılmaz hakkındaki suç duyuruları ve yargılandığı insan hakları ihlalleri olaylarının sayılarını bulmak gerçekten güçtür.

Ama Mehmet Yılmaz, bir yandan işkence yapmaktadır, bir yandan yargılanmaktadır, işin asıl ilginci, bir yandan da ödüllendirilmektedir. Emniyet Genel Müdürlüğü İntihap Encümeni Mehmet Yılmaz'a 1982 yılında iki maaş tutarında ikramiye vermiştir. İçişleri Bakanı Selahattin

Çetiner de bir yıl sonra Mehmet Yılmaz'ın takdirnamesini imzalamıştır.

İlhan Erdost'un öldürülmesinden hüküm giyen Mamak Cezaevi görevlisi Bekir Bağ'ın infazı geriye bırakılmıştır.

Bazı polisler kendilerini işkence olgusunun doğallığına kaptırarak, yargı karşısında şu ilginç ifadeleri vermişlerdir. Tanık Polis Ekrem Özbe, "Emniyette yapılan tüm soruşturmalarda işkence yapılıyordu, ben de istemeyerek bazı işkence olaylarına karıştım" demiştir.

Tanık Polis Rahman Gümrükçü, "Sanık doğru söylemiyorsa, bir müddet bekledikten veya işkenceye tabi tutulduktan sonra tekrar huzura getirilir" demiştir.

Bu örnekler çoğaltıldığında, işkencenin, sorgulamanın ayrılmaz bir parçası olduğu yargısına varılmaktadır. İşkence sorgulamanın ayrılmaz bir parçası olduğu için yargı, yanılmakta ve derin yaralar almaktadır.

Örneğin, Ankara 1 Numaralı Askeri Mahkemesi'nde, Mahmut Kök ve Mesut Karasu adlı iki sanık, yaşamakta olan Mustafa Kaya'yı öldürdükleri savı ile yargılanmışlardır (2 Aralık 1981). Örneğin, iki ayrı davada, iki ayrı sanık, aynı kişiyi öldürmekten yargılanmışlardır. Ankara 1 No'lu Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi'nde sanık Cemal Akın, Ahmet Güzelsoy'u öldürmekten yargılanırken, 2 no'lu askeri mahkemede aynı sav ile Ali Rıza Yolveren adlı sanık yargılanmışlardır. Kemal Akın, 74 sanıklı Dev-Yol davasında, Ali Rıza Yolveren 32 sanıklı Kurtuluş davasında yargılanıyorlardı (28 Eylül 1982).

Örneğin, Hasan Ulutaş adlı sanığa, aynı suç için Erzurum Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesi 7 yıl 6 ay, Sivas Asliye Ceza Mahkemesi ise 6 ay hapis cezası vermiştir (3 Haziran 1982).

Sayın Yargıç; İnsan hakları ihlallerinin kurumlaşmasının temel nedenlerinden birini de, geride bıraktığımız dönemde başvurulan yeni bir yöntem oluşturmuştur. Bu yöntem gerek güvenlik güçlerinin gerekse yargı organlarının elinin kolunun bağlanmasına neden olmuştur. Bu yöntem, yargılanmadan önce mahkûm etme yöntemidir.

Soruşturma veya yargılamalar sürerken devletin en yüce katında bulunan kimseler, örneğin devlet başkanı Kenan Evren, DİSK yöneticileri için Adana konuşmasında, 'iç savaş kışkırtıcısı' Barış Derneği için Afyon ko-

nuşmasında, 'İllegal örgüt' suçlamalarında bulunmuştur. Yargılanmamıza neden olan 'dilekçe davası' daha soruşturma aşamasındayken bizler için 'Vatan haini' demiştir. Bu giderek bir alışkanlık haline gelmiş, Başbakan Sayın Turgut Özal da DİSK ve Barış Davası sanıklar için aynı tür suçlamalarda bulunmuştur.

Bu tutum, anayasa ve yargılama hukukumuz açısından kabul edilebilir bir tutum değildir.

İş giderek öyle noktaya varmıştır ki, 'Davaların gidişatını etkileyecek tavırlar' miting meydanlarında toplanan yurttaşlara idam kararlarının onaylattırılması aşamasına gelmiştir. Miting meydanlarında toplanan insanlara, 'Bunları asmayacak mıyız, besleyecek miyiz' diye sorular yöneltilmiş, onay alınmıştır.[206]

Yargılama aşamasında devletin en yüce katlarından gelen bu telkin ve tavsiyeler soruşturma yapanları bu yönde kanıt toplamaya zorlamıştır.

Sonuçta, dönemin en geçerli kanıtı olan 'ikrar ve itiraf' yargılamanın temel unsurunu oluşturmuştur.

Haklarında henüz iddianame bile hazırlanmamış, binlerce insan, radyo ve televizyondan, gazetelerden, 'suçlu' ilan edilmişlerdir.

İşkence konusu üzerine gidilmemesi için basına hatırlatmalarda bulunulmuş, Türk halkından 7,5 milyon oy alarak iktidar olmuş bir partinin genel başkanının, Başbakan Sayın Turgut Özal'ın söyledikleri de dâhil olmak üzere birçok habere yasak getirilmiştir.

Sayın yargıç; geneli anlatan bu ortamda elbette yargı da etkilenmiştir, örneğin, yargılamalarda sağ ve sol örgütlere farklı yaklaşımlarla bakıldı. Sol görüşlü suçlara TCK'dan tertip edilen cezalar Anayasanın 14. maddesindeki fiillerden hareket edilerek düzenlendi. Bunlar, TCK'nın 141, 142, 146, 149, 163 ve 171'inci maddelerinde belirtilen Devlet Şahsiyetine karşı işlenen cürümler faslından cezalandırıldılar.

Sağ örgütlenmeler için ise, aynı fiiller olsa bile, bu suçlar, devletin şahsiyetine karşı işlenen suçlar olarak sayılmamıştır.

Bu yöntem ilerde çıkacağı varsayılan af için daha önceden düşünülmüş ilkel bir anayasa kurnazlığı idi.

---

[206] Cumhurbaşkanı Orgeneral Kenan Evren'in Mardin Konuşması.

Sayın Yargıç; Türkiye'de demokratik düzene ilişkin gözlem ve isteklerimizin gerekçelerini elimden geldiğince açıklamaya çalıştım. Dileğim, bundan böyle bu tür istekleri içeren belgelerin Türkiye'nin gündemine bir kez daha gelmesidir.

Sayın Yargıç,

Yaşadığımız geçmişin, geleceğimizi belirlediğini anımsatarak, hep birlikte gerçekçi olmamız gereğine inanıyorum. Gerçekçi olmak istiyorsak Türkiye'de demokrasi sorununun ciddi çıkmazlar içinde bulunduğunu söylemekten kaçınmayalım.

Eğer geçmişin sorumlulukları ve hesaplarının kapanması isteniyorsa; bunun yolunun, toplumda yeniden birtakım onulmaz yaralar açmamaktan geçeceğine inanıyorum. "[207]

Burada yok, Karşıyaka'da

Odadan çıkarken düşündü "Sen ne yapmak istiyorsun?" ne demekti. Yargıç bile dinlemişti ama o dinlemiyordu. İnsanın hiç ummadığı bir anda kendisini yargıç karşısındaymış gibi hissetmesi gazetecilik uğraşı açısından çok yaralayıcıydı.

12 Eylül'den sonra olup bitenler geçti gözünün önünden tek tek.

Mamak'ta açlık grevindeki oğlunu arayan bir babaya cezaevi kapısında "Burada değil Karşıyaka'da" demişlerdi de, gazeteye gelip, Karşıyaka'nın bir mezarlık olduğunu bilmeden, böyle bir olasılığı aklının/ vicdanını/ ahlakının ucundan geçirmeden adres sormuştu.

"Oğlumu oraya göndermişler, gidip göreyim" demişti. Karşıyaka'daki insanların üstünün toprakla örtülü olduğunu söyleyememişti. Hırsından oturup ağlamıştı.

Onun da gözleri dolu dolu olmuştu.

Profesör Sadun Aren'in Ankara Emniyeti'nde başına gelenleri anlatırken de gözleri yaşarmıştı.

Baskının bunalttığı günlerde, o odadan çıkarken çok şeyler düşündü uzun yıllar. Oturduğu sandalyeden suçlu gibi kalktığı bir gün, duyduğu

[207] Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 1 No'lu Askeri Mahkemesi'nde görülen Aydınlar Dilekçesi davası sanıklarından Erbil Tuşalp'ın 14 Ağustos 1985 tarihinde yaptığı savunma.

sözler iyice şaşkına çevirdi onu. İnsan hakları ile ilgili haberler, işkence haberleri yasaktı.

Geçmeyecekti. Sıkıyönetim mi koymuştu yasağı?

Hayır, o öyle istemişti, insanın hiç beklemediği bir anda böyle bir buyruk alması ne yaralayıcıydı. Bu buyruklar baskıyı önlemeye yetmiyordu. Gazeteleri kapanmaktan hiç kimse kurtaramıyordu. Gazeteler birbiri peşi sıra tek tek kapatılıyordu.

Gazete açılınca, insan haklarına aykırı davranışlarla ilgili haberlere kuşkuyla kaldığı yerden elbette devam edilecekti, işkenceler, işkenceciler yazılacaktı.

Gazete bu kez Vicdan ve Esma hanımlar yüzünden kapanmıştı. Mustafa Ekmekçi'ye gelip, emniyette geçirdikleri üç günün öyküsünü anlatmışlardı. Ekmekçi "Sen de dinle" diye seslenmişti.

Gazi Eğitim Resim Bölümü mezunu Ayşe Öğretmen.

Eczacılık'tan Rezzan, son sınıf öğrencisi, hamile üstelik.

Gazi Eğitim'den Matematik Bölümü müdür yardımcısını çırılçıplak dolaştırmışlardı altıncı katta. Ankara Emniyet Müdürlüğü'nün altıncı katı siyasi şube oluyordu.

Öğretmen Güler, şimdi Mamak'taydı, Tülay bir devlet bankasında çalışıyordu.

Elazığ'dan getirilen Menekşe hanımın açık kalp ameliyatı geçirdiğini söylüyorlardı.

İz bırakmasın diye parmağına pamuk sarıp, elektrik vermişlerdi. Tek çizmesini çıkarıp, 15 dakika kadar elektrik..

Daha birçok şey: Emniyete giderken kalp hastası annesine, "Sergi açılışına" diyerek evden çıkmıştı. "Ne sergiymiş be kızım" dedi annesi daha sonra "İki gün süren sergi hiç duymadım." Son alınışında 19 Şubat'tan 21 Şubat'a dek kalmıştı.

Mustafa Ekmekçi bu olayı Ankara Notları'nda yazdı ve gazete iki gün kapandı.[208] Yazının çıktığı gün bir haber daha vardı gazetede:

Adana Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı Cafer Dağdoğan'a iş-

[208] Mustafa Ekmekçi'nin 23 Mart 1981 tarihli Ankara Notları nedeniyle gazetenin Ankara, Kastamonu ve Çankırı basımı ve dağıtımı 2 Nisan 1981'de yasaklandı.

kence yapıldığı savını kabul ederek ölüme neden olmak suçu sabit görülen Emniyet 1. Şube müdürü ile 7 polisin yargılanmalarını istedi.

Kayseri'de gözetim altında iken ölen ODTÜ öğrencisi Osman Taştekin olayı hakkında soruşturma sürüyor.

Ankara Emniyet Müdürlüğü'nün 5. katından düşerek ölen Satılmış Şahin Dokuyucu'nun ölümü ile ilgili soruşturma Yenimahalle Cumhuriyet Savcılığı'nca yürütülüyor.

Samsun'da iki sanığın işkence gördüklerinin saptanmasından sonra "sorumlular hakkında işlem yapmayan Cumhuriyet savcı yardımcısı İsmail Erbay ile ilgili soruşturma için" savunma avukatlarının ifadeleri alındı.'

Bu haberlerin yazılmaması isteniyordu.

Barış Derneği tutuklamalarının yapıldığı günlerdi. Başbakan Bülend Ulusu, olağan basın toplantılarından birini düzenlemişti. Gazetecilerin sorularını da yanıtlamıştı Ulusu. 'Aydınların tutuklanmasının Batı kamuoyunda yaratacağı olumsuz etkinin' düşünülüp düşünülmediğini sordu bir gazeteci.[209] Ertesi gün bir gazeteci-yazar iki gün süren bir eleştiri döşendi köşesine bu soru üzerine:

"Başbakan Ulusu'nun basın toplantısında bugüne kadar ifadeye dökülmemiş bir mesele soru haline geldi.

Aydın tevkifatı.

12 Eylül'den bu yana binlerce on binlerce insan tutuklandı, nezarete alındı ya da mahkûm edildi. Hapishanelerde şu anda kaderlerini bekleyen binlerce insan bulunuyor. Basın toplantısında öne sürülen (Aydın tevkifatı) bunları içine almıyor, şu son zamanlardaki kararlar (Aydın)lara müteveccih diye gösteriliyor. Yani mevcut idare artık (Aydın)ları tevkif etmeye başlamış? Daha açığı denilmek isteniyordu ki:

"Ne istiyorsunuz bu düşünürlerden? Bu tevkiflerin Avrupa'da ya da dış âlemde nasıl aleyhte tesir yaratacağı da ifadede saklı idi."

Başbakan Ulusu cevabına (Aydınların tutuklanması) kelimelerini kullanarak başlamıştır. Oysa biz kendisinden, soruya şu soru ile karşılık vererek, bir açıklama beklerdik:

[209] Erbil Tuşalp, Cumhuriyet.

"Siz, aydın deyince neyi anlıyorsunuz?"

Gazeteci açıkça söylememekle beraber demek istiyor ki:

"Siz, ilerici, beynelmilelci ve millete rağmenci liderleri nasıl olur da tevkif edersiniz? Avrupalı komünist ve sosyalistler şimdi ne diyecekler bize? Ayıp değil mi bu?"

Türkiye, komünist cephe organizasyonunun taarruzu altındadır. Bu cephenin dâhildeki yandaş ve işbirlikçileri, birbirini ilerici diye gösterirler. Bunlar milletin gücünü, tek kuvvetin o olduğunu kabul etmezler. Bunlar çağdışı bir polis devletinin hayaliyle yanıp tutuşmuşlar kendilerini saklayıp gizlemek için de omuzlarında beyaz güvercin taşırlar. Bu güvercinleri amblem yapıp dernek kurarlar.

Türkiye'de olup bitenleri iyi takip edelim. Tertip edilen toplantılarda, kaleme alınan yazılarda neyin tezgâhlandığını iyi görelim. 12 Eylül harekâtı, Türkiye'nin son şansıdır."[210]

İkinci gün 'sorusunu tehdit edası ile öne süren gazeteci' tanımı ve 'müstakbel zamparaya yeniden yatak sermek kolay' benzetmesi ile süren "ihbarlar" boşa çıktı.

'Bu haberler yazılmayacak'la, 'Sorusunu tehdit edası ile soran gazeteci' ya da 'Sen ne yapmak istiyorsun?' sorusuyla 'Siz aydın deyince neyi anlıyorsunuz?' diye soran insanların dünya görüşlerinin ayrı olması olanaklı mıydı?

Dünya görüşleri çok ayrı iki gazeteciydiler. Biri solda, biri sağda kalem sallıyorlardı. Herkesin kendisine göre bir 'mazereti' vardı. Biri ününü dünyaya duyuracak bir gazeteci olmak istedi. Her şeyi yaptı, öteki parlamentoda sade bir milletvekili olmayı yeğledi. Bir şeyler yaptı.

Kendi iç çelişkilerini böyle yaşayan basından demokrasiye sahip çıkmak önerisi üretilemiyordu. 'Tarihin içini boşaltmak' için görünmez bir yarış başlatıldı. Gazeteci, çağının tanığı olma işlevinden kolaylıkla vazgeçti. Günü ve zamanı geldiğinde, demokrasiden, emekten, barıştan ve özgürlükten yana olunurdu, nasıl olsa.

---

[210] Son Havadis, Güngör Yerdeş, 'Bu günlük bu kadar' sütunu 'Aydın Tevkifatı' 21-22 Mart 1981

Kalem tutan eller, halkı 'gözünden akıllı' olarak nitelendiriyordu çoğu zaman.

1983 baharında ABD'de bir panel düzenlendi.[211] '1980'lerde Terörizm ve Kitle iletişim araçları' konusu tartışıldı.

Oturum kapanırken usta bir gazeteci[212] katılanların tümüne bir soru yöneltti: "Bir gazeteci, önce vatandaş mıdır yoksa gazeteci midir?"

Soru yanıtsız kaldı. Böylesine yaşamsal bir soruya yanıt bulunamayan panelde, terörizm kapsamına giren olayların, bir haber niteliği olması nedeniyle gazetelerde yer almasının doğal olduğu ancak, gazetelerin bu olaylar konusunda yeterli analiz yapmaları gerektiği sonucuna varıldı.

Bu tür haberlerin 'yansıtılma biçimi' önemliydi. Bu tür haberleri verirken, gazetelerin de 'sorumlu davranmaları' gerekirdi. Teröristlerin öncelikli amaçlarının 'basını bir reklam aracı olarak kullanmak' olduğu, dolayısıyla basının bu amaca hizmet etmemesi gerektiği vurgulandı. Gazeteciler, teröristleri bir haber kaynağı olarak görmemeliydiler.

Değişik görüşlerin tartışıldığı panelde NBC televizyonu temsilcisi, halkın olayları kitle iletişim araçları yoluyla öğrendiğini söyledi. Kötü ve acı haberleri, önemli bir haber gibi, sunmanın bir ölçüsü olduğuna inandığını belirtti ve "Verilecek haberi değerlendirecek organ yine de basın yayın organlarının kendisi olmalıdır" dedi. Terör olayları ile ilgili olarak televizyonlarda canlı yayın yapılmamasını bir seçenek olarak önerdi. ABC televizyonu temsilcisi, bu konudaki sansüre kesinlikle karşı olduklarını söyledi ve 'Kitle iletişim organlarının görevlerini tam olarak yerine getirmelerinin ancak haberlerin eksiksiz verilmesiyle olanaklı olduğunu' belirtti.

Küçük bir ayrıntıya dikkat çekti sonra: 'Terörizm olaylarını yansıtacak basın mensuplarının bu konuları bilen deneyimli insanlar olmaları gerektiğini' söyledi.

London Times'dan gazeteci Ashford, terörizmin politik bir kökeni ve

[211] The Media Institute ile New York Devlet Üniversitesi'nin 14 Nisan 1983 tarihinde düzenledikleri seminer.
[212] National Review editörü, McLaughlin.

politik bir amacı olduğunu söyleyerek, basına bu konuda kesinlikle sansür uygulanamayacağını söyledi. Ashford 'Begin, Mugabe ve Kenyatta gibi dünün teröristlerinin günümüzün saygıdeğer politik liderleri olduğunu' anımsattı. Ve bir öneri getirdi: Bir terörizm olayı yaşanırken, örneğin, rehinelerin nasıl kurtulacağına ilişkin güvenlik planlarının açıklanmaması gerekirdi.

ABD'nin başkenti Washington'da düzenlenen bu panelde devlet terörüne hiç değinilmedi. Oysa, terör olaylarında madalyonun öteki yüzü olarak görünen bu olgu Türkiye'de 1970'li yıllardan beri tartışılıyordu.

Konu, bir siyasi partinin Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi'nde yargılanması sırasında, bir kez daha gündeme getirildi:

"Türkiye'de 1971 yılından itibaren istihbarat örgütleri içine yuvalanmış ve 'Kontgerilla' adıyla yasadışı faaliyetlere girmiş bazı güçler olduğu resmi belgeler ve açıklamalarla kabul edilmiştir.

12 Mart dönemi Başbakan Yardımcısı Sadi Koçaş 'Atatürk'ten 12 Mart'a' ve '12 Mart Anıları' adlı kitaplarında kontrgerillanın yasa dışı olarak kurulduğunu, yönetildiğini ve faaliyet gösterdiğini, en küçük bir tartışmaya yer bırakmayacak şekilde anlatmıştır.

Sayın Sadi Koçaş şu bilgileri vermektedir: 1971'in son günlerinde kurulduğunu öğrendiğimiz Kontgerilla örgütü, Genelkurmay Başkanının emri ile İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı ve MİT tarafından müştereken kanun dışı kurulmuş, yönetilmiş ve kanun dışı çalışmış bir örgüttür. Kuruluşu yasaya aykırıdır. Her iki makam da bana bağlanmış olmasına rağmen benim haberim yoktur. Genelkurmay Başkanının yasadışı emri ile kurulmuştur. Ve bir af ile yaptıklarının hesabını vermemiş, üstelik asıl suçlulara söz bile söylenmeyerek yapılan işler iki-üç küçük memurun üzerine atılıvermiştir. Böyle devlet olmaz, böyle devlet yönetilmez. (Atatürk'ten 12 Mart'a)

Söz gene Sayın Koçaş'ın: Sıkıyönetim bir olağanüstü durum yönetimidir. Ama sıkıyönetim hiçbir zaman bir 'astığı astık, kestiği kestik' yönetim demek değildir. Başbakanlığın yazılarına cevap bile vermeyen, kaçırdıkları suçluları hükümete zamanında haber vermekten kaçan, sorunca bile doğrusunu söylemeyen, hiçbir görev bağlılığı olmayan, Genelkurmay

Başkanı ile gizli, hükümetin, değil muvafakati haberi bile olmayan, özel kuruluşlar ve görev timleri, yani kontrgerilla faaliyetleri kuran, bunlara hem yasa hem insanlık dışı işler yaptıran bir sıkıyönetim, hem bağlı olduğu hükümete, hem de mensubu olduğu orduya gölge düşüren bir yönetim haline gelir. Nitekim aynen böyle olmuştur. Böyle bir yönetimin anarşistten farkı kalır mı? (12 Mart Anıları 1978, sayfa 691-692)

Koçaş, kontrgerillanın bir gerçek olduğunu açıklamakla yetinmemiş dönemin, kendi deyişi ile 'Baş suçlularını da isim isim açıklamıştır.' Gayri resmi başsuçlu olan Fuat Doğu. Dönemin resmi yetkili, yan yetkili başsuçluları olan Cumhurbaşkanı, Genelkurmay Başkanı ve bazı sorumluları.' (12 Mart Anıları, 1978, sayfa 686-687)

İddianamemizde suç kanıtı olarak gösterilen kontrgerilla şemasını görüldüğü gibi ilk çizen, o dönemin küvenlik işleri ile sorumlu Başbakan Yardımcısı Sayın Sadi Koçaş'tır.

Gene Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği'nin hazırlattığı 'Terör Raporu' da Cevdet Sunay'ın o zamanki sağ terörü himaye eden tutumuna dikkat çekilmiştir. (*Günaydın*, 25 Mart 1981)

Hatta devletçe, kontrgerilla konusunda bir dosya hazırlanmıştır. 'Kontgerilla Dosyası' daha sonra Başbakanlıktan her nasılsa kaybolmuştur. Olay *Hürriyet* gazetesinin manşetinde şöyle verilmiştir: 'Kaybolan Belge: Kontrgerilla Dosyası Başbakanlıkta kaybolan dosyada çok önemli bilgiler vardı.' (*Hürriyet*, 25 Ocak 1978)

Genel Başkan Doğu Perinçek'in, kontrgerillayı eleştiren yazılan daha önce dava konusu olmuştu. 'Anarşinin Kaynağı ve Devrimci Siyasetler' başlıklı yazıda, orduya hakarette bulunduğu iddiasıyla açılan dava sonucu verilen mahkûmiyet kararı, Yargıtay 9. Ceza Dairesi'nde oybirliği ile bozulmuştur. Yargıtay, bu yazılarda ordunun ve devletin değil, devlet ve ordu içine yuvalanan güçlerin hedef alındığını gerekçe olarak göstermiştir. (Yargıtay, 9. CD. 16.1.1980, E: 1979/4376, K: 1980/87)

Öte yandan, partimizin kontrgerilla afişini yapıştıranlar hakkında açılan dava, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 3 Numaralı Askeri Mahkemesi'nde beraatla sonuçlanmıştır. Sıkıyönetim mahkemesi gerekçeli kararında afişlerin 'Uyarıcı' olduğunu belirtmekte ve suç görmemektedir.

Partimizin kontrgerillayı gün ışığına çıkarına faaliyetleri etkili olmuş ve işe yaramıştır. Bizim gerçekleri ortaya koymamızdan yararlanan Devlet ve Ordu, bu konuda önlemler almış ve yasadışı faaliyetlerde bulunanlardan bazıları, etki ve durumlarını yitirmişlerdir.

Partimizin yürüttüğü kampanyanın daha başlarında, hükümet çevreleri Özel Harp Dairesi'nin yeniden düzenleneceğini, yasadışı işlerle ilişkisinin kesileceğini açıklamıştır. (*Hürriyet*, 19 Temmuz 1978) Kampanyamız üzerine, yetkili organlarca araştırmalar yapılmış, içine siyasi parti taraftarlarının sızmasına set çekecek önlemler alınacağı açıklanmıştır. (*Yankı*, 25 Eylül 1978 sayı 393, sayfa 9-11)

Her şeye rağmen, savcıların kontrgerilla konusunu getirmeleri iyi olmuştur. Biz bu meselenin sonuna kadar deşilmesinden ve her türlü yasadışı faaliyetin açığa çıkarılmasından yanayız. 12 Eylül, anarşi ve terörle ilgili birçok gerçeğin aydınlatılmasına yol açmıştır. Kontrgerilla konusunun aydınlanması da ..... örgütleri olaylarının gün ışığına kavuşmasında olduğu gibi, bizim gerçekleri savunduğumuzu, demokrasiye ve yurdumuza hizmet ettiğimizi kanıtlayacaktır.

Ne var ki, şu ana kadar bu meselenin üzerine gidilmemiştir. Sirkeci ve Yeşilköy sabotajları, Marmara vapurunun batırılması, Kültür Sarayı'nın kundaklanması, 1 Mayıs 1977 tertibi, Sayın Ecevit'e Taksim alanında hazırlanan suikast ve Çiğli suikastı, Berlin Oteli olayı gibi büyük çaplı olayların da diğer terör olayları gibi ele alınıp açıklığa kavuşturulması, konuya aydınlık getirecektir kanısındayız."[213]

Vatandaş mı gazeteci mi

Üzerine gidilmeyen, gidilemeyen bir yığın olay vardı. Toplumda büyük yaralar açmışlardı. 'Silahlı terör örgütleri' konusundaki genel teorik yaklaşım; açıklanmayan, açıklanamayan bir kısım olayın sorumlularını bulmak için kullanılan bir formül gibiydi. Formül uygulanıyor, suçu sağ ya da sol örgütlere yüklemekle, işin içinden kolaylıkla sıyrılınabiliyordu. Bu genel yaklaşımın bir özeti 1985 yılında TBMM'de yapıldı:

"Sorunlarımızı bir hamlede ve bir gece içerisinde sihirli bir formül bu-

[213] TİKP toplu savunması, syf 329-335.

lup da halletmek iddiasında olanların ve Amerika'yı yeniden keşfedenlerin yoğun çabaları sonucu, 1970'li yıllarda, silahlı örgütler mantar gibi ortaya çıktı.

Bunlar çeşitli sloganlar kullanarak ve çeşitli imkânlardan istifade ederek yurdumuzu bir ağ gibi örmeye başladı. Bu keyfiyeti hepimiz biliyoruz, önümüzdeki dağlar gibi meselelerin çözümünü namluların ucundan bekleyenler ve görenler, meseleleri daha da içinden çıkılmaz hale getirdiklerinin, acılara acılar kattıklarının farkına varmadan, çeşitli adlar altında örgütler kurarak öldürdüler, soygun yaptılar, yaraladılar, kaçırdılar, terör ve yılgınlık yarattılar ve o günlerden bugünlere geldik.

Şimdi şu fantastik hayallere bakın; bir misal vereceğim. Silahlı terör örgütleriyle yakından karşılaşmış bir naçiz kardeşiniz olarak bir pano çizeceğim.

Silahlı propaganda heveslileri ve bu işin kompetanları şöyle diyorlar: 'Önce toplumda silahlı propaganda ile sesimi duyuracağım, dikkatleri bu şekilde üzerime çekeceğim. Bu silahlı propagandayı yoğunlaştırdığım zaman ortaya bir nefret tablosu çıkacak ve bir reaksiyon doğacak. Bu nefret eğer yoğunlaşır da doruk noktaya çıkarsa herkes 'Helal olsun be, aferin, neler yapıyorlar; bak şunu da yaptılar, bak bunu da yaptılar' diyecek ve ortaya bir şaşkınlık çıkacak. Bu şaşkınlık giderek hayrete dönüşecek, hayret hayranlık doğuracak, duygular hayranlık seviyesine gelip, bireysel destekler meydana gelecek, bu bireysel destekler genel destekler olunca da ben de 'Kalkın ey ehli vatan' diyeceğim ve kırlardan şehirlere doğru yürüyeceğim, şehirleri zapt edeceğim, devrim yapacağım.

Bu arz ettiğim tablo Nasrettin Hoca'nın bilinen bir hikâyesine benziyor; ama bu hikâye için tam 5500 insanımız öldü, binlerce insanımız acı çekti. Sağda ve solda vuranlar, vurulanlar, ölenler, öldürenler, hep bizim kendi insanımızdı."[214]

TBMM'de konuşulmadan çok önce, 12 Eylül'den sonra, parlamenterlerin gözaltına alındıkları Ordu Dil Okulu'ndaki satranç sohbetlerinde de konuya değinildi:

---

[214] TBMM'nin 7.5.1985 tarihli 95. birleşiminde 'Bazı suç failleri hakkında uygulanacak hükümlere dair kanun tasarısı' (Pişmanlık yasası) hakkında MDP milletvekili İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı askeri savcılarından Faik Tanrıcıoğlu'nun grubu adına yaptığı konuşma. Tutanak Dergisi 17. Dönem. 16 cilt 2. yasama yılı syf 157, 158, 159.

27 Mayısı gerçekleştiren kadronun önde gelen isimlerinden olan, ama birkaç ay sonra bu kadroya ters düşerek, iktidarı belki de bir iç darbeyle kendi doğrultusunda kullanmak isteyecek olan Albay Alpaslan Türkeş, aradan yirmi yıl geçtikten sonra bir başka askeri yönetimin tutuklusu olarak bulunduğu Dil Okulu'nda 'işte bu benim hayat görüşüm oldu' diyor ve herhangi bir ülke de askerlerin 'yönetime müdahale etmelerini' eleştiriyordu.

Arkasından yine o günlerde çok sık verdiği bir örneği yineliyordu:

"Bir birlik var. Ziraat Mühendisleri Birliği. Bu, sağ eğilimli bir kuruluştu. 1979 yılında tarandı. Bana kalırsa sağın uğradığı en büyük saldırılardan bir tanesi buydu, ölüm ve ağır yaralanma olayları meydana geldi. Biz bunun faillerini tespit ettik. Sıkıyönetim komutanlığına aktarıldılar. Sonra da o faillerin ne olduklarını bilmiyorum."

Türkeş'in sık sık bu örneği vermesini kimse yorumlayamıyordu. Türkeş bu örnekle neyi anlatmak istediğini hiç bir zaman açıklamadı.[215]

Türkeş'in Ordu Dil Okulu'nda söylediklerinde, belki de bir olayı açığa çıkaracak önemli ipuçları vardı. Türkeş 'Sonra o faillerin ne olduklarını bilmiyorum' diyordu. Oysa, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı da o olayın failleri ile ilgili bir iddianame düzenleniyor, Türk Yüksek Ziraat Mühendisleri Birliği baskını ile ilgili olarak suçlanan kişiler hakkında çeşitli cezalar isteniyordu.[216]

Türkeş 'O faillerin ne olduklarını' nasıl bilmezdi? İddianame okunuyor, gazetelerde yayınlanıyordu. Türkeş başka faillerden mi söz ediyordu? Sağ ve sol terör örgütleri adına eylemler gerçekleştiren başka bir güçten mi söz ediyordu?

Ziraat Mühendisleri Birliği olayının sanık avukatı 'Türkeş'in bu örnekle neyi anlatmak istediği'nin araştırılmasında yarar olduğuna inandı.

Amerikalı gazeteci McLaughlin'in 1983 ilkbaharındaki panelde sorduğu son soru geldi aklına. 'Bir gazeteci; önce vatandaş mı, yoksa gazeteci mi'ydi?

---

[215] Yalçın Doğan, Dar Sokakta Siyaset, syf 88.

[216] Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı'nın 26 Şubat 1982 tarih 1981/497 esas 1982/160 karar sayılı iddianamesi'nin 51 sayılı eylemi, syf 184, 185,186.

Türkeş, Türkeş'in Dil Okulu'nda anlattıklarını dinleyen parlamenterler ve gazetecilerin tanıklıkları, bu olayla ilgili suçlamada savunma için çok önemli olabilirdi.

Avukat birçok kişiyle konuştu. Satırların arasından sözcüklerin içinden bir anlam çıkarabilir miyim diye uzun uzun düşündü. Telefon görüşmeleri. Ziyaretler. Konuşmalar. Söylenen başka şeyler de çıktı ortaya. "Tanıklık yapar mısınız?" diye sordu içtenlikle. Ancak "Haklısınız ama benim tanıklığımın bir yararı olacağını sanmıyorum" yanıtı, onu düş kırıklığına uğrattı. Bu yanıtı, "Çağının tanığı olma" erdemi ile bağdaştırmaya çalıştı. Bağdaştıramadı.

Ziraat Mühendisleri Birliği olayı ile ilgili yargılama sürerken Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesi'ne 'Olayın değerlendirmesine' ilişkin bir dilekçe sunuldu.

Yer gösterme tutanakları, silahların balistik bağlantıları tanık ifadeleri, yüzleştirme sonuçları üzerinde ilginç görüşler belirtilen başvuruda 'Bazı bulguların olayın değişik bir cephesi olduğunu gösterdiği' savına da yer verildi.

Duruşma tutanakları arasına giren bu başvurunun 'Olayın değişik cephesi olduğu' iddia edilen bölümünde şu anlatımlar vardı:

İddianamede ortaya konan suçlama ve buna gösterilen dayanakların bu aşamaya değin gelişen durumunu bütün boyutları ile değerlendirdikten sonra, konunun bugün de bir başka cephesi üzerinde durmak istiyorum.

İddianameye konu edilen 51 no'lu olayın sunulduğundan farklı boyutları olduğuna ilişkin ortada önemli bulgular vardır. Bu bulguların ilk ipuçları emniyet sorgusunda ortaya çıkarken silahların (olayda kullanılan) kaybolmadığı, kayıp gösterilmek istendiği olgusudur.

Operasyon ekipler amiri Başkomiser (K. Y.) silahların kaybolmadığını MHP'lilerde elde edildiğini biliyordu. Bunu sorgularken de dile getirmişti.

Konu geniş bir avukat çevresinde de öğreniliyordu. Ayrıca, bunlarla da sınırlı değildi. DAL ekibi içindeki polislerin çoğu bu konuda bilgi

sahibi olduklarını gizlemiyorlardı. Gerek ben gerekse diğer arkadaşlar Emniyet'e götürüldüğümüzde, sorgumuzda bulunmuş polislerin bazılarında bu silahların MHP'lilerde elde edildiğini alaylı bir dille öğrendik. Özellikle, Topraklık-Cebeci-Türközü operasyonları kastedilerek bunlar anlatıldı. Bunları da mahkemenizin bilgisine sunmuştum.

Ayrıca yaptığım soruşturmalarda, konunun çok geniş ve yaygın bir duruma gelmesine karşın, silahların akıbeti henüz aydınlanmamıştır.

Bu çerçevede 1. Şube bünyesinde, emniyet ekspertiz şubesinde, hatta insanın belki de tasavvur edemeyeceği görev ve makamlarda bu tertibin içinde olan kişilerin olduğuna ilişkin ciddi kuşkularım vardır. Silahlar kime aittir? Kimler kullanmıştır; nasıl elde edilmiş, kimlerde elde edilmiş ve nasıl yok edilmiştir? Bu işi polisler mi yapmıştır? Birtakım başka güçler mi devreye sokulmuştur?

Olaya ilişkin başka bulgular bu noktalardaki kuşkularımı doğular mahiyettedir.

Tanıkların ortaya çıkarılmasının nasıl gariplikler arz ettiğini anlattım. Bu olayla ilgili başka dava dosyasından bahsettim. Bu dava dosyasında tanık H. G.'nın ifadeleri olduğunu söyledim. Askeri savcılığın bu dava dosyasını incelediğini gösterir ibareler mevcuttur. Ancak, bu pek açık değil. Sonra, bu dava dosyası kayıp oluyor. Bu dava dosyasından Askeri Savcılık bilgi sahibi idi ise, bu dosya nasıl kayıp olur? Ola ki, bu dava dosyasında olaya ilişkin farklı veriler mevcuttu ya da başka görgü tanıkları vardı. Ayrıca (tanıklar) H. G.'ın ondan da öte A. E.'in durumunu bu dosya aydınlatacaktı. Ancak bugün bu dosya yok ve sunulanla yetinmemiz isteniyor. Niçin böyle oldu? Acaba dosyanın muhtevası bazı çevrelerin işine mi gelmedi, yoksa birileri bazı şeylerin açığa çıkmasından mı ürktü? Bu soruların sorulması kaçınılmazdır.

Bir başka önemli bulgu da Dil Okulu'nda tutuklu oldukları dönemde Alpaslan Türkeş'in çevresine, yaptığı konuşma ve sohbetlerde bu konuya ilişkin söyledikleridir.

Alpaslan Türkeş 12 Eylül öncesinin binlerce olayından yalnızca birinin, özellikle Ziraat Mühendisleri Birliği olayının üzerinde neden durmuştur? Neden sık sık bu olayı vurgulamıştır? Acaba Alpaslan Türkeş'in, sık sık

bu olayı yinelediği tarihler olan 1981 ve sonrasında, bu olayda kullanıldığı ileri sürülen silahların MHP'lilerde elde edildiğine dair kulağına bir şeyler mi gelmiştir? Bu olayı sık sık yinelemesinin nedeni, bir şeyleri saptırabilmenin, örtbas edebilmenin telaşı mıdır? Bu tür olayların nasıl sonuçlara yol açabileceğini Alpaslan Türkeş düşünüp hesap edebilecek bir insandır.

Ayrıca Alpaslan Türkeş bu anlatımlarıyla farklı şeyleri de kastedebilir. Bu anlatımda-kitaptaki-olayda bir provokasyon arayan dolayısıyla eylemden sol kesimi değil, o görüntü verilmiş başka güçleri; provokatif güçleri sorumlu tutan bir mantığa dayalı olabilecek ip uçları da var. Paragrafın tümü okunduğunda bunu doğrulayan bazı ipuçları da bulunabiliyor. Ancak her hâlukârda yazarın da belirttiği gibi konu biraz bilmece özelliğini koruyor.

Dikkat edilirse faillerin belirlenip sıkıyönetime aktarıldığı belirtiliyor. Ancak, bu faillerin siyasi kimliklerinden bahsedilmiyor. Solcu olduklarını ima edecek bir ifadede yok. Acaba Alpaslan Türkeş olayın failleri olarak kimleri saptamış, sıkıyönetime kimleri fail olarak aktarmış? Sıkıyönetim komutanlığı bu konuda ne yapmış, nasıl bir soruşturma yürütmüş ve sonuç ne olmuş? Herhalde bu durum ve bu soruların yanıtları olay açısından hiç de yabana atılacak olgular değildir.

Ortaya çıkan bulgular, olayın iddianamede sunulduğundan farklı boyutları olduğunu ortaya koymuştur. Bu nedenle ben çok daha kapsamlı bir soruşturma ile bu olaya ilişkin iddianamenin yeniden yazılması gerektiğine inanıyorum.

Elbette her olayın aydınlanması beklenemez Ülkemizde bazı önemli olaylarda rol oynayan karanlık güçlerin de bulunduğu kamuoyunun pek de yabancısı olmadığı bir gerçektir. Yani her olaya klâsik sağ-sol etiketi ile bakmak doğru değildir. Ama bugüne değin bu tür olguların üzerine varılamadığından, birçok önemli olayla birlikte bu tür örgütler de hukuksal boyutlarıyla bir sis perdesi içinde kalmıştır, örneğin 1 Mayıs 1977 katliamının düzenleyicileri, Malatya Belediye Başkanı Hamit Fendoğlu'nun katilleri, Kahramanmaraş katliamının tertipçileri, Yükseliş öğrencilerinin maruz kaldığı bombalı saldırının sorumluları. Soruşturmalar ve mahke-

meler bugüne değin hukuki planda bunlara benzer bazı olayların gerçek yüzünü ortaya koyabilmiş değildir. Bunlar, ülkemizde 12 Eylül öncesi yaşanan ortamın boyutlarını da yüzeysel bir sağ-sol çatışması ötesinde her yönüyle derinliğine ortaya koyabilecek olaylardır."[217]

Mahkemeye yapılan başvuruda, olayın yer gösterme tutanaklarında adı geçen polis memuru Ekrem Bağna, Çorum olaylarında sol görüşlü kişileri öldürmek nedeniyle müebbet hapis cezasına çarptırıldığı belirtiliyordu.[218] Silahların ekspertiz incelemesinde esas alınan bir başka tutanakta imzaları bulunan İsmail Yücel ve Adnan Tamer adlı polis memurları hakkında da bir iddianame düzenlediği bildiriliyordu.[219] Olayın soruşturması ile ilgilenen polis memuru Bekir Pullu hakkında dava açıldığı, Askeri savcılığın isteğine karşın Başkomiser Kemal Yazıcıoğlu hakkında ise Sıkıyönetim Komutanlığı'nca soruşturma açılmasına gerek görülmediği de öne sürülüyordu.

Baskının bunalttığı günlerde her şey birbirine karıştı. Gerçekleri yalana dönüştürmenin ustaları türedi. İçeride ya da dışarıda; kim olursa olsun, gerçekleri söylemeye çalışanları kurumuş ağaca çevirdiler, yapraklarını döktüler.

---

[217] Aynı iddianamenin 32 numaralı sanığı Yasin Ketenoğlu'nun Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 1No'lu Mahkemesi'ne verdiği 31.3.1986 tarihli dilekçesi.

[218] Erzincan Sıkıyönetim Komutanlığı 1 no'lu Askeri Mahkemesi, 14.10.1982 tarih 82/275 sayılı karar ile Ekrem Bağna hakkında, anılan suçtan, beraat kararı verdi. Askeri yargıtay kararı bozdu. Aynı mahkeme Bağna'yı müebbet hapis cezasına çarptırdı.

[219] MHP ve Ülkücü Kuruluşlar iddianamesinin 302 sıradaki sanığın adı Adnan Tamer, 303 sıradaki sanığın adı ise İsmail Yücel. İddianamede bu sanıkların öteki sanıklardan Cengiz Lavuz ve Güven Sayın İle ilişkili oldukları yazılı.

9. Bölüm
Nereden nereye

Demokrasi bir sayfa

Öykü Yozgat ili Çayıralan ilçesinde mukim şoför Baki Aydoğan'ın sorgulamasıyla oluşacaktı. Baki Aydoğan'ın sorgulayan Yozgat Emniyet Müdürlüğü Mühimmat Dairesi ve Siyasi Şube elemanları önemli ipuçları ele geçirdiler. "Bu işte börek var" dedi polislerden biri. Börek vardı, çünkü işin içinde CHP il Başkanı Şakir Keçeli'nin adı geçmişti. Börek, ödül demekti.

İpucunda uç çoktu. Birden ziyade ipucu "Şakir Keçeli'nin bürosuna şoför Baki Aydoğan'ı çağırıp, bez içinde sarılı sten hafif makinalı tüfeği verdiği ve bunun Ömer Ata'ya götürmesini söylediği ve Baki Aydoğan'ın ise, işin gereğini yerine getirdiği" gibi birtakım uçlardan oluşuyordu. Sorgulama sonunda, ipin öteki ucundan önemli şeyler çıkabilirdi.

7 Ağustos 1985 tarihinde tüccar Ömer Ata ve avukat Şakir Keçeli gözaltına alındı. Önce 47 yaşındaki son seçimlerin senatör adayı avukat Şakir Keçeli'yi götürdüler Yozgat'ın Çamlık'ına. Başkomiserin "oyun, hepsini çıkar" buyruğu ile demokrasiye geçiş sürecinin yaşandığı Türkiye tarihinde çok ilginç bir işkence sayfası daha açılacaktı. Elektriğin voltajı arttıkça, gözaltına alınanların sayısı da arttı. Adı geçenler bir bir emniyete getiriliyor, önce silahı reddediyor, sorgulamanın şiddetine dayanamayacağı noktada bir kişinin adını söyleyip, hiç olmazsa bir süre elektrikten uzak kalıyorlardı.

Keçeli ve arkadaşlarının geçirdikleri zor günler geride kaldı. İşkenceler bitti, gözaltı tamamlandı. Avukat Keçeli özgürlüğüne kavuşunca öyküyü

kaleme aldı. Basında işkence haberlerine iltifat edildiği bir dönemde yayınlandı.

"-Söyle bakalım Şakir Keçeli" diye söze başladı sorgucu: "Eski kulağı kesiklerdensin, 1971'de TCK'nun 141. maddesinden mahkûm olmuşsun.

-Askeri mahkemede yargılandım, hüküm giydim. Kararı Askeri Yargıtay 2. Dairesi bozdu ve beraat ettim. Haksız tutuklama nedeniyle de 200 bin lira tazminat aldım."

Sorgu sürüyordu. 1978'lere dek gelinmişti. Keçeli söylenenleri önce reddediyor, sonra 'Nasıl isterseniz' deyip geçiyordu. CHP Parti Meclisi'ne seçildikten sonra İlçe Başkanlığından istifa etmesinin nedenlerine inecek kadar derin bir sorgulama yapılıyordu.

-Parti meclisine seçilince yasa gereği, ilçe başkanlığından istifa ettim."

-Sesini kes ve dinle: Sen 'Ben sosyalist olduğum için CHP de sosyalist olmadığı için istifa ettim' diyeceksin.

-Öyle desem bile, bir ay sonra İlçe Başkanlığına geri döndüm ama.

-O zaman şöyle de: 'Parti ısrar edince, geri dönmek zorunda kaldım' tamam mı?

-Tamam olmasına tamam da, 1979 Senato seçimlerinde 4-5 bin oyla seçimi yitirdim, nasıl desem ki. Seçim boykot edilmişti.

-Geç bunları, bunlar kamuoyunu kandırmak için bir taktik.

-Aman efendim bunu sağır sultan bile duydu. Duvarlara afiş bile asılmıştı. 'Oy verme, hesap sor' diye.

-Geç bunları geç, sen CHP'ni paravan olarak kullanmışsın.

Bu konuşmadan sonra Şakir Keçeli 'eğil' dedikleri zaman eğilerek, 'sürün' dedikleri zaman sürünerek bir hücreye kondu. Gece yarısı sorgu yeniden başladı:

-Anlat bakalım Şakir Keçeli, biz senin Dev-Yol bölge sorumlusu olduğunu biliyoruz.

-Evet doğrudur, Dev-Yol'un sorumlusu benim.

-Yetkiyi kimden aldın?

-Vural Arıkan'dan.

-Ulan, o bakan!

-Yok benim söylediğim başka. Sendikacıdır.

Hukukçu olan 1. Şube Müdürü söze karıştı, sonra "Bunun aslında TKP ile ilgisi var. Bundan TKP'yi çözün" dedi. Keçeli'ye yeni bir yol görünmüştü ama, önce Dev-Yol ile ilgili isimler gerekiyordu.

-Çayıralan merkezi biliyoruz köylerindeki örgütü say, bakalım.

-Peki, Menteşe köyünden Mustafa Tekin (AP'li), Konuklar köyünden İlyas Irmak (MHP'li) Günyayla köyünden Adem Cömert (AP'li), Menteşe'den Süreyya Pehlivan (MHP adaylarından) Hüseyin Kargı (AP'li) vardı. Günyayla'dan Adem Şen ve Deli Şakir de bu örgütteler. Sonra Şeref Cesur.

-Yozgat merkezdeki örgütü anlat.

-Harun Kurt (CHP Eski İl Başkanı), Ümit Özkan (CHP Eski İl Başkanı) ve Emin Karaaslan (CHP İl Sekreteri).

-Yeter, Akdağmadeni'nde kimler var?

Mithat Şenel (SODEP'li Belediye Başkanı), Ünal Cengiz (Belediye meclis üyesi).

-Babulu Kasım diye biri vardı onu unuttun?

-Hadi, o da olsun.

-Boğazlıyan ve Çekerek'tekileri de say, bitsin bu iş.

-Boğazlıyan'dan Şevket Hokkaömeroğlu (90 yaşında bir İstiklal Savaşı gazisi), Yavuz Aksoy (CHP eski ilçe başkanı) Necati Kürkçü (MHP'li) Mustafa Hatipoğlu (CHP yönetim kurulu üyesi) Fikret Öcal (CHP'li İl yönetim kurulu üyesi) Çekerek'ten ise Şevket İmamoğlu (90 yaşında bir CHP'li) Mustafa Yazar (CHP İlçe Başkanı, ölü)

-CHP'yi paravan yapıp Dev-Yol'u örgütleyen bu arada Cemal Madanaoğlu Doğan Avacığlu ile Komünist Vatan Partisi'ni kuran avukat Şakir Keçeli şimdi de TKP'yi anlatacaktı:

- Sen bizi yorma, bizde seni yormayalım, seni partiye kim kaydetti?

-Atilla Sav.

-Partinin en yüksek yöneticisi kimdi?

-Zeki Baştımar.

-Kim bu adam, şimdi nerede?

-Doğu Almanya'da.

Sayı:6110/146
Konu:Şakir Keçeli'nin
Muayenesi

Emniyetde
iken alınan
Rapor

Slh.Müh.Kaç.Şube Müdürlüğüne
Kozgat

İlgi:14.9.1985 tarihve 26 sayılı yazınıza
İlgi yazınızda bahsi geçen aslen Kozgat ili Çayıralan ilçesi Kozan köyü nüfusuna kayıtlı 1938 doğumlu Hacı Abdi oğlu Kazmiden olma Şakir Keçeli adlı şahsın yapılan muayenesinde sağ ön kolda dış yüzde 1 cm.uzunluğunda,2mm.genişliğinde sağ bilekte ön yüzde 3 cm.uzunluğunda iyileşmiş düz (1 mm.genişliğinde) yara izi,sol bilekte,dış ve iç yüzeyin birleştiği bölgede enine olmak üzere 0,5 cm.derinliğinde ve 0,5 cm.genişliğinde iltihaplanmış yara sol ön kolda 1 cm. boyunda 2 mm. genişliğinde kesici alet yaralanmasına uyan iltabi yara,sol bacak ön yüzde tibial bölgede 0.5 cm.çapında 2 adet üzeri kabuklanmış eski yara izi mevcut olup,hayati tehlikesi yoktur.14.9.1965
Yukarıda bahsedilen yaralar için rapora verilmiştir.

T.C. SAĞLIK VE SOSYAL YARDIM BAKANLIĞI Yozgat İli Merkez Sağlık Grubu Başkanlığı
SAYI: 141/6100-6110

150 23/9

RAPOR

Çayıralan Cumhuriyet Savcılığının 22.8.1985 tarih ve 545sz. sayılı yazıları ile muayeneye gönderilen,Abdi oğlu 1938 doğumlu Şakir KEÇELİ'nin yapılan muayenesinde,
Sağ el baş parmağında hipoestezi ve hafif güç kaybı saptanmıştır.Ayrıca sağ bilekte hafif sıyrıklar görülmüştür.Troks önünde yaklaşık 6-7 kostalar üstünde hafif hassasiyet bacakta hafif derecede muhtelif sıyrıklar görülmüştür.Bu durumda sağ el baş parmağının hipostezi ve hafif ikz mkz güç kaybına tam olarak ortaya çıkarabilmesi için Kayseri Tıp Fakültesi Nöroloji bölümüne sevk edilmesinin uygun olduğunu bildirir sevk raporudur.22.8.1985

T.C. Tıp Fakültesi Tarih: 02 IX 85 Sayı: Bölüm:

Serbest bırakıldıktan sonra C.Savcılığının Sevki Üzerine alınan rapor.

T.C. Dr. HÜSEYİN BALCI MERKEZ SAĞLIK OCAĞI TABİBİ

-Öteki yöneticileri kimlerdi?

-Mümtaz Soysal, Bahri Savcı, Cahit Talas.

-Türkiye'de yönetici kimdi?

-Ahmet Kardam.

-Nerede bulunur?

-Bulunmaz, çünkü hep kaçıyor, şimdi saklanmıştır.

Ertesi gün Keçeli, tekrar sorguya alındı. İfadesinin uydurma olduğu ortaya çıkmıştı.

-Şakir Keçeli, bizi aldatmışsın.

-Hayır efendim niye aldatayım?

-Zeki Baştımar öleli 12 sene olmuş, niye yalan söyledin?

-Vallahi benim TKP ile uzak yakın ilişkim yok, öldüğünü nereden bileyim?

-Madem TKP'li değilsin Zeki Baştımar'ın adını nereden biliyorsun?

-Ben Hitler'in adını da biliyorum Mussolini'nin de şimdi ben faşist miyim? Türkiye'de siyasetle uğraşan herkes bu ismi bilir.

-Peki, Atila Sav, Mümtaz Soysal, Bahri Savcı TKP'li midir?

-Siz benden üst düzey yöneticilerini sordunuz. Ben kimseyi tanımam, aklıma bunlar geldi.

-MİT görevlileri bizi uyarıp 'Keçeli sizi kandırıyor' dediler, bunları ifadeden çıkartacağız.

-Çok sevinirim.

-Seni Dev-Yol sorumluluğuna atayan Vural Arıkan gerçekten var mıdır?

-Gerçekten vardır ve sendikacıdır.

-Olsun bunu da çıkaracağız ifadeden, yanlış anlaşılmaya neden oluyor.

-Siz bilirsiniz. Masum insanların canlarını yakmayalım.

-1979'da Cemal Madanoğlu, Doğan Avcıoğlu, Oktay Akbal, İlhan Selçuk ile kurduğunuz partinin adı neydi?

-Komünist Vatan Partisi.

-Böyle bir parti ismi yokmuş, bunu da ifadenden çıkartıyoruz.

-Çıkartın efendim, çıkartın.

Yeni bir ifade daha yazılmaya başladı. Oysa, Emniyet Genel

T U T A N A K

8.8.1985 günü Şube Müdürlüğümüzce İlimiz Çayıralan İlçesinde 12 EYLÜL 1980 senesinden önce (DEV-YOL) örgütü doğrultusunda faaliyette bulunan sanık,aslen Yozgat İli Çayıralan İlçesi Kozan Köyü nüfusuna kayıtlı,halen İlçe merkezinde Avukatlık yapar Hacı Abdi oğlu Nazenin' den olma 1938 doğumlu Şakir KEÇELİ adlı şahıs sorgulaması yapıldığı sırada koluna kelepçe takılması nedeniyle kolunda kelepçe izi kaldığı tesbit edilmiş,darptan meydana gelmediğine dair işbu tutanak tanzimle birlikte imza altına alındı.13.8.1985

Mahzar TİLUT
Komiser

Mustafa EROL
Polis Memuru

Mustafa GÜLEBİNZER
Polis Memuru

Ahmet TİRKİTİMAZ
Polis Memuru

Osman KARAKAN
Polis Memuru

Burhan OĞUZ
Polis Memuru

Ertuğrul 'Bozdağ'ın MHP iddianamesinin 875. sayfasında da adı geçiyor.

Müdürlüğü'nden bir ekip, daha önce Yozgat'a getirilmiş, ilk sorgulamadaki ifadeler tekrar ettirilerek, filme çekilmişti. CHP üyesi Ömer Ata'nın TKP'ne nasıl girdiğine ilişkin sorular başladı. Önce 'Yok böyle bir şey demek' artık işe yaramıyordu. Sakallı polis durmadan vuruyordu çünkü:

-Ömer'i kayıt için Ankara'da nereye, hangi sokağa götürdün?

-Ankara'da birçok sokak var, bilemiyorum. Siz söyleyin isterseniz.

-Karanfil sokak.

-Evet, Karanfil sokak.

-Hangi apartman?

-Bilemiyorum.

-Binanın altında ne vardı. Karagözoğlu Baklavacısı yok muydu?

-Vardı, onun üst katına götürdüm.

Keçeli, her kat için birkaç yumruk yiyerek o kata çıktıklarını anlattı.

-Odada ne vardı?

-Marx, Engels ve Mao'nun resimleri.

-Mao olmaz.

-Mao'nun resmi yoktu.

-İçerde kimler vardı, Asaf Yenen, İsmail Aydın ordalar mıydı?

-İkisi de vardı.

-Şimdi neredeler?

-Ben bunları tanımam. Asaf kimdir bilmem. Ama iki İsmail Aydın tanırım, biri Ankara Barosu avukatlarından öteki CHP Uşak milletvekili İsmail Aydın. Ama ben bunları TKP'li olarak tanımam, kişi olarak tanırım. Hangi İsmail Aydın'sa Ömer'in kaydını yapan, onu Ömer'den sorun.

-Ömer avukat dedi, önce avukat bürosuna gittik dedi.

-Doğru öyleyse.

-Ömer'i nasıl ikna ettin, Şakir Keçeli?

-Parti iktidara gelince, sana bol kredi veririz, makam mevki veririz dedim ikna oldu.

Keçeli'nin sorgusunun bazı bölümleri yine beğenilmemişti. Senatör adayı olduğu ilin Emniyet Müdürlüğü'nden yüzlerce kişinin gözü önünde, gözleri bantlı bir durumda çıkartılıp sorgu odasına alındı.

-Sen bizi çok uğraştınyorsun, doğru dürüst konuş?

-Neresi olmamış?
-Komünistler partiye kaydolmazlarmış, başka bir şey olurmuş?
-Bilmiyorum, benim zamanımda kaydolunurdu.
-Başka bir şey olurmuş, uğraştırma bizi onu söyle.
-Bilmiyorum.
-Partilileştirirlermiş, öyle mi?
-Mademki öyle, öyle olsun.
-Bir de hücre demezler, komite derlermiş öyle mi?
-Demek ki değişmiş, bizim zamanımızda hücreydi.[220]

Sorgu bitip, imza atıldıktan sonra Yozgat Emniyet Müdürü Hüseyin Çapkın ile gözleri bağlı avukat Şakir Keçeli arasında kısa ancak, özlü bir sohbet başladı. Emniyet Müdürü kaç yıl ceza alacağını sordu. Keçeli 'ya 15 yıl, ya da idam' dedi. 15 yıl alacağını söyledi müdür bey. 'En çok 7 yıl yatar, çıkarsın' dedi son olarak.

Soruşturma sonunda, avukat Şakir Keçeli, Tekin Uslu, Durmuş Külekçi, Ömer Ata, Tahsin İpek ve otuz bir arkadaşı haklarında düzenlenen iddianame ile Boğazlıyan Ağır Ceza Mahkemesi'nde yargılandı.

Mahkeme; soruşturmayı yürüten güvenlik görevlileri hakkında, daha önce işkence ve kötü davranma suçuyla yapılan işlemleri araştırıyordu, örneğin; komiser Mazhar Bulut hakkındaki Balıkesir'deki yargılamaların mahkeme aracılığı ile sorulmasına karar verildi, Bulut'un, Ordu'nun Aybastı ilçesindeki insan haklarına aykırı davranmaktan hakkında açılan davalarla ilgili gazete haberleri dosyaya girdi.[221]

Yozgat operasyonunun, aynı tarihlerde yapılan Giresun, Nevşehir, Kırşehir operasyonları ile birleştirildiğinde tek başına yürütülen bir operasyon olmadığını anlamak kolay. Tüm operasyonlarda, eski CHP'lilere yönelik suçlamalarla siyasal bir amaç güdüldüğü anlaşılıyor.

Sanıklardan Tahsin İpek operasyonun faturasını, kesilen bacağı ile ödedi. Yozgat olayının en somut sonucu belki bu. 2. Ordu ve Sıkıyönetim Mahkemesi'nde TCK'nın 141/5 maddesinden yargılanıp, hüküm giyen İpek bu operasyon nedeniyle aynı eyleminden ötürü ikinci kez suçlandı.

[220] Cumhuriyet, Siyaset eki. Hasan Uysal, 8 Aralık 1985. Keçeli'nin anlatımı Mayıs 1986.
[221] Cumhuriyet, 6 Şubat 1986.

Bacağı Kesilen Tahsin İpeğin
Raporu

Tahsin İpek'le ilgili dosya tetkik edildi; adıgeçene ayaklarında yara ile diabetik bir hasta olarak kliniğinizde yattığı zaman 13.9.1985 tarihli konsültasyon yapılmıştır. Bu konsültasyonda da belirtildiği zere adıgecenin muayene ettiğimiz tarihte 15 yıllık diabetik olduğu, her iki ayağında şiş, şiddetli ağrı ve renk değişikliği ile yatırılmış olduğu ve yatışına takaddüm eden 1 ay öncesine ait travma hikayesi vermiş olduğu anlaşılmıştır.

13.9.1985 tarihli muayenesinde, sol ayak oruris ortasına kadar ödemli, tüm ayakta renk değişikliği (Rubor) olduğu ve bunun 5. metatars ve falanksalarda gittikce artarak distal falenksta gangren başlangıcı (siyanoz) haline dönüştüğü gözlenmiştir. Ayrıca, 4-5. parmaklar aresında deriyi sifasele etmiş laserasyon varlığı, ayak tabanı ortasında da hasses bir infiltrasyon bölgesi olduğu tesbit edilmiştir. Sağ ayakta ise minimal ödem ve dış malleol üstünde 2 cm lik iyileşmeye yüz tutmuş eski bir yara tesbit edilmiştir.

Hasta bu bilgilerle hemen acilen teşhisiye alınmış ancak sol ayaktaki gangrenin ilerlemesi üzerine 27.9.1985 tarihinde sol femur 1/3 alt uç amputasyonu yapılmıştır.

Bu bilgilerin ışığında;

Tokat C.Savcılığının 1985/1324, 21482/85 sayılı 25.10.1985 tarihli yazısında belirtilen hususlar hakkındaki kanaatimiz:

a- Hastada 15 yıllık diabetiktir.

b- Hastanın göz altına alınışı 9.8.1985, sol ayağına verildiği söylenen elektrik akımının tarihi 10.8.1985 dir. Hastanın hastaneye yatırılışı ise 11.9.1985 olup bu yatış akım verilişinden 1 ay sonraya isabet etmektedir.

Diabetik bir hastada her türlü travmanın gangrene sebebiyet verebileceğinden ötleyi 13.9.1985 tarihinde sol ayak 5. parmaktaki tesbit ettiğimiz bil hare ilerliyerek sol femur amputasyonuna sebep olan gangren eğer verildiği iddiası varitse, akıma bağlı olabileceği gibi, areda geçen 1 ay içinde hastanın maruz kalabileceği hertürlü başka bir travmaya da bağlı olabilir.

Bilgilerinizi rica ederim. 3.12.1985

Op.Dr.Yılmaz Kadıoğlu
1.Cerrahi Kl.Şefi

Tahsin İpek için verilen raporda 'Diabetik bir hastada, her türlü travmanın kangrene sebebiyet verileceği' belirtiliyordu.[222]

Demokrasiye geçiş sürecinin en ilginç sayfalarından biri olan Yozgat soruşturması için söylenecek çok var. Yargılamanın sonunu beklemek zorunlu ancak.[223]

Sanıklar nasıl sözbirliği etmişçesine resmi deyimi ile 'işkence teranesi'ni gündemlerinden ayırmıyorlarsa, yünelimdekiler de, suçlamaların 'Maksatlı ve dış kaynaklı olduğunu'nda sözbirliği etmişlerdi. Sözbirliği, Sedar Caner olayında en güzel örneklerini verdi.

İşkence görmedim diyene

İçişleri Bakanı Yıldırım Akbulut, itirafçı polis Sedat Caner olayıyla ilgili düzenlediği basın toplantısında gazetecilerin sorularını 'aynen' şöyle yanıtlıyordu:

"- Maliye ve Gümrük eski Bakanı Vural Arıkan da Kapıkule gümrük olayının soruşturulması sırasında işkence yapıldığını söylemişti. Sizce, Arıkan da, yıkıcı bölücü örgütlerin senaryosuna mı uydu?

-Biz prensip olarak işkence iddialarının belli mihraklarca yapıldığını kabul ve iddia ediyoruz. Sadece iddia etmiyoruz, kabul de ediyoruz. Bu, Türkiye'nin bir gerçeğidir. Fakat her kaidenin istisnaları da vardır. Sayın Vural Arıkan, bilerek bir teşkilatın arzularını yerine getirmiş değildir. Onun iddialarını, o hadisedeki hassasiyetine hamlediyoruz. Kaldı ki, olayda adı geçen kişilerin çoğu geçen günlerde mahkûm oldular.

-Polis işkence yapmıyorsa, işkence iddiaları karşısında neden morali bozulup görevini yapamaz hale gelsin?

-Sanıklar, poliste, mahkemede hatta sorgu hâkimliğinde ve savcılıkta söylediklerini mahkeme huzurunda inkâr ederler. Bu da terör suçları sanıkları için, bir örgüt talimatıdır. İnkârın gerekçesini de kötü muameleye dayandırırlar. Bunun aksi olduğunu savunmak, Türkiye'deki bazı

---

[222] Ankara Numune Hastanesi uzman doktorlarından Operatör Doktor Hikmet Kadıoğlu'nun 3.1.1985 tarihli raporu Amasya Suluova'da Demirtaş Geçici adlı bir yurttaşın aynı nedenle iki ayağı kesildiği iddiası var. Geçici yeraltı maden işçisi iken gözaltına alındı ve ağır işkence gördü.

[223] Boğazlıyan Ağır Ceza Mahkemesi 1985/69.

gerçekleri görmek istememek anlamına gelir. Görmek istemeyenlerin menfaatleri de elbette vardır.

-Polis Sedat Caner'in işkence iddiaları, daha çok hükümetinizden önceki dönemlerin örneklerini kapsıyor, bu iddiaları yalanlamak için neden çaba harcıyorsunuz?

-Biz, yapılan kötü muameleleri tasvip etmediğimizi, bu hareketleri yapanların tüm camiaya zararlı olduğunu birçok kere söyledik. Kötü muameleden mahkûm olmuş bu polis memuru kalkıyor, 'Ben şunu yaptım' demiyor, bütün polis teşkilatını zan altında bırakabilecek hayali iddialarda bulunuyor. Kötü muameleden mahkûm olduğu Cennet Değirmenci'nin ölümü olayında bu açıklığı gösteremiyor. Biz olayları müdafaa etmiyoruz. Biz tüm güvenlik güçlerimize yöneltilmiş bu hareketin müdafaasını yapıyoruz. Bu bizim sadece bakan olarak değil insan olarak da görevimizdir. Türkiye'de demokratik rejimin, kanunların hâkimiyetinin can, mal, ırz emniyetinin, emniyet güçleri tarafından saklanacağı inancındayız. Bu görevimiz ifa ederken, bu teşkilata haksız olarak sürülmek istenen lekeye müsaade etmememiz kadar tabii bir düşünce tarzı olamaz. Maalesef müdaafa ediyorum. Çünkü, Türk polis teşkilatının müdafaaya ihtiyacı olmaması icap ederdi.

-İşkence yaptığı gerekçesiyle 18 ay hapse mahkûm olan Ankara Emniyet Müdürlüğünde görevli komiser Mehmet Yılmaz, neden hâlâ görev başında?

-Bize mahkeme kararı resmi olarak gelmemiş, geldiği zaman elbetteki görevine son vereceğiz, cezasını çekecek.

-İşkence konusunda sizin de açıklamalarınız iddiadan öteye gitmiyor. İşkence iddiaları yalan ise, yalan beyanda bulunmak suç olduğuna göre, bu konuda yargı yoluna gidecek misiniz?

-Benimkiler iddia değildir. Binlerce kişinin sorgulandığı bir dönemin acısını içimizde taşıyoruz. Rejimimizin yıkılması için çalışanlar, Türkiye'den ellerini hâlâ çekmediler. Düşünün ki, bazı kişiler üç beş kemiği, bir kafatasını alıp, bir yere gömseler ve kazılan yerlerden bu kemikler çıksa Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin hali ne olur? Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nda sanığın yalan söyleme hakkı vardır. Sanığın sözlerinden ötü-

rü, cezalandırılması hükmü, kanunlarımızda yoktur. Onun için sanıkların yüzde 99'u, 'Ben işkence gördüm' der.

-Türkiye'nin İçişleri Bakanı olarak, işkence gördüklerini iddia edenlere, bir çağrıda bulunarak, 'Bir komisyon kuruyoruz, hepsini teker teker inceleyeceğiz' ya da 'TBMM'de bir komisyon kurup, hepsini inceleyeceğiz' diyebilir misiniz?

-Türkiye'de örgütsel suçlardan yargılanıp da 'İşkence görmedim' diyene rastlamak mümkün değildir. Bu sorgulamalardan da, bildiğim kadarıyla, Türkiye'de 30-40 bin kişi mahkûm olmuş durumdadır. Türkiye'de halisane insanların uğradıkları haksızlıkları ortaya koyma gibi bir düşünce maalesef yoktur. Türkiye'de bağımsız yargı organları vardır, bunlar görevlerini ifa etmektedirler. İşkenceye uğradıklarını söyleyen kişilerin başvuracakları yer cumhuriyet savcılıklarıdır. Biz de, bize gelen iddiaları değerlendirip, mahkemelere sevk ederiz. Kişi gider mahkeme de hakkını arar. Yani bizim şimdi, esas mercii bırakıp da, idarede yeni bir organ kurmamız doğru olur mu?

-ABD'nin en büyük televizyon kuruluşlarından NBC'de Sedat Caner'in açıklamalarından kısa bir süre önce, işkence ile ilgili bir program yapıldığını söylüyorsunuz. Yurt dışındaki yıkıcı ve bölücü mihrakların NBC'de Türkiye ile ilgili böyle bir program yaptırmak için harcadıkları çabayı kanıtlayabilir misiniz?

-NBC'de bir program yapıldığını haber aldık ve onu söyledik. Dış dünyada hatta dost ve müttefik ülkelerde Türkiye aleyhine faaliyet gösteren o kadar çok örgüt var ki. Ve bu örgütlerin beyanlarına maalesef dış ülkelerde de o kadar itibar edilmekte ve yer verilmekte ki, burada hunharca adam öldürüp, yurt dışına kaçanları, siyasi mülteci olarak kabul edilmektedir. Bunu, böyle bir dünyada hiç yadırgamıyoruz. Ermeni olayını destekleyen bir dünyanın Türkiye'ye karşı başka bir tutum içinde olmasını beklemek bence doğru değildir.

-Yani NBC'nin kandırıldığını mı söylemek istiyorsunuz?

-Hayır efendim. Ben bu noktada, NBC'nin programını izlemediğim için konuşamıyorum. Ama önümüze dokümanlar gelirse, diğer ülkelerde olduğu gibi belki onların da aynı gaflete düştüklerini söylemekte hiçbir

beis görmüyorum.

-Yani siz programı izlemeden mi konuşuyorsunuz?

-Basın Yayın Genel Müdürlüğü'nden gelen bilgilere göre konuşuyorum, önümüze belgeler gelirse daha açık konuşabilirim.

-Türk basınının işkence konusundaki duyarlığını biliyorsunuz. Basın kendilerine gelen ve doğruluğuna inandığı belgeleri, bilgileri yayınlıyor. Basının bu duyarlığını olumsuz bir tavır olarak mı görüyorsunuz?

-Basının olumsuz davrandığını söylemiyorum. Bizim kastımız basın marifetiyle uğramış olduğumuz bir haksızlığın giderilmesini temin etmektir. Biz basını, bu hareketlerinden dolayı 'Olumsuz davranıyor' şeklinde mütalaa etmedik. Bakanlığımızın görüşünü ortaya koyalım, görüşümüzü paylaşanlar olursa, onlar marifetiyle konu Türk kamuoyuna yansısın, orada yer alsın istedik.

-Basının sözünü ettiğiniz mihraklarla işbirliği içinde olduğunu ya da oyuna geldiğini mi söylemek istiyorsunuz? Elinizde kanıtlarınız var mı?

-Bu sorunun cevabını verdim.

-Üslubunuzdan bu soruyu tekrar sorma hakkını kendimde gördüm.

-Basının alet olduğu şeklinde bir iddiamız yok.

Bu da sorulur mu

-Sizin Sedat Caner'in görevden alındığını söylediğiniz tarihten sonra, kendi mahkemede Ankara'da Anafartalar Polis Karakolu'nda görevli olduğunu söylüyor. Bunu nasıl açıklıyorsunuz? Kazıldığını söylediğiniz mezarlar, Caner'in söylediği yerlerin çok küçük bir bölümüdür. Bu iddialar hâlâ ortada, bunları araştıracak mısınız?

-Ayrıntılarla uğraşıyorsunuz. Meseleyi, 'Basın böyle diyor, Bakanlık böyle diyor' şekline sokarsak, biz vurgulamak istediğimiz noktadan saparız.

-MDP Genel sekreter yardımcısı Mehmet Aydar, bir basın toplantısı düzenleyerek, işkenceler konusunda size sorular yöneltti. Bunları cevaplayacak mısınız?

-Basın toplantımızın seyrini değiştirecek sualler ve davranışlara girmenin doğru olmadığı kanısındayım. Bu suallere cevap vermek zorunda değilim. Biz karşılıklı atışma durumunda değiliz. Biz, olayların takipçisi

olduğumuzu söylüyoruz. Sedat Caner olayı bu söylediklerimizin kanıtıdır. Kendisi kötü muameleden dolayı cezalandırılmış bir kişidir. Bizim üzüldüğümüz nokta, devletin işkenceyi destekler ya da göz yumar gibi gösterilmesidir. İşin püf noktası budur. Bu hususta bize yardımcı olun diyoruz. 12 Eylül'den önceki olayları unutmayınız, bunların organize edilmeksizin meydana gelmiş olaylar olduğunu kabul edemeyiz. Türkiye'de Marksist-Leninist komünist idarenin tahakkuk ettirilebilmesi için bu mihraklarca oynanan oyunlara bir daha gelmek istemediğimizi belirtmek istiyoruz. İşkence gördüğünü iddia eden insanlar, niçin bir savcıyı alıp mezar kazdırıyorlar da, bunların yanında bazı SHP milletvekillere müşahit olarak bulunuyor da, niye birinin elinde tutup bir savcıya götürüp 'Bu vatandaş şu muameleye maruz kalmıştır' demiyorlar. Eğer bunlarda bir başka politik maksat varsa, benim bunu böyle kabul etmem, onların da bu maksatla hareket ettiklerini düşünmemem mümkün değildir.

-Sıddık Bilgin'in güvenlik kuvvetlerince öldürülmesine ilişkin açıklamalarınızda olayın Veraruj yöresinde meydana geldiğini söylemiştiniz. Oysa yöredeki tespitler olayın Rasta düzlüğünde meydana geldiğini gösteriyor. Güvenlik kuvvetlerince öldürülen bir kişinin mezarlık yerine karakol bahçesine buldozerle gömülmesi sizce normal bir işlem midir?

-Biz, açıklamamızda 'Sıddık Bilgin, PKK örgütüne mensup bir kişidir, sorgulamasında örgütün kaldığı mağarayı göstereceğim, demiştir. Mağaraya götürülürken kaçmış, dur ihtarına uymamış, yaralamak maksadıyla yapılan ateş sırasında yaralanıp ölmüştür' dedik. 'Ailesine cesedi alması için çağrı yapılmış, ailesi almayınca da gömülmüştür' dedik. Ben buraya gömülmüş diyorum, siz başka yere gömülmüş diyorsunuz. Bunlar işin teferruatıdır. Bana göre bunların esası ile uğraşmamız gerekir. Neyi ispat edeceğiz?

-Size göre bir insanın öldürüldükten sonra buldozerle mezarlık yerine karakol yakınına gömülmesi bir teferruat mıdır?

-Bunun benim söylediğimle bir alakası var mıdır? Benim söylediklerimle bu söylediklerinizi nasıl bağdaştırıyorsunuz? Benim söylediklerimin, adamın buldozerle bir alakası var mıdır? Benim söylediklerimle bu söylediklerinizi nasıl bağdaştırıyorsunuz? Benim söylediklerimin, adamın bul-

dozerle gömülmesi ile ne alakası var. Nasıl böyle konuşabiliyorsunuz? Herkes, her iddiasını, her şeye rağmen savunmaya kalkarsa, zannediyorum ki açık verir.

-Bilgin'in köyü olan Doğan'lı köyünü boşaltmadığınızı söylemiştiniz. Oysa gazeteciler köy sakinlerinin köyden kaçtıklarını saptadılar, bunu açıklar mısınız?

-Köyün boşaltılıp boşaltılmadığını bilmiyorum. Ama bu köyün devlet baskısı ile boşaltıldığını söylemek istiyorsanız, bu iddiaya katılmıyorum.[224]

-Avukat iken işkencelere karşı tavır alıyordunuz. Avukat Yıldırım Akbulut ile İçişleri Bakanı Yıldırım Akbulut'un görüşleri birbiriyle çelişmiyor mu?

-Avukat olarak meselelere bakış açımla, bakan olarak bakış açım arasında hiçbir fark yoktur. Ben hayatım boyunca haktan hukuktan ayrılmamış bir kişiyim. Haksızlığa karşı dururum. Bu davayı sık sık tekrarlamaktan bir fayda mülazaha ediyorsanız, bundan çekindiğim hiçbir yönüm yoktur. O zaman da görevimi ifa ettim. Bu konunun sizin için cazip tarafı olduğunu zannederek, yanlış anlaşılmalara mahal vermemek için değineyim. Bir keşif sırasında, hakkın adaletin saptırılması çabasında bulunan bir hâkime karşı, avukat olarak savunma görevimi yaptım. Bugün de yaparım. Ama, 'Savunmayı aşıp hâkime hakaret ettiniz' dediler. Mahalli mahkemede beraat ettim. Yargıtay kararı bozdu. Cezalandırılsam dahi, görevimin gereği cezalandırılmış olacağım. Bu hiç utanılacak, yüz kızartacak bir davranış değildir. İftihar ettiğim bir davranıştır.

-Sanıkların mahkemelerde örgütlerinin talimatına göre işkence gördüklerini söylediklerini belirttiniz. Aynı sanıklar emniyette, sorguda iken örgütlerinin talimatına neden uymuyorlar?

-Bu da sorulur mu yani?

-Sayın bakan basın mensuplarının fotoğrafını çeken bu kişi kimdir?

-O kişi, bakanlığın görevlisidir. Basın mensupları fotoğraf çekerken bir

[224] Bingöl'ün Genç ilçesinde 31 Temmuz 1985te öğretmen Sıddık Bilgin'i öldüren Binbaşı Ali Şahin, astsubaylar Mehmet Acar, İbrahim Yıldızgörür ve erbaş Suat Akova 6 yıl 8 ay ve 26 gün süren yargılamadan sonra Ankara 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nce birer yıl hapis cezasına çarptırıldı. (27 Nisan 1992).

şey demiyorsunuz. Bunda ne var. Neden bunu soruyorsunuz?" [225]

Yıldırım Akbulut'un soruları yanıtlaması tam 1,5 saat sürdü. Sorularıyla Bakan Akbulut'u sıkıştıran bir gazetecinin işinden atıldığını ise pek duyan olmadı.

Ve 1986 yılının Nisan ayının sonlarına doğru Emniyet Genel Müdürü Saffet Arıkan Bedük ve İçişleri Bakanlığı müsteşarı Galip Demirel 'işkencelerin sorumluları' ve 'kifayetsizlikle' suçlandıkları savı ile MDP Genel Başkan Yardımcısı Mehmet Kocabaş hakkında hakaret davası açtılar.[226]

Kim, kimi suçluyordu?

Savunma avukatı Yıldırım Akbulut'tan İçişleri Bakanı Yıldırım Akbulut'a uzanan süreçte Türkiye nereden, nereye gelmişti?

Bizim Radyo'dan talimat

Sorun, TBMM'de İçişleri Bakanlığı'nın 1986 mali yılı bütçesinin görüşülmesi sırasında da gündeme geldi. TBMM tutanakları da tarihe yol gösteriyordu:

"Sayın üyeler, geçmiş dönemlerdeki İçişleri Bakanlığı bütçesi üzerinde yapılan görüşmeleri araştırdığımızda eleştirilerin ağırlık noktasının insan hak ve özgürlükleriyle ilgili olmadığını gözlüyoruz. O dönemlerde genellikle güvenlik güçlerinin modernizasyonu, özlük haklarının iyileştirilmesi, terör olaylarının önlenmesi gibi sorunlar öncelik alıyordu. Oysa günümüzde, güvenlik güçlerinin insan hak ve özgürlüklerine saygılı olarak yetiştirilmesinin çarelerini aramak, bizce İçişleri Bakanlığı'nın en önemli sorunu olarak gündemdeki yerini alıyor. Bu nedenle, konuşmamın ağırlık noktası, adli kararlara dayanak oluşturan sorgulama yöntemleri olacaktır.

Sayın üyeler, sorgulama yöntemlerini anlatırken söyleyeceklerim sizleri dehşete düşürebilir, inandırıcı da bulunmayabilir, hatta kasıtlı söylendiği iddia edilebilir. Ancak, söyleyeceklerimin doğruluğu birçok yerde kanıtlanmıştır. Ne yazık ki dönemin iç güvenlik politikası, doğrulanan bu insan hakları ihlalleriyle ilgili kanıtları göz ardı ederek, gizleyerek, kovuş-

[225] İçişleri Bakanı Yıldırım Akbulut'un 2 Şubat 1986 tarihindeki basın toplantısı.
[226] Cumhuriyet, 22 Nisan 1986

turmaları uzatarak, yargılamaları sürüncemede bırakarak, hatta zaman zaman yetkililerce bu iddialar ve kanıtlar hafife alınarak, insan haklarına yapılan bu saldırılara adeta örtülü destek sağlamaktadır. Biz, bu yüce çatı altındaki üyelerden tümünün, insan, hakları ihlallerini, insanların 'onur' iliklerini, kıran bu politikaya destek vereceklerini asla düşünmüyoruz. Amacımız, her birimizin karşı olduğu bu yöntemleri, milletin kürsüsünde teşhir etmek ve oybirliğiyle mahkûm etmektir. Böylece, insan haklarına yapılan saldırıların en çarpıcı örneği olan işkenceyi Türkiye'nin gündeminden, bir daha hiç geri dönmeyecek şekilde çıkarmaktır. Bunu sağlamak için vereceğimiz uğraşıya bazı maksatlı çevreler, 'Bunlar, Türk güvenlik güçlerini zan altında bırakmak isteyenlerdir, asıl amaçları devleti yıpratmaktır' şeklinde karşı çıkacaklar, demagoji yapacaklardır. Hatta bazı kimseler, akıl almaz bir cüretle, 'Bizim Radyo'dan mı talimat alıyorsunuz?' şeklinde, büyük Türk Milleti'nin bir parlamenterine asla izafe edilmeyecek bir suçlama da yöneltebileceklerdir.

Sayın üyeler, tüm bunlar söylenebilir, ama şunu herkes iyice bellesin ki, bize ne 'Bizim Radyo' ne de 'Voice of America' (Amerika'nın Sesi) talimat vermiyor. Bize vermiyor, ama işkence olaylarını soruşturacağız diye güvence verdiğiniz beş Batı ülkesi, Türkiye Cumhuriyeti aleyhinde açtıkları davalarını geri alarak, hükümete talimat verebiliyor. Bu geri alma kararı ise bir siyasi başarı imiş gibi de gösterilebiliyor. Türkiye Cumhuriyeti aleyhine dava açan beş Batı ülkesi, hükümetin verdiği güvenceyi yeterli görerek, davasını geri alıyor. Sanki, bu olaylardan yüce Meclisin sorumluluğu yokmuşçasına, sanki Meclis hiç yokmuşçasına birtakım kararlar almıyor, güvenceler veriliyor. Milletin ise ne olup bittiğinden haberi yok; çünkü vekillerinin haberi yok. Üstelik hükümet, halka güvence vereceğine, yabancı ülkelere güvence veriyor.

Sayın milletvekilleri, demokratik yollardan seçilmiş bir parlamentonun oluşturduğu bir hükümet döneminde, beş Batı ülkesi, insan haklarının ihlallerinin önlenmesi konusunda böyle bir pazarlığa oturabiliyorlarsa ve bu olağanmış gibi karşılanıyorsa, demokrasimiz bundan bir kez daha yara almış demektir.

Bu toplumda, işkencenin ve kötü muamelenin yok edilmesini sağla-

manın yolu, yüce Meclis'in bu konuya duvarlık göstermesinden geçer. Toplumumuzu yozlaştıran insanlık dışı yöntemler, bu kürsüde mahkûm edilmedikçe kapılarımızdan, bizim insanlarımızın temel hak ve özgürlüklerini soruşturan, araştıran ve korumaya çalışan yabancı heyetlerin biri girer, biri çıkar. Ve Sayın Başbakan, Helsinki İzleme Komitesi üyesiyle, New York Barosu İnsan Hakları Komitesi Başkanı'na, demokrasiye geçildikten iki sene sonra ve 20. yüzyılın son çeyreğinde iki saat ayırmak ve onlarla insan hakları konusunda konuşmak zorunda kalır. Böylece, bu yüce kurulda tartışılamayan böylesine önemli konular, kapalı kapılar ardında tartışılır, hoşa gitmeyen açıklamalar ve çalışmalar ise, yetkililerce 'Devlet yıpratılıyor' diye jurnal edilir.

Uzun yıllardır Türkiye'de işkencenin var olması, giderek artması, kurumlaşmakta olmasına karşın, bu utanç verici tablonun Türkiye'nin gündeminden silinmemesinin temel nedeni, konunun bugüne değin bir ulusal sorun ve partilerüstü bir sorun olarak kavranmamış olmasıdır. Bugünden başlayarak, hepinizi, işkence sorununu, Türkiye'nin gündeminden silip atmak için kararlı bir eyleme çağırıyoruz. Bunun için, önce insan haklarının ne olup olmadığına kısaca değinmek istiyorum.

Uygarlık düzeylerini yıllardır örnek almaya çalıştığımız çağdaş Batı toplumlarında, insan hakları konusu şu başlıklarla özetlenebiliyor: Yaşam hakkı, işkence ve kötü muameleye uğramama hakkı, köle olmama, angaryaya uğramama ve zorla çalıştırılmama hakkı, özgürlükten yoksun bırakılmama hakkı, işlendiği anda suç sayılmayan bir fiilden ya da ihmalden ötürü ceza görmeme hakkı, din ve düşünce özgürlüğüne sahip olma hakkı, düşünceyi savunma hakkı, söz ve anlatma hakkı.

Batı'nın temel insan hakları anlayışında, artık bu haklarla da yetinilmiyor. Kimi uluslararası kuruluşlar, kendi uzmanlık alanlarındaki kimi haklara, temel insan hakkı niteliği tanıma yoluna girmiş bulunuyorlar. Örneğin, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) sendika hakkını bu nitelikte görüyor ve onu bir bakıma yaşam hakkının bir uzantısı sayıyor.

Dünyadaki gelişmeler böyle iken, biz insan hakları konusunun yalnızca bir başlığını, işkenceyi tartışmak durumunda kalıyoruz. Çünkü, bugün Türkiye'de kişi hakları, siyasal haklar, toplumsal ve ekonomik haklar ola-

rak tanımlanan haklar mozaiği, önemli ölçüde maluldür.

İşte raporlar bende

Avrupa Konseyinin, 1982 Anayasası'nı değerlendirmekle görevlendirdiği bilim adamlarından biri olan Profesör Fausto Cuorolo, Anayasanın 14'üncü maddesi için aynen şöyle diyor: 'Bu madde, bizzat temel hak ve özgürlüklerin kullanılmasının engellenmesine izin vermektedir.' Tabii, bazı maksatlı çevreler hemen atağa kalkacak, 'Avrupa Konseyi de kim oluyormuş; bu Anayasa yüzde 92 oyla kabul edildi; 14 üncü madde olmasın da 12 Eylül öncesine mi dönelim?' diye karşı çıkacaklardır.

'Avrupa Konseyi kim oluyormuş' diyenlere cevabım; '5 Batı ülkesinin Türkiye aleyhine açtıkları dava üzerine, hükümetimizin tepkisini hatırlayın, cezaevlerini dolaşmak zorunda kalan Avrupa Konseyi'nin Türk üyelerini hatırlayın, Avrupa Konseyi'nde kalabilmek için üyelerimizin verdikleri mücadeleleri hatırlayın' olacaktır.

Sayın üyeler, anarşi ve terör ile mücadele yalnız bizim ülkemizin sorunu değildir, örneğin, Anayasamız hakkında yargıda bulunan İtalyan profesörün ülkesinde de ciddi terör hareketleri vardır. Ancak onlar, terörle mücadelede başarılı olmuşlardır. Başarılarının sebebi, terörle mücadelede özgürlükleri kısmak yerine, genişletmeyi tercih etmeleridir. Sınırlamaların boyutları yasalarda ne kadar geniş tutulursa, gizli faaliyetler o kadar artacaktır. Özgürlüklerin aşırı kısıtlandığı toplumlarda, terör hareketlerine karşı sürdürülen mücadelede, geçici başarılar kazanılsa da, devlet, sonunda ya teröre yenik düşecek veya terörün yerini devlet terörü alacaktır.

Nitekim güvenlik güçlerinin eğitiminde kullanılan ders kitaplarında yazılı sorgulama yöntemlerinin dışındaki uygulamaların yaşama geçirilmesi, bir şiddet ortamı doğmasına neden olmaktadır.

Bu yöntemlere niçin başvuruluyor, nerede başvuruluyor?

İşkence ve kötü muamele ile insanlar, yargılamanın ilk halkası olan polis soruşturmasında karşılaşabiliyorlar. Yasal açıdan önlem almak olası; hazırlık soruşturmasında, yakalanan şahsın yanında avukatını bulundurursunuz; tüm iddialar sona erer; ama önlem alınmıyor; çünkü soruşturma, maddi delillere dayanılarak değil, suçlu olduğu istihbar edilen zan-

lının, birçok kez, zora dayalı konuşturulmasına bağlı olarak yapılmakta olduğu için önlem alınmıyor. Görev yapan güvenlik güçleri içerisindeki sorgulama ekipleri, birçok hallerde, sanki bir örgüt ortaya çıkarmaya zorlanıyor, çıkarılan örgütlere bir üye daha ekleyenlere ödüller veriliyor. Bu sonuca ulaşmak için, bu niyetle hareket eden soruşturmacının başvuracağı bir tek yol kalıyor; işkence.

İşkence ile adam öldürmek suçu, gereği gibi izlenmediği için, hatta işkence yapanlar, devlete karşı olanları cezalandırdıkları gerekçesiyle, adeta mazur görüldüklerinden, işkence suçunu işleyenler ile ilgili soruşturmalar sürüncemede kalıyor. Örnek mi istersiniz; bir süre önce sayın bakana sorduğumuz, Enver Şahan'ın, Faruk Tuna'nın, Ali İnan'ın ölümleri ile ilgili davalar 1980'den beri açılmamış, öldürme olaylarının raporları işte burada bende; suçluları belli; ama nedense davaları açılmıyor.

'Bu olaylar bizden önce olmuş, zaman aşımına uğramış' diyorsanız haklı olamazsınız. Çünkü, işkence insanlık suçudur ve bu suçlar zamanaşımına uğramaz. İkinci Dünya Savaşı'nda, işkence yapan insanlık düşmanı Nazilerin yıllardan sonra yargılandıkları, hepimizin belleğindedir.

Bunlar Adli Tıp raporlarıyla da sabit olduğu üzere, kafa travmasına bağlı beyin kanamasından ölmüşler; bazılarının dediği gibi, birbirlerini tırmalayarak değil. Bu insanlar sorgulamada öldürüldüler; ancak davaları hâlâ açılmadı. Soru soruyorum: İşkencecileri kim koruyor?

Mamak Askeri Cezaevi'nde 1980 yılı Ağustos ayında coplanarak öldürülen Mustafa Yalçın'ın katillerinin, 5 yıl sonra dosyasının kapatılması, işkence olaylarının gereği gibi izlenmediğinin birer kanıtıdır.

Peki; hiç yargılanan ve mahkûm olan yok mu; var tabii, örneğin, Mustafa Haskiriş[227], Zeynel Abidin Ceylan adında bir sanığı öldürmek

[227] Hakkında ağır hapis cezası verilen Mustafa Haskiriş 2 Aralık 1985'te gasp suçundan tutuklandı. Kayserili kuyumcu Dursun Sarı'nın 80 milyon lirasını gasp etmekle suçlanan Haskiriş yargılandığı İstanbul 6. Ağır Ceza Mahkemesi'nde suçlamayı reddetti ve ifadesini 'Zor karşısında imzaladığını' söyledi. Haskiriş Darbe öncesi yakalanan MHP'lilerin kaçmalarına yardımcı olduğu için polislikten ihraç edilmiş, sonra bir yolunu bulup yeniden mesleğe dönmüştü. SBF'li Hakan Yurdakuler'i öldüren Davut Haskiriş ile amca çocuklarıydı. Yakın akrabası Halil Haskiriş sağ eylemcilere Kıbrıs üzerinden silah kaçırıyordu. En önemlisi, Mustafa Haskiriş'in adı MHP ve Ülkücü Kuruluşlar İddianamesi'nde geçiyordu. Haskiriş'i birileri koruyordu. Aslında işkence ve işkenceciler her dönemde değişik biçimde korunuyordu.

suçundan 14 yıl ağır hapis cezasına çarptırıldı; ama Haskiriş'i yargılayan mahkeme, karar celsesinden bir celse önce, sanığın salıverilmesine karar verdi; sanık, sonra başka bir suçtan yakalandı. İlhan Erdost'un öldürülmesinden sorumlu Astsubay Bekir Bağ'ın yargılanması tam 58 ay sürdü; ancak Bekir Bağ tutuksuz yargılandı.

Öte yandan, işkence yaptığı, görevini kötüye kullandığı iddia edilen bazı görevlilerin de adeta taltif edildiği görülmektedir. Örnek mi istersiniz; işkence ile adam öldürdüğü iddia edilen Komiser Mehmet Yılmaz'ın bu suçu onun Ankara Emniyet Müdürlüğü'nde görevini sürdürmesine, yine 1980 yılında Kars'ta bir kişiyi işkence ile öldürdüğü iddia edilen, 3 kişiyi de sakat bırakan Komiser Kemal Kartal'ın bu suçu, onun Eskişehir Emniyet Amirliği'ne terfi etmesini önleyemedi.

Sayın üyeler; Sivas Valisi tarafından görevliler arasına ayrılıklar soktuğu, genelevden 10 milyon lira rüşvet aldığı, Kars bankalarında 60 milyon lira parası olduğu iddia edilen ve yöneticilik yaptırılmaması istenen Komiser Celal Şirinterlikçi, terfien Tunceli ili Emniyet Amirliği'ne atanmıştır.

Sayın Başbakan cumartesi günü yaptığı basın toplantısında, olayların üzerine gittiklerini belirtmişler, yukarıdaki örnekler olayların üzerine nasıl gittiklerinin, belki de aslında gitmek istemediklerinin somut birer kanıtı. Oysa, milletvekili olmadan salt bir avukat olarak Sayın İçişleri Bakanımızın tavırlarını gözlediğimizde, 17 Aralık 1972'de kötü muamele yapan polislerin cezalandırılması için Adalet Bakanlığına 43 imzalı telgraf çekiyor. Bakan olunca birtakım gerçekleri acaba devlet yıpranır mı gibi gerekçelerle saklamanın bizce hiçbir yararı yok. İşte rüşvet olayları, Türkiye'yi bir ağ gibi saran ve yetkililerin açıkladığı üzere, boyutları çok daha büyük olan bu olaylar dizisi, istenirse işkence olaylarının da ülkeyi bir ağ gibi sardığı açıklanır ve suçlular açıklandıkça güvenlik güçleri aklanır. Ancak bu tip olaylar gizlendikçe, açıklanması halinde devletin yıpranacağı ileri sürüldükçe, işkence yapmanın bir suç oluşturup oluşturmadığı dahi tartışılmaya başlanır.

Sayın üyeler; kanımızca bu dönemde sorgulayıcılara, işkencenin siyasal amaçla adam öldüren, banka soyan, sendika, dernek kooperatif ör-

gütleyen, siyasal parti kuran veya bu tip örgütlenmelere sempati duyan insanlar için yapılabileceği görüşü benimsetildiği gibi geliyor bize.

Bülbül ağacı denilen

Bir uygulama hatasına da değinmek istiyorum. Bildiğiniz gibi yakalanan bazı sanıklar devlet televizyonunda, suçlulukları dahi kanıtlanmadan, ama suçlu gibi, mahkûm gibi teşhir edilmektedirler. Bazı yetkililer de, kişisel yargılarını açıklayarak, bağımsız yargı organlarına etki yapmaktan çekinmemektedirler. Bunların etkisinde kalması kaçınılmaz olan bazı görevliler ise, suçluluğu önceden ilan edilen kişilere karşı devletin televizyonunu ve yetkililerini mahcup etmemek için suçlarını kendi yöntemleriyle kabul ettirmeye teşebbüs etmektedirler. İşte böylece dönemin en önemli ve geçerli kanıtı ikrar ve itiraf ön plana çıkmaktadır, işkence de bu ikrar ve itirafların elde edilmesinde başvurulan tek yöntem olmaktadır.

Sayın üyeler; işkence uygulamaları nasıl yapılıyor? İşkence, bir kin gütme, bir düşman görme duygusuyla yapılıyor. Sanıklara uygulanan işkence yalnız bir itiraf elde etme çabası olarak değil, çoğu zaman hazırlanmış tutanaklara imza attırmanın gayretiyle birlikte yürütülüyor. Düşünüyorum da, işkence gören bir sanık önceden cezalandırılmış demektir. O halde, bağımsız yargı organlarında verilen ceza mükerrer oluyor.

Sayın üyeler; en çok başvurulan işkence yöntemleri, günlerce kolunda tavana asılmak, 'Bülbül ağacı' denilen askıya omuzlarından asılmak ve elektrik şokudur.

Düşünüyorum da, elektriği bulduğu için her gün ruhunu şad ettiğimiz Edison, bu buluşunun böylesine aşağılık bir iş için kullanılacağını bilse idi tepkisi ne olurdu acaba? (SHP sıralarından alkışlar) Belki de insanlığı bu büyük buluşundan yoksun bırakırdı.

İşkence yapmak amacıyla kişilere elektrik şoku veren alet EE-8 Sahra telefonlarının manyetosu öylesine etkili ki, size, yapmadığınız olayları yaptım dedirtir.

Hakkı Artukaslan (Bingöl): Onları halk mahkemeleri uyguladı.

Başkan: Sayın Artukaslan, müdahale etmeyiniz efendim.

Cüneyt Canver (Devamla): Önünüze gelen her şeye imza atarsınız, faili meçhul tüm olayları, hatta siz doğmadan önce meydana gelmiş olay-

ları dahi üslenirsiniz, böylesine etkili. Bakın, işkence gören bir sanık başından geçenleri nasıl anlatıyor; 'Emniyet'e getirildiğimde 2,5 aylık hamile idim. Beni çırılçıplak soydular, olmadık hakaretlerde bulundular. Tecavüze yelteneceklerini söylediler. Erkekler de çırılçıplak soyunuyor ve birbirleriyle zorla temas kurdurulma çabalarına giriliyordu. Bu çaba hükümetiniz döneminde de sürdürüldü ve insanlık tarihinde eşine ender rastlanan örnekler yaşandı.'

5 Kasım 1985 tarihinde de Özal Hükümeti'nin insan hakları politikası, Muğla Emniyet Müdürlüğü'nde bir kez daha ortaya çıkıyordu; 7 çocuk babası Ahmet Şahinkanat adlı yurttaş, bir başkası için aleyhte ifade vermeye zorlanırken, 5 kızının emniyete getirildiğini ve gözlerinin önünde ırzlarına geçileceği tehdidiyle karşılaştı.

İşkence ve kötü muamele o kadar meşrulaşmıştı ki, artık toplumda birtakım olayların yapılmaması yadırganmaya başlamıştı. Bunun böyle olması doğaldı, çünkü Başbakan 'İşkence olaylarının abartıldığını, asabı bozulan kamu görevlilerince, birtakım muamelelerin yapıldığını' söyler ve İçişleri Bakanı bu iddiaların doğru olmadığını, devleti yıpratmaya yönelik olduğunu vurgular, Emniyet Genel Müdürü bazı suçluların, güzel sözlerle konuşturulamayacağım belirtir ve yine bir milletvekili 'Herifler vatan haini, niye işkence yapılmasın?' derse, Şebinkarahisar'da işkenceyi soruşturan savcı için, işkence yaptığı iddia edilen polis 'Ben bu savcıya güvenmiyorum' der ve bu hikâye böyle uzar gider. Nerelere kadar; devlet güvenlik mahkemesi savcısının, devlet güvenlik mahkemesi nezarethanesinde sanık tokatlama iddiasına, Gölhisar'da astsubayın bir yurttaşı iple Jeep'inin arkasında bağlayarak ilçe içerisinde dolaştırmasına, Hatay'da bir jandarmanın bir baba oğlu vurarak öldürmesine, Yozgat'ta Çayıralan'da Avukat Şakir Keçeli ve arkadaşlarının işkenceye uğramasına, Adana Osmaniye'de susturucusuz motosikletle dolaşan Mustafa Kirkit'in dalağının alınmasına kadar sürüp gider.

Sayın milletvekilleri, işkencenin asabı bozulan görevlilerce yapıldığını söyleyen bir Başbakan'ın, bu tarzda beyanları, işkence yapanlara destek sağlamaktan, onları haklı kılmaktan başka hiçbir yarar sağlamıyor, görüyorsunuz. Siyasi şubelere, karakollara, devlet güvenlik mahkemelerinin

savcılıklarına, cezaevlerine habersiz giderseniz, oralarda çok sayıda asabı bozulmuş kamu görevlileriyle karşılaşacaksınız.

Hükümet olarak en başta sizin, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri olarak hepimizin, insan haklarına, suçlu dahi olsalar, vatandaşlarımızın Anayasal temel hak ve özgürlüklerine gölge düşmesini önlemek görevimizdir. Ancak, hükümetin işkence gibi böylesine önemli ve güncel bir sorunu hafife almasını yadırgamadığımızı bilmenizi isterim. Bu konuda tarih önünde herkes gibi, sizler de sorumlu olacaksınız.

Sayın Başkan, değerli üyeler, kuşkusuz Sayın Bakanımız bakanlığına yöneltilen bu eleştirilere cevap vermek isteyecektir. Cevap verirken, birazdan isimlerini yazılı olarak kendisine takdim edeceğim ve şu an hepsi toprak altında olan vatandaşlarımızın, ölüm nedenlerini, ölümlerine neden olan güvenlik güçleri hakkında yargılama yapılıp yapılmadığını, sorgulamada öldürülen bu insanların, yakınlarına tazminat ödenip ödenmediğini de lütfen açıklasınlar.

Sayın üyeler, Türkiye'de yalnızca fiziki işkence mi yapılıyor; İçişleri Bakanlığı'nın birçok uygulaması vatandaşlara ceza çektirmektedir. Yargı kararı olmaksızın yurttaşların hakları kısıtlanmakta, tartışılması mümkün olmayan tek yanlı işlemler ile suç oluşturulmaktadır. Sorgulama amacıyla evlerinden veya işyerlerinden alınan zanlıların, akıbetlerinden yakınları günlerce haber alamamaktadır. Devlet, suçlu dahi olsa, suçlunun yakınına durumundan haber vermek gibi bir sorumluluk duymamaktadır. Çoğu kez suçsuz bulunarak salınan bu kişilerin çektikleri eziyetler, işkenceler yanlarına kâr kalmakta ve adaletten kuşku duyan, devlete güvenini yitiren vatandaşların sayısında, giderek artış başlamaktadır.

İşte güvenlik soruşturmaları; bir genelge var elimde. Yalnız 'gizli' gizlilik dereceli yerler için güvenlik soruşturması yapılsın diyor. Sayın bakanımız 17.12.1984 günkü 45'inci birleşimde, geçen yılki bütçede, bir soru üzerine 'Bundan böyle güvenlik soruşturmalarının yalnızca 'gizli' gizlilik dereceli yerlerde çalışacak personel için yapılacağını söylüyor; ama elimde bir yönerge var, bu yönergede ise Doğu Bloku'na seyahat etmiş, komünist veya zanlısı akrabaları olan personele, rejim hakkındaki düşünceleri olumsuz olan gizli ve yıkıcı faaliyetler gösteren yerli ve yabancı

derneklere, grup, kulüp, tarikat gibi teşekküllere üye olan, bu tür teşkilat üyeleriyle ilişiği olan, her şeyi her zaman her yerde, sonucunu düşünmeden anlatmaya hevesli olan ve daha birçok sübjektif değerlendirmelere bağlı olarak suçlanan kişilere güvenlik belgesi verilmez yazıyor. Hani cezalar şahsi idi, hani Türkiye Cumhuriyeti bir hukuk devletiydi; nerede bunlar? Yalnız kitaplarda. Pratikte ise sübjektif değerlendirmeler var. Üstelik bazı tarikatlar var ki, oranın üyesi iseniz, önemli mevkilere gelmenizi kimse engelleyemez. Hakkınızda soruşturma yapan görevli, bir olumsuzluk duyduysa yandınız. Yıkıcı örgüt üyesi olduğunuz iddia ediliyorsa, hakkınızda böyle bir istihbarat yapılmış ise güvenlik belgesi alamazsınız. Zaten böyle bir örgüt var idiyse neden kapatılmaz ve kişi neden yargılanmaz? İşin bu tarafını anlamak mümkün değil. Herhalde, 'Devletin işine akıl sır ermez dedikleri hususlar bunlar olsa gerek.

Amerika'ya gidip mason olursanız, orada eğitim görürseniz sorun yok, yurtsevetliğinizden hiç kimse şüphe etmez. Siz, siz olun gezmeye dahi Doğu Bloku ülkelerine gitmeyin. Gidenler varsa, ilerde belki de hesabını vermek zorunda kalırlar.

Sayın üyeler, İçişleri Bakanlığı iç güvenlikten sorumlu bir bakanlıktır, iç güvenlik; devletin güvenliği, kişinin güvenliğidir. Günümüzde bu denge kişi güvenliği aleyhine bozulmuştur. İşin acı ve düşündürücü yanı, devlet kişi güvenliğini işkence, tek yanlı ve haksız işlemler ile tehlikeye düşürmektedir. Kişi sürekli olarak 'Acaba başıma bir şey gelir mi' endişesi içerisindedir. Bunun önüne geçilmesinin tek yolu, İçişleri Bakanlığı'nın yargıç gibi davranmaktan ve önyargılı olmaktan vazgeçmesidir. Gelecek bütçe döneminde öğrencilerin dernek kurdukları için siyasi şubelere götürülmediği, insanların siyasi fikirlerine göre fişlenmediği, güvenlik soruşturmaları adı altındaki çağ dışılığın terk edildiği; karakollarında, emniyet müdürlüklerinde, cezaevlerinde işkence ve kötü muamelenin olmadığı, güvenlik güçlerinin vatandaşa sevgi ve saygı gösterdiği, vatandaş tarafından polisin, jandarmanın daha çok sevildiği bir dönemin tartışılması dilek ve temennisi ile ve umulanın aksine beni çok sakin ve sessiz dinlediğiniz için teşekkürlerimle hepinize saygılar sunarım. (SHP sıralarından alkışlar)

Devlet Bakanı Ahmet Karaevli (Tekirdağ): Maksadına erişemedin değil mi? (ANAP sıralarından gülüşmeler)[228]

İnanılacak gibi değildi. Parlamento "her 7 kişiden birinin bildiği" işkenceyi konuşuyordu.

İşkenceciler korkacak

SHP Genel Sekreter Yardımcısı Halil İbrahim Şahin, işkence ve kötü davranışın Türkiye gündeminden çıkarılmasını sağlayacak önlemlerden söz ederek, 'İstendiğinde önlemler alınabileceğine' ilişkin somut önerilerde bulunuyordu:

"İnanıyorum ve iddia ediyorum ki, işkence ortadan kalkarsa, Türk halkı demokrasinin sevgisini ebediyen yudumlar. Geliniz öyleyse, demokrasinin yolları açacak, işkencenin ve kötü muamelenin yollarını kapatacak yasal düzenlemeleri hep birlikte yapalım, bugünden itibaren demokrasiye giden bu sevgi ve saygı yollarını döşeyecek olan yasaları çıkaralım.

İşkenceye karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ni Parlamentomuzdan geçirelim. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde yer alan ve Avrupa Konseyi'ne üye ülke yurttaşlarına tanınan kişisel başvurma hakkını kendi vatandaşlarımıza da tanıyalım. Evet mi arkadaşlar? (SHP sıralarından 'Evet' sesleri, alkışlar.)

İşkence ve kötü muamele ile ilgili suçlarda zaman aşımını ortadan kaldıralım ya da süresini uzatalım, bu konudaki yargılamaları yenileyelim, bu konuda yapılan soruşturmaları yeniden ele alalım, evet mi? (SHP sıralarından 'Evet' sesleri.)

Ceza Muhakemeleri Yasası'nda ve Avukatlık Yasası'nda değişiklikler, yaparak, avukatların hazırlık soruşturmasında zanlı yanında hazır bulunmalarıyla ilgili kesin bir yasal düzenleme yapalım ve işkence ve kötü muamele suçu ile ilgili Türk Ceza Yasasında öngörülen cezaları artıralım; evet mi? (SHP sıralarından 'Evet' sesleri.)

Hazırlık soruşturmalarının mutlaka cumhuriyet savcıları tarafından yapılmasını sağlayacak yasal önlem alalım, işkenceye uğrayanlarla, işkence

[228] SHP Adana Milletvekili Cüneyt Canver'in TBMM'nin 46. birleşiminde yaptığı konuşma 16.12.1985 tarihli Meclis tutanağı.

sonucu sakat kalanlara, maddi ve manevi tazminatlarının, talebe bağlı kalmaksızın Hazineden ödenmesi için yasal önlem alalım; evet mi? (SHP sıralarından 'Evet' sesleri.)

İşkence iddiasında bulunan bir kimsenin, Cumhuriyet Savcısı'nın yönergesine gerek kalmaksızın özel veya genci bir doktora veya sağlık kuruluna başvurmasının sağlanması için yasal önlem alınmasını sağlayalım.

Siyasi Partiler Yasası'nda bir değişiklik yaparak siyasi partilerin, insan hakları ihlallerini izlemekle yükümlü bürolar kurmalarını zorunlu hale getirelim. Ayrıca, kamu yararına çalışan insan hakları dernekleri ve üst kuruluşlarının örgütlenmesini sağlamak ve önayak olmak için Türkiye Büyük Meclisi ihtisas komisyonları arasına 'İnsan Hakları İzleme Komisyonu' adı altında bir organın kurulmasını ve katılmasını sağlayalım; evet mi? (SHP sıralarından 'Evet' sesleri, alkışlar.)

Kamu yararına çalışan Türkiye Barolar Birliği, Türk Tabipler Birliği ve Mühendisler Odası gibi başlıca mesleki kuruluşların ve sendikaların yasalarını değiştirip siyasete katılmalarına ve insan hakları ile ilgili birimler oluşturmalarına olanak sağlayalım.

Sosyal ve siyasal bilimler alanında öğretim yapan yükseköğretim kurumlan ve fakültelerde, insan hakları derslerinin bir kürsü çerçevesinde okutulmasını zorunlu hale getirelim.

Orta ve lise öğrenimi sırasında da insan haklan öğretisi üzerinde ilk bilgileri derleyecek şekilde yasal düzenlemeler yapacağımız gibi, parlamenterlerin, yüksek yargı organ başkan ve üyelerinin, kitle iletişimi alanında örgütlenmiş sendika ve meslek örgütlerinin başkan ve yönetim kurulu üyelerinin karakol, polis merkezleri, ceza ve tutukevlerine giriş ve çıkışlarında onlara statü kazandıracak yasal düzenlemeler yapalım; evet mi? (SHP sıralarından, 'evet' sesleri.)

Hakkı Artukarslan (Bingöl): Konuya gel; meydan mitingi mi yapıyorsun?

Halil İbrahim Şahin (Devamla): Polis Vazife ve Salahiyetleri Yasasında iktidarın keyfiliğine bırakılmayacak yasal düzenlemelerle birlikte, ayrıca tüm güvenlik kuvvetlerinin bilgi, eğitim gibi genel ve özlük haklarını bir

yasayla düzenleyelim.

Hakkı Artukarslan (Bingöl): Hayalini kendine sakla.

Başkan: Sayın Artukarslan, lütfen efendim, tahammül edemiyorsanız dışarı çıkabilirsiniz. (SHP sıralarından, 'Bravo Başkan' sesleri, alkışlar.)

Halil İbrahim Şahin (Devamla): 'Suçsuz ceza olmaz' prensibine uyularak 1402 sayılı yasayla işlerine son verilmiş bakanlık görevlilerini, polisimizi, jandarmamızı, sahil koruma görevlilerini haklarında asli ve idari yargı kararı olmayanların görevlerine dönmelerini ve ayrıca anlatım özgürlüğünü ortadan kaldıran, 2969 sayılı yasayı kaldıran yasal düzenlemeleri yapalım; evet mi? (SHP sıralarından, 'Evet' sesleri.)

Güvenlik kuvvetleri mensuplarımızın çocuklarının devlet yatılı okullarından faydalanması için yasal önlemler alalım; evet mi? (SHP sıralarından, 'Evet' sesleri.)

Atatürk ilkelerinin, Atatürk devrimlerinin, demokrasinin, kişinin kutsal değerlerinin karşıtı olan irtica ile mücadelenin kesin tedbirler alınarak laiklik ilkelinin ebediyen savunucusu olmaya, evet mi? (SHP sıralarından, 'Evet' sesleri.)

Talat Zengin (Malatya): Komünizm ve dinsizlikle mücadeleye evet.

Halil İbrahim Şahin (Devamla): Halkın özlemlerine saygının demokratik hak ve özgürlüklere inancın gereğini duyuyor ve yudumluyorsak, yukarıda ifade ettiğimiz düzenlemelere, 'Evet' deriz.

Başkan: Sayın Şahin, toparlayınız efendim, süreniz doldu.

Halil İbrahim Şahin (Devamla): Toparlıyorum efendim.

Halkımıza, polisimize ve jandarmamıza inanıyor ve güveniyoruz. Onların, iktidarın keyfi baskısından uzak tutucu, güvence altına alıcı yasal düzenlemelerle, iç güvenliğimizin güvencesi olacaklarına kesin inanıyoruz. Müessesenin yetkilerinin belirgin hale gelmesini, teknik araç ve gereçlerle emniyetimiz donatılırken, yüreklerin sevgi, kafaların bilimle eğitilmesini candan istiyoruz ve diyoruz ki, Sosyal Demokrat Halkçı Parti kurmuş olduğu halkla ilişkiler hukuk ve insan hakları izleme komisyonları yoluyla tüm fişleme, güvenlik soruşturması ve işkence ve kötü muamele olaylarını kesin olarak takip edecektir. Gerek genel merkez, gerekse il örgütlerimizde kurduğumuz ve kuracağımız hukuk komisyonları

vasıtasıyla, işkence ve kötü muameleye uğrayan tüm vatandaşlarımızın yanında olacağız. Her ay en küçük bir işkence ve kötü muamele için basın toplantıları yoluyla Türk kamuoyunu bu insanlık suçuna karşı uyaracağız. (SHP sıralarından 'Bravo' sesleri, alkışlar.)

İşkenceciler bilmiş olsunlar ki, Sosyal Demokrat Halkçı Parti'nin iktidarındaki işkenceciler için zaman aşımı işlemeyecektir. İşkencecilerden kesin hesap sorulacaktır. (SHP sıralarından, 'Bravo' sesleri alkışlar.)

Türkiye, çağdaş ülkeler düzeyinde, çağdaş toplum yapısında işkence ve kötü muamele yapılmayan ülke olarak tarihte haklı yerini, gecikmiş olsa da alacaktır

Türk polisi korkulan değil, güvenilen bir müessese olarak çağdaş dünyada haklı yerine kavuşacaktır.

'Özgürlük benim karakterimdir' diyen büyük insan Atatürk ve onun ilkelerine inanan tüm insanlar, işkence gibi insanlık suçuyla uğraşmak için, yasal ve gerçek mücadelenizi yapınız. Ulusumuz için yapınız, yüreği sevgi, kafası müsbet ilimle dolu olan Türk polisi için, ihtihar eden Türk polisi ve jandarması için yapınız, kuşağımız için yapınız, dünya görüşünüz için yapınız, çocuklarınız için yapınız; bu mücadele mutlak başarılı olacaktır. Artık bundan böyle halk değil, işkenceciler korkacaktır; çünkü en büyük kutsal değer insandır.

Gelecek bütçe yılında işkencesiz bir Türkiye dileğiyle partim ve şahsım adına yüce Meclise saygılar sunarım. (SHP sıralarından 'Bravo' sesleri, alkışlar.)[229]

TBMM'nin iki kanadı; iktidar ve muhalefet partileri demokrasilerin temel taşı olan insan hak ve özgürlükleri konusunda aynı şeyler söylemeyi sürdürecekti.

Sorgu odalarından, cezaevlerinden yükselen haykırışlar bitmiyordu.

Çünkü sadece cezaevlerine, karakollara doldurulanlar değil, koskoca bir halk tutsak alınmıştı.

Kendi çocuklarının, kendi kardeşlerinin, eşlerinin, sevgililerinin, anne ve babalarının öldürülmesi karşısında susuyordu. İşkence haykırışlarını

[229] SHP Genel Sekreter Yardımcısı, Denizli Milletvekili Halil İbrahim Şahin'in aynı birleşimde yaptığı konuşma, aynı tarihli meclis tutanağı.

duymuyordu. İşkenceleri/işkencecileri unutmaktan yanaydı. Savaşa karşı çıkmıyor. Barıştan yana olmuyordu. Ölü ele geçirilenleri yuhluyordu. Ölü ele geçirenleri alkışlıyordu.

10. Bölüm
Kuyunun dibinde

Ismarlama sessizlik

Yaşanmadan bilinebilecek en zor yerin cezaevi olduğuna inanıyorum. İnsanlar, cezaevlerinde yaşadıkları bir günün öyküsünü bile, gerçek boyutlarına yıllar sonra oturtabiliyorlar.

Roman, öykü ve şiir dışında, cezaevlerini yazmak gazetecilere düşüyor. Yaşamın önemli bir yanı çünkü cezaevi. Yoğun bir gözlem, ayrıntılı bir soruşturma gerekli. Henri Emde bir Alman gazeteci. Zor olanı başarmış bir gazeteci üstelik. 1981 yılının baharında dergisi için hazırladığı yazının başlığı 'Türkiye'de Toplama Kampları/Kesilmiş Saçlar, Korkulu Gözler'

Basın Yayın Genel Müdürlüğü'nün derlemesine göre, dergi 'Kamptan kaçırılan ilk fotoğraflar'ı da yayınlıyor:

"Tutuklu korku ile gözlerini yere indirirken, kapıda duran teğmen kükrüyor: 'Adın ne?' Ranzadan yere atlayan genç yanıt veriyor: 'Soner Özcan.' 'Neden buradasın?' Askeri cezaevine getirilmeden önce dayak yediği belli olan saçları kesilmiş genç uyumlu bir biçimde yanıt veriyor: 'Solcu olduğum için komutanım.' Subay düzeltiyor: 'Yani solcu bir terörist olduğun için.' Sonra Özcan'ın yatak komşusuna dönüyor: 'Sen neden buradasın?' Yanıt belletildiği gibi: 'Sağcı bir terörist olduğum için komutanım.'

Kapı gürültü ile kapanıyor. Tutuklular yine kitaplarına dönüyorlar, birinin okuduğu kitap Cumhuriyet'in kurucusu Kemal Atatürk'ün 'Işık'ı. Bir diğeri, öğrenmek zorunda olduğu Atatürk'ün Söylevi'ni mırıldanıyor: 'Yurtta sulh cihanda sulh.'

Bu eğitim değişikliği herkes için söz konusu. Asker, kaybolan öğrenciyi sorduğu için tutuklanan suçsuz bir öğretmenle, kahvede oturanları bomba ile havaya uçuran bir terörist arasında hiçbir ayırım yapmıyor. İtibarlı bir sendika lideri, hapsedilen eski parlamenter de acımasızca bu eğitim değişikliğine tabi tutuluyor.

Ankara'daki Mamak Askeri Cezaevi, 3500'den fazla tutuklu ile dolmuş durumda. Çoğunluğu 15-25 yaş grubu arasında tutukluların.

Mamak polis ve asker tarafından kaşlalarda, okullarda kurulan sayılan 100'e varan tecrit kamplarının en berbatı. MGK 28 Ekim 1980 tarihinde, darbenin yapıldığı 12 Eylül'den sonra 11.500 kişinin tutuklandığını açıklamıştı. Bu sayı şimdi 26 binin üstüne çıkmış bulunuyor.

Ülkedeki karışıklık ve terör, bir iç savaşı andırır ölçülere varmış, 1979'dan beri ölenlerin sayısı 5241'e, yaralananların sayısı ise 14 bine ulaşmıştı. Enflasyonun yüzde 100'ü aştığı ekonomik buhran, ülkede tüm yaşamı felce uğratmıştı.

Asker Devlet Başkanı Evren, Türkiye'nin NATO'ya bağlı kalacağını önemle belirttiği içindir ki, ülkede demokrasinin ortadan kaldırılmasına karşı protestolar, ittifakın diğer demokratik ülkelerinde zayıf oldu. Tutuklamaların ve işkencelerin giderek artmasına karşısında Avrupa Konseyi anımsatıldığında Evren'in yanıtı şu oldu: 'Ülkemizdeki terörün kökünün kurutulması için emir verdik, bunun için bütün araçlar kullanılacak.'

Askeri yönetim bu arada kendilerinden en az beklenilen şeyi gerçekleştirdiler: Acımasızca yalnız solun değil, aşırı sağın üstüne de gittiler. Hatta işkence yaptıkları kanıtlanan polisleri de hapsettiler. Bunlardan çoğu uzun hapis cezalarına çarptırılmış bulunuyor.

Askerler ülkede karışıklığın çıkmasından suçlu buldukları demokratik parti liderlerini de tutukladılar. Ancak, bununla demokrasiye dönüş inanırlılığını yitiriyorlar.

Askerler, en sert bir biçimde sayıları 20 bin dolayında tahmin edilen sağ ve sol militanlar üzerine gidiyorlar. Bunların çoğunluğu şimdi toplama kamplarına benzeyen tecrit kamplarında bulunuyor. Sağcılar, solcular, din fanatikleri aynı hücrelerde kalıyorlar.

Mamak Askeri Cezaevi özellikle, kötü şöhretli olarak kabul ediliyor. Dikenli tellerle çevrili bu toplama kampında 12 gözetleme kulesi var. Savaş giysileri içindeki askerler, elleri tetikte, çatıdan giriş ve çıkışları kontrol ediyorlar. Tutuklular için 8 doktor var.

Federal Almanya'dan ya da öteki Avrupa ülkelerinden insan hakları konularında bilgi edinmek isteyen heyetler cezaevinin yanına sokulmadılar. Oysa kaldıkları lüks oteller buraya hiç de uzak değildi.

Kampı ziyaret etmesine izin verilen bir Türk hukukçu Mamak'ta, teröristlerin yeniden insan yapıldığını savlıyor.

Bu da birçok ülkenin bildiği toplama kampı örneğine göre yapılıyor:

Saat altıda uyandırılıyor, kirli banyolarda yıkanılıyor, pis tuvaletlerde kuyruğa giriliyor. Yavaş ve aldırmaz davrananlara tekme atılıyor, dipçikle vuruluyor. Sabah sporu yapılıyor. Milliyetçi şarkılar söyleniyor. Kahvaltıdan sonra dört saat ders var. Okuma yazma bilmeyenlere alfabe öğretiliyor, milli tarih ve Atatürk'ün eserleri ezberlettiriliyor, öğrenim planında Kemalizm her zaman var. 12.00-13.00 arasında öğle tatili, sonra yine dört saat ders 18.30'da herkes, kokan hücrelerindeki ranzalarında balık istifi oluyorlar.

Devlet Başkanı Evren, silahlı kuvvetlerin müdahalesinin askeri bir darbe olmadığını söylüyor. Altını çizerek vatandaşlardı mal ve can varlıklarına yönelik terörizmin ve eylemlerin ülkenin bir numaralı sorunu olduğunu söylüyor.

Evren'in arkadaşı General Hayri Ündül'ün verdiği bilgiye göre, askerin iktidarı üstlenmesinden sonra, terör eylemleri yüzde 80 gerilemiş bulunuyor.

Toplama kampları ile satın alınan ısmarlama bir sessizlik bu.[230]

Aesop'un üslubu

'Yeniden insan yapılacak terörist' yaklaşımı ürküttü beni. Mamak'a girmesine izin verilen Türk hukukçusu kimdi? Bulamadım. Ama önümdeki *Quick* dergisinin çevirisine takılıp kaldım, insanı yeniden insan yapmak

[230] Quick Dergisi, 30 Nisan 1981, sayı 19. '1981 ilkbaharında Türkiye'de Mamak Toplama Kampında Tutuklular/Siyasi Sağ ve Sol.'

nasıl bir şeydi? Suçu kazısanız hani altından insan çıkıyordu? Kazımaya çalıştım. Mektupları en güzel yansısıydı insanların.

Bir cezaevi arkadaşından mektup:

"Bugün hava çok güzeldi. Pırıl pırıl masmavi gökyüzü, güneş vardı. Uzun uzun dolaştım havalandırmada. Ve gelecek günleri düşündüm, özgürlüğü de. Sonra kuşları ağaçları seyrettim. Bir temiz yayla havasını bir de Gümrük'teki balıkların kokusunu ciğerlerimde hissettim. Sen benim yerime gez dolaş, olur mu? Ve beni düşün.

Düşünce dedim de düşüncenin hayatımızda büyük payı var değil mi? Düşün, düşün. Gör düşün, duy düşün, tanı düşün. Yani nerede ve nasıl olursak olalım, koşullar düşünmemizi engellemiyor, ister yalnız ol, tek başına ister kalabalık. Yalnızlığın değerini bilmeli insan. Ama yalnızlık ile toplumsallığın birleştirilmesi koşuluyla."[231]

Bir anneden, bir anneye mektup:

> "Bugün anneler günü. Yavrusu dışarıda, yavrusu içerde iki ana söyleşelim istedim, işte bu şartlarda 'kutlanıyor' anneler günü. Nice yavrular, nice analar benim çok iyi bildiğim, sizin de çok iyi bilebileceğiniz koşullar altında yaşamaya çalışırlarken 'kutlanıyor' anneler günü.
> Bize küçükten beri annelerimize bugün armağan almamız öğütlendi. Sofrasına bir lokma ekmek koyabilmek için çırpınan anababaların çocuklarına bunu öğütlemek mümkün mü diye düşünüyorum. Böyleleri var ama onlar annelerini bizler gibi sevebilirler mi diye düşünüyorum.
> Belki kendi annelerini seviyorlardı. Yeterli mi insanın sadece kendi annesini sevmesi diye düşünüyorum. Yavrusunu yitiren nice anayı, anasından olan nice yavruyu bizim gibi düşünebilirler mi?
> Her perşembe günü cezaevinin kapısına koşan annemi her gün sevmenin, her an saymanın gerekliliğini artık bugün daha iyi kavrıyorum."[232]

Bir dosttan bir dosta mektup:

---

[231] Filiz Balıkşkan

[232] Meral Bekâr.

"Dün, beni hayli şaşırtan, ama bir o kadar da sevindiren kartını aldım, insan hiç beklemediği bir anda, hiç ummadığı bir ilişki ile karşılaşınca ister istemez şaşırıyor, ama bu şaşkınlığın sevince dönüşmesi için de çok zaman gerekmiyor. Sorunun kişisel boyutu bir yana bırakılırsa, elbette her şey açık seçik ve anlaşılabilir bir hal alıyor. Ne derler 'kalp kalbe karşı imiş.' Bu sözün doğru olması için, yürek sahiplerinin mutlaka kişisel olarak tanış olmaları gerekmiyor.

Nedenleri bütünüyle benden bağımsız olmakla birlikte, sonuç olarak on bir yıldan bu yana hiç olmadığım bir ölçüde yazma güçlüğü ile malulüm.

Her mektup yazışımda daima şu ikilemi karşılıyorum: Ya düşündüklerimi ve bildiklerimi daha doğrusu tanığı olduğum nesnel gerçekliği dile getireceğim, bu durumda pratik olarak hiçbir şey yazmış olmayacağım. Başka bir deyişle mektup yazmış olmayacağım. Çünkü bu mektup, mektup olabilmesi için ilk koşul olan muhataba ulaşma olanağına hiçbir zaman kavuşamayacak, ya da, ikincisi, sansürün çizdiği limitler içinde yazacağım. Çoğu zaman hiçbirini yapmıyorum.

Ama kimi zaman da bu ikilemi aşmanın bir yolu bulunabiliyor. Aesop'un üslubu. Kölelerin bin yıl öncesi geliştirdikleri bu stil günümüzde hâlâ bir işe yarıyorsa, bu benim sevincim mi olmalı, insan soyunun utancı mı? Karar vermek güç. Ama gene de 'Arif' olanlara bir şeyler söyleyebilmek, kendini dile getirmek hâlâ mümkün olabiliyorsa, 'Buna sevinmeli' diye düşünmekten kendimi alamıyorum.

On bir yıldır, dışarıdaki yaşamanı iniş-çıkışlarına ve gelgitlerine bağlı olarak cezaevindeki durumun sürekli olarak değişmesine artık alıştım. Daha da çok bunun bir mutlak yasa olduğunu ezberledim. Bu bakımdan, 1980'den bu yana bizi bekleyen 'Radikal' değişikliğin ne olacağını kestirmeye çalışıp duruyordum, çünkü her şey müthiş bir değişime uğradı.

Az çok umduğum ve beklediğim yere getirildik sonunda. Malatya Özel Cezaevi.

Geleli altı ay oldu. İlk kez yılbaşında gazete okuyabildim. Gene, ancak son yirmi gündür karavana dışında ek besin alabiliyorum. Entelektüel gıdamızı cezaevi kitaplığından gidermemize gene yeni yıldan bu yana izin verilmiş bulunuyor, örneğin 'Askerin Din

Kitabı', 'Aydınların Afyonu' ve bunlar gibi derin esetari 'tetkik etme' olanağına kavuşmuş oluyoruz.
Besbelli bir doğal varlık olarak insanı bunaltacak olan bu koşullar bir 'Zoon politikon' olarak mutlu da ediyor. Eğer bugünkü koşullar altında daha iyisine layık görülseydim, bir bakıma kendimden kuşku duyardım.
Hiç değilse, 1980 öncesinden tevarüs edilmiş koşullarda bir vaha olarak Niğde'den kurtulup, gençliğimizin yaşamakta olduğu post-1980 koşulları deneysel olarak tanımak, daha da önemlisi, bizden sonraki kuşağın, ortalama sıradan üyeleri ile tanışmak -olağandışı koşullarda hem de- olanağını buldum. Bu bakımdan beni buraya taşıyanlara şükran borçluyum.
Eksik olmasınlar, bizi yönetenler, her dönemin en yoğun derslerini, en tipik insan örneklerini, toplumda meydana gelmiş olan en derin değişimleri özümleyebilmemiz için her dönemde en müsait mevkie bizi yerleştirmeksizin edemiyorlar. Post-80 koşullarının ve bütün toplumsal ilişkilerin doğasının ve özü ve iliğinin mükemmelen gözlemlenebileceği yegâne yerler olan bu tip cezaevlerinde bulunmak, müthiş bir şans olarak görülmeli. Tabii insan eğer gerçekliği tanımayı, onu başka bir form altında görmek için istiyorsa.
Kuşkusuz madalyonun öteki yüzü de var. İnsanın kendini ve fikirlerini yeniden üretmesi bu koşullarda müthiş engellerle karşılanıyor. Ne var ki yakınmak yararsız.
Her şeye karşın, yarası durmaksızın kanayan, ama teslim aldığı görevi yerine getirmek için, elinden geleni değil, yapmaya mecbur olduğunu yapmakla yükümlü bir er gibi, gidebildiğince gitmeli insan. İnanmalı ki, hiçbir gün, hiçbir an boşa geçmiyor.
Böyle düşününce hiçbir şey daha zor gözükmüyor. Tek sıkıntı şu ki, bu üretme eyleminin içinde gerçekleşeceği koşullar, yeşereceği toprak mutlaka bu kadar elverişsiz, mutlaka bu kadar çorak olmak zorunda değilken, buna mecbur kalınmıştır.
Sizler için de durumun çok daha parlak olmadığını günlük basını izlerken görebiliyorum. Bu bakımdan aramızda pek de büyük fark olmadığını, fakat her şeye karşın milyonların soluduğu havayı solumak, onların ruh hallerini dolayımsız olarak görüp bilmek, satır aralarında gerçekliğin zerrelerini arayıp bulmak yerine, bunlarla her an temas halinde bulunmak ve mesleğini icra etmek çok daha

tercih edilir olanıdır şüphesiz. Ne yazık ki, bu bizler için henüz hayli uzak bir imkân.
Daha çok şeyler yazılabilir ama, başta da dediğim gibi, yazdığımın bir mektup olmasını, yani elinize geçmesini istiyorum.
Her şey bir yana yeni yılda apansız çıkıp gelen bir yeni dost için çok sevinçliyim. Tanıdıklara selamlarım var."[233]

Sesini duyar gibi

Bir babadan küçük oğluna mektup:

"Çocuğum, mektuplarda seni anlatan satırları okudukça, bir huzur, bir kıvanç, bir sevinç duygusu içimi dolduruyor. Ne iyi, ne güzel bir coşku. Bir babanın oğluna duyduğu sevgi olmalı bu. Anlatılması imkânsız bir şey, tarif edilmesi çok zor bir duygu bu.
Sevgili çocuğum, bu kadar uzakta da olsam, seni sadece mektuplarda okuyup, resmine bakarak, düşümde canlandırarak tanımaya çalışsam da, sen, içimde öyle güzel ve her gün çoğalan bir coşkusun ki anlatamam.
Bu küçücük yaşta ihtiyacın olan sevgi ve şefkati sana nasıl verebilirim? Demir parmaklıkların ardından bu duygularımı nasıl gönderebilirim? Bunun bir yolunu bilmiyorum oğlum.
23 Nisan görüşünde getirdiğiniz papatyalar hâlâ bütün canlılığı ile duruyor. Bir hafta oldu, bakalım daha ne kadar yaşamaya devam edecekler. Annenin mektubuyla gönderdiğin çiçeklerini de aldım. Bir mektup içinde böyle bir güzelliğin taşınabilip, aktarılabilmesi, bana burada çok olağanüstü bir şey gibi geldi.
Çiçekler çok güzel, çiçeklerin dile getirdiği ise kendilerinden de güzel. İçindeki sevgi ve iyilik duyguları dilerim tüm yaşamın boyunca sürer."[234]

Bir kitap kurdundan, bir gazeteciye mektup:

"Uygarlığın çok önemli bir koşulu olan yazışmak, bizde henüz yerleşik bir gelenek halini almadı. Bu bakımdan yılbaşları ve bayramlar bu faaliyetimize ivme kazandırdığı için minnetle anılacak

[233] Ertuğrul Kürkçü.
[234] Nasup Mitap.

günler.
Tabii bir de cezaevi psikolojisi var. Burasının insan üzerinde yarattığı yalnızlık duygusu bu konuda oldukça önemli bir eksiğin giderilmesine yol açıyor. Yitirdiğimiz çok şey olmasına karşın, uygarlaşmamız için fena bir kazanç sayılmaz değil mi yazışmak. Yazmak senin görevin. Bunu benim kadar anlayabilmen zor olmamalı.
Arada bir de imzalı yazılarını görüyorum. Bunları sen okunmak için yazıyorsun ama, ben de bir dostun alışık olduğum sesini duyar gibi oluyorum.
1986 Eylülü başında tahliye olmam gerek. Şimdi, tam 3 yılım daha var. İnsan ilk anlarda, bırak yılları, önündeki birkaç saate bile tahammül edemez gözüküyor. İlk birkaç gün geçince de emniyetteki 45 gün gözünün önüne geliyor, bir an önce geçmesi için hazırlamaya başlıyorsun kendini. O da geçiyor. Sonraları duruşmalarla ilgileniyorsun, her duruşma bir umut. Sonunda o da sıkılıyor. İnsan önündeki zamana hep geçmez diye bakıyor. Gene de geçiyor ama. Daha açık bir ifade ile alışıyor insan. İnsanın alışamadığı bir tek şey var: Elektrik çarpması.
Burada da epeyce kitap okuyorum. Bu cezaevine geleli on üç ay oldu 70 kadar kitap okudum. Günlük gazeteleri de izliyoruz. Günde bir buçuk saat bahçeye çıkıyoruz. Havalandırma için yeter sayılır. Sıcak su ve banyo sorunumuz yok. Sivil cezaevlerinde bit filan bulunur, burası bu bakımdan da iyi.
Uzun lafın kısası Türkiye'nin en iyi cezaevindeyim diyebilirim. Şaka değil, en iyi cezaevindeyim. " [235]

Bir ağabeyden bir kardeşe mektup:

"İçten duygu ve düşüncelerle dopdolu mektubunu aldım. Şükran'ın tutarlı çabaları ile kamuoyuna pek aksamadan yansıdığı için umarım davayı izliyorsundur. Normal bir akış içine girdi. Sorgular biraz hızlandı, tahliyeler başladı.
Tahliye talepleri konusunda görüşü sorulan askeri savcı son zamanlarda 'tutukluluktan beklenen fayda' ya da bazen 'gaye' sağlanmıştır ya da 'sağlanmamıştır' diye görüş belirtiyor, yargıçlarda

[235] Ümit Fırat.

bu görüş doğrultusunda 'Fayda hâsıl olmuştur' diye tahliye kararı veriyorlar ya da 'Fayda hâsıl olmamıştır' diye reddine. Benim tutukluluğumdan beklenen faydanın hâsıl olup olmadığını bilemediğim için, sorgumun sonunda nasıl bir gelişme olacağını tahmin edemiyorum.

Gelelim sana, doğan gereği yine sıkıntılı gördüm seni. Sizin alanınızda yıllarca pek çok insan tanıdım. Şu sıralarda da birçoğunu daha yakından izleme, daha dikkatli değerlendirme şansına sahip olduğumu zannediyorum. Öyle bir iki yılı içinde değil, daha uzun bir sürede değerlendirdiğim zaman pek çok şeyler görüyorum. Meslek onurunu koruyanlar, geliştirenler, giderek gerileyenler, bir yandan öte yana savrulanlar ve hatta kaybolanlar var. İstersen çok sıkıntılı olduğun zamanlar eski koleksiyonları bir karıştır. Hem bir ara değerlendirme yapma, hem de önümüzdeki günlerdeki çabalarını yönlendirme açısından eğlenceli ve yararlı olacağına bu yüzden ne cennette ne de kuaförlerde yer bulunmayacağı açık. Senin, benim gibilere buralarda yer bulunmaması bayağı iyi bir şey. Cenneti ve kuaförleri iyilere bırakıp; ister hapishanede, ister dışarıda zor ama tutarlı şeyler yapmaya çaba harcamak gerekli."[236]

Buradaki bebekler de

Bir özleyenden, bir özlenene mektup:

"Burası bildiğin gibi. Bizim koğuşun dışındaki koğuşlar A Bloka taşındı. Sadece hastalar ve bebekler kaldı. Yeni gelenler tahliye olanlar derken sayımız bir ek siliyor, bir artıyor.

Burada zor koşullarda sağlıklı iken, dışarıda hastalanıyorum.

Daha bir süre iyilerin çokluklarını koruyacağı ve hastalanmaları doğal. Çevrende seni sevgiyle kucaklayan, insanlar, annen ve küçük oğlun olunca, organizmanın özgürce davranması, istediği gibi hastalanması çok normal. Bırak da rahat bir nefes alsın bedenin. Nasıl olsa iyileşirsin tekrar.

Ansızın gelen tahliye haberinle hem şaşırdık hem sevindik. Buradan ayrılan her arkadaşımızın ardından bir parça hüzünlenip, çokça seviniyoruz. Her gidenle, biraz da olsa uzaklaşıyoruz

[236] Teoman Öztürk.

buralardan.
Ertan'ı benim için çokça öp. Buradaki bebekler de selam yolluyorlar ona. Yakında bir arkadaşımız daha doğum yapacak." [237]

Bir kardeşten bir ağabeye mektup:

"Din ve ahlâk bilgisi dersimize gelen müftü yardımcısı değerli hocamız ders sonunda bana dönüp suçumu sordu sözü uzatmamak için TCK'nun 142/4. maddesi gereğince dedim. Durdu, biraz düşündü, 'Yeni Anayasa gereğince onun numarası değişmedi mi?' dedi.
Ben de 'hayır' dedim. İyi mi?"[238]

Bir mektup daha, 'yeniden insan yapılacak' insanlardan, buram buram insan kokan:

"Sitem... Sitem. Sitem. Sitem. Sitem.Sitem... Sitem... Sitem El sitem. De sitem. The sitem. La sitem.
Şimdilik bu kadar yeter. Yüreğimdeki bir sürü güzel duyguyu 'Sitem'e dönüştürmeye ne hakkınız var.[239]

Öyküsü böyle

Metris'e zorlu günlerden geçerek gelmişti. Koğuştaki ilk sabahında, kulağına gelen horoz sesini düş, sandı. Havalandırmada bir horoz ötüyordu. "Horoz besleyen mi var?" dedi. "Yok" dediler. Dışarıda öten neydi peki? "Horoz Şahin" dedi biri. Anlatmaya başladı, insanın içini söken bir öyküydü Şahin'in öyküsü. Cezaevinin kapıları arkasında kalıncaya dek, sağlıklı bir gençti Şahin. Çok baskı gördü, işkencenin her türü, dayak ve aşağılama. Dayanamadı, ötmeye başladı bir sabah.

Metris Özel Askeri Ceza ve Tutukevi'nde Şahin gibileri 'kafayı yemek'le malûldü. Daha normal olanlara 'Tatlılaşmış' deniliyordu. Sol bir grup içindeki Şahin'in bir başka özelliği daha var şimdi. Hızlı bir dinci

[237] Günay Tanrıverdi
[238] Şenol Doğan
[239] Murat Çankoçak

olmuştu Şahin. Baştan aşağı her şeyi yeşil. Tesbihi, elbisesi, ayakkabısı yeşil. Yeşil bir bayrağı bile vardı. Tek tip elbiseye karşı oluşu, mavi renge karşı oluşundan kaynaklanıyor. Hastaneye kaldırıldığında yeşil ameliyat önlüğü görüyor bir doktorun üstünde, yalvar yakar alıp yeşil elbisesini diktiriyor. Şahin'in öyküsü böyle anlatılıyor.

1981 yılının 23 Nisanı'nda açıldı Metris cezaevi. Siyasi tutukluları 'eğitmek' ve 'topluma yeniden kazandırmak' için Mamak'ı örnek alan bir modeli vardı.[240]

Metris Cezaevi'ni, oraya on ay 'emek veren' bir tutuklu ile görüştüm. Daha çok 'Şimdilik yazılamayacak' şeyler anlattı. Yazılabileceklerin büyük bir kısmı ise, ağır koşullarda yaşamlarını sürdüren tutukluları yeni arayışlara itecek şeylerdi. Bir kolayını bulup, çözüm getirdikleri sorunları için yeni önlemler bulmaları gerecekti. En zor şartlarda, siyasi kimliklerinden vazgeçmeden yaşayan E Blok tutukluları hiçbir kurala uymamalarına karşılık hiçbir haktan da yararlandırılmadılar yıllarca. Sayıları 200 kadardı. 1983 yılında açılan özel Sağmalcılar Cezaevi'ne 800 tutuklu gönderilerek direnenlerin sayısı 200'e düşürülmüştü.

Günlük yaşam sabah 06.00'da başlıyordu. 1983'ten beri havalandırmaya çıkamayan tutuklular spor çalışmalarını koğuşlarında sürdürüyorlar. Kahvaltıya 08.00'de başlama olanakları var. Soğuyan çay, süt ya da çorbalarını kendi yöntemleri ile ısıtabiliyorlar. Sayımdan sonra satranç maçları başlıyor, yasak ama satrançtan vazgeçilmiyor. Ekmek hamur haline getiriliyor, içine Selpak katılıp yoğunluğu arttırılıyor. Usta yontucuları var Metris'in, taşlar bir gün içinde yapılıyor. Piyon, şah, vezir, at, kale. En kolayı piyonları yapmak. Cezaevi yönetiminin toplamaktan usandığı satranç taşlarını tutuklular her seferinde yeniden yapıyorlardı. Sabah aramasında toplanan satrançları, bir gün sonra mazgaldan bakan görevli yeniden görebiliyordu.

Tebrik kartları, kibrit ve süt kutularından oyun kâğıdı yapılıyor, briç oynanıyordu. Maça Kızı ve Rus Kingi de rağbetteydi. Briç'te bir Metris ekolü vardı. Açma, konuşma ve cevaplar Metris'e özgüydü.

[240] İstanbul'da, Sultanahmet, Metris, Alemdağ, Kabakoz, Sağmalcılar-2, Selimiye, Hasdal, Kartal Maltepe Askeri Cezaevleri var.

Günlük gazete okumak için de özel bir yöntem gelişti: Gazeteye sıraya girmek. Hangi gazeteyi, hangi gün, hangi sıra ile okuyacağını hesap edenler 5 gazeteyi gününde okuyabiliyorlardı. Çabuk okunan gazetelerle, okunması için zaman gerektirenler arasında sayısal bir denge kurmak gerekiyordu. Aynı koğuşta yaşayan 16 kişinin ortalama gazete okuma sürelerini de örneklemek lazımdı. Deneyli 'gazete sıracıları' oluştu, bu ince hesaplar sonunda.

Saat 17.00'de akşam sayımı yapılıyordu. 18.00'de akşam yemeği, 18:30'da çay. İsteyen istediği saatte yatma şansına sahipti. Hatta hiç yatmayan 'gececi'ler bile vardı.

Tespih direnişi

Aramaları, mahkemeye gidiş gelişleri koğuş değişiklikleri ile birçok cezaevinden farklı olan Metris yaşamının değişik yanları var. Haberleşme sorunu büyük ölçüde çözümlenmiş önce. Tutuklular, sayısı 20'ye varan sloganla haberleşiyorlar. Her sloganın bir anlamı var. Parmakla havaya yazılan yazının ayna aracılımı ile okunması yöntemi en ilginç olanı. Uzaydaki haberleşme uydularını kıskandıracak bir yöntem. Güneş aracılığı ile konuşma. 'Behçet' yöntemi ile konuşma da var. 'Mansur' yöntemi ile de. Her birinin ayrıntısı, insanın yaşama direnci, çağa başkaldırısı gibi.

11 ile 55 arasındaki sayılardan düzenlenen şifre ile konuşmaları önlemek, yönetim için, gerçekten olanaksız bir duruma geldiği söyleniyor. Bir tür mors olan 'Tık, tık'la duvara, yere, kolona, kirişe ya da kalorifer borusuna vurarak haberleşmede, becerisini okuduğu kitabı anlatacak kadar ileriye götürenlere rastlanabiliyor. Cezaevi yönetimi haberleşmeyi önlemek için çok sayıda görevliyi demir çubuklarla duvarlara, borulara vurdurdu. Bu çabanın bir ay sürmesine karşın, tutuklular kendi tık tık darbelerini tanıdılar. Ve yaşamla ilişkilerini kesmediler.

Beslenme işi, cezaevi kantin hizmetleri iyi yürüdüğü zaman sorun olmaktan çıkarılabiliyor. Ancak, çözüm parasal güce bağlı. Benmari usulü ısıtıcı üretimi yapılıyor. Çay, süt, çorba, limonata ısıtılabiliyor. Yoğurt yapılıyor. Maya bulunmadığı zaman, süt limon ile kestirilerek enfes yoğurt üretiliyor. Diş macunu ve traş sabunu kaplarının alümin-

yumlarından yararlanılarak kızartma tavası yapılıp, mevsim kızartmaları yapılıyor. Cezaevinde yenilecek kavun ya da karpuz turşusu bulabilmek moral açısından çok önemli bir gelişme olarak değerlendiriliyor. Her koğuşun usta aşçısı Neba marka bir ocak kullanıyor. Metris'in yemek literatüründe 'Kayıntı' Fransız mutfağının dördüncü öğününe denk düşüyor. İngilizleri kıskandıracak bir yöntemle çay alışkanlığını gidermek için bulunan 'Mazgal' tiryakiler için çok önemli. Kayıntı ve mazgalın nasıl yapıldığını söylemem ise olanaksız.

'Tespihsiz mahpusluk olmaz' kuralı Metris'te tüm çabalara karşın bozulamadı. 10 permatik sapından bir tespih, ya da 33 zeytin erik ve vişne çekirdeğinden birer tespih yapmak olası. 'Tespih direnişi' bile yaşandı Metris'te. Kurtarılan bir kehribar tespih sahibinin parmaklarında, hak edilmiş turlarını sürdürüyor hâlâ.

E Blok'ta yayınlanan el yazması bir aylık dergi bile var. Şiir, öykü ve desen çalışmaları yapılıyor. Müzik ve folklor da var.

Doğayla iç içe yaşamanın gizleri de çözülebiliyor Metris'te. Av merakı olanlar, örneğin fare avlıyorlar. Havalandırmada son derece iri lağım fareleri var. Fareye fare denmiyor ama. Farenin adı, Metris'te, 'Mahmut'. Kimi avcılar telden yaptıkları oklarla ava çıkıyorlar. Kimileri olta benzeri şeylerin ucuna taktıkları yemlerle, fareleri oradan oraya koşturuyorlar.

Güvercinleri, kumruları, serçeleri İstanbul'un, yalnız bırakmıyor Metris'lileri. Kanatlarını çırpıp koğuşlara kadar ulaşanlar var. 'Kuşçuları' var koğuşların, yiyecek veriyorlar, yuva yapıyorlar onlara. Cezaevi yönetimi ile bozulan kuş yuvaları ve kırılan kuş yumurtaları nedeniyle çatışmalar bile oluyor.

Cezaevinin bütünüyle ilgili uygulamalara gelince Metris, yaşanının yukarıda anlatılan kadar renkli olmadığını söylemek zorunluluğu ortaya çıkıyor. On aylık gözlemciye göre, uygulamalar ülkenin politik durumuna uygun biçimde yapılıyor:

Bir dönem fiili işkence ön plandadır, bir dönem psikolojik baskılar öne geçer. Yapılacak her uygulama için maddi temel yaratmak esas. İşkence meşru bir zemine dayandırılmaya çalışılıyor, örneğin, avukat görüşü için tek sıra olmak ve uygun adım yürümek şart koşuluyor. Sıraya geçme-

yi kabul etmeyen tutuklu hemen orada yere yatırılıp gereği yapılıyor. Ziyarete gidiş gelişlerde örneğin, 'Camdan baktın, dik yürümedin' gibi nedenler de yere yıkılmak için geçerli birer neden. Bu tip dayaklar, bence bütüne varmadaki parçaları oluşturuyor. Yani bir programın parçası olarak uygulanıyor. Saç kesme, tek tip elbise giydirme, ceket önü iliklet-me ve arama gibi uygulamalar bir bütünün, siyasi kimlikten arındırma bütününün, parçaları kısaca.

Dayak yiyen bir tutukluyu, koridorun sonunda bir görevli seyreder ve onun iki dudağı arasındaki düdük ötünce dayak kesilir. Dayak sırasında fenalık geçirenlere ise elinde alkol, iyod ve pamuk bulunan bir doktor dayaktan sonraki ilk müdahaleyi yapar.

Açlık grevleri sırasındaki uygulamalar şaşırtıcı oldu sabah erken saatlerde başlayan ve gece yarılarına kadar süren marşlardan oluşan müzik yayınının, günlerdir aç olan insanlar üzerindeki etkisini, yazıma dökmek, anlatmak kolay değil. Müzik yayını arasında çeşitli sözlü yayınlar da yapılıyordu. Doktorların hazırladıkları açlık grevinin zararlarını anlatan raporlar okunuyor. Tutukluların, liderlerinin peşinden gitmemeleri öğütleniyor ve devletin yanında yer almaları isteniyor. Ordu Komutanlığının tutuklulara hiçbir taviz verilmeyeceğine ilişkin duyuru günde en az 15-20 kez okunuyordu.

Açlık grevi sonrası kantinde satılan yiyecek maddeleri kısıtlanıyor, yemeklerin miktarı azaltılıyordu. Artık idare için dur durak yoktu.

Susanların iddianamesi

1985 yılının Kasım ayında Sağmalcılar 2. Askeri Cezaevi'nden sayfalar dolusu bir mektup geldi. Yazanlar adını da koymuşlar: Yaygın ve yaşamı zindan eden o ekonomik köleleştirme, işe ve ekmeğe hasretlik ve özgürlük ve her türlü hak ve yoksulluğun yanında yakın tarihimize ve günümüze damgasını vuran, insanı insanlığından utandıran cezaevlerindeki işkencenin bir belgesi.

Türkiye'de en çok sözü edilen cezaevlerinden Metris ve Sağmalcılar'da yaşanılan birçok örneği içeren satırlar, yaşamanın zorluklarını ve baskı politikasının ayrıntılarını sergiliyor:

"Metris'in açıldığı ilk günlerde E-11 koğuşunda saç kesme operasyo-

nunda inşaat sopaları, elektrikli coplar kullanıldı. Süleyman Biber'in dişleri, Işık Ergüder ve Suavi Sırdar'ın kafası kırıldı. Yaralıları öylece bırakıp gittiler.

Siyasi polise tutuklu götürülmesi için 24 Temmuz'da C-11 ve E-11 koğuşlarına gaz bombası atıldı. Gazdan bayılanlar, baygın halde dövüldüler.

Bir tutuklunun bir haftalık sakalı, görevlilere ters bakma ya da duvara asılmış bir çocuk resmi bile insana eziyet etmek için yeterli bir neden oluyor.

12 Ocak 1982'de Metris Askeri Cezaevi'ndeki büyük operasyon saat sabah 6:30'da başladı ve gece saat 24.00'e dek sürdü. 600-700 tutuklu dayaktan geçirildi. Tutuklular sabaha kadar 'Doktor isteriz' diye bağırdılar. Gelen giden olmadı.

Sayım operasyonlarında yeni bir yöntem buldular. 'Kıç falakası', gözüne kestirdikleri tutukluları alıp önce çırılçıplak soyuyorlar, dört kişi yüzüstü havaya kaldırıyor ve kaba etlerine cop vuruluyor. Postalla kaval kemiğine vurma işine de yeni başladılar.

1982 yılında hücre cezası alan tutuklu sayısı oldukça kabarıktı. Metris'te 8 hücre olmasına karşın hiç boş kalmadı. Aç, susuz, sigara ve çay olmadan, ranzasız ve soğuk betonda yatılarak geçirilen hücrede, tutuklunun uyumaması için ikişer saat arayla kapının altından su döküyorlardı. Normal koğuşların yarısı kadar olan hücrelere 33 kişi konulduğu oluyordu. 16 kişi gündüz 17 kişi ise gece nöbetleşe yatabiliyorduk.

1982 yılındaki 28 günlük açlık grevi bize bir süre insan gibi davranmaları sonucunu getirdi. İşkencelere bir süre ara verildi ama 1983 yılının Ocak ayında tek tip elbise sorunu gündeme geldi. Sivil giysileri toplamaya yönelik operasyon sonunda Cengiz Arabacıoğlu ve Selahattin Yılmaz ciddi biçimde yaralandılar. Koğuşta herkes çıplak oturmaya başladı. 1933 kışında, yaşam çıplak geçti.

Erol Kargöz'ün Siyasi Şube'ye götürülme olayında 10.1.1983'te 24 kişi hastanelik edildi. Hastane kayıtlarında var. Bazı arkadaşlarımızı Türker Erdost ve A. Mustafa Doğan'ın mahkemece hastaneye sevk edilmeleri kararlaştırıldı.

Alemdağ Askeri Cezaevi'nde iki kişi koğuşa atılan gaz nedeniyle boğuldular. Hakan Mermeroluk hastaneye götürülürken arabanın içinde beklerken öldü. Kabakoz cezaevinde dayaktan beyin sarsıntısı geçiren Semih Genç diye bir arkadaşımız vardı. Dayak cennetten çıkmaydı. Ve biz de dayakla ıslah ediliyorduk.

Daha çok yeni 4.9.1985'te cezaevinin sağ bölümünde B blokta bulunan Yadigar Adıgüzel kalp krizi geçirdi. Israrla doktor çağırdık, bir buçuk saat sonra doktor göndermek yerine arama yapmaya başladılar. Arama zamanı olmadığı söylenince de, sonu malûm. Bir gün sonra C Blok'ta arama başladı. Testere bulundu diye 6 arkadaşımız siyasi şubeye götürüldü ve bir haftalık bir açlık grevi yapıldı.

Kabakoz Cezaevi'nde 'demirkapı' denilen bölüme alınan arkadaşlarımız her türlü haklarından yoksundular ve ağır işkence gördüler.

Metris'te bir ara aramaya son verilirken başka yöntemler geliştirildi, Ziyarete çıkan, mahkemeye ve hastaneye gidenler sebepsiz yere dövülmeye başlandı. Örneğin ziyarete çıkan E-5 koğuşu ziyaretçilerinin gözleri önünde dövüldüler. Çocuklarının dövüldüğünü gören ana-babaların çığlık çığlığa bağırmaları, sonucu değiştirmedi. Bu olayla ilgili Kasım 1982'de suç duyurusunda bulunuldu, kabul edildi ancak şimdiye değin dava açılmadı.

Mahkemelerden dönen tutukluları her seferinde dayak bekliyordu. 19 Ocak 1983'te, Cengiz Arabacıoğlu, mahkeme için sabah saat 05.00'te alındı. Dışarıda sulu sepken kar yağıyordu. Üzerinde don ve fanila olduğu halde, alt kattaki Metris'in işkence odasında güvenlik araması bahanesiyle üzerine geldiler. Don ve fanilayı çıkarmak istiyorlardı. Anadan doğma olunca insanın aşağılandığını sanıyorlardı. Fanilamı çıkarttılar. Bir don ve ayakkabı ile kalınca A Blok havalandırmasına attılar. Daha başkaları da vardı. Rüzgârsız bir köşede tir tir bekliyorlardı. Üç buçuk saat bekledi. Mahkemeye çıktı. Suç duyurusunda bulundu, tutanaklara geçti. Ama orada kaldı söylenenler.

Kadın tutuklulara da yapıldı bu işlem. Ama kadın polisler tarafından. Ancak, kadın polislerin on adım arkasında erler beklerdi. Edibe Doğan arkadaşımız iç güvenlik komutanı ile birlikte polislerce çırılçıplak so-

yularak arandı. Nazlı Yirik, Ayşe Hülya Özzümrüt, Ayten Can, Birsen Çalıkıran, Kezban Kaya da aynı şeyleri yaşadılar.

Aklını yitirip, psikolojik bunalıma düşenlerin sayısı giderek arttı. Öteki hastalıklar gittikçe yaygınlaşıp kronikleşti. Mide hastalığı denildi, kanser çıktı. Nezle, grip denildi, tüberküloz oldular. 1981'de İrfan Çelik Davutpaşa Askeri Cezaevi'nde kendini astı. Aynı yıl Sultanahmet'ten Mustafa Tunç ve 1982'de Metris'te İsmet Taş mide kanamasından öldüler. 1982'de yine Hakkı Hocaoğlu intihar etti. 1983'te Alemdağ Cezaevi'nde Hakan Mermeroluk'la Şerif Yazar atılan gaz bombası sonucu boğuldular. Mustafa Tepeli sirozdan öldü. 1985'te Sağmalcılar'da Hüseyin Aydın kanserden, Metris'te ise Adil Can öldüler. 75 gün süren açlık grevi-ölüm orucu sonucu Abdullah Meral, Haydar Başbağ, Hasan Telli, Mehmet Fatih Öktülmüş genç yaşlarında ölüp gittiler. İşkencenin boyutları bu olayla anlaşıldı.

Daha geçen yıl 23.9.1985 günü mahkeme dönüşü makatına bakılıp, parmak sokulmasına izin vermeyen Alişan Şahin, Nuri Eryüksel, Sami Cinaydın feci şekilde dövüldüler. Saatlerce doktor istedik.

İki yıldır çıkarılmayan havalandırma da 'slogan attı' diye savunması alınanlar bile vardı. Mehmet Sönmez, savunmasına iki yıldır çıkarılmadığım havalandırma da slogan atmam mümkün değil; diye yanıt verdi. Keyfilik için güzel bir örnek sanırım.

26 Eylül 1985'te mahkemeye giderken aramada, edep yerlerinden çıkan parmaklarını arkadaşlarımızın ağzına sokup işkence yaptılar. Mehmet Ünal'ın bu muamele karşısında direnmesi sonucu hastanelik edildi. Doktor iğne yaptı. Birkaç gün sonra öteki arkadaşlar da aynı işlemle karşılaşınca Tayfun Özkök 160 sayfalık bir yakınma dilekçesi verdi. Ancak yönetim dilekçeye el koydu.

Sağmalcılar ve Metris cezaevlerinde hasta olanlar çoğu kez bir su bardağı büyüklüğünde kapı mazgalından muayene olurlar. Birçok ciddi rahatsızlık bu küçük delikten bakılarak teşhis edildi. Battal Oğun hücresinde bayıldıktan sonra rastlantı olarak bulundu. Harun Kartal hücresinde kalp krizi geçirdi. Emrullah Cemci'nin belinin rahatsızlığı tedavi edilmiyor. Semdin Şimşir ve Yadigâr Adıgüzel'in sağlık durumlarının izlenmesi

gerekli.

Zaman zaman akla hayale gelmeyecek şeyler yapıyorlar. Ana koridorda bulunan dev su vanaları açılıyor koğuşlar pencereden ıslatılıyor. Haftalarca kurutma ile uğraşıyoruz, yatak yorgan elbise ne varsa. Benzer uygulama, koğuş baskınlarında aile fotoğrafları, savunma belgeleri mektuplar ne varsa yırtılarak gerçekleştiriliyor.

1980, '81, '82 ve '83 yıllarında tutuklulara verilen cezalar maddi ve manevi eziyet amacını taşıyordu. Oysa '84 ve '85'te verilenler hem bu amaca hem de infazın yakılması amacına yönelik. Tutukluların uzun yıllar cezaevinde kalmalarını böylece sağlıyor olmalılar.

Derli toplu anlatma olanağından yoksun olduğumuz için akla geldikçe ekliyoruz. Örneğin Metris'te mektup yazmak hiç yasaklanmadı ama yazıldığı adresi postalama yasaktı. Mektuplardaki 'Ş' ve 'Ş' harfleri üzerinde çok duruyorlardı. Orağa benzemesin diye. Abartılmış gibi gelecek ama bir bayram tebriğine yapıştırılan kurutulmuş çiçeğin, ideolojik olanlar ve ideolojik olmayanlar diye garip bir ayırıma tabi tutuldu.

Sağmalcılar'da tutuklunun gökyüzü karelere bölünmüştür. Ne demek demeyin. Havalandırmaların üstü demir bir kafesle örtülüdür. Sağmacılarda G ve M bloklarındaki yüz hücrenin kapısı hiç açılmadan tutuklulara, aylarca yıllarca gökyüzü, güneş ve hava özlemi çektirilir. Gün ışığının girmediği hücre ve koğuşlardaki görme rahatsızlıkları ise had safhada.[241] Yaklaşık 40 sayfada anlatılan olayların doğruluğu elbet bir gün araştırılacak. Araştırılmalı.

Belgenin son bölümü 'Şimdi konuşma sırası sizlerde' diye başlıyor. 'Tarih işkencelerin ve işkenceye seyirci kalanların, işkenceye karşı susanların iddianamesini satır satır yazıyor' diye noktalanıyordu.

40 yaşına dek cezaevi

Yeni demokrasiyi içimize sindire sindire geldiğimiz 1985 yılında, Türkiye'de cezaevleri ile ilgili en önemli gelişme bir bilimsel toplantı nedeniyle ortaya çıktı.[242] Türkiye'de Teröristlerin Rehabilitasyonu

[241] 2 Kasım 1983 tarihinde 103 imza ile gönderildi.

[242] Dış Politika Enstitüsü tarafından 11-12 Ekim 1983 tarihinde İstanbul'da düzenlendi

Uluslararası Sempozyumu'nda kürsüye çıkan Prof. Turan İtil "Toplantıya katılanların yüzde 99'nun kendi hayatlarından endişe ettiklerini" söyledi. Endişeli bir bilimsel toplantı sonunda, katılanlar "Terörist ya da katil ya da hem terörist hem katil olunmasına yol açacak kan bağlarından, akrabalıklardan koruması!" için ellerini açıp tanrıya yakardılar.

Toplantının amaçlarından ilkinin terörist diye nitelenen insanları karalamak olduğu hemen anlaşıldı. Ünlü bilim adamı Prof. İtil, kendine göre, kendi alanında dünyanın en büyük araştırmasının sahibiydi ve bu araştırmada denek olarak tutukluları kullanmıştı. Sonuç hiç de fena sayılmazdı, "Yargılaması süren sanıkların bir bölümünü, onlar terörist olmasaydı da katil olurlardı diyerek.." damgalayıp mahkemelerin işini de bir anlamda kolaylaştırdı. Prof. İtil, "insan haklarının bahane edilerek tıbbi araştırmaların önlenmesinden" yana olmadığını söyledi. 1933-1943 Almanyası'nda da benzerleri vardı Prof. İtil'in. Onlar da, iyileşmez sandıkları akıl hastalarını 'Merhameten öldürmekten' yanaydılar. Prof. İtil öldürmekten yana değildi ama, onlar üzerinde ilaç tekellerinin deneylerinin yapılabileceğini savunuyordu.

Söylediğine göre 2700 terörist ile bir deneye girişti. Sonucun, 'bunları kırk yaşına dek cezaevlerinde tutmakla' alınabileceğini söyledi.

Araştırma 1980'lerde başladı. Bini aşkın soruyu kapsayan formlar hazırlanarak Mamak, Metris, Sultanahmet Askeri Cezaevlerine gönderildi. 1983 yazında ise araştırmaya katılan Prof. Ayhan Songar Metris cezaevinden bazı sanıkları Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'ne getirdi.[243]

Songar'ın denekleri bir süre sonra yargılandıkları Askeri Mahkeme'ye bir dilekçe verdiler:

"1981 sonbaharında yapılan ilk araştırmanın sonuçları ve cezaevi psikoloğunun faaliyetleri yeni bir girişimin temellerini hazırladı.

---

[243] Nokta Dergisi'nin 3 Şubat 1985 ve 17 Şubat 1985 tarihli sayıları, Cumhuriyet Siyaset eki 3 Mart 1985, Dr. Nermin Kardal'ın yazısı. Dergi daha sonraki sayılarında Prof Turhan İtil'in CIA için "beyin üzerinde etkili ilaçların geliştirilmesi " konusunda araştırmalar yaptığını, bunun için Türkiye'de cezaevlerindeki siyasi suçluları denek olarak kullandığını ortaya çıkardı. (3, 10, 17 ve 24 Mart 1985) Bu sav yıllar sonar kanıtlanarak tutanaaklara geçti. TBKP liderleri Haydar Kutlu ve Dr. Nihat Sargın, Ankara Emniyet Müdürlüğü'ndeki sorgulamaları sırasında "kendilerine ilaç verildiğini ve iğne yapıldığını" mahkemede açıkladılar. Mesalin, Basklin, Psilosin ve benzeri ilaçların sorgulamalarda kullanıldığı Türkiye'de de kanıtlandı.

1983 yaz başında gündeme gelen bu girişim daha kesin, inanılır ve bilimsel yöntemleri barındırma iddiaları ile başladı.

Oğuz Ata Çınar, Mustafa Dalkıran. İbrahim Bingöl, İbrahim Erdoğan, Kadir Güzelçay, Sabri Temel, Refah Modun, Faruk Ereren, Mustafa Kamil Uzuner ve Murat Karabulut koğuşlarından alınarak Ccrrahpaşa'daki Adli Tıp binasına götürüldüler.

Tutuklular bir koğuşa kapatıldı ve kendilerinin bir süre burada misafir edilecekleri bildirildi. Elbiseleri alındı ve pijama niyetine bir şeyler giydirildi.

Tutuklular, yetkili birinin gelip durumu anlatmadıkça herhangibir şeyi kabul edemeyeceklerini açıklamaları üzerine Prof. Ayhan Songar, ekibiyle birlikte geldi.

Prof. Songar, hastanenin yeniliğinden, modernliğinden, personelinin kibarlığından, yemeklerin kalitesinden söz etti.

Amacını kısaca şöyle anlattı Prof. Songar:

"Terör olayları üzerinde tüm dünyada yayınlanmak üzere bir araştırma yapıyorum. Terörün psikolojik temellerini ortaya çıkarmak, bu çalışmanın temel amacı. Kişinin ruhsal durumu, geçmişi, kişisel özellikleri dâhil olmak üzere akla gelebilecek her şeyi araştıracağız. Bu, her şeyden önce ülkemize ve bilim dünyasına hizmettir. Sizler de bilime saygılı insanlarsınız, bana bu konuda yardımcı olmak durumundasınız. Bu çalışmanın sonuçları hiçbir devlet kurumuna verilmeyecek, aleyhinizde kullanılması engellenecektir. Sadece sizi değil, sağcıları ve normal suçluları da inceliyorum. Bir karşılaştırma da söz konusu olacak araştırmamızda. Araştırma sonunda, sizlerde bazı zihinsel hastalıklar çıkarsa davanızda bunu lehinize bir durum olarak kullanılmasını da sağlarız, hatta bazı kişiler için af bile söz konusu olabilir. İki yöntemimiz olacak, birincisi; soru-cevap, karşılıklı konuşma. İkincisi ilaç ve tıbbi araçların kullanılarak yapılacak çalışma.[244]

Bilimsel araştırmanın sonuçları Türk Teröristleri Üzerinde Araştırma adıyla yayınlandı. Araştırmayı Prof. Turan İtil, Prof. Günay Omay, Prof.

[244] İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 2 no'lu Askeri Mahkemesi'nce 16.5.1985 tarihinde verilen 18 imzalı dilekçe ve suç duyurusu.

26-Mart-985

yazıyor.

İtil olayı varya. Bizi bir dönem Adli Tıp'a Prof. Aytaç Serpar'a göndermişlerdi. Sanırım bilgim yardı. Biz kabul etmemiştik geri yollamışlardı. İki hafta önceki Cumhuriyet'in Siyaset 85' ekinde bir rapor yayınlanmış. Adli Tıp'ın o faaliyetiyle ilgili bilgi bir versiyonmuş (ben okuyamadığımdan tam izah edemiyeceğim). Bir ara bir dava açmayı düşündüm. Ama öyle kaldı. Bizi (on kişi) metris'ten Sıkıyönetim veya Adli Müşavirlik kararıyla göndermişlerdi. Adli Tıp kayıtlarında, Cezaevi kayıtlarında çıkış ve gönderimiz belli dir. O zamanki araştırma neye hizmet edeceğini sadece yorumlamıştık. Ama şimdi bizden çıkardığımız göre kotay'lık için de oldukça ortaya çıkıyor. Düşün hipokrat yeminini yapmış bilim adamı geçinenlerin insan sağlığında verdikleri değeri. Ve yaşadığımız koşulları...

İbrahim Erdoğan

Ersen Arseven, Prof. Ayhan Songar ve Dr. Mahir Bozan gerçekleştirmişti.

Araştırmanın sonuçlarının genel olarak anlatıldığı bir yazıdaki yaklaşımlar bilimin siyasal amaçlarla kullanıldığının açık kanıtlarını oluşturuyordu:

"Türkiye'de çok partili Batı tipi demokrasi 1950 yılında kuruldu. Altı yıl sonra ilk öğrenci hareketleri başladı. Dokuz yıl sonra ise güvenlik kuvvetleri ilk öğrenciyi öldürdü. Ülke şaşkınlık içindeydi. Herkes şoke oldu ve basın, olayların üstüne gitti. Daha sonraki yıllarda öğrenci olayları daha büyüdü. 20 yıl sonra ise 1979 ve 1980'lerde bir zamanlar masum öğrenci olayları olarak nitelenen gelişmeler kentler arasında ve kentlerde sokak sokak çatışmalara dönüştürüldü. Bu, bir terör organizasyonu biçiminde gerçekleşti. Mafya tipi yöntemler her gün sokaklara ölü bırakmaya başladı.

Kanlı banka soygunları, otobüs, kahve ve restoranların makineli tüfeklerle taranması, evlere saldın, okullarda, caddelerde ve arabalarda bombaların patlaması günlük yaşamın bir parçası oldu. Bu korkunç teröre karşın toplum duyarsızdı. Politikacılar hareketsiz, basın ise kullanılır duruma geldi.

Atatürk dönemi Türk gençliğinin, milliyetçiliği otoriteye olan saygısı, aileye sevgisi ile barışsever bir karakteri vardı.

Nasıl oluyor da 15 yılda 50 bin kişilik saldırgan bir grup oluşuyordu? Bu sorunun yanıtını bulmak için bugün terörizm ve teröristlerle ilgili birçok araştırma başlatıldı ülkede.

Bu araştırmanın amacı Türk teröristlerinin kişilik profillerini ortaya çıkarmak ve bundan bir hipotez oluşturmaktır. Bunun için bir pilot bölge hazırlanmış ve cezaevinde olan teröristler kullanılmıştır.[245]

Prof. İtil'in HZİ vakfının kapısı, bu gelişmelerden sonra Sağlık Bakanlığı müfettişlerince çalındı. Soruşturma başlamadan bitti. HZİ Vakfı'nın yöneticisi araştırmaların Genelkurmay Başkanlığı'nın izni ile yapıldığını söyleyince, akan sular durdu, rapor da ona göre yazıldı.

Türkiye'de özgürlüklerinden yoksun insanların denek olarak kullanıl-

[245] Dış Politika Enstitüsü Dergisi Kasım 1985, sayfa 78-86.

dığı yıllarda, İsviçre halkı hayvanların tıp deneylerinde kullanılıp kullanılmaması konusunda yapılan referandumda oy kullanıyordu.

Dayak düzeni sayım düzeni

1983 Eylül'ünde Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemelerinde görülen bir davanın duruşma tutanakları, Diyarbakır Cezaevlerindeki uygulamaları anlatmaya yetiyordu:

"Dilekçeleri okunan sanıklar ve vekilleri dilekçe münderecatını tekrar ettiler.

Sanık İsmail İyem: Cezaevinde 2191 tutuklu ve hükümlü var. Bunlardan en az 100 kişi ölüm orucuna başlamıştır siyasi bir gayesi olmadan sırf üç seneden bu yana cezaevinde sürdürülen baskı ve işkenceye son verilip cezaevinde bizlere insanca yaşama hakkı sağlanması için ölüm orucuna başlanmıştır. Ve cezaevinde bulunan tüm tutuklular bu durumu destekliyoruz. Daha önce de belirttiğim gibi bunun hiçbir siyasi yanı yoktur. Sadece insanca yaşama haklarının tanınmasını istiyoruz. İsteklerimizi 7. Kolordu Komutanlığı ve Sıkıyönetim Komutanlığı'na duyurun. Gerekirse MGK'ye kadar isteklerimizi ulaştıracağız.

Bizim bu haklı isteklerimizi ailelerimizin avukatlarımızın ve eşlerimizin dışarıdan desteklemelerini istiyoruz. İsteklerimiz yerine getirilinceye kadar hiç kimse ile görüş yapmayacağız bu hususta kararlıyız. Ayrıca mahkemede, soruların dışında herhangi bir şeye cevap vermemek, otur dendiğinde derhal oturmak ve hazır ol vaziyetinde kalmak için, duruşmaya getirilmeden önce kesin emir alıyoruz. Uymadığımız takdirde makatımıza cop sokulacağı şeklinde tehdit ediliyoruz.

Sanık Adnan Güllüoğlu: Arkadaşlarımın anlattıklarına aynen katılıyorum. Ve ölüm orucuna gidenlerden birisi de benim. Cezaevinde bizim koğuşta beş kişinin makatına cop sokuldu. Bunu gözlerimizle gördük, işkencelere tahammülümüz kalmadı. Hepimiz çürüdük, cezaevinden çıkacak olarak dahi çürümüş olarak çıkacağız.

Cezaevi yönetiminin tutumu devam ettiği takdirde çok büyük eylemlere girişileceğini mahkemeye duyurmak istiyorum.

Cezaevinde tutuklu bulunan diş doktorunun çenesi kırıldı, İsmi Remzi Kartal'dır. Halen Askeri Hastane'de tedavi görüyor. Remzi Kartal için

'Ranzadan düştü' diye tutanak tanzim edildi. Daha bunun gibi pek çok olaylar meydana geldi. Gerekir diye cop sokulanların ismini belirtiyorum. Süleyman Tugay'ın makatına cop sokuldu. Bu durumu gözlerimle gördüm, bütün koğuşta gördü. Mahkemede konuşmamam için, ilk celsede konuşmamam için dişim kırıldı, ölüm orucuna giden arkadaşların tamamı yaşasın ölüm diyorlar. Amacımız bu.

Sanık İbrahim İyem: Ümit Kaya bizim koğuşta idi. Yediği dayak sonucu akıl hastanesine gönderildi. Ve halen koğuşumuzda böyle bir kişi daha var."[246]

O gün, ilk kez sanıkların anlattıkları, suç duyurusu yapmak için yeterli görüldü. Yargıç 'Sanıklar duruşmada, cezaevinde kendilerine insanlık dışı boyutlara ulaşan şekil ve derecede işkence yapıldığını, bu işkencelere son verilmediği takdirde, ölüm orucuna devam eden diğer tutuklularla birlikte ölüm orucuna gideceklerini, cezaevi idaresinin insanlık dışı tutum ve davranışlara son vermesi için durumun mahkemece ilgili mercilere duyurulmasını talep etmiş olduklarından ve bu talepler yerinde görüldüğünden, duruşma zaptının bir sureti eklenerek, durumun Sıkıyönetim Komutanlığına duyurulmasına karar verildi' dedi.

Günler, aylar geçti. Bir gün bir başka davada askeri savcı Diyarbakır Cezaevi'nde ölenleri anlattı.

Diyarbakır yolculuğu, Mayıs ayının son günleri başladı. Ankara'da gözaltına alındılar. 'Ankara'da geçen sekiz günlük sorgusunu umursamadığını' söyledi. Bilinen şeylerdi başına gelenler, duyduklarıydı. Diyarbakır'da geçirdiği dokuz ayı unutamıyordu oysa. Yargılandığı askeri mahkemede aklandı. Dokuz aylık acı içine öylesine sinmişti ki, çıkarıp atamıyor, aklanmış olmayı fazla önemsemiyordu.

Ankara Emniyet Müdürlüğünden Diyarbakır Emniyet Müdürlüğüne teslim edildiklerinde beş kişiydiler. Minibüs zikzaklar çizerek gidip durdu. 'Aşağı inin' komutundan sonra, bir ayağı toprağa değmeden ilk darbelerin ateşini duydu. Çeyrek saatlik bir meydan dayağı. 12 Mart döneminde Sıkıyönetim Cezaevinin, yanında bir yerdi, sorgu yeri olarak

[246] Diyarbakır Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi'nde görülen Kurtuluş davasının 7.9.1983 tarihli duruşma tutanağı.

kullanılıyordu. 'Oturtma' diye bir yöntemleri vardı, önce ayakta duruyordu insanlar, sonra suratına yediği bir yumruk vuruyorlar ve düştüğü yere oturtuyorlardı. Bilmeyenler ilk yumruğu, dayanıklı iseler, ikincisi ve üçüncüsünü boşa yiyorlardı. İlkinde hemen yere düşmek gerekti. Hepimizi, tek tek vurarak düşürmüşler, 28 gün boyu hiç uyumadan, kımıldamadan oturacağımız yeri böylece belirlemişlerdi dedi. Sorgu yeri sorumlusu bir tutukludan, ilk talimatlarını aldılar. Anlatıldığı biçimde 'Bir disiplin yuvasında' bulunuyorlardı. Oturmak da işkence gibi geliyordu Hani insanlar günlerce ayakta tutulmaktan yakınıyorlardı ya. Tam tersi oldu. Onlar günlerce oturmaktan kımıldamadan oturmaktan yakındılar. Kaba etleri birkaç hafta sonra yara oldu. Kalkmak emredildiğinde ılık ılık kan sızdı paçalarına doğru.

Aylar, yıllar geçmişti. Unutamadığı insanlar vardı. Ali Yakut'un çektiği acıları her an yüreğinde duydu. Ali 'Hiçbir şeyden haberi olmadığını ve hiçbir örgütle ilişkinin bulunmadığını söyledi günlerce. Adaleleri ezilmiş, belki de kemikleri çatlamış bacağının üstünde tepiniyorlardı. İri yarı, yapılı biriydi Ali. Birkaç hafta sonra yürüyemeyecek duruma geldiğinde onu tuvalete götürdü. Tanker Ali, bir deri bir kemikti artık. Unutamadıkları arasına giren Mustafa Kapıcı vardı bir de. 'Kendi kendisine küfrettirilerek' koşturuluşu gitmiyordu gözünün önünden. Mustafa'yı cezaevinde görecek, bir kez daha tükenecekti. O Mustafa gitmiş, başka biri gelmişti yerine.

Çemşit'i de unutamadı. Karısını ve çocuğunu, Mustafa Kapıcı ile birlikte getirildiler. Çemşit ve karısı çocuklarının yanında sorgulandılar. Beş yaşındaki çocuk, anne ve babasını hiç böyle çıplak görmemişti. En çok çıplaklıklarına bir de bağırmalarına şaşırıp kaldı yavrucak.

Zor günleri aşmanın bir yolu bulunuyordu her zaman. Ali'nin, Mustafa'nın ve Çemşit'in. İnsan onurunu koruduklarına tanık oldukça, kendisine yapılanları azımsamaya başladı. Manyetoyu çeviren polis bile bağırmıştı Ali Yakut'a. Konuş niye inat ediyorsun, bu ülkenin kurtuluşu sana mı bağlı deyyus diye.

Büyük bir merak bıraktı sorgu yerinde. Bir gece dudaklarının arasına sigara sıkıştırıp 'Üzülme geçer' diyen görevlinin kim olduğunu düşündü

boş kaldıkça.

Sorgusuna Haziran ayının sonunda başlandı. Elektrik, akciğerlerindeki solukla birleşip çığlığa dönüştü her seferinde.

Bir aylık uykusuzluğa, kendi de inanamadı. Gözetim yerinde, aynaya bakıncaya kadar, inanamadı. İşkence ile insan arasındaki büyük savaşı, kendi gözlerini görünce anladı. Siyah halkalarının içinde belli belirsiz parlıyordu gözleri. Benim mi diye düşündü. Göz kırptı. Aynadaki kıpırtıyı gördü, kendi gözleriydi.

Gözetim yerinde Ahmet Babat'ın, dövme becerilerini yarıştıran, iki görevlinin denek taşı oluşunu da unutamadı. Otuz yaşlarında bir köylü Ahmet. Dil bilmediğinden her sayımda dövüle dövüle dayağı benimsemişti. Benimsemeyen mi vardı. Sayı bilmiyor, sıra ona gelip de söyleyemeyince, kendiliğinden sayım çavuşunun karşısına dikiyordu. Hakkârili Ahmet Babat böylece 'kurallara uymadığı' için dövülmüş oluyordu.

Ahmet Babat'ı ilk vuruşta düşüren, o hafta izine çıkacaktı, iki görevli iddiaya girmişlerdi. Kısa boylu şişmanı denedi ilk kez. İlk yumrukta dimdik ayakta kaldı Ahmet Babat. Kısa boylu şişman çavuş sevilmezdi. Öteki çavuşun yumruğu yüzüne değemeden devrildi. Anlaşılan o izne çıksın istiyordu. İyi yürekliydi hiç olmazsa. Ahmet'i yere düşüremeyen çavuş, onun yakasına yapışarak orta yere doğru sürükledi. Çıldırmış gibi vurdu. Yetinmedi. Sorumludan sopa getirmesini istedi. Mardinli sorumlu, önce 'topuk selamını' verdi, sonra sopayı. Ahmet Babat bir de sopayla dayak yedi, yere düşmediği için.

Boynuna ip bağlayıp

Bağlar cezaevine, 5 numaralı cezaevi de deniliyordu. Karşılama töreni her cezaevinde olduğu gibi dayakla başlıyordu:

"Coplanmadan sonra ensemden tutup duvara vurmaya başladılar. Burnumdan kan akmaya başladı. Yutmak zorunda kalıyordum. Gene de damlıyordu. Yere kan akıtmamamı öğütlediler. Becerebildiğim kadar eğilip dilimle kanı temizlemeye başladım, öyle istediler çünkü.

Dosyamı inceleyen genç subay, 'Bir şikâyetin var mı?' diye sorunca burnumu ve kırılan dişimi gösterdim. Şikâyet etmenin kötü bir alışkanlık olarak değerlendirildiğini böylece öğrendim. Teğmen, biraz önce beni

dövenlerden birini çağırıp, beni yeniden ona teslim etti.

Memleketimi sordular. 'Kars' dedim. 'Ne tarafa düşer?' dedi. Kolumu kaldırıp 'Şu tarafa' dedim. 'Peki, o yana doğru eğil' dedi. Sopayla kaba etlerime vurmaya başladı. Yeniden karşısına çıkarıldığımda artık bir şikâyetim olmadığını söyledim.

Acemilik günleri 1. koğuşta geçti. Sağlıksız olduğuma ilişkin tutanakta, kalp hastası olduğum belirtiliyordu. Ama imzaladım. Koğuş sorumlusu Hikmet Yokuş'un kâğıdı önüme uzatırken yüzü sapsarıydı.

Tutuklu mu tutsak mı olduğumuzu anlayıncaya kadar, zaman çok zor geçti. Bunca dayağa insan nasıl dayanırdı. Ben ve Ankara'dan birlikte geldiğimiz iki arkadaşım 32. koğuşa düştük. Yeni koğuşumuza girmeden önce bir karşılama töreni yapıldı.

Normal bir koğuşa ulaşıncaya dek başımıza gelmeyen kalmadı. İlk gece gözlerimi yummuştum ki 'Koğuş kalk' komutuyla fırladım yataktan. Belinden üstü çıplak, bir görevli, peşinde bir kurt köpeği ile geldi. (E.O.Y) bir süre nutuk attı. Acı duymadığını, bizim gibi sopa yiyince bağırıp çağırmadığını ve hiç ağlamadığını anlattı.

Pis ve yanlış düşüncelere esir olduğumuzu söyleyip, gardiyandan bir paket deterjan istedi. 'Bidondaki suyu çamaşır leğenine dök ve deterjanla karıştır' dedi sonra. Merakım iyice artmıştı. Bizi yıkayacak diye düşündüm. İyimser bir tahminmiş. Deterjanlı sudan kendi deyişi ile 'kana kana' içtik sonra, üstü çıplak görevli 'tuvalet yasak' deyip çıkıp gitti. Sabaha dek naylon torbaların içinde biriktirildi dışkılar.[247]

Anlatılacak çok şey var dedi ve anlattı. Duyduklarımın ikinci hatta üçüncü kez doğrulanmaları gerekiyordu.

Diyarbakır Bağlar Cezaevini başka konuklarından da dinlemiştim, iki tür kuralı vardı cezaevinin. Yönetimin kuralları ilki. Yönetilenlerin kuralları ikincisi, tutukluların kuralları yani. Önemli olan ikincisiydi, birçok insan için. Bu kurallar, koğuşlara geçildikten sonra anlatılırdı tutuklulara: 'İspiyonculuk' yasaktı, koğuşta olup bitenler, konuşulanlar koğuştakileri ilgilendirirdi. Kendi arkadaşlarına tokat atmak, sırtına çıkmak,

[247] Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı 1 No'lu Askeri Mahkemesi'nde karara bağlanan TKSP-Özgürlük Yolu davasının beraat eden sanıklarından A. Ertaş.

boynuna ip bağlayıp gezdirmek gibi işler önerilirdi yöneticiler tarafından. Kesinlikle böyle şeyler yapılmamalıydı. Sen arkadaşına öyle davranamazdın, görevliler isterlerse sana öyle davranabilirlerdi. Ama sen asla. Son olarak, dayak yerken bağırmamak gerekirdi.

Cezaevinde türlü çeşitli 'düzenler' vardı. Komutla 'dayak düzeni, yemek düzeni, sayım düzeni, falaka düzeni, kitap okuma düzeni' aldırılıyordu. İnsana, kendisinin dövülmesini istetecek bir düzendi bu. 'Komutanım beni dövecektiniz' dedirten bir uygulama. İnsan dayağı içine sindirebiliyordu. Ama 'coplanma'yı kabullenmek zordu. Bir tür ırza geçmeydi bu. Coplananlar arasında 60 yaşındaki F. C. Diyarbakır'ın eşrafındandı. Muhasebecisi ile birlikte tutuklanmıştı.

Havalandırmalarda sanki savaş oluyordu, insanları durmadan dövüyor, dövüyor, dövüyorlardı.

Muhasebeci Bedii Tan 1982 yılının Mayıs ayında, dört tutuklunun kendilerini yakmalarından sonra, artan baskılara dayanamayarak öldü. Koğuşun tabanı su doluydu. Verilen ceza nedeniyle yerde yatmaları isteniyordu. Yaşlılar ve hasta olanların yataklarında yatmaları için izin alındı. Ama Bedii Tan, 'Herkes nerede yatıyorsa, ben de orada yatarım' dedi. Üç gün sonra da hastalandı. Birkaç gün yüksek ateşle hastaneye kaldırıldı. Eşyaları istenince öldüğü anlaşıldı. Bedii Tan için verilen raporda 'Travmaya bağlı olarak akciğerlerde ve böbreklerde meydana gelen afet sebebi ile solunum yetmezliği, dolaşım ve merkezi sinir sistemi durması sonucu ölüm' diye yazılmıştı.[248]

Otopsi raporu, Bedii Tan'a ranzanın önünde tokat atıp yere düşüren gardiyanın bileğinin güçlü olduğunu doğruluyordu. Muhasebeci Bedii Bey yere düşerken başını oraya buraya çarpmıştı.

Bedii Tan Bağlar Askeri Cezaevi'nde ölenlerin ne ilkiydi, ne de sonuncusu. O da, ötekiler gibi ailesine teslim edildi. Sorumlular ellerini kollarını sallayarak aramızda dolaşmaya devam ettiler.

Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesi'nde

[248] 15.7.1982 tarihli otopsi raporu.

MİLLİ GÜVENLİK KONSEYİ BAŞKANLIĞINA

A N K A R A

Oğlum Fedai TAN Diyarbakır Sıkıyönetim Askeri Cezaevinde tutuklu iken şüpheli bir şekilde vefat etmiştir. Soruşturmaya başlanmış olmakla beraber yasal hakkımız olduğu halde otopsi tutanağı örneği tarafımıza verilmediği gibi Askeri Savcılık tarafından ölüm sebebi dahi gizlenmekte ve söylenmemektedir. Olay hakkında bilgimiz olmadıkça yasal haklarımızı kullanma imkânı doğmayacaktır.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ve istirham ederim.

Yusuf TAN

Yusuf TAN

Orfa-Kızıla Sokak Yekzan Ap.Kat:3 No:12

Diyarbakır

görülmekte olan bir davada, sanık Muzaffer Ayata [249] '1981-84 yılları arasında Bağlar Askeri Cezaevi'nde 32 kişinin işkence ile öldürüldüğünü' öne sürerek suç duyurusunda bulunduğunda tarih 6 Şubat 1986 idi.

Askeri savcı bu sava karşı görüşünü belirtirken 12 Eylül sonrasının önemli belgelerinden birini sergiliyordu. Askeri savcı suç duyurusunda bulunulmasına gerek olmadığını, çünkü sözü edilen ölüm olayları ile ilgili soruşturmalarda, 'Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararı' verildiğini söyledi:

"Sanıkların vermiş oldukları dilekçenin incelenmesi neticesinde görüleceği gibi bu 32 kişiden bir kısmı işkenceleri protesto, ölüm orucu, kendini yakma gibi eylemler sonucu yaşamını yitirmiş, bir kısmı da işkence sonucu öldürülmüş denilmektedir.

Askeri savcılık kayıtlarının tetkiki ile, 32 kişinin ölümü ile ilgili tüm olaylara askeri savcılıkça el konulduğu ve gerekli tahkikatın yapıldığı anlaşılmıştır.

Yapılan incelemeler sonucu ölüm olayları ile ilgili olarak kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmiştir."

Ölenlerin adlarını tek tek sıraladıktan ve ölüm nedenlerini açıkladıktan sonra sorun kalmayacaktı. Olay bu kadar basitti. Ama açıklamasında 32 değil 31 kişinin adı geçiyordu.[250]

---

[249] Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı 1 No'lu Askeri Mahkemesi'nde ana PKK davasında yargılanarak idam cezasına mahkûm olan Muzaffer Ayata, ayrıca 14 sanıklı PKK, Hilvan-Siverek grubu davasında da idam isteniyle yargılanıyor.

[250] Selahattin Kunduz (17.6.1981, intihar), Abdurrahman Çeçen (27.4.1981, ecel), Mehmet Ali Eraslan (9.6.1982, ecel), Önder Demirok (8.3.1982, ecel) Mazlum Doğan (15.4.1982, intihar), Mehmet Akpınar (25.1.1983, normal), Aziz Özbay (23.8.1982, siroz) Ferhat Kutay (25.7.1983, yakarak intihar), Eşref Anıl (25.7.1983, yakarak intihar), Necmi Öner (25.7.1983, yakarak intihar), Mahmut Zengin (25.7.1983, yakarak intihar), Kemal Pir (4.10.1982, açlık grevi sonucu), Ali Çiçek (4.11.1982 açlık grevi sonucu), Akif Yılmaz (4.11.1982 açlık grevi sonucu), Bedii Tan (Bu ölüm olayı ile ilgili soruşturma sürüyor), Ali Erek (20.4.1981 ecel), Abib Büyükertaç (22.12.1982, ecel), Medet Özbadem (20.5.1981, verem), Linet Kara (6.3.198, kanser), Yılmaz Demir (20.1.198, intihar), Remiz Aytürk (12.1984, intihar), Necmettin Büyükkaya (18.7.1984, akciğer anfizemi sonucu), Cemal Arat (15.5.1984, açlık grevi), Cemal Kılıç (23.2.1982, eceliyle Askeri hastanede), Ali Sanbal (1982, ecel), Orhan Keskin (4.5.1984, açlık grevi sonucu), İbrahim Halil Baturalp (27.4.1984, eceliyle), Halil Atala (sanıkların dilekçesinde adı geçen sanık mahkemenin görevsizlik kararı vermesi üzerine cezaevinden ayrılmıştır).

ÖLÜM MUAYENE VE OTOPSİ TUTANAĞI 15.7.1982

15.7.1982 Perşembe günü Sıkıyönetim As.Savcısı Hakim Yzb. B.Cahit AYDOĞAN tarafından Askeri Hastahanede tutuklu koğuşunda bulunan bir sanığın vefat ettiğini ve otopsi işleminin yapılması gerektiğinin bildirilmesi üzerine Yrd. Askeri Savcı Hakim Yzb.Oktay YÜKSEL refakatte tutanak katibi olarak Polis Memu Muammer ÇİVİCİ hazır oldukları halde Askeri Savcılığa ait Jeep arası ile Askeri Hastanesine gidildi Baş Tabip Yrb.İbrahim TURAN ile görüşüldü, cesedin morga kaldırıldığı öğrenildi, hasta müşahede ve karantina odaları temin edildi, Ölen şahsa hastanede ilk müdahaleyi yapan Tabipler Tb.Astğmen Hüseyin MUTLU, Tb.Astğmen Seydi AKSUT hazır edildiler otopside bilirkişi olarak görevlendirilen Tb.Astğmen Reha KUBİLOĞLU ve Adli Tıp Kürsüsünden temin edilen Uzm.Dr.Gülsün ÜRÜEN ve Cezaevinden getirtilen teşhis tanığı Piyade er Adnan GÜNDÜZ ile birlikte otopsi yardımcıları Şehmuz TOPUZ ve Nefer TOPRAK hazır oldukları halde morga inildi, ceset morgtan çıkartılarak masail taşı üzerine yatırıldı. Üzerinin Askeri bir battaniye ile örtülü olduğu görüldü, üzerinde lacivert beyaz desenli bir gömlek altında beyaz bir aklet ve kilot olduğu görülerek ceset elbiselerinden tecrit edildi, harici muayenesine geçilmeden önce cesedin kimliğinin tesbiti için temin edilen teşhis tanığı Adnan GÜNDÜZ huzura alındı kimliğinin teşhisine geçildi :

TEŞHİS TANIĞININ KİMLİĞİ : Yaşar oğlu 1961 doğumlu Aygedor olma Gündüzhane ili Merkez ilçe Kale Nahiyesi Sarıçiçek köyü nüfusuna kayıtlı halen İstanbul Yeşilova Mh.Şahir Sk.No:11 de ikamet oder (Sefaköy/İstanbul) halen Diyarbakır Sıkıyönetim As.Cezaevinde görevli (İşçimniyeti ile) Piyade Er olduğunu söyledi yapacağı iş kendisine anlatıldı, hususen yemini verildi, soruldu :

CEVABEN/ Bana gösterdiğiniz huzurdaki ceset cezaevinde benim gardiyan olarak görevli bulunduğum 33 numaralı koğuşta tutuklu olarak yatan ve 25 gün önce cezaevine giren Bedii TAN isimli şahsa aittir, babasının adının Yusuf ve kendisinin Mardin'li olduğunu biliyorum, açık kimliğini tanıktan alverişli sanık hakkındaki tutuklama müzekkeresi,ehliyeti ve iki adet fotoğrafını birlikte getirdin dedi, belgeler alındı tutuklama müzekkeresinden ölen şahsın kimliğinin tesbitine geçildi :

BEDİİ TAN - Yusuf oğlu 1933 yılında Adle (Akilo) den olan Mardin/Midyat Nüfusu Hane No:71 Cilt No:7/1 sahife No:157 de nüfusa kayıtlı Diyarbakır Yenişehir Kaşla Sk. Yekaan Apt.No:3/12 de oturur.

Cesedin kimliği bu şekilde tesbit edildikten sonra hasta müşahede kağıtlarının incelenmesine geçildi, Bedii TAN'ın 13.7.1982 tarihinde Askeri Cezaevi tarafından 3925 kayıt numarası ile acil kaydı ile Askeri Hastaneye sevk edildiği, Askeri Hastanede Kan tahlili, idrar tahlili, karın ve akciğer filimlerinin çektirildiği ve tutuklu koğuşuna yatırıldığı 13.7.1982 tarihinde Tb.Astğmen Hüseyin MUTLU tarafından hasta müşahede kağıdına hastanın bilincinin kapalı olduğu, nabzının dakikada 130 olduğu, ağrılı uyarılara cevap verdiği, saf akciğerinde seslerin azaldığı, ve lobarallar (akciğer seslerinin kabalaştığı) kısmında yumuşaklık ve hassasiyet daha doğrusu karının yumuşak ancak hassas olduğu, karına fonksiyon (karından Oringa ile sıvı çekildiği) konulu cerahat kıvamında kxxxxxx kokusuz sıvı çekildiği, karın boşluğunu lokal anestezi ile açarak karındaki acil sıvısını boşalttığının yazıldığı görüldüğü, huzurda bulunan Tb.Astğmen Hüseyin MUTLU'nun hasta müşahede kağıdına yazdığı bulgulara ilâveten ceset hakkında herhangi bir aydınlatıcı bilgini olmadığını beyan etti.

Hastayı (Cesede) 13.7.1982 günü intaniye, göğüs hastalıkları noroloji ve dahiliye mütahasısları tarafından konsültasyon yapıldığı, intaniye mütahasısı tarafından Bedii TAN'ın intaniye hastalıkları yönünden bir sakıncası bulunmadığını ancak Löber pülömönisi yönünden tahlilinin uygun olacağının ve vücudunda yaygın döküntüler Purpura döküntüleri olduğunun belirtildiği

./..

Göğüs hastalıkları uzmanı tarafından radyolojik olarak (filimde) sağ akciğer alt alanında (lobunda) şüphesiz görünüm olduğu yüksek doz penicilin tedavisinin uygun olduğu gözükü nun hasta müşahade kağıdına kaydedildiği görüldü Roroloji uzmanı tarafından Bedii T/H'dn şu güs tebeklerinin daraldığı (Pupillaların) kol ve bacakların (Ekstiremitelerin)yumuşak olduğu hiç bir reflekainin alınamadığı yazıldığı görüldü, Dahiliye mütehassısı tarafından muayenenin düzensiz olduğu, zamanı zamanı solunumunun durduğu, (Apnoe solunumu) olduğunda yaygın kirepitan ralleri olduğu her iki diracktə multisegmentalı tromboz belli yere meycut olduğu sağ alde 2x1 Cm. çapında ekzantik yara (gürüme), karın ve koltuk altında ekimozlar bulunduğunun hasta müşahade kağıdına yazıldığı, ayrıca dahiliye mütehassısı tarafından kan tahlili ve kan sayımının yaptırıldığı, lokositin 10200 milikrosit 3,600000 hemoglobin %75, parçalı lokosit formülünde %20 parçalı lokosit %32 lenfosit %6 malosit %22 çomak parçalı lokosit, ayrıca trombosit sayımının 260.000 olduğu görüldüğü, huzurda bulunan dahiliye mütehassısı Beydi AKSOY hasta müşahade kağıdına yazdığı bulguları aynen tekrar etti.

Cesetin harici muayenesine geçildi :

Harici bulgular : 170 - 175 Cm. boylarında kumral üç numara traşlı siyah saçlı üç günlük sakallı zayıf yapılı olmuştu hiç dişi bulunmayan takımları 25-30 yaşlarında çıkık saçlara karıkmamış, açık renkli gözlü erkek cesedi olduğu gözü kapalı ve tonelidi etmiş olduğu, boyunda,göğüste, omuzlarda, kolun ve kolların ön ve arka kısımlarında koyu renkli gözü morluğu tespit edilmiş, kulak kepçeleri fazlaca koyu, dudakları koyu, olduğu görüldü.

Yüzde,burun üstünde, sol elmacık kemiği üstü ve sol kaş üstünde pergomen plaka, ((Ölüme yakın hususla gelen yarada deri kurumması) sağ el sırtında 2 Cm. kutrunda siyrık ve morluk, mide bölgesinde enine 5 Cm. uzunlukta sıyrık vari kızıl uçlu sıyrık yara, sırt, göğüs ve karınlarda, bel bölgesinde yaygın deri altı kanamaları ve omuzlarda iki kürek kemiği arasında göğüs ve karın tarafından bakılmış her iki dirsekte uçlu adet sıyrık, her iki kolun ön yüzünde dirsek çukurlu tabanı yukarıda ekimozlar ve 2 Cm. uzunluğunda ucunda yarılma bulunan yarılında hekimoz ve deri altı kanamaları mevcuttur.

Karında (Göbeğin bir Cantimetre aşağısında) göbek çizgisi üzerinde 7 Cm. uzunluğunda üzerinde 6 dikiş bulunan yeni ameliyat yara izi her iki kasık bölgesinden hafif doğru küçüklü büyüklü deride mantar hastalığına ait lekelere görüldü, cesette başkaca herhangi bir darp,yara, ateşli silah yarası delici ve kesici alet yarasına rastlanmadı.

Rektum ve Kirişmakkısı Çizildi.

Bilirkişi olarak tayin edilen Tabipler Dr.Cüneyt ÜKTEM ve Dr.Behçe KURUOĞLU huzura alınarak kimliklerinin tesbitine geçildi .

TB. Bilirkişi GÜLGÜN ÜKTEM- Cemal kızı 1939 Doğumlu nüfusuna kayıtlı halen Diyarbakır Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Kürsüsünde araştırma görevlisi.

TB. Bilirkişi BEHÇE KURUOĞLU-Nuri oğlu 1951 Doğumlu Kastamonu Azdavay ilçesi nüfusuna kayıtlı olup, halen Diyarbakır Asker Hastanesi Röroloji kalinliğinde uzman Tabip. 1238 çizildi 172/301252 sicil numaralı olduğunu söyledi.

Her iki bilirkişiye hususlan yazılıları yaptırıldı,sorulan :

1 Yukarıda Askeri Savcı tarafından tesbit edilen kimlik ve harici bulgulara aynen iştirak ediyormusunuz, harici olarak kati ölüm nedenine tesbine imkan olmadığından ojonsiye ihtiyar verdiler.

Baş üzerinde ilgili olarak incelendi, iki kulak zayvına arasından başın üst kısmında saçlı deri kesilerek öne ve arkaya devrildi, arka kısımda periyostal bölgelerin arka kısma ve okcipital bölgenin üst kısmına rastlayan yaygın deri iç kısmında yaygın hemorojik odaklar ve tahminen üç buçuk santimetre ait derin çekmeye ait yenilenmi kalvarieyi rektə ekimoz olmadığı görüldü, deri altı dokularının ekimotik olduğu görüldü, kafatası kemik üzerinden sıyrıldı, kemikte herhangi bir çatlak kırık, çökme karığı ve delişe rastlanmadı.

Kafatası boşluğu furontal kemik enine kesilmek ve arkaya çekilmek suretiyle açıldı, dromaterin tepe kısmında yerler kafa kemiğine yapıştığı, duromaterin birak kalınlaştığı, üzerinden küçük hemorojik sıbıraklar olduğu görüldü, dura açıldı, beyinde renel ödem olduğu, venaların renkledifi ve dolgun olduğu görüldü, her iki beyin hemisferi ve beyincikle beraber bulbuz kafa boşluğundan çıkarılarak masa üzerine alındı, enine ve boyuna yapılan kesitlerde renel ödemden başka ve konjestiyon (kanlanma) başka herhangi bir patolojik bulguya rastlanmadı.

Göğüs boşluğuna uygun olarak açıldı :

Cilt sternum üstünden göğsün üst kısmının kadar cilt açıldı, deri ve deri altı dokuma kontaklar üzerinden her iki tarafa ayrıldı, deri altında kol-tuk altı kısımlarında hariçen fesbit edilen ekimoza uyma bölgede kanamalı ve ekimoz olduğu görüldü, sternum kostalara yapışma yerlerinden kesilerek çıkarıldı, plevranın ön kısmından göğüs kafesine yapışma olduğu görüldü, plevra yapışık yerlerinden kesilerek açıldı, her iki akciğerin göğüs boşluğunun tamamen dolu, duğu kalbin üzerini iyice örttüğü görüldü, her iki akciğer ve lobu dışarı alındı, her iki akciğerin üst loplarında fazla miktarda kanlanma olduğu, bunun travmayı müteakip ortaya çıktığı, alt loplarda bronke pnömonik sıbıraklara benzer yapıldığında rastlandı, perikart açıldı, kalbin hacmiyenin çizildi çubuğun yumruğunun iki misli büyüklüğünde olduğu, sol kalbin boş sağ kalbin kanla dolu olduğu, kanın koyu renkli ve sıvı halde bulunduğu görüldü, ayrı trikuspit kapağında hafif stenoz olduğu ve kalbin dış kısmının hafif yağlandığı, koroner damarlarda herhangi bir patolojik bulguya rastlanmadığı ancak göğüs boşluğunda hipostasdan dolayı kirli pembe renkte tahminen yarım litre kadar mayi olduğu görüldü,

Batın usulüne uygun olarak açıldı : karaciğerin açık pembe kahve rengi renkli tahminen bir buçuk iki kilo ağırlığında gergin üzeri parlak olduğu görüldü, yapılan kesitte herhangi bir patolojik bulguya rastlanmadı, dalak normal büyüklük ve normal renkte olduğu görüldü, mide ve barsakların normal olduğu, tecrübi eden gazdan çıkan olduğu meşanenin normal olduğu görüldü, sağ ve sol böbrekler dışarı alındı, her iki böbreğinde üstünün fazla miktarda yağlandığı, normalden büyük olduğu, sağ böbreğin sol böbrekten çok daha büyük olduğu görüldü, enine yapılan kesitte medulla ve korteks kattının çok bariz olduğu, kortekste yayılan ekimoz olduğu, medullasında hemolojik sıbıraklar olduğu görüldü, böbrek kapsülden kolayılıkla ayrıldı, pankreas ve mezanterin normal olduğu görüldü.

NETİCE : Sarhoş eski yani tahminen üç hafta evveline ait travmaya bağlı olarak umulan gelen beyin ödemi.

2. Travmaya bağlı olarak akciğerlerde umulan gelen konreksiyon ve buna bağlı olarak teşekkül eden pnömoni.

3. Yine travmaya bağlı olarak böbreklerde umulan gelen konreksiyon ve k plomürül efeti olduğu kanaatine varıldı. dağiler

Her iki bilirkişiden kesin ölüm sebebi soruldu :

KESİN ÖLÜM SEBEBİ : Travmaya bağlı olarak akciğerlerde ve böbreklerde meydana gelen afet sebebi ile solunum yetmezliği,ve dolaşım ve merkezi sinir sistemi normal fonksiyonlarının durması sonucu, beyindeki ödem tek başına ölüm tevlit edecek nitelikte değildir.

Katı ölüm sebebi belli olduğundan çıkarılan parçalar yerlerine konuldu, açılan yerler usulüne uygun olarak dikildi otopsiye son verildi, hazırlanan tutanak birlikte olanlarla beraber imza altına alındı 1.2.1980

Adli Tıp Şubesi
Bakım Uzm. Oktay YÜKSEL

Bilirkişi
Dr. Gülrün ÖZTÜRK

Bilirkişi
Doç. Dr. Fahir KUMBASAR

Müdavir Doktor
Müşavir V. Dr. Nihayet MENTEŞ
(çizildi)

Müdavir Doktor
Seydi Ahmet
(çizildi)

Tutanak katibi

Otopsi Yardımcısı

Otopsi yardımcısı

Hüviyet şahidi

Askeri savcı 32. kişi olarak Ali Kılıç'ın 'Duruşmaya getirilirken görevliler tarafından müessir fiile maruz kaldığı iddiası için de suç duyurusunda bulunulması mütalaa olunur' diyerek listeyi tamamladı.

Sanıkların istemleri ve askeri savcının görüşünü inceleyen mahkeme '32 kişinin işkence ile öldürüldüğüne dair suç duyurusunda bulunulması isteminin reddine, Ali Kılıç olayıyla ilgili olarak Sıkıyönetim Komutanlığı'na suç duyurusunda bulunulmasına' karar verdi.

Şu ya da bu nedenle devletin güvencesi altındaki 32 kişi ölmüştü. Kimi için ecel, kimi için intihar, kimi için açlık grevi neden gösterildi.

Türk Tabibler Birliği Merkez Konseyi'nin 'Bilimsel olarak, ecelin, bir ölüm nedeni olmadığını' açıklamasının üzerinde duran olmadı.Olan olmuş, ölen ölmüştü..!

Cezaevlerigerçeği,AnkaraSıkıyönetimKomutanlığıAskeriSavcılığı'nın 1985 yılının son günlerinde verdiği bir kararla, gözle görülür bir açıklık kazandı.

Mamak Askeri Cezaevi için de otorite gerekliydi. Otorite ise çoğu zamanı copla sağlanıyordu. Cop adam ayırmıyordu, dönem ayırmıyordu. Cop için 12 Eylül öncesi ve sonrası diye bir ayırım olmazdı. Havaya kalkar ve inerdi. Yeter ki altında genç-yaşlı, kadın-erkek insanlar olsundu. 1980 yılının Ağustos ayının 28'inde Mustafa Yalçın yediği cop darbeleri ile cezaevinde öldü.

Mustafa Yalçın'ın ölüm olayının sorumlularını araştıran savcılık, tam beş yıl sonra verdiği kovuşturmaya yer olmadığı kararında, 'Cezaevinde insan mı, otorite mi?' sorusunun yanıtı vardı:

Mahkûmlar yöneticilerin koğuşlarda görevlilerce arama yapacağı emirlerini dinlememişlerdir. Arama yapacak inzibat kuvvetlerini koğuşlara sokmamışlardır.

Mukavemete karşılık Bolu Komando Tugayı'na bağlı komando birliğinden ilave kuvvet isteği üzerine, 90 kişilik yeterli kuvvet temin edilmiştir.

Daha sonra tutuklu kapıları açılarak, tutuklular dışarı çıkarılmışlardır. Dışarı çıkma esnasında tutuklular güvenlik kuvvetlerine ellerindeki sert cisimlerle vurmuşlardır. Güvenlik kuvvetleri kanunda belirtilmesine rağmen silah kullanmamışlar, yalnızca cop kullanmışlardır.

Böylece tutukluların saldırı aletleri ile savunma aletleri arasında denge sağlanmıştır.

Mustafa Yalçın'ın vücudun arka kısmına özellikle sert ve omuzlara aldığı kunt darbeler sonucu kanama olmaksızın ağır şoka girerek, şoktan öldüğü anlaşılmıştır.

Olayın bastırılmasında 90 kişi görev almıştır. Ölüm olayının görevli erlerin mukavemeti kırmak için kullandıkları coplardan olduğu, fakat kimin kullandığı coplarla öldüğü ortaya çıkarılamamıştır."[251]

Cezaevlerindeki 'otorite ve insan' arasında yapılacak tercihte her zaman otorite ağır basıyorsa, Mustafa Yalçın'ın başına inen copları tutan eller elbette bulunamayacaktı. Bulunmadı da. O da, ötekiler gibi ailesine teslim edildi ve sorumlular ellerini kollarını sallayarak aramızda dolaşmaya devam ettiler.

Melekler yuvası değil

Demokrasiye ara verilen dönemler dışında 'yolgeçen hanına' dönen cezaevleri, askeri yönetim dönemlerinde 'yaşanmaz hale' geliyordu. Uzun yıllar, ikisinin ortası bulunamadı.

12 Eylül'den sonra cezaevlerinden yükselen seslere kulak tıkamak olanaksızdı. TBMM'den oluşturulacak bir heyet cezaevlerine gidip durumu gözleri ile görebilirlerdi. "Söylenenler ya gerçekse.." endişesi bu heyetin TBMM'ce görevlendirilmesini engelledi. Siyasi partiler TBMM yokmuş gibi bir yol izlediler. ANAP'lı Bülent Akarcalı'nın başkanlığında bir komisyon oluşturuldu. Parlamenter geleneklere göre üyelerinin TBMM genel kurulunca seçilmesi gereken bu komisyon, uzun bir süre çalıştı.

Akarcalı'ya göre sonuç, söylenenler, savlananlar gibi değildi.

'Cezaevlerinde, arkasında devletin ve yargı mercilerinin bulunduğu bir işkence yok'tu. 'Türkiye'de sistematik bir işkence olsaydı, bize yüzlerce mektup gelmesi gerekir'di. 'Şartlandırılmış insanlar, mahkemeye götürülüp getirilirken araba içinde birbirlerini tırmalıyorlardı. Kaldı ki cezaevleri bir melek yuvası değil'di.

Ülkemizde 639 ceza ve tutukevi bulunmaktadır. Bunların tümünü ge-

[251] Cumhuriyet, 9 Aralık 1985.

zip inceleme imkânımız olmadığı açıktır.

Ceza ve tutukevsiz bir düzen ve bu düzene uyarak yaşayan bir toplum muhakkak ki herkesin özlemidir. Ancak gerçekler özlemlerle her zaman bağdaşmadığından, ortaya çıkan sonuçlara da katlanmak gerekmektedir. Hukuk düzeninin hâkim olduğu toplumumuzda da önemli olan bu sonuçlara bağımsız yargı organlarının kararlarıyla katlanmak zorunda kalanların, bu kararlar dışında muamele görmemeleridir.

Devletin; mahkûm başına yaptığı harcama ilk, orta ve lise düzeyindeki gençleri yetiştirmek için yaptığı harcamaların üstündedir.

Askeri cezaevlerinde sivil mahkûm bulunmamaktadır. Bu cezaevlerindeki maddi şartlar, çoğu sivil cezaevinden iyidir. Disiplin tutukluların niteliğinden kaynaklanan sebeplerden dolayı sıkıdır.

Cezaevi kural ve yönetmeliğine uyan tutuklular vardır. Bir de bunlara uymayı reddeden ve daimi direniş içinde bulunan tutuklular.

Üçüncü tip tutuklu, şartlandığı ve bağlı olduğu ideolojik siyasi eylemini cezaevinde sürdürmeye kararlı olup cezaevi kural ve yönetmeliğini reddedenlerdir. Bu sınıfta olanların ortak özelliği, siyasi direnişlerini mekân ve zaman göstermeksizin uygulamak azminde oluşlarıdır. Tipik direniş şekli, tek tip elbise giyme kuralına uymamaktır.

Basit direniş hadisesi altında yatan esas olay, bu tutukluların daha önce anarşi ve terörist eylemlerle yıkmaya çalıştıkları siyasi ve iktisadi rejimi, içinde bulundukları şartlara rağmen tahrip etme çabası içinde olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu hususu kendileri de açıkça ifade etmektedirler.

Yurt savunması için yetiştirilmiş ordu mensuplarının, hiçbir tecrübesi, eğitimi olmadan binlerce anarşik ve terörist eylemden tutuklu insanları cezaevi içinde de olsa yönetmek durumunda kalmaları, kendilerinin sinir sistemleri, psikolojik durumlarını muhakkak ki etkilemiştir.

Şikâyetler her ne konuda olursa olsun, yalnız belirli siyasi görüşte olan ve kendilerini Marksist-Leninist düşünceye sahip olarak tanımlayan tutuklulardan gelmektedir.

Mücadeleye cezaevleri içinde devam eden bu tutuklular, örgütlü ve disiplinli çalışmakta ve hareket etmektedirler. Kendi kendilerini ve birbir-

lerini yetiştirmeleri yanında, ülkedeki mevcut Hür Demokratik Sistem'le mücadeleye devam etmektedirler.

Başvurulan yollar şunlardır: Açlık grevleri, işkence iddialarının yayılmasını sağlamak. Sürekli olarak iç ve dış kamuoyunun dikkatini çekerek olaylar yaratmak. Türkiye'de insan haklarına uyulmadığını, saygı gösterilmediğine dair delil olabilecek girişimleri gerçekleştirmek. Yemekte dua etmek, İstiklal Marşı söyleme, tek tip elbise giyme ve programlı hayat yaşamaya zorlanmakla, geldikleri anarşik ortamdan sonra, bu hayatı işkence olarak tanımlamaktadırlar. Bu tip tutuklu ve mahkûmlar dış mihraklı anarşi ortamları ve yurt dışındaki kaçak anarşist ve teröristlerle irtibat arayışı içinde bulunmaktadırlar.

Yaptığımız ziyaretler sırasında, yapılan görüşmelerde, işkence ve kötü muamele konularında çeşitli şikâyetler alınmıştır. Kimi cezaevlerinde, kimi de cezaevlerine gelmeden önce bu tip muamelerle karşı, karşıya kaldıklarını iddia etmişlerdir. Ancak, cezaevinde en hassas konu olan işkence, kötü muamele uygulamaları gerçekten var ise tespit etmek ve bu tespiti hukuki geçerliği olan delillere bağlamak, sanıldığı kadar kolay bir iş değildir.

Çünkü konu çok taraflıdır: Hakikaten işkence ya da kötü muamele görüp sesini duyuramayanlar işkence ve kötü muamele kavramını politik eylem haline getirerek cezaevi içinde kalındığı süre halinde bile mevcut siyasi ve iktisadi demokratik rejimi karalamak için birbirlerini yaralayarak mahkemede işkence gördük diye ortaya çıkabilenler; yemekte dua etmeyi avluda İstiklal Marşı söylemeyi psikolojik işkence diye yorumlayanlar; koğuşlarda hâkimiyet kurmuş bir kısım mahkûmlar tarafından diğerlerine yapılabilen baskılardan zarar görenler, ayrı ayrı konular olarak mütalaa edilmek gerekirken aynı siyasi sepete konulabilmektedir.[252]

İşkence savları ile ilgili sayıları da içeren rapor, önce TBMM başkanlığına sunuldu. Sonra tercüme edilip diplomatik misyona da dağıtıldı.

Anlaşıldığı kadarıyla, Türkiye'de cezaevlerinde işkence yoktu, ama her

[252] Ceza ve Tutukevleri Ziyaret ve İnceleme Komisyonu'nun 22 Kasım 1985 tarihli raporu. Komisyon Bülent Akarcalı (ANAP), İsmet Özaslan (ANAP), Ogan Soysal (ANAP), Yılmaz Altuğ (MDP), Hayrettin Ozansoy (SHP) ve Nuri Nehrozoğlu (SHP)'dan oluştu.

nasılsa işkence suçundan tutuklu ve hükümlüler vardı.

Bizi ilgilendirmez

Sağmalcılar Askeri Cezaevi'nde tutuklu Mehmet Kılıç haberi gazetelerden okuduğunda, saat epey ilerlemişti. Gece gözüne uyku girmedi. Erkenden kalktı, yazmaya başladı. Akarcalı'nın istediği yüzlerce mektuptan ilkini yazdı:

"Hayretim, olayları bu derece çarpıtabilme becerinize ilişkindir. Yoksa, böyle bir sonuca varacağınızı ben dâhil, tüm siyasi tutuklu ve hükümlüler biliyorduk.

İncelemenize başlamadan önce raporunuzun anahtarını çizmiş ve bir buçuk yıl sonra bunu birtakım şeylerle süslemiş olmalısınız ki, bu bir buçuk yıl sonucunda sizi hiç etkilememiş,

Bizler size mektup yazsaydık elinize ulaşır mıydı? Ulaşmazdı. Çünkü değil size, en yakınlarımıza yazmamız bile çoğu kez ya tümden engellenmiş ya da sınırlar konmuştur. Siz biliyordunuz ama raporunuzda yok. Metris Cezaevi'ne 1983 Mayıs ayından itibaren mektup yazmak için kalem bile verilmemiştir.

Dilekçelerimiz bile kurşun kalemle yazmaya zorlanmıştır.

Cezaevlerindeki işkence, baskı ve yasaklarla ilgili şikâyetlerimiz, suç duyurularımız yargılandığımız mahkemelerce 'bizi ilgilendirmez' diye reddedildiğini bilmiyor muydunuz?

Bizim mektuplarımızın size ulaşmayacağını bildiğimiz için, bizim adımıza Ankara'yı mekân tutan ailelerimizin Başbakanlık, Genelkurmay Başkanlığı, Meclis Başkanlığı ve parti merkezinizden kaç kez kovulduklarını gözdağı vermek için gözaltına alındıklarını, haklarında dava açıldığını bu bir buçuk yıllık süre içinde size hiç anlatan olmadı mı?

Siz ve partinizde gayet iyi biliyorsunuz ki, Türkiye bir bütün olarak hapishane olmuştur. Siz gizlemeye çalışsanız da bu çok iyi biliniyor. Bunu bilmek için dışarıda olmak gereksiz. Magazin basın bile artık işkenceleri yazıyor.

'Ateş olmayan yerden duman çıkmaz' sözüne inanır mısınız? Evet, Türkiye'nin semalarından duman çıkıyor, işkencehanelerde elektrik verilen insanların dumanı hem de.

Meclis'te aynı çatıyı paylaşma şerefini taşıdığınız sayın Turgut Sunalp'ın, kamuoyuna yansıyan marifetlerini hatırlatarak, bilineni tekrarlayıp, Türkiye'de işkence var mı yok mu tartışmasına girecek değilim. Yalnız bir cümlenize atıfta bulunacağım: 'Açlık grevi ile kendisini ölüme terk edecek kadar şartlandırılmış' diyorsunuz. Açlık grevi yapan insanların mazoşist olduklarına dair incelemenizde ne gibi bulgular elde ettiniz? Açlık grevi yapanlar nasıl şartlanıyormuş, kamuoyu sanırım bunu merak ediyordur?

Sizin söylemeye yemin ettiğiniz ama ağzınızdan sık sık kaçırdığınız ve on binlerce tutuklu ve hükümlüyü sık sık açlık grevleri ve ölüm oruçları yapmaya zorunlu bırakan şey 'Cezaevi gerçeği'dir. İstanbul'daki beş yıldır açlık grevleri toplam olarak 170 gün sürmüşse bunun başka açıklaması olamaz.

Soruyorum, insanların çırılçıplak soyularak, makatlarına parmak sokarak arama yapmak sizce işkence midir? Tutuklu olduğum beş yıl içinde en az üç yılımı havalandırmaya çıkarılmadan geçirdim, bunun adı nedir? Bir buçuk yılımı, uzun süre tüberküloz tedavisi görmeme karşın güneşi görmeden geçirmeye zorunlu bırakılmam, hangi yasa ile açıklanabilir? Kıç falakası, meydan dayağı, yerlerde süründürme ve ağza cop sokma ve benzeri yöntemlerle onlarca askerin saldırısı ile yere yıkılıp aranmak size ne anlatıyor? Üç, dört yıldır ailelerimizle, avukatlarımızla görüşememiz, hangi yasaya, hangi mahkeme kararına dayanmaktadır? Piyasada serbestçe satılan dergi ve kitaplara neden cezaevinde yasak konuluyor? Cezaevi mutfak ve kantinlerini haber vermeden denetleyebildiniz mi? Acil durum olmadıkça bizleri hastanelerin kabul etmediğini biliyor musunuz? 600-700 kişilik cezaevinde gece nöbetçi doktorun olmadığını öğrenebildiniz mi? İşkence raporu olanlarla görüştünüz mü? Ayakkabı verilmediğini, ailelerimizden gelen giyeceklerin içeri alınmadığım bilmiyor musunuz?

Koğuşlarda, masa, sandalye ve elbise dolabı gibi en basit kullanım araçlarında yoksun olduğumuz gözünüze çarpmadı mı?

Bu soruları sayısız ölçüde uzatmak olası. Ama bunların sizi etkileyebileceğini sanmıyorum. Çünkü, siz görmemeye, duymamaya, görüp duyduklarınızı söylememeye yemin etmişiniz. Ta Avrupalar'dan

Amerikalar'dan gelenlerin görebildiğini, sizin göremediğinizi düşünmek olanaksız. Bunun tek nedeni var: Göreviniz ceza ve tutukevlerini incelemek ve sorunları belirtmek değil, kamuoyunu demagoji ve yalanlarınızla yanıltmaktı. Sizinle birlikte cezaevlerini gezen Kenan Nehrozoğlu'nun saptamalarına bakın. Üç dört yıldır havalandırmaya çıkaramayanları, insan onuruna uymayacak şekilde yenilen yemekleri o söylüyor.

Elleri arkasından zincirlenmiş, değil birbirini tırmalamaya, parmağını bile oynatmaya aman vermeyen biçimde sıkılmış ve bileğine kan oturmuş bir kişinin işkence görüntüsü vermek için öne sürdüğünüz tırmalama iddianız, gayriciddidir. İşkence iddiamızı mahkemeye söylemek ne değiştiriyor. 'Bizi ilgilendirmez' demiyorlar mı? Mahkemede çektiklerimizi söylemek fırsatı bulan arkadaşlarımızın hiçbiri tırmalama izi göstermediler bugüne kadar yargıçlara. Tekme, yumruk, cop ve falaka izi gösteriyorduk. Acaba cezaevi arabasının içinde bunun içinde birkaç tane cop mu bulunduruyorduk? Ya da ellerimiz arkadan zincirliyken arkadaşımıza nasıl yumruk atıp cop sallıyorduk?

Tutuklu ve hükümlüleri hangi gözle gördüğünüzü bu incelemelerinizi yaparken 'Canınızı tehlikeye atarak' yapmış olduğunuzu açıklarken anlıyoruz. Oysa böyle kahramanlık havasına sokulacak biri yoktu. Tutuklu ve hükümlülerden görüştüklerinizin, size hak etmediğiniz bir ilgi ve saygıyı gösterdiklerini sanıyorum." [253]

Akarcalı raporunun önüne eklenmiş sunuş bölümünde de önemli bir değerlendirme vardı. Bu değerlendirme uzun bir süredir Cumhurbaşkanı Kenan Evren'den Başbakan'a kadar herkes tarafından yapılıyordu. Aynı sözleri Prof. Doğramacı'nın YÖK seminerlerinde de herhangi bir camideki cuma vaazlarında da duymak mümkündü.

Rapordaki değerlendirmeye "insan haklarının konu edilebileceği batı müesseselerini tarayınca, (Siyasi Partiler, Avrupa Parlamentosu, İnsan Hakları Dernek ya da Birlikleri, Uluslararası Af Teşkilatı vs.) bunların hiçbirinde ciddi ve düzenli bir biçimde Türkiye'de 12 Eylül öncesinde her gün ve her an ihlâl edilen, asgari hak olan can ve mal güvenliğinin ele alındığına, tartışıldığına ve bu konuda ciddi bir tavra rastlamıyoruz"

[253] Sağmalcılar-2 No'lu Askeri Cezaevi'nden gelen 16.12.1985 tarihli (M. K.) imzalı mektup.

diye başlanıyordu. Bu girişten sonra her yerde aynı şeyler söyleniyordu, Akarcalı da aynı şeyleri söylüyordu.

Demokratik sistem göz göre göre, anarşist ve teröristlerce tahrip edilirken tavır koymayan, ses çıkarmayan mekanizmalar özellikle 1982'den itibaren, insan hakları hususunda ülkemizi adeta yeniden keşfetmişlerdir.

Bu değerlendirme, kim nerede ve hangi amaçla yaparsa yapsın' yanlıştı, gerçek dışıydı, örneğin, Uluslararası Af Örgütü'nün yıllık raporlarında. Türkiye'de insan haklarının gerçek durumu, 1970'li yılların başından beri yer alıyordu.

Bulgaristan'daki, Türk asıllı Bulgar yurttaşlarının etnik sorunlarına Uluslararası Af Örgütü'nün bültenlerinde "kanıt arayan" Türkiye, aynı örgütü askeri yönetim altındaki bir dönemde Türkiye'yi "keşfetmekle" suçluyordu.

Uyuyabilirsen uyu

Mart 1984'te siyasi parti liderleri, özenle yazılmış birer mektup aldılar. Kimi hak verdi yazılanlara, kimi olmaz böyle şey deyip elinin kenarı ile itti mektubu:

"Tutukluların cezaevlerinde yasaların ve insan saygısının reddettiği davranışlarla karşılaşabildikleri anlaşılmaktadır. Bu sadece tutuklulara ve ailelerine özgü bir sorun değil, aynı zamanda da ulusal boyutta toplumsal bir sorundur. 'Herkese her yerde insanca muamele' uygar toplumlar için vazgeçilmez bir ilkedir. Türkiye'de de bu ilke üzerinde titizlikle durulduğunda, kimsenin herhangi bir haklı kuşkusu olmamalıdır. Bu nedenle de cezaevlerindeki durumun, cezaevleri sorumlularının etkili olamayacağı koşullar altında, yansız ve ciddi şekilde araştırılmasında ve varılacak sonuçlar ışığında gerekli önlemlerin alınmasında yarar vardır.

Bu düşüncelerimi önce yetkili makamlara sonra da Meclis'teki bir açıklaması üzerine Başbakan'a ilişik yazılarla sordum." [254]

Başbakan Turgut Özal'a gönderilen mektupta, başkentte bir cezaevindeki özgürlüklerinden yoksun insanların sorunlarına değiniliyordu:

[254] Milli Savunma ve Dışişleri eski Bakanı Hasan Esat Işık'ın siyasi parti genel başkanlarına yazdığı mektup.

"Bir düşünür 'İnsanlar daima başkalarının kederlerine dayanabilme gücüne sahiptir' demiş. Mecliste cezaevleri ile ilgili bir soruya yanıtınızı[255] gazetelerde okuyunca bu sözü anımsadım.

İnsan onuru ve yaşamı ile ilgili konularda, sanırım, tahmine dayalı açıklamalardan kaçınılmalıdır. Mamak Cezaevine gidip tüm koğuş ve hücrelerdeki tutukluların durumunu görmüş olsaydınız veya cezaevleri sorumlularının etkisi altında olmayacak, koşullarda ve yeterince deney sahibi ve kişilikli kimselerden oluşacak bir heyete mahallinde yansız ve ciddi bir araştırma yaptırmış olsaydınız, herhalde böyle bir açıklama yapamazdınız.

Hükümetin bir görevi güvenlik sağlamak ise, bir görevi de insanların onurunu, hakkını korumaktır.

Tutuklu ailelerin, ben de dâhil, büyük kaygılar içinde olduğunu, durum hakkında bir an önce doyurucu bilgi sahibi olma özlemi duyduklarını bilmenizi saygılarımla rica ederim." [256]

Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'na çekilen bir telgrafta ise, konunun Türk Silahlı Kuvvetleri açısından önemi anımsatılıyordu:

"Çok üzücü olmasına karşın, bir durumu kabul etmek gerekiyor.

Mamak Ceza ve Tutukevi'nde tutuklular disiplin ve güvenliğin gerektirdiğinin ötesinde fizik ve manevi baskı altında bulunuyorlar, aynı zamanda yasalarla ve insanlıkla bağdaşmayan eylemlerle karşılaşabiliyorlar.

28 Şubat salı günü TKP davası duruşmasına katılanlar yalnız sanıkların mahkeme heyetince tutanaklara geçirilen ifadelerinden değil, fizik durumlarından özellikle yüzlerinde taşıdıkları izlerden de bunu anlamışlardır. Bu durumu ancak görmek istemeyenler görmeyebilir.

Yalnız tutukluluk açısından değil ordumuz açısından da takdir buyuracağınız gibi buna kayıtsız kalınamaz. Bir yandan askeri denetim altındaki tutukluların insan onurunda ve sağlığında tehdit altında bulunabileceği düşünülemez, bir yandan da vatan hizmeti için silah altına alınmış evlatlarımızın kendilerinden on hatta yirmi yaş büyük kimseleri bile dövmek,

---

[255] Başbakan Turgut Özal 1.3.1984 tarihinde TBMM'de askeri cezaevleri ile ilgili bir soruya 'Tüm başvuruları inceletiyoruz. Şimdiye kadar iddiaların hiçbirisi doğrulanmadı; tahmin ediyorum ki, bazı küçük sorunlar fazlaca büyütülüyor' karşılığını verdi.

[256] Hasan Esat Işık'ın Başbakan Turgut Özal'a 5 Mart 1984 tarihinde gönderdiği mektup.

coplamak durumunda olmaları çok elimdir." [257]

Bir derginin "Toplama kampları ile satın alınan sessizlik" yaklaşımının bir Alman'dan gelmesi de uzun süre düşündürmüştü beni. İnsanlık tarihini toplama kampları ile acılara bulayan ulusun çocuğu için, "bizim buraların.." gerçekliği daha başka anlamlara geliyordu. Cezaevi başka, toplama kampı başkaydı. Cezaevi neydi peki?

Yüksek kalın duvarlarla çevrili soğuk yüzlü yapılar, demir parmaklıklı pencereler, tel örgüler, kuleler ve koca koca demir kapıların arkası mıydı cezaevleri. Can kıyıcı, acımasız, sevgisiz, insanların yönetiminde birer toplumsal öç alma kurumları mıydı?

1982-83 yıllarında Mamak Askeri Cezaevi'nde yatmıştı. Abartmasız doğası nedeniyle kendisine öteden beri inancım vardı. Yıllarca öğretmenlerin demokratik ve ekonomik hakları için uğraş vermişti. Mamak'tan sonra Çanakkale E tipi özel cezaevinde hükümlülüğünü tamamlamış, özgürlüğün ilk günlerinde bir merhaba demeye gelmişti. Cezaevi yıllarını anlattı uzun uzun. 'Cezaevinde bir gün'ü yorumsuz anlatmasını isteyince 'Çok zor' dedi. Yazıp gönderdi 'Bir Gün'ü sonra:

Sabah 06.00

Burada anlatılacaklar yalnızca B Blok'un bir koğuşunda olanlar. Ancak, günlük yaşam B Blok'un bütün koğuşlarında hemen hemen aynı. Koğuşlardaki tutuklu sayısından başka hiçbir değişiklik yok. Bir de bazı koğuşların bazen özel davranışlarla, daha ağır uygulamalarla karşılaştıkları durumlar var. Bunun dışında anlatılanlar bütün koğuşlarda aynen yaşanan şeyler. Ayrıca bu anlatımı Mamak'ın bütün blokları için geçerli sayabiliriz. Her ne kadar her blok için değişik bir politika izlenmiş olsa da uygulamalar üç aşağı beş yukarı aynı. En sert uygulamalar A Blok'ta yapılır. Sertlik sırası sonra B, C, D diye gider, ilk zamanlar G'ye kadar süren bloklar vardı. 1982'lerden sonra blok sayısı azaltıldı. B blokla ilgili anlatılacaklar genel olarak bütün Mamak'taki uygulamaların bir örneğini gösteriyor.

[257] Hasan Esat Işık'ın Ankara Sıkıyönetim Komutanı Korgeneral Sabri Yirmibeşoğlu'na çektiği telgraf.

Her koğuşta bir günlük program-talimat asılıdır. Bu talimatta tutukluların uyması gereken kurallar anlatılır ve uymayanlara disiplin cezası verileceği belirtilir. Görevlilere de bu programın uygulatılması emredilmektedir. Normal bir yaşanmış gibi görünen programın, uygulamada içeriğiyle hiç ilgisi olmayan bir yorumu söz konusu. Ceza olayı, bir disipline etme aracı olarak değil de sistemli olarak yıldırmanın, keyfi olarak ezmenin bir aracı olarak kullanılmaktadır. Bu da programdaki kimi sözcüklerin cezaevi yönetiminin özel yorumuyla uygulandığını göstermektedir. Yani yönetmelikle uygulayıcılar arasında sanki gizli bir iletişim varmış gibi. Ve her ne hikmetse uygulama sırasında er ve erbaşlardan başka hiçbir görevli tutuklularla muhatap olmamaktadır.

Bu talimattaki eğitim, spor, sayım sözcükleri öyle uygulanmaktadır ki insanlar bu sözcüklerden nefret eder. Uygulandığı biçimiyle bu programı anlatmaya çalışarak Mamak'ın bir kesitini gözler önüne sermeye çaba göstereceğim:

06.00

Siren gibi bir zil çalar. Bir dakika kadar çalar uykunun göbeğine. Zil çalmaya başladığı anda da korkunç bir gürültüyle dolar koğuşlar. Çünkü askerler, ellerindeki coplarla duvarlara, demir kapılara, pencere demirlerine, mazgallara vurmaya ve bağırmaya başlamışlardır: 'Kalkın lan, otel mi burası, kaldırın şu herifi, kalkmayan kalmasın'

Ve gürültülü, sinir, bozucu bir sabah başlar. Daha bitmedi. Her koğuştan birer ikişer kişi elleri mazgaldan çıkartılarak coplanır. Günün ilk gözdağıdır bu, ilk sindirme eylemidir ve kesinlikle aksatılmadan yaparlar bu görevi. Geç kalktı, ya da sallanarak hareket ediyor bahanesiyle coplanan bu birkaç kişi günün ilk talihlileri sayılabilirler.

Kalkmak zorunludur. Hasta olmak özür kabul edilmez. Önce dayağını yer, sonra, eğer ağırsa kalkmamasına izin verilir. Kalkma işi en çok on dakikada gerçekleşmek zorundadır da. Üstelik on beş dakikada yataklar düzeltilmiş ve yatakların üstüne battaniyeler örtülmüş olacaktır, örtülme olayı düzgün olmadı gerekçesiyle yine birkaç kişinin canının yanması da sık sık görülen olaylardandır. Ve kalkanlar yıkayabilirlerse yüzlerini yıkarlar. Yıkayabilirlerse diyorum çünkü aynı anda yüz kişi sıraya koş-

muştur. Genellikle bir ikisi tıkalı olan üç tuvalette sıra beklemek ve bir bidondan akan su ile yüz yıkamak kolay başarılacak iş değildir.

06.15

Kapılar açılır ve iki kişi çorba almaya çıkar. Koşa koşa gitmek zorundadır. Çorbayı alırken de tekmil vermek zorundadırlar. 'Falan koğuşun çorbasını alabilir miyim komutanım?' denilecek ve hak olan cop yenilecektir mutlaka. Niye mi?

Tekmilin yavaş sesle verildiği gerekçesi gösterilir. Hoş gerekçe gösterilmek zorunda da değillerdir aslında. Çünkü gerekçesiz coplamalarda da hakkın aranması koskoca bir sorundur. Neyse, ister bağırılsın, ister bağırılmasın çorba almaya gidenler elleri şiş olarak karavanaları alıp dönerler. Cezaevinde genel bir sessizlik olduğu için de bu tekmil sesleri ve ardından gelen cop sesleri, ürperterek günün başlamış olduğuna inanmayanları ikna eder

Çorbalar alınmıştır artık ve sofra hazırlanmıştır.

Sofra. Yüz kişilik koğuşlarda 5-6 tane tabure vardır. Hani parklardaki banklara benzeyen, ama onlardan daha dar olan banklardan. Ve tutuklular yemeklerini bunların üzerinde yiyeceklerdir. Bir de ya bir ya iki tane masa vardır. Üzerinde en çok sekiz-on kişinin o da tıkış tıkış olursa sığabileceği masalar. Sonuçta, koğuşun çoğunluğu yerde olmak üzere yemek yenilir. Yere serilen gazetelerin üzerinde. Kullanılan kaşıklar tahtadır. Tabaklar ise melamin ya da naylondur. Başkasına izin yoktur. Yasaktır.

06.45

Çorba içilmiştir. Temizlik başlar. Bulaşıklar yıkanacaktır. Karavana da temizlenip verilecektir. Su kıttır, gıdım gıdım akar ama bulaşık mutlaka yıkanacaktır. İyice çalkalama olanağı olmadan, yan deterjanlı kalır bulaşıklar. Ve tabi soğuk suyla yıkanır hep. Naylon leğenlerde yapılan bu temizlikten sonra bulaşıklar kaldırılır. Koğuş süpürülür, paspaslanır. Hava alacak delik yoktur koğuşta. Demirler, ızgaralar ve tellerle kapalı olan pencerelerden hava kolay kolay giremez. Çıkan tozlar doğal olarak tutukluların ciğerlerine gider. Yemekten sonra ellerin ve ağızların yıkanması da şans işidir. Su ya vardır ya yok. Büyük benzin bidonları, variller

verilmiştir koğuşlara. 100 kişilik koğuşlarda iki tanedir. Muslukludur bunlar. Bunlardan akan su ayaklara gelir. Sümüklü, balgamlı, pis sulara basa basa temizlik yapılır yani.

07.00

İstenirse çay gelir. Ücretlidir elbette. Koca koca demlikler vardır çay için. Büyük naylon bardaklarla içilir çay. Onlardan otuz tanesi dolacak kadar büyük demliklerle gelir çay. Çay ocağında o demlikte kaynayan suya bir avuç kuru çay atılmış ve gönderilmiştir. Bereket versin cam bardak bulunmaz da, çayın renginin deminin farkına varılmaz. Şeker demliğe toptan konur, karıştırılır ve çay niyetine içilir. Çay karıştırmak bile özlenir.

Zil çalar, sayım zili

07.30

Ürperti başlar. Herkes dakikalar öncesinden hazır beklemektedir zaten. Zil sesiyle bir karışıklık başlar koğuşlarda. Herkes sıraya geçer ayakta bekler. Ne mi bekler? Sayımın gelmesini. Blokta ondan fazla koğuş vardır. Ve sıra ile sayım mangası verilen bir ekip tarafından sayılacaklardır. Askerlerin ayak sesleri ve yürüyüş kararı saymaları ile gürültü başlamış olur sayımla birlikte. Havalandırma alanına giderler ve tutukluların koğuş koğuş sıra ile gelmelerini beklerler. Avını bekler gibi avcının. Koğuşlar sıra ile ve koşar adım gelirlerken koridordaki askerlerce okşanırlar biraz biraz. En son kişi alana gelene kadar yerinde sayılır. Sonra komutla durulur. Bu arada birkaç kişi, 'Sallanma, adımlarını sert vur, sağa sola bakma' denilerek coplanır kibarca. Sonra 'başla' komutuyla sayım başlar.

Sıradan 'bir, iki, üç' diye sayılır. Bağırılacaktır. Bu arada askerler istediği numarayı sıradan çıkartıp karşı duvar dibine dizerler. Gerekçe seslerin az çıktığıdır. Bu çıkanların sayısı genellikle yüzde ondur. Yani yüz kişilik koğuşlarda on kişi. Özel günlerde (1 Mayıs, 12 Mart, 12 Eylül, vb.) bu sayı artar, hatta tüm koğuş da olabilir. Bahane şart değildir özel günlerde. Sayım biter, son sayan 'Sondur komutanım' der görevli ere. Bu kez karşıya çıkanlarla birlikte komutla bir marş söylenecektir. Ya İstiklal Marşı'nın herhangi bir kıtası, ya andımız, ya gençliğe hitabe, ya yeni andımız, ya da orduya mesaj emirle söylenecektir. Bunların herhangi biri

tane tane söylenir.

Şaşırmak yasak, bağırmamak yasak. Olanca gücünle bağıracaksın. Ama bağırılsa da bağırılmasa da belli sayıda kişi mutlaka duvar dibine alınacaktır. Bu da mutlaka olacaktır ve bunun oranı da sayı işlemindeki gibi bir orandır. Sırada kalanlar komutla koğuşlarına koşarken, kalanlar, karşılarına geçen birer asker tarafından coplanmaya başlar. Ellere ve genellikle aynı sayıda vurulur. Bu sayı yazın iki ele dörder tane, kışın ikişer tanedir. Azalması söz konusu değildir, ama bazı günler veya bazı görevlilerce çoğaltılabilir.

Sayım sırasında tutuklu sayısı kadar görevli bulunur. Ve her biri de mutlaka bağırır. Ne dedikleri belli değildir ama psikolojik baskı olsun diye hem yerlerinde tepinirler hem de bağırırlar. 'Koşun lan; Bağırın lan; Yerden ses çıksın' gibi. Her biri bir şey söyler. Bu gürültülerle sürer sayım. Sayımı biten koğuştakiler de, sayım sırası bekleyenler de sayımın tüm blokta bitmesine kadar ayakta ve sırada bekletilirler. Ve genellikle bir saat sürer sayım olayı.

08.30

Sayım sırasında yataklar, koğuşları kontrol edenlerce dağıtılmıştır. Eşyalar karmakarışıktır. Onların toparlanması koğuşun temizlenmesi gerekmektedir. Bir de cop yiyenlerin tedavileri yapılacaktır. Bazen tüm koğuşun elbette.

09.00

Üç havalandırmaya üç koğuş çıkarılır eğitim için. Adı spor ve eğitimdir. Çıkanlar eğitime başlatılır, önce biraz yürüyüş, marşlarla. Sonra biraz koşu, marşlarla. Ardından da beden hareketleri yaptırılır. Hep komutla. Bu sırada da çeşitli bahanelerle coplamalar sürer. 'Kışın karlı ve yağmurlu günlerde eğitim yaptırılmaz. Öyle günler yalnızca koşturulur, ya da hiçbir şey yaptırılmadan en az iki, en çok on beş dakika havalandırma yaptırılır. Bazen tüm koğuşa ceza verilir. Sanki eğitimin kendisi ceza değilmiş gibi. Yerde süründürülür. Yatırılır kaldırılır, coplatılır vb. Sonunda da istirahat verilir: 'Elleri cebe sokmak, yan yana dolaşmak, yukarıya sağa sola bakmak, konuşmak yasaktır, istirahat edin' denilir. Bunun süresi de belli değildir bazen bir iki bazen, en çok on dakikadır.

Yine komutla toplanılır ve koşa koşa koğuşlara gidilir.

Aynı saatlerde dış eğitime çıkmayanlar ise koğuşlarda 'Atatürkçülük' eğitimi yaparlar. Bir kitaptan, bu Nutuk olabilir, bir generalin bir kitabı, ya da yazısı olabilir, o okunur. Bir kişi okur, diğerleri dinler. Bu sırada da coplama sürer. Gerekçe, dinlemiyorsun, uyukluyorsun, ciddiye almıyorsun'dur. Ya da bir asker okunanla ilgili, yanıtını kendisini de bilmediği sorular sorar dövmek için.

10.00

Koğuşa girilmiştir, eğitim bitmiştir. Koğuş dağınıktır yine, dağıtılmıştır. Toparlanır, temizlenir. Banyo günüyse, banyoya gidilebilir. Koğuşlar sırayla giderler. Haftalıktır ama bazen 14, bazen 21, bazen 23 gün olabilir bu. Sıcak su en çok on dakika akar. Soğuk su da akıyorsa şanslılıktır. On beş dakikada soyunmak, banyo ve giyinmek gerçekleşmek zorundadır. Gidiş geliş ve geç kalma bahanesiyle de coplama sürer. Bu yüzden kimse banyoya gitmek istemez. Ama başka çare yoktur ki. Kitap okunabilir 82 Nisan'ına kadar yasaktı. Sonra kısmen serbest oldu. Ara ara yasaklandıysa da genel olarak kitap okunmasına 82 Nisan'dan sonra izin verildi. Mektup yazılabilir, çamaşır yıkanabilir, varsa ve soğuk suyla elbette.

Öğle yemeği

12.00

Yine sabahkinin aynısı bir tören. Ve mutlaka dua yaptırılır bağıra çağıra. Hani askerde yaptırılan yemek duasından. Sonra temizlik, çay.

14.00

Yine eğitim-spor saati. Sabah spora çıkanlar eğitimde kalır koğuşta. Atatürkçülük eğitimi, sabah eğitimde olanlar spora çıkarlar. Aynı şeyler değişimli olarak tüm koğuşlara uygulanır. Adaletsizlik yapılmaz yani.

16.00

Bütün koğuşlar marş düzenine geçer. Herkes ayaktadır ve sıradadır. Bağırarak marşlar söylenir. İzmir marşı, Harbiye, Jandarma, Komando marşları vs. Çanakkale marşı ne hikmetse yasaktır. Bu arada bağırmadın gerekçesiyle coplananlar olur, mutlaka olur.

16.30

Bütün koğuşlar İstiklal marşına başlar. Aynı anda, zille başlanır.

Marştan sonra da azıcık bir zaman vardır, gazeteler gelmiştir bu arada. Onlara bakılabilir örneğin.

17.00

Akşam yemeği. Aynı sabahki gibidir. Aynı şeyler yaşanır. Ve sekize kadar kendisine bir saat ayırabilir tutuklular.

20.00

Akşam sayımı. Aynı sabah sayımı gibidir. Yine dışarıya çıkılır. Yalnızca yağmur yağıyorsa içerde alınır. Ama dayak içerde de atılır. 1982'de içerdeyken atılmazdı ve tutuklular sayım sırasında yağmur yağmasını isterlerdi hep.

21.00

Herkesin hoşafı çıkmıştır. Sinirler laçkalaşmıştır. Koğuşun çoğunluğu dayak yemiştir. 'İstirahat edin' komutundan sonra yat hazırlığı başlar Bedenler yorgundur artık.

22.00

Zil çalar. Yat saatidir. Ayakta dolaşmak yasaktır. Yalnızca iki nöbetçi gezebilir. Ayakta olan dövülür. Uyumamak fısıldaşmak, hatta yatakta dönmek yasaktır. Zaten bir yatakta iki kişi yatmaktadır, dönmenin olanağı yoktur. Kötü bir uyku başlamıştır koğuşta. Sabah altıya kadar sürecektir köpek havlamaları, düdük sesleri, ayak sesleri, tekmiller ve cop sesleri. Uyuyabilirsen uyu.

Hücrede taş gibi

Böylesi bir günlük yaşamı, özleyenler de vardı Mamak'ta.

Beş yıldır hücrelerde yaşama savaşı verenler, topluca uyanmaya, topluca dayak ve yemek yemeğe hasrettiler. Onların 'koğuşun çoğunun dayak yemesi' gibi anlatılacak anıları hiç olmadı. Hücrede, kuyunun dibinde bir taş gibi yaşamlarını sürdüler.

Hücre anılarını anlatırken çok gerilere gitti. 'Bir, iki, üç, geriye bir, iki, üç, yeniden geriye, bir, iki...' diye dolaşmasına çok acımıştı sarı uzun yeleleri kafesinin demir parmaklarına sürtünen aslanı gördüğünde. Küçücük bir çocuktu, 'Yazık değil mi?' diye karşı çıkmıştı. Annesi elinden tutup hayvanat bahçesine götürdüğünde, özgürlüğü anlamayacak yaştaydı oysa. Eve döndüklerinde bu koca hayvanın neden yürüdüğünü, gözleri

dışarıda ne aradığını sorup durmuştu.

Yıllar sonra bu soruların yanıtını, hücresinde bir elin parmaklara kadar bile etmeyen adımlara sığdırılmış gezilerinin birinde 'Ne düşünüyorsun lan, düşünmeden volta at' diye bağıran nöbetçinin sesiyle irkildiği zaman bulacaktı. 'Çocukluğumda gördüğüm aslanı öyle usanmaksızın yürüten güdüyü işte o anda yüreğimin, bilincimin taa derinliklerinde hissettim' dedi. Oturduğu koltuktan kalkıp, birkaç tur attı odanın içinde. Tutsaklıktı, özgürlüğün yaşamsal önemini kavratan. 190x200 santimetrelik ölçüler içine bir ranza, eşyaları ile dört kişi nasıl sığardı? İçeride kapısı açık tuvaletiyle, 5 yıl boyunca üçer adımlık yürüyüşleriyle sınırlandırılmış bir dünyada nasıl yaşardı?

Emniyetten cezaevine götürülmenin, sınırsız işkenceyi yaşadıktan sonra, bir kurtuluş olduğunu sananlar, Mamak gerçeği ile karşılaşınca, yanıldıklarını hemen anlıyorlardı. 'Bunu bir kaç haftalık koğuş yaşantımda ve tecrit denilen hücre bölümlerine getirildikten sonra anladım' dedi. Havalandırmalarda topluca yüzükoyun yere yatırılarak atılan dayakları, banyoya gideceksiniz komutundan sonra askerlerin karşılıklı dizilerek oluşturdukları cop tekme-tokat koridorlarını özleyecekti hep hücresinde.

Birkaç haftayı yeni doldurmuştu. 'Eşyalarını hazırlasınlar' listesinde ismini duydu. Birkaç saniye içinde aklına birçok soru ve yanıt geldi, gitti. Yolculuk vardı ama nereye olduğu belli değildi. Bize hep bir sindirme aracı olarak anlatılan ve 'Şu anda kaldığınız bloktan çok daha kötü şartları var' denilen yere doğru. A bloğa doğru yöneldiğimizde, bir tek sorunun bir tek yanıtı ile karşı karşıyaydım' dedi.

Yürürken A blokla ilgili anlatılanları düşündü. Tedirginlik yerini gerilime bırakmıştı. Şu ana dek yaşadıklarından daha kötüsü ne olabilirdi. Nelerle karşılaşacağını ilişkin sorular gelmeye başladı. Ürktü. Sığınılacak bir yer aradı. Yaşama şansı kendinden başkasının elinde olan her insan gibi sığınılacak bir yer aradı, bir şeyler aradı.

Aramaları yapıldı. Kayıtları tamamlandı:

Ellerimizde çantalarımız koridorları geçmeye başladık. Kapalı bir avluya çıktık. Kepenkleri kapalı kapılarla karşılaştık. Bir ürperme hissettim. Kapalı avlunun sağında ve solunda uzanan koridorlara bakan onlarca de-

mir kapı sıralanmıştı yan yana.

İçlerinde insan var mıdır diye düşündüm. Bir komut duydum sonra 'Herkes hücre numarasının önüne' diye isimlerimiz ve numaralarımız okundu. Bir daha çıkamayacağım bir mezara giriyormuş duygusuna kapıldım. Ama biliyordum ki, birçok işkenceye katlanabilecek bir makineydi insan.

Uzat uzat dedi

Gardiyan kepenkleri açınca boydan boya demir parmaklıklı hücre kapısı göründü. Kilidi açıp eşyaları ve beni içeri 'bıraktıkları' anda, kafese atıldığımı anladım. Hücreye öylece bakarken kapıda elinde copu ile bir asker belirdi. 'Niye arkanı kapıya dönüp, esas duruşta durmuyorsun lan' deyince, hücremi seyretmekten vazgeçip söylemeni yaptım.

'Uzat uzat' dedi. Coplanma nedenimi sordum, anlattı. Koridor kapısı açılırken ya da kapanırken tıkırtı işittim mi, kafamı tavana kaldırıp, arkamı kapıya dönecek, esas duruşa geçecekmişim. Ellerimi, kapıda 20x20 kesilerek oluşturulan delikten uzattım. Kurallara uymamıştım, kara vicdanlı[258] ellerimi acıtacaktı. Elim kesilmiş demirlerin çapaklarına vuruyordu her cop darbesinde, öğleye doğru aynı delikten günlük ekmekler verildi. Aynı delikten günde bir kez ekmek almak için uzattığımız ellerimizi, ortalama on-on beş kez de dayak yemek için uzatıyorduk.

Tecrit bölümlerinde de genel programa uyuluyordu. 20 dakika 'Ameli', 20 dakika 'Nazari' eğitim. Hücrenin eziyeti ile koğuşların eziyeti belki farksızdı ama üç kişiden daha çok sayıda insanla bu zorlukları paylaşmanın keyifli bir yanı vardı.

Hücrede duvara yaslanmak, komutsuz hareket etmek, izinsiz tuvalete gitmek yasaktı. Her şey komutla olacaktı, her şey için izin almak gerekliydi. Eğitim arasındaki birkaç dakikalık dinlenmelerde 'Filan numara tuvalete gidebilir mi komutanım?', 'Ekmek yiyebilir mi komutanım?' sesleri ile çınlardı koridorlar. İzin verip vermemek nöbetçiye kalmıştı ama bizlerin de tercih hakkı vardı elbette. İzinsiz tuvalete gidince örneğin nöbetçinin 'Dördüncü adamınız nerede?' sorusu ile karşılaşabilir, elinizi alttaki

[258] Cop anlamında.

delikten uzatmak zorunda kalabilirdiniz. Uzatmamak hakkı da vardı. Ya biraz sonra gardiyan kapıyı açar, ya da hücre numarası alınır akşam sayımında falakaya yatırılırdınız.

İçerisinde ranzası ve eşyaları ile birlikte üçer kişinin bulunduğu hücrelerde, saat 21.00'den başlayarak dönerli gece nöbetleri de tutuldu bir ara. Üç saatlik nöbetlerde tutuklular durmadan yürümek zorundaydılar. Aksi bir davranıp cop sesleriyle uyandırmaya neden oluyordu.

Hücrelerde yaşayanların sayısı üçten dörde çıkarılınca gece nöbetleri kaldırılmıştı. Yeni konukların getirdiği kolaylık alınan yeni önlemlerle hemen zora dönüştürülmüştü:

Ama bu kez de ranzada altlı üstlü birer kişi ve yere serilen bir yatakta iki kişiyle yaşam çok daha zorlaştı. Adam başına birer metrekare olmak üzere mekân dörde bölünmüştü. Gündüzleri yasak olan üst ranza ancak yatarken kullanılabiliyordu.

Gün boyunca, kısa süreli dinlenme anlarında ya da nazari ders için oturduğumuzda, alt ranzayı dört kişi kullanmak zorundaydık. O sırada sırtını duvara dayamak, gözlerinizi kapamak yasaktı. Bu büyük suçların bedeli ne kadar ağır olursa olsun, ne kadar özgüvenli olursanız olun, yorgunluk ve uykusuzluğa karşı vücudum doğal tepkisini veriyor, bazen ayakta 'Ameli derste' bazen otururken 'Nazarı derste' dalıp gidiyorum. Ya o anda ya da akşam sayımında da hesabını veriyordum.

Bu küçücük hücrede zamanı ve mekânı dört kişiyle hem de aylarca paylaşmak büyük bir beceri işiydi. Farklı zevklerin bile zaman zaman gerginlik kaynağı olduğu gözlenirdi. Baskı ve dayak altında yıldırılmaya çalışılan gergin kişilerin çatışması normaldi.

Sağ-sol karışık kalıyorduk. Gerçekten bazı hücrede zor koşulları paylaşmakla gelişen, uygar ve insancıl bağlar kurulmuştu aramızda. Görüşü ne olursa olsun insanı sevmek ve tanımakla yola çıkılınca güzel ilişkiler kurulabiliyordu. Ancak çoğunlukla, bunun tersi ilişkiler vardı, örneğin yıllarca din düşmanı diye tanıtılan solculara karşı kinle yoğrulmuş bilinçlere sahip olmaktan dolayı, en küçük bir anlaşmazlık bile ardından jiletle yapılan bir saldırıya dönüşebiliyordu.

Sağ-sol kardeşçe

Bu ruh haliyle birlikte, aynı yerde, her an bir saldırıyla karşılaşmak gerilimini taşıyarak tavşan uykusunda yaşamak zorundaydım. Hem de aylarca, yıllarca.[259] 'Sağ-sol kardeşçe' yaşamak için konulmuştuk bir araya. Ama dayak ve baskı ile gerilen, kışkırtılan sinirler başka başka tepkiler veriyordu. Sevgi insana dışarıdan zorla verilmezdi.

Zil çalardı. Hücum emri almış bir ordu gibi, koşar ad unla, çoğu zaman hoparlörden yükselen marşlarla, bağırışlarla sayım almaya gelirlerdi. 'Sesin çıksın lan. Kafanı yukarı kaldır. Ne biçim esas duruş o!' bağırışları arasında sayma sırasının size geldiğini de kaçırmamak zorundaydınız. Bunun için de falaka vardı.

Sayımlar sırasında ya da kimi zaman yapılan aramalarda hücrenin içi darmadağın edilirdi. Gecenin kaçı olursa olsun toparlanmak zorundaydınız. Bu talanın ardında hoparlörlerden marşlar dinletilirdi yine. Bu savaşta kim yenmiş, kim yenilmişti belli değildi aslında.

Alarm denilince çıkan gürültüler, siren seslerini bastırmıştı. Hücrelerin dış kapakları kapatılmış ve bunlara cop sopa ve tekmelerle vuruluyordu. Yıpratıcı bir gürültüydü bu, üstüne asker çığlıkları eklenince iyice sinir bozucu oluyordu. Hücrenin içinde, bu uğultularla ayakta esas duruşta bekletilmek neydi. Sık sık yapılan bu uygulamalara 'Taarruz' adını koyacaktık daha sonra.

Havalandırmalar 'Keşke çıkmasak' dedirtecek kadar bir baskı aracıydı. Hücrede dört kişiyle hemen hemen hareketsiz süren yaşam, havasızlık, güneşsizlik, üzeri dikenli tellerle çevrili yüksek duvarların ortasındaki avludaki havalandırmada, her türlü eziyete katlanmayı zorluyordu. Biraz temiz hava alabilmek, 3 adımlık yürüyüşleri 20-25 adıma çıkabilmek bile büyük mutluluktu. 'Emir komutsuz hareket etmek, yukarıya, sağa sola bakmak yasak anlaşıldı mı lan'larla geçecek havalandırma da gökyüzünü görmenin bedelini ödüyorduk. Masmavi gökyüzünü, güneş ve Hüseyin

[259] Örneğin Mamak Askeri Cezaevi'nde "tecrit" hücrelerinin adı değiştirildi. "Tecrite tecrit demek" yasaklandı. O uğursuz Eylül sabahından 1984 yılının ortalarına kadar dörder kişinin kaldığı 2x2 m. büyüklüğündeki tecritlerin adı emirle "koğuş" yapıldı. Siyasal karşıtlarıyla birlikte yaşamaya zorlanan sol görüşlü sanıklardan Bünyamin Kahraman, Hamza Engeloğlu, Ulvi Oğuz, Mehmet Katlandur ve Melih Pekdemir uğradıkları saldırılar sonucu yaralandı.

Gazi tepesini görmek ancak bedeli ödenerek olanaklıydı. Ya insana özgürlük duygusunu tattıran gökyüzünü seyredecektiniz ya da 10-15 dakika süt dökmüş kedi gibi başınız önde yürüyecektiniz. Gökyüzünü görüp yaşama bilincini güçlendirmek bir tercih işiydi. Güneş ve gökyüzüne yüreğini eklemeyi bilince yaşam kolaydı.

Hiç unutmuyorum bir gün, duruşmaların yeni başladığı 1982 yılının son aylarındaydık. Nöbetçi Haşmet Bey, kişiliğinden ileri gelen aşırı baskıcı tutumuyla tanınırdı. Sayımda bir neden bulup hücredeki arkadaşlardan birini dışarı çıkarttırdı. Sayım bitmiş yatma zamanı gelmişti. Arkadaş saat 23.30'da elinde ayakkabıları ve ıslak elbiseleri üzerinde bir külotla vücudu morarmış olarak getirildi. Hücrenin ılık havasına alışıncaya kadar çeneleri zangır zangır birbirine vurduğu için konuşamadı, önce alıp hava boşluğuna götürmüşlerdi. Sayım mangası dövmeye başlamıştı. Üstüne kovalarla su döküyorlardı. Dayak bitince elbiselerini çıkartıp bir tek donla bırakmışlardı. Ellerini arkadan kelepçeleyip havalandırmaya dikmişlerdi. Aralık ayının karlı gecesinde tam iki buçuk saat ayazda kalmıştı.

Emniyet'ten belinden aşağısı tutmaz bir durumda getirmişlerdi onu. Tuvalete ancak iki kişinin yardımı ile gidebiliyordu. Tedavi bir yana, ara sıra sakat beline vurulduğu bile oluyordu, insan çok güçlü bir makineydi ama yeter ki yaşama azmi bitmesindi. Felçli durumundan çıkıp, vücudu belinden dik açı oluşturacak şekilde de olsa, yürümeyi başardı en sonunda, özgüven tıbbi tersyüz etmişti.

Beterin de beteri vardı. Kurallara aykırı gelenler bir yerlere götürülüyor ve uzun süre nereye gittikleri bilinmiyordu. Aşağıda toprak zeminin altında kalan bodrumdaki boş odalardan birisinin bölme bölme hücreler haline getirildiğini duyuyorduk. Bir kış günü duyduklarımı yaşama olanağı verdiler bana da. Gece tecritteki hücremden alınıp coplanıp teklemelenerek cezaevinin güneydoğu ucundaki bodrumda bulunan yeni hücrelerimize getirildim. Elbiselerimi ıslatıp çıkardıktan sonra bir tek külotla hücreye konuldum. Girerken üstüme bir kova su dökmeyi unutmadılar. Benden sonra üç kişi daha aynı yere getirildi. 80x80 santimlik alana nasıl sığmıştık.

Hâlâ kavramış değilim, iki kişi ayakta iken iki kişi dizlerini karınlarına

çekip çömelebiliyordu. İçeriye kapının altından su giriyordu ve tam karşıdaki açık pencereden buz gibi bir hava. Yeni hücrelere konulanların saatleri ve gözlükleri alınıyor, zaman kavramından koparılıyorlardı. Tuvalet ihtiyacı ördeklerin içine yapılıyordu. En çok iki ya da üç hafta bırakılıyordu buralarda insanlar. Bir metre yüksekliğindeki demir kapı sürekli kapalıydı. İçeri bırakın ışık sızmasını hava bile gelmezdi tepedeki küçük delikten girenden başka, buzdolabı gibi bir yerdi, ya da tabut gibi.

Hücreden çıkışının ilkbaharıydı. Şimdi de baharın nasıl geldiğini anlattı bir süre pencereden uzaklara bakarak. Mavi gözlerinde yaşlar birikti. Nasıl da sinsi sinsi girerdi bahar cezaevine. İnsan hücre de olsa da gece ve gündüz arasında farkı sürekli yanan lamba altında anlayamasa da, mevsim değişikliği kendisini hemen gösteriyordu. Bahar da kış da ayrı ayrı kokuyordu.

Parmaklıklar arasından süzülüp giriyordu baharın ve kışın kokusu. Mamak istasyonunun 22.30 treninin düdüğü, yağmur kuşunun ötüşü hep onlardaydı. Kimi zaman, nasıl da becerip gelirse, içeri süzülen güneş ışığı bile konuk oluyordu hücreye. Bunlar birer yaşama sevinciydi.

Hoparlörden Rodrigo'nun Gitar Konçertosu'nun hafif müziğe uyarlanmış sesi yükseliyordu. Birlikte kaldıkları sağcılardan biri, 'Bu müziği çok sevdiğini' söyledi. Cumhuriyetçilerle Frankocular arasındaki kanlı iç savaşla ilgili olarak bir Cumhuriyetçinin yazdığını söyledi. Hücredeki öteki sağcı da onları dinliyordu. Yüzlerinden utangaç bir gülümseme geçti ikisinin de. Bunlar birer yaşama sevinciydi.

Pencereden dışarıya bakarak gözyaşlarını bitirince dönüp sordu:

Atılan dayakların hemen ardından 'Burası neresi ha?' diye sorarak tutuklulardan hep bir ağızdan alınan 'Mamak Özel Askeri Cezaevi' yanıtı neyi değiştiriyordu?

Ne yapalım özel koşullar denilebilir miydi?

Benzeri birçok soru uzun yıllar sorulacaktı."

Saati sordu sonra. Geç kaldım deyip, beş yıl önce bıraktığı okuluna, sınava yetişmek için uçtu gitti.

Her şey, beş yıl öncesi gibi değildi. Ama, o beş yıl öncesine kaldığı yerden başlamıştı.

Son söz
öz söz

Bin Tanık'a son söz yazmanın güç olduğunu biliyordum. Otuz yıl öncesi otuz yıl sonrasının benzeri olmasaydı bir sorun olmazdı. Ama öyle değil. Aklın önermesinin tam tersi aynılar inatla aynı yerde duruyor. Bu satırları yazmaya başlarken son söz yazılacaksa eğer en azından ödenen bunca bedelin karşılığı bazı kazanımlar elde edilmiş olmalıydı diye düşünüyordum.

Tam bağımsız bir gerçek demokrasinin; özgürlük, eşitlik, hak, hukuk, sağlık, eğitim, iş, aş, sendika, dernek gibi olmazsa olmazlarla anlatılan güvencelerinin yaşandığı bir ülkenin yurttaşları olsaydık.

İşkencesiz, falakasız, elektriksiz, askısız, dayaksız, küfürsüz, faili meçhulsüz, yargısız infazsız, düşünce suçsuz, yasaksız, gazsız, copsuz, cipsiz, kelepçesiz, zincirsiz, cezaevsiz, toplama kampsız, telefon dinlemesiz, sahte kanıtsız, DGM'siz, ÖYM'siz bir rejimde vatandaş sayılsaydık.

Kısaca temel hak ve özgürlüklerle donanmış çağdaş demokratik bir hukuk devletine ulaşmak için yediden yetmişe bedel ödeyen herkese borçlu olduğumuzu vurguladıktan sonra.." *Bin Tanık*'ın son sözünün son noktası konulabilirdi.

Türkiye elbette böyle bir son noktaya çok uzak. Çok uzak çünkü Anadolu yarım adasında " tarihin tekerrür" eylemi aralıksız sürüyor. Zora zulme, baskıya korkuya dayanan "tanklı toplu takkeli tespihli rejimler" sandıktan çıkarak, birbiri ardına kaptan köşkünde dümen tutuyor.

Yeşil Kuşak, Türk İslam Sentezi, Ilımlı İslam gibi okyanus ötesi dost ve

müttefikin plan ve programlarıyla tutsak edilip "İslam Faşizmi'ne elden teslim" 2012 Türkiyesi'nde Eylül rejiminin ikizi bir baskı dönemi hükmünü sürdürüyor.

Dün olduğu gibi bugün

Geriye dönüp bakıldığında bir partinin "çeteleşmesi" ya da tam tersi, bir çetenin "partileşmesi" gibi karanlık işlerde "hem ırkçı hem dinci izleri" görmek bugün artık hiç kimseyi şaşırtmıyor.

Birinin milletvekili hükümete "bakanım", ötekinin il başkanı kente "başkanım" oluyor.

Önce çalınıp çırpılıyor, dövülüp sövülüyor. Sonra dün olduğu gibi bugün de eller kalkıyor; çalana çırpana, dövene sövene kahir bir ekseriyetle af çıkarılıp karalar aklanıyor. Siciller temizleniyor. Sabıkalar siliniyor. Sonuçlar değiştiriliyor. Faşizmin yolu açılıyor.

1980 Eylülü'nden günümüze uzanan süreç içinde yeni etki alanları kazanan siyasal ve toplumsal kir-pas-küf ışık hızında, kurulduktan 116 gün sonra, iktidar oldu. Siyasi yelpazenin "din artı ırk" bileşkesinde her türden kir var. Adı ister "muhafazakâr demokrat" ya da "siyasi İslam" olsun; eylem ve söylemi ister İslam Diktatörlüğü, Oryantal Despotizm; ister Teokratik Faşizm olarak etiketlensin, zerre kadar fark etmiyor.

Çağ atladığı, değişip dönüştüğü, demokratikleştiği söylenen Türkiye'de dün olduğu gibi bugün de resmi belge sahtekârlığı, ihale yolsuzluğu, kara para aklama, uyuşturucu ticareti, nükleer madde dahil her türlü silah kaçakçılığı, kumar, haraç, fuhuş ve dijital suçlar gibi kirli işler 1980'den bu yana iktidara yönelen yeni tür mafyanın ilgi alanına giriyor.

İşin kötü yanı bu "mafyöz devlet" dün olduğu gibi bugün de devlet adına casusluk/danışmanlık/uzmanlık yapmayı "vatansever siyasetin" gereği sayıyor. Tanıdığımız bildiğimiz onlarca bilim insanı, gazeteci, yazar, diplomat ve siyasetçi; yabancı gizli servislere hizmet verirken de, ulusal haber alma örgütü adına çalışırken de "milliyetçi ırkçı-muhafazakâr dinci" bir örgüt adına siyaset yaptıklarının ayırdında olmadı. Kısaca onlar 70'li yılların sonunda olduğu gibi "devlet güçlerine yardımcı güçler" örtüsünün altında kimi zaman "resmi/nizami", kimi zaman "gayri resmi/gayri nizami" silahlı örgüt olarak Türk-İslam sentezinin, dahası Büyük

Ortadoğu'nun yollarına taş döşedi.

Ona silah sattım

Tarihin içindeki bu uzun yolculuğun sonunda, şimdi bize düşen şey, belki de soru sormak oluyor. Sormaktan vazgeçmemek gerek. Dünyayı değiştirmenin tek yolu, dünden bugüne uzanan bir süreklilik içinde hayatı bir bütün olarak sorgulamak değil mi?

Dün olanlarla bugün olanlar arasındaki süreyi sıfırlayarak bir yoruma ulaşılabileceğini sanıyorum.

"Ülkenin geleceğini karartan olaylarda imzası olan bazı Ülkücü gençlik lidelerinin bir ya da birden fazla yabancı gizli servis adına çalıştığı ortaya çıkmadı mı? İnanması güç ama kimi CIA, kimi KGB denetimi altında siyaset yapmayı yurtseverlik saymadı mı?

Bir CIA ajanı olan Ruzi Nazar'ın, Alparslan Türkeş'le, Enver Altaylı ile ilişkileri MHP davası yargılama dosyalarıyla belgelenmedi mi? Enver Altaylı, Murat Bayrak ilişkisi, yıllar sonra ortaya çıkmadı mı? CIA ajanı Frank Terpil'in, 'Ona silah sattım' dediği MHP Genel İdare Kurulu üyesi Murat Bayrak'a, 12 Eylül askeri yönetimi bir şey yapabildi mi? Bayrak, 1990'lı yılların ortalarına gelindiğinde Ruzi Nazar'la birlikte Türki Cumhuriyetlerde yaşayan Müslümanlar için milyarlarca dolar harcayan Suudi Arabistan Kralı Fahd bin Abdülaziz'in danışmanı olmadı mı?

Ağca, televizyonda, 'CIA ile ilişkin var mı?' sorusuna 'yok' diyebildi mi? İpekçi cinayetinden sonra gittiği Tahran'da da, Sofya'da da CIA tarafından korunmadı mı? Dünyanın gözünün içine baka baka, 'Çatlı Şefimizdi' demedi mi?"

Bu ilişkileri kapsayan, yıllardır yanıt bekleyen daha yüzlerce soru var.

Komünizme karşı İslam

1970'li yılların "Yeşil Kuşak" projesinden 2000'li yılların "Büyük Ortadoğu" projesine uzanan süreçte çağdaşlığı ve hatta kendi halklarına ihaneti bir siyaset yöntemi olarak benimseyenler arasında ilginç isimler vardı:

"Komünizme karşı İslam" kartının oynandığını açıklayan CIA başkanı William Casey'in açıklaması kimseyi şaşırtmıyordu. Afganistan'da Gulbettin Hikmetyar'ın, Tunus'ta En Nahda'nın lideri Hasan El Turabi'nin, ABD'de Dünya Ticaret Merkezi'ni bombalayan kör imam

Şeyh Ömer Abdurrahman'ın, Amerikan istihbarat örgütleriye ilişkilerinden söz ediliyordu. [260] Casey'in adamları Mısır'da El Cihad'ı ve Cemaat-i İslamiye'yi, Ürdün'deki İhvan'ı, Filistin'de Hamas'ı, Libya'daki İslam Savaşcıları'nı da kontrol ediyordu. Bu örgütlerin birçoğu için İstanbul Belediyesi 'tatil köyü' gibiydi. Belediye Müslüman Kardeşler'den İslami Kurtuluş'a, Hamas'tan Çeçen Cephesi'ne kadar birçok örgütten gelen konukları ağırlıyordu. Konuk listesi Tunus'tan Gannuşi, Afganistan'dan Hikmetyar, Mısır'dan Mustafa Şekur, Libya'dan Kaddafi, Sudan'dan Türabi gibi isimlerle doluydu. Bir önceki kongreye de Rabıta'dan İhvan-ı Müslüm'e, İslami Cihat'tan, Cezayir İslami Kurtuluş Ordusu'na, Hamas'a kadar birçok örgütün temsilcisi katılmıştı. Erbakan'ın değerli konukları arasında İhvan'dan Abdurrahman Halife (Ürdün), Mustafa Meşhur (Mısır), İslama Çağrı'dan Kamil El Şerif (Libya) vardı.

Afganistan'ın Hikmetyar'ı siyasal İslam'ın mümtaz temsilcileriyle görüşüp boy boy fotoğraf çektiriyordu. Dizinin dibine oturttukları arasında ileride başbakan olacak gençler bile vardı.

Bu listeyi hazırlayan parti danışmanının birkaç yıl içinde önce 'Başbakan' sonra 'Dışişleri Bakanı' en sonra da Devlet Başkanı, Cumhurbaşkanı, Başkomutan sıfatlarıyla devletin bir numaralı koltuğuna oturtulması bir rastlantı olabilir miydi?

1990'ların başında Avrupa Milli Görüş Teşkilatı ile Sudan İslamcı Cephesi arasında ilişikler başladı. FIS'in Cezayir dışındaki liderlerinden Reban Kebir Milli Görüş Teşkilatı'nda öğretmenlik yapıyordu. Milli Görüşçüler'in İslami Kurtuluş Ordusu örgütü için Doğu Avrupa'dan silah sağladığı konuşulacaktı.

İktidara yelken açan Refah Partisi lideri Prof. Erbakan artık Müslüman Kardeşler Örgütü'nün Suriye asıllı lideri İsam El Atar ve İran'da rejim karşıtı Şii liderlerle görüşüyordu. İktidar olduktan sonra da skandallarla dolu İslam ülkeleri gezisinde Mısır Devlet Başkanı Hüsnü Mübarek'ten 'Müslüman Kardeşler Örgütü üyeleri için atıfet' bile dileyecekti. Libya'da çöl çadırında yaşanan diplomatik rezalet Erbakan ve çevresindekilerin yüzlerini kızartmadı. Kaddafi iktidardaki hükümetin başbakan yar-

[260] 20 Kasım 1993, L'Express

dıncısı Erbakan'ın gözünün içine baka baka konuğunun 'İslami Halk Komutanlığı Genel Sekreter Yardımcısı' ve 'İslami Cephe Halk Kurtuluş Ordusu komutan yardımcısı' gibi iki şapkası olduğunu açıklıyordu.

Bu özet gelişmeyi berraklaştırcak bir soru olmalı diye düşünüyorum:

ABD'nin belirlediği, CIA'nın koruyup kolladığı Türk-İslam Sentezi antetli bu siyasi hareketin gizi yıllar sonra ortaya çıkmadı mı?

Dünyanın birçok ülkesinde de aynı kanlı oyun sergileniyordu. İspanya'da, Yunanistan'da, Türkiye'de. Oyunun çok basit bir yöntemi vardı. Durmadan iç barıştan söz ederek, devlet terörüyle beslenen bir iç savaş ortamı yaratıp ülkeyi yönetmek üzere iktidara gelmek.

60'ların ortalarından 70'li yılların başına kadar geçen kısa sürede oluşturuldu bu ortam. 80'lere daha çok zaman vardı. 2000'li yılların Türkiyesi'ni değil düşünmek, düşleyen bile yoktu. Üstelik Amerika'nın hiç acelesi yoktu. Zamanı geldiğinde elini ateşe sokmadan istediği zaman istediği ülkede hükümet düşürecek/değiştirecek güçteydi.

Çocuklarımız da tıpkı bizim gibi "terör belasının bir adının Amerika ile birlikte yaşamak olduğunu.." öğrenerek büyüyecekti.[261]

Öncelerden, öncelerin öncesinden geçilerek yaşanan bu uzun yol serüvenini anlamak için çok sayıda şifre çözücüye gereksinim var.

1959'da Menderes'i "peygamber ilan eden", 1961'de Menderes'in "idamına evet" diyen; 1960 darbesinin "Milli Birlik Komitesi" üyesi, 1980 darbesinin "Devlet Bakanı" Mehmet Özgüneş bunlardan biriydi.

Özgüneş 1993 yılında öldüğünde tabutunun başındaki din adamı "bildiğiniz Müslümanlardan olmayan bu ölünün İslamiyet'in Vaşington'dan Filipinler'e kadar yayılmasında büyük hizmetleri olmuştur" diyerek şifreyi çözecekti.

---

[261] Amerikan Senatosu'nun Georgia-Fort Benning'teki School of Americas (Amerikan Ülkeleri Okulu - SOA) hakkında 2001 yılı sonunda yaptığı soruşturma şiddet eylemlerinin kaynağının bu kuruluş olduğunu gösterdi. 2002 yılında SOA'nın adı Western Hemisphere Institute for Security Cooperation (Batı Yarımküresi Güvenlik İşbirliği Enstitüsü-WHISE) olarak değiştirildi. Şili, El Salvador, Guatemala, Afganistan, Suriye, Irak, Sudan, İran gibi ülkelerde faili meçhul cinayet, adam kaçırma, bombalama, işkence eylemlerine katılan güvenlik güçlerinin büyük bölümü SOA'nın ya da WHISC'nin başarılı öğrencileriydi. (Zafer Arapkirli, NTV-MSNBC Londra, 19 Kasım 2001)

Ahmet Ayvalı

Aslında günümüz koşullarında da çözüm bekleyen birçok şifre var. Örneğin o fotoğraf. İşkecenin adam ayırmadığı o günlerde çok önemli bir belgeydi. Anlatılanların doğrulanması için gerekliydi de. Ankara'daki yabancı gazetecilerin çoğu ya bir darbe önce Türkiye'deydi ya da Yunanistan, Şili deneyimleri vardı.

Ona önce fotoğrafı, sonra doktor raporunu uzattım. Yosun rengi güzel gözlerini masanın üstündeki fotoğraftan kaldırıp, şaşkınlıkla yüzüme baktı. Karşımda Almanya'nın ünlü dergisi *Der Spiegel*'in Ortadoğu Masası şefi Bayan Monica vardı. Dehşetin korkuyla karışık bir anlam yüklediği bakışlarını fotoğraftan ayırmadan " her şeyi anlatıyor.." demekle yetindi.

Samsun'dan gelen bu zarfta bir işkence kurbanının fotoğrafı ve altı doktorun imzası bulunan bir rapor vardı.

Fotoğrafta kalın bağırsakları dışarıda, sağ kalçadan büyük açık yara, belde simsiyah çürük, başı sarılı bir insan ve başucundaki annesi vardı.

Ahmet Ayvalı'nın sağlık durumunu anlamak için doktor olmaya gerek yoktu. Neyin ne olduğunu bir değil tam altı doktor yazıp imzalamıştı:

> "Hasta, geçirdiği travma sonucu hayati tehlikeye maruz kalmıştır. Hastanın uğradığı uzuv tadili veya zaafı gibi sonuçlar, tıbben ancak iki senenin sonunda bildirilebilir. Çünkü bu süre içinde olabilecek iyileşmeler ve kötüleşmeler hastanın durumunu değiştirebilir. Bu sürenin sonunda kalan nörolojik defektler ise sekel olarak kabul edilir.
> Kaç gün iş ve gücünden kalacağı da hastaya kesin raporun verileceği iki senenin sonunda kesin olarak bildirilebilir"

Samsun Devlet Hastanesi'nin 21 Temmuz 1981 gün ve 9448 sayılı sağlık kurulu raporunda yer alan altı uzman doktorun bulguları da, o bulguları sergileyen/kanıtlayan vahşet fotoğrafı da o günlerde elbette haber yapılamazdı.

Umutlar *Der Spiegel*'e bağlandı. Bayan Monica uğurlandı. Alman meslektaşımız bizi utandırmadı. Derginin o sayısının Türkiye'ye girmesi yasaklandı.

Ahmet Ayvalı yaşam boyu sürecek "uzuv tatili.." sürecine girdi ve darbeden bir hafta sonra, 19 Eylül'de başlayan serüvenini "devlet eliyle felç edilen" bir yurttaş olarak sürdürdü.

İnanması güçtü ama onu bu duruma getirenler utanılacak bir yargılama sonunda aklandı.

Aysel Zehir

Aysel'e gelince, o günlerin tanığı olan herkesin belleğine kazınan bir örnekti o.

Aysel Zehir'in, Metris Cezaevi'nde katıldığı ölüm orucu "beyin hücrelerini tahrip ederek" sonuçlanmıştı.1981 yılında tutuklanan Aysel TİKB davası sanığı olarak yargılandığı davada 5 yıl hapis cezasına çarptırıldı ve 2,5 yıl tutuklu kaldıktan sonra 15 Ağustos 1984'te salıverildi. Dört kişinin öldüğü açlık grevine katılan Aysel'e "ansefalo-pati-atipik psikotik sendrom" tanısı konuldu.

Uluslararası Af Örgütü Aysel'in Fransa'da tedavi edilmesini sağladı. Ancak Aysel'e pasaport verilmiyordu. Pasaportuna 1990 yılında kavuşan Aysel'in tedavisine, ANAP'ın inadı nedeniyle yıllar sonra başlanacaktı. Aysel Zehir, neyi, niçin beklediğini bilmeden yıllarca köşesinde sessizce oturdu.

TBMM'de Aysel'in pasaport sorunu tartışılırken tutanaklara göre, bir ANAP milletvekili "gebersin" diye bağırıyordu.

Siyasi suçlulardan İnkılap Dal ile Hamdullah Erbil de cezaevinde ölümcül hastalıklara yakalandılar. İnkılap için de Hamdullah için de Eylül Cuntası'nın bakanı Turgut Özal'a mektuplar yazıldı, ricalar iletildi. Sonuçta İnkılap "ölerek", Hamdullah "kaçarak" kurtuldu.[262]

---

[262] Suçlu-suçsuz, adli-siyasi, sağcı-solcu ayrımı dışında sakat kalan binlerce insan oldu. İşkencede ölümün, bir kurtuluş olduğunu en iyi onlar biliyor. Ölmediler ama çoğu yaşamını özürlü birer insan olarak sürdürüyor. Ahmet Ayvalı ve Aysel Zehir'e eklenecek kurbanlar da var: Gülay Beceren, Hüseyin Özlütaş, Cevat Akkaya, İhsan Tüysüz, Hasan Bayra, Halil Güçlü, Metin Aslan, Kemal Bilget, Selim Yalvaç, Azimet Bayacı, Cemal Aktaş, Feremez Aydın, Fetullah Sunar, Şaban İba, Abdürrezzak Balcı, Sedat Karaağaç, Hayrullah Küçükatak, Ferhat Aksu, Erol Kocaünlü, Enver Karagöz, Sadık Varer, Abdullah Varlı, Ömer Gazel, Veysel Kubat, Ayhan Yılmaz, Ümit Kaya, Erdal Alkan, Hüseyin Duyar, Turan Kaymaz, Cumali Tepe, Haydar Yılmaz, Aydın Caner, Tünay Durukan, Abuzer Eren, İbrahim Türk, Hafız Doğan, Salih Özgökçe, İ.

Bir savunma bir mektup

Bunca yıl geçtikten sonra "değişen hiçbir şey yok" demek insafsız bir yargı gibi geliyor ama, gerçekten olumlu bir değişiklik yok. Siyasal ve toplumsal sorunlar konusunda çözüm arayan insanlar askeri cunta döneminde temel hak ve özgürlüklere değinmenin "devlete, yönetime, asker ve sivil güvenlik güçlerine karşı bir cephe oluşturmakla" suçlanıyordu. Aradan geçen bunca yıl sonra değil ülke sorunlarını özgürce tartışmak, sadece muhalif kimlikli olmak bile müesses nizama karşı cephe oluşturmakla bir tutuluyor.

Ordu ve yargı vesayetinden yakınan siyasal iktidar, yönetim kadrolarını tarikat-cemat referansıyla kendine özgü takkeli tespihli din motifi ağırlıklı yeni bir vesayet oluşturdu. "Ordu-polis- yargı" gücüne dayalı bu vesayet süreç içinde "yök-borsa-mit" desteğiyle tek parti diktasına giden yolda iktidarın güvencesi oldu.

Bu yol korku dolu karanlık bir yol. Bu yolda geçmişe yapılan yolculuk, bize bugünün ipuçlarını da veriyor.

Bağımsızlık ve özgürlük kavgası verenler için Türkiye'de tarih, Eylül İmparatorluğu'ndan İslam İmparatorluğu'na geçişin kirli ellerdeki ipuçlarını biriktiriyor.

Bugüne ilişkin doğru tahlilin yolu 1980 Eylülü'nde Mamak'ta, Sağmalcılar'da, Bağlar'da başlıyor, 2012'nin Silivri toplama kampına kadar uzanıyor.

Bilişim teknolojisinin verdiği olanaklarla kirli ellerce hazırlanan "sahte delil, tartışmalı gizli tanık ifadeleri ve zanlıların darbe niyeti üstüne"

Hakkı Mütevellizade, Mustafa Karasu, Oğuz Artan, Hüseyin Kıy, Rafet Erdem, Hüseyin Özkan, Mustafa Coşkun, Muhammet Koksal, Dilek Çetinkaya, Mustafa Kılıç, Hüseyin Şimşek, A. Galip Sayılgan, Hasan Gül, Hüseyin Yaver, M. Rıza Karadağ, Meral Gündoğan, Nimet Erdoğan, Bünyamin Kılıçaslan, Kadir Meritve Şükrü Göktaş. 1 Mayıs 1990'da polis kurşunuyla yaralanan ve felç olan üniversite öğrencisi Gülay Beceren, Avusturya Hükümeti yardımıyla Viyana'da tedavi edilmesine karşın tekerlekli sandalyede yaşamını sürdürmek zorunda kaldı. Gülay Viyana'da açtığı kitabevini yönetiyor. Aysel Zehir Almanya'da tedavi edildi. Gülistan Yasak'a kalp ameliyatı yaptırıldı. Cuma Tepe'ye ise böbrek nakli yapıldı. Fransa Cumhuriyeti insan Hakları Ödülü, 1991 yılında, "işkence görenlerin tedavisi ve rehabilitasyonunu sağlamak için yapılan çalışmalar" nedeniyle Türkiye İnsan Hakları Vakfı'na verildi (13 Şubat 1992).

yapılandırılan; şimdiden sonsuza dek sürdürülecekmiş gibi görünen[263] Silivri davalarından birinde tutuklu olarak yargılanan bir bilim insanı ülkede hüküm süren "hak ve adalet anlayışı" ile yanıtlanması gerçekten zor bir soru yöneltti:

> "Bu dava sürecinde yaşanan hastalıklar ve ölümler, sanıklarda aslında bir yargılama sürecinde değil, bir Rus ruleti sürecinde bulundukları izlenimi yaratmıştır. Sanıklar kendilerine ve diğer sanıklara sessizce ve derin bir endişe ile, gözleriyle 'şimdi sıra kimde?'sormaktadır.
> Şimdi sıra kimde?
> Ölümcül ritim bozukluğu olan Mehmet Haberal'da mı? Artık yatalak hale gelmiş Levent Ersöz'de mi? Kalp damarlarındaki tıkanıklık nedeniyle Hasan Atilla Uğur'da mı? Yoksa cezaevi koşullarında her biri 1000 ton stres yükü altında olan bir başka sanıkta mı? Kim bilir, belki de sıra bendedir.
> Bütün bunları, bekleyerek göreceğiz, yaşayarak göreceğiz ya da ölerek göreceğiz. Sonra da bütün bunlara adalet diyeceğiz, öyle mi? Adalet insanları öldürür mü Hâkim Beyler?"[264]

Demokratikleşme[265] adı altında yasama-yürütme-yargı iradesini tekleş-

---

[263] 25'i tutuklu 108 sanığın yargılandığı 1.Ergenekon davasında 1 milyondan fazla sayfaya ulaşan 4 bin 300'ü aşkın klasör var. 20 Ekim 2008'den bu yana 204 duruşmada "AK Parti kapatma davası", "Susurluk", "Abdullah Öcalan", "PKK Ana Davası", "KCK Ana Davası" olmak üzere 100'ü aşkın sayıda dava ve soruşturma dosyası mahkemeye geldi. (Hürriyet, 12 Aralık 2011)

[264] Ergenekon davası sanıklarından tıp doktoru Prof. Fatih Hilmioğlu'nun savunmasından (Silivri i22 Aralık 2011). Prof. Hilmioğlu 2009 Nisanı'nda Ergenekon soruşturması kapsamında gözaltına alındı. "TC hükümetini ortadan kaldırmaya ve görevini yapmasını engellemeye teşebbüs" ve "yasadışı terör örgütü üyesi olmak" suçlamasıyla tutuklandı. Prof. Hilmioğlu Silivri Cezaevi'nde iki ay sonra yüz felci geçirdi ve hastaneye sevk edildi. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nin raporlarında siroz olduğu ve karaciğer kanseri riski nedeniyle ölüm riski ile karşı karşıya olduğu belirlendi. Avukatının sağlık koşullarının değerlendirilerek tedavi ve tahliye istemi 14'üncü Ağır Ceza Mahkemesi'nce değerlendirildi ve tahliye talebi reddedildi. (24 Aralık 2009)

[265] "Aslında 2001 sonuna kadar daha önceki koalisyon hükümetinin AB'ye yönelik daha radikal temelleri attığını ve esas meselelere dokunduğunu belirtmek lazım. AKP 2005'e kadar hiçbir kurumsal adım atmamıştır. Bir tek İnsan Hakları Danışma Kurulu'nu biraz genişletmiştir. Sonunda onu da kapatmıştır. Demokratikleşmede de böyle. Temel hak ve özgürlükler konusunda hazırlamış olduğu hiçbir program yok." Yavuz Önen, TİHV Başkanı.

tırmaya girişen AKP iktidarının "hukuk devleti[266] ve ülke savunması[267]" gibi iki temel konudaki yıkıcı/ bölücü tavrının yeni rejimin yönünü belirlediğine ilişkin yargı gün geçtikçe güçleniyor.

Örneğin son seçimde seçilmelerine karşın cezaevinden salınmayan milletvekillerine[268] ek olarak tutuklanan eski bir milletvekilinin Başbakan'a cezaevinden yazdığı mektup "12 Eylül hapishanelerinde de yattım. Ağır işkenceler gördüm, ama soyundurularak aranmadım. Gel gör ki, 'ilahi adalet, kardeşlik ve insan hakları' sözcüklerini dilinden düşürmeyen iktidarınız zamanında hapishanede soyundurularak arandım"[269]diye başlıyordu.

Görüldüğü gibi "eski tas eski hamam" dedirtecek ölçüde değişen bir şey yok. Bunca yıl önce işkencede ölenler, sorguda çocuğunu düşürenler vardı. Bugün de var. Yüzlerce binlerce insan çatışmalarda vurulup ölüyordu. Bugün de ölüyor. Kuşkulu ölümlerin, cana kıymaların, kaybolmaların hesabı tutulmuyordu. Bugün de tutulmuyor.

Şimdi Ahmet Ayvalı'ları, Aysel Zehir'leri, Fatih Hilmioğlu'ları, ve Mahmut Alınak'ları bir araya getiren koşulların, başka deyişle 1980'i 2012'ye taşıyan koşulların ortak paydasını düşünün. Sular seller gibi ezberlediğimiz, be-

---

[266] Tarih bize hukuk devletini yıkmak için uzun boylu yasal değişikliğe gerek olmadığını gösteriyor. Sorun yargıç ve savcı atamalarıyla çözümleniyor. 12 Eylül 2010'da halkoylamasını izleyen 8 ay içinde yapısı değiştirilen Hakimler Savcılar Yüksek Kurulu'nun (HSYK) yargıyı iktidar kontrolü altına tutma girişimi çerçevesinde ilk eylemi, 3049 yargıç ve savcının görev yerlerini değiştirmek oldu.

[267] Günümüzde silahlı kuvvetlerin savunma refleksini canlı tutan etkenlerden biri ve belki de en önde geleni "komuta kadrosunun deneyim ve bilgi birikimi" ile ölçülüyor. İlan edilmemiş iç savaş koşullarının yaşandığı bir ülkede "savaşan orduyu sevk ve idare eden" komutanların gözaltına alınıp tutuklanması ordunun savunma refleksine yönelen bir tehdit olarak kabul edilmelidir. Bu çereçevede tartışmalı kanıt ve tanıklarla oluşturulan Ergenekon, Balyoz ve Andıç davaları nedeniyle bugüne kadar 58'i muvazzaf, 81'i emekli olmak üzere toplam 139 general ve amiral tutuklanarak cezaevine konması bölgenin özel koşullarında düşündürücü bir eylem olarak kabul edilebilir. Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Örnek ve eski Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral İbrahim Fırtına kuvvet komutanı olarak tutuklu sanıklar arasında yerini aldı. Halen Kara Kuvvetleri Komutanlığı'ndan 17 general, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'ndan 25 amiral, Hava Kuvvetleri Komutanlığı'ndan 13 general ve Jandarma Genel Komutanlığı'ndan 3 general tutuklu bulunuyor.

[268] Mustafa Balbay, Mehmet Haberal, Engin Alan, Hatip Dicle, Gülser Yıldırım, Kemal Aktaş, Selma Irmak, Faysal Sarıyıldız, İbrahim Ayhan

[269] Mahmut Alınak, KCK tutuklusu

delini canımız ve kanımızla ödediğimiz yakan yıkan faşizmin İslam aracılığıyla kendini yeniden üretmesi gerçeğini artık görün.

Bu kitabı 1980 cuntasının büyük acılarını duyarak yazmıştım. Bugün demokratikleşme yalanıyla kandırılan bir halkın faşizme teslim oluşunun büyük acısıyla noktalıyorum.

Mahzun, mazlum ve mağdur halkımı, çocuklarını faşizme teslim etmemeye çağırıyorum.

- 1 Mayıs 1977 tertibi: 21, 96, 238, 239, 259, 322-323, 341, 365, 370
- Abdi İpekçi: 238, 249
- Abdo Özkurt: 175
- Abdullah Baştürk: 71, 87, 90, 92, 98, 102, 104, 110-111, 131, 270
- Abdullah Çattlı: 259
- Abdullah Eraslan: 193
- Abdullah Meral: 26, 352, 419
- Abdullah Paksoylu: 352
- Abdullah Varlı: 465
- Abdurrahim Aksoy: 352
- Abdurrahman Alaca: 347
- Abdurrahman Çeçen: 432
- Abdurrahman Halife: 462
- Abdurrahman Köksaloğlu: 238
- Abdülaziz Kılıç: 351
- Abdülkadir İnan: 127
- Abdürrezzak Balcı: 465
- Abib Büyükertaç: 432
- Abidin Başal: 341
- Abuzer Altınoğlu: 330
- Abuzer Eren: 171, 175-177, 465
- Adem Demirci: 330
- Adem Şen: 375
- Adil Can: 27, 419
- Adil Tarar: 330
- Adil Yılmaz: 352, 354
- Adli Tıp Kurumu: 219-221, 392, 422
- Adnan Aydın: 126
- Adnan Başer Kafaoğlu: 70-71
- Adnan Ekmen: 270
- Adnan Kavaklı: 351
- Adnan Menderes: 19-20, 351
- Adnan Özyalçıner: 349

- Adnan Tamer: 371
- Adolf Hitler: 147-149, 151, 251, 377
- AET (Avrupa Ekonomik Topluluğu): 79, 81, 141, 320
- Agâh Oktay Güner: 228
- Ahmet Albay: 238
- Ahmet Anzerlioğlu: 230
- Ahmet Atlan: 352
- Ahmet Ayvalı: 215, 217-220, 464-465, 468
- Ahmet Babat: 428
- Ahmet Çelebin: 126
- Ahmet Erdiner: 330
- Ahmet Erdoğdu: 352
- Ahmet Gürler: 124
- Ahmet Güzelsoy: 356
- Ahmet Habiboğlu: 209
- Ahmet Hattat: 127
- Ahmet Hilmi Feyzioğlu: 352
- Ahmet Hoşgönül: 193
- Ahmet İhsan Birincioğlu: 71
- Ahmet İsvan: 98, 112
- Ahmet Kabaklı: 93
- Ahmet Kahraman: 140
- Ahmet Karaevli: 398
- Ahmet Karakullukçu: 127
- Ahmet Kardam: 377
- Ahmet Kaya: 249
- Ahmet Kerse: 351
- Ahmet Kırlangıç: 352
- Ahmet Mehmet Uluğbay: 351
- Ahmet Özcan: 125
- Ahmet Saner: 351
- Ahmet Tat: 213
- Ahmet Telli: 271
- Ahmet Türk: 269-270
- Ahmet Yazıharman: 330

- Ahmet Yıldız: 313, 315
- Ahmet Yılmaz: 326
- Ahunur Okullu: 159
- Akgün Kıcıman: 142
- Akın Dirik: 202
- Akif Yılmaz: 352, 432
- Alaaddin Bölükbaşı: 124
- Alexander Peck: 255, 258
- Alexander Haig: 139
- Ali Adil Yılmaz: 352
- Ali Aktaş: 351
- Ali Alfatlı: 160, 215
- Ali Altıok: 352
- Ali Balkız: 126
- Ali Başpınar: 161, 201-202, 214
- Ali Bülent Orkan: 351
- Ali Coşaner: 183, 185
- Ali Çakmaklı: 352
- Ali Çiçek: 352, 432
- Ali Ender Fıçıcı: 330
- Ali Erek: 352, 432
- Ali Hıdırer: 332
- Ali İhsan Göğüş: 71
- Ali İlhami Araş: 333
- Ali İnan: 352, 392
- Ali Kılıçaslan: 183
- Ali Özbey: 352
- Ali Özer: 175
- Ali Rıza Aydın: 270-271
- Ali Rıza Demir: 330
- Ali Rıza Dizdar: 346
- Ali Rıza Uzuner: 71
- Ali Rıza Yolveren: 356
- Ali Salih Bayer: 330
- Ali Sanbal: 432

- Ali Sarıbal: 352
- Ali Sertoğlu: 330
- Ali Şahin: 387
- Ali Şimşek: 354
- Ali Uğurlu: 127-129
- Ali Uzunırmak: 305
- Ali Yakut: 427
- Ali Yıldırım: 347
- Ali Yılmaz: 160
- Ali Yiğit: 270
- Ali Yurtaslan: 194, 250
- Alime Mitap: 159
- Alis Delice: 330
- Alişan Şahin: 419
- Allende: 319
- Alois Mertes: 138
- Alpaslan Karacan: 348
- Alpaslan Türkeş: 18, 69, 73, 76, 227-229, 232-233, 240, 311, 313, 367-370, 461
- Alpay Kabacalı: 349
- Altan Aydın Kadayıfçı: 282
- Ankara Ticaret ve Turizm Yüksek Okulu: 321
- Anne Burley: 139
- Arif Aslan: 330
- Armağan Anar: 310
- Arzu Caniboğlu: 159
- Âsaf Yenen: 379
- Asım Bezirci: 349
- Asker Demir: 352
- Askeri Yargıtay: 50, 52, 97, 111, 127-128, 168-169, 182, 217, 220, 259, 317-318, 326-329, 350, 371, 374
- Aslan Şener Yıldırım: 179-180
- Asuman Alp: 159
- Asuman Fazlıoğlu: 159
- Atalay Bahadırlı: 352

– Atalay Yörükoğlu: 348
– Ataman İnce: 352
– Ataol Behramoğlu: 349
– Atasoy Fitos: 128-129
– Atatürk Kültür Dil ve Tarih Kurumu: 226
– Atıf Doğruca: 126
– Atilla Coşkun: 346
– Atilla Özkırımlı: 349
– Atilla Sav: 375
– Avni Nesne: 193
– Avrupa Konseyi: 71, 79-81, 93, 138-139, 141, 145 148, 155, 226, 301, 303-307, 345, 391, 398, 404
– Ayça Uslu: 159
– Aydın Caner: 465
– Aydın Demirkol: 191, 352
– Aydın Erdoğan: 347
– Aydın Ergüden: 196, 305
– Aydın Genç: 116
– Aydın Sezer: 341
– Aydın Yalçın: 140
– Aydınlık Gazetesi: 78, 251, 254
– Ayfer Karadeniz: 159
– Ayhan Alan: 352
– Ayhan Bakır: 213
– Ayhan Eskici: 124
– Ayhan Güven Koçulu: 330
– Ayhan Songar: 421-422, 424
– Ayhan Soysal: 330, 346
– Ayhan Yıldız: 124
– Ayhan Yılmaz: 465
– Aykut Genç: 73
– Aynur Durmuşoğlu: 159
– Aysel Gürel: 159
– Aysel Zehir: 465-466, 468
– Ayşe Güler Özdemir: 159

– Ayşe Hülya Özzümrüt: 159, 419
– Ayşe Kulak: 159
– Ayşe Makar: 124
– Ayşe Pekdemir: 159
– Ayşe Türk: 159
– Ayşe Ülkü Uz: 347
– Ayşe Yılmaz: 159
– Ayşegül Dedeoğlu: 159
– Ayşegül Kurt: 159
– Ayten Can: 159, 419
– Aytül Yağanoğlu: 347
– Azimet Bayacı: 465
– Aziz Çalışlar: 349
– Aziz Nesin: 348-349
– Aziz Özbay: 432
– Bağımsızlık: 22, 109, 144, 163, 253, 305, 347, 466
– Bağlar Askeri Cezaevi: 267, 430, 432
– Bahadır Acar: 127
– Bahadır Dumanlı: 352
– Bahadır Yıldız: 352
– Bahri Belen: 347
– Bahri Savcı: 112, 377
– Bahtiyar Çandar: 354
– Baki Aydoğan: 373
– Baki Demir: 185
– Baki Özilhan: 311
– Barış: 13-14, 34, 80, 152, 319, 361, 402, 463
– Barış Davası: 269, 306, 357
– Barış Derneği: 88, 356, 360
– Basri Erdem: 196
– Battal Oğun: 419
– Battal Uğur: 179
– Bayram Altınoğlu: 330
– Bayram Gülen: 214
– Bayram Kocabaş: 352

- Bedia Zehra Torun: 159
- Bedii Tan: 352, 430, 432
- Bedrettin Cömert: 238, 323
- Bedri Bilge: 352
- Bedri Gültekin: 248
- Bedri Karafakioğlu: 238, 323
- Bedri Sınak: 352
- Bedri Yağan: 179
- Behçet Dinlerer: 158, 203, 221, 352, 354
- Behice Boran: 72, 317
- Bekir Bağ: 356, 393
- Bekir Bal: 352
- Bekir Pullu: 354, 371
- Bekir Yıldız: 349
- Beni Han: 327
- Benz Sorensen: 221
- Berlin Oteli olayı: 365
- Bezm-i Âlem Valide Sultan Camii: 71
- Birlo İbiş: 330
- Birsen Çalıkıran: 159, 419
- Bobby Sands: 189, 191
- Bruce Dillios: 129
- Buket Öktülmüş: 179
- Burhan Emtekin: 249
- Burhan Karal: 282
- Burhan Şahin: 104
- Burhanettin Biber: 271
- Burhanettin Erozan: 238
- Bülend Ulusu: 132, 306, 327, 360
- Bülent Akarcalı: 302, 437, 439
- Bülent Aydın: 333
- Bülent Demir: 238
- Bülent Ecevit: 18, 21-22, 35, 68, 72, 78, 131, 232, 237, 249, 267, 323, 341, 344, 365
- Bülent Forta: 202

- Bülent Kurtuluş: 197
- Bülent Küçükünal: 179, 330
- Bülent Tezcan: 347
- Bünyamin Adanalı: 22, 259
- Bünyamin Kahraman: 455
- Bünyamin Kılıçaslan: 466
- Cafer Aksu Altuntaş: 351
- Cafer Dağdoğan: 352, 359
- Cafer Sağır: 330
- Cafer Solgun: 347
- Cahit Bayar: 348
- Cahit Karakaş: 71
- Cahit Talas: 377
- Can Özbay: 326-327
- Canan Arslan: 159
- Cavidan Kocaacar: 159
- Cavit Karaköse: 351
- Cavit Orhan Tütengil: 238
- Celal Adan: 195
- Celal Çoban: 354
- Celal Küçük: 103
- Celal Özder: 125
- Celal Paydaş: 269
- Celal Şirinterlikçi: 393
- Cemal Akın: 356
- Cemal Aktaş: 465
- Cemal Arat: 26, 432
- Cemal Gümüş: 126
- Cemal Işık: 124
- Cemal Kılıç: 352, 432
- Cemal Kıpırdamaz: 352
- Cemal Madanoğlu: 375, 377
- Cemalettin Çağlar: 121
- Cemil Arat: 352
- Cenap Keskin: 81

- Cengiz Aksakal: 352
- Cengiz Arabacıoğlu: 417-418
- Cengiz Bağtemur: 351
- Cengiz Lavuz: 371
- Cengiz Yıldırım: 311
- CENTO: 315
- Cevat Akkaya: 305, 465
- Cevat Taşan: 193
- Cevat Yurdakul: 238
- Cevdet Akgün: 282, 284
- Cevdet Karakaş: 351
- Cevdet Sunay: 364
- Cevdet Yazıcı: 354
- Cezayir: 148, 163-164, 462
- CIA: 77-78, 141, 144, 145, 289, 421, 461, 463
- Cihad Baban: 71
- Cihan Baygın: 193
- Cihan Durmuş: 330
- Cincan Aydın: 213
- Clemenceau: 328
- Coşkun Kırca: 70-71
- Cuma Arslaner: 354
- Cuma Özarslan: 352
- Cuma Tepe: 466
- Cumali Ay: 352
- Cumali Tepe: 465
- Cüneyt Canver: 394, 398
- Çanakkale Askeri Hastanesi: 176
- Çetin Albayrak: 330
- Çetin Altan: 325
- Çetin Anık: 283
- Çetin Koca: 330
- Çetin Özek: 346
- Çiğdem Alp: 159
- Çiğli: 21, 239, 365

- DAL: 113, 202, 248-250, 354, 368
- Danıştay: 86, 113, 164, 239, 260
- Daniş Tunaboylu: 73
- David Galula: 289
- David Wise: 142-143
- Davut Haskiriş: 392
- Davutpaşa Ceza ve Tutukevi: 106
- Demet Demir: 159
- Demirtaş Ceyhun: 349
- Demirtaş Geçici: 382
- Demokrasi: 13-14, 17-19, 21, 28-29, 43-47, 74-75, 77-79, 83-86, 88, 92, 121, 130, 132, 134-135, 138-139, 143, 162, 164, 199, 225, 240-243, 253, 259, 287, 303, 306, 318-320, 339-340, 344-345, 348, 350-351, 353, 358, 361, 365, 373, 382, 389, 390, 398, 400-401, 404, 420, 424, 437, 459
- Demokratik Kamboçya: 148, 154
- Deniz Baykal: 232
- Deniz Gezmiş: 144, 351
- Derviş Turan: 108
- Dev-Genç: 18, 240, 308, 323-324, 341
- Devlet Bahçeli: 193
- Dev-Maden-Sen: 115-116
- Dev-Sol: 223, 331-333
- Dev-Yol: 120, 123, 125-128, 287, 310, 333, 356, 374-375, 377
- DGB: 85
- Dilek Çetinkaya: 466
- Dilvin Altmakar: 159
- Dimitrof: 317
- DİSK: 30, 71, 73, 86-90, 92-112, 120, 125, 129-134, 231-232, 234, 238, 244, 255, 264-265, 303, 305-306, 316, 318, 343, 356-357
- DİSK Davası: 30, 104-106, 108-110, 303, 305-306, 318
- Doğan Ak'in: 272-273
- Doğan Asma: 330
- Doğan Avacığlu: 377
- Doğan Kitaplı: 71
- Doğan Öz: 238, 321-323, 326-329

- Doğu Perinçek: 248, 364
- Doğu Timor: 153
- Doule Momanus: 77
- Döndü Erdoğan: 222
- Döndü Garip: 127
- Dreyfus: 328
- Duran Bircan: 351
- Durmuş Külekçi: 380
- Dursun Gümüş: 126
- Dursun Karataş: 347
- Dursun Mehmet İnal: 193
- Dursun Sarı: 392
- Dündar Seyhan: 71
- Düzgün Özmen: 330
- Ecevit'e Çiğli suikastı: 21, 365
- Efraim Ezgin: 259
- Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi: 172, 174-175
- Ekrem Acuner Davası: 325
- Ekrem Aydın: 126
- Ekrem Bağna: 371
- Ekrem Ekşi: 352
- Ekrem Özbe: 356
- Ekrem Savcı: 125
- Ekvator Ginesi: 154
- El Salvador: 136, 154, 463
- Elazığ Askeri Hastanesi: 209
- Elif Özbolat: 159
- Elmas Albayrak: 188
- Elvan Yılmaz: 121-122
- Emel Çarkıcı: 159
- Emil Galip Sandalcı: 12, 349
- Emin Değer: 72, 346
- Emin Karaaslan: 375
- Emine Namdar: 159
- Emirhan Çıtak: 185

- Emrullah Cemci: 419
- Endonezya: 148, 153
- Enis Coşkun: 346
- Ensar Karahan: 352
- Enver Altaylı: 461
- Enver Göktürk: 355
- Enver Karagöz: 465
- Enver Toksoy: 213
- Ercan Ersoy: 217-218
- Ercan Koca: 352
- Ercan Tutal: 330
- Ercüment Gedikli: 22, 259
- Ercüment Tahiroğlu: 92, 95, 132, 346
- Erdal Alkan: 465
- Erdal Eren: 351
- Erdal Gökyüzü: 326
- Erdal İnönü: 343
- Erdem Şenocak: 197
- Erdinç Uzunoğlu: 169, 346
- Erdoğan Yazgan: 351
- Ergin Cinmen: 347
- Ergin Topkaya: 341
- Erhan Erdoğmuş: 324
- Erhan İnal: 199
- Erkunt Taşdemirci: 330
- Erol Kaplan: 322
- Erol Kocaünlü: 465
- Erol Savundu: 270
- Erol Yılmaz: 330
- Ersen Arseven: 424
- Ersoy Sağlam: 347
- Ertan Andaç: 71
- Ertuğrul Günay: 127, 306
- Ertuğrul Kürkçü: 409
- ESA: 140

- Esat Bütün: 270
- Esin Fatma Kulaç: 347
- Esin Kılıç: 346
- Esma Polat: 159
- Eşitlik: 240, 346, 459
- Eşref Anıl: 432
- Eşref Anyık, 352
- Eşref Özcan: 351
- Ethem Kaya: 238
- Evin Cezaevi: 154
- Eyüp Aşık: 351
- EyüpTemeltaş: 324
- Fadıl Hocaoğlu: 330
- Fahrettin Buyruk: 273
- Fahrettin Faki: 121-122, 125
- Fahrettin Gündoğdu: 126
- Fahri Görgülü: 273
- Faik Akman: 126
- Faik Güngörmez: 351
- Faik Tarımcıoğlu: 366
- Faruk Ereren: 422
- Faruk Ersan: 259
- Faruk Karakaya: 125
- Faruk Sükan: 71
- Fatih Hilmioğlu: 467-468
- Fatih Laçıngil: 351
- Fatih Öktülmüş: 26, 352, 419
- Fatin Rüştü Zorlu: 20, 351
- Fatma Bursalı: 159
- Fatma Gül: 159
- Fatma Mavioğlu: 159
- Fatma Özyurt: 159
- Fatma Tokay: 159
- Fatma Ünüvar: 159
- Fatsa Çullu tepesi: 124

– Fausto Cuorolo: 226, 391
– Fazıl Yılmaz: 217-218
– Fehmi Işıklar: 100, 270
– Ferda Civelek: 159
– Feremez Aydın: 465
– Ferhat Aksu: 465
– Ferhat Doğan: 182-183
– Ferhat Kuntay: 352
– Ferhat Kutay: 432
– Ferhat Tunç: 249
– Feride Çiçekoğlu: 206
– Feridun Bildibay: 346
– Ferihan Duygu: 159
– Ferit İlsever: 248
– Ferit Melen: 71-72
– Ferruh Sezgin: 76
– Ferruh Tankuş: 354
– Fethi Çelikbaş: 273
– Fethi Gürcan: 351
– Fethi Uslu: 185
– Fethiye Pekşen: 347
– Fetullah Sunar: 465
– Fevzi Keskin: 193
– Fidel Castro: 316-318, 321
– Figen Baran: 159
– Fikret Öcal: 375
– Fikri Arıkan: 351
– Fikri Gürer: 125-126
– Fikri Sağlar: 302
– Filiz Ağın: 170
– Filiz Bakışkan: 406
– Filiz Karakuş: 159
– Filiz Tarakçı: 159
– Frank Terpil: 461
– Fuat Doğu: 364

- Fuat Köprülü: 19
- Fulya Eyicil: 159
- Funda Basa: 249
- Galip Demirel: 388
- Galip Sayılgan: 466
- Gannuşi: 462
- Garbis Altınoğlu: 308-309
- Gaston Thorn: 81
- Gayrettepe: 59, 113, 115, 169, 187, 199, 207
- Gökçen Topçu: 347
- Gulbettin Hikmetyar: 461-462
- Gülay Beceren: 465-466
- Gülçin Çaylıgil: 346
- Gülhanım Eralp: 188
- Gülistan Yasak: 466
- Güllü Özçelik: 159
- Gülnaz Türkmen: 159
- Gülnihal Yılmaz: 159
- Gülseren Dönmez: 346
- Gülümser Seyit Cemaloğlu: 159
- Gümüşsuyu Askeri Hastanesi: 169, 176, 188, 208
- Gün Zileli: 248
- Günay Balçık: 352
- Günay Başaran: 330
- Günay Omay: 422
- Günay Tanrıverdi: 412
- Güney Kore: 153
- Güngör Yerdeş: 361
- Günseli Kaya: 159
- Gürbüz Özalın: 347
- Gürkan Murgan: 352
- Gürnar Uğurlu: 128
- Güven Sayın: 371
- Güven Yücal: 330
- Güzel Akaş: 305

- Hacer Demirkıran: 159
- Hacı Akyol: 169
- Hafız Doğan: 465
- Hakan Bayraktaroğlu: 341
- Hakan Mermeroğlu: 352
- Hakan Mermeroluk: 418-419
- Hakan Yurdakuler: 392
- Hakkı Artukaslan: 394, 399-400
- Hakkı Erdoğan: 26, 221, 353
- Hakkı Hocaoğlu: 352, 419
- Hakkı Mütevellizade: 466
- Haldun Özen: 226
- Halil Atala: 432
- Halil Esendağ: 351
- Halil Fevzi Uyguntürk: 351
- Halil Güçlü: 465
- Halil İbrahim Şahin: 398-401
- Halil Kartal: 354
- Halil Özaydın: 183
- Halit Cengiz: 121, 123-125, 127, 129
- Halit Çelenk: 346
- Halit Narin: 93
- Halkevleri: 20, 313-316, 343
- Haluk Bayhan: 330
- Haluk Bayülken: 70-71, 142
- Haluk Kırcı: 22, 259
- Haluk Ülman: 72
- Hamdullah Erbil: 465
- Hami Karslı: 284-287
- Hamit Fendoğlu: 370
- Hamza Engeloğlu: 455
- Hamzaköy: 68, 72
- Hans Bardens: 139
- Hans de Coster: 139
- Hans Dietrich Genscher: 139

- Harun Kartal: 179-180, 419
- Harun Kurt: 375
- Hasan Akgüç: 281
- Hasan Alataş: 354
- Hasan Alemlioğlu: 352
- Hasan Asker Özmen: 352, 354-355
- Hasan Basri Erdem: 196
- Hasan Bayra: 465
- Hasan Çakır: 334
- Hasan El Turabi: 461
- Hasan Esat Işık: 38, 443-445
- Hasan Gazioğlu: 352
- Hasan Gül: 466
- Hasan Günal: 126
- Hasan Hakkı Erdoğan: 26, 221
- Hasan Hüseyin Damar: 352
- Hasan Hüseyin Reyhan: 347
- Hasan İnal: 193
- Hasan İzzet Dinamo: 336
- Hasan Kaplan: 122
- Hasan Kılıç: 352
- Hasan Koyuncu: 278
- Hasan Mithat Nevruz: 222-223
- Hasan Polatkan: 20, 351
- Hasan Sağlam: 71
- Hasan Sönmez: 352
- Hasan Şahin: 347
- Hasan Şenyurt: 287
- Hasan Telci: 26, 352
- Hasan Telli: 419
- Hasan Teltik: 185
- Hasan Ulutaş: 356
- Hasan Ürel: 347
- Hasip Kaplan: 169, 346
- Haşmet Zeybek: 349

– Hatice Balakçı: 159
– Hatice Ballaz: 126
– Hatice Kalkan: 159
– Hatice Onat: 159
– Hatip Dicle: 270, 468
– Haydar Başbağ: 26, 419
– Haydar Başbuğ: 352
– Haydar Elmastaş: 121
– Haydar Keskin: 330
– Haydar Köseibiş: 125
– Haydar Kutlu: 421
– Haydar Öztürk: 27, 353
– Haydar Saltık: 70-71, 84-85, 87, 132
– Haydar Yıldız: 179
– Haydar Yılmaz: 465
– Haydarpaşa Askeri Hastanesi: 169, 176, 208, 332
– Hayrettin Ozansoy: 439
– Hayrettin Özveri: 330
– Hayrettin Zihni: 185
– Hayri Durmuş: 352
– Hayri Mumcuoğlu: 71
– Hayrullah Küçükatak: 465
– Helmut Kohl: 345
– Helmuth Schmidt: 139
– Helsinki İzleme Komitesi: 390
– Henri Emde: 403
– Hıdır Aslan: 351
– Hıdır Sevindi: 125
– Hicabı Koçyiğit: 249
– Hikmet Hamarat: 121
– Hikmet Yokuş: 429
– Hilal Ünlü: 159
– Hilmi Bingöl: 330
– Hilmi Sarıaydın: 183
– Hugh Caradon: 149

- Hukuk devleti: 13-14, 138, 166, 254, 314, 339, 353, 397, 459, 468
- Hulusi Talak: 352
- Hulusi Turgut: 76, 240
- Huriye Şahin: 159
- Hülya Erol: 159
- Hülya Kürkçü: 159
- Hürcan Gürses: 259
- Hüseyin Akgül: 332
- Hüseyin Albayrak: 332
- Hüseyin Aydın: 27, 419
- Hüseyin Çapkın: 380
- Hüseyin Çaylı: 351
- Hüseyin Çolak: 126, 352
- Hüseyin Duyar: 465
- Hüseyin İnan: 144, 351
- Hüseyin Kargı: 375
- Hüseyin Kıy: 466
- Hüseyin Kocaoğlu: 193
- Hüseyin Özbudak: 125
- Hüseyin Özkan: 466
- Hüseyin Özlütaş: 465
- Hüseyin Solgun: 347
- Hüseyin Şimşek: 466
- Hüseyin Üye: 351
- Hüseyin Yaver: 466
- Hüseyin Yıldız: 22
- Hüseyin Yılmaz: 213
- Hüsne Kıllı: 159
- Hüsne Kızılkaya: 159
- Hüsnü Çuhadar: 348
- Hüsnü Öndül: 346
- Hüsnü Seyhan: 352
- Ian Smith: 154
- ICFTU: 84-85, 87, 89, 129-130, 132, 135, 139-140
- ILO: 84, 132, 390

- IRA: 189
- Işık Baykurt: 159
- Işık Ergüder: 417
- İbrahim Açan: 346
- İbrahim Akgül: 330
- İbrahim Bingöl: 331, 347, 422
- İbrahim Çiftçi: 322, 326-329
- İbrahim Denizcier: 85, 87
- İbrahim Erdoğan: 347, 422
- İbrahim Eski: 112, 352
- İbrahim Ethem Coşkun: 351
- İbrahim Halil Baturalp: 432
- İbrahim Kavcı: 193
- İbrahim Keskin: 193
- İbrahim Önsoy: 330
- İbrahim Öztürk: 273
- İbrahim Tezan: 165
- İbrahim Tezgel: 330
- İbrahim Türk: 465
- İbrahim Yetkin: 348
- İbrahim Yıldız: 330
- İbrahim Yıldızgörür: 387
- İdris Garip: 127
- İffet Sema Oğuz: 179
- İGD: 169, 171
- İhsan Sabri Çağlayangil: 71
- İhsan Tüysüz: 465
- İKD: 169, 171
- İkili Anlaşmalar: 320
- İLD: 169, 171
- İlhan Erdost: 140, 143, 349, 352, 354, 356, 393
- İlhan Evliyaoğlu: 72
- İlhan Öztrak: 71
- İlhan Selçuk: 27, 336, 377
- İlhan Sürmeli: 245-246

- İlter Türkmen: 71, 79
- İlyas Has: 351
- İmdat Dağ: 183
- İnci Hekimoğlu: 249
- İnkılap Dal: 465
- İnsan Hakları: 11-14, 17, 26-27, 80-82, 112, 130, 137-139, 141, 149-150, 155-157, 181, 192, 208, 222, 225, 228, 230, 264, 267-268, 288, 290, 306-307, 310, 332, 339, 345, 349-351, 353, 355-356, 359, 380, 388-390, 395-396, 399-401, 405, 421, 439, 442-443, 468
- İran: 22, 26, 153, 321, 462-463
- İrfan Akgündüz: 175
- İrfan Çelik: 352, 419
- İsa Elal: 330
- İsfendiyar Eyüboğlu: 169
- İsmail Akçora: 333
- İsmail Aydın: 379
- İsmail Erbay: 360
- İsmail Hakkı Önal: 270
- İsmail İyem: 425
- İsmail Kayhan: 185
- İsmail Kıran: 352
- İsmail Kuzubaş: 121, 125
- İsmail Malkoç: 243
- İsmail Murşil: 220, 222
- İsmail Özkan: 214
- İsmail Sami Çalışmak: 346
- İsmail Şimşek: 196
- İsmail Tunaylı: 354
- İsmail Yedigöl: 179
- İsmail Yücel: 371
- İsmet Aytuğ: 102
- İsmet Güngör: 125
- İsmet Ömürcan: 352
- İsmet Özaslan: 439
- İsmet Şahin: 351

- İsmet Taş: 419
- İsmet Taşhan: 172
- İstanbul İktisat Fakültesi: 225, 325
- İstanbul Tabip Odası: 221
- İzmir Askeri Hastanesi: 172
- İzzet Akçal: 71
- John David Taylor; 140
- John Foster Dulles: 144
- John Greave: 141, 305
- John Trattner: 72
- Kabakoz Askeri Cezaevi: 191, 305, 413, 418
- Kadir Doğan: 182-183
- Kadir Güzelçay: 422
- Kadir Merit: 466
- Kadir Narin: 156
- Kadir Tandoğan: 351
- Kadri Günay: 331
- Kadri Kaplan: 313-314
- Kadri Kürşat Poyraz: 259
- Kadriye Öztürk: 159
- Kamboçya: 148, 154
- Kamil Ateşoğulları: 223
- Kamil El Şerif: 462
- Kamran İnan: 71
- Kamuran Gürün: 71, 344
- Kapıkule Davası: 272
- Kartal Askeri Cezaevi: 269
- Kasımpaşa Deniz Hastanesi: 59, 176
- Kaya Alpkartal: 234
- Kaya Karan: 169
- Kaya Şen Hüren: 185
- Kemal Akın: 356
- Kemal Anadol: 270, 325
- Kemal Aygün: 274
- Kemal Bilget: 465

- Kemal Demet: 352
- Kemal Kartal: 393
- Kemal Kaya: 218-219
- Kemal Nebioğlu: 104
- Kemal Özdemir: 124
- Kemal Özmekik: 330
- Kemal Pir: 352, 432
- Kemal Sülker: 349
- Kemal Tekerek: 305
- Kemal Türkler: 110, 238
- Kemal Yazıcıoğlu: 201, 248-250, 354, 371
- Kemalettin Ali Kaşifoğlu: 305
- Kenan Evren: 18, 27, 34-37, 42-43, 47, 58, 71-72, 75, 77-78, 81-82, 84, 87, 110, 123, 130, 139-141, 145, 157, 227, 246, 249,251, 265, 270, 306-307, 327, 343-344, 348, 351, 356-357, 404-405, 442
- Kenan Güven: 348
- Kenan Sönmez: 270
- Keziban Bektaş: 188
- Kızıl Kımerler: 154
- Köksal Tekin: 331
- Kubilay Kılıç: 326
- Kültür Sarayı'nın kundaklanması: 365
- Latif Can: 259
- Leman Önal: 159
- Lenin: 317, 336
- Leon Ekmekçiyan: 197, 351
- Levent Anar: 121-122, 125
- Levent Özyörük: 321
- Levent Paysan: 353
- Leyla Zana: 270
- Leziz Onaran: 348
- Linet Kara: 432
- Los Angeles Times: 77
- Ludwing Steiner: 138
- Luis Yanez Bornueva: 138

- Lütfi Güzin: 348
- Madanoğlu Davası: 325
- Mahbup Malkoç: 188
- Mahir Bozan: 424
- Mahir Kaynak: 325
- Mahmut Alınak: 270, 468
- Mahmut Erdoğan: 324
- Mahmut Kılıç: 270
- Mahmut Korkmaz: 259
- Mahmut Kök: 356
- Mahmut Tâli Öngören: 127
- Mahmut Zengin: 352, 432
- Mao Çe Tung: 316-318, 321, 336, 379
- Marksist-Leninist: 107, 133, 303, 316-317, 335, 386, 438
- Marmara vapurunun batırılması: 365
- Mathur Ulf Asp: 129
- Mazhar Bulut: 380
- Mazlum Doğan: 432
- Mazlum Göker: 352
- McLaughlin: 362, 367
- Medet Özbadem: 432
- Mediha Curbaz: 159
- Mehdi Bektaş: 346
- Mehmet Acar: 387
- Mehmet Akpınar: 432
- Mehmet Ali Eraslan: 432
- Mehmet Ali Karasoy: 352
- Mehmet Ali Kılıç: 352
- Mehmet Barlas: 72
- Mehmet Böke: 348
- Mehmet Cizreli: 352
- Mehmet Doğan: 233
- Mehmet Emin Aydın: 277, 279
- Mehmet Emin Kutlu: 352
- Mehmet Emiralioğlu: 209

- Mehmet Fatih Öktülmüş: 26, 352, 419
- Mehmet Gıcıman: 107
- Mehmet Gölhan: 72
- Mehmet Gündoğdu: 120
- Mehmet Haberal: 467-468
- Mehmet Irmak: 229, 233
- Mehmet Kamhur: 351
- Mehmet Katlandur: 455
- Mehmet Kazgan: 352
- Mehmet Kocabaş: 388
- Mehmet Kök: 121, 123, 125
- Mehmet Kuyucak: 330
- Mehmet Mutlu Çetin: 352
- Mehmet Nimet Özdaş: 72
- Mehmet Oflaz: 353
- Mehmet Özgüneş: 72, 463
- Mehmet Solak: 218, 220
- Mehmet Sönmez: 419
- Mehmet Ünal: 419
- Mehmet Yazar: 93
- Mehmet Yılmaz: 182-183, 355-356, 383, 393
- Mehmet Yücel Demirci: 175
- Melahat Sarptunalı: 188-190
- Melih Pekdemir: 206, 214, 455
- Menevşe Koçar: 188
- Meral Akşener: 249
- Meral Bekâr: 159, 211, 406
- Meral Çakmak: 126
- Meral Gündoğdu: 159
- Mermin Can: 159
- Meryem Oral: 159
- Mesut Erez: 71
- Mesut Karasu: 356
- Mesut Yılmaz: 18, 249
- Mete Erdem: 238

- Metin Acar: 347
- Metin Ağaçgözgü: 277, 279
- Metin Aslan: 465
- Metin Denli: 37, 310-312
- Metin Durna: 121
- Metin Sarpbulut: 214, 353-354
- Metin Şahin: 330
- Metin Toker: 79
- Mevlâ Hastanesi: 159, 269
- Mevlüt Bayraktar: 326
- Mevlüt Çelik: 172
- Miraç Turan: 116
- MİSK: 86, 89, 107, 130, 281
- MLN: 152
- Mona Dohke: 139
- Mozambik: 153
- Mualla Cengiz: 129
- Muhammed Özkan: 330
- Muhammet Koksal: 466
- Muharrem Aslan: 125
- Muharrem Karaağıl: 330
- Muharrem Karslı: 125
- Muharrem Kurt: 125
- Muharrem Şemsek: 270
- Muhlis Zincibi: 172
- Muhsin Batur: 71
- Muhsin Yazıcıoğlu: 197, 270
- Mukbil Zırtıloğlu: 104
- Munzur Geçgel: 352
- Murat Bayrak: 461
- Murat Çankoçak: 412
- Murat Demir: 347
- Murat Erhan: 116
- Murat Karabulut: 422
- Murat Peker: 183

- Musa Balaban: 330
- Musavvat Dervişoğlu: 193
- Mustafa Aydın: 126, 270
- Mustafa Başaran: 351
- Mustafa Bulut: 330
- Mustafa Coşkun: 127, 466
- Mustafa Dalkıran: 422
- Mustafa Durna: 121, 125
- Mustafa Ekmekçi: 36-38, 178, 359
- Mustafa Ergün: 322
- Mustafa Gençay: 175
- Mustafa Haskiriş: 355, 392
- Mustafa Hatipoğlu: 375
- Mustafa Hayrullahoğlu: 221, 352
- Mustafa Kamil Uzuner: 422
- Mustafa Karasu: 466
- Mustafa Kazancı: 330
- Mustafa Kemal Atatürk: 33, 39, 41, 44, 46, 69, 78, 82, 84, 135, 187-188, 226, 312, 315, 335, 337, 343, 348, 363, 400-401, 403, 405, 424
- Mustafa Kemal Çamkıran: 248
- Mustafa Kemal Özdemir: 124
- Mustafa Kılıç: 269, 466
- Mustafa Kulkuloğlu: 238
- Mustafa Meşhur: 462
- Mustafa Mit: 196
- Mustafa Ovacık: 335
- Mustafa Öner: 354
- Mustafa Özenç: 351
- Mustafa Özer: 169, 346
- Mustafa Pehlivanoğlu: 194, 197, 351
- Mustafa Suphi: 254
- Mustafa Şahin: 352
- Mustafa Şekur: 462
- Mustafa Tekin: 375
- Mustafa Tepeli: 26, 419

– Mustafa Tunç: 221, 419
– Mustafa Üstündağ: 233
– Mustafa Yaran: 218, 220
– Mustafa Yazar: 375
– Muzaffer Ayata: 432
– Muzaffer Demir: 270
– Muzaffer Karakoç
– Muzaffer Karataş: 330
– Muzaffer Köklü: 326
– Mümin Uyar: 127
– Mümtaz Soysal: 127, 377
– Münevver Oral: 159
– Müslüm Üzülmez: 169
– Müşerref Seçkin: 311
– Müzeyyen Canan Aygen: 188
– Nabi Keskin: 193
– Naciye Aydın: 159
– Naciye Sümbüloğlu: 159
– Nadir Nadi: 28, 348
– Nadire Güntaş: 159
– Naif Güneş: 270
– Nalan Güratеş: 159
– Namık Kemal Zeybek: 270
– Nasuh Mitap: 162, 165, 214
– NATO: 20, 76-77, 84, 186, 245, 252, 315, 320, 404
– Nazizm: 147
– Nazlı Demir: 159
– Nebi Badas: 346
– Necat Eldem: 302
– Necati Devecioğlu: 348
– Necati Gültekin: 233
– Necati Kürkçü: 375
– Necati Vardar: 351
– Necdet Adalı: 351
– Necdet Bulut: 238

- Necdet Coşkun: 330
- Necdet Seçkinöz: 72
- Necdet Üruğ: 110
- Necip Kurtul: 352
- Necla Yüce: 159
- Necmettin Büyükkaya: 26, 352, 432
- Necmi Öner: 432
- Nermin Alkan: 159
- Nermin Kardal: 421
- Nesrin Dursun: 346
- Neşe İncioğlu: 179
- Neşe Motor: 188
- Nevruz Türkdoğan: 159
- Nevzat Eren: 348
- Nevzat Köseoğlu: 233
- New-York Barosu İnsan Hakları Komitesi: 390
- Nigar Aktaş: 188
- Nihal Atsız: 274
- Nihal Toktay: 346
- Nihat Altınöz: 273
- Nihat Demirel: 197
- Nihat Sargın: 421
- Nihat Usta: 193
- Nihat Yurtkuran: 270
- Nikaragua: 154
- Nilüfer Aydur: 159
- Nimet Erdoğan: 466
- Nimet Saçlı: 159
- Niyazi Gündoğdu: 352
- Niyazi Karakullukçu: 127
- Nizametten Çağlayan: 213
- Nizamettin Toğuç: 270
- Nouvelles Litteraires: 147
- Nuh Küçük: 193
- Nuran Askeri: 159

- Nuran Kaynar: 159
- Nuray Özkan: 159
- Nurettin Ersin: 76, 273, 324
- Nurettin Gün: 120
- Nurettin Oğhan: 354
- Nurettin Yedigöl: 179-180
- Nurettin Yılmaz: 268-270
- Nuri Çolakoğlu: 78
- Nuri Eryüksel: 419
- Nuri Gürsoy: 128
- Nuri Nehrozoğlu: 439
- Nuri Özkuyumcu: 120
- Nurten Dokuyucu: 159
- Nusret Fişek: 348
- Nusret Miroğlu: 249
- Ogan Soysal: 439
- Oğuz Artan: 466
- Oğuz Ata Çınar: 422
- Oğuzhan Müftüoğlu: 214
- Okan Yalçınkaya: 197
- Oktay Akbal: 26, 377
- Oktay Kök: 346
- Olca Altınay: 310
- Ordu Dil Okulu: 269, 366-369
- Orhan Aldıkaçtı: 344
- Orhan Apaydın: 349
- Orhan Bayram: 330
- Orhan Çakıroğlu: 195
- Orhan Doğan: 270
- Orhan Eyüpoğlu: 71
- Orhan Keskin: 26, 353, 432
- Orhan Öztrak: 72
- Osman Çalışkan: 185
- Osman Demiroğlu: 351
- Osman Gezeker: 116

- Osman Karaduman: 353
- Osman Nuri Uzunlar: 259
- Osman Obur: 193
- Osman Okyar: 140
- Osman Özbek: 348
- Osman Saffet Arolat: 349
- Osman Taştekin: 360
- Osman Tayfun Mater: 203
- Osman Yeşil Çobanoğlu: 178
- Osman Yetkiner: 347
- Otağ-ı Hümayun: 98-100, 104-105
- Otto Karstein: 84, 129
- Otto von Habsburg: 140
- Ökkeş Kenger (Şendiller): 270
- Ömer Ağın: 169
- Ömer Ata: 373, 379-380
- Ömer Bülbül: 354
- Ömer Gazel: 465
- Ömer Lütfü Topal: 249
- Ömer Öneren: 116-117
- Ömer Tekinalp: 330
- Ömer Yazgan: 351
- Önder Demirok: 353, 432
- Özcan Özgür: 348
- Özcan Uslu: 330
- Özcan Yıldırım: 330
- Özer Bal: 330
- Özgüç Tuncay: 124
- Özgürlük: 19-20, 22, 34-35, 75, 80-81, 84-86, 89, 93, 97, 112, 126, 132, 157, 167, 181, 204-205, 225-226, 232, 241-243, 251, 256, 260-261, 264, 267, 270, 285-288, 290, 299, 328, 345, 347, 349, 351, 361, 373, 388, 390-391, 396, 400-401, 406, 416, 424, 443, 445, 451-452, 456, 459, 466-467
- Pakistan: 22, 153
- Pamuk Yıldız: 159
- Paul Henze: 87

- Pentagon: 162-163
- Philippe Agee: 144
- Pinochet: 319
- Pir Sultan Abdal: 348
- POL-DER: 231
- Portekiz: 154
- Raci Tetik: 140
- Rafet Erdem: 330, 466
- Rafet Koparan: 330
- Ragıp Çam: 348
- Rahman Gümrükçü: 356
- Rahmi Gümrükçüoğlu: 70
- Ramazan Balcı: 185
- Ramazan Ferai: 347
- Ramazan Yukarıgöz: 351
- Rasim Öz: 322, 346
- Rauf Tamer: 72
- Reban Kebir: 462
- Recai Tetik: 349
- Recep Ergun: 233
- Recep Estik: 353
- Recep Münir Karabey: 185
- Recep Tayyip Erdoğan: 18
- Refik Koraltan: 19
- Remiz Aytürk: 432
- Remzi Kartal: 270, 425
- Resul Çakmak: 126
- Reşat Akkaya: 193
- Reşat Kadayıfçılar: 347
- Rıdvan Güler: 354
- Rıdvan Gülfidan: 330
- Rıdvan Karaköse: 351
- Rıfat Akkaya: 330
- Rıza Güven: 101-102, 104
- Rıza İlhan: 213

- Rıza Karadağ: 466
- Rıza Müftüoğlu: 270
- Richard R. Burt: 136
- Robert Commer: 143-144
- Robert Torricelli: 136
- Rodezya: 154
- Ruşen Aslan: 169
- Ruzi Nazar: 461
- Rüstem Dede: 330
- Saadettin Güven: 353
- Sabri Altay: 351
- Sabri Münüklü: 330
- Sabri Temel: 422
- Sabri Ünlü: 346
- Sabri Yirmibeşoğlu: 445
- Sacit Ünal: 330
- Sadık Öğe: 330
- Sadık Şide: 71, 140
- Sadık Varer: 465
- Sadi Ekiz: 124
- Sadi Koçaş: 363-364
- Sadi Somuncuoğlu: 233, 305
- Saduk Altun: 330
- Sadun Aren: 265-266, 358
- Saffet Arıkan Bedük: 348, 388
- Sağmalcılar Cezaevi: 178, 188, 197-199, 413, 416, 419-420, 440, 442, 466
- Salih Gevenci: 259
- Salih Gökhan: 347
- Salih Özgökçe: 465
- Salih Uzun: 117
- Salih Yaman: 127
- Salim Dervişoğlu: 73
- Salim Topal: 124
- Samet Takur: 172
- Sami Bal: 192, 194

- Sami Barsan: 107
- Sami Cinaydın: 419
- Sami Ovalıoğlu: 194
- Samsun Devlet Hastanesi: 215, 217, 219, 464
- Satılmış Şahin Dokuyucu: 353-354, 360
- Sebahattin Ovalı: 351
- Sebahattin Özbek: 71
- Sedat Calayır: 120
- Sedat Caner: 309, 382-386
- Sedat Ergin: 68, 304
- Sedat Göçmen: 214
- Sedat Karaağaç: 465
- Sedat Kirtepe: 324
- Sedat Yurttaş: 270
- Sefer Sayılır: 325
- Seher Çolak: 332
- Selahattin Atabeyoğlu: 126
- Selahattin Babüroğlu: 71
- Selahattin Çetiner: 350
- Selahattin Keyman: 263
- Selahattin Kunduz: 432
- Selahattin Yılmaz: 417
- Selçuk Daracık: 351
- Selçuk Özipek: 330
- Selda Bağcan: 249
- Selim Mehmet Yücel: 353
- Selim Sadak: 211
- Selim Yalvaç: 465
- Selimiye: 61-64, 106, 191, 195, 197, 281, 332, 413
- Selma Zeyrek: 159
- Semdin Şimşir: 419
- Semih Gemalmaz: 351
- Semih Genç: 418
- Semih Günver: 79-80
- Senay Gelişti: 159

- Serdar Alten: 259
- Serdar Soyergin: 351
- Serhat Bucak: 347
- Sermet Tural: 330
- Serpil Kocadöllü: 159
- Seval Balçıklı: 159
- Sevcan Duruak: 274
- Sevgi Erdoğan: 188
- Sevil Erbasan: 159
- Seviye Köprü: 159
- Seyfi Akman: 126
- Seyit Konuk: 351
- Seza Çengeloğlu: 208-209
- Sezai Akalın: 326
- Sezai Orkunt: 71, 76
- Sezgin Ozan: 330
- Sıddık Bilgin: 27, 386-387
- Sıdıka Oğuz: 159
- Sıraç Kayakıran: 354
- Sırrı Çopur: 246
- Sırrı Sakık: 270
- Sibel Taş: 159
- Sinan Cemgil: 144
- Sinan Kukul: 347
- Sinan Şener: 330
- Sirkeci sabotajı: 365
- Site Öğrenci Yurdu: 321
- Solmaz Karabulut: 159
- Solmazer Davası: 326
- Soner Özcan: 403
- Sosyal Demokrat Halkçı Parti: 156, 302, 343, 386, 394, 397-401, 439
- Sosyalist Fikir Klubü: 323
- Sovyetler Birliği (SSCB): 21, 26, 57, 147-148, 252, 320
- Stanley Johnson: 140
- Steffen Welzel: 129

– Stephen J. Solarz: 136
– Strausz Hupe: 141
– Suat Akova: 387
– Suavi Sırdar: 417
– Sudi Türel: 273
– Sultan Erbasan: 159
– Sultan Yahşi: 159
– Sultanahmet Cezaevi: 106, 179, 197, 413, 419, 421
– Suluova Et Kombinası: 120
– Suluova Gözetimevi: 128
– Suphi Gürsoytrak: 70
– Suriye: 154, 321, 462-463
– Süleyman Atabeyoğlu: 126
– Süleyman Biber: 417
– Süleyman Cihan: 221
– Süleyman Demirel: 18, 21, 323, 337, 344
– Süleyman Demirkapı: 169, 346
– Süleyman Kırteke: 115-116
– Süleyman Ölmez: 353
– Süleyman Önder: 72
– Süleyman Sezar: 330
– Süleyman Takkeci: 105-106, 318
– Süleyman Tugay: 426
– Süleyman Yaşar: 270
– Sülfinaz İlboğa: 159
– Sümer Oral: 71
– Süreyya Pehlivan: 375
– Şaban İba: 465
– Şadan Gazeteci: 353
– Şahin Yörük: 273
– Şakir Keçeli: 373-375, 377, 379-380, 395
– Şamuel Cavez: 188
– Şefik Hüsnü: 253-254
– Şehittin Tiriç: 124
– Şemsi Aydemir: 179

- Şenel Güven: 193
- Şener Yiğit: 351
- Şengül İnce: 159
- Şenol Doğan: 412
- Şerafettin Elçi: 267-268, 353
- Şeref Cesur: 375
- Şeref Sar: 353
- Şerif Yazar: 419
- Şevket Hokkaömeroğlu: 375
- Şevket İmamoğlu: 375
- Şevket Süreyya Aydemir: 144
- Şevkiye Erşen: 355
- Şeyh Ömer Abdurrahman: 462
- Şili: 70, 318-319, 463-464
- Şükran Kurdakul: 349
- Şükrü Gedik: 353
- Şükrü Gürel: 347
- Şükrü Kayış: 193
- Şükrü Koç: 144
- Tacettin Tezcan: 275-276
- Tahsin İpek: 380-382
- Tahsin Şahinkaya: 76, 78
- Talat Aydemir: 351
- Talat Zengin: 400
- Taner Uzun: 353
- Tanju Polatkan: 70
- Tannur Atasoy: 159
- Tansu Çiller: 18
- Tarhan Erdem: 71
- Tayfun Özkök: 419
- Tayfun Yükselbaş: 331
- Taylan Özgür: 144
- Tayyar Sevenler: 180
- Tazebey Çakaz: 330
- Tekin İleri Dikmen: 270

– Tekin Sönmez: 349
– Temel Ateş: 127, 306
– Teofiloyanakos: 140
– Teoman Öztürk: 411
– Teoman Samanlı: 27, 353
– Tevfik Hatipoğlu: 213
– Teyfik Karataş: 124
– Tezcan İlkiz: 159
– Thomas B. Ross: 142
– TİİKP: 254-255
– TİKP: 245-246, 248, 250-252, 254-255, 336, 365
– TİP (Türkiye İşçi Partisi): 21, 72, 87, 89, 222, 253, 255-257, 259, 261, 287, 308, 310, 316-320, 346
– TKP: 118-119, 169, 171, 228, 232, 241, 252, 255, 285, 287, 375, 377, 379, 444
– TMMOB: 348
– TODAİE: 113
– Tom Unwin: 141, 305
– Tosun Terzioğlu: 107
– TÖB-DER: 87, 231, 270-271
– TRT: 20, 68, 70, 72, 92, 98, 108, 112, 226, 301, 344
– TSİP: 253, 287
– Tunay Demran: 213
– Tuncay Yağmur: 354
– Tuncer Orhan: 127
– Tuncer Sarptunalı: 189-191
– Turan Esener: 72
– Turan Güneş: 71
– Turan İtil: 421-422
– Turan Kaymaz: 465
– Turgay Erbay: 353
– Turgay Gürcan: 330
– Turgul İnal: 346
– Turgut Özal: 18, 26, 69-70, 87, 107, 111, 270, 342, 344, 348, 351, 354, 357, 395, 443-444, 465

– Turgut Sunalp: 76, 441
– Turgut Üzüm: 183
– Turhan Feyzioğlu: 70-72
– Turhan Öztürk: 354
– Turhan Sağlam: 353
– Tülay Gençay: 159
– Tünay Durukan: 465
– Türk Dil Kurumu: 28, 343, 348
– Türk Tabipler Birliği: 399
– Türk Tarih Kurumu: 343
– Türk Yüksek Ziraat Mühendisleri Birliği: 367-369
– Türk-İş: 71-72, 85-86, 88-89, 95, 133, 140, 303, 343
– Türkiye Barolar Birliği: 399
– Türkiye Devrimci Komünist Partisi: 183
– Ufuk Pazarbaşı: 193
– Uganda: 154
– Uğur Armağan Şeber: 281
– Uğur Mumcu: 26, 323-324, 326
– Uğur Özdemir: 354
– Uğur Sani: 325
– Uğur Söylemezoğlu: 346
– Ulaş Bardakçı: 144
– Ulusal Demokratik Cephe: 316
– Ulusal Kurtuluş Savaşı: 27, 163, 205, 289, 320, 337, 341
– Uluslararası Af Örgütü: 136, 139, 149-151, 153, 155, 202, 307, 442-443, 465
– Ulvi Oğuz: 455
– Ulvi Uraz: 73
– Ülkü Akgün: 159, 170
– Ülkü Ocakları: 18, 312, 326
– Ülkücü İşçiler Derneği: 107
– Ümit Doğanay: 238
– Ümit Efe Kutluğ: 179
– Ümit Fırat: 410
– Ümit Haluk Bayülken: 71-71, 142

- Ümit Kaftancıoğlu: 238
- Ümit Kaya: 426, 465
- Ümit Özkan: 375
- Ünal Cengiz: 375
- Ünal Osmanağaoğlu: 22, 259
- Üstün Dinçmen: 327, 329
- Vahap Serin: 117, 119
- Van Der Stoel: 139
- Vedat Aldoğan: 27, 353
- Vedat Koparan: 330
- Vedat Türkali: 349
- Veli Acar: 351
- Veli Devecioğlu: 329
- Veli Metin Ulu: 330
- Verda Akkan: 159
- Veysel Güney: 351
- Veysel Kubat: 465
- Veysi Baştan: 197
- Vicdan Şahin: 159
- Vietnam: 144, 148
- Von Hassel: 345
- Vural Arıkan: 374, 377, 382
- Walter Lippman: 320
- WFTU: 85-86
- William Casey: 142, 145, 461
- Yadigâr Adıgüzel: 418-419
- Yakup Gülsu: 348
- Yalçın Doğan: 367
- Yalçın Türkmen: 270
- Yalıköy: 125
- Yalın Damatoğlu: 346
- Yaşar Baysal: 107
- Yaşar Coşkun: 193
- Yaşar Ertaş: 347
- Yaşar Koç: 193

- Yaşar Okçuoğlu: 353
- Yaşar Okuyan: 233
- Yaşar Yavuz: 217-218
- Yaşar Yıldırım: 194
- Yaşat İğde: 193
- Yavuz Aksoy: 375
- Yavuz Koçoğlu: 267
- Yavuz Önen: 467
- Yelda Özcan: 159
- Yener Demircan: 127
- Yeni Çekek maden işletmesi: 120
- Yeni Ortam: 36, 38, 310, 323, 326
- Yeraltı Maden-İş Sendikası: 120, 125, 128-129, 343, 382
- Yeşilköy sabotajı: 365
- Yıldırım Akbulut: 302, 350, 382, 387-388
- Yılma Durak: 195-196
- Yılmaz Altuğ: 439
- Yılmaz Demir: 26, 432
- Yılmaz Gezer: 193
- Yılmaz Özcan: 127
- Yılmaz Peköz: 353
- Yol Su Elektrik: 29, 117-118
- Yol-İş Federasyonu: 117, 119, 133, 343
- Yunanistan: 140, 148, 154-155, 164, 320, 463-464
- Yurdanur Toprakoğlu: 159
- Yurdusev Dağ: 183-185
- Yusuf Aslan: 144, 351
- Yusuf Kahraman Polis Eğitim Merkezi: 113
- Yüksel Demir: 213
- Zafer Ören: 279, 282
- Zehra Pekin: 159
- Zeki Baştımar: 375, 377
- Zeki Hoşcoşkun: 174
- Zeki Oruç Erel: 346
- Zeki Öcal: 347

- Zeki Tavşancıl: 346
- Zeki Tekinel: 238
- Zeki Türkan: 117
- Zeki Yumurtacı: 73
- Zeliha Ayvalı: 219
- Zeynel Abidin Ceylan: 353-354, 392
- Zeynep Aldoğan: 159
- Zeynep Bektaş: 159
- Zeynep Durmaz: 188
- Zeyyat Baykara: 71
- Zübeyir Aydar: 270
- Zübeyir Kılıç: 120
- Zülfünaz Uzun: 213

Bin Tanık, Yazılama Yayınevi'nin kısa bir süre önce yeniden yayımladığı Bin İnsan gibi, 12 Eylül karanlığının ülkenin üzerine bir kâbus gibi çöktüğü dönemde kaleme alınan, bu karanlığın içinden çıkan bir yapıt. Bin Tanık'ta, o dönemde yaşanan hak ve hukuk ihlallerinin değişik örneklerini, bunların nasıl sistematik hale geldiğini yeniden anımsama fırsatı bulmak mümkün.

İşkence başta olmak üzere bu dönemde yaygınlaşan pek çok acımasızlık, aslında "insanlığı" ya da "insan olma duygusunu" yok etmeyi amaçlıyor. Bunlara maruz kalan bir tutsağın ifadesiyle, "En zor olanı ise, insanı insanlıktan çıkarmak için her tür yönteme başvurulan o yerde, kendi değerlerini korumaktı. İnsan değerlerini korumak yani."

Bin Tanık, 12 Eylül rejiminin Türkiye halkı üzerinde uyguladığı terörü anlatan çok önemli tanıklıkları ve belgeleri sunuyor.

Ama Bin Tanık'ın, elinizdeki bu yeni baskısı, önemli bir adım daha atıyor. Tuşalp, Bin Tanık'ı bir de günümüzden ele alıyor. AKP Türkiyesi'nin yeni karanlığının içinden...

23 TL

Yazılama

9 786055 892630